

Nmin Nuahaalin Gbanin Komin

Konni 2004 Edition

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matiwo	4
Maki	37
Luki	58
ᐃᐅᐅᐅ.....	93
Tuumma	118
Romi vuosi	149
1 Korinti Vuosi	163
2 Korinti Vuosi	176
Galasia Vuosi	185
Efesusi Vuosi.....	190
Filipi Vuosi	195
Kolosia Vuosi	199
1 Tesalonika Vuosi	202
2 Tesalonika Vuosi	205
1 Timoti	207
2 Timoti	211
Tatusi	214
Filimoni.....	216
Hiiburu Vuosi.....	217
Jemisi	227
1 Piita.....	231
2 Piita.....	235
1 ᐃᐅᐅᐅ	238
2 ᐃᐅᐅᐅ	242
3 ᐃᐅᐅᐅ	243
Juudi.....	244
Yuoridagıŋ	246

Matiwo

Yisa chɔɔŋkuusɩŋ wɩa (Luki 3.23-38)

- 1** Yisa Masia chɔɔŋkuusɩŋ saara wunna: die u yiwo Davidi haagɩŋ ta Davidi diaŋ dɩ yi Abarahami haagɩŋ.
- ² Abarahami die dɩ murrɩ Aziki, ta Aziki diaŋ dɩ murrɩ Jakobu, ta Jakobu diaŋ dɩ murrɩ Juda aŋaŋ u numball.
- ³ Juda die murrɩ wa Perezi aŋaŋ Zera ta ba nuŋ dɩ yi Tamari: Perezi die murrɩ wa Hezironi, ta Hezironi die murrɩ wa Rami.
- ⁴ Rami die murrɩ wa Aminadabi, Aminadabi die murrɩ wa Naasoni, ta Naasoni die dɩ murrɩ Salimoni.
- ⁵ Salimoni die murrɩ wa Buasi vuodieke nuŋ dɩ yine Rahabi; ta Buasi diaŋ dɩ murrɩ wa Obedi, vuodieke nuŋ dɩ yine Rufi; ta Obedi diaŋ dɩ murrɩ wa Jese.
- ⁶ Jese die murrɩ wa naaŋ Davidi.
Davidi diaŋ die murrɩ wa Solomoni, vuodieke nuŋ die dɩ yine Yuriya kpihɔɔɔ.
- ⁷ Solomoni die murrɩ wa Rehobuami, ta Rehobuami diaŋ dɩ murrɩ Abia, ta Abia diaŋ dɩ murrɩ Asa.
- ⁸ Asa die murrɩ wa Jehosafati, ta Jehosafati diaŋ dɩ murrɩ Jorami, ta Jorami diaŋ dɩ murrɩ Yuzaya.
- ⁹ Yuzaya die murrɩ wa Jotami, ta Jotami diaŋ dɩ murrɩ Ahazi, ta Ahazi diaŋ dɩ murrɩ Hezekaya.
- ¹⁰ Hezekaya die murrɩ wa Manase, ta Manase diaŋ dɩ murrɩ Amoni, ta Amoni diaŋ dɩ murrɩ Josaya,
- ¹¹ ta Josaya die murrɩ wa Jekonaya aŋaŋ u numball, saŋŋa gie die ba yigi Izara vuosi a burɩŋ ba yɔŋɩsɩ a yaa ba ga Babiloni tuŋgbaŋ ma.
- ¹² Die ba yalla ba ga Babiloni tuŋgbaŋ ma kuaŋ chaŋŋ,
Jekonaya die dɩ murrɩ Salatieli, ta Salatieli diaŋ dɩ murrɩ Zerubabeli.
- ¹³ Zerubabeli die dɩ murrɩ Abuyidi, ta Abuyidi diaŋ dɩ murrɩ Eliakimi, ta Eliakimi diaŋ dɩ murrɩ Azori.
- ¹⁴ Azori die murrɩ wa Zadoki, ta Zadoki diaŋ dɩ murrɩ Achimi, ta Achimi diaŋ dɩ murrɩ Eludi.
- ¹⁵ Eludi die murrɩ wa Eliaza, ta Eliaza diaŋ dɩ murrɩ Matani, ta Matani diaŋ dɩ murrɩ Jakobu.
- ¹⁶ Jakobu die murrɩ wa Josefɩ, vuodieke die dɩ yine Meri churu, ta Meri dɩ murrɩna Yisa vuodieke ba wasɩnana Nɩmɩŋ vuovuarkɩŋ Masia wa.
- ¹⁷ Die dɩ nyunna Abarahami saŋŋa a ga tuga Davidi saŋŋa die yiwo chɔɔŋkuusɩŋ baŋ aŋaŋ banɩsa. Davidi

saŋŋa a ga tuga saŋŋa dieke die ba yigine be a burɩŋ ba yɔŋɩsɩ a yaa ba ga Babiloni die yiwo chɔɔŋkuusɩŋ baŋ aŋaŋ banɩsa. Die dɩ nyunna saŋŋa mi a yaa a ga tuga Masia maarɩŋ saŋŋa die yiwo chɔɔŋkuusɩŋ baŋ aŋaŋ banɩsa.

Yisa Masia Maarɩŋ Wɩa (Luki 3.23-38)

- ¹⁸ Die ba murrɩna Yisa Masia die wonde. Yisa nuŋ daa die wonde Josefɩ ama die ba ye ka faaru tamba, ta Meri die dɩ murrɩŋ sɩba dɩ u yigi wo nyuuti, die Nɩmɩŋ Halukasɩka die vana u yigi kanɩŋ nyuuti mi.
- ¹⁹ Josefɩ die yiwo daa dieke die dɩ murrɩŋna a dɩsa Nɩmɩŋ sien, ta die u ka yaala u nagɩ Meri a yi viivi me vuonɩ mana nine me. Naa chɩaŋ ma die u yile u sonɩ ma dɩ u lɔbɩɩ a zeti wo.
- ²⁰ Die u yilinene naa, Nɩmɩŋ malaka die dɩ nyunna u jigɩŋ daansa ma a baaru, "Josefɩ, vuodieke dɩ nyunna Davidi buuriŋ ma, da zeti fu balla fu nagɩ Meri a burɩŋ fu hɔɔɔ wa. Dama Nɩmɩŋ Halukasɩka yɩna wa nyuutiti.
- ²¹ U nan murrɩ buadembɩŋ aŋ nɩ wa wa Yisa, † dama u nan vuaru u vuosi a nyunna ba tumbɩati ma ma."
- ²² Wɩaha gie mana die keŋ yi murrɩ sɩba Nɩmɩŋ die dɩ vana u naazuualɩba wunɩŋ die dɩ balɩna die wo, dɩ
- ²³ "Hɔɔɔ dieke dɩ zɩna dembɩŋ nan yigi nyuuti a murrɩ buadembɩŋ aŋ u saŋŋ yi Emmanueli." (Emmanueli chɩaŋ wonde "Nɩmɩŋ bie tɩ jigɩŋ".)
- ²⁴ Die wɩa die Josefɩ die dɩ haguna u daansa ma die u faaru Meri sɩba Nɩmɩŋ malakaka die dɩ bala wa dɩ u yi die wo.
- ²⁵ Ama die Josefɩ aŋaŋ Meri die ka duagi taŋ a ga tuga saŋŋa dieke die u murrɩna u buadembɩke. Josefɩ die dɩ yɩ wa saaru, dɩ Yisa.

Sɩsɩbɩɩ diekemba die dɩ nyunna nɩmɩŋ kɔsɩŋ chaŋŋ wɩa

- 2** Die ba murrɩna Yisa tuŋ kaanɩ ba wasɩnana Betlehem, Judia tuŋgbaŋ ma ma, saŋka mi Herodi die yine naaŋ. Die ba murrɩna Yisa kuaŋ chaŋŋ die dɩ ka yuastɩya, dembisi batanɩ die dɩ nyunna nɩmɩŋ kɔsɩŋ chaŋŋ a keŋ Jerusalem, ² a dɩ dɩa a pɩasa, "Sɩa ba murrɩ buanyaali dieke dɩ balla u yi juu vuosisi naaŋ wa? Tɩ ye wo u chɩŋmarɩka dɩ nyunna nɩmɩŋ kɔsɩŋ chaŋŋ, tɩ dɩ a keŋ dɩ tɩ jɩaŋ wa."
- ³ Die naaŋ Herodi die dɩ wunna naa wa, die wunɩŋ aŋaŋ vuonɩ mana die dɩ benne Jerusalemi ma ma sugɩtɩ dɩ chuusi.
- ⁴ Die u wa Nɩmɩŋ jɩamɩŋ nuŋŋandɩsɩ-

† Yisa chɩaŋ yiwo gbɩgbattɩaantu.

ba nyɔŋkuraha aŋaŋ mura ha dɔdagurɔba mana a lagɔŋ tamba a die a pɔasi ba dɔ, “Sɔa ba baa ba mɔri gbɔg-batutaantu Masia wa?”

⁵ Die ba baari, “Betilehemi tɔŋ, Judia tɔŋgbaŋ ma ma. Naa, Nɔmɔŋ naazualɔba die dɔ maagi.

⁶ “Funɔŋ Betilehemi dɔ benne Judia tɔŋgbaŋ ma, ka yi tɔŋbiŋ dama fu sɔŋ naaŋ wɔnyɔ dɔ baa u nyɔŋ a keŋ a dɔ n vuosisi dɔ benne Izara tɔŋgbaŋka ma nɔŋŋa.”

⁷ Naa chɔŋ ma die naaŋ Herodi die dɔ wa chaamba die dɔ nyɔŋna nɔmɔŋ pɔsɔŋ chaaku a lɔbɔri a juu juoŋ me a pɔasi ba saŋŋa dieke gbaŋ gbaŋ chɔŋmarɔku die dɔ nyɔŋna. ⁸ Womi die u taan ba dɔ ba ga Betilehemi aŋaŋ wɔaha gie: “Nɔ gamma a kpaŋŋɔ nɔ gbaŋ a mɔŋŋɔ a daansa a yaalɔ bua wa jigɔŋ amu nɔ keŋ a ye u benne jigɔdieke nɔ vaa n tɔbɔŋ wɔŋ amu n gbaŋ n ga a jɔŋ wa.”

⁹⁻¹⁰ Die ba nyɔŋna mi a gara wa, sieŋ me die ba bɔ ye chɔŋmarɔka gbaŋ gbaŋ die dɔ pɔsɔna a nyɔŋ nɔmɔŋ pɔsɔŋ chaaku, die ba yene ke wo ba sugɔtɔ die dɔ paalɔ fɔalɔ, ka dɔ ba nɔŋŋa a ga zie tigɔdieke me bua wa dɔ benne wo sikpeŋ. ¹¹ Die ba ga a juu tigiri me a ye bua wa aŋaŋ u nɔŋ Meri; die ba sɔŋŋ a gbirigi a jɔŋ bua wa, a yuori ba bulɔga a vuari piini a yɔ wa; die a yiwo salɔma aŋaŋ tulaari dieke ba wasɔnana farankinsinsi aŋaŋ tulaari dieke ba wasɔnana miri.

¹² Die Nɔmɔŋ dɔ balɔ a yɔ ba ba daansa ma sɔba ba da keŋ yɔŋŋi a ga naaŋ Herodi jigiri, die ba nyɔŋ a daagi siegaan a kuli ba tɔŋ.

Josefu die dɔ chɔŋna a ga Ijipiti dene

¹³ Die sɔsɔbɔrɔba dɔ yɔŋŋine a ga ta Nɔmɔŋ malaka die dɔ nyɔŋ Josefu jigɔŋ u daansa ma a die a balɔ wa, “Herodi nan dɔ yaala bua wa dɔ u kuu wa. Naa chɔŋ ma hagi a nagɔ bua wa aŋaŋ u nɔŋ wo a chɔŋ a ga Ijipiti a be-mme mi a ga tugɔ saŋŋa dieke n baan nan balɔ fu dɔ fu nyɔŋ.”

¹⁴ Josefu die dɔ hagi yuku mi a nagɔ bua wa aŋaŋ u nɔŋ wo a ga Ijipiti tɔŋgbaŋ ma. ¹⁵ Die u bie wo mi dene a ga tugɔ saŋŋa dieke naaŋ Herodi die dɔ kpine. Naa die yiye mɔŋ amu Nabidie Nɔmɔŋ die dɔ vana u naazua wɔnyɔ dɔ balɔ die wo keŋ yi wusie, a baari dɔ, “Die n vuari wa n bua Ijipiti me.”

Dembibisi kuula wɔ

¹⁶ Die Herodi die dɔ mɔŋŋuna dɔ chaan diekemba die dɔ nyɔŋna nɔmɔŋ pɔsɔkɔri die gaan wa wa die u juu sɔnyɔŋŋɔ. Die u yɔ nuan dɔ ba kuu ballɔnyaalɔ dembisi mana dɔ benne Betilehemi aŋaŋ ka tɔŋbɔsɔ mana mana. Die ba kuu ballɔ dembisi dieke die dɔ yine ballɔnyaalɔsɔ a ga tugɔ bɔna ale ballɔ dama sɔsɔbɔrɔba die baari dɔ ba yene chɔŋmarɔka ka bɔna ale wɔnna.

¹⁷ Naa die yiye mɔŋ a yi Nɔmɔŋ naazua Jerimaya die dɔ balla wudiekemba wo dɔ yi wusie. Die u baari,

¹⁸ “Rama tɔŋ ma ba wɔŋ wati,
kpaŋ aŋaŋ sugɔchɔusɔŋ,
ta Rachali dɔ kuma u ballɔ wɔ,
ba halɔŋ wa a juu, dama u ballɔ die kpiye mɔŋ.”

Die Josefu aŋaŋ Meri aŋaŋ bua wa die dɔ nyɔŋna Ijipiti tɔŋgbaŋ ma a yɔŋŋi wɔ

¹⁹ Naaŋ Herodi die dɔ kenne a kpi, ka kuan chaan die Nɔmɔŋ malaka die dɔ nyɔŋ Josefu jigɔŋ u daansa ma ma Ijipiti ma ²⁰ a baari, “Hagi nagɔ bua wa aŋaŋ u nɔŋ wo a yɔŋŋi a ga Izara tɔŋgbaŋ ma, dama vuodieke die dɔ yaalala ba kuu wa wa kpiye mɔŋ.” ²¹ Naa chɔŋ ma Josefu die dɔ hagi a nagɔ bua wa aŋaŋ u nɔŋ wo a yɔŋŋi a ga Izara tɔŋgbaŋ ma ma.

²² Ama die u wɔnna dɔ Akelusi die zene u chɔŋŋ Herodi nan ma a dii Judia naari, die nɔmaamɔŋ die yalla wa aŋaŋ u baan nan yɔŋŋi a ga mi; ta Nɔmɔŋ dɔ bɔ a dagɔ wa u daansa sɔŋ dɔ u ga Galili tɔŋgbaŋ ma ma. ²³ Die u ga kalɔ tɔŋgbaŋ kaanɔ ba wasɔnana Nazeriti ma ma. Naa chɔŋ ma die Nɔmɔŋ naazualɔba die dɔ balla wudiekemba wo die dɔ keŋ a yi wusie, dɔ: “Ba nan dɔ wasa wa Nazeriti vuon.”

Jɔŋ vuodieke die dɔ sɔnana vuotamba Nɔmɔŋ nyaabu wɔ

(Maki 1.1-8; Luki 3.1-18; Jɔŋ 1.19-28)

3 Saŋka mi, Jɔŋ, vuodieke die dɔ sɔnana vuosisi Nɔmɔŋ nyaabu die bie wo haagɔŋ ma Judia tɔŋgbaŋ ma a muɔla Nɔmɔŋ wɔwɔnaha a balla ² dɔ “Nɔ chɔŋ a nyɔŋ nɔ tuntumbɔatɔ ma dama Nɔmɔŋ naari diile saŋŋa gbɔgiye mɔŋ.” ³ Die Nɔmɔŋ naazua Azaya die wɔŋ maagi Jɔŋ wa wɔaha mɔŋ dɔ,

“Vuon benne haagɔŋ ma a keese a muɔla
‘Nɔ wunsɔ tɔ Yɔmɔtɔien kenɔŋ sieti
ta vaa a tugɔsɔ a yɔ wa.’”

⁴ Jɔŋ die yeegi wo nyɔŋŋɔ kobiti jayeekin ta bɔ bɔbɔ gbanɔŋ u chɔŋ ma ta u nyindiike die dɔ yi sankpara aŋaŋ siesi. ⁵ Saŋka mi vuosi die dɔ nyɔŋ Jerusalemi aŋaŋ Judia aŋaŋ Jɔŋdani mugurɔ gelegele a gara u jigɔŋ ⁶ a balla ba tuntumbɔatɔ ta u sɔ ba Nɔmɔŋ nyaabu Jɔŋdani mugurɔ ma.

⁷ Ama die u kenne ye ta Farasisi aŋaŋ Sadusisi, † vuosi pam gbaŋ die dɔ kienene u jigɔŋ dɔ u sɔ ba Nɔmɔŋ nyaabu die u balɔ a yɔ ba dɔ, “Nɔnyɔŋ nyinvuukehe gie! Mɔnɔ kpaana nɔ dɔ nɔ chɔŋ nyɔŋ Nɔmɔŋ sɔnyɔri dieke dɔ bala ka keŋ nɔ ma wa? ⁸ Nɔ yime wudiekemba dɔ baan nan dagɔ sɔba nɔ chɔŋ a nyɔŋ nɔ tuntumbɔatɔ ma. ⁹ Ta nɔ da nɔŋma nɔ nyuɔŋ a baari nɔ yiwo Abarami Haagɔsɔ, nɔ vaa n balɔ nɔ, Nɔmɔŋ nan bɔagi a yɔŋŋi

† Die ba yiwo juu vuosi batan ba nine die dɔ nɔmɔŋ aŋaŋ Mosisi mura ha dusɔŋ, ama ba die ka chɔŋ vuosi jɔŋŋɔ ta bɔ kɔta ba gbaŋ.

tanaha gie a buruj Abarahami haagisi. ¹⁰ Luaka wɔŋ yi siri mɔŋ a gbarɔ dɔ ka chia tɔsɔsɔ; tu dieke dɔ kana ka nyɔŋ nyɔŋnyɔŋka vɔna ba nan chia ka a taanɔ a nagɔ yi bolɔŋ me. ¹¹ Manɔŋ n sia wa ananɔ nyaanɔ, ka dagɔ sɔba nɔ chɔgɔ a nyɔŋ nɔ tuntumbiatɔ ma wa, ama vuodieke dɔ baanɔ nan keŋ n kuaka tɔanɔ wa manɔŋ; n ka tugɔ vuodieke dɔ baanɔ nan chii u nura gbanɔ: wunɔŋ nɔŋ u baanɔ nan nagɔ Nɔmɔŋ Halkasi ananɔ bolɔŋ a su nɔ sugɔtɔ. ¹² U yallɔ wa u kpalɔchaarɔkɔŋ dɔ u chaarɔ za-akpeeti mana mana a nyɔŋ zaaha ma, u nan lagɔsɔ zaaha mana a yi bumbunɔ me ta nagɔ zaakpeetiti a yi boli dieke dɔ kana ka kpise me.”

Jɔɔn die dɔ sɔna Yisa Nɔmɔŋ nyaabu dene

(Maki 1.9-11; Luki 3.21-22)

¹³ Womi Yisa die dɔ nyɔŋ Galili a keŋ Jɔɔn jigɔŋ Jɔɔdani mugurɔ ma dɔ u su wa Nɔmɔŋ nyaabu. ¹⁴ Ama ta Jɔɔn die dɔ ka saagɔya ta balɔ wa, “Manɔŋ n tunna mu n keŋ fu jigɔŋ anɔ fu su mɔŋ, ama ta funɔŋ fu kienɔ n jigɔŋ?”

¹⁵ Ama ta die Yisa die dɔ yinɔŋ a balɔ wa dɔ, “Vaa ka yi die lele, dama dɔ mu tɔ yi tunvɔna mana mana Nɔmɔŋ dɔ yaalala tɔ yi wo.” Jɔɔn die dɔ wa saagɔ.

¹⁶ Die u dene a su Yisa Nɔmɔŋ nyaabu a kpatɔ wa, lele womi Yisa dɔ dene nyɔŋ nyaabu ma, nɔmɔŋsikpeŋ die dɔ yuori die u ye Nɔmɔŋ Haalɔŋ dɔ kenne suuna u sikpeŋ sɔba nɔmarɔŋ. ¹⁷ Womi lɔlɔŋ die dɔ nyɔŋ nɔmɔŋsikpeŋ a baarɔ, “N Buachotɔŋ wunna, wunɔŋ n nine dɔ suuli.”

Sitaani die dɔ magɔsɔna Yisa dene

(Maki 1.12-13; Luki 4.1-13)

4 Womi die Nɔmɔŋ Haalɔŋ die dɔ nagɔ Yisa a yallɔ wa a ga haagɔŋ ma dɔ Sitaani ga magɔsɔ wa. ² Die u bie wo mi a ka dii jaanɔ mana nɔmɔntuvasɔ ananɔ yugiti banɔsɔ-nusa ta die kɔŋ die dɔ wa a yallɔ wa. ³ Ta die Sitaani die dɔ keŋ u jigɔŋ a baarɔ, “Du yi fu senɔ yi Nɔmɔŋ Bua, vaa tanaha gie buruj nyindiike.”

⁴ Ama ta die Yisa die dɔ yinɔŋ a balɔ wa dɔ, “Nɔmɔŋ gbanɔku baarɔ vuota kaanɔ blagɔ a beri nyindiike nyɔna ma wa, ama wudieke mana mana Nɔmɔŋ dɔ balala.”

⁵ Womi Sitaani die dɔ yaa Yisa a ga Jerusalemi tugɔkasɔ ma ma a yallɔ wa a ga a zienɔ Nɔmɔŋ jɔamɔŋ juokpeŋkɔkɔ sikpeŋ ⁶ ta die a balɔ a yi wa dɔ, “Fu senɔ a yiwo Nɔmɔŋ Bua fu nagɔ fu gbanɔ a taanɔ, dama Nɔmɔŋ gbanɔku baarɔ,

‘Nɔmɔŋ nan vaa u malakasisi fu wɔa,
anɔ ba nagɔ ba nuusi a tugɔ a tuo fu
amu halɔ fu naatalɔ gbanɔ kaanɔ gbi tanaha.’”

⁷ Yisa die dɔ yinɔŋ a balɔ a yi wa dɔ, “Ama Nɔmɔŋ gbanɔku gbanɔ gbanɔ bɔ a baarɔ, ‘Vuonɔ da a keŋ magɔsɔ u Yɔmɔtɔienɔ Nabidie Nɔmɔŋ.’”

⁸ Womi Sitaani wa die dɔ bɔ a chii Yisa a yallɔ wa a ga zienɔ tanɔkpeŋkɔkɔ sikpeŋ a dagɔ Yisa dunɔa tugɔsɔ mana mana ananɔ ka nyinti mana ta balɔ a yi wa dɔ, ⁹ “N

nan nagɔ nyinti gie mana a yi fu, du yi fu keŋ a suonɔ a gbirigi a jɔanɔ mɔŋ.”

¹⁰ Womi Yisa die dɔ yinɔŋ a balɔ a yi wa dɔ, “Sitaani, gamma ta va mɔŋ. Ka maagɔya Nɔmɔŋ gbanɔku suonɔ a baarɔ ‘Vuota jɔama u Yɔmɔtɔienɔ Nabidie Nɔmɔŋ nyɔna ma a bɔ dɔa u nyɔna ma.’”

¹¹ Die wɔa Sitaani die dɔ ga ta die a va wa, ta malakasi die dɔ keŋ a suonɔ wo.

Yisa die dɔ piiline u tuuma Galili tɔŋ ma dene

(Maki 1.14-15; Luki 4.14-15)

¹² Die Yisa die dɔ wunna dɔ ba yigi Jɔɔn a yi dansarɔka suonɔ, die u nyɔŋ a ga Galili me. ¹³ Die u tugɔ Nazeriti tɔŋ ama die u ka yuasiya mi ta die tɔanɔ ga Kapenɔmi tugɔdieke die dɔ gbigine mugɔkɔrɔŋ kaanɔ, Zebuluni ananɔ Nafitali tɔŋgbanɔ ma. ¹⁴ Naa die yine amu Nɔmɔŋ naazua Azaya die dɔ balla wudieke wo keŋ a yi wusie.

¹⁵ “Zebuluni tɔŋ ananɔ Nafitali tugɔsɔ dɔ benne Jɔɔdani mugurɔ mi wo chaanɔ
ta bɔ gbigi mugɔkɔrɔŋ:

Galili tɔŋ dieke vuodiekemba dɔ kana ka yi Juu vuosi dɔ kala mi;

¹⁶ vuodiekemba dɔ benne lumɔŋ ma

nan ye chaankpeŋkɔkɔŋ

ta vuodiekemba dɔanɔ die dɔ benne kurɔ lumɔŋ ma,
bolibu nan chaanɔ a yi ba sikpigile me.”

¹⁷ Sarɔka mi yaa gamma die Yisa dɔ piili a balla Nɔmɔŋ wɔa a baarɔ, “Nɔ chɔgɔ a nyɔŋ nɔ tumbiatɔ ma dama Nɔmɔŋ naarɔ diile sarɔŋa gbigiye mɔŋ.”

Yisa die dɔ wana zaasyigirinɔ ba nusa dene

(Maki 1.16-20; Luki 5.1-11)

¹⁸ Die Yisa die dɔ chunnana Galili mugɔkɔrɔŋ gaarɔ die u ye daa wunɔŋ ananɔ u numbua, die ba yiwo Simoni (vuodieke die ba wasɔnana Piita wa) ananɔ u numbua Andurusi, ta ba taana nɔŋ mugɔkɔrɔŋ ma dama die ba yiwo zaasyigirinɔ. ¹⁹ Die u balɔ a yi ba dɔ, “Nɔ keŋ a dɔa mɔŋ anɔ n vaa nɔ suguma vuotanɔ a kiere Nɔmɔŋ jigɔŋ.”

²⁰ Die ba va ba nutɔ lagɔ lagɔ ta die a dɔ wa.

²¹ Die u nyɔna mi a ga nɔŋŋa bɔta, u bɔ ye daa wunɔŋ ananɔ u numbua bɔbra, Jemisi ananɔ Jɔɔn, Zebedi ballɔ. Die banɔŋ ananɔ ba chɔɔŋ wa die benne ba haarɔku ma a wunsa ba nutɔ, Yisa die dɔ wa ba, womi ²² die ba va ba chɔɔŋ ananɔ haarɔku lagɔ lagɔ ta die a dɔ wa.

Yisa die dɔ gbaanna yuagɔtielinɔ dene

(Luki 6.17-19)

²³ Yisa die dɔ dɔa Galili mana mana suonɔ a daga ba Nɔmɔŋ jɔamɔŋ juone suonɔ Nɔmɔŋ wɔa ta die a gbaanna vuodiekemba mana die dɔ yalla yuagɔtɔ mana mana.

²⁴ Die ba muulɔ u saanɔ Siria tɔŋgbanɔ mana mana ma ma. Naa chɔanɔ ma vuosi die dɔ chii vuodiekemba die dɔ yalla yuagɔtɔ mana mana a keŋ u jigɔŋ; jumbiatɔ die dɔ

yalla batan, batan die di yallı kpenkpenşi anan vuodiekemba nyngbanı die di kpine ta die u gbaan ba mana. ²⁵ Daadan pam die di nyng Galili anan Tıgısl-ban anan Jerusalemi anan Judia anan Jıwdani gaarı mi wo chaan tıgısl die di ken a di wa.

Sugıfıalın wıa

(Luki 6.20-23)

5 Yisa die di yene daadamba die u jualı a kalı kunkogın sikpen ta u kuanıandısrıba die di ken u jıgın ² die u piılı a daga ba Nımun wıa a baarı:

³ “Sugıfıalın bemme vuodiekemba di sıbına di ba yıwo zıdıntıelın Nımun jıgın, Nımun naarı yiwo ba sıttı.

⁴ Vuodiekemba di kunnana wa, sugıfıalın yiwo ba sıttı,

dama Nımun nan halın ba sugıttı.

⁵ Vuodiekemba di suuna ba gban, sugıfıalın yiwo ba sıttı

dama dınnı mana nan yı ba sıttı.

⁶ Vuodieke nine di nımntı ta ba sugıttı di yaala ba yı Nımun dıngı, sugıfıalın nan yı ba sıttı,

dama Nımun nan yı ba ba sugıttı die di nımntına

jadieke wıa.

⁷ Vuodiekemba di chıgnana ba chanchaalın zıdınlın, sugıfıalın yiwo ba sıttı,

dama banın ba Nımun dınlın di nan chıgı zıdınlın.

⁸ Vuodiekemba di yalla sugıyalın, sugıfıalın yiwo ba sıttı

dama ba nan daansı a ye Nımun.

⁹ Vuodiekemba di gurinene waagın, sugıfıalın yiwo ba sıttı,

dama banın ba Nımun nan wa ba u ballı.

¹⁰ Vuodiekemba di dına Nımun ta ba mugısı be, sugıfıalın yiwo ba sıttı,

dama Nımun naarı yiwo ba sıttı.

¹¹ “Vuosi di ken a zıa nı ta mugısı nı ta chıba nımnıchınsı a yıa nı ta bala wıbatı yırı yırı a yıa nı nı dına n kuanın wıa, sugıfıalın yiwo nı sıttı. ¹² Ba ken a yı die wo nı yallıma sugıfıalın pam dama nı nyuarı nan di dala pam Nımun tıgırı me; die gban gban die ba mugısı Nımun naazualıba die di benne kurın ma wa.

Yası anan chaanın wıa

(Maki 9.50; Luki 14.34-35)

¹³ “Nı sıı sıba yası tıngbanıa gie me. Ama yası di a ken a chuusı a waarı ka nansın, lala ka bı baa ka yı a bı ye ka nansıbu? Di dagı sıba ka wo nyuarı; sie ba nagıha a sıtı taan tıngbanı ma an vuosi chın a ma.

¹⁴ “Nımun nı sıı sıba tıngbanıa gie popolı; tın dieke ba mına a zıen kunkogın sikpen ka bıagı a lıbıra. ¹⁵ Ta vuon ka chıgısa popolı ta naga kpalı a bıbıke ama u nıan nagı ka a saagı wa jaan ma jıgıdieke ka baan nan

chaan a yı vuodiekemba mana di benne tıgırı me ¹⁶ Nımun nı bıe gie; nı chaan a yı vuon mana, ta ba ye nı tunvuna ta bıırıma nı Chıonı Nımun dieke di benne arızanna ma.

Yaa gamma mıraha wıa

¹⁷ “Nı da ken yılıme sıba n ken di n kpısı Nımun mıraha anan Nımun naazualıba dagıku; n ka ken di n kpısıhe mı, ama n kenye mı di n saagıha anan wusıe.

¹⁸ Nı vaa n bıalı nı wusıe, tıngbanıa gie anan nımnıksıken nan tınlın ga ama Nımun mıraha bıta gban kaan bıa sıe a mana ken yı kpatı. ¹⁹ Naa chınlın ma vuodieke di a ken a yı a chuusı Nımun mıraha kaan gban ta bı daga u chanchaalıba die wo u nan wıarı kuan Nımun naarı ma, ama vuodieke di di mıraha ta mıngı dagı u chanchaalın die, wunın u baan nan yı vuokpın Nımun naarı ma. ²⁰ Dama manın n bıalı nı, sıe nı tunvuna dala a tınlın mıraha dıdagırlıba anan Farasısı † vuosisı tunvuna, di daa die, nı kaan bıagı a juu Nımun naarı ma.

Sınyurın wıa

(Luki 12.57-59)

²¹ “Nı wıngıa die ba balla kurın ma di, ‘Da a ken a kuı vuon, fu a ken a kuı vuon ba nan chıı fu ga naalan a dıı fu sarıya.’ ²² Ama lele, nı vaa n bıalı nı, vuodieke mana di a ken ju sınyurın a yı vuosi (yırı yırı), ba nan dıı u sarıya, sarıya daan. Vuodieke mana di a ken a zıa vuon di, ‘Funın vuotıku gie’ ba nan chıı fu ga naalan a ga dıı fu sarıya. Vuodieke mana dınlın di ken a zıa u numbu a di, ‘Gaamuka gie’ nan daansı bıe wıa ma, ta juu bolı dieke di wone kpatı ma. ²³ Die wıa vuodieke di a ken ju Nımun jıamın tıgırın a yaala u nagı piını a yı Nımun ta tınsı sıba u numbu a yaa wınlın anan wa, ²⁴ u vaa u piınıke dınlın Nımun jıamın juoku nıngı, ta yıngı a ga u numbu a wıngı ba wınsı wıarı ta u yıngı a ken nagı u piınıke a yı Nımun.

²⁵ “Funın anan vuon di a ken yaa wınlın ta gara naalan an nı ga wınsı, kpanınlın fu gban an nı wınsı wıarı nı yene bıe sıen me; di daa die u nan yaa fu a ga sarıyadııru wo jıgın an u dınlın u nagı fu a yı dansarıka vuosi dıdaansırlıba nuusı me an ba nagı fu yı dansarıka sun. ²⁶ Wusıe manın bala yıa fu, kaan bı nyın mı sıe fu ken tınlın lıgıre dieke mana ba bala di fu tınlın wo.

Hıgıkpıana anan daakpıana duagın wıa

²⁷ “Nı wıngıa die ba bala ‘Da a ken a duagı vuon hıgı.’ ²⁸ Ama manın n bala nı lele di vuodieke mana di a ken daansı hıgı ta yaa lıla anan wa u yı wo hıgıkpıana tuuma u sun ma. ²⁹ Di yıwo fu nuudııgın chaan nımnınlın vana fu yı bınlın, vıarıka taan dama di kpıa fu

† Farasısı mba die yıwo juu vuodiekemba nine die di nımntına anan Mosisı mıraha dınlın.

wone nimbiŋ kaani aŋaŋ Njmuŋ dɪ baan nan nagi fu nyuŋgbanuŋ mana a yi boli dieke dɪ wone kpisiŋ me.
³⁰ Dɪ yiwo fu nuudiigiŋ yinene fu tuma tumbiati, fu go-bike a vigi taan, dama dɪ kpɪa pam fu baan nan waaru fu nuubalmuŋ aŋaŋ fu nyuŋgbanuŋ mana dɪ baan nan juu boliŋ me.

Dembiŋ aŋaŋ hɔgu tan zetin

(Mat. 19.9; Maki 10.11-12; Luki 16.18)

³¹ “Die ba bi baaru dɪ, ‘Vuodieke mana dɪ baa u zeti u hɔgu sie u yi wa gbanuŋ a balɪ wa dɪ u zeti wo muŋ.’
³² Ama lele, manuŋ n bala nɪ dɪ vuodieke dɪ a keŋ zeti u hɔgu ta hɔgu wa ka duaga dembisi, wunuŋ u yine hɔgu wa dɪ ga a duaga dembisi; ta dembiŋ dieke dɪaŋ dɪ keŋ faaru hɔgu dieke ba zetine wo gbanuŋ tuŋ wa hɔguk-pana tuuma.

Huusi wɪa

³³ “Nɪ bi wuŋ die ba bala a yi kuruŋ vuosi dɪ, ‘Da a keŋ a huu aŋaŋ ŋmunchɪbɪsɪ ama fu keŋ huu a yi Njmuŋ dɪ mu fu yi die gbanuŋ gbanuŋ.’
³⁴ Ama manuŋ n balɪ nɪ, dɪ nɪ summa nɪ huu gbanuŋ; da keŋ a baaru, ‘N huu ŋmuŋsikpen’ dama dɪ yiwo Njmuŋ naaru jigiberisikiŋ;
³⁵ yaa fu huu tuŋgbanŋka gie, dama ka yiwo Njmuŋ naatala jigizielikiŋ; yaa fu huu Jerusalemi dama ka yiwo Nabadie Njmuŋ tuŋ.
³⁶ Da a keŋ a huu fu gbanuŋ gbanuŋ fu sikpen gbanuŋ, dama kaanɪ biagi a yi fu sikpen zoosi kaanɪ gbanuŋ buruŋ jayɪaluŋ yaa jasɔbuluŋ.
³⁷ Nɪ ko vaa aŋ nɪ ‘Wa’, yi nɪ ‘Wa’, ta nɪ ‘Aayɪ’ yi nɪ ‘Aayɪ’ dama nɪ huu jaan a gutɪ, die nyuŋ wa Sitaani jiginiŋ.

Da keŋ yinŋi a yi fu chanchaanɪ bɪaŋ

(Luki 6.29-30)

³⁸ “Nɪ wuŋya die ba bala dɪ, ‘Vuonɪ dɪ a keŋ a vuu fu nimbiŋ fu dɪaŋ fu vuu u nimbiŋ a tuŋ hamuŋ; ta vuonɪ dɪ a keŋ a vuu fu nyuŋ fu dɪaŋ fu vuu u nyuŋ a tuŋ hamuŋ.’
³⁹ Ama manuŋ lele n balɪ nɪ, nɪ da keŋ tuŋ nɪ chanchaanɪ hamuŋ; vuonɪ dɪ keŋ a nɪgi fu nuudiigiŋ kaamuŋ ma fu yinŋi fu nuugali kaamuŋ dɪaŋ a yi wa aŋ u nɪgi;
⁴⁰ vuonɪ dɪ keŋ nagi fu a ga naalanɪ me, a yaala u gbatɪ fu jayeekibiŋ, fu nagi fu jayeekikpenkpuŋ a gutɪ wa.
⁴¹ Vuonɪ dɪ a keŋ a mugisi fu dɪ fu chii u chiiti chuŋ mali balmuŋ fu chii a chuŋ malisi ale.
⁴² Vuodieke mana dɪ a keŋ a juusi fu jaan fu yi wa ta da a keŋ a muŋ wa, vuodieke mana dɪ yaalala u panŋi jaan fu jiginiŋ fu panŋi wa da keŋ muŋ wa.

Dataasi wɪa

⁴³ “Die nɪ wuŋya ba bala dɪ, ‘Nɪ yaalɪma nɪ zualuŋ, ta hama nɪ dataasi.’
⁴⁴ Ama manuŋ lele n bala nɪ dɪ, nɪ chome nɪ dataasi wɪa ta juusuma Njmuŋ a yuma vuodiekemba dɪ mugisinene nɪ,
⁴⁵ aŋ die vaa nɪ seŋ yi tɪ Chɔkɔŋ dieke dɪ benne arɪzanna ma ballɪ, dama u

yinene ŋmuŋ dɪ pɔsa a yi vuobiati aŋaŋ vuovuna mana ta bi vasa nuŋ dɪ nɪa a yi vuodiekemba dɪ yinene vunuŋ aŋaŋ vuodiekemba dɪ yinene bɪaŋ.
⁴⁶ Dama fu yaala vuodiekemba dɪ yaalala fu nyuna, bie nyuarɪ fu baan fu ye a nyuŋ Njmuŋ jiginiŋ? Daa die gbanuŋ gbanuŋ vuobiati die dɪ yie?
⁴⁷ Ta fu a keŋ waasa fu zualuŋ nyuna ma bie wuvuna fu yie a tuŋ fu chanchaalɪba? Daa die vuodiekemba dɪ kana a ka dɪ Njmuŋ mɪraha dɪ yie?
⁴⁸ Die wɪa nɪ bemme vunuŋ sɪba nɪ Chɔkɔŋ Nabadie Njmuŋ dɪ benne die wo arɪzanna ma.

Piini yula wɪa

6 “Nɪ da keŋ suŋŋi zɔkɪntieliŋ dɪ vuosi ye nɪ, dama nɪ keŋ a yi die nɪ kaanɪ ye nyuarɪ a nyuŋ nɪ Chɔkɔŋ Njmuŋ dɪ benne arɪzanna ma jiginiŋ.

² “Die wɪa, fu keŋ yaala fu nagi piini a yi zɔkɪntienɪ, da keŋ muɪli ka sɪba gɪgaantɪba dɪ ŋaana yie die wo Njmuŋ juamuŋ juone me aŋaŋ tuŋɪsɪ suŋ dɪ vuota ye ba tunvuna ta burɪ ba wa. Wusie maŋ bala nɪ, ba wɔŋ ye ba nyuarɪ mana muŋ,
³ ama fu a keŋ yi zɔkɪntienɪ piini da keŋ vaa fu zua vunuŋ gbanuŋ summa ka wɪa.
⁴ Amu ka yi wɪlɔburɪkuŋ ta fu Chɔkɔŋ Njmuŋ vuodieke dɪ yesinene lɔburɪ ma nan tuŋ fu ((yeŋ me.))

Njmuŋ juusuŋ wɪa

(Luki 11.2-4)

⁵ “Fu keŋ yaala fu juusi Njmuŋ, da a keŋ a yi sɪba gɪgaantɪba dɪ yinene die wo, dama banuŋ ba cho dɪ ba zie Njmuŋ juamuŋ juone me aŋaŋ siekpara ma tɪka suŋ a juusuma Njmuŋ dɪ vuosi ye be. Wusie maŋ bala nɪ ba wɔŋ ye ba tune mana muŋ.
⁶ Ama fu keŋ a baa fu juusi Njmuŋ, juu fu juonɪ me ta ligi sanuarɪ, ta juusi fu Chɔkɔŋ Njmuŋ vuodieke dɪ benne lɔburɪ ma, aŋ fu Chɔkɔŋ wa Njmuŋ dɪ yene wudieke fu yine lɔburɪ ma wa tuŋ fu ((yeŋ me.))

⁷ “Fu a keŋ juusa Njmuŋ da keŋ juusuma aŋaŋ wubalkɪ wagɪtɪ sɪba vuodiekemba dɪ juannana bugile; banuŋ ba yile sɪba ba keŋ juusi aŋaŋ wubalkɪ wagɪtɪ ba bugilehe nan wuŋ ba.
⁸ Nɪ da keŋ a sɪ sɪba banuŋ, dama nɪ Chɔkɔŋ Njmuŋ wɔŋ sɪba jadieke nɪ yaalala ta nɪ ye ka juusi wa.

⁹ “Naa wana mu nɪ juusi Njmuŋ:

‘Tɪ Chɔkɔŋ dieke dɪ benne arɪzanna ma:

Vaa aŋ ba burɪ fu saanɪ kasɪka;

¹⁰ Vaa aŋ fu naaru keŋ;

vaa fu durɪŋu yi tuŋgbanŋka gie me sɪba ka suna die arɪzanna ma wa

¹¹ Yi tɪ jinne nyindiike dieke tɪ yaalala.

¹² Nagɪ tɪ hamuŋ a chaa tɪ,

sɪba tɪ naguna vuodiekemba dɪ tunna tɪ tumbiati a chaa ba wa.

¹³ Da a keŋ vaa tɪ juu magɪsɪ dieke dɪ haguɪna ma,

ama ta vuari ti a nyuj wubianj † ma. ((Dama funuj fu suna naari ananj yiko ananj julma yaa gamma haahuu. Wusie.))

¹⁴ “Ni kerj nagj ni chanchaaluj wubiatj a chaa ba, ni Chokoj dieke di benne arizanna ma dian nan nagj ni tumbiatj a chaa ni. ¹⁵ Ama ni ka nagj ni chanchaaluj wubiatj a chaa ba, die nuj ni Chokoj dian kaanj nagj ni wubiatj a chaa ni.

Nuabokobuj wla

¹⁶ “Ta fu a kerj a bokbi nuanj dian, da kerj chuusi fu nine chaanj sba gugaantuba di yine die wo, dama banuj ba chuusi wa ba nine chaanj di vuonj mana ye sba ba bokbi wa nuanj. Wusie manj bala ni ba wanj ye wo ba nyuari. ¹⁷ Fu a kerj a bokbi nuanj fu nuti fu nine chaanj ta chasi fu sikperj zoosi, ¹⁸ amu vuosi kaanj mureji a baari bokba nuanj, ntaala fu Chua Njmurj nyuna ma, vuodieke di benne lobaruj ma summa. Amu fu Chua Njmurj dieke di yesinene jadieke fu yinene lobaruj ma a yla wa nan tunj fu ((yerj me.))

Arizanna ma nyinti wla

(Luki 12.33-34)

¹⁹ “Da kerj a yaaluma nyinti a lobaruma tungbanjka gie me, jigidieke nyinyugika ananj tuguj di baanj nan chuusaha; ta gaaruj di baanj nan biagi awi a juu a gaaru. ²⁰ Ama lobaruma fu nyinti arizanna ma, jigidieke nyinyugika ananj tuguj di kana ka biagi chuusaha; ta gaaruj di ka biagi awia a juu a gaara; ²¹ jigidieke fu nyinti di benne, mi fu sunj dian di beri.

Nyujgbanuj chaanuj wla

(Luki 12.33-34)

²² “Fu nine yine fu nyujgbanuj popoli. Die wla fu nine di kerj vuna, fu nyujgbanuj mana nan suuli ananj chaanuj; ²³ ama fu nine di kerj a ka vuna, fu nyujgbanuj mana nan di bie lumuj ma. Die wla chaanj dieke di benne fu ma ma di kerj yi lumuj, lumujku nan di dala pam.

Njmurj ananj ligire wla

(Luki 12.33-34)

²⁴ “Vuobalumuj kaanj biagi a jlama naaluj bale. U nan haa wonyi ta chome wonyi, yaa u nan yi wonyi julma ta wonyi u nine kaanj di suuli. Vuonj kaanj biagi a jlama Njmurj ananj ligire.

²⁵ “Naa chuanj ma wla manj bala ni da vaa ka mugisi ni ananj jadieke ni baanj nan dii ananj ni baanj nan nyuu a bemme ni miivoli me; ni da bi vaa di mugisi ni, ni nyujgbanuj di baanj nan yeegi jadieke. Misi ka tianj nyindiike? Ta nyujgbanuj ka tianj nyinyeeke? ²⁶ Ni daansi a ye nembisi di yugunana; a ka bura; a ka bi

gobe ta nagj yie napooti me, ama ni Chokoj dieke di benne arizanna ma wa daansunana ha. Ni ka yaa nyuari a tianj nembisi? ²⁷ Ni jabia baanj nan biagi a guti u gbanj u miivoli bita u wuyilimugisike wla.

²⁸ “Bia yine ni mugisi ni gbanj yaa gamma nyinyeeke wla? Ni daansi a ye tuwute ananj ka vununj; ama a ka tuma a yaala ka wute. ²⁹ Ama n bal ni, halj naanj Solomoni ananj u nyinyeeki vuna mana die ka yeegi jayeekij ka vuna a tugj tuwutehe gie. ³⁰ Njmurj yinene huuti di vuna, nyindieke di benne jinne ta sorij ba juu ha a taanj wa, u kaanj wa a faasi yeegi ni nyinyeeke? U kaanj biagi a yeegi ni? Nununj vuodiekemba yada di kana a ka dala!

³¹ “Die wla ni da vaa di mugisi ni ta yilime, ‘Bia ti nan dii?’ Yaa ‘Bia ti nan nyuu?’ Yaa ‘Bia ti nan yeegi?’

³² Vuodieke di kana ka sba Njmurj gaana chiga a yaala nyinti gie mana, ama ni Chokoj Njmurj dieke di benne arizanna ma sba a baari di ni yaalaha murej. ³³ Ama ni wolinj yaaluma Njmurj naari ananj wudieke Njmurj di yaalala wla ta u nan nagj nyindiekemba ni yaalnana mana a yi ni. ³⁴ Die wla da kerj vaa sorij wla mugisi ni dama sorij nan di yalli ka gbanj gbanj mugisikij. Daanj mana yaa ka wumugisi dieke di mugisuna ka murej.

Chanchaaluj saruya diile wla

(Luki 6.37-38, 41-42)

7 “Ni da kerj a dii ni chanchaaluj saruya, amu Njmurj dian da kerj dii ni saruya, ² dama ni dine ni chanchaaluj saruyaha die wo, die gbanj gbanj Njmurj di nan dii ni saruya; ta ni magisuna die a yla ni chanchaaluj die gbanj gbanj Njmurj dian di nan magisi a yi ni.

³ “Bia yine fu daansa yese munchubuj dieke di benne fu chanchaanj nimbij me, ta a ka yese dakuuli dieke di benne fu gbanj gbanj fu nimbij me? ⁴ Baa fu yiwo lala a balj a yi fu numbua, ‘Ko vaa n vuari munchubuj dieke di benne fu nimbij me’ ta daanj dakuuli dieke di benne fu gbanj gbanj fu nimbij me wla? ⁵ Funuj gugaantu wa gie, wolinj a vuari dakuuli dieke di benne fu ninehe me wo amu fu mureji a yesime vununj a vuari munchubuj dieke di benne fu numbua wa nimbij me wo.

⁶ “Da nagj jadieke di yine Njmurj tuanj a yi gbaasi, dama a baa a yinji a dunj fu murej; da kerj a nagj jadieke di yalla nyuari a yi perukusi, dama a nan tibitubha ananj tanti.

Njmurj juusunj wla

(Luki 11.9-13)

⁷ “Ni juusuma Njmurj, ta u nan nagj a yi ni; ni daansi ma ta ni nan ye; ni kpaasuma gblabiku ta u nan yuori a yi ni. ⁸ Dama vuodieke mana di juusunana Njmurj tuose murej; ta vuodieke dianj mana di yaalnana yese murej; vuodieke dianj di kpaasunana gblabiku ka yuore a

† Wubianj ma yaa Sitaani nuuj me.

yla wa miŋ. ⁹ Nnŋ chualiba, ni muna u bua di nan juusi wa nyindiike an u nagl tarj a yl wa? ¹⁰ Yaa ni muna u bua nan juusi wa zaasŋ an u nagl javuokŋ a yl wa? ¹¹ Ta du yi nnŋ vuobiati gie di siba ni nagl nylnvuna a yl ni balli, die nnŋ ni Chokŋ Njmi dieke di benne arizanna ma nan faasi yl vuodieke mana di juusi wa nylnvuna.

¹² "Yime fu chanchaalŋ wudieke fu baarj nan di yaala ba yime a yuma fu; dama Njmi miraha anarj Njmi naazualiba dagiku di daguna die wonde.

Sanuabiŋ juule wla

(Luki 13.24)

¹³ "Ni jume sanuabike dama sanua dieke di gana a ga a juu boli dieke di wone kpatl ma wa tull miŋ, ta ka sien di bi vuna anarj chokŋ; ta vuosi pam di daagl mi juo. ¹⁴ Ama miivoli sanuaku yiwo jabŋ, ta ka sieku dlarj di tua anarj chokŋ; ta vuosi bita juunene mi.

Tuŋ anarj ka nyŋnyŋka wla

(Luki 6.43-44)

¹⁵ "Ni summa nmunchibisi naazualiba wla, ba kien ni jigij siba yiise, ama ba yiwo haangbaasi wusie. ¹⁶ Ba tuuma nan yi ni summa ba; ba yese jia hangwasi me a kpaas? Yaa kinkama ngbere jigij a kpaas? ¹⁷ Tuvuna mana nyuna nyŋnyŋka vuna, ama tu dieke di wone nyuarl mana njarj nyŋ wa nyŋnyŋkibiati. ¹⁸ Tuvunŋ kaarj nyŋ nyŋnyŋkibiati; ta tu dieke di wone nyuarl dlarj kaarj nyŋ nyŋnyŋkivuna. ¹⁹ Tu dieke mana dlarj di kana a ka nyuna nyŋnyŋkivuna ba nan chiaka a taarj bolij me. ²⁰ Naa chlarj ma ni nan di siba nmunchibisi naazualiba ba tuuma ma.

Njmi naarl juule wla

(Luki 13.25-27)

²¹ "Da vuodieke mana di wasnana miŋ, 'N Yomutien, N Yomutien', balla u juu arizanna naarl ma, sie vuodiekemba nyuna di yinene n Chua Njmi dieke di benne arizanna ma wa choti. ²² Sarlya diile daarl di kerj tugl, daadaarj pam nan balli a yl miŋ, 'N Yomutien, N Yomutien, die fu saarj ma ti balla Njmi wla, die fu saarj ma die ti yaga jumbiatu vuosi ma, die fu saarj ma die ti yie mamachi tuuma.' ²³ Sarjka mi n nan yijŋji bal ba, 'N ka siba ni, nnŋ tuntumbiatu vuosi gie, ni gamma!'

Mimurŋ bale wla

(Luki 6.47-49)

²⁴ "Naa chlarj ma vuodieke mana di wanna manŋ n waha gie ta dusaha niasl wa dembiyantien dieke di muna u tigin a zien tarj sikperj me wo. ²⁵ Nnŋ die di paall a nu, muga di kpaas, ta bulwisi die di faasi a ngŋ tigiŋ, ama tigiŋ die ka nanya, dama die ka zene

tarj ma wa chlarj wla. ²⁶ Ama vuodieke mana di wunnana manŋ n waha gie ta ka dusaha niasl wa dembi-gaamu dieke di muna u tigin a zien tambusiŋ sikpeku. ²⁷ Nnŋ die di paall a nu, muga di kpaas, ta bulwisi die di paall ngŋ tigiŋ, tigiŋ die di nan a nmusu!'

Yaa gamma Yisa Masia yiko wla

²⁸ Die Yisa die di balna waha gie a kpatl, die di yi daadamba mamachi anarj u dagiku, ²⁹ dama die u dagl siba vuodieke di yalla yiko, ta ka dagl ba siba miraha dtdagurba die di dagunana die wo.

Yisa die di gbaanna gamŋ dene

(Maki 1.40-45; Luki 5.12-16)

8 Yisa die di nyuna kunkogiri me a kerj suŋ, daadarj pam die di di wa. ² Womi gamŋ wunyl die di kerj a gbigiri u nŋja a baarl, "N Yomutien, fu yaala nan biagl a gbaarj miŋ."

³ Yisa die di tuntu u nuuŋ a gbi daa wa ta bal di, "N saaglya, fu gamŋ kpatlya miŋ!" Lele womi ta daa wa di ye alaafu. ⁴ Yisa die di bal a yl wa, "Wumma, summa fu kerj a bal vuŋ waha gie. Ama gamma a ga nagl fu gbarj a dagl Njmi kikaabitu wa a vaa u juu fu an fu kaabi kaabi dieke Mosisi die di balla di ni kaabi wa amu vuŋ mana summa a baarl ye alaafu miŋ."

Romi tuŋ sojasisi jakuŋ wla

(Luki 7.1-10)

⁵ Die Yisa die di gana a ga juu Kapenomi, die Romanisi † sojasisi nyŋkuraha wunyl die di kerj u jigij a juusi wa ta a baarl, ⁶ "Jakuŋ, n tuntuntu wunyl paalna a yuagl; u nyŋbanŋ mana di kpi, ta u die wahala pam, ta dua juŋ me."

⁷ Yisa die di bal wa, "N nan ga a ga gbaarj wa."

⁸ Die u yijŋji a bal, "Aayl, n Yomutien, n ka tugl vuodieke fu muna fu kerj n tigin, ama funŋ ko yl nuarj an u ye alaafu. ⁹ Dama manŋ n gbarj n yaa wa n nyŋkura, ta yall sojasi ba du n kuarj. N njarj bal a yl gerj wo, 'Gamma' an u ga, ta bal a yl gerj wo 'Kiere' an u kerj; ta bi vaa n yomu yi wudieke n yaalala."

¹⁰ Yisa die di wanna naa die di yi wo mamachi, die u balli a yl vuodiekemba die duna u kuaka, "Wusie marj bala ni, n ye ka ye vuodieke di yine miŋ yadaka gie chanchaarj nnŋ Izara vuosi me gbarj. ¹¹ N bala ni, daadarj pam nan nyŋ nmŋ paskŋ anarj nmŋ juukiŋ a kerj ta banŋ anarj Abarahami anarj Aziki anarj Jakobu nan lagŋ a kal a die nyindiike arizanna ma ma; ¹² ama nnŋ die di yine naarl vuosisi, ba nan nagl ni a vigi taarj yerj me lumŋ ma; mi ni nan di kuma ta njba ni nyuna." ¹³ Die Yisa die di yijŋji a bal a yl Romanisisi sojasisi jakuŋ, "Kulime ta ka nan yi siba fu

† Romani vuosi die di nyŋnyŋna juu vuosi ta pɔgɔl ba.

yine yada di ka nan yi die wo." Ta u tuntuntu wa die di senj ye gbaamuŋ lele womi.

Yisa die di gbaanna vuosi pam dene

(Maki 1.29-34; Luki 4.38-41)

¹⁴ Die Yisa ga wa Piita tiginj, mi die u ye Piita hanuŋ hoŋu di yuaguna a dua ananj nyuŋbanj tuulinj. ¹⁵ Die Yisa die di gbi u nuurj; ta nyuŋbanj tuulibu die di kpati, die u hagi a yi ba chaanti.

¹⁶ Dunj daari mi juŋmuj, vuosi die di chii daadanj pam die jumbiatu die di yalla ba a keŋ Yisa jiginj; die u yagi jumbiatu ba ma ananj jabalkuj ta gbaanj vuodiekemba mana di yuaguna. ¹⁷ Die u yiwo naa amu Nmuj naazua Azaya die di balla wudieke wo keŋ a yi wusie di, "U gbanj gbanj die di tuo ti nyuŋbanj tuulinj ananj ti yuaguti a chii a ga."

Vuodiekemba di yaala ba du Yisa kuanj wla

(Luki 9.57-62)

¹⁸ Die Yisa die di yene di kptkpaaku gelinj wo wo die u yi u kuanjandusurba nuarj, di ba tianj ga mugikpuri gaari mi wo. ¹⁹ Die Nmuj miraha didagurba wonyi die di keŋ u jiginj a baari, "Didaguru, N nan di di fu a ga jigidieke mana fu ganana."

²⁰ Yisa die di yinj a bal wa di, "Gbaanchura yaa vortu a juo, nembisi danj di yaa tuusi a juo ama manj vuota Bua wo jigiduagisukuj."

²¹ To, u kuanjandusurba wonyi danj die di keŋ baari, "N Yomutienj, vaa n ye wolinj kuli a ga a guu n chua."

²² Yisa die di bal wa, "Dia muij, ta vaa kunti † guu a gbanj gbanj a kunti."

Bulgisuj ananj nyaanj die di tuone Yisa nuarj dene

(Maki 4.35-41; Luki 8.22-25)

²³ Yisa die di ga a juu haaruŋ wunuj ananj u kuanjandusurba die di ga. ²⁴ Die di ka yuasiya ta bulgisukpenkpuuj die di piili a nga mugikpuri ma, nyaabu di porŋji a juo haarku ma a yalla bu suuli haarku; ama sanjka mi die Yisa die guura muij. ²⁵ U kuanjandusurba die di ga suguru wa a baari, "Ti Yomutienj, gbatu ti a taarj, ta ti baa ti suuj wa nyaabu chianj."

²⁶ Yisa die di yinj a bal ba, "Di bla nmaamuŋ di faasi a yallu ni die, nunuj vuodiekemba yada di kana ka dala." Womi die u hagi a nati bulgisubu ananj nyaabu porŋjiku di a ftal, mi mana die di senj a ftal somm.

²⁷ Die di yi be mamachi, ba piasa tanj di, "Daa lala wanna? Hali bulgisuj ananj nyaanj porŋjinj di wumma yla wa."

Yisa die di gbaanna dembisi bale die jumbiatu die di yalla ba dene

(Maki 5.1-20; Luki 8.26-39)

²⁸ Yisa die di kenne tugl Gadara tuij ma mugikpuri mi wo chaaku, die dembisi bale jumbiatu die di yalla di nyuj jigidieke ba gunene vuosi a keŋ tuoli wo. Die ba wla paal yaa wa nmaamuŋ die wla vuorj die ka biagi daaga mi. ²⁹ Womi bunyi die ba faasi keese, "Funiuj Nmuj Bua, bla fu yaala ti jiginj. Keŋ di fu mugisi ti muij ta sanjka mi wa tugl?"

³⁰ Die perukusi a tanj die ziene a gbigi mi a die. ³¹ Jumbiatu die di juusi Yisa a baari, "Fu keŋ yagi ti, fu vaa ti ga juu perukusisi me."

³² Yisa die di bal a yi ha, "Ni gamma." Die wla die a nyuj dembisi bale wo me, a ga a juu perukusisi suuj; Die perukusisi mana di chigi birr suuj tanj chianj a ga nan mugikpuri ma ta nyaabu di dii he.

³³ Vuodiekemba die di daansunana perukusisi die di chigi a ga tika suuj a muuli wudieke die di yine wo, ananj jumbiatu die di nyuna dembisi bale wo me die.

³⁴ Naa chianj ma, vuorj mana die di nyuj tika ma a tuole Yisa; die ba yene wo wo die ba juusi wa di u nyuj ba tuijbanjka ma.

Yisa die di gbaanna vuodieke nyuŋbanuj die di kpine dene

(Maki 2.1-12; Luki 5.17-26)

⁹ Womi Yisa die di yinj a juu haarku a yinj a juu mugikpuri gaari mi wo a kuli u gbanj gbanj u tuij ma. ² Die vuosi batanj die di chii daa wonyi nyuŋbanuj die di kpine; ta u dua kaluŋja ma a yallu wa a keŋ u jiginj. Die Yisa die di yene ba paala a yallu yada dieke wo, die u bal a yi yuagutienj wo, "N bua, dii sikiminj; n nagl fu tumbiatu a chaa fu."

³ Womi Nmuj miraha didagurba die di yile ba suguti ma di "Daa wa gie bala siba u yiwo Nmuj."

⁴ Yisa die di muij ba sujanjyile die a plasti ba di, "Bla ni yile sujanjyilibiatu die? ⁵ A jabla yine molu 'Fu baarj nan bal a yi wa, n nagl fu tumbiatu a chaa fu' yaa fu baarj nan bal 'Hagi a chuij'? ⁶ N nan wa a dagu anj ni summa a baari manuj vuota Bua yaa yiko dunja ma ma a nan biagi a nagl vuosi tumbiatu a chaa ba". Die wla die u bal a yi yuagutienj wo, "Hagi a nagl fu kaluŋja a kulime."

⁷ Daa wa die di hagi a kuli tiginj. ⁸ Die kptkpaaku die di yene die wo, die nmaamuŋ die di yigi be, ta die buru Nmuj u naguna yikoke mi di suna naa a yi vuota.

Yisa die di wana Matiwo dene

(Maki 2.13-17; Luki 5.27-32)

⁹ Yisa die di nyunna mi a chuij gara die u ye daa wonyi die ba wasunana Matiwo, ta u kalu u tuuma jiginj

† Kunti yiwo vuodiekemba di kana a ka di Yisa kuanj.

lampotuosirin juonj me. Die u bal a yl wa "Hagl a dla mlj." Die u hagl di wa.

¹⁰ Yisa die di gana Matiwo tigiri a ga die nyindiikehe, mi lampotuosirin pam ananj vuodiekemba di kana a ka di juu vuosi miraha die di kenj a guti Yisa ananj u kuanandusiriba ma ma a die ananj ba. ¹¹ Farasisi batanj die di yene die wo die ba plast Yisa kuanandusiriba di, "Bla yine ni ddagru wa di die ananj vuosi gie?"

¹² Yisa die di wuj ba plasuku, a die a yinj a bal a yl ba di, "Vuodiekemba di yalla alafta ka yaala gbic-baantu, sie vuodiekemba di yuaguna. ¹³ Ni gamma Nmuj gbanju ma a daansi ye wuru gie chianj di, 'Zawluj chiguj manj yaala daa dngisi kaabuj.' N ka kenye di n wa sugyalntielinj ama n kenj di n wa wa tum-biatitlij."

Nuabwuj wla

(Maki 2.18-22; Luki 5.33-39)

¹⁴ Womi jwn vuodieke die di sunana vuosi Nmuj nyaabu kuanandusiriba die di kenj Yisa jiginj a plast wa di, "Bla yine tuj ananj Farasisi di bwba nuanj sanja mana ama ta fu kuanandusiriba ka wuj a bwba?"

¹⁵ Yisa die di yinj a plast ba di, "Ni tuj yaala chaanj diekemba di gana hagu faaruj bemme ananj sugchusuj sanja dieke ba njanj hagu wa tienj di lagisna a beri wo? Die kaanj biagi a yi. Ama sanja nan kenj ba nan nagl hagu wa tienj a nyuj ba jiginj, sanja mi ba nan wa bwba nuanj.

¹⁶ "Vuonj kaanj saagl a nagl garthaaluj garthawuj a baalt a ligi garikuuj vruj, dama garthaalku gie nan churu ta vaa garikuur, anj ka vruku wa a faast a daltma. ¹⁷ Yaa ni yeye ta vuonj nagl daahaaluj a suu gbanuj koliti diekemba di yine nyukura ma? Dama u yi die, daabu nan kuj a churu kolititi anj daabu ananj kolititi mana taanj yru. Ama u njanj nagl wa daahaaluj a suu gbanuj koliti diekemba di yine nyuhaala anj a mana vujma."

Jakuuj wunyl havuubinj kuj wla

(Maki 5.21-43; Luki 8.40-56)

¹⁸ Yisa die di balala naa ta die juu vuosi jakuuj wunyl die di kenj a gbirigi u nuj a baarl, "Lele n havuubinj di kpi ama kenj a nagl fu nuuj a dusi u sikpenj anj u hagl."

¹⁹ Naa wla die Yisa ananj u kuanandusiriba die di hagl a di u kuanj.

Hagu wunyl die di gbine Yisa jayeekinj a ye gbaanuj dene

²⁰ Hagu wunyl zuj die di nyuna u nyujgbanuj ma dee buna banj ananj ale; die di di Yisa kuanj a die a gbi Yisa jayeekiri kuanuanj. ²¹ Die u yile u sunj ma, "Manj gbi u jayeekiri, n nan ye gbaanuj."

²² Yisa die di yinj a ye wo ta baarl, "N lla, vaa fu sunj dua, fu yada gbaanna fu." Sanja mi gbanj gbanj hagu wa die di ye alafta.

Yisa die di vana havuubike di hagl kuj me dene

²³ Ta die Yisa die di wana a ga jakuuj tigiri, a ye hanye chariba ananj vuodiekemba di kunnana kumbu, ²⁴ die u baarl "Vuonj mana tianj a nyuj. Havuubike ka kpiye, u ta ko a guura mlj." Die vuosi mana die di dng laati a laa wa. ²⁵ Die daadamba di wana a nyuj yenni me wo, Yisa die di ga a juu havuubike di duana jigidieke a yigi u nuuj me die u hagl a zie. ²⁶ Die ba muulu wuru gie tujgbanja ma mana.

Yisa die di yuorine yusi bale nine dene

²⁷ Yisa die di nylna mi a chuj gara dembisi bale die di yine yusi die di di u kuanj a nata a bala di, "Fuj naanj Davidi haaguj, chigi tu zawluj."

²⁸ Die Yisa die di gana a ga a juu juonj kaanl yusi bale wo die di kenj u jiginj, die u plast ba, "Ni tuo a dii di n nan biagi yi naa?" Ta ba baarl, "Ti Yomutiej, wa."

²⁹ Die wla u nagl u nuusi a gbi gbi ba nine ta baarl, "Ni tuone a dii die wo ka yi a yl ni." ³⁰ Die ba ninehe die di yuori. Yisa die di kpaanj ba ananj nujmuna di, "Ni da kenj a bal a yl vuonj."

³¹ Ama die ba nyuj a muulu Yisa wla tika mana ma.

Yisa die di gbaanna dembinj dieke di kana ka biagi bala wla dene

³² Die ba nylnana, vuosi batanj die di yaa daa wunyl die jumbanj die di yalla wa u ka biagi bala wla a kenj Yisa jiginj. ³³ Yisa die di yagl jumbaku a nyuj daa wa ma, die u wa biagi bala wla. Die di paalt a yi vuonj mana mana mamachi ba baarl, "Ti ye ka ye mamachi ka gie chanchaanj Izara vuosi tuj ma ma."

³⁴ Ama ta die Farasisi mba die di baarl, "Jumbatit naanj wa ynana wa hagru u biagi yaga jumbatit."

Yisa die di chiguna vuosisi zawluj dene

³⁵ Yisa die di dla ga tukpuma ananj tukpanjisi mana mana, a die a ga Nmuj jamuj juone me a daga Nmuj naarl wuvuna a yla vuosi ta gbaama yuagiti yiri yiri mana. ³⁶ Die u yene kpkpaaku, zawluj die di yigi wo, dama die ba yiwo zawluntielinj ta wo susujinj mana ta nusi yiise di wone yiyagru. ³⁷ Die wla die u bal a yl u kuanandusiriba, "Zaaha bieye mlj ta dala ama zaagobiribe ka dala. ³⁸ Die wla ni juusi zaaha tienj anj u guti tuntuntuj anj ba kenj gobihe."

Yisa tuntuntiba banj ananj bale wo wla

(Maki 3.13-19; Luki 6.12-16)

10 Yisa die di wa u kuanandusiriba banj ananj bale wo a lagis u jiginj a yl ba yiko di ba vuaruma jum-

biati ta gbaama yuaguti yiri yiri anan vuodiekemba di yuaguna yuagubiatu mana mana. ² U tuntuntba † ban anan bale wo saara wunna; Simoni, (vuodieke ba bina a wasa Piita) anan u numbuabin Andurusi; anan Jemisi anan u numbuabin jawn, Zebedi balli; ³ anan Filipi anan Batolomiwo; anan Tomasi anan Matiwo, vuodieke die di yine lampotuosiru wo; anan Jemisi vuodieke di yine Alifusi bua anan Tadeusi, ⁴ anan Simoni vuodieke di yaala banu juu vuosi yalla ba gban anan Judasi Asikaroti, vuodieke die di bala u posi Yisa chian.

Yisa die di tunna u kuanandusiriba die

(Maki 6.7-13; Luki 9.1-6)

⁵ Ta Yisa die di tun u kuanandusiriba ban anan bale wo ta kpaan ba, "Ni summa ni keŋ a ga vuodiekemba di kana a ka yi juu vuosi buurin yaa ni ga juu Samaria vuosi tun ma. ⁶ Ama ni gamma Izara vuosi jigini nyuna, ba suna siba yii diekemba di bana. ⁷ Ni ganana wa ni balma Nmuŋ wari gie; 'Nmuŋ naari diile sanŋa gbigiye muŋ.' ⁸ Ni gbaama vuodiekemba di yuaguna, ta ni vaa kunti haŋ kuŋ me, ta gbaan vuodiekemba gamuŋ yuagun di yalla ba, ta yaŋi jumbiatu vuosi ma. Ni tuo wo yori die wla ni gban ni nagu a yi yori. ⁹ Ni da a keŋ nagu ligire. Ni summa ni keŋ a nagu kobu gban a su ni ligire bulga ma; ¹⁰ Ni da keŋ a nagu bulga a gamma ni sieku; yaa ni pɔgɔl jayeeki gaan a guti jadieke ni yeegine ma wa, yaa nuri gaasi a guti nyindiekemba ni suune womi, yaa ni pɔgɔl daangbanuŋ. Dama di mu an tuntuntu dii u tuuma jigini.

¹¹ "Ni a keŋ a tugi tigiŋuŋ yaa tigiŋi, ni juu a yaalu vuodieke di yaalala u tuo ni an ni bemme u jigini a ga tugi sanŋa dieke ni baan nan nyuŋ mi. ¹² Ni a keŋ a juu tigidieke mana ni waasi ba vunuŋ. ¹³ Tigiri mi vuosi di a keŋ a muŋuŋ a tuo ni, ni vaa ni waasiku anan ni sugifalun wari ka ma ama ba a keŋ a ka a muŋuŋ a tuo ni, ni vaa ni sugifalun yinŋi keŋ ni jigini. ¹⁴ Ta vuodieke mana di ka tuo ni yaa di ka wuŋ ni wubalkaha ni kpaanti ni naatala tankoluŋ a taan mi sanŋa dieke ni nyunnana kanuŋ tigiri yaa tika ma. ¹⁵ Wusie man bala ni daa dieke Nmuŋ di baan nan dii vuosi saruya, die tika vuosi tibdatun nan faasi tian Sodomi anan Gomoraya vuosi tibdatiku.

Wahala kenin wla

(Maki 13.9-13; Luki 21.12-17)

¹⁶ "Ni wumma, n tuma ni siba yii diekemba di benne gbaanchura sunsuŋ. Die wla ni yalla yan siba nyinvuuke †† ta ni bemme sɔmm siba ŋmarisi. ¹⁷ Ni summa ni gban anan vuotan wla, dama ba nan yigi ni a yaa ni ga saruya diile vuosi jigini, ta bi nigi ni ba Nmuŋ juamun juone suŋ. ¹⁸ Ba nan nagu ni a ga tika nyuŋkura anan naaltba jige n saan wla an ni balu Nmuŋ wuvunaha a yi

† Ba wasa u kuanandusiriba ban anan bale wo tuntuntba.

†† Ba bala di javuukun faasina yaa yan.

banu anan vuodiekemba di kana ka yi juu vuosi.

¹⁹ Ama ba keŋ yaa ni ga an ba dii ni saruya ni da vaa di mugisi ni anan ni baan nan balu die yaa ni baan nan yinŋi ba die; dama sanŋa mi Nmuŋ Haaluŋ nan yi ni wudieke ni baan nan yinŋi a balu. ²⁰ Dama wudiekemba ni bala a baa ni balu wa kaan nyuŋ ni jigini, ama ni Chɔɔŋ Nmuŋ Haalbu nan di bie ni suŋ a bala.

²¹ "Sanŋa mi vuosi nan nagu ba gban gban ba numballi a yi di ba kuu ba, chaluŋ gban nan yi die gban gban a yi ba balli. Balli dian nan yinŋi a wagu ba chaluŋ anan ba nuluŋ ta nagu ba a yi di ba kuu ba. ²² Ta vuosi mana nan di haa ni, ni dna n kuan wla. Ama vuodieke mana di a keŋ a biagi a tuoli waha a ga a tugi kpatiku nan ye gbatitanuŋ. ²³ Ta ba keŋ mugisi ni tun kaanti ma, ni chigi a ga tigiŋaŋ. Wusie man bala ni, ni kaan biagi kpatu ni tuumaha Izara tigiŋi mana ma ta manun Vuota Bua keŋ.

²⁴ "Bubuguru ka tian u didaguru; yomu dian ka tian u tier. ²⁵ Die wla di mu an bubuguru summa siba u didaguru wa; ta yomu dian su siba u tier wo. Ba a keŋ a wa tigin tier jumbiatu naan wa Beelizebuli, die nuŋ lala ba baa ba wa u dembe?

Muna muna di ti chiguma wa ŋmaamuŋ?

(Luki 12.2-7)

²⁶ "Die wla, ni da a keŋ chiguma vuotan ŋmaamuŋ, dama jadieke mana di lɔburina lele nan daansi nyuŋ yaaluŋ, ta wulɔburikuŋ mana dian nan nyuŋ yaaluŋ. ²⁷ Wudieke n balala ni lumuŋ ma wa, ni balu ka yaaluŋ ma; ta wudieke n pusina balu yi ni wa, ni balu ka yaaluŋ ma. ²⁸ Ni da keŋ a chiguma vuodiekemba di baan nan biagi a kuu ni nyuŋbanŋa, ama ta kaan biagi a kuu ni haalbu; ama ni chiguma Nmuŋ vuodieke di baan nan biagi a kuu ni nyuŋbanŋa anan ni haalbu mana boli dieke di wone kpatiku ma. ²⁹ Ba daa nembisi ale wo kobu, ama di ka yi ti Chɔɔŋ Nmuŋ duŋuŋ, a kaanti mana kaan nan tunŋban. ³⁰ Nuruŋ nuŋ, Nmuŋ siba ni zoosi nuan muŋ. ³¹ Die wla ni da chiguma ŋmaamuŋ; dama ni yaa nyuaru a tian nembisi pam.

Vuaru fu gban yaaluŋ ma di yiwo Yisa kuanandusuru

(Luki 12.8-9)

³² "Vuodieke mana di a keŋ a vuaru u gban vuosi me di u yiwo n vuon, die gban gban man nan vuaru wa yaaluŋ ma n Chɔɔŋ Nmuŋ dieke di benne arizanna ma jigini. ³³ Ama vuodieke di baaru u ka yi n vuon vuosi jigini, die gban gban man nan balu di n ka siba wa n Chɔɔŋ dieke di benne arizanna ma jigini.

Puole wla

(Luki 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ "Ni da keŋ a yilime siba sugifalun man yaa keŋ tunŋbanŋa gie vuosi jigini; Aayu, n ka keŋ anan

sugifialuj, ama n keŋ wo aŋaŋ puole. ³⁵ N keŋ di n yi-wo balli dembisi tuoli ba chualuj, ta havuubisi tuoli ba nuluj, luahaalu tuoli u nuŋ. ³⁶ Vuota dataasi nan yi u gbaŋ gbaŋ u tigiŋ vuosi.

³⁷ “Vuodieke mana di chone u chɔɔŋ yaa u nuŋ a tɔaŋ muŋ ka mu u yi n kuaŋandusuru; vuodieke diaŋ di chone u naahaalu yaa u havuubiŋ a tɔaŋ muŋ ka mu u yi n kuaŋandusuru. ³⁸ Vuodieke mana diaŋ di kana ka vigi u dagarkuj a dia muŋ ka mu u yi n kuaŋandusuru. ³⁹ Vuodieke mana di yaalala di u gbati u gbaŋ gbaŋ u miivoli nan waaru ka; ama vuodieke nuŋ mana di keŋ waaru u miivoli n wla wunuŋ nuŋ nan daansi ye ke.

Vuodiekemba di baŋ nan daansi ye tune wla

(Maki 9.41)

⁴⁰ “Vuodieke mana di muŋŋina a tuo ni chaanti, muŋŋi tuo muŋ muŋ; ta vuodieke diaŋ di muŋŋina tuo muŋ, muŋŋi tuo wo Nmuŋ dieke di tunna muŋ wa muŋ. ⁴¹ Vuodieke mana diaŋ di a keŋ a muŋŋi a tuo Nmuŋ naazua chaanti u yine Nmuŋ naazua wla, nan daansi tuo Nmuŋ naazua tune; vuodieke diaŋ mana di muŋŋi a tuo sugiyalantienj chaanti u yine sugiyalantienj wla, nan daansi tuo sugiyalantienj tune. ⁴² Ni summa a baaru vuodieke mana di a keŋ a yuori nyasunsuŋ a yi n kuaŋandusuriba gie wunuŋ di u yine n kuaŋandusuru wla nan daansi ye tune.”

Yisa aŋaŋ ɔɔɔ vuodieke di sunana vuosi Nmuŋ nyaabu wla

(Luki 7.18-35)

11 Die Yisa di dagina waha gie a yi u kuaŋandusuriba baŋ aŋaŋ bale wo a kpati wa die u nyuŋ mi a ga tigi diekemba die di gbigine mi a bala ta daga Nmuŋ wla mi.

² ɔɔɔ dieke die di sunana vuosisi Nmuŋ nyaabu die bie wo dansarka suŋ, ta die a wuŋ Yisa Masia tuuma wla; die u tuŋ u kuaŋandusuruŋ batan Yisa jigij ³ di ba ga piasi wa, “Fuŋŋ fu yine vuodieke di balla u keŋ wo yaa ti chusuma vuogaan bura?” ⁴ Yisa die di yinŋi a bali ba, “Ni yinŋi a ga bali ɔɔɔ wudieke ni wunnana ta yese wudiekemba; ⁵ di ni ye ta yusi nine di yuorine, gbarugisi di chuŋ, ta vuodiekemba die di yuaguna gamuŋ ye wo gbaamuŋ, tikpaara tienj di wumma, ta kunti di haguna kuŋ me, ta ɔɔɔɔntielin di wumma Nmuŋ wubalki vuna. ⁶ Ta sugifialuj bie vuodieke nuŋ mana di kana ka chulya muŋ ma.”

⁷ Die ɔɔɔ kuaŋandusuriba die di yinŋine a gara wa, Yisa die di piili a bala yla kɔkpaaku ɔɔɔ wla, “Die ni nyunna a ga ɔɔɔ jigij haaguri ma wa, bia die ni tuŋ a yaala ni ye? Die ni tuŋ yile a baaru ni ye huuti bulɔgisiŋ di ugunana? ⁸ Bia die ni nyuŋ ga ni ye? Daa di yeegine nyinŋeekivuna? Vuodieke di yeegine nyinŋeekivuna bie wo naalisi ma. ⁹ Ni bali muŋ, bia die ni nyuŋ ga ni

ye? Die ni yile siba ni nan ye Nmuŋ naazua? Wusie, n bala ni, ni ye vuodieke di tianna Nmuŋ naazua. ¹⁰ ɔɔɔ wla die ba maagi Nmuŋ gbaŋku ma a baaru,

‘N tuntuntu wunna n baa n tuŋ wa muŋ aŋ u wolinj dia fu nuŋŋa a ga yuori sieku a yi fu.’”

¹¹ Ta Yisa di bi a bali ba di, “Wusie maŋ bala ni ba ye ka muŋ vuodieke di tianna ɔɔɔ dieke die di sunana vuosi Nmuŋ nyaabu, ama vuodieke di yine vuobiŋ Nmuŋ naaru ma tuŋ wa muŋ. ¹² A nyuŋ saŋŋa dieke ɔɔɔ die di balala Nmuŋ waha gie a keŋ tugi jinne, vuodiekemba nine di ŋmuntuna Nmuŋ naaru juule wla, pɔguluha aŋaŋ nuŋŋuna di ba juu aŋaŋ haguruŋ.

¹³ Nmuŋ naazualliba mana aŋaŋ Nmuŋ muraaha die bali u naaru gie wla ta ɔɔɔ di wa keŋ. ¹⁴ Ta ni a keŋ a yaala ni tuo waha dii, ɔɔɔ yine Nmuŋ naazua Elaja, vuodieke die di balla u keŋ wo. ¹⁵ Vuodieke di yalli tɔba u wuŋ.”

¹⁶ “Lele, bia maŋ baa n nagi jinne vuosi gie a magisi? Ba niasi wa ballisi di kalla nyuŋŋi jige, a wasa tamba.

¹⁷ ‘Ti wla wluŋ a yi ni ama ni ka sieye, ta ti chla hanye a yi ni ama ni ka kuŋya.’

¹⁸ ɔɔɔ die di keŋ ta bɔba nuŋ ta ka nyuu daan vuosi di baaru di, ‘Jumban yalla wa.’ ¹⁹ Ta manuj vuota Bua die di keŋ, a die ta nyuo, vuosi di baaru, ‘Ni ye daa wa gie u yiwo wutulitienj aŋaŋ daanyuru, ta yi lampotu-osirinj aŋaŋ vuoblati zua.’ Ama Nmuŋ di tunna die wo dagya siba u yaa ylan vunuŋ.”

Tuŋ diekemba yada di kana ka dala wla

(Luki 10.13-15)

²⁰ Vuodiekemba die di benne tigi diekemba ma ma Yisa die di yine u mamachi wla die, ta ka chigi a nyuŋ ba tumblati ma, die wla die u galuj ba. ²¹ Die u baaru di, “Wuban bie nuŋŋ Korazini vuosi me! Wuban bie nuŋŋ Befisada vuosi ma ma! Dama mamachi wudieke n yine ni tigi ma, maŋ tuŋ a yi die Taya aŋaŋ Sidoni ma ma, vuodiekemba di benne mi wo tuŋ nan vaa ba tumblati ta nagi vaati aŋaŋ tanyeelinj a buuli ba gbaŋ aŋ die daga siba ba chigi nyuŋ ba tumblati ma ma muŋ. ²² Ni vaa n bali ni, di daa dieke Nmuŋ di baan nan dii vuosi sarlya ni tibidatuŋ nan faasi dala pam a tuŋ Taya aŋaŋ Sidoni vuosi sarlya. ²³ Ta nuŋŋ Kapenomi vuosi aŋaŋ ni kotina ni gbaŋ gbaŋ ŋmuŋsikpenj mana, Nmuŋ nan vigi ni a taan kunti jigiberisikinj dama mamachi diekemba die n yine ni jigiri die di tuŋ yi Sodom ma ma di muna naa a tuŋ ye beri a ga tugi jinne.

²⁴ Ama n bala ni, sarlyaka diile daraan ni tibidatuŋ nan faasi dala a tuŋ Sodom vuosi tibidatuŋ.”

Ni keŋ n jigiŋ a voosi

(Luki 10.21-22)

²⁵ Saŋka mi Yisa die di baari, “N Chua Nmuŋ, vuodieke di yine ŋmuŋsikpen aŋaŋ tuŋgbaŋka gie tierŋ, n bura fu, dama funuŋ lɔburi waha gie yantielin aŋaŋ sɔsɔburuŋ jigiŋ ama ta yuori he a yi ballɔbɔ; ²⁶ dama die fu tuma fu tuuma a yie fu nansuŋ.

²⁷ “N Chua Nmuŋ nagi wa jaan mana a yi muŋ; vuon ka sɔba manuŋ Nmuŋ Bua wa sie n Chɔɔŋ wa Nmuŋ, vuon diaŋ ka sɔba n Chɔɔŋ wa Nmuŋ sie manuŋ Nmuŋ Bua wa aŋaŋ vuodiekemba n yaala n nagi wa a dagi.

²⁸ “Ni keŋ n jigiŋ nuŋuŋ vuodiekemba di chiine chidunsa aŋ n yi ni voosiŋ. ²⁹ Ni nagi n chiiti a chii ta ni buŋuri a nyuŋ n ma dama n yiwo vuodieke di suuna n gbaŋ tuŋgbaŋ ta muŋuŋ pɔɔli n gbaŋ ta ni nan ye voosiŋ. ³⁰ Dama n kuon dusuŋ ka tua ta n chiiti diaŋ di ka dunsuŋ.”

Davuuskuŋ daaŋ wla

(Maki 2.23-28; Luki 6.1-5)

12 Die di yine daraa ale kuon chaan die Yisa aŋaŋ u kuonandusurɔba di chuŋ tianna zaa kuon ma davuuskuŋ daraan; ta kɔŋ die di yallu u kuonandusurɔba, die wla die ba piili a gobe zaaha yaga ŋɔba. ² Farasisi batan die di yine die wo ba balɔ a yi Yisa, “Daansu fu kuonandusurɔba di yinene wudieke ti muraha di kana ka yi sien di ti yime davuuskuŋ daraan.”

³ Die Yisa di yinŋi a balɔ ba, “Ni ye ka karuŋ Nmuŋ gbaŋku suŋ Davidi di yine wudieke saŋa dieke kɔŋ di yalla wa aŋaŋ u kuonanduosiŋ? ⁴ Die u ga a juu wo Nmuŋ juamɔ juokpenkɔku ma wunuŋ aŋaŋ u kuonanduosiŋ di nagi paanu dieke die ba naguna a yi Nmuŋ a ŋɔbi wudieke die Nmuŋ muraha di kana ka yi sien di vuogaan ŋɔbi, die paanu sie Nmuŋ juamɔ nuŋandusurɔba nyuŋkura nyuna. ⁵ Yaa ni ka karuŋ Nmuŋ muraha gbaŋku ma, di davuuskuŋ daaŋ mana Nmuŋ kikaabitɔba nyuŋkuraha di benne Nmuŋ juamɔ juokpenkɔku ma ŋaan tuma tuuma mi davuuskuŋ daaŋ mana a chusa muraha ama ta wo chuusuŋ. ⁶ Ama n bala ni vuodieke di tianna Nmuŋ juamɔ juokpenkɔku benne giena. ⁷ Di maagya Nmuŋ gbaŋku ma di, ‘Nmuŋ yaala zɔɔlɔnɔɔruŋ a tiaŋ ni kaaba.’ Ni tuŋ sɔba wuru gie chian, ni tuŋ kaan di galima vuodiekemba di kana ka chuusiya; ⁸ dama manuŋ vuota Bua wa yine davuuskuŋ daari tierŋ.”

Yisa die di gbaanna nuukpiike tierŋ wla

⁹ Yisa die nyuŋ mi a ga juu ba Nmuŋ juamɔ juon kaani ma. ¹⁰ Ta daa wunuŋ die benne mi a yaa nuukpiikiŋ. Vuosi batan die benne mi a yaala sieti di ba ye Yisa chuusuŋ ta galuŋ wa, die wla die ba piasi wa, “Ti muraha yi sien muŋ di vuon gbaan yuagutien

davuuskuŋ daraan?” ¹¹ Die u yinŋi a balɔ ba di, “Ni wunuŋ di keŋ yallu yiisiŋ ka nan goliŋ me davuuskuŋ daraan, u tuŋ kaan yigi ke a vuari ka a nyuŋ goliku me? ¹² Ni ka sɔba a baari vuota yaa nyuari a tiaŋ yiisiŋ muŋ, die wla ti muraha yi ti sien di ti suŋuŋ vuon davuuskuŋ daraan.” ¹³ Die u balɔ a yi nuukpiikiŋ tierŋ di, “Turu fu nuuke.” Die u turu ka die ka mana di tuuti, a su sɔba kaani wa. ¹⁴ Ama die Farasisi die di nyuŋ saŋ ba baan kuu Yisa dene.

Nmuŋ buavuarkuŋ wla

(Maki 3.1-6; Luki 6.6-11)

¹⁵ Die Yisa die di sɔbna ba saŋku waha die u nyuŋ mi, ta vuosi pam die di di u kuon. Die u gbaan yuagutieliŋ mana, ¹⁶ ta kpaan ba di ba da keŋ a balɔ a yi ba chanchaalɔ u wla. ¹⁷ Die u yiwo naa amu Nmuŋ naazua Azaya die di bala die wo keŋ yi wusie.

¹⁸ “Ni ye, n buavuarkuŋ wunna, wunuŋ man faasi cho, u ma n suŋ di fiati. N nan nagi n Halukaska a yi u ma, aŋ u balɔ vuodiekemba di kana ka yi juu vuosi di ba nan ye gbatitaanɔ n jigiŋ.

¹⁹ U kaan di niga nuhaguŋ yaa a nata yaa a zie sieti me faasi bala wla pam pam.

²⁰ U kaan wu yibikuukuŋ dieke di goorine a tuuti yaa a kpisi popoli dieke di kana a ka muŋuŋ a die. Ntaala u yi wusie sariya diile keŋ ye nyanŋuŋ.

²¹ U saan wla, vuodiekemba di kana a ka yi juu vuosi nan di yallu tama.”

Yisa aŋaŋ jumlati naan wa Beelizebuli Sitaani wla

(Maki 3.20-30; Luki 11.14-23)

²² Womi vuosi batan die di chii daa wunuŋ di yine yu aŋaŋ gaamu dama jumlati die yalla wa; ta Yisa die di gbaan wa, die u biagi a bala wla ta yese. ²³ Die di yi daadamba mana mamachi aŋaŋ Yisa die di yine die wo wla, die ba piasa tan di, “Daa wa gie yiwo Naan Davidi haaguŋ yaa?”

²⁴ Ama Farasisi die di wunna naa, die ba baari di, “Jumlati naan wa Beelizebuli † die yine daa wa gie yiko di u vuaruma jumlati vuosi ma.” ²⁵ Yisa die di muŋuŋ ba yilinene wudieke ta yinŋi a balɔ ba di, “Tuŋgbaŋ dieke mana di puonene ka gbaŋ a waga tan kaan faasi a yuasi. Tigidieke diaŋ yaa buuri dieke di puonene ka gbaŋ a waga tan nan nan. ²⁶ Du yi sɔba Sitaani vuariŋa Sitaani vuosi suŋ, di dagi sɔba u yinŋi a waga ta puo wo u gbaŋ; lala u naari di baa ka zie? ²⁷ Di yiwo Beelizebuli yunana muŋ yiko man vuara jumlati vuosi ma, ta nuŋuŋ nuŋ muna yunana ni vuosiŋ yiko di ba vuariŋa? Ni vuosi gbaŋ gbaŋ tuuma daga sɔba ni wo wusie. ²⁸ Ama manɔ nuŋ, Nmuŋ Halukaska yinene

† Sitaani saan buna yi Beelizebuli.

manj vuara jumbiati vuosi ma; die daguna siba Njmurj naaru kerj ni jigij mury.

Yisa di biaguna a bobu Sitaani die

²⁹ “Vuorj kaarj biagi a wu a juu hagaritienj † tiginj a vaaru u nyinti, ntaala u wolinj a bobu wa ta wa biagi a vaaru u nyintiti.

³⁰ “Vuodieke mana di kana ka zie n kuarj waga mury; ta vuodieke mana di kana ka surjij mury a lagisa vuosi n jigij yiwo vuodieke di jatunana ba. ³¹ Naa chianj ma, manj bala ni, Njmurj nan nagu a chaa vuotarj wubiati ananj wubia diekemba u balala mana; ama vuodieke mana di balu wubianj a yi Njmurj Halukasika, Njmurj kaarj nagu u taali a chaa wa. ³² Vuodieke dianj mana mana di kerj balu wubianj a yi manurj vuota Bua wa Njmurj nan nagu u taali a chaa wa; ama vuodieke nurj mana di kerj balu wubianj a yi Njmurj Halukasika, Njmurj kaarj wanj nagu u taali a chaa wa dunia ka gie me yaa dunia dieke di bala ka kerj wo.”

Turj ananj ka nyurjnyurjka wia

(Luki 6.43-45)

³³ Ta Yisa die di bi balu di, “Du yi ta turj di vuna, ka nyuna nyurjnyurjka vuna; ama du yi ta turj di ka vuna, ka rjaarj nyurj wa nyurjnyurjka biati dama turj nyurjnyurjka ma ba siba ka. ³⁴ Nlurj nyinvuuke buuribu gie, ni yine vuobiati die, lala wubalku vuna di nan biagi a nyurj ni nua ma? Dama jadieke vuota di yiline u surj ma die nyunnana u nuarj ma. ³⁵ Vuovunurj yie wuvuna, dama u surj vuna mury; ta vuobianj dianj di yine wubiati dama u suku ka vuna.

³⁶ “N bala ni, sarjya diile daraanj Njmurj nan dii vuosi sarjya siba die ba balala wutogiti mana wia, ³⁷ dama vuorj mana wubalka bala ka vuaru wa dunda daaru mi yaa u wubalka dianj bala ka chuusi wa.”

Die ba yaalala ba ye mamachi wia

(Maki 8.11-12; Luki 11.29-32)

³⁸ Womi muraha didagurba batanj ananj Farasisi batanj die di balu Yisa di, “Didaguru ti yaala fu yiwo mamachi wurj anj ti ye.”

³⁹ Ama die u yinjij a balu, “Lele vuosi di yine vuobiati ta ka bi jama Njmurj yaalala ba ye mamachi wurj; ama n kaarj wanj yi mamachi wurj a yi ba; Njmurj naazua Jona dagurj chanchaanj nyuna manj nan dagu ba. ⁴⁰ Die Jona di benne zaaskpuku suku ma njmuntuasi ananj yurj a ga tugu daraa ataa wa, die gbanj gbanj manurj vuota Bua dianj di nan di beri turjgbanjka gie chianj njmuntuasi ananj yurj a ga tugu daraa ataa. ⁴¹ Sarjya diile daraanj Nineva vuosi nan hagu zie a galurj ni, dama Jona di muuluna Njmurj wia a yi ba wa die ba va ba

† Hagaritienj wo yiwo Sitaani ama Yisa yaa hagarurj a turj wa ta bobu wa ananj guune.

tumbiati mury; n bala ni, vuodieke di tianna Jona benne gie. ⁴² Sarjya diile daraanj Siaba hogu naarj wa nan hagu a zie a galurj ni dama die u paali nyurj wa tigi saasaa a ga di u wurj naarj Solomoni yanj wubalkaha, ama n bala ni vuodieke di tianna naarj Solomoni benne giena.

Jumbianj di yinjijine kerj juo vuorj ma dene

(Luki 11.24-26)

⁴³ “Du yi ta jumbianj di kerj nyurj vuota ma, ka rjaarj dia wa jigikuukurj a yaala jigij di ka voosi, ka ka yeye; ⁴⁴ u rjaarj balu a yi wa u gbanj gbanj di, ‘N nan yinjij a ga n tigidieke n vana wa.’ Die wia ka rjaarj yinjij ga mi a ye di vuorj wo mi, ta ka surj mana saarjya a wunsi vunurj. ⁴⁵ Ka rjaarj wa nyurj mury a ga a chii jumbiati diekemba di tianna ka gbanj gbanj ayurjyurj anj a ga bemme mi. Naa chianj ma daa wa berij nan faasi chuusi pam a turj die u suna die wo. Naa bala ka yi a yi lele gie vuobiattiti.”

Yisa nurj ananj u numballi wia

(Maki 3.31-35; Luki 8.19-21)

⁴⁶ Yisa die ye ko bala wia a yia vuotamba ta u nurj ananj u numballi di kerj tugu. Die ba zie wo yerj me ta turj vuorj di u wa wa anj ba balu wia.

⁴⁷ Die wia vuorj wunurj die di balu wa di, “Daansi ye, fu naa ananj fu numballi zie yerj me ta yaala ba ananj fu balu wia.”

⁴⁸ Yisa die di yinjij a baaru, “Munta yine n naa? Munta yine n numballi?” ⁴⁹ Womi u nagu u nuurj a durj u kuanjandusurba ta baaru, “Ye, n naa ananj n numballi wunna. ⁵⁰ Dama vuodieke mana di yine wudieke n Chua Njmurj di benne arizanna ma choti wunurj u yine n numbuu ananj n taa ananj n naa.”

Buburu nandagurj

(Maki 4.1-9; Luki 8.4-8)

13 Durj daaru mi Yisa die di nyurj tigi me a ga mugikpuru chaanj a suurj kalu mi di u dagu. ² Ta daadamba die di geline wo die faasi dala mury, die wia die u ga juu haarurj a kalu ka surj, ta die daadamba die di zie mugikpuru kuanuaru ma. ³ Die u nagu wa nandaga a balu ba wia pam di, “Daa wunurj die hagu naa daanj kaanu a ga di u buru u nyurjura. ⁴ Die u burunana nyurjburikaha kuanj ma wa, atanj die di nan sienj me, nembisi die di kerj a dii he. ⁵ Atanj dianj die di nan tanj sikperj jigidieke tantu die di kana ka faasi dala. Die nyurjburikaha die di nyurj lagu lagu dama tantu die ka faasi dala wa wia, ⁶ ama die njmurj die di nyurj a faasi tua a mana die di ko dama a dagururj die ka suurjya die wia a mana die di kpi. ⁷ Ta atanj dianj die di nan hanjgwasu dagururj ma, ta a mana die di lagurj nyurj a buru, ama hanjgwasu die di nyagu nyurjburaha. ⁸ Atanj

dianj die di nan tungbanj vurunj ma die a mureji yi bie; atanj die yi bie kobiga kobiga atanj dianj banjisi-yuaba yuaba atanj dianj banjisi-taa taa.”

⁹Yisa die di balu a kpati ba di, “Vuodieke mana di yalla tiba u wumma.”

Wudieke wla u yina nandagaha

(Maki 4.10-12; Luki 8.9-10)

¹⁰Die wla die u kuanjandusuriba die di kenj u jigij a plasi wa di, “Bla wla fu naga nandaga bala yla ba?”

¹¹Die u yijiji a balu ba di, “Nlunij nuji Njmurj yu ni sienj di ni summa wuloburukij wla yaa gamma u naari wla ama banij ba nuji u ka yu ba sienj. ¹²Vuodieke di sibuna Njmurj wla, wunij u yenene a guta anj u faasi yalluma pam, ama vuodieke di wone, u nan waari bita dieke u yalla gbanj. ¹³Wudieke wla n nagunana nandaga a daga ba yiwo, ba daansa muij ama ba ka yese, ta chusa a wumma, ama ba ka siba a chiasi. ¹⁴Die wla Njmurj naazua Azaya die di balla wudieke wo kenj yi wusie ba wuru ma. Die u balu di Njmurj baari,

‘Vuosisi gie nan senj wurj, ama ba kaanij di siba a chiasi,

ba nan senj daansi ama ba kaanij di siba jadieke ba yene wo chiasi.

¹⁵Dama vuosi gie yanj ligiye muij

ta ba tiba dianj di haguru,

ta ba bi ligi ba nine,

dama ba ka yaala ba ye jaanj,

ta ka bi yaala ba wurj wurj,

ta ka yaala ba yanj yuori,

ta ka bi yaala ba vaa ba wubiatu anj n gbaanj ba.’

¹⁶“Nlunij nuji ni yaa sikpenj nansij, dama ni nine yese muij ta ni tiba dianj di wumma wla. ¹⁷Ama n balu ni wusie, Njmurj naazualij anjanj vuodiekemba die di chigunana Njmurj pam tunj yaala ba ye jadieke ni yene wo ama ba ka yeke; ta tunj bi yaala ba tunj wurj wudieke ni wunna wa ama ba ka wurj ka.

Buburitu nandaguru chianj

(Maki 4.13-20; Luki 8.11-15)

¹⁸“Ni wumma ta buguru buburitu nandaguru chianj.

¹⁹Vuodieke di kenj wurj Njmurj naari wuvunaha gie ta ka siba a chiasi, Sitaani njanj kenj vuari wa wudieke di juune u surj ma; die yine nyujburu dieke di nanna sieku me. ²⁰Nyujburu diekemba di nanna tanjaalka sikpeku su siba vuodieke di nanaa a wurj Njmurj waha ta tuohe lagu lagu anjanj sugifialij; ²¹ama waha ka suuna ba sugutu ma ta a yuasa. Die wla wahala yaa mugisij di kenj waha wla, ba njanj nagu waha a taanj bunyu. ²²Nyujburu diekemba di nanna hanjgawu jigiri su siba vuodiekemba di nanaa wurj Njmurj waha, ama ta tungbanjka gie wahala anjanj nyinti yaalij nyagu waha u wunna wa u surj ma, ta ka ka nyunna nyujnyujka.

²³Ama nyujburu diekemba dianj die di nanna tungbanj vurku ma su siba vuodiekemba di nanaa wurj waha ta siba a chiasi; ta nyuj nyujnyujka, a taanj kobiga kobiga batanj dianj banjisi-yuaba yuaba batanj dianj banjisi-taa taa.”

Huutiti nandaguru wla

²⁴Die Yisa di bi a taanj ba nandagurj di, “Njmurj naari su siba daa wuruj die di buruna zaaburivuna u kuanj ma. ²⁵Ama yunj kaanij vuonj mana die di guurunana u dataanj die di ga a ga buru huuti a gutu u zaaha ma ta yijiji ga. ²⁶Die zaaha die di buruna a piili di a yi sikpigile die huutiti dianj die di haguru.

²⁷“Daa wa tuntuntunij die di kenj u jigij a plasi wa di, ‘Jakunij, daa zaaburivuna die fu buru fu kuaku ma? Ama sia huutiti di nyuj?’

²⁸“Die u baari di, ‘Dataanj wuruj yine die.’ Die ba plasi wa ‘Yaala ti ga a vuu huutiti muij?’

²⁹“U baari, ‘Aayi, dama ni a kenj a vaa huutiti ni nan gutu a vuu zaaha atanj. ³⁰Die wla ni vaa zaaha anjanj huutiti mana lagisi buruj a ga tuguj gobij sanja. Sanjka mi n nan balu zaagobiribe; ni wolij vuu huutiti ta kobuha a huuboba a juuha bolij; ta lagisi zaaha a naguha a yi n napooti me.’”

Nyujburubij nandaguru

(Maki 4.30-32; Luki 13.18-19)

³¹Yisa die di bi a taanj ba nandagurj bura di, “Njmurj naari su siba kanjmuruj bij daa di naguna a ga buru u kuanj ma. ³²Ka yine nyujburuka mana jaburj, ama ka kenj buruj ka yine vapogutu mana jakpuruj. Ka njanj buruj wa tunj ta nembisi kenj yuga a tose ka chagusa ma.”

Dabotu nandaguru

(Luki 13.20-21)

³³Yisa die di bi a taanj ba nandagurj bura di, “Njmurj naari su siba dabotu hagu di naguna a lagisi paanu zanj dieke di dala ma anj bu mana kurj a yiri die wo.”

Nandagaha taanij chianj

(Maki 4.33-34)

³⁴Yisa die taanj wa nandaga a bala waha gie mana mana a yu daadamba: Die u ka bala wurj a yu ba ta ka ka yi nandagurj. ³⁵Die u yiwo naa amu Njmurj naazua wuruj die di bala wudieke wo kenj yi wusie, di “Manj a kenj n bala wurj n nan naguj nandaga a balu ba, n nan balu ba wudieke mana die di koburuna a nyuj dunja di piiline a kenj tuguj jinne.”

Yisa die di daguna huutiti nandaguru chianj dene

³⁶Die Yisa die di va daadamba mi ta ga a juu tigi-dieke mi die u benne. Ta u kuanjandusuriba die di kenj u jigij a baari, “Dagu ti huutiti nandaguru chianj.”

³⁷ Ta u bali ba di, "Manu vuota Bua yine vuodieke die di buruna nyiruburuvunaha. ³⁸ Kuaku dan yine dunia, nyiruburuvunaha dan yine vuodiekemba di benne Nmutu naari ma, ta huutiti dan yine Sitaani vuosi. ³⁹ Dataa dieke dan di buruna huutiti yine Sitaani; gobiku sanja dan yine dunia kpati sanja, gogobiribe dan yine Nmutu malakasi.

⁴⁰ "Siba die ba lagisina huutiti a juuha bolibu die wo, die di baa di summa dunia kpatu daraan. ⁴¹ Manu vuota Bua nan daansi tu n malakasi an ba ga vuari a nyir n naari ma vuodiekemba die di yinene vuosi di yie ban anan vuoblati mana, ⁴² an ba nagi ba a taan bolin me, mi ba nan di kuma ta njaba ba nyina. ⁴³ Ama sanja mi nmutu chuguruba mana nan di bie n Chua wa Nmutu naari ma a chaan siba nmutu di chaannana die wo. Vuodieke di yaa tba u wumma.

Jaduu dieke die di buruna nandaguru wa

⁴⁴ "Nmutu naari su siba jaduu dieke die di gune tungban ma vuon kuon ma. Ta daa wonyi di ke n ye ke, a kpari tanti a ligi ke, ta ga anan sugufalun a ga nagi u yalla nyindieke mana a daa a yinji ke n daa kuaku.

Nyieleen nandaguru

⁴⁵ "Nmutu naari bi su siba nyugidiiru di dina didia yaala nyielevuna di u daa. ⁴⁶ Die u ga ye kaani di faastana vuna die u ga a ga nagi u nyinti mana a daa ta ke n daa ka.

Zaasun nu nandaguru

⁴⁷ "Nmutu naari bi su siba, zaasun nu ba naguna a vigi taan nyaan ma ka yigi zaasun yiri yiri nu mana. ⁴⁸ Ka suuline wo zaastyigiribe di datu ka nyir gaan ma, a suun kalu a lugi zaasvunaha a yi kparun ma ama ta nagi zaasvlatiti a vigi taan wa. ⁴⁹ Naa di baa di summa dunia kpatu daraan. Nmutu malakasi nan ke n a lugi vuoblatiti a nyir vuovuna ma, ⁵⁰ ta nagi vuoblatiti a vigi taan bolin me. Mi ba nan di kuma ta njaba ba nyina."

Wuhaala anan wokura wa

⁵¹ Die Yisa die di piasu ba, "Nu siba waha gie chasi mu?"

Die ba baari "Wa."

⁵² Die u yinji a bali ba, "Die wa, Nmutu mura didaguru dieke mana di buguruna n dagu yaa gamma Nmutu naari wa ta mutun siba a chasi su siba tigin tien dieke di vuavuna nyirhaala anan nyirkura a nyir u nyinti ma."

Nazeriti vuosi die di zetine Yisa die

(Maki 6.1-6; Luki 4.16-30)

⁵³ Yisa die di taanna nandagaha gie a kpati, die u nyir mi ⁵⁴ a yinji a ga u gban gban u tu, mi die u ga daga vuosi Nmutu wa ba Nmutu jamun juon me. Die u dagu di yi vuodiekemba di wunnana wa mamachi. Die ba piasu tan di, "Sia u ye yabu gie? Sia u ye yiko ke gie a yie mamachi waha gie?" ⁵⁵ "Daa kampa wa bua wa wondie? Daa u nu yine Meri, ta u numballu di yi Jemisi anan Josefu anan Simoni anan Judasi?" ⁵⁶ Da u tamba benne giena wa? Sia u ye genhe mana?" ⁵⁷ Die wa die ba zeti wo. Yisa die di bali a yi ba di, "Ba yia Nmutu naazua juluma jigir mana mana mu, ntaala u gban gban u tu anan u gban gban u tigin vuosi jigir." ⁵⁸ Die u ka yi mamachi wa pam mi dama die ba ka yi wo yada wa.

Joon vuodieke die di sunana vuosi Nmutu nyaabu kuula wa

(Maki 6.14-29; Luki 9.7-9)

14 Sanja mi naan Herodi vuodieke die di yine Galili naan wa die di wun Yisa wa. ² Die u bali a yi u nyirkuraha di, "U se n yiwo Joon vuodieke die di sunana vuosisi Nmutu nyaabu hagna kun me, die wa u yallu haguubu mi a yie mamachi wa dene."

³ Die Herodi die yi wa nuan ba yigi Joon a kabi wa ta nagi wa a yi dansarika sun, die u numbu Filipi hagu Herodias wa die u yi die. ⁴ Dama Joon die nan bala yia wa mu di, "Di ka mu fu faari Herodias." ⁵ Naan Herodi die yaala u kuu Joon, ta die chuga juu vuosisi, dama die ba siba a baari Joon die yiwo Nmutu naazua.

⁶ Die ba muruna naan Herodi daa dieke die di ke n tugi, u yi chaanti, ta Herodias hagu die di ke n sie daadamba mana nu n, die naan Herodi sun die di paali fali, ⁷ die u yi wa nuan a baari, "N huuya, n nan yi fu jadieke mana fu bala di yaala."

⁸ Die wa hagu wa nu n di dagu wa jadieke u baan piasu, die u yinji ga bali naan Herodi di, "Gobi Joon vuodieke die di sunana vuosi Nmutu nyaabu sikpen a yi tasun ma a ke n yi mu lele."

⁹ Naan wa sun die di chusu, ama die u huuna daadamba nu n wa die u yi nuan di ba yi havubike di yaalala die wo. ¹⁰ Die wa die ba gobi Joon sikpen dansarika sun. ¹¹ Die ba chii sikpeku anan tasun a ke n yi havubike, ta u dan di chiike a ga yi u nu. ¹² Die Joon kuandusuruba die di ke n a nagi u nyirgbanja a ga guu, ta die a ga a bali Yisa.

Die Yisa die di yua dembisi tuse anu nyindiike dene

(Maki 6.30-44; Luki 9.10-17; Joon 6.1-14)

¹³ Die Yisa di wuna Joon kuula waha die u juu haaru a nyir mi a ga jigidieke vuon di wone. Die vu-

sisi di wanna naa, die ba va ba tugisi ta chuj nagisi a di u kuanj a ga u jigij. ¹⁴ Yisa die di kenne nyunna haaruku ma ta ye daadamba zooluj die di yigi wo pam, die u gbaan vuodiekemba die di yuaguna ba sunj mana.

¹⁵ Jijimuj die di tuguna, u kuanjandusiriba die di kenj u jigij a bali di, "Nimuj gbige nannuj muj ta giena diaj di yi haaguj; die wla vaa vuotamba anj ba ga tugitisi a yaali nyindiike a dii."

¹⁶ Yisa die di yijiji a bali di, "Ba ka mu ba ga. Nluj nu gbanj gbanj nu yu ba jaanj anj ba dii."

¹⁷ Die ba baaru, "Paanu golime anu ananj zaasiti ale nyuna ti yalli giena."

¹⁸ Yisa die di baaru, "Nu yaa ha a kenj giena." ¹⁹ Die u bali a yu vuotamba di ba suuj kala huutiti ma; ta die a nagu paanu golime anu wa ananj zaasiti ale wo, a daansi njmujisikenj ta die a pagu Njmu. Die u gbieri gbieri paanusisi a nagu ha a yu u kuanjandusiriba, die ba nagu ha a yu vuosisi. ²⁰ Vuonj mana di dii ta talti talti. Die u kuanjandusiriba die di vaaru nyintialkaha a suuli kparisi banj ananj ale. ²¹ Vuodiekemba die di dine die yiwo dembisi tuse anu, ama die ba ka busi hcguba ananj balli a guti.

Yisa die di chunna nyaanj sikpenj wla

(Maki 6.45-52; jcn 6.15-21)

²² Die Yisa die di vaa u kuanjandusiriba di juu haaruku a garisi a ga mugikpuru mi wo chaaku, ta wari di u taanj vuosisi anj ba kuli. ²³ Die u taanna vuosisi a kpati wa, die u ga a juali kunkogij di u juusi Njmu. Yuj die di ga tugi ta u bie mi u nyuna ma; ²⁴ sanja gie ta haaruku die bie wo saasaa mugikpuru sunsuj ananj sunsuj nyaponjiku yaa ka dama bulugisuj die nuginana ka.

²⁵ Yaa gamma kparaanj kpanj sanja die Yisa die di chuj nyaabu sikpenj a kenj u kuanjandusiriba jigij.

²⁶ Die ba yene wo u chunnana nyaabu sikpeku njmaamuj die di yigi be. Die ba baaru, "Kogij wonde" ta faasi keesi.

²⁷ Ama Yisa di bali wla a yu ba bunyi a baaru, "Nu da vaa njmaamuj yalla nu, wo manuj."

²⁸ Ta Piita di baaru, "N Yomutienj di yiwo funuj fu vaa anj n chuj nyaabu sikpenj a haaru fu."

²⁹ Yisa di baa, "Kiere." Naa chuanj ma Piita die di nyuj haaruku ma a piili chuj nyaabu sikpenj a gara u jigij.

³⁰ Ama die u yene bulugisibu di faasina nigi wa njmaamuj die di yigi wo die u piili a suuna nyaabu chuanj. Die u keesi a baaru, "N Yomutienj gbatu muj taanj!"

³¹ Yisa die di deenj nuuj a yigi wo bunyi ta baaru, "Funuj yada di kana ka dala vuoke gie, bie yine fu chuli?"

³² Ba mana die di juu haaruku sunj die bulugisibu die di nan. ³³ Ta vuodieke di benne haaruku sunj die di kenj

gbirigi a jama Yisa ta baaru, "Wusie, senj yiwo Njmu Bua."

Yisa die di gbaannana Genezariti yuagutieliij dene

(Maki 6.53-56)

³⁴ Die ba garisi mugikpuru a kenj Genezariti tunjbanj ma, ³⁵ mi vuosi die di mujji Yisa. Die wla die ba muuli a yu vuosi mana, ta ba chii vuodiekemba mana die di yuaguna a kenj u jigij. ³⁶ Die ba juusi wa di u ko a vaa vuodiekemba di yuaguna wa ko a gbi u jayeekiri kuanuanj; die vuodiekemba mana die di gbuna ka wa die ye wo gbaanuj.

Ba chonjkuusuj daguj wla

(Maki 7.1-13)

15 Womi Farasisi batanj ananj miraha didaguriba die di nyuj Jerusalemi a kenj Yisa jigij a plasi wa di, ² "Di yiwo lala fu kuanjandusiriba di ka dusa ti chonjkuusiba die di daguna die wo? Ba ka nita ba nuusi ta die."

³ Yisa die di yijiji a plasi ba, "Ta di yiwo lala nuj nu zeti Njmu miraha ta di nu chonjkuusiba daguku?"

⁴ Njmu die baaru, 'Yuma fu chua ananj fu naa juluma' ta 'Vuodieke mana di a kenj zia u chonj yaa u nuj mu ba kus wa.' ⁵ Ama nu daga a baaru di vuonj di a kenj a yalli jadieke u baanj nan nagu a sunji u nuj yaa u chonj ta baaru di 'Nyinti gie buruj wa Njmu sutu'; ⁶ ka ka bi yiwo mugisij di u yuma ba juluma ta yu ba jaanj. Naa nu zeti Njmu miraha ta di nu gbanj gbanj nu daguj. ⁷ Nluj gugaantiba gie! Njmu naazua Azaya die yaa wusie die u bala nu wla die. Die Njmu baaru di

⁸ " 'Vuosi gie yu muj juluma ananj ba nua, ama ba sugiti di bie saasaa ananj muj.

⁹ Ba jama muj wa yaru dama ba daga vuosi vuota mira siba a yiwo manuj nu mira.' "

Jadieke di benne vuota sunj ma wla

(Maki 7.14-23)

¹⁰ Womi Yisa die di wa krikpaaku a kenj u jigij a bala yu ba, "Nu wumma ta summa a chiasu! ¹¹ Da jadieke di junene vuota nuanj ma yinene wo diguntu Njmu jigij ama jadieke di nyunana u nuanj ma yinene wo diguntu Njmu jigij."

¹² Womi u kuanjandusiriba di kenj u jigij a plasi wa di, "Fu siba a baaru Farasisi vuosisi di wanna fu baltu ba ju wa sunyuru?"

¹³ U die di yijiji a bali ba, "Tu dieke mana n Chonj dieke di benne artzanna ma di kana ka suuye sie ba kenj vuoka a taanj. ¹⁴ Die wla vaa ba anj ba ga dama ba su siba yusi ta data taanj. Yu di a kenj data u chanchaanj sie ba mana nan guoliij me."

¹⁵ Piita die yinjji a baaru: “Dagl ti nandaguru gie chlanj.”

¹⁶ Yisa die di yinjji a bal ba di, “Ni gbanj ni ka siba n wubalka gie chiasu? ¹⁷ Ni ka siba a baaru jadieke mana di junene vuota nuaj ma gara u nyuuti ma ta daaga u nyungbanuj a nyina? ¹⁸ Ama wudiekemba vuota di balala u nuaj ma nyina u surj, die yinene vuota diguntu. ¹⁹ Dama vuota surj ma surjanyilibiatu di nyina, siba vuota kuula, daakpana anaj hcgukpana yaaluj, anaj gaaruj anaj nmunchibisi anaj kuagaaruj. ²⁰ Genhe yinene vuota diguntu; ama da nuudiguntu diile yinene vuota diguntu.”

Hcgu wonyi die di yine Yisa yada wla

(Maki 7.24-30)

²¹ Yisa die di nyuj mi a ga Taya anaj Sidoni tungbanj chaanj. ²² Die wla Keenani hcgu wonyi die di benne mi chaaku die di kej Yisa jigij a wa wa di, “N Ycmutien Davidi haaguj chigu muj zckuj! Jumbianj yalla n havubinj, di a paali a mugisi wo pam.”

²³ Ama Yisa die ka bal wuj mana a yi wa. Die u kuanandusurba die di kej u jigij a bal wa di u yagu wa; dama u di ti muj a yie watu.

²⁴ Womi Yisa die di yinjji bal ba di, “Izara vuodiekemba di siba siba yii diekemba di bana, banuj ba jigij nyuna Nmuj di turj muj.”

²⁵ Ta hcgu wa die di a kej a gbirigi Yisa nuhja a baaru, “N Ycmutien, surhja muj!”

²⁶ Yisa die di yinjji a baaru, “Di ka mu di vuonj nagl ballbisi nyindiike a yi gbaas.”

²⁷ Die wla hcgu wa die di yinjji a baaru, “N Ycmutien ka yiwo wusie, ama gbaanj diekemba di duana ba tien nuhja njaanj nagl nyindiike chckta dieke di nannana u nuhja a die.”

²⁸ Naa chlanj wla Yisa die di bal wa, “Yiwo hcgu dieke yada di dala! Fu yaalala jadieke wo nan yi a yi fu.” Lele womi u hcgulta wa di ye alaafu.

Yisa die di gbaanna vuosi pam dene

²⁹ Yisa die di nyuj mi a ga Galili mugtkpuru chaanj. Die a juati a kalt kunkoginj me. ³⁰ Ta kpikpaanj die di a kej u jigij anaj gbilisi anaj yusi anaj gbarigisi anaj gaantuj anaj vuodiekemba mana di yuaguna yuagutu yiri yiri mana a nagl ba duanj u nuhja; die u gbaanj ba. ³¹ Kpikpaaku die di yene ta gaantuba bal wla, ta gbarigisi di chuj, ta gbilisi di ye alaafu, yusi di yese wo die di yi be mamachi. Die ba bur Izara vuosi Nmuj.

Yisa die di yuna dembisi tuse anusa nyindiike dene

(Maki 8.1-10)

³² Yisa die di wa u kuanandusurba a kej u jigij a baaru di, “Zckuj yigi muj muj anaj vuosi gie wla, dama ba bie wo n jigij daraa ataa, ta lele ba wo jaanj

ba baanj dii. N ka yaala n vaa ba kuli ta ka yi ba nyindiike, dama ba nan kej chaa sierj me.”

³³ U kuanandusurba di plasi wa, “Sia ti nan ye nyindiike haaguru gie me a yi kpikpaaku gie?”

³⁴ Yisa die di plasi ba, “Paanusu anmla ni yalli?”

Ba baaru, “Paanusu golime ayupyu anaj zaastbisi bita.”

³⁵ Naa chlanj wla Yisa die di yi kpikpaaku nuaj di ba suuj kala tungbanj. ³⁶ Die u nagl paanu golime ayupyu wa anaj zaastbisi a bur Nmuj ta die gbieri gbieri he a nagl ha a yi u kuanandusurba die ba naglha a yi vuosisi. ³⁷ Die ba mana di dii ta tial tial. U kuanandusurba die di vaaru nyintalukaha a suuli kparisi ayupyu. ³⁸ Die dembinj diekemba die di dine wo die yiwo vuosi tuse anusa, ama die ba ka bisi hcguba anaj ballu.

³⁹ Die Yisa di wa a taanj kpikpaaku ta die juu haaruj a ga Magadani tungbanj chaanj ma.

Die ba yaalala ba ye mamachi wla dene

(Maki 8.11-13; Luki 12.54-56)

16 Die Farasisi anaj Sadusisi vuosi batanj die di kej Yisa jigij. Die ba yaala ba yigi wo muj, die chlanj ma die ba plasi wa di u yi mamachi wuj a yi ba anj ka dagl siba Nmuj die zie wo u kuanj. ² Ama die u yinjji a bal di, “Nuhmara di kej nmunt juhmuj ni njaanj baaru, ‘Sorinj jigiri nan di vuna.’ ³ Ta sukuleelinj dian nuhmara di kej nmunt ta bi sibi ni njaanj baaru, ‘Nuj baa ka nuuj muj.’ Ni nan biagi a daansi nuhmara ta bal wudieke di balla ka yi ama ni kaanj di siba wudieke di yinene lele chiasu! ⁴ Nuhuj, lele vuosi ni yiwo vuobiatu ta ka disa Nmuj, ni yaala ni ye wo mamachi wuj; ama n kaanj wuj yi wuj a yi ni; ama mamachi dieke nyuna n baanj nan nagl a yi ni yiwo Jona mamachi ka.”

Die u balla die a yi ba, ta die ga ta va ba.

Farasisi anaj Sadusisi dabotu wla

(Maki 8.14-21)

⁵ Die Yisa anaj u kuanandusurba die di gasna mugtkpuru a ga mi wo chaaku, die u kuanandusurba die di daanj ta ka nagl paanu. ⁶ Yisa die di bal a yi ba, “Ni summa Farasisi anaj Sadusisi dabotu wla.” ⁷ Die ba a bala a yla tanj a baaru, “Di yiwo ti kana ka nagl paanu wla u bala die wo.”

⁸ Yisa die di muhuna ba balala wudieke wo die u plasi ba, “Nuhuj vuodiekemba ni yada di kana ka dala, bla ni bala yla tanj ni wone paanu wla? ⁹ Ni ye ka siba ka chlanj? Ni ka tunsu die n nagl paanu golime anu a yi dembisi tuse anu wa? Die kparisi anmla die ni vaaru nyintalukaha a suuli? ¹⁰ Ta die n nagl paanu golime ayupyu a yi dembisi tuse anusa wa, kparisi anmla die

ni vaart? ¹¹ Bla yine ni yile di paanu wla man bala ni? 'Ni summa Farasisi anan Sadusisi daboti wla!'

¹² Die ba wa a siba a baart di u ka bala ba di ba summa yaa gamma daboti dieke ba yalla a yla paanu sun ama di ba summa Farasisi anan Sadusisi dagur wla.

Piita di bala wukpuma yaa gamma Yisa ma dene

(Maki 8.27-30; Luki 9.18-21)

¹³ Yisa die di ga Siisiria Filipi tur chaan, die u plas u kuanandusurba di, "Munla vuosisi di baart manur vuota Bua wa yiye?"

¹⁴ Die ba baart, "Batan baart yiwo Joon vuodieke die di sunana vuosisi Nmur nyaabu, batan dan baart yiwo Elaja ta batan dan di baart yiwo Jerimaya yaa Nmur naazualba wunyl die di benne kurur ma wa."

¹⁵ Ta u plas ba, "Ta nurur munla ni baart n yiye?"

¹⁶ Womi Simoni Piita di baart, "Fu yine miivolitien Nmur Bua Masia wa, vuodieke u vuarna."

¹⁷ Yisa die di yinji a bal wa, "Funur Simoni, Jona bua, sugfulur bemme fu ma, dama daa vuota yuori wari gie a dagu fu ama di yiwo n Chua Nmur dieke di benne arzanna ma wa. ¹⁸ N bala fu, funur fu yiwo Piita † ta tanjaalka gie sikper man nan nagu n vuosi zien, ta kur gban kaan biagu a nyangur ba. ¹⁹ N nan yl fu Nmur naart sanur safubie; die wla jadieke mana fu baart di chuar tungbanja gie me die gban gban jaabu nan di chuar arzanna ma; ta jadieke mana fu baart ka ka chuar tungbanja gie me, die gban gban jaabu kaan di chuar arzanna ma."

²⁰ Womi Yisa die di kpaan u kuanandusurba anan nurumna di ba da ke bal vuon di u yine Masia wa.

Yisa die di bala u wahala anan u kur wla dene

(Maki 8.31-9.1; Luki 9.22-27)

²¹ A nurur sanja mi yaa gamma, Yisa die di piili a bala a yuore u kuanandusurba di, "Sie n ga Jerusalemi a ga dii wahala a nurur tuka nururkuraha anan Nmur kikaaburba nururkuraha anan muraha dudarba nuusi me. Ba nan kus mur ama daraa ataa daraan Nmur nan hagu mur a nurur kur me."

²² Piita die di nagu wa a nurur lugur a piili a galuma wa a baart di, "N Yomutien, Nmur da vaa die yi. Naa kaan daan yi fu."

²³ Yisa die di yinji a bal a yl Piita, "Funur Sitaani wa gie hagu gie ta va mur. Yiwo tangbinjin n sien me dama fu sunanyilehe gie yiwo vuota sunanyile ama daa Nmur."

²⁴ Womi u bal a yl u kuanandusurba di, "Vuodieke mana di yaala u dia n kuan, sie u zeti u gban a nagu u dagurkur a dia mur. ²⁵ Dama vuodieke nur mana di kana ka saagya di u nagu u miivoli a yl mur nan waart ka, ama vuodieke nur mana di ke waart u miivoli n

† Piita chur yiwo tan.

wla wunur nur nan daansu ye ke. ²⁶ Bla vuota di baa u ye, u yallu dunla nyinti mana ta waart u miivoli, bla nyuar u baa u ye? Vuon nan biagu nagu jaan a daa u miivoli? ²⁷ Dama manur vuota Bua baa n yinji ke mur anan n Chua Nmur haurur, anan u malakasi, ta sanja mi n nan tur vuon mana yaa gamma u tunna die. ²⁸ Wusie man bala ni, vuosi batan bie gie ba kaan kpi sie ba ke ye manur vuota Bua naart diile sanja."

Yisa nurugbanur tarur wla

(Maki 9.2-13; Luki 9.28-36)

17 Daraa ayuaba kuan chaan die Yisa die di nagu Piita, anan Jemisi anan u numba Joon, a yaa ba ga jall tanbururkur sikper me, ba nyuna. ² Womi u nurugbanur die di tarur ba nurur. U nine di chaan siba nmur ta u nyinyeek di yant siba chaanur. ³ Ta ba ye Mosisi anan Elaja di nyuna bunyl ba jigir a bala wla anan Yisa. ⁴ Die wla Piita die di bal a yl Yisa di, "N Yomutien di vuna ti benne giena. Fu tur nan saagu, n tur nan kpil viisi ataa giena, ta kaan fu jaan, ta kaan yi Mosisi jaan ta kaan dan di yi Elaja jaan."

⁵ Die Piita die di yene ko bala waha, nurumaayalur di ke ligi be, ta lkur di nurur nurumaaku ma a baart, "N Buachoti wuna, u ma n sun di paal a fal, ni wumma a yuma wa."

⁶ Die u kuanandusurba die di wuna lkur die nmaamur di faas a yigi be, die ba gbirigi tungban. ⁷ Yisa die di ke ba jigir a gbi gbi ba ta baart, "Ni hagu zie. Da ni chuguma nmaamur." ⁸ Die wla die ba kot ba sikpigile a daansu ta ka ye vuon mi, sie Yisa nyuna ma.

⁹ Die ba nyuna tan ma a ke suuna wa, Yisa die di kpaan ba di, "Ni summa ni ke a bal vuon ni yene wudieke wo, a ga tug sanja dieke manur Vuota Bua di balla u hagu kur me."

¹⁰ Die u kuanandusurba die di plas wa di, "Bla wla muraha dudarba di baart di sie Elaja wolin ke Masia ma?"

¹¹ Die u yinji a bal di, "Ka yiwo wusie di sie Elaja wolin ke, amu u wunsu wur mana a murur zien.

¹² Ama manur n bala ni di, Elaja kur ke mur ama ta vuosi di ka murur wa, ta yi wo kur kur die ba yaalala die wo. Die gban gban ba nan yi manur vuota Bua an dii wahala ba nuusi me."

¹³ Womi u kuanandusurba die di murur a baart Joon dieke die di sunana vuosi Nmur nyaabu wla u bala die.

Yisa die di vuarna jumbur dembin ma dene

(Maki 9.14-29; Luki 9.37-43a)

¹⁴ Die Yisa anan u kuanandusurba bataa wa di yinji a ga kpikpaaku jigiri daa wunyl die di ke a gbirigi Yisa nurur, ¹⁵ a baart, "N Yomutien chur n bua dembike gie zkur, dama u yiwo kpenkpenant, die di paal a mugisi wo a yi u nanna bolin me yaa nyaan

sunj daanj mana. ¹⁶ Manj yaa wa kenj fu kuanjandusiriba jigij, ama die ba ka biagi a gbaanj wa.”

¹⁷ Yisa di yinjji a bali ba, “Ninuj lele vuosi gie di wone yada ta bi yi vuodiekemba di kana ka dusa Njmu, ni yaala n bemme ni jigij a ga tugi sanja bia? Ni yaala n yaa wa suguru ananj ni a ga tugi sanja bia? Ni yaa bua wa a kenj giena.” ¹⁸ Yisa die di nati jumbaku die ka nyuj bua wa ma, die bua wa di ye a laafia lele womi.

¹⁹ Ka kuanj chaanj die Yisa kuanjandusiriba die di kenj u jigij a piasi wa, “Bia wia ti ka biagi a yagi jumbaku?”

²⁰ Die u yinjji a bali ba, “Di yiwo ni yada di kana ka dala wia. Wusie manj bala ni, ni yi Njmu yada ka dala siba kanjmu bi, ni nan biagi a bali yi tanj gie ‘Vuu a nyuj giena a ga nan mi anj ka vuu’; ni nan biagi yi jaanj mana. ²¹ ((Ama jumbanj siba naa, ni kaanj biagi a yagi sie ni boba nuanj ta juusa Njmu.))”

Yisa die bi bali u kumbu wia

(Maki 9.30-32; Luki 9.43b-45)

²² Die Yisa kuanjandusiriba mana die di lagisna Galili mi, die u bali a yi ba di, “Ba nan nagj manuj Vuota Bua a yi vuosi nuusi me ²³ anj ba kuu muj ama daraa ataa daraanj n nan hagi kumbu me.”

Die u kuanjandusiriba sugiti die di paali a chuusi.

Njmu jiamuj juokpenkpu ku lampo tuminj wia

²⁴ Die Yisa ananj u kuanjandusiriba die di gana Kapenomi, Njmu juokpenkpu ku lampotuosiribe di kenj Piita jigij a piasi di, “Dudaguru wa tune Njmu jiamuj juokpenkpu ku lampoke muj?”

²⁵ Ta Piita die di baari, wa, u tune muj. Piita die di gana a juu tigiri me die Yisa die wolinj bali wiaha, ta piasi wa di, “Simoni lala fu yile? Ba mba tunene lampo a yia tujgbanjka gie naakpuma ha? Tujgbanjka vuosi yaa chaanj?”

²⁶ Ta u yinjji a baari “Chaanj.”

Yisa die di yinjji a baari, “Di mu muj, di dagj siba tujgbanjka vuosi ka mu di ba tuj. ²⁷ Ama ti kana ka yaala ti chuusi ba sugiti wia, ga mugkpuuri ma a ga taanj kagonti ta datu zaasi dieke fu wolinne a yigi, fu yuori ka nuanj nan ye ligire bi dieke di baanj nan biagi a tuj manuj ananj fu ma; ta fu nagj ka a tuj be.”

Munta yine vuokpuj?

(Maki 9.33-37; Luki 9.46-48)

18 Sanjka mi u kuanjandusiriba die di kenj u jigij a piasa wa di, “Munta yine vuokpuj Njmu naari ma?” ² Die u wa buabinj a vaa u zie ba nuja, ³ ta bali di, “Wusie manj bala ni, vuodieke nuj di kana ka tarigi u berinj a su siba buabinj berinj, u kaanj wanj juu Njmu naari ma. ⁴ Die wia vuodieke nuj mana di suuna u gbanj tujgbanj siba buabike gie, wunuj u balla u yi

vuokpuj Njmu naari ma. ⁵ Vuodieke dianj mana di murena a tuose buabike gie chanchaanj n saanj ma, mureni tuose muj muj.

Magisuj wia

(Maki 9.42-48; Luki 17.1-2)

⁶ “Ballibi diekemba di yine muj yada wa gie, vuodieke di yi ba yi bianj, ba tuj bobi nuj a yi u nyie ta nagj wa taanj mugkpuuri ma ta nyaabu di dii wo di tuj nan di kpia. ⁷ Wubianj nan di beri tujgbanjka gie vuodieke di gaanana ba chanchaaluj di yie bianj wia. Magisuj nan kenj ama wubianj bie vuodieke di yinene a kiej vuosi mi wo.

⁸ “Di yiwo fu nuuj yaa fu nachigisuj yinene fu yie tumbati die nuj fu gobike a vigi taanj. Dama di kpia fu baanj nan di yalli nuubalumu yaa nachigibalumu a juu miivoli dieke di wone kpati ma a tuj fu baanj nan di yalli nuusi mana ananj nachigisi mana ta Njmu nagj fu a vigi taanj boli dieke di wone kpatuj ma. ⁹ Di bi yiwo fu nimbinj dianj yinene fu tuma tumbati fu varuka a vigi taanj dama di kpia fu baanj nan juu miivoli dieke di wone kpatuj ma ananj nimbibalumu a tuj fu baanj nan di yalli nine ale ta Njmu nagj fu a taanj boli dieke di wone kpatuj ma.

Yii diekemba di bana nandaguru

(Luki 15.3-7)

¹⁰ “Ni summa ni da kenj a daansi ballibisi gie wunuj yuri. Ama wusie manj bali ni, ba malakasisi bie wo Njmu dieke di benne arizanna ma jigij sanja mana. ¹¹ ((Manuj Vuota Bua kenje di n kenj gbatu vuodieke di bana wa a taanj.))

¹² “Du yi ta vuoj di yalli yiise kobiga, ta kaani di bia, lala ni yile u nan yi? U nan vaa banjisi-wayi ananj awayi wa a ziej kunkoginj sikpenj ta yaali jadieke di bana wa. ¹³ Wusie manj bali ni, u kenj ye ke u nan di yalli sugifaluj yiibalujka gie wia a taanj yiise banjisi-wayi ananj wayi di kana ka baya wa. ¹⁴ Die gbanj gbanj ni Chokj Njmu dieke di benne arizanna ma wa di ka yaala ballibisi gie wunuj bia.

Ti chanchaaluj wubiatu nagj chaala wia

¹⁵ “Fu numbu di kenj tuj fu bianj, ga u jigij sanja dieke u benne u nyuna ma a bali wa wudieke u yine. Du yi u saagu u tunna die, ni bi yiwo numballi bibra die. ¹⁶ Ama u a kenj ka yaala u wuj a yi fu, fu nagj vuobalumu yaa vuosi bale a guti fu ma anj ni ga u jigij, anj vuosi bale wo yaa bataa wa wuj wari ta yi fu siaratielij. ¹⁷ U bi ka yaala u wuj a yi ba, fu bali a yi Njmu jiamuj vuosi mana, du yi u ka bi wuj a yi Njmu jiamuj vuosisi, ni va wa anj u yi siba vuodieke di kana ka jama Njmu yaa lampotuosiru.

Chuara ananj jadieke di kana ka chuari wla

¹⁸ “Wusie manj balu ni, jadieke di baa di chuari tungbanjka gie me die gbanj gbanj nan di chuari arizanna ma; ta jadieke di kana ka chuari tungbanjka gie me die gbanj gbanj jaabu kaan di chuari arizanna ma.

¹⁹ “N bi bala ni, nuni ni vuosi bale di yi nuabalumun tungbanjka gie me a juusi n Chua Nmun dieke di benne arizanna ma jaan, u nan yi ni yaalala die a yi ni.

²⁰ Dama jigidieke mana vuosi bale yaa bataa di lagisina n saan ma, mi manj guti a bie ba surj.”

Yomu dieke di kana ka nagu chaa nandaguri wla

²¹ Die Piita die di keŋ Yisa jigij a plas wa, “N Yomutien, du yi n numba di yi mun blan, bunma manj baa n nagu a chaa wa? Buyupoyi?”

²² Yisa di yinjji a bal wa, “Aayi, daa buyupoyi ama banisi-yupoyi jigij ayupoyi. ²³ Dama Nmun naari su si-ba naan wunyi di wana u tigin yonisi di u busi ba hamun ligire di muna die. ²⁴ Die u piiline a busa ba ba yaa daa wunyi a keŋ u jigij, die u dii wo u hamun ligire tuse tuse pam. ²⁵ Die u kaan di biagi a tunj; naa chian ma naan wa die di a baari ba nagu wa ananj u hogu ananj u ballu ananj nyindiekemba u yalla mana a daa a keŋ tunj hannu. ²⁶ Ama yomu wa die di gbirigi naan wa nunja a juusi wa a baari, ‘Dii suguru, n nan tunj fu jaan mana.’ ²⁷ Ta zokun die di yigi naan wa die u nagu hannu a chaa wa, ta va u ga.

²⁸ “Womi yomu wa die di nyun a ga haari u yomu chanchaan die di dine u hamun ligire bita, die u yigi u nyie ta bal wa, ‘Tunj mun n hannu lele!’ ²⁹ U chanchaaka die di a gbirigi u nunja a juusi wa a baari, ‘Dii suguru n nan tunj fu!’ ³⁰ Ama ta die u zeti ta baari ba yigi wo a ga a yi dansarka ma a ga tugi sanja dieke u baan nan tunj hannu. ³¹ Die u yomu chanchaalba die di yene die wo die ba suguti di paali chuusi die ba ga balu ba naan wa wudieke mana di yine. ³² Naan wa die di wa wa u juu; u piili a zia wa a baari di, ‘Funun vuobaku gie die n nagu hannu dieke fu dinene a chaa fu mun dama die juusi mun mun. ³³ Di tunj mu fu chigi wa fu chanchaaka zokun siba die n chiguna fu zokun die wo gbanj gbanj.’ ³⁴ Die sunyuru di paala yallu naan wa u nagu daa wa a yi dansarka surj di u dii wahala a ga tugi sanja dieke u baan nan tunj hannu mana.”

³⁵ Nandaguri gie kuanj chaan die Yisa di bal di, “Du yi fu ka nagu a chaa fu chanchaalun ananj fu surj mana die gbanj gbanj n Chua Nmun dieke di benne arizanna ma wa di nan yi fu.”

Hogu ananj dembinj tanj zetij wla

(Maki 10.1-12)

19 Die Yisa die di balla waha a kpati naa, u nyun Galili a ga Judia tungbanj dieke di benne jodani

muguri chaaku. ² Ta kpikpaan die di u kuanj die u gbaan vuodiekemba di yuaguna mi.

³ Ta Farasisi batan di a keŋ u jigij a yaala ba magisi wa, ta plas wa, “Ti mura ha yi sien di dembinj zeti u hogu ta u ka yi wun munj?”

⁴ Yisa die di yinjji balu ba, “Ni ka karun Nmun gbanju di bala die wo? Di ‘Piiliku me, Nmun die naanna vuota, dembinj ananj hogu, ⁵ ta baari, Naa chian ma dembinj ananj hogu nan va ba chualun ananj ba nulun ta faartan ta ba vuosi bale wo lagun a yi nyun gbanj balumun.’

⁶ Naa chian wla ba ka bi yi vuosi bale, ba wa yiwo vuobalumun. Die wla jadieke Nmun di naguna a lagun tanj, vuota ka mu u puoke.”

⁷ Die Farasisi die di plas wa, “Bia wla Mosisi die di yun mura di dembinj di a keŋ a baa u zeti u hogu sie u wolin a yi wa gbanun a baari di u ka bi yaala wa?”

⁸ Yisa die di yinjji a balu ba di, “Ni tba di haguuna wla die Mosisi die di yun ni sien di ni nan biagi a zeti ni hokun. Ama piiliku me da die ka su. ⁹ Wusie manj bala ni, vuodieke mana di keŋ zeti u hogu da daakpana tuuma wla ta faari hogu gaan u yiwo hokukpana tuuma; ((ta vuodieke dan di faaru hogu wa yiwo hokukpana tuuma)).”

¹⁰ Ta u kuanjandusurba die di balu a yi wa di, “Di yiwo naa benne dembinj ananj hogu sunsun die nun dembinj di ka faari hogu di kpa.”

¹¹ U yinjji balu ba di, “Da vuon mana baan biagi a tuo daguku gie sie vuodiekemba Nmun di yuna ba sien di ba tuohe wo. ¹² Dama wla pam chian ma dembisi batan di ka faara hokun; batan ba nan mura ba ta ba ka yi dembisi; batan dan vuota yine be die; ta batan dan Nmun naari wla ba zete; ama vuodieke di nan biagi a tuo daguku gie, u tuoke vurun.”

Yisa die di munjuna a tuo ballubisi dene

(Maki 10.13-16; Luki 18.15-17)

¹³ Die vuosi batan die di chii ba ballu a keŋ Yisa jigij di u nagu u nuusi a diisi ba ma ta juusi Nmun a yi ba ama die u kuanjandusurba die di nata ba. ¹⁴ Ta Yisa die di balu a yi ba, “Ni vaa ballubisi keŋ n jigij ta ni da kagu ba sien dama ba chanchaalun suna Nmun naari.”

¹⁵ Die u nagu u nuusi a diisi diisi ba ma ta die chun ga.

Daluaku ligiretien wla

(Maki 10.17-31; Luki 18.18-30)

¹⁶ Sanja mi daluakun wunyi die di keŋ Yisa jigij a plas wa di, “Didaguru, lala manj nan yi ta ye miivoli dieke di wone kpatunj?”

¹⁷ Yisa die di yinjji a balu ba di, “Bia wla fu plasa mun wuvuna wla? Vuobalumun nyuna ma vurun na; ama fu yaala fu ye miivoli dieke di wone kpatunj fu dia mura ha.”

¹⁸ Ta daa wa die di plasi Yisa, “Muri bianti?” Ta u balu wa di, “Da keŋ a kuɔ vuorj; da keŋ a yaali vuorj hoɔ; da keŋ a gaaru; da keŋ a yi ŋmɔnchubɔsi siaratienj; ¹⁹ Yi-ma fu chua aŋaŋ fu naa julma; ta chome fu chanchaan sɔba fu chone fu gbaŋ gbaŋ die wo.”

²⁰ Ta daluakuru die di yinŋi a balu wa, “N wɔŋ a du miraha gie mana muŋ. Wubɔa bɔna a tɔali di n yi a guti?”

²¹ Ta Yisa die di a yinŋi a balu wa di, “Fu yaala fu buruŋ vuovuruŋ wusie ga a ga nagi fu nyinti mana a daa ta nagi ligirehe a yi zɔɔlɔntielinŋ ta fu buruŋ ligiretien arizanna ma, ta fu keŋ a dia n kuaŋ.”

²² Die daluakuru di wunna naa wa u suŋ di chuusi u chuŋ ga, dama die u faasi yiwo nyintitienj.

²³ Naa chɔaŋ ma Yisa die di a balu u kuaŋandusɔrɔba di, “Wusie maŋ balu ni, di nan di tua di ligiretien juu Ŋmuŋ naaru ma. ²⁴ N bala ni bɔbra, di nan yi mɔli di nyɔɔɔni daagi gariyuu vɔruŋ ma a nyuŋ a tɔaŋ ligiretien di baan nan juu Ŋmuŋ naaru ma.”

²⁵ Die u kuaŋandusɔrɔba die di wunna naa die di paali a yi be mamachi die ba piisa taŋ di, “Munɔa baan nan biagi a ye gbatitaanuj?”

²⁶ Die Yisa di kɔti u sikpenj a daansi ba ta die balu yi ba di, “Vuota nuŋ jigini di tua muŋ, ama Ŋmuŋ nuŋ nan biagi a yi jaan mana.”

²⁷ Die Piita die di yinŋi a balu wa di, “Turuŋ nuŋ ti va wa ti nyinti mana ta keŋ di fu. Bia yine ti nyuaru?”

²⁸ Yisa die di yinŋi a balu ba di, “Wusie maŋ bala ni, saŋŋa dieke manuj vuota Bua di keŋ kati n naara gbaŋti ma aŋaŋ haguŋ duna haaluku ma, nuŋ die di yine n kuaŋandusɔrɔba diaŋ nan di kati naara gbaŋti baŋ aŋaŋ ale mi a dii Izara buuriŋ baŋ aŋaŋ ale wo sarɔya. ²⁹ Ta vuodieke mana di vana u tiginj yaa u numballi yaa u chɔɔŋ yaa u nuŋ yaa u balli yaa u kuati n wɔa, u nan daansi ye a chanchaan kɔbɔga kɔbɔga, ta bi ye miivoli dieke di wone kpatuj. ³⁰ Ama vuosi pam die di wolinne a bie nuŋŋa nan wɔari kuaŋ ta vuosi pam die di wɔaruna kuaŋ nan tɔaŋ nuŋŋa.”

Tuntuntuŋ nandaguru

20 “Ŋmuŋ naaru su sɔba tiginj tien dieke di nyinna sukuleelinj a yaala vuosi di u nagi aŋ ba keŋ tuŋ u kuaŋ ma. ² Die wunuj aŋaŋ ba die di a balu a zien di u nan tuŋ be dunda daaru mi tune; die ba ga piili kɔaŋ. ³ Die di wa tuga hawa awayi saŋŋa, tiginj tien wo di bi nyuŋ a ga a ga ye vuosi batan ba zene nyuŋ jigini ta ka yie wuuŋ mana. ⁴ Ta u balu a yi ba, ‘Ni gbaŋ ni ga a ga tuŋ tuuma n kuaku ma, ta n nan tuŋ ni tuŋ dieke di muna.’ ⁵ Die wɔa die ba ga. Die di tuguna agbaa saŋŋa die u bi yi die gbaŋ gbaŋ, ta agbaa die di tɔanna hawasi ataa kuaŋ chaan, die u bi yi die gbaŋ gbaŋ. ⁶ Die di wa tuga juŋmuŋ (agbaa kuaŋ chaan hawasi anu wonde), die u bi a ga nyuuku chaan a ye dembisi

batan di zene mi ta ka tuma tuumuŋ mana. Die u plasi ba di, ‘Bia ni zie giena yɔru damuumuŋ ta ka yie wuuŋ?’ ⁷ Die ba yinŋi a balu wa di, ‘Vuorj ka keŋ nagi ti di ti ga tuŋ u tuuma.’ Die wɔa u balu ba, ‘Ni gbaŋ ni ga a ga tuŋ tuuma n kuaku ma.’

⁸ “Die ŋmuŋ di nanna, tigitienj wo di wa u tuntuntu-ba jakuŋ di, ‘Ga wa tuntuntu-ba a tuŋ be ba tune, piili a nyuŋ vuodiekemba di kenne kuaka a ga tugi vuodiekemba di wolinne wo.’ ⁹ Ta u tuntuntu jakuŋ die di tuŋ vuodiekemba di wɔaruna kuaka a keŋ wo dunda daaru mi tune. ¹⁰ Die wɔa die di kenne a tugi vuodiekemba di kenne sukuleeliku, die ba yine di ba tune nan di dala ama die u tuŋ ba gbaŋ dunda daaru mi tune. ¹¹ Die ba tuo ba ligirehe a kpati die ba piili a vuona ta galma tigitienj wo, ¹² a baaru, ‘Vuosi gie wɔari wa kuaŋ a keŋ kuaku, agbaa kuaŋ hawasi anu saŋŋa ta kua hawa balumuŋ, ama tɔnuŋ ti dine wahala a ga a gbaligi a nyuŋ sukuuŋ mana, ta ŋmuŋni di nigi ti pam, ama tɔnuŋ aŋaŋ banuj di lagisi a tuo tuŋ balumuŋ.’

¹³ “Die tigitienj wo di yinŋi a balu ba wunuj, ‘N zua, wumma, n ka nyuru ni, dama ti tuŋ balu zie muŋ ni saagu dunda daaru mi tune. ¹⁴ Die wɔa nagi fu tuan a ga tiginj. Manuj n yaala n tuŋ wo ni aŋaŋ vuodieke di kenne kuaka bunuj. ¹⁵ N wo sien di n nagi n ligirehe a yi wudieke n yaalala? Yaa wa sugɔbaŋ dama n kana ka muma wɔa?’ ”

¹⁶ Yisa die di taanna nandaguru a kpati wa kuaŋ chaan ta u balu ba di, “Die wɔa vuodiekemba di benne kuaŋ nan di bie nuŋŋa ta vuodiekemba di benne nuŋŋa wɔari kuaŋ.”

Yisa die di buna balu u kuŋ wɔa butaa ma dene

(Maki 10.32-34; Luki 18.31-34)

¹⁷ Die Yisa die di jualna a gara Jerusalemi, die u wa u kuaŋandusɔrɔba baŋ aŋaŋ bale wo a nyuŋ luguŋ a die a balu a yi ba. ¹⁸ “Ni wumma, ti juali a gara Jerusalemi ma, jigidieke ba balla ba nagi manuj vuota Bua a yi Ŋmuŋ kɔkaabɔtɔba nyuŋkura aŋaŋ miraha didaguruŋba nuusi me, aŋ ba dii n sarɔya a baaru di n chuusiya amu ba kuɔ muŋ, ¹⁹ ta nagi muŋ a yi vuodiekemba di kana a ka yi juu vuosi nuusi me aŋ ba vuari muŋ fala, ta nigi muŋ aŋaŋ kpaasuj † ta kpaasi muŋ a diisi dagaruku ma, aŋ n kpi ama a daraa ataa ma n nan hagi kuŋ me.”

Jemisi aŋaŋ Joŋn nuŋ die di keŋ juusi Yisa jakuŋ wɔa

(Maki 10.35-45)

²⁰ Womi Zebedi hoɔ die di chii u balli bale a keŋ Yisa jigini, ta gbirigi u nuŋŋa ta juusi wa suŋŋin.

²¹ Yisa die di plasi wa di, “Bia fu yaala?” Die u yinŋi balu wa, “Yi muŋ nuan di n balli gie wunuj nan daansi

† Ba kpaasaha die yaa kuuti aŋaŋ tana a nua ma.

kal fu nuudiigin chaan ta wonyi dlan fu nuugal chaan sanja dieke fu kenj dii fu naarl."

²² Ta Yisa die di yinjji a bal ba di, "Ni zi nu juusunana jadieke. Ni nan biagi a chii chiiti dieke n balla n chii wo?"

Die ba yinjji a bal wa di, "Wa, ti nan biagi."

²³ Yisa die di bal a yi ba di, "Wusie, ni nan chii chiiti dieke n bala n chii wo, ama n wo siej di n vuarl vuodiekemba di muna ba kala n nuudiigin anan n nuugal chaan. Jigehe gie zie gbari wa vuodiekemba n Chua Njumu gban gban die di vuarl di ba kala mi."

²⁴ Die u kuanandusurba die di wonna naa, die ba ju sunyuru a yi ba bale wo. ²⁵ Naa chuan wla Yisa die di wa ba mana a lagisi tan u jigij a bal ba, "Ni gban ni siba a baarl vuodiekemba di daansnana vuosi tunjbanja gie me nan daga wa ba gban ta nyurkuraha dlan nan pugu wa ba vuosi anan nunguma. ²⁶ Ama nunu die wo, ni sunsu vuodieke di yaala nyurkuruti, sie u nagl u gban a buru wabu a tuma a yuma vuon mana. ²⁷ Vuodieke dlan di bi yaala u bemme nungu, sie u nagl u gban a buru ni mana yomu, ²⁸ siba manu vuota Bua di suna die wo, dama n ka kenye di vuosi tuma a yuma mu ama n kenye di n tun yi vuosi, ta bi kpi a yi vuosi pam ye gbatitaanu."

Yisa die di yuorine yusi bale nine dene

(Maki 10.46-52; Luki 18.35-43)

²⁹ Die Yisa anan u kuanandusurba die di nyanana Jeriko me, die kpiapan die di di Yisa kuan. ³⁰ Ta yusi bale die di kal sieku nuon a wun di Yisa kenj tanna mu, die wla die ba piili a keese a baarl, "Ti Yomutien, nan Davidi haagu chigi ti zaku."

³¹ Ama kpiapan die di natl ba di ba tarl watl, ama ta die ba wa a faas a keese, "Ti Yomutien, Davidi haagu, chigi ti zaku."

³² Yisa die di zie ta wa ba a kenj piast ba di, "Bla ni yaala n yi a yi ni?"

³³ Ba yinjji a bal wa, "Ti Yomutien, ti yaala fu yuori wo ti nine."

³⁴ Ta zaku die di yigi Yisa, ta u gbi gbi ba ninehe, die ba ninehe die di yuori yuori, ta ba di u kuan.

Yisa die di June Jerusalemi ba bra wa dene

(Maki 11.1-11; Luki 19.28-40; Joon 12.12-19)

21 Die ba kenne a kenj gbigi Jerusalemi ta kenj Betifeji tu, tu dieke die di benne kunkogin dieke ba wasnana Olivi Tusl Kunkogin lugu. Yisa die di tun u kuanandusurba bale di ba ga nungu ² ta bal ba, "Ni gamma tunjanja di benne ni nungu, womi ni nan ye bonnu di baba zie ta ka bua di zie mi; ni forisike a yaa ha a kenj n jigij. ³ Du yi ta vuon di piast ni wun, ni bal wa, ni Yomutien yaalala ka, ta u nan vaa ni yaa ha kenj."

⁴ Waha gie mana die kenj yi mu siba die Njumu di vana u naazualba wonyi die di balna die wo di

⁵ "Ni bal Zayoni tka vuosi di,

'Ye, ni nan wa kenj ni jigij.

U yiwo vuodieke di suuna u gban tunjan,

ta juala bon dieke di yi bonpu.'"

⁶ Die u kuanandusurba die di ga yi wudieke Yisa die di balla ba di ba yi wo. ⁷ Die ba yaa bonuku anan ka bua a kenj, a nagl ba nyinyeeke a diisi a kuast ta Yisa di jual. ⁸ Kpiapan vuosi batan die di nagl ba nyinyeeke a jati sieku me, ta batan dlan di chua tusl naast a jati sieku me.

⁹ Ta kpiapan dieke di benne u nungu anan vuodiekemba di benne u kuan di nata a baarl, "Hozaana! † Ni buruma Davidi haagu gie.

Njumu yi alibarika a yi vuodieke di kennene u saan ma.

Ni faast natuma hozaana nungu kpiapan."

¹⁰ Die Yisa die di gana a ga juu Jerusalemi, tka vuosi mana die di hagi a zie a piast tan di, "Muna wonna?"

¹¹ Kpiapan die di yinjji bal ba di, "Yisa, vuodieke di yine Njumu naazua ta nyur Nazeriti, Galili tunjan ma wa."

Yisa die di wunsna Njumu jumu juokpenkpu dene

(Maki 11.15-19; Luki 19.45-48; Joon 2.13-22)

¹² Ta Yisa die di ga a juu Njumu jumu juokpenkpu ma a yagl vuodiekemba mana die di daanana anan vuodiekemba die di yalla nyinti a daa mi; die u kpanji vuodiekemba di tarunana ligirehe tebulisi a bubu bubu anan vuodiekemba die di yalla nmarisi a daa wa chasi a bubu, ¹³ ta die a bal ba di, "Di maagya Njumu gbanju sun di wun Njumu baarl, 'N tigi gie nan di wasa Njumu juosun jigij' ama nunu ni nagl ka a buru gaaru jigij."

¹⁴ Die yusi anan gbarisi die di kenj u jigij Njumu jumu juokpenkpu ma die u gban ba mana. ¹⁵ Ama die Njumu kkaabulba nyurkuraha anan maha ddagurba die di ju sunyuru die ba yene u yinene mamachi waha ta bi wun ballusisi di natunana Njumu jumu juokpenkpu ma a baarl, "Hozaana, ni buruma Davidi haagu gie die wo!" ¹⁶ Die ba piast wa, "Wun wudieke ba balala wa mu?" Ta u yinjji a bal ba, "Wa, ama di maagya Njumu gbanju sun di, 'Fu yine ballusisi anan ballunyaast di bra fu wun.' Ni ye ka karu waha gie Njumu gbanju sun?"

¹⁷ Yisa die di va ba, ta nyur tka sun a ga Betani, die a dua mi tun di wun.

† Hozaana chuan yiwo "Gbatl ti taan".

Yisa die di kana yi kunkamuj tuka dene

(Maki 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Tuŋ die di vuona sukuleeliŋ die u yiŋŋi a gara tika suŋ, die kɔŋ die di yalli wa. ¹⁹ Die u ye kunkamuj tuŋ di zene gbigi sieku nuŋ die u ga ka jigij, ama die u ka ye jaŋ mana ka sikpeŋ sie vaatu nyuna ma. Na chɔŋ ma die u balɔ yi tuka di, "Kaŋ bi nyuŋ nyuŋnyuŋka!" Lele womi tuka mana die di ko.

²⁰ U kuaŋandusurɔba die di yene naa wa die di yi be mamachi. Die ba pɔasa taŋ, "Lala kunkamuj tuka di ko lagɔ lagɔ die?"

²¹ Yisa die di yiŋŋi a balɔ ba di, "Wusie maŋ bala ni, du yi ni yi Nmuŋ yada ta ka chulya ni nan bɔagɔ a yi wudieke n yine yi kunkamuj tuka gie; daa genke nyuna ma, ni nan bɔagɔ a balɔ yi kunkogiri gie di, vuu a ga nan mugɔkpuru ma aŋ ka seŋ yi. ²² Du yi ni yi Nmuŋ yada ni nan ye jadieka mana ni juusunana a yaala."

Vuosi batan die di pɔasna Yisa yaa gamma u yiko ke wɔa dene

(Maki 11.27-33; Luki 20.1-8)

²³ Yisa die di yiŋŋi a keŋ juu Nmuŋ jɔamuj juokpeŋkpuku ma, ta die daga vuosi Nmuŋ wɔaha, die Nmuŋ kɔkaabitɔba nyuŋkuraha aŋaŋ juu vuosisi nyuŋkura die di keŋ u jigij a pɔasi wa di, "Bɔa yiko fu yaa yie wɔaha gie? Mɔna yɔna fu yiko ke gie?"

²⁴ Ta Yisa di yiŋŋi a balɔ ba, "N nan pɔasi ni wubalmuj, du yi ni bɔagɔ a balɔ muŋ ka chɔŋ, n nan balɔ ni yiko dieke a yalla a yie wɔaha gie: ²⁵ Jɔɔn vuodieke die di sunana vuosisi Nmuŋ nyaabu, Nmuŋ die yɔna wa yiko yaa vuota?" Ba piili a nɔga nunhagruŋ di, "Bɔa ti baa ti balɔ? Ti keŋ a baaru 'Nmuŋ jigij', u nan yiŋŋi a balɔ ti di, 'Ta bɔa wɔa ni ka yi wo yada?' ²⁶ Ama ti keŋ baaru ka nyuŋ vuota jigij, ti chɔga ŋmaamuj aŋaŋ wudieke kpɔkpaaku di baŋ yi, dama vuonj mana die yi yada di Jɔɔn seŋ yiwo Nmuŋ naazua." ²⁷ Die wɔa die ba yiŋŋi a balɔ Yisa di, "Ti ka sɔba." Die u balɔ yi ba, "Die nuŋ n kaŋ balɔ ni vuodieke di yɔna muŋ yiko maŋ yaa yie tuumaha gie."

Daa wunyl ballɔ bale nandaguru wɔa

²⁸ A kuaŋ chaŋ Yisa di pɔasi ba di, "Lala ni yile yaa gamma wɔari gie? Daa wunyl die yalla ballɔ bale, ta die balɔ a yi jakuuru di, 'N bua, ga kuaku ma a tuŋ tuuma jinne.' ²⁹ Bua wa die di yiŋŋi a balɔ wa, 'N kaŋ ga' ama ka kuaŋ chaŋ u tarɔɔ u suŋanyile ta ga kuaku. ³⁰ Die chɔɔŋ wa di ga buabike jigij a balɔ die gbaŋ gbaŋ a yi wa, u yiŋŋi a balɔ di, 'N chua n nan ga', ama die u ka gaya." ³¹ Yisa die di taanna nandaguru gie a kpatɔ die u pɔasi Nmuŋ kɔkaabitɔba nyuŋkuraha aŋaŋ juu vuosisi nyuŋkuraha di, "Ballɔ bale wo gie, ba jabɔa yine u chɔɔŋ di yaalala dene?"

Die ba yiŋŋi a baaru, "Jakuuru."

Yisa die di balɔ a yi ba di, "Wusie maŋ bala ni, lampo-tuosiribe aŋaŋ vuodiekemba di duaga hɔgukpana yaa daakpana nan woliŋ a juu Nmuŋ naaru ma ni ma.

³² Dama Jɔɔn dieke die di sunana vuosi Nmuŋ nyaabu die keŋ ni jigij a dagɔ ni sievɔŋku ama die ni ka yi wo yada, ama lampo-tuosiribe aŋaŋ hɔgukpana aŋaŋ daakpana die di yi wo yada. Die ni yene wɔaha gie mana kuaŋ chaŋ, ni ka tarɔɔ ni suŋanyile ta yi wo yada."

Tuntuntɔba nandaguru

(Maki 12.1-12; Luki 20.9-19)

³³ Yisa die di bi a balɔ ba, "Ni bi wuŋ nandaguru kaanu bɔbra. Tigij tierj wunyl die benne a suu tu diekemba di baŋ nan nyuŋ nyuŋnyuŋka u kuaŋ ma, a nagɔ daatu a kpɔe gilɔŋke, ta die a wunsi vɔruŋ, jigidieke ba baŋ di ŋmua nyuŋnyuŋka nyaabu a yie, ta kpɔi vɔruŋ mi. Ta nagɔ kuaku a yi tuntuntɔba nuusi me di ba daansuma. Du yi a keŋ ŋmuntɔ di ba kpa a yi wa ta kpa ba tuŋ. Ka kuaŋ chaŋ die u dia a ga tuŋ kaanu. ³⁴ Die nyuŋnyuŋkaha kpaala saŋŋa die di kenne tuŋ die u tuŋ u yɔruŋ di ba ga tuntuntɔba jigij a ga tuo u tuŋ. ³⁵ Ama ta tuntuntɔba di yigi u yɔruŋ a nɔɔ wunyl pam ta kuu wunyl ta taa wunyl diaŋ aŋaŋ tana. ³⁶ Daa wa di bi tuŋ yɔruŋ batan a tuŋ vuodiekemba u wolɔnne a tuŋ wa, ta tuntuntɔba di yi be die gbaŋ gbaŋ. ³⁷ Kuaŋ kuaŋ chaŋ u tuŋ u gbaŋ gbaŋ u Buadembiŋ. A baaru, 'N sɔba baaru ba nan yi n bua wa julɔma.' ³⁸ Ama tuntuntɔba die di yene u bua wa die ba balɔ yi tamba, 'U faaru diuru wo wunna, ni vaa ti kuu wa ta nyinti burɔ ti sutɔ!' ³⁹ Ta die ba yigi wo a nagɔ wa a nyuŋ kuaku luŋŋ a kuu wa."

⁴⁰ Yisa die di taanna nandaguru gie a kpatɔ die u pɔasi ba, "Die wɔa kuaku tierj di keŋ keŋ bɔa u baa u yi tuntuntɔba mi?"

⁴¹ Ba yiŋŋi balɔ wa di, "U nan kuu banuj tuntumbɔatɔ tielibɔ ta nagɔ kuaku a yi vuogaasi, vuodiekemba di baŋ nan yi wa u nyuŋnyuŋkaha tuŋ a kpaala saŋŋa."

⁴² Yisa di balɔ yi ba, "Ni ye ka karuj Nmuŋ gbaŋku suŋ die di maaguna die wo? Di maagɔa di

'Taŋ dieke mɔmuruɔba die di zetɔne ta baaru ba ka yaala ka wa

die di yiŋŋi a keŋ yi gɔŋgɔŋyugruŋ taŋ vɔruŋ, Nabidie Nmuŋ yine die ta a faasi yi ti mamachi!"

⁴³ Die wɔa Yisa die di balɔ a yi ba, "Wusie maŋ balɔ ni, Nmuŋ nan gbatɔ u naaru a nyuŋ ni jigij ta nagɔ a yi vuodiekemba di baŋ nan vaa u dii ka nyuarɔ. ⁴⁴ ((Ama vuodieke di nanna tanɔ gie sikpeŋ nan ŋmabɔ ŋmabɔ ama vuodieke tanɔ di keŋ nan u sikpeŋ u nan nuŋ nuŋ sɔba zɔŋ.))"

⁴⁵ Die Nmuŋ kɔkaabitɔba nyuŋkuraha aŋaŋ Farasisi die di wunna nandagaha die ba muŋŋu sɔba banuj ba wɔa Yisa die taŋ nandaguru. ⁴⁶ Die ba yaala ba yigi wo, ama

die ba chuga kpiikaaku nmaamur dama vuosi die yi yada a baari di Yisa yiwo Nmur naazua.

Hogu faarur nandagur

(Luki 14.15-24)

22 Yisa die di bi nagur nandaga a balu wla a yi vuosisi di, ² "Nmur naari su siba naar wonyi die di wunsuna hoguhaalu banwula di u yi u bua. ³ Ta die tur u yurur di ba ga balu vuodiekemba u wone a posi wo di ba ker banwulaka, ama die ba ka yaala ba ker. ⁴ Die u bi tur yurur batan ta balu ba di, 'Nu gamma a ga balu vuodiekemba die n wone a posi wo di chaanti nyindike yi siri mur; n wu kuu narapalka anar naara narika ta a mana yi wo siri; die wla nu ker a ker dii banwulaka chaanti!' ⁵ Ama die u posine vuodiekemba ba die ka turgu wa ta die ga ba tuuma jige; wonyi di ga u kuar, ta wonyi dur di ga u nyinti daala jigir nyuru ma, ⁶ ta batan dur die di yigi u yurur a nru nru ba ta kuu ba. ⁷ Die naar wa di ju sunyuru pam; u tur u sojasi ba ga kuu vuokulaha ta ju ba tika bolir. ⁸ A kuar chaar die naar wa di wa u yurur a balu ba di, 'N hoguhaalu banwulaka chaanti yi siri mur, ama vuodiekemba n wone a posi wo ka mu di ba ker. ⁹ Die wla nu wa gamma tka sur siekpuma ma, a wa vuodieke mana nu baar nan tuoli di ba ker a dii laalku chaanti.' ¹⁰ Die u yurur di nru ga siekpuma ma, a ga wa vuodiekemba mana ba yene, vuovuna anar vuobati mana; ta die ba ker a suuli banwulaka tigiri me.

¹¹ "Ta Naar wa die di ker di u daansi ye vuodiekemba di kenne banwulaka, die u ye daa wonyi di benne vuosi sunsur ta ka yeegi banwula nyinyeeke. ¹² Ta Naar wa di piasu wa, 'N zua yiwo lala a ker juu giena ta ka yeegi banwulaka nyinyeeke?' Ama daa wa die ka balu wur. ¹³ Womi naar wa die di balu yi u yurur, 'Nu boku u nuusi anar u naguru a nagur wa a taar yer me lumur ma. Mi u nan di kuma ta hukba nyina.' "

¹⁴ Yisa die di taanna nandagur a kpati, u balu ba di, "Nmur wa wa vuosi pam, ama u nan vuuri vuosi bita."

Lampo tunir wla

(Maki 12.13-17; Luki 20.20-26)

¹⁵ Die Farasisi vuosi die di nru a ga a laguru tamba a yaala sieti di ba yigi Yisa anar wuplasika. ¹⁶ Die ba tur ba kuandusuriba batan anar Herodi vuosi batan Yisa jigir. Die ba piasu wa di, "Dudaguru, tu siba a baari bala wusie, ta daga vuosi Nmur sieti anar wusie, ta ka turgu vuosi, dama fu ka turgu vuota di suna die. ¹⁷ Die wla, balu tu, lala fu yile yaa gamma lampo tunir wla? Tu muraha yi sier mur di tu tumme lampo a yuma Roma tungban naar wa Siiza yaa tu daa tumme?"

¹⁸ Ta Yisa die di wu siba ba suranyilibati, die wla die u balu di, "Nuru gugaantiba gie, bla nu yaala nu maguru mur? ¹⁹ Nu nagur ligiribir dieke nu balla nu nagur

tur lampoke a dagur mur." Die ba yaa ligire bini a ker yi wa, ²⁰ die u piasu ba di, "Muna nine chaar anar u saar diisine ka ma die?"

²¹ Die ba yirir baari, "Naar Siiza." Die chur ma die Yisa die di yirir a balu ba di, "Die nru nu tur a yi naar Siiza jadieke di yine u sutu ta tur yi Nmur jadieke di yine Nmur sutu." ²² Die ba wunna naa wa die di yi be mamachi, die ba va wa ta ga.

Kunti hagur wla

(Maki 12.18-27; Luki 20.27-40)

²³ Durur daari mi gban gban die Sadusi vuosi batan die di ker Yisa jigir. (Banur ba balala di kunti kaar hagu kur me.) ²⁴ Die a baari, "Dudaguru, Mosisi die balu di dembir di ker faari hogu ta kpi ta wo ballu, sie u numbu faari kpihogu wa a muru ballu a yi vuodieke di kpine wo. ²⁵ Die numballu bayuru die benne. Die jakuru di faari hogu ta kpi ta wo ballu, ta u numbu di faari kpihogu wa. ²⁶ Die gban gban die di yi u numbu die di diisine bule wo a yaa ga tugu vuodieke die di diisine butaa wa, a yaa die a ga kpati dembisi bayuru wa mana. ²⁷ Ka kuar kuar chaar hogu wa dur die di kpi. ²⁸ Die wla, du yi ta kunti hagur daar di ker tugu, muna hogu baar yi wo? Dama ba mana die faari wa mur."

²⁹ Yisa die di yirir a balu ba, "Nu baya mur, dama nu ka siba Nmur gbanu, ta bi ka siba Nmur di yalla hatur dene. ³⁰ Dama kunti di ker hagu kur me ba nan di su siba malakasi di benne arizanna ma, ta hogu faarur anar dembir yallur kaar di beri. ³¹ Yaa gamma kunti hagur ma nu ye ka karur wudieke Nmur di bala a yi nu wa u gbanu ma? ³² Di 'Manur n yine Nmur dieke Abarahami anar Aziki anar Jakubu di jannana.' Vuosi gie die kpiye mur ama ba ye ko bie ba muru ma dama Nmur ka yi kunti Nmur ama vuodiekemba di benne ba muru ma?"

³³ Die kpiikaaku di wunna naa, die di yi be mamachi anar u daguru.

Muru dieke di tanna muraha mana wla

(Maki 12.28-34; Luki 10.25-28)

³⁴ Die Farasisi di wunna di Yisa nru balukaha die nru Sadusisi die ba laguru tamba a ker. ³⁵ Ba wonyi die di yine muraha dudaguru di maguru wa anar wuplasiku di, ³⁶ "Dudaguru, muru bia tanna muraha mana?"

³⁷ Yisa die di yirir a baari di, " 'Chome fu Yomutien Nabidie Nmur anar fu sur mana anar fu haalur mana anar fu suranyile mana.' ³⁸ Genke yine muru dieke di benne nru ta bi tur muraha mana. ³⁹ Ta jadieke dur di diisine bule wo dur bi yiwo nru ma a gutu, 'Chome fu chanaar siba fu gban gban.' ⁴⁰ Mosisi

muraha mana anan Njmur naazualba dagiti mana diisi wo muraha ale wo gie me.”

Munta bua yine Masia wa

(Maki 12.35-37; Luki 20.41-44)

⁴¹ Sanja dieke ta Farasisi di lagisna tamba die Yisa di piasi ba di, ⁴² “Bia ni yile yaa gamma Njmur vuovuarkiri Masia wa wla? Munta bua yine wo?” Ba yinji balu wa “U yiwo Davidi haagun.”

⁴³ Die Yisa di piasi ba, “Ta bia yine sanja dieke Davidi die di suuline anan Njmur Haalbu die di wasa wa di, n ‘Yomutien?’ Ta baari

⁴⁴ ‘Nabidie Njmur die bala n Yomutien;

Kala n nuudiigin chaan,
a ga tugl sanja dieke n baan nan nagl fu dataasi a yi fu nuusi me.’

⁴⁵ Du yi ta Davidi die di wasa Masia wa di ‘N Yomutien’, di bi baa di yiwo lalta Masia wa bi yi Davidi haagun?”

⁴⁶ Die ba wonyl mana die ka biagi a yinji a balu wun, die wla a nyul dunda daari mi yaa gamma vuon die ka bi yaa sikimij a baan nan biagi a piasi Yisa wupiasika.

Yisa die di kpaana vuosi yaa gamma muraha didagurba anan Farasisi vuosi wla dene

(Maki 12.38, 39; Luki 11.43, 46; 20.45, 46)

23 Die Yisa die di balu a yi kpiikaaku anan u kuanandusirba di; ² “Muraha didagurba anan Farasisi yine vuodiekemba ba yuna sien di ba yinji baluma Mosisi muraha chasi. ³ Die chuan ma di wuna an ni saagi ta dia ba daguna ni die mana, ama ni summa ni ken yime wudieke ba yinene, dama ba ka di wudieke ba balala wa. ⁴ Ba naan vaa wa vuosi chii chidunsa, chii dieke di dunsuna a ya ba, ama ba ka saaga a sunje be an ba chii chiititi. ⁵ Wudieke mana ba yinene, ba yie mui di vuota ye be. Ye, ba naguna Njmur muraha di maaguna bita gbanbisi me a bobi yi ba die anan ba nuusi me ta a faasi dala dala die; bi ye ba nyinyeeki wagiti kuan nua di waguruna ta faasi teeli die. ⁶ Du yi ba duuga jige ba naan yaala ba kala sikpenkpuuma tielin jigikasika; ta ba ken ga Njmur jiamun juone jigij, ba naan yaala ba kala vuokpuma jigikasika; ⁷ ta bi yaala ba waasuma ba anan juluma nyugiti jige ta wasuma ba ‘Didaguru.’ ⁸ Ama nunun ni da ken yi ba wasuma ni ‘Didaguru’ dama ni mana yiwo numballi anan tan ta yaa ni Didaguru balumun. ⁹ Ta ni daa ken wa vuon tunghanja gie me ‘Chokn’ dama ni yaa wa Chokn balumun; wunul u yiwo Njmur dieke di benne arizanna ma. ¹⁰ Ni daa bi vaa vuosi wa ni ba ‘Nunandusirba’ dama ni yaa wa ni Nunandusirba balumun wunul u yine Yisa Masia. ¹¹ Vuodieke di yine vuokpui ni sun u yi u gban ni tuntuntu. ¹² Ama vuodieke di kotna u gban njmuisikpen, Njmur nan dan-

si sunun wa tunghan; ama vuodieke di suna u gban tunghan Njmur nan daansi kotu wa njmuisikpen.”

Gugaantba vuosi gaamun wla

(Maki 12.40; Luki 11.39-42, 44, 52; 20.47)

¹³ Ta Yisa di bi balu di, “Nunun muraha didagurba anan Farasisi mba yine gugaantba di nan di bian a yi ni, dama nunun ni ligi wo Njmur naari sanuar di vuosi daa juu. Ni gban ka baa ni juu, ama ta kaga vuodiekemba di yaalala ba juu wo. ¹⁴ ((Nunun muraha didagurba anan Farasisi mba yine gugaantba, wubian bie ni ma, dama ni gbata kpihguba tige, ta jousa Njmur a yusa ta gaama siba ni yiwo vuodiekemba di chugunana Njmur. Die wla ni tibdatun nan di faasi dala pam.))

¹⁵ “Nunun muraha didagurba anan Farasisi mba yine gugaantba, wubian bie ni ma, dama ni gasa mugikpuma ta chun gara tunghanisi ta yaala vuodieke di baan nan tarigi u berig a dia ni kuan, du yi ni ken ye vuon, ni naan yiwo u tumbati dieke di yalla wa a gara Sitaani bolin me bi guti die bule siba nunun.

¹⁶ “Nunun yusi didatun, wubian bie ni ma! Ni daga vuosi di, ‘Du yi ta vuon di huu Njmur jiamun juokpenkpuu, di ka yi nunununa, ama du yi u ken huu ligire dieke di benne juoku me wo sie u yi dene.’

¹⁷ Nunun yusi anan gaantun, nyinti ale wo gie a jabia yine nunununa, ligirehe yaa Njmur juokpenkpuu die di yine ligirehe di yi Njmur sutu? ¹⁸ Ta ni bi daga di, ‘Du yi vuon di huu kaabun korin, ka ka yi nunununa, ama u ken huu kaabun don di diisine koriku me wo, sie u yi dene gban gban.’ ¹⁹ Ni sen yiwo yusi wusie. Nyinti ale wa a jabia yine nunununa, kaabun donku yaa koriku di yine kaabiku donka die di yi Njmur sutu? ²⁰ Die wla du yi ta vuon di huu kaabiku koriku, di dagu siba u huu kanun anan jadieka mana di diisine ka ma. ²¹ Ta du yi vuon di huu Njmur jiamun juokpenkpuu, di dagu siba u huu kanun anan Njmur, vuodieke di benne ka ma. ²² Du bi yi vuon di huu arizanna, u huu wa Njmur naari gbannti anan vuodieke di kalala ka ma.

²³ “Nunun muraha didagurba anan Farasisi mba die yine gugaantun, wubian bie ni ma. Ni naga nanjusi anan bunun anan neeri anan nyinti a tan ban sun a nagl kaani a ya Njmur, ama ta va jadieka di yine nunununa u muraha ma; siba wusie sarlya diile, anan zokun chigula anan yada yiile. Genhe die muna ni yime, ta da va hanun ba yiile. ²⁴ Nunun yusi diekemba di datunana ni chanchaalun naa, ni naan vuara nanjusun nyaan ma a taan ama ta nyla nyokun anan nyaabu!

²⁵ “Nunun muraha didagurba anan Farasisi mba ni yine gugaantun, wubian bie ni ma, dama ni daaraa ni nyanyuuli kpala anan ni tumbala kuasi, ama a sugiti di suuli anan gbatun anan hal. ²⁶ Nunun Farasisi mba yine yusi, ni wolun a daari ni nyanyuuli kpalaha anan ni tumbalaha sugiti, ta a kuasi dian nan daari.

²⁷ “Ninurij miraha didaguriba ananj Farasisi mba ni yiwo gugaanturij, woburij bie ni ma. Dama ni su siba voriti dieke ba mu a penti zie, ta a kuasi di vuna ama ta a sugiti di suuli ananj vuota koba ananj nyuugij. ²⁸ Die gbanj gbanj ta vuosi yese ni yerj me ta ni vuna, ama ni sugiti di suuli ananj nmunchibisi ananj burij.

Yisa die di bala ba tubidaturij wia

(Luki 11.47-51)

²⁹ “Ninurij miraha didaguriba ananj Farasisi mba ni yiwo gugaanturij, woburij bie ni ma. Ni mia Nmurij naazualba voriti, ta penti zierj, ta yi jadieke di baanj nan tuusi vuosi yaa gamma vuodiekemba die di chugunana Nmurij kurij wia, ³⁰ ta baari di, die ti turj beri ti chokorkuulurij sanjka, ti turj kaanj yi wudieke ba yine wo ta kuu Nmurij naazualba. ³¹ Die wia ni serj a saagi murj di ni yine vuodiekemba die di kuna Nmurij naazualba wo haagisi. ³² Die wia ni chokorkuuluriba die di piiline a yie tumblati die wo, ni yi he a kpati. ³³ Ninurij nyinvuuke ananj nyinvuuke balli. Ni baa ni yiwo lalta a chugi nyurj tubidaturij boli dieke di wone kpisij surj? ³⁴ Die wia n bala ni di, n nan turj Nmurij naazualurij ananj sursururij ananj didagururij ni jigij, ama ni nan kuu batanj, ta kpaasi batanj a diisi dagarurij ma anj ba kpi, ta nigi batanj Nmurij jiamurij juone me ta di ba nagisi a nyurj turj kaani a ga turj kaani. ³⁵ Naa churij ba kuna vuodiekemba di chugunana Nmurij tubidaturij nan kerj ni ma, a nyurj Abeli a tugl Berakia bua Zakaria ma, vuodieke die ni kuna Nmurij jiamurij juokpenjkpuku ananj kaaburij koriku sunsuku. ³⁶ Wusie manj bala ni, lele gie vuosi nan daansi ye tubidaturij tumblati gie mana wia.

Yisa die di chone Jerusalemi vuosi wia dene

(Luki 13.34, 35)

³⁷ “Nchuanaawee, Jerusalemi vuosi, ninurij vuodiekemba di kuna Nmurij naazualba, ta bi taa vuodiekemba u tunna ni jigij wo tana, burijma manj mia, a yaala di n lagisi ni bunyi siba kpanurij di njaana lagisi ka balli ka chobiti churij ta ni ka saaga. ³⁸ Ye, Nmurij va ni Nmurij jiamurij juokpenjkpuku ta ka zie yurj. ³⁹ N bala ni, a nyurj jinne yaa gamma, ni kaanj bi ye murj bura a ga tugl sanjka dieke ni baanj nan bal di, ‘Nmurij alibarika bie vuodieke di kennene ti Yomutierj saanj ma.’”

Nmurij jiamurij juokpenjkpuku chuusurij wia

(Maki 13.1, 2; Luki 21.5, 6)

24 Yisa die di nyurj Nmurij jiamurij juokpenjkpuku jigij a churj gara, die u kuanjandusuriba die di kerj u jigij a bal wa, ye Nmurij jiamurij juokpenjkpuku di vuna die. ² Die u plasi ba di, “Ni ye nyinti gie mana murj? Wusie manj bala ni, ba nan kpanjri a mana a taanj

tungbanj ma, ta taanj balumurij gbanj kaanj wiarj a sugi ka chanchaanj ma.”

Wumugisike ananj wahala wia

(Maki 13.3-13; Luki 21.7-19)

³ Yisa die di suuna a kalt kunkogij dieke ba wasunana Olivi Tusi kunkogij sikperj die u kuanjandusuriba die di kerj u jigij ba nyuna a plasi wa, “Bal ti sanjka dieke genhe mana di bala a yi ananj wudieke di bala ka yi a dagl siba fu kienjku ananj dunja kpaturij gbigiye murj.”

⁴ Die u yinjri a bal ba, “Ni summa anj vuorj da kerj gaanj ni, ⁵ dama vuosi pam nan nagl n saanj a kerj a baari banurj ba yine manurj Masia wa ta gaanj vuosi pam. ⁶ Ni nan wurj tontu watu ni chaanj ananj saasaa wia, ama ni da vaa njaamurij yalla ni, dama sie wiaha gie yi, ama a ka dagl siba dunja kpatuku kerjye murj. ⁷ Vuosi buurij nan wagi taanj, naalurj nan wagi naalurj. Koj ananj tungbanj domurj nan di bie jigij mana. ⁸ Wiaha gie mana nan di su siba maarurij yuagurj piilij.

⁹ “Sanjka mi ba nan yigi ni a nagl ni yurj anj ba vaa ni dii wahala, ta kuu ni. Tungbanjisi mana nan di haa ni dama ni duna n kuanj wia. ¹⁰ Sanjka mi vuosi pam nan zeti n kuanj dusurj, ba nan posi tamba chiasu ta haa tamba. ¹¹ Ta nmunchibisi naazualba nan kerj a gaanj vuosi pam. ¹² Burij di bala ka daluma tungbanjka gie wia, ta vuosi pam choti nan di sunsi. ¹³ Ama vuodieke nurj mana di dine sikimurj a ga tugl wahalaka gie kpaturij nan ye gbatitaanurj. ¹⁴ Ta ba nan muuli Nmurij naari wuvunaha gie dunja ka gie mana mana ma, di vuorj mana wurj, ta dunja ka kpaturij ye kerj.

Njaanburij wia

(Maki 13.14-23; Luki 21.20-24)

¹⁵ “Ni nan ye ‘Jachuusi’ dieke ta Nmurij naazua Danieli die di balla ka wia wa di, genke Nmurij di chuarurj, ka nan di zie Nmurij jiamurij juokpenjkpuku surj.” (Vuodieke mana di a kerj a karurj wiaha gie, u summa a chiasu.)

¹⁶ “Sanjka mi vuodiekemba di benne Judia ma ma wa, chugi a ga juali tana sikperj. ¹⁷ Ta vuodieke durj di kerj bie u mampili sikperj da kerj suorj tungbanj di u juu juoku a nagl u nyinti. ¹⁸ Ta vuodieke durj di kerj bie u kuanj ma, u da kerj kuli di u nagl u jayeekin. ¹⁹ Sanjka mi hogu nyuutitilurj ananj vuodieke di yalla bal-lunyaalisi nan dii wahala pam! ²⁰ Ni juusuma Nmurij anj u da kerj yi wahalaha kerj yburj sanjka yaa davuusukuru daraanj. ²¹ Dama sanjka mi wo, wahala pam nan di beri; Nmurij die di naanna dunja a kerj tugl jinne, kanurj wahalaka mi ye ka kerjye; ta kanurj wahalaka mi kaanj bi kerj. ²² Nmurij di turj ka gobi daraaha a taanj vuorj turj kaanj ye gbatitaanurj; ama u vuovuarikaha wia ta u nan gobi daraaha a taanj.

²³ “Sanjka mi du yi vuonj di a keŋ a balɪ nɪ di, ‘Nɪ ye, Masia wa wunna yaa u benne mi wo’, nɪ daa keŋ yi wo yada; ²⁴ dama sanjka mi ŋmunchɪbɪsɪ Masiasi anjɔŋ ŋmunchɪbɪsɪ naazualɪba nan keŋ nyɔŋ a tuŋ mamachi wɪa di ba gaan vuodiekemba Ŋmɔŋ di vuaruɪna wa gbanj, ba tuŋ nan biagi. ²⁵ Nɪ wumma! N wɔŋ balɪ nɪ muŋ ta sanjka ye ka tugɪya.

²⁶ “Die wɪa, ba keŋ balɪ nɪ, ‘Ye, u bie wo haagɪ ma!’ Nɪ da keŋ ga mi yaa ba keŋ a balɪ nɪ, ‘Ye, u bie wo juoku me!’ Nɪ da keŋ yi yada; ²⁷ dama manɔŋ vuota Bua keniŋ nan di sɪ sɪba nuɔŋ di ŋaana nyɔŋsɪ a nyɔŋ ŋmɔŋ pɔsɔŋ a ga tugɪ ŋmɔŋ nanɔŋ chaaku die wo.

²⁸ “Jigidieke jakpiikiŋ nyuugɔŋ di benne, mi zuuti di lagɪma.

Vuota Bua yinŋi kienjku wɪa

(Maki 13.24-27; Luki 21.25-28)

²⁹ “Wahalaha mi kuanj chaanj ta ŋmɔŋ nan sɪbɪ, chuku kaanj bi chaanj; ta chɔŋmarɪsɪsɪ nan nyɔŋ ŋmɔŋsikpeŋ a nan ta nyindieke di benne ŋmɔŋsikpeŋ nan dɔŋ a lagɪ tanj. ³⁰ Sanjka mi ta vuosi nan ye manɔŋ vuota Bua wa yinŋi kienjku siara ŋmɔŋsikpeŋ, buuri dieke mana di benne tuŋgbanjka gie me nan kuŋ, ta ye manɔŋ vuota Bua di benne nuŋmara ma ŋmɔŋsikpeŋ a keŋ suuna anjɔŋ yiko chuulikpeŋkɔŋ. ³¹ Malaka nan wɪ wɪu, ta n tuŋ n malakasisi anj ba ga dunɪa luga a nusa mana mana a lagɪsɪ n vuovuarɪkaha dieke di benne tuŋgbanjka gie luga a nusa wa mana.

Churchuleke tuka dagɪ wɪa

(Maki 13.28-31; Luki 21.29-33)

³² “Nɪ vaa chunchule tuka dagɪ nɪ yanj. Ka nagɪsɪ di keŋ pɔsa ta vaati di nyɔŋna nɪ sɪmma a baari yɪbɔŋ gbigiye muŋ. ³³ Nɪ bi a keŋ ye ta nyinti gie yie naa gbanj gbanj nɪ sɪmma a baari n keniŋ gbigiye muŋ. ³⁴ Wusie manj bala nɪ, lele vuosi kaanj kpi a kpatɪ ta wɪaha gie mana keŋ yi. ³⁵ Ŋmɔŋsikpeŋ anjɔŋ tuŋgbanj nan keŋ a tuŋ ga, ama n wubalkaha kaanj tuŋ naa daa.

Vuonj ka sɪba Yisa yinŋi keniŋ daanj

(Maki 13.32-37; Luki 17.26-30, 34-36)

³⁶ “Ama vuonj ka sɪba daari yaa sanjɔŋ dieke n baan keŋ; malakasi dieke di benne arɪzanna ma dɪanj ka sɪba, manɔŋ Ŋmɔŋ Bua gbanj ka sɪba, sie n Chua Ŋmɔŋ nyuuna sɪbɪna. ³⁷ Die di suna die wo Nowa sanjka di nan di sɪ die manɔŋ vuota Bua wa keniŋ sanjɔŋ. ³⁸ Nowa sanjɔŋ, sanjɔŋ dieke nyaakpɔbu di yene ka kenye, vuosi die di die ta nyuo, ta faara hɔŋ, ta naga ba hɔŋlɪstɪ a yɪa chullɪ, a ga tugɪ daa dieke Nowa di june haarɪkɔŋku sunj. ³⁹ Ta vuosi gie die ka sɪba wudieke di yinene a tugɪ sanjɔŋ dieke nyaabu di kenne dii ba mana. Die di baa di sɪmma sanjɔŋ dieke manɔŋ vuota Bua wa di bala n keŋ wo. ⁴⁰ Sanjka mi dembisi

bale nan di tuma kuaku ma, ta n nan nagɪ wunɪtɪ ta va wunɪtɪ. ⁴¹ Hɔŋ bale nan di numa zaa nɪa ma, ta n nagɪ wunɪtɪ ta va wunɪtɪ. ⁴² Die wɪa nɪ gbara dama nɪ zɪ daa dieke manɔŋ nɪ Yɔŋmutienj di bala n keŋ. ⁴³ Ama nɪ sɪmma wuɪ gie chɪanj; du yi ta tiginj tienj di keŋ sɪba sanjɔŋ dieke gaaru di bala u keŋ yuŋ u tiginj me, u tuŋ nan di gbarɪ ta kaanj vaa u wɪ u tigiri a juu a gaari. ⁴⁴ Die wɪa di vɪna ta nɪ gbanj nɪ yi siri sanjɔŋ mana dama manɔŋ vuota Bua nan keŋ sanjɔŋ dieke nɪ kana ka yile di n nan keŋ wo.

Yɔŋmu die di tuone u Yɔŋmutienj nuonj die

(Luki 12.41-48)

⁴⁵ “Yɔŋmu bia yine yɪantienj ta yie u Yɔŋmutienj di dagɪna di u yi wudieke? Wunɔŋ u yine vuodieke u Yɔŋmutienj di nan vuari di u daansɪma u yɔŋmu chanchaalɪba ta yɪma ba ba nyindiike sanjɔŋ dieke di muna. ⁴⁶ Du yi ta u Yɔŋmutienj di keŋ tiginj ta ye wo ta u tuma die wo gbanj, sugɪfɪalɔŋ nan di bie u ma. ⁴⁷ Wusie manj bala nɪ, u nan nagɪ wa a zienj di u daansɪma u nyinti mana mana. ⁴⁸ Ama u yi yɔŋmubɪanj, u nan di yile u sunj ma di u Yɔŋmutienj wo kaanj keŋ lagɪ lagɪ, ⁴⁹ ta piili a nɔga u yɔŋmu chanchaalɪba ta wunɔŋ u nan di die ta nyuo anjɔŋ daanyuurin. ⁵⁰ U Yɔŋmutienj wo nan yinŋi keŋ daa dieke anjɔŋ sanjɔŋ dieke u kana ka yile di u nan keŋ. ⁵¹ U keŋ keŋ, u nan datɪ u tɪbɔŋ ta nagɪ wa a gutɪ gɪgaantɪba ma; mi u nan di kuma ta ŋɔba nyɪna.

Hɔŋgɔlanj banj nandagɪ wɪa

25 “Ŋmɔŋ naari wɪa nan di sɪ sɪba hɔŋgɔlanj banj dieke die di nagɪna ba popolisi a ga di ba ga tuoli hɔŋ faarɪtu die wo. ² Hɔŋgɔlanj banj wa sunj, banu die yiwo gaantɪ, ta banu wa dɪanj di yi sɪsɪbɪrɪ. ³ Gaantɪba die di nagɪ ba popolisi ama ta die ka nagɪ kpaanj a gutɪ pɔŋlɪ, ⁴ ama ta sɪsɪbɪrɪba die di nagɪ kpaanj a siti siti a yi kɔlɪbɪsɪ ma a gutɪ pɔŋlɪ anjɔŋ popolisi. ⁵ Die hɔŋ faarɪtu wa die di yuasi keniŋ, die gbienj die di yigi be, ba mana die di guuri.

⁶ “Ta die tanseese die ba wuŋ kuli; ‘Hɔŋ faarɪtu wa wunna! Nɪ keŋ nyɔŋ a tuoli wo!’ ⁷ Sanjka mi hɔŋgulaba banjka mana die di hagu a ŋmulɪ ba popoli di jualɪ.

⁸ Die hɔŋgɔlanj gaantɪba die di juusi sɪsɪbɪrɪba di, ‘Nɪ kaanj yɪ tɪ nɪ kpaabu bita? Dama tɪ popolisi yaala a kpi muŋ.’ ⁹ Ta sɪsɪbɪrɪba die di yinŋi balɪ ba di, ‘Aayi, bu kaanj tugɪ tuŋ anjɔŋ nɪ mana. Nɪ gamma vuodiekemba di yalla daa wa jigɪn a daa butanj yɪ nɪ gbanj.’

¹⁰ Sanjɔŋ dieke hɔŋgɔlanj gaantɪba di benne sienj me a gara di ba daa kpaabu, ta hɔŋ faarɪtu wa di keŋ nyɔŋ. Sɪsɪbɪrɪba banu wa die di yine siri wo die di di hɔŋ faarɪtu wa a ga juu tigidieke banwulaka die di benne, ta die ba ligi sanuari.

¹¹ “Ka kuanj chaanj hɔŋgɔlanj gaantɪba die di a keŋ tugɪ, a zie sanuari jigɪn a wasa, ‘Tɪ Yɔŋmutienj, tɪ Yɔŋmutienj,

yuori sanuari a yi ti.¹² Ama ta hɔgu faartu wa di yinjɔ balɔ ba di, 'Wusie maŋ bala ni, n ka sɔba ni.' "

¹³ Die Yisa di bi balɔ ba di, "Die wɔa, ni summa, dama ni ka sɔba daa dieke yaa saŋŋa dieke manɔŋ ni Yɔmutien di bala n keŋ.

Yɔŋɔɔ bataa wɔa

(Luki 19:11-27)

¹⁴ "Nɔmɔŋ naari wɔa nan bi su sɔba tigiŋ tien wɔnyɔ die di bala u dia, ta wa u yɔŋɔɔ a tɔa ba ligire di ba tuo a dime nyuɔŋ. ¹⁵ Die u yi ba wɔnyɔ mana u sɔbuna u kpaŋŋnana u gbaŋ dene; die u nagɔ salma ligiribie tuse tuse anu a yi wɔnyɔ, ta die a nagɔ tuse tuse ale a yi wɔnyɔ diaŋ, ta die a bi a nagɔ tusibalɔmɔŋ a yi wɔnyɔ diaŋ. Ta die a nyɔŋ a ga u diaŋ. ¹⁶ Die yɔmɔ dieke die di tuone tuse anu wa die di nyɔŋ lagi lagi a nagɔ ligirehe a tuŋ tuuma a bi a ye tuse anu gbaŋ gbaŋ a gutɔ. ¹⁷ Vuodieke die di tuone tuse ale wo gbaŋ die di nagɔha a tuŋ tuuma a ye tuse ale a gutɔ. ¹⁸ Ama yɔmɔ dieke die di tuone tusibalɔŋka die di ga a tuu yɔŋɔŋ a nagɔ u Yɔmutien ligirehe a lɔbɔrɔ mi.

¹⁹ "Die di wana a yuasi pam, tigiri tien wo die di yinjɔ a keŋ, ta wa u yɔŋɔɔ di ba keŋ aŋ u biisi, ta u ye ba yene nyuari a mu die. ²⁰ Ta vuodieke die di tuone tuse anu wa die di a keŋ a juu saŋka mi, a nagɔ tuse anu dieke u bɔna a ye wo, ta baari, 'N Yɔmutien, die yi mɔŋ wa salma ligiribie tuse anu, ama n bi ye wo nyuari tuse anu a gutɔ.' ²¹ Die u Yɔmutien di balɔ wa, 'Kpaŋŋɔ fu gbaŋ, funɔŋ yiwo yɔmɔvɔvɔŋ, ta bi tuma vɔvɔŋ; mɔŋŋɔ pɔgɔlɔ wa nyinti bɔta wa gie, die wɔa n nan nagɔ pam a yi fu nuusi me. Sugɔfɔalɔ dieke n yalla, yiwo manɔŋ aŋaŋ fu sutɔ.' ²² Ta die vuodieke diaŋ die di tuone tuse ale wo die di keŋ a juu a baari, 'N Yɔmutien, ye, die fu yi mɔŋ wa salma ligire bie tuse ale, ama n dii wo nyuɔŋ a ye nyuari tuse ale a gutɔ.'

²³ U Yɔmutien wo di balɔ wa, 'Kpaŋŋɔ fu gbaŋ, fu yiwo yɔmɔvɔvɔŋ ta bi tuma vɔvɔŋ, mɔŋŋɔ pɔgɔlɔ wa nyinti bɔta wa gie, die wɔa n nan nagɔ pam a yi fu nuusi me. Sugɔfɔalɔ dieke n yalla, yiwo manɔŋ aŋaŋ fu sutɔ.' ²⁴ Die yɔmɔ dieke diaŋ di tuone tusibalɔŋka die di keŋ a juu a baari, 'N Yɔmutien, n sɔba di funɔŋ yiwo nyɔnyɔŋɔ, a gobe jigidieke fu kana a ka bɔrɔya, ta bi lagɔsa nyindiike jigidieke die fu kana a ka jatɔ nyɔŋbura. ²⁵ Die wɔa ŋmaamɔŋ die yalla mɔŋ die maŋ nyɔŋ a nagɔ fu ligirebu a lɔbɔrɔ tɔŋgbaŋ. Die wɔa, ka wɔnna, tuo fu jaan.' ²⁶ Die wɔa u Yɔmutien wo die di yinjɔ a balɔ wa di, 'Funɔŋ yɔmɔtɔgɔ aŋaŋ walɔnkɔpatien; sɔba baari n yiwo vuodieke di gobinene jigidieke n kana ka bɔrɔya ta lagɔsa nyindiike jigidieke n kana ka jatɔ nyɔŋbura, ²⁷ die niŋ bɔta yine ta fu ka nagɔ n ligirebu a paŋŋɔ aŋ ba yinjɔ tuŋ mɔŋ aŋaŋ nyuari? N tunna a keŋ naa wa n tuŋ nan tuo n jaabu ta nyuari diisi ka ma. ²⁸ Die wɔa ni tuo ligirebu a nyɔŋ u jigɔŋ a nagɔ ka yi vuodieke di yalla tuse baŋ wa. ²⁹ Dama vuodieke mana di yalla nyinti, ba

nan ye nyinti pam a gutɔ amu ba faasi yalluma pam. Ta vuodieke diaŋ di wone jaan ba nan tuo bɔta gbaŋ u yalla wa a nyɔŋ u jigɔŋ. ³⁰ Ama yɔmɔtɔgɔ wa niŋ, ni nagɔ wa a vigi taan yen me lumɔŋ ma, jigidieke u baan nan kuŋ ta ŋɔba nyɔna.'

Yisa di bala u dii vuosi sarɔya wɔa

³¹ "Manɔŋ vuota Bua di keŋ keŋ aŋaŋ n hagɔŋ aŋaŋ n malakasisi n nan di kalt n naara gbanɔŋ ma aŋaŋ jɔlɔma pam. ³² Saŋka mi dunɔa vuosi mana mana nan lagɔsɔ n niŋŋa, mi n nan puo be bule, sɔba yiyagɔru di ŋaana a puo yiise a nyɔŋ bie suŋ die wo. ³³ N nan nagɔ yiisehe a zien n nuudiigɔŋ chaan, ta nagɔ biehe a zien n nuugalɔ chaan. ³⁴ Saŋka mi manɔŋ naan wa nan balɔ yi vuodiekemba di benne n nuudiigiri chaaku di, 'Nɔmɔŋ vuodiekemba n Chua Nɔmɔŋ di yine alibarika yi, ni keŋ a juu naari dieke ta Nɔmɔŋ die di naanna a gbarɔ ni a nyɔŋ dunɔa piiliŋ me, ³⁵ dama kɔŋ die yalla mɔŋ die ni yi mɔŋ nyindiike; ta nyanyuule die di yalla mɔŋ, die ni yi mɔŋ nyaan maŋ nyu. Die n yiwo chaanu ta ni mɔŋŋɔ a tuo mɔŋ ni tige me a yi mɔŋ chaanti. ³⁶ Die n chuŋ wa yɔrɔ die ni yi mɔŋ garɔtɔ, ta die maŋ yuagi ta ni suŋŋi mɔŋ, die maŋ juu dansarɔka suŋ ta ni keŋ kaagi mɔŋ.' ³⁷ Womi ŋmɔŋchɔŋrɔba gie nan yinjɔ a pɔasi mɔŋ di, 'Tɔ Yɔmutien, saŋŋa bɔta die tɔ ye fu ta kɔŋ yallɔ fu ta tɔ yi fu nyindiike? Yaa saŋŋa bɔta die tɔ ye fu ta nyanyuule di yallɔ fu ta tɔ yi fu nyaan fu nyu? ³⁸ Saŋŋa bɔta die tɔ ye fu ta fu yi chaanu die tɔ tuo fu tɔ tige me a yi fu chaanti? Yaa saŋŋa bɔta die tɔ ye fu ta chuŋ yɔrɔ ta tɔ yi fu garɔtɔ? ³⁹ Saŋŋa bɔta die tɔ ye fu ta yuagi ta tɔ suŋŋi fu? Yaa fu benne dansarɔka suŋ tɔ keŋ kaagi fu?' ⁴⁰ Ta manɔŋ Naan wa nan yinjɔ balɔ ba di, 'Wusie maŋ bala ni, wudieke die ni yine a yi vuodieke di yine zɔɔlɔntien ni numballɔ sunsuŋ wɔnyɔ wa die ni yi a yi wa manɔŋ.'

⁴¹ "Ka kuang chaan n nan yinjɔ a balɔ a yi vuodiekemba di benne n nuugalɔ ka chaaku, 'Nɔmɔŋ vuobɔatɔ gie, ni vɔna aŋaŋ tɔbɔdatɔ, ni chunna ga ta va mɔŋ. Ni gamma a ga juu boli dieke di kana a ka kpise ta Nɔmɔŋ di wunsuna a gbarɔ Sitaani aŋaŋ u vuosi wo. ⁴² Dama kɔŋ die yallɔ mɔŋ ta die ni mɔŋ mɔŋ nyindiike, ta nyanyuule die di yallɔ mɔŋ ama die ni mɔŋ mɔŋ nyaan. ⁴³ Die n yine chaanu, ta ni ka saagi a tuo mɔŋ ni tige me, ta die maŋ chuŋ yɔrɔ ta ni mɔŋ mɔŋ garɔtɔ, ta die yuagi ta ni ka suŋŋi mɔŋ, die maŋ juu dansarɔka ta ni ka keŋ kaagi mɔŋ.' ⁴⁴ Saŋka mi ba nan yinjɔ a pɔasi mɔŋ di, 'Tɔ Yɔmutien, saŋŋa bɔta die tɔ ye fu ta kɔŋ die di yallɔ fu, yaa nyanyuule die di yallɔ fu, yaa fu yi chaanu, yaa fu chuŋ yɔrɔ, yaa fu yuagi, yaa fu bie dansarɔka suŋ ta tɔ ka suŋŋi fu?' ⁴⁵ Saŋka mi n nan yinjɔ a balɔ ba di, 'Wusie n bala ni, die ni zetine ni suŋŋi zɔɔlɔntien ni numballɔ sunsuŋ wɔnyɔ wa, die manɔŋ ni zeti suŋŋi dene.' ⁴⁶ Vuosi gie nan ga juu tɔbɔdatɔ dieke di wone

kpatuj ma, ama njmujchiguruba nan ga juu miivoli dieke di wone kpatuj surj."

Vuokpuma die di sanna di ba kuu Yisa dene

(Maki 14.1, 2; Luki 22.1, 2; Jcn 11.45-53)

26 Yisa die di balla waha gie mana a kpatu die u balu a yi u kuanjandusuruba di, ²"Ni sba a baaru di vuntuj yine gasitlanjku duuga, ta ba nan nagi manuj vuota Bua a yi vuosi nuusi me di ba kpaasi muj a dusi dagariku ma."

³ Sanja mi die Njmu njkaabutu ba nyujkura ananj Juu vuosi nyujkura die di laguj tan Kayafasi tigiri me, vuodieke die di yine Njmu njkaabutu ba jakuuru. ⁴ Die ba sanj ba baanj yi die a lcburu a yigi Yisa a kuu wa. ⁵ Die ba baaru, "Tu ka mu ti yigi wo duugaka sanja, ti yi die vuosisi nan yi wati anj waaguj nan."

Hogu wonyi die di sitine tulaari a yi Yisa sikpenj me dene

(Maki 14.3-9; Jcn 12.1-8)

⁶ Die Yisa die benne Betani tuka ma wa, Simoni vuodieke die di yine gamuj tiginj me wo, ⁷ die hogu wonyi di kenj u jigij a pccgulu tulaari bunyj ligire di faasuna a tua a sitibu a yi Yisa sikpenj me sanja dieke u kala a die nyindiike. ⁸ Die u kuanjandusuruba die di yene naa, die ba juu sunyuru. Die ba piasa tanj di, "Bta u chuusa tulaaribu die?" ⁹ Tulaaribu gie tanj nan biagi daa ligirikpuma a nagi ligirehe a suruj zoolntielij!"

¹⁰ Yisa die di mujji wudieke ba balala, ta balu a yi ba di, "Bta ni mugise hogu wa gie dene? Wuvunuj u yi a yi muj dene. ¹¹ Zoolntielij nuj nan di beri ni jigij daanj mana ama manuj n kaanj di bie ni jigij daanj mana. ¹² Tulaari dieke u sitine a yi n ma wa, u yi a gbari wa n guule. ¹³ Wusie manj bala ni, jigidieke mana ba bala ba muuli Njmu waha gie tujgbanjka gie me, ba nan balu wudieke u yine wo a tunsu u wia."

Judasi die di saaguna di u posi Yisa chianj dene

(Maki 14.10, 11; Luki 22.3-6)

¹⁴ Sanja mi Yisa kuanjandusuruba banj ananj bale wo wonyi, vuodieke die di dine Judasi Asikaroti wa die di nyuj a ga Njmu njkaabutu ba nyujkura ha jigij ¹⁵ a baaru, "Bta ni nan yi muj du yi manj daju ni ni baanj nan yi die a yigi Yisa wa?" Die ba biisi salumaylala ligiribie banjst-taa a yi wa. ¹⁶ Die a nyuj daaru mi Judasi die wa a paali a yaala sievunuj di u nagi Yisa a yi ba nuusi me.

Yisa ananj u kuanjandusuruba die di dine gasitlanjku duuga nyindiike dene

(Maki 14.12-21; Luki 22.7-13, 21-23; Jcn 13.21-30)

¹⁷ Ta paanu dieke die ba kana a ka yi dabotu duuga piiliku daaru, ta Yisa kuanjandusuruba die di kenj u jigij a

plasi wa, "Sia fu yaala ti ga wunsi a yi fu a gbara gasitlanjku duuga nyindiike daraanj?"

¹⁸ Die u yinjji a balu ba di, "Ni gamma tuka surj daa wonyi tiginj a balu wa di, 'Ti didaguru tunna ti di ti kenj balu fu di u sanja gbigiye muj, ta u yaala wunuj ananj u kuanjandusuruba dii gasitlanjku duugaka nyindiikehe fu tiginj me.'" ¹⁹ Die u kuanjandusuruba die di di u bala ba die wo, ta wunsi gasitlanjku duugaka diile siri.

²⁰ Jujmuj die di tuguna, Yisa ananj u kuanjandusuruba banj ananj bale wo die di suuj kalu di ba dii. ²¹ Die ba dinene wo Yisa die di balu ba di, "Wusie manj bala ni, ni wonyi bala u posi n chianj."

²² Die u kuanjandusuruba suguti die di paali chuusi, die ba piili a piasa wa wonyi wonyi, di "N Yomutienj, wusie n ka yi tama di manuj fu daga die?"

²³ U yinjji a balu ba di, "Vuodieke manj ananj wa di lune kpali gie mi wo bala u posi n chianj. ²⁴ Manuj vuota Bua nan kpi sba Njmu gbanjku die di daguna die wo, ama wubianj bie vuodieke di bala u posi n chianj wa ma! Ba tanj ka muru di tienj gbanj di tanj nan di kpla."

²⁵ Sanja mi Judasi vuodieke die di bala u posi u chianjka gbanj di baaru, "Didaguru, manuj fu daga?" Yisa die di yinjji a balu wa, "Wa, di yiwo funuj."

Ti Yomutienj nyindiike diile wia

(Maki 14.22-26; Luki 22.14-20; 1 Kor. 11.23-25)

²⁶ Die ba yene ko die, Yisa die di nagi paanu, a waasi Njmu ta yi ke gbieri gbieri a nagiha a yi u kuanjandusuruba, ta baaru, "Ni tuo a dii. N nyujgbanuj wonna."

²⁷ Ta die bu nagi nyaanjchibinj ananj daanj, a pagu Njmu ta die a nagi ka a yi ba ta baaru, "Ni mana tuo a nyu. ²⁸ Gembu yine n zurj dieke di bala ka yi Njmu nuaru zie ananj wusie, zurj dieke di bala ka nyuj n nyujgbanuj ma vuosi pam wia, anj ka vaa Njmu vaa a chaa ba tumbiatu. ²⁹ N bala ni, n kaanj bu nyu daabu gie, sie daa dieke manuj ananj ni di bala ti lagisi a nyu daahaalbu n Chua Njmu naaru ma, njmujsikpenj."

³⁰ Die ba wa chia Njmu jumuj yulu, ka kuanj chaanj ba chuj ga Olivi Tusi kunkogiri me.

Yisa die di bala di Piita nan chiisi di u ka sba wa dene

(Maki 14.27-31; Luki 22.31-34; Jcn 13.36-38)

³¹ Sanja mi die Yisa di balu a yi ba di, "Yuku gie ni mana nan chigi ta va muj, dama di maagija Njmu gbanjku ma di 'Njmu nan kuu yiyaguru wa ta yiisehe u yagunana wa jaasi jigij mana.' ³² Ama manj a kenj hagu kuj me, ka kuanj chaanj n nan wolij ni nujja a ga Galili tanj ma."

³³ Ta Piita die di a yinjji a balu wa di, "Du yi ta vuonj mana di chigi ta va fu, ama manuj n kaanj chigi ta va fu."

³⁴ Yisa die di yinjji a bali a yi wa di, “Wusie manj bala fu, jinne yuku gie, kparaan nan kenj baa ka kumma, ta chiisi munj wo butaa ma di zi munj.”

³⁵ Piita die di yinjji a bali wa di, “Du yi manj nanj fu di baa ti kpi gbanj, n kaanj chiisi di n zi fu.” Die u kuanjandusiriba mana die di bali die gbanj gbanj.

Yisa die di juusina Nmunj ananj nuhgmuna dene

(Maki 14.32-42; Luki 22.39-46)

³⁶ Die Yisa ananj u kuanjandusiriba die di ga jigidieke die ba wasunana Getisemani, die u bali a yi ba di, “Ni kala giena ta n ga ni nuhja a ga juusi Nmunj.” ³⁷ Ta die nagj Piita ananj Zebedi balli bale wo a guti u ma. Die u surj die di faasi a chuusi, ³⁸ die u bali a yi ba, “Sugichuusi dieke di benne u surj ma wa faasi dala munj a yaala ka kuu munj. Ni kala gie ta yesime ananj manuj.”

³⁹ Die u chunj a ga nuhja bita, a gbirigi tunjbanj ta juusi Nmunj di, “N Chua Nmunj, di tunj nan biagi a yi, fu vuari munj a nyuj wahalaka gie me! Ama daa vaa n duhju yi, ama vaa fu duhju yi.”

⁴⁰ Die u yinjji ga u kuanjandusiriba bataa wa jigij ta ye ta ba guura; die u plasi Piita, “Die wla ni kaanj biagi a yesime ananj munj sanja bita gbanj? ⁴¹ Ni yesime ta juusina Nmunj amu ni da kenj juu magusuj ma, dama ni haaltiti yaala a yi jadieke di vuuna, ama ni nyujgbanjisisti ka hagu.”

⁴² Die u bi yinjji a ga u bule ma a juusi Nmunj di, “N Chua Nmunj, du yi wahala dieke di kienene naa di kaanj biagi a tunj, sie n diike, fu vaa fu duhju yi.” ⁴³ Die u bi yinjji kenj, ta u kuanjandusiriba die bi guura dama gbienj die di faasina yalli ba pam. ⁴⁴ Die u bi va ba, ta ga a juusi Nmunj butaa ma a bali u wolinne a juusa wudieke wo. ⁴⁵ Sanja mi die u yinjji a ga u kuanjandusiriba jigij a kenj plasi ba di, “Ni ye ko a guura ta voose munj? Ni ye, sanja gbigiye munj. Ba nan nagj wa manuj vuota Bua a yi vuobiatu nuusi me. ⁴⁶ Ni hagu anj ti ga. Ni ye, daa dieke di posine n chuka gbigiye munj!”

Die ba yigine Yisa dene

(Maki 14.43-50; Luki 22.47-53; Joon 18.3-12)

⁴⁷ U nuanj die ye ka nan tunjbanj, ta Judasi, u kuanjandusiriba banj ananj bale wo wunyi di kenj tugj mi, ananj kpiapaan, batanj di pogi jibiwagiti ta batanj diaj di pogi dengbile, die Nmunj kikaabitiba nyujkuraha ananj juu vuosi nyujkuraha tunna ba. ⁴⁸ Judasi vuodieke die di posine u chuka ananj vuosisi die wanj bali zienj munj di, “Manj kenj a mugisi vuodieke kaamuj, daa dieke ni yaalala wonde, ni yigi wo.”

⁴⁹ Judasi die di kenne tugj, u ga Yisa nuhja a baari, “Didaguru, anj fu njmu”, ta mugisi u kaamuj.

⁵⁰ Yisa die di yinjji a bali wa, “N zua, yi fu balla fu yi die wo lagj lagj!” Womi die ba a kenj a munji yigi wo.

⁵¹ Die u kuanjandusiriba wunyi di vuari jibwanj a chua gobi Nmunj kikaabitiba jakuuj yomu tubuj a taan. ⁵² Die Yisa die di bali wa, “Nagj fu jibwanjku a yinjji a suu ka fugu ma, dama vuodieke di wagunana ananj jibuj, nanj kpi wo jibika kunj. ⁵³ Ni ka siba a baari n tunj nan biagi a wa n Chua Nmunj di u surjji munj, anj bunji u tunj nan tunj malakasi a tunj tuse banj ananj ale? ⁵⁴ Ama manj yi die, lala wudieke di maagina Nmunj gbanjku ma wa di naa nan yiwo, kenj yi wusie?”

⁵⁵ Womi Yisa die di plasi kpiapaaku di, “Ni mu di ni kenj wo ananj jibiwagiti ananj dengbile di ni kenj a yigi munj siba n yiwo gbigbatu? Daan mana die n bie wo Nmunj jiamuj juokpenkpiuku ma a daga ta ni ka yigi munj. ⁵⁶ Ama naa mana yiye munj amu wudieke Nmunj naazualba di maagina Nmunj gbanjku ma wa kenj yi wusie.” Die u kuanjandusiriba mana di chigi ta va wa.

Ba naguna Yisa ga sarja diile jigij dene

(Maki 14.53-65; Luki 22.54, 55, 63-71; Joon 18.13, 14, 19-24)

⁵⁷ Vuodieke die di yigine Yisa wa die di yalli wa a ga Kayafasi tiginj, vuodieke die di yine Nmunj kikaabitiba jakuuj, mi die miraha didaguriba ananj tika nyujkuraha di laguj tanj. ⁵⁸ Die ba yalla Yisa a gara wa, die Piita di di u kuanj a bie saasaa, a ga tugj Nmunj kikaabitiba jakuuri gbaanj surj. Die u juu gbanjku surj ananj tuntuntiba di u ye wudieke di balla ka yi. ⁵⁹ Die Nmunj kikaabitiba nyujkuraha ananj nyujkuraha mana die di yaala di ba ye vuodieke di baanj chibi njmunchibisi yaa gamma wudieke Yisa di yine anj ba nagj a baari di u chuusiya munj ta kuu wa. ⁶⁰ Daadanj pam die di kenj nuhja a chibi njmunchibisi a yi wa, ama die mana yuru, die ba ka ye wudieke ba baanj nan nagj a yigi wo. Ka kuanj kuanj chaanj die dembisi bale die di kenj nuhja a baari di, ⁶¹ “Daa wa gie die baari di u nan biagi a kpanji Nmunj jiamuj juokpenkpiuku a taan ta yinjji mu ka daraa ataa daraanj.”

⁶² Die Nmunj kikaabitiba jakuuri di hagu zie a baari, “Wo wuj a baa fu bali yaa gamma wudieke ba balla yaa gamma fu wla naa?” ⁶³ Ama die Yisa di tarj. Ta Nmunj kikaabitiba jakuuri di bi plasi wa, “Bali ti mi-ivolitienj Nmunj saanj ma, fu yine Vuovuarkuj Masia wa ta bi yi Nmunj Buadembike?”

⁶⁴ Yisa die di yinjji a bali wa, “Wa, funuj fu balla. Ama n bala ni, a nyuj jinne yaa gamma ni nan daansi ye manuj vuota Bua ta n kaji Nabidie Nmunj nuudiiginj chaanj, ta bi ye ta n bie nuhmaru surj a kenj suuna.”

⁶⁵ Die Nmunj kikaabitiba jakuuri di datj u gbanj gbanj u nyinyeeke a churi ta nati di, “U naga u gbanj a magisa † Nmunj! Ti ka bi yaala daansi. Ni mana wanj

† Ba miraha ma du yi vuonj di nagj u gbanj a magisa ananj Nmunj u mu ba kuu wa munj.

wuŋ u naguna u gbaŋ a magisa Nmuŋ die. ⁶⁶ Lala ni yile?"

Die ba yiŋŋi a baari, "U mu u kpi muŋ."

⁶⁷ Womi die ba piile a tura nuntɔbtɔ a yie u nine me, ta nɔŋ wa; ta vuodiekemba die di falala wa wa ⁶⁸ di baari, "Fuŋŋ Masia, bugi a dagi vuodieke di nɔŋna fu wa."

Piita die di chiisine di u ka sɔba Yisa dene

(Maki 14.66-72; Luki 22.56-62; Jɔɔn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Piita die di kala Nmuŋ kɔkaabitɔba jakuuri gbaaku ma wa, die tigiri mi havuubiŋ tuntuntu wonyi die di keŋ u jigiri a keŋ balɔ di, "Fu gbaŋ die guti wa Yisa vuodieke di nyinna Galili wo ma."

⁷⁰ Ama ta Piita die di baari u ka sɔba wa ba mana nuŋŋa. Di, "N ka sɔba vuodieke ni balala wa wɔa." ⁷¹ Die u nyuŋ ga yeŋ me, mi havuubiŋ tuntuntu wonyi die di bi ye wo a balɔ yi vuosisi di, "Daa wa gie dɔŋ die guti wa Yisa vuodieke di nyinna Nazeriti wa ma."

⁷² Die Piita die di bi chiisike aŋaŋ huusi di, "N ka sɔba daa wa!"

⁷³ Die di bɔna a yi bita, vuodiekemba di zene mi wo di keŋ Piita jigiri a balɔ wa di, "Wusie, yiwo ba wonyi dama fu bala sɔba Galili vuonŋ!"

⁷⁴ Womi Piita di huu di, "Nmuŋ datɔ n tɔbuŋ du yi maŋ ka bala wusie! N ka sɔba daa wa mi!" Womi kparaaŋ die di kuŋ, ⁷⁵ die Piita di tɔnsɔ wudieke Yisa di bala a yi wa wa di, "Kparaaŋ nan keŋ baa ka kumma, nan chiisi muŋ butaa di ka sɔba muŋ." Ta Piita die di nyuŋ a kuŋ pam.

Ba naguna Yisa a ga Paliti jigiri dene

(Maki 15.1; Luki 23.1, 2; Jɔɔn 18.28-32)

27 Die tuŋ di vuuna sukuleeliŋ, die Nmuŋ kɔkaabitɔba nyuŋkura aŋaŋ Juu vuosi nyuŋkura die di saŋ ba baari yi die a kuu Yisa. ² Die ba bɔbɔ wa aŋaŋ chɔɔma, a nagɔ wa a ga tuŋgbaŋka jakuuri die ba wasunana Paliti † jigiri.

Judasi die di kpine die

(Tuuma 1.18, 19)

³ Die Judasi, vuodieke die di posine Yisa chiaka di wanna ba dine u sarɔya a baari u chuusɔya amu ba kuu wa wa, die u saŋ di faasi chuusɔ; die u wa nagɔ salɔnyɔlala ligire bie baŋɔsɔ-taa wa a yaa a yiŋŋi ga yi Nmuŋ kɔkaabitɔba nyuŋkuraha aŋaŋ tɔka nyuŋkuraha. ⁴ Ta baari, "N tuŋ wa blaŋ dama n posi wo vuodieke di wone taalu chɔŋŋ."

Die ba yiŋŋi a balɔ wa, "Tɔnuŋ tɔ baga bi beri genke ma muŋ? Fuŋŋ fu wɔa wondie!"

⁵ Die wɔa Judasi die di nagɔ ligirehe a vigi taari Nmuŋ juokpenkpuku saŋ, ta die a nyuŋ a ga a taari u gbaŋ guuŋ.

⁶ Die Nmuŋ kɔkaabitɔba nyuŋkuraha die di vaari ligirehe ta baari, "Gembu wa yiwo zuŋ ligire, ta tɔ muraha ka yi sieŋ di tɔ nagɔha a guti Nmuŋ juokpenkpuku ligirehe saŋ." ⁷ Die wɔa die ba saŋ di ba nagɔ ligirebu a daa kpagɔwunsɔru tuŋgbaŋ, di ba gume chaanŋ mi.

⁸ Die wɔa ba ye a wasa tuŋgbaŋka mi di "Zuŋ tuŋgbaŋ" a keŋ tugi jinne die.

⁹ Die di keŋ yi wusie Nmuŋ naazua Jerimaya die di balla wudieke wo di, "Ba nagɔ wa salɔnyɔlala ligire bie baŋɔsɔ-taa dieke die Izara vuosi batari die di naguna a daa wa, ¹⁰ a nagɔbu a daa kpagɔwunsɔru tuŋgbaŋ, sɔba n Yɔɔmutier Nmuŋ di daguna muŋ dene."

Paliti die di dine Yisa sarɔya dene

(Maki 15.2-5; Luki 23.3-5; Jɔɔn 18.33-38)

¹¹ Yisa die zie wo tuŋgbaŋka jakuuri Paliti nuŋŋa; ta Paliti die plasɔ wa di, "Fuŋŋ, fu yine Juu vuosi naari wa?" Yisa die di yiŋŋi a balɔ, "Wa, fuŋŋ fu balala."

¹² Ama die Nmuŋ kɔkaabitɔba nyuŋkuraha aŋaŋ tɔka nyuŋkuraha nuŋ die di galɔnnana wa, die u ka balɔ ba wuuŋ.

¹³ Die Paliti di bi plasɔ wa di, "Ka wumma ba galɔnnana fu die mana?"

¹⁴ Ama Yisa die ka yiŋŋi a balɔ wa wuuŋ, die wɔa die di paali yi Paliti mamachi.

Paliti die di yɔna sieŋ di ba kuu Yisa dene

(Maki 15.6-15; Luki 23.13-25; Jɔɔn 18.39-19.16)

¹⁵ Du yi gasɔtanŋ duuga saŋŋa di keŋ tugi tɔka jakuuri ŋaari vuari wa vuobalɔmuŋ dansarɔka saŋ, vuodieke vuosisi di yaalala a taari. ¹⁶ Saŋka mi daa wonyi die benne dansarɔka saŋ ba wasa wa Barabasi, die vuonŋ mana die di sɔba u wɔa aŋaŋ u tumbɔlati.

¹⁷ Die wɔa die vuosisi die di lagunna wa, Paliti die di plasɔ ba di, "Mɔna ni yaala n vuari dansarɔka ka saŋ a taari a yi ni? Barabasi yaa Yisa, vuodieke di dine Masia wa?" ¹⁸ Dama Paliti die sɔba a baari haasi wɔa die ba yi-gi Yisa a keŋ yi wa.

¹⁹ Die Paliti die di suuna kala u sarɔya diile chiaka ma wa, die u hoŋu die di tuŋ u jigiri di, "Vuari fu nuusi a nyuŋ Nmuŋ vuovuŋka wɔa ma, dama diene wo yuku die n die wo wahala pam n daansa saŋ yaa gamma u ma."

²⁰ Ta Nmuŋ kɔkaabitɔba nyuŋkuraha aŋaŋ tɔka nyuŋkuraha die di bala a yɔa vuosisi di ba balɔ Paliti di u vuari Barabasi a taari ta vaa ba kuu Yisa. ²¹ Ta Paliti die di bi plasɔ di, "Vuosi bale wo gie, mɔna ni yaala n vuari a taari?" Die ba yiŋŋi a baari, "Barabasi." ²² Ta Paliti die di bi plasɔ ba di, "Lala ni wa yaala n yi Yisa vuodieke ba wasunana Masia ka?" Ba mana die di yiŋŋi a baari, "Kpaasi wa diisi dagaruku ma." ²³ Ama Paliti die di yiŋŋi

† Paliti die yiwo Romani vuodiekemba die di nyariŋna Juu vuosisi jakuuri wonyi.

piasi ba di, "Bla wublan u yi?" Die ba piili a faasi nata di, "Kpaasi wa a diisi dagaraku ma." ²⁴ Die Paliti die di murehina di di ka bi amu di u bal wuu dama ba nan yi wati ta waagun nan, die u nagl nyaan a nuti u nuusi vuosisi nureha ta baari di, "N nuun wo daa wa gie kumbu me! Ni wuu wonde." ²⁵ Ta vuosi mana di yinji a bal wa, "Wa, vaa u zii bemme tunu anan ti balli ma!" ²⁶ Die wla Paliti die di vuari Barabasi a taan a yi ba, ta die a yi ba nigi Yisa anan kpaasun ta nagl wa yi di ba ga kpaasi wa dagaraku ma.

Sojasisi die di vuarina Yisa fala

²⁷ Die Paliti sojasisi die nagl Yisa a ga juu gbaaku sun ta sojasisi mana di gilin wo. ²⁸ Die ba yi u nyinyeekhe awuri ta die a nagl jayeekiwun nmunu a yeegi wo, ²⁹ ta die a nagl hanjawa a wunsu sibubun a nagl ka a bubi wo ta a nagl daangbanu † a yi u nuudiigin me, ta die a wa gbirigi u nureha a vuari wa fala, die a baari di, "Juu vuosi naan wa, ti waasa fu!" ³⁰ Die ba tuu nuntobiti a yi wo ta tuo daa dieke ba naguna a yi wa wa a nigi u sikpen me. ³¹ Die ba vuarina wa falaha a kpati wa die ba tuo jayeeki dieke ba naguna a yi wa wa ta nagl u gban gban u jayeekin a yeegi wo. Die ba yaa wa nyun di ba ga kpaasi wa dagaraku ma.

Die ba kpaasuna Yisa a diisi dagaraku ma dene

³² Die ba ganana wa die ba tuoli daa wunyl di nyunna Saarini ba wasa wa Simoni, die ba mugisi wo di u tuo Yisa dagaraku a chii. ³³ Die ba a ken a tugi jigidieke die ba wasunana Goligota wa, ka chuan yine "Sikpen kogilike jigin", ³⁴ mi die ba nagl daa dieke ba laguna anan nyuntuati a yi wa di u nyuu, ama die u lannabu wa die u zeti bu nyuule. ³⁵ Die ba kpaasuna wa dagaraku ma a kpati wa, die ba nagl u nyinyeekhe a puo tan anan chaachaa, ³⁶ die ba suun kalu a gbari wa. ³⁷ Die ba maagi wudieke ba bala di u yine a chuusi wa a mari u dagaraku sikpen; naa die ba maagi di,

"YISA, VUODIEKE DI YINE JUU VUOSI NAAW WA WONNA."

³⁸ Die ba bi kpaasi wa gbugbatun bale dagaraku ma a guti u ma, die wunyl die bie wo u nuudiigin chaan ta wunyl dan die di bie u nuugali chaan. ³⁹ Vuodiekemba die di tuannana wa die vige ba sikpigile ta die taana wa jome, ⁴⁰ a baari di, "Funu fu baari nan kpanu Nmun jiamun juokpenkpuu a taan, ta nagl daraa ataa a yinji mu ka, gbatu fu gban a taan. Fu yi Nmun Bua, fu ken suun dagaraku ma." ⁴¹ Naa gban gban Nmun kikaabiti ba nyuraha anan miraha didagurba anan tika nyuraha di vuari wa fala, ⁴² ta die baari di, "Die u gbatu wa u chanchaalun a taana ama u kaan biagi a gbatu u gban gban a taan! Du yi u sen yi Izara vuosi naan wa, u ken suun dagaraku ma an ti yiwo yada. ⁴³ U tuo wo Nmun dii ta baari u yiwo Nmun Bua. Du yi Nmun

di yaala wa, ni vaa ti ye siba u nan gbatu wa a taan lele!" ⁴⁴ Die gban gban gbugbatun diekemba die ba kpaasuna a guti u ma wa di zia wa.

Yisa kun wla

⁴⁵ Nmun di wana a tugi sikpen sunsun, tungbanka mana mana die di sibi. Die ka sibi wo dee a ga tugi nungbukun hawasi ataa sanu. ⁴⁶ Awasi ataa wa sanu die Yisa di faasi keesi ta nati di "Eli, Eli lema sabakitani?" Ka chuan wone "N Nmun, n Nmun, bu yine fu va mun?" ⁴⁷ Vuodiekemba die di zene mi wo ta wun wa wa die ba baari di "U wasa Elaja!" ⁴⁸ Ba wunyl die di chugl lagl lagl a ga nagl gbara alu danmunu ma a naglka a sagl daan sikpen ta a kuti yi wa di u mugisi. ⁴⁹ Ama u chanchaalba di baari di, "Vaa wa an ti ye siba Elaja nan ken a gbatu wa a taan?" ⁵⁰ Ta Yisa die di bi a faasi a keesi ta kpi. ⁵¹ Sanu mi die garl dieke die di saguna Nmun jiamun juokpenkpuu ma wa a puoke bule wo die di puo bule a nyun ka sikpen me a ga a tugi ka chuan ma ta tungban di dan ta tankpuma di nmabi nmabi, ⁵² kuntu vuru die di yuori yuori ta vuodiekemba die di kpine ta yi Nmun vuosisi batan pam die di hagl kunti me, ⁵³ die ba nyun ba vuru ma; ta Yisa die haguna kumbu me kuan chaan die ba ga Jerusalemi ta vuosi pam die di ye be anan ba nine. ⁵⁴ Die sojasisi jakuun anan sojasi dieke die di gutuna u ma a gbari Yisa wa die di yene tungbanka danu anan wudieke di yine wo, die nmaamu die di yigi be, ba baari, "Wusie, die u sen yiwo Nmun Bua!" ⁵⁵ Hugu ba pam dieke die di duna Yisa kuan a nyun Galili ta sunu wo wo die di zie saasa a juma wudieke di yinene wo. ⁵⁶ Batan die yiwo Meri Magidalini anan Jemisi anan Josefu nun Meri, anan Zebedi balli nun.

Yisa nyunbanun guule wla

⁵⁷ Die di tugin jnumun chaan ligireten wunyl die di nyunna Arimatia, u saan di yine Josefu, die u gban u yiwo Yisa kuananduru. ⁵⁸ Die u ga Paliti jigin a ga juusi wa Yisa nyunbanu, die Paliti di yi nuun di ba nagl nyunbanu a yi wa. ⁵⁹ Naa wla die Josefu die di nagl u nyunbanu, a yall garhaal yalun a muuri wo ⁶⁰ a nagl wa a duun u gban gban vuruhaal dieke u tune tan lugun. Ta die bilin tan kpenkpuu a ken ligi vuru nuun ta die yinji. ⁶¹ Ta die Meri Magidalini anan Meri wunun wa die kalu wa mi a daansa vuru.

Sojasisi die di gbaruna vuru die

⁶² Tun die di vuuna dunu daari mi, die di yine banu juu vuosi davusuku daan, ta Nmun kikaabiti ba nyuraha anan Farasisi die di ga Paliti jigin, ⁶³ a die baari, "Jakuu ti tunsya di sanu dieke nmunchutien wo die di benne u miivoli me wo, die u baari, 'N nan hagl kun me daraa ataa daraan.'" ⁶⁴ Die wla yi nuun an

† Daangbanu die zie wo naan daangbanu nan ma.

ba muḡḡi gbara u vɔrku a ga tugɔ daraa ataa wa daraaḡ. Dɔ daa die u kuaḡandusɔrɔba nan keḡ a gaaru u nyuḡbaḡka, ta balɔ yi vuosisi dɔ u hagu wa kuḡ me. Ta kuaḡaḡ ḡmɔnchɔbɔsɔ gie nan wa a tuḡaḡ bumbuḡaḡ jaabu.”⁶⁵ Paliti die dɔ balɔ ba, “Nɔ nagɔ gbɔḡbaɔtɔḡ aḡ ba ga a muḡḡi gbara vɔrku, nɔ baḡaḡ nan buḡaḡ a gbaraḡa die mana.”⁶⁶ Die wɔa, die ba ga a nagɔ gbɔḡbaɔtɔḡ a ga ba ga gbaɔ vɔrku, ta die a buɔlɔ tantɔ a muḡḡi taaru.

Yisa kuḡ hagu wɔa

(Maki 16.1-10; Luki 24.1-12; ɔɔɔɔ 20.1-10)

28 Die Juu vuosi davuɔstɔkɔrɔ daaru dɔ tuanna, tuḡ die dɔ vuuna Alasiri daḡaḡ sukuleeliḡ ta Meri Magidalini aḡaḡ Meri wuḡuḡ wa die dɔ ga dɔ ba daansɔ vɔrku.² Ta tuḡbaḡ die dɔḡ pam bunyɔ, dama die Nɔmuḡ malaka die nyunna ḡmuḡsikpeḡ a keḡ suḡ, a bil- iḡ tantɔ a kalɔ ka ma.³ Die u nyuḡbaḡuḡ die nyuḡsa sɔ- ba nuḡnyuḡsɔḡ ta u nyuḡyeeke die dɔ yɔntɔ sɔba chɔḡ.⁴ Nɔmaamuḡ die dɔ yigi vuodieḡkamba die dɔ gbaɔna vɔrku, die ba cheeli ta nan nan sɔba kunti.⁵ Die malakaka die dɔ balɔ a yi hɔḡubaha, “Nɔtuḡ nɔ da vaa ḡmaamuḡ yalla nɔ, n sɔba dɔ nɔ yaala Yisa vuodieke die ba kpaasɔna dagarɔku ma wa.⁶ U wo giena u hagu kumbu me sɔba die u balla die wo. Nɔ keḡ a ye jigi- dieke die u duana wa.⁷ Nɔ gamma lagɔ lagɔ a balɔ u kuaḡandusɔrɔba dɔ u hagu kuḡ me muḡ ta dɔ nɔ nuḡḡa a gara Galili, mi nɔ nan ye wo. Wusie maḡ bala nɔ.”⁸ Die wɔa hɔḡubaha die dɔ nyuḡ vɔrku jigiḡ lagɔ lagɔ aḡaḡ ḡmaamuḡ ta bɔ yaa sugɔfɔlɔḡ pam ta chɔḡ a ga balɔ u kuaḡandusɔrɔba.⁹ Die ba ganana wa Yisa die dɔ tuoli be sieḡ me a waasɔ ba; die ba gbirigi u nuḡḡa ta juḡaḡ wa.¹⁰ Ta u balɔ a yi ba, “Nɔ da vaa ḡmaamuḡ yalla nɔ, nɔ

ga a balɔ n nɔballɔlɔ dɔ ba gamma Galili me, mi ba nan ye muḡ.”

Gbɔḡbaɔtɔḡ die dɔ gana a balɔ wudieke

¹¹ Die hɔḡuba die yene be sieḡ me a gara, ta sojasisi batanḡ die dɔ gbaɔna vɔrku dɔ yiuḡḡi a ga tɔka ma a balɔ Nɔmuḡ kɔkaabɔtɔba nyuḡkuraha wudieke dɔ yine.¹² Die Nɔmuḡ kɔkaabɔtɔba nyuḡkuraha aḡaḡ tɔka nyuḡkuraha dɔ lagɔsɔ a saḡ; a nagɔ ligire pam a yi sojasisi,¹³ a balɔ ba, “Nɔ balɔ dɔ u kuaḡandusɔrɔba kenne tanseese saḡḡa dieke tɔ duana guura a keḡ gaaru u nyuḡbaḡka.¹⁴ Ta dɔ yi tɔka jakuɔrɔ dɔ wuḡ naa, tɔ nan ligi nɔ u jigiḡ ta vuari nɔ wɔa ma.”¹⁵ Die gbɔḡbaɔtɔba dɔ tuo ligirehe ta die ga balɔ vuosi wudieke ba balla dɔ ba balɔ wa. Die wɔa ta Juu vuosi die dɔ tuo wudieke ba bala wa a dii a keḡ tugɔ jinne.

Yisa die dɔ nyunna u kuaḡandusɔrɔba jigiḡ dene

¹⁶ Die Yisa kuaḡandusɔrɔba baḡ aḡaḡ kaanɔ wa die dɔ ga Galili kunkogiri me, jigidieke Yisa die dɔ bala ba dɔ ba ga wa. Mi die ba ye wo.¹⁷ Die ba yene wo die ba gbirigi a juḡaḡ wa ama batanḡ die dɔ chɔlɔ wa.¹⁸ Die u keḡ gbigi be a baaru dɔ, “Nɔmuḡ yi muḡ wa ḡmuḡsikpeḡ aḡaḡ tuḡbaḡka gie yiko mana mana muḡ.¹⁹ Die wɔa nɔ gamma tuḡbaḡka gie vuosi buuriḡ mana jigiḡ a yi be n kuaḡandusɔrɔḡ, ta sɔma ba Nɔmuḡ nyaabu n Chua Nɔmuḡ saanḡ ma, aḡaḡ manɔḡ u Buadembɔḡ saanḡ ma, aḡaḡ Nɔmuḡ Halɔkasɔka saanḡ ma,²⁰ ta nɔ dagɔma ba aḡ ba saagɔ dɔa wudieke n dagɔna nɔ wa mana. Ama nɔ tuɔnsɔ dɔ n nan dɔ bie nɔ jigiḡ saḡḡa mana a ga tugɔ dunɔa kpatuḡ.”

Maki

Jɔn vuodieke die dɩ sɩnana vuosisi Njɩmɩj nyaan wɩa
(Mat. 3.1-12; Luki 3.1-18; Jɔn 1.19-28)

1 Njɩmɩj Buadembij Yisa Masia wɩa die dɩ piiline dene wunna. ² Sɩba Njɩmɩj naazua Azaya die dɩ maagɩna die wo:
“Njɩmɩj baari dɩ,
‘Nɩ ye, n baan n tunj wa n tuntuntu anj u wolinj a dɩa fu nɩnɩja

a wunsi fu sieti a yɩ fu.’

³ Vuonj benne haagɩj ma a keese a muula

‘Nɩ wunsi ti Yɔmutien keniɩj sieti
ta vaa a tugɩsi a yɩ wa.’”

⁴ Jɔn vuodieke die dɩ sɩnana vuotamba Njɩmɩj nyaabu die bie wo haagɩj ma a muula a yɩa vuotamba dɩ ba vaa ba wubɩati ta u su ba Njɩmɩj nyaan anj Njɩmɩj vaa a chaa ba ba wubɩati. ⁵ Ta vuotamba pam die dɩ nyɩj Judia tunjbanj ma anjan Jerusalemi tunjbanj ma, a kenj Jɔn jigij a balɩ ba tumbɩati tuuma a yɩ Njɩmɩj ta Jɔn dɩ su ba Njɩmɩj nyaan Jɔndani mugɩj ma.

⁶ Jɔn die yeegi wo nyinyeeki diekamba die ba nagɩna nyɔɔɔnɩ kobiti a wunsi, ta bɩ bɩbɩ gbanɩj u chɩanj ma, die u nyindiike die dɩ yi sankpara anjan siesi. ⁷ Die u balɩ a yɩ vuosisi dɩ, “Vuodieke dɩ hagɩrɩna a tɩanj mɩj balla u kenj n kuanj chaan, n ka tugɩ vuodieke dɩ baan nan gbirigi u nɩnɩja ta vuari u nura guune gbanj.

⁸ Manɩj n sla wa anjan nyaan, ama wunɩj u balla u nagɩ Njɩmɩj Haalɩj a su nɩ sugɩti.”

Yisa Njɩmɩj Nyaabu Sula wɩa

(Mat. 3.13-4.11; Luki 3.21, 22; 4.1-13)

⁹ Die dɩ ka yuasiya die Yisa dɩ nyɩj Nazeriti tunj dɩ benne Galili me wo a kenj Jɔn jigij, ta Jɔn die dɩ su wa Njɩmɩj nyaan Jɔndani mugɩj ma. ¹⁰ Yisa die dɩ nyɩnnana nyaabu ma wa u ye njɩmɩsikpenj dɩ yuorine, Njɩmɩj Haalɩj dɩ kenj a suuna u sikpenj me sɩba njɩmarɩj. ¹¹ Ta ɩɩɩj dɩ nyɩj njɩmɩsikpenj a baari, “Funɩj fu yine n Bua-choti; funɩj n nine dɩ suɩi.”

Sitaani anjan Yisa Wɩa

¹² Njɩmɩj Haalɩbu die dɩ nagɩ Yisa a ga haagɩj ma; Die u bie wo haagɩrɩ ma a ga tugɩ daraa banɩsi-nusa, ta Sitaani die dɩ magɩsi wa. ¹³ Yisa anjan haagɩj nɩj dɔɩsi die benne mi; ama ta Njɩmɩj malakaka die dɩ suɩj a sunjɩ wo.

Yisa die dɩ wana zaasiyigirinj banusa dene
(Mat. 4.12-22; Luki 4.14, 15; 5.1-11)

¹⁴ Die ba yigine Jɔn a yi dansarɩka ma kuanj chaan, Yisa die ga wa Galili me a bala Njɩmɩj wuvɩnaha mi ¹⁵ a baari “Sanja dieke Njɩmɩj naari dɩ balla ka kenj wo gbigiye mɩj, die wɩa nɩ yi Njɩmɩj wuvɩnaha gie yada ta va nɩ wubɩati.”

¹⁶ Yisa die dɩ chunnana Galili mugɩkpɩrɩ lugɩrɩ die u ye Simoni anjan u numbua Andurusi, ta ba taana nɩj mugɩkpɩrɩ ma dama die ba yiwo zaasiyigirinj. ¹⁷ U balɩ ba, “Nɩ dɩa mɩj ta n nan vaa nɩ suguma vuosi a kiere n jigij.” ¹⁸ Lagɩ lagɩ ba vaa ba nutɩ ta hagɩ a dɩ wa.

¹⁹ Ta bɩ ga nɩnɩja bita ta a ye Jemisi anjan u numbua Jɔn, Zebedi ballɩ, ta ba bie wo ba haarɩj sunj a wunsa ba nutɩ. ²⁰ U wa ba, die ba va ba chɔɔɩ wa Zebedi anjan vuosisi die dɩ tunnana a yɩa ba wa ta hagɩ a dɩ wa.

Dembi dieke jumɩaku die dɩ yalla wa wɩa

(Luki 4.31-37)

²¹ Die Yisa anjan u kuanjandɩsɩrɩba die dɩ ga tunj kaanɩ ba wasɩnana Kapenɔmi; ta Juu vuosi davuɩsɩrɩ daraan dɩ kenj ba ga Njɩmɩj juusɩj juoku me, u piili a daga vuosisi Njɩmɩj wɩa. ²² U dagɩku gie die dɩ yi be mamachi pam, dama u dagɩ ba sɩba vuodieke dɩ yalla yiko, die ka ka su sɩba Njɩmɩj mɩraha dɩdagɩrɩba die dɩ nɩana a daga ba wa.

²³ Womi ta dembi dieke jumɩaku dɩ yalla wa die dɩ kenj a juu Njɩmɩj juusɩj juoku sunj, ²⁴ a keesi pam ta baari dɩ, “Yisa, vuodieke dɩ nyɩnna Nazeriti, bia fu yaala ti jigij? Kenj dɩ fu chuɩsi ti mɩj? N sɩba vuodieke dɩ yine fu, yiwo Njɩmɩj tuntunɩ kasɩ vuonj.”

²⁵ Ama ta Yisa die dɩ natɩ wa, “Tari watɩ ta va wa!”

²⁶ Jumɩaku die dɩ paalɩ a dɔɩj u nyɩnɩnɩnɩ pam ta taanj keesɩj pam ta die nyɩj u ma. ²⁷ Die, die dɩ yi ba mana mamachi ta ba pɩasa ba chanchaalɩj dɩ, “Bia wunna? A yiwo wuhaala? U yaa yiko ta yɩa jumɩati nuanj ta a tuose nuarɩ!”

²⁸ Naa chɩanɩ wɩa, Yisa saan die dɩ dɩa Galili tunjbanj mana.

Yisa dɩ gbaanna daadanj pam Dene

(Mat. 8.14-17; Luki 4.38-41)

²⁹ Die ba dene a nyɩj Njɩmɩj juusɩj juoku sunj die wunɩj anjan Jemisi anjan Jɔn die dɩ ga a juu Simoni

anarj Andurusi tiginj me. ³⁰ Ta Simoni hanurj hogu die di dua a yuagj, die u nyurjbanurj di faasi tuuli, ba balj Yisa u yuagjbu gie wla. ³¹ Yisa di ga a yigi u nuurj ta surjji wo u hagj kalt, u yuagjbu mana di kpatj ta u nyurjbanurj mana di fialj, ta die u hagj a yi chaanti a yl ba.

³² Ta dunda daaru mi njmurj die di june, vuotamba die di chii yuagjtielij anarj vuodiekemba jumbiatj di yalla ba a kierj Yisa jigij. ³³ Ta tuka gie vuosi mana die di lagjst a kerj suuli tigiri me. ³⁴ Die u vaa vuodiekemba die di yuaguna yuagjti yiri yiri mana di ye gbaamurj, ta bi yagj jumbiatj vuotamba pam ma, ama u ka saaga di jumbiatj balj wurj, dama die a stba vuodieke u yine murj.

Yisa die di balla wuvuna Galili tuka ma dene

(Luki 4.42-44)

³⁵ Yisa die di wolinj a nyurj tigiri gie me ta kparaasi ye ka kuma, ta ga haagurj ma a ga juusa Njurj. ³⁶ Ta Simoni anarj u chanchaalba die di dua a yaala u jigij, ³⁷ die ba yene wo wo ba balj wa, "Vuorj mana yaala ba ye jigidieke fu benne."

³⁸ Ama ta Yisa die di yirjji a balj ba, "Sie ti ga turjkanurjst diekemba di gbigine giena wa. Ntaala n balj Njurj wla mi gbanj, dama die wla marj kerj."

³⁹ Naa churj wla die u dida Galili tuka mana mana, a ga bala Njurj wla Njurj juusturj juone nurj mana ta die a yaga jumbiatj vuosi me.

Yisa die di gbaanna gamurj dene

(Mat. 8.1-4; Luki 5.12-16)

⁴⁰ Dembij wurj die di gobine gamurj die di kerj a gbirigi Yisa nurja, ta juust wa di u surjji wo. Ganjku nurj die di baaru, "Du yi fu durjtu fu gbaanurj murj."

⁴¹ זכאל die di yigi Yisa u tuanti u nuurj a gbi wa ta balj wa, "N saagjya. Fu yuagjbu kpatjya murj." ⁴² Womi lagj lagj daa wa yuagjbu die di kpatj bunyj, u nyurjbanurjka die di bi yirjji a su stba die u nyurjbanurjka die di wolinne a su die wo. ⁴³ Womi Yisa die di yi u ga lagj lagj ama ta a paalj a balj wa anarj nurjmurjna di, ⁴⁴ "Wumma, summa fu kerj a balj vuorj waha gie. Ama gamma a ga nagj fu gbanj a dagj Njurj kukaabitu wa a vaa u juurj fu anj fu kaabu kaabu dieke Njurj die di balla Mosisi yaa gamma gbaanurj jigiri, anj vuorj mana serj a summa a baaru wusie fu yuagjti kpatjya murj."

⁴⁵ Ama daa wa die di ga a bala waha gie jigij mana mana. Wusie, die u serj ga a balj wa die amu Yisa die ka bi a blagj juu tuka surj vuosi me. Ta wurj jigidieke vuosi die di worine, vuosi die di nyuna jigij mana mana a kierj u jigij.

Yisa die di gbaanna vuodieke nyurjbanurj die di kpine dene

(Mat. 9.1-8; Luki 5.17-26)

2 U bi yirjji ga Kapenomi die vuosi di wurj di u bie mi. ² Die vuosi die di kerj u jigij. Die wla jigij die bi wori anarj vuogaasi di baanurj nan di beri, die juoku mana suuliye murj anarj yerj me mana. Die u bala Njurj wla a yla ba. ³ Womi ta dembisi banusa wonde a chii vuodieke nyurjbanurj mana di kpine a kierj u jigij. ⁴ Die daadamba di dala wa churj ma die ba ka blagj a yaa wa tugj u jigij. Ba yuori toli mampili dieke ma ma Yisa Masia di benne wo. Ba wana yuori toli mampili † me a kpatj wa, ba nagj daa wa anarj gilingilinjke a yaa suurj duarj Yisa nurja. ⁵ Yisa die di ye ta ba tuo wo dii murj, u balj daa wa, "N bua, n nagj fu taalj a chaa fu."

⁶ Die vuodiekemba di dagunana Njurj muraha die bie mi a yile ⁷ di "Wubla daa wa gie di bala die? U bala stba u yi wo Njurj. Vuobla baanurj nan nagj vuorj taalj a chaa wa ntaala Njurj nyuna?"

⁸ Ta Yisa die di wurj murjji ba surjanyile, a balj ba di, "Du bla ni yile ni surj ma die? ⁹ Wubla yine molj? Fu baanurj nan balj a yl vuodieke nyurjbanurj di kpine, 'N nagj fu taalj a chaa fu?' Yaa fu baanurj nan balj 'Hagj nagj fu gilingilinjke a churj?' ¹⁰ N nan wa a dagj anj ni summa a baaru manurj Vuota Bua yaa yiko dunja ma ma a nan blagj a nagj vuosi tumbiatj a chaa ba." Die wla die u balj a yl vuodieke nyurjbanurj die di kpine wo, ¹¹ "N bala fu, hagj a nagj fu gilingilinjke, a kuli."

¹² U hagj bunyj a nagj u gilingilinjke, a churj ba mana nine me. Die ba yene wo die wo, ka paalj a yi be mamachi. Ba baaru, "Ti bura Njurj. Ti ye ka ye wurj ka nlasta naa."

Yisa die di wana Liiva die

(Mat. 9.9-13; Luki 5.27-32)

¹³ Ka kuarj churj Yisa di bi yirjji ga mugjkurj gie lugurj ta vuosi pam di lagjst u jigij a gilinj wo, ta u daga ba Njurj wla. ¹⁴ Die u dina churj wa die u ga haarj lampotuosiru wurj Liiva, vuodieke die di yine Alifusi buadembij, ta u kalt u tuuma juorj me. Yisa die di balj a yl wa, "Hagj a dua n kuarj", Liiva die di hagj a du u kuarj.

¹⁵ Die kuarj churj Yisa die di die nyindiike Liiva tiginj me, lampotuosirinj pam anarj vuodiekemba di kana ka di juu vuosisi muraha pam die didj Yisa kuarj. Ba pam die di kerj a gutj ba ma anarj u kuarjandusurjba nyindiikehe jigij. ¹⁶ Mura didagurjba batanj die di yine Farasisi die di yene Yisa anarj lampotuosiribe anarj vuodiekemba di kana ka di juu vuosisi muraha die di lagjstna tamba a die nyindiikehe, die ba plasj u kuarjandusurjba di, "Bla yine wurj anarj vuodiekem-

† Ba narj kuse ba juone sikperj me.

ba di kana ka di Juu vuosisi miraha mi chanchaalij di lagisa a die?"

¹⁷ Yisa die di wurj ba ta balu ba di, "Vuodiekemba di yalla alaafita ka yaala gbigbaantu, sie vuodiekemba di yuaguna. Di ka yi vuovuuna wia manj kenj, woblatitielij wia manj kenj."

Nuaboburj wia dene

(Mat. 9.14-17; Luki 5.33-39)

¹⁸ Sanja kaani, Joon vuodieke die di sinana vuosisi Njmurj nyaabu kuanandusuriba ananj vuosi batanj ba wasunana Farasisi die di bobba nuanj. Vuosi batanj die di kenj Yisa jigij a plasi wa di, "Bia yine Joon kuanandusuriba ananj Farasisi di bobba nuanj, ta funurj nuj fu kuanandusuriba di ka bobba?"

¹⁹ Yisa die di yinjij a bal ba, "Ni turj yaala chaanj diekemba di gana hogu faarurj ma bobba nuanj? Banurj ananj hogu wa tienj di lagisuna a beri wo, die kaanj blagi a yi. ²⁰ Ama sanja nan kenj ba nan nagl hogu wa tienj a nyurj ba jigij, sanja mi ba nan wa bobba nuanj."

²¹ "Vuonj kaanj saagl a nagl garthaalij garichokurj a baali a ligi garikuurj vorurj, dama garthaaliku gie nan chururj ta vaa garikuurj, anj ka voruku wa a faasti a daluma. ²² Yaa ni yeye ta vuonj nagl daahaalij a suu gbanurj koliti diekemba di yine nyurjkura ma? Dama u yi die daabu nan kurj a chururj kolititi anj daabu ananj kolititi mana taanj yururj. Ama u njaanj nagl wa daahaalij a suu gbanurj koliti diekemba di yine nyurjhaala ma."

Juu vuosi davuusikurj daraanj wia

(Mat. 12.1-8; Luki 6.1-5)

²³ To, Juu vuosi davuusikurj daraanj, Yisa ananj u kuanandusuriba die di churj tuanna zaa kuanj ma. Die ba ganana wa die u kuanandusuriba die di gobe zaa-pakiti a yilaga njaba ta gara. ²⁴ Die wia Farasisi vuosi die di plasi di, "Ye, bia wia ba yie wudieke ti miraha di kana ka saaga di ba yi davuusikurj daraanj?"

²⁵ Yisa die di yinjij a plasi ba, "Ni ye ka karurj Njmurj gbanjku surj Davidi ananj u kuanandusuriba die di yine wudieke korj die di yalla ba wa? Korj die yigine wunurj ananj u kuanandusuriba, ²⁶ die wia die u ga a juu Njmurj tigiri me a njobi paanu dieke die ba nagluna a yi Njmururj. Sanja mi Abiata die yine Njmurj kikaaburiba jakuunurj. Ama ti mira die ka baaru vuogaasi njobuha sie Njmurj kikaaburiba nyuna ma; ama ta Davidi die di njobi paanuku gie, halu ta die a nagl atanj a yi u kuanandusuriba gbanj ba njobi."

²⁷ Womi die u balu a kpatu ba di, "Vuotanj wia Njmurj di naanj davuusikurj ama daa davuusikurj daaru wia u naanj vuotanj. ²⁸ Die wia, manurj vuota Buadembij yine davuusikurj daraanj jakuunurj."

Nuukpiikij gbaanurj

(Mat. 12.9-14; Luki 6.6-11)

3 Sanja kaani bura Yisa di bi yinjij ga Njmurj jiamurj juoku me. Daa wururj dianj die benne mi a yallu nuukpiikij. ² Farasisi vuosi dianj die benne mi a yaala wurj ba nagl a yigi Yisa, die wia die ba paali a paala wa di ba ye siba u nan gbaanj daa wa davuusikurj daraanj. ³ Yisa di balu a yi nuukpiikiri tienj, "Kenj turj a zie nurjja." ⁴ Yisa di plasi daadamba, "Bia muna ti yi davuusikurj daraanj? Ti mu ti yi vurunj yaa, ti yi bianj? Ti mu ti gbatu miivoli yaa, ti kuu?" Ama die ba ka blagi ye wurj a balu. ⁵ Yisa die di juu sunururj ta daansi ba a kenj turj ananj die mana yururj ta die u chiglu ba zokurj dama die ba yiwo vuotogiti. Womi u balu daa wa, "Tururj fu nuuke." ⁶ U tururka, a ye gbaanurj. Farasisi vuosi die di nyurj lagurjku jigij a ga ba ananj naanj Herodi vuosi di ye tamba a lagurj tanj a yaala sieti ba baanj nan nagl a kuu Yisa.

Die vuotamba di dala ta du Yisa kuanj dene

⁷ Die Yisa ananj u kuanandusuriba die di hagl a suunj ga muglkururj lugaha ta vuotamba pam die di du u kuanj, vuodiekemba die di nyunna Galili ananj Judia, ⁸ ananj Jerusalemi ananj Idumia ananj Joodani mugurj gaanj ananj Taya ananj Sadoni turjgbanj ma, ta ba dala pam ta lagisurj u jigij; die ba wunna di u yi wo tuntunkuruma wia, die ba kenj u jigij muglkururj lugurj. ⁹ Ta u balu u kuanandusuriba di ba nagl haarurj a yi wa anj u juu a kala ta dagl vuosi gie Njmurj wia, amu ba kaanj blagi a kpanurj wa, ¹⁰ dama die u yine yuagutielij pam die di ye gbaama wia, die di yi vuodiekemba mana mana di yuaguna die di kienj di ba gbi wa.

¹¹ Vuodiekemba jumbiatu die di yalla di kenj ye wo sanja mana, ba njaanj nan wa u nurjja ta nata ta baaru di, "Funurj yiwo Njmurj Buadembij."

¹² Ta u die di balu ba ananj nurjurmuna di ba da kenj muulu a yi vuosi.

Yisa die di vuaruna u tuntuntuba banj ananj bale dene

¹³ Naa kuanj chaanj Yisa die di jualu tanj sikpenj ta wa wa vuodiekemba u yaalunana di ba kenj, die ba kenj u jigij. ¹⁴ Yisa die di vuaru vuosi banj ananj bale, a wa ba tuntuntuba, di ba bemme mi u jigij anj u tumma ba, ba muuluma u wuvunaha, ¹⁵ ta bi yalluma yiko a vuaruma jumbiatu vuotamba ma.

¹⁶ Vuotamba banj ananj bale dieke u vuaruna Saara wunna; Simoni, vuodieke Yisa die yuna wa Piita ananj ¹⁷ Jemisi ananj u numbuu Joon, vuodiekemba die di yine Zebedi ballu; ta Yisa die di yi ba Buanejesi, ka chuanj yiwo nurj natun ballu; ¹⁸ ananj Andurusi ananj Filipi, ananj Batolomiwo, ananj Matiwo, ananj Tomasi, ananj Jemisi vuodieke die di yine Alifusi bua ananj Tadeusi, ananj Si-

moni vuodieke die di yaalala banɔŋ juu vuosi yalluma ba gban ¹⁹ anɔŋ Judasi Asikaroti vuodieke die di nyunna Yisa kuaka.

Jumbiati naan wa Beelizebuli wla

(Mat. 10.1-4; Luki 6.12-16)

²⁰ Naa kuanɔŋ chaanɔŋ Yisa die di kuli; ta daadamba pam die di lagɔsi wunɔŋ anɔŋ u kuanɔndusɔrɔba jigɔŋ ta die ka yaa sanɔŋa di ba dii nyindiike. ²¹ U tiginɔŋ vuosi die di wunna die wo, ba keɔŋ di ba yigi wo, dama vuotamba die bala di u yi wo yunɔŋa.

²² Die Nɔmɔŋ mura didagurɔba die di nyunna Jerusalemi die di baari di, "Jumbiati naan wa Beelizebuli † die yalla wa u biagi vuara jumbiati daadamba ma, di yiwo Beelizebuli yiko wla."

²³ Die Yisa die di wa didagurɔba gie di ba keɔŋ u jigɔŋ, ta die yi ba nandagɔŋ, a plasɔ ba di, "Sitaani nan saagu a vuara u gban vuosi me? ²⁴ Naan vuosi di yinɔŋi a waga tamba, ba naari kaanɔŋ biagi a zie. ²⁵ Ta du yi tiginɔŋ vuosi di yinɔŋi a waga tamba, ba tigiri kaanɔŋ biagi a zie. ²⁶ Ta Sitaani di yinɔŋi a waga anɔŋ u gban u kaanɔŋ biagi a zie, u kpatɔŋ wonde.

Yisa die di chuusɔna Sitaani hagurɔŋ wla dene

²⁷ "Vuonɔŋ wori a baanɔŋ biagi a ga hagurɔtiɔŋ tiginɔŋ me a ga gaari u nyinti, sie u wolinɔŋ bɔbi wa ta ka kuanɔŋ chaanɔŋ u bi gaari u tiginɔŋ nyinti mana."

²⁸ Yisa di bi balɔ ba di, "Wusie manɔŋ bala ni, Nɔmɔŋ nan vaa chaa vuosi ba wubiati anɔŋ ba wutɔŋbiati mana; ²⁹ ama vuodieke mana di balɔ wutɔŋbiati a yi Nɔmɔŋ Haalɔŋ, Nɔmɔŋ kaanɔŋ bi nagɔ u taali a chaa wa naada yaa gamma haahuu." ³⁰ Yisa die balɔ wa waha gie, dama die ba baari di, "Jumbianɔŋ die yalla wa."

Yisa nunɔŋ anɔŋ u numballɔ wla

(Mat. 12.46-50; Luki 8.19-21)

³¹ Sanɔŋka mi Yisa nunɔŋ wo anɔŋ u numballɔ die di keɔŋ ta zie yeɔŋ me, ta tunɔŋ vuonɔŋ di u wa wa mi. ³² Daadamba die di taanna a gilɔŋ wo wo die di balɔ a yi wa, "Fu naa anɔŋ fu numballɔ bie yeɔŋ me a yaala fu."

³³ U plasɔ ba di, "Munɔŋa yine n naa, ta munɔŋa yine n numballɔ?" ³⁴ Ta daansɔ daadamba die di kalla u jigiri ta baari di, "N nunɔŋ anɔŋ n numballɔ benne giena.

³⁵ Vuodieke mana di yinene Nɔmɔŋ choti, wunɔŋ u yine n numba anɔŋ n taa anɔŋ n nunɔŋ."

Buburɔtu nandagurɔ

(Mat. 13.1-9; Luki 8.4-8)

4 Sanɔŋka kaanɔŋ bɔbra die Yisa die di kalt a daga wla Galili mugɔkpuurɔ lugɔŋ chaanɔŋ. Daadamba die di gilinne wo die paali a dala mɔŋ die wla die u hagu a ga juu haariku sunɔŋ a bie nyaan sunɔŋ, ta vaa vuosisi a zierɔŋ

† Sitaani saanɔŋ buna yi Beelizebuli.

nyaabu kuanɔŋa. ² Die u nagɔ nandaga a dagɔ ba wla pam.

³ U dagɔku sunɔŋ die u balɔ a yi ba di: "Ni wumma, daa wunɔŋ die nyunna a ga di u burɔ u kuanɔŋ ma. ⁴ Die u burunana u kuaku ma wa, nyunɔburaha atanɔŋ die di nan sieku me, nembisi die di keɔŋ diihe. ⁵ Nyunɔbura atanɔŋ die di nan tanjaalɔŋ ma jigidieke tantɔ pam die di worine. Nyunɔburaha die di nyunɔŋ lagɔ lagɔ, dama tantɔ die ka dala. ⁶ Nɔmɔŋ die di zie die a mana die di kpi dama die a dagurɔsi ka sunɔŋa. ⁷ Atanɔŋ die di nan hanɔŋɔsi dagurɔsi ma, hanɔŋɔsi die di burɔŋ a nyaguha a ka biagi yi nyunɔbura. ⁸ Ama ta nyunɔburaha atanɔŋ dianɔŋ di nan tunɔŋbanɔŋ vunɔŋ ma a mɔŋɔŋ a nyunɔŋ, a burɔŋ a yi nyunɔbura. Atanɔŋ die nyunɔŋ wa zaabie banɔŋsi-taa taa, atanɔŋ dianɔŋ di nyunɔŋ banɔŋsi-yuaba yuaba, ta atanɔŋ dianɔŋ kɔbiɔga kɔbiɔga."

⁹ Womi die Yisa di balɔ ba, "Die wla vuodieke mana di yallɔ tɔba a nan wunɔŋ, u wumma."

Wudieke wla u yina nandagurɔ

(Mat. 13.10-17; Luki 8.9, 10)

¹⁰ Yisa die di yine u nyunna a kalt, vuodiekemba die di benne mi a wunɔŋ u balɔku batanɔŋ die di lagɔŋ a gutɔ u kuanɔndusɔrɔba ma a ga u jigɔŋ a balɔ wa di u dagɔ ba nandagurɔ chianɔŋ. ¹¹ Yisa die di yinɔŋi a balɔ ba, "Nunɔŋ Nɔmɔŋ naari wulɔburɔkɔŋ manɔŋ baa n dagɔ ni dene, ama vuotɔlɔkaha nunɔŋ nan wunɔŋ waha gie mana mana nandaga sunɔŋ. ¹² Amu

'Ba nan di daansa a daansa

ama ba kaanɔŋ ye jaanɔŋ;

ba nan wunɔŋ a bi wunɔŋ a gutɔ

ama ba kaanɔŋ di sɔba ka chianɔŋ.

Dama ba keɔŋ a sɔba a chianɔŋ ba

nan yinɔŋi a keɔŋ Nɔmɔŋ jigɔŋ,

anɔŋ Nɔmɔŋ tunɔŋ nagɔ ba tumbiati a chaa ba.'"

Nandagurɔ chianɔŋ

¹³ Womi Yisa die di plasɔ ba, "Die nunɔŋ ni ka sɔba nandagurɔ gie chianɔŋ? Ni wa baa ni yi wo lala a summa nandagaha mana chianɔŋ? ¹⁴ Buburɔtu wa niasɔ wa vuodieke di balala Nɔmɔŋ wla. ¹⁵ Nyindiekemba die di nanna sieku me wo yi wo vuodiekemba di nana a wunɔŋ Nɔmɔŋ waha ama di ka yuasa ta Sitaani keɔŋ vuartha ba ma. ¹⁶ Vuosi batanɔŋ dianɔŋ niasɔ wa nyunɔbura diekemba die di nanna tanjaalɔka sikpeku; sanɔŋka dieke mana ba keɔŋ a wunɔŋ Nɔmɔŋ wubalɔkaha di ka yuasa ta ba mɔŋɔŋ a tuohe anɔŋ sugɔfalɔŋ, ¹⁷ ama a ka duaga ba sugɔti ma a yuasa, dama wurɔ gie ka sunɔŋ ba sugɔti ma ma, die wla ba keɔŋ mugisi be yaa wahala di keɔŋ juu be waha gie chianɔŋ ma ba nana nagɔha a taanɔŋ mɔŋ lagɔ lagɔ. ¹⁸ Batanɔŋ dianɔŋ niasɔ wa nyindiekemba die di nanna hanɔŋɔsi dagurɔsi ma wa. Vuosi gie nana wunɔŋ wa Nɔmɔŋ wubalɔkaha, ¹⁹ ama dunɔka gie

wumugisike, anjan ligire yaaluj anjan nyinti yiri yiri yaaluj njaan juu ba sunj muij a nyagi waha amu a kaan nyuj nyujnyujka. ²⁰ Ama vuota diekemba di niasina nyunburi diekemba die di nanna tungban vunuj ma, ba wuma waha gie ta tuo dii, ta yie vunuj. Bataj di nyuna banjisi-taa taa, ta bataj diaj di nyuna banjisi-yuaba yuaba, ta bataj diaj di nyuna kobiga kobiga.”

Popoli wla

²¹ Yisa die di bi a piast ba di, “Vuon nan chogisi popoli a ziej juon sunj ta ligike anjan kpalu, yaa ta nagika a ziej gado chianj? Aayi, u nan nagika a ziej jaan sikpenj. ²² Jadieke mana di lburuna nan nyuj yaaluj ma, ta jadieke mana jaan di bubine nan di bie yerj me. ²³ Die wla vuodieke di yaa tiba a nan wuj, u wumma.”

²⁴ Die u bi balt a guti ba, “Ni chusuma a wumma ni wunnana wudiekemba ba, sie diekemba ni dusina a die vuosi saruya, Nmuj baa u di wa hanuj sieti mi gbanj gbanj a dii ni saruya. Ama Nmuj nuj sietiti nan paalt a tua a tianj ni sietiti. ²⁵ Vuodiekemba di yalla nan ye a guti ama vuodieke di wone jaan, halu bita dieke gbanj u yalla wa u nan waarka.”

Buruj nandaguru wla

²⁶ Yisa die di bi a baaru di, “Nmuj naaru niast wa siba vuonj di buruna u nyujbura u kuanj ma, ²⁷ u njaan guura yuj ta haga sukuunj ta a nyuunj ye muij ta buruma; ama u zi a yinene die a nyuune ta buruma wa. ²⁸ Tungbanjka gbanj gbanj yinene nyujburaha di nyuune ta buruma a nyunna bie. Nyujburaha daaku njaana a wolinj a buruj, kuanj chaanj ka pcsi vaatu ta kuanj kuanj ka sikpeku mana mana nyuj bie. ²⁹ Nyujburaha di kejj a bii kuaku tienj njaan nagl wa u jibunj a piili a gobe dama a gobinj sanja tugya muij.”

Nyujbura nandaguru

³⁰ Yisa die di piast ba di, “Bla jaanj ti baa ti nagl Nmuj naaru a magisi? Yaa nandagi bla ti baa ti nagl a dagl ka chianj anj vuonj mana summa? ³¹ Ka su siba kanjmunuj binj vuonj di nagl na a buri tungbanj ma, ka yi jabuj a tianj nyujbura mana mana dunla ma ma, ³² ama di ka yuasa ta ka nyuunj a buruj a tianj dunla vapoguti mana. Ka njaan faasi yaa wa dachagisikpuma pam anjan nembisi di baanj nan biagi a yugi ba tuosi ka sikpenj.”

³³ Yisa die nagl wa nandaga nasa siba naa, a dagl ba Nmuj wla pam. Die u dagl ba wa nandaga diekemba ba baanj nan di siba a chiasl. ³⁴ Die u ka balt wuj a yla ba ta ka nagl nandaguj a balt, ama sanja dieke nuj mana die wunuj anjan u kuanjandusuriba nyuna ma di kejj a kalt, u njaan dagl ba muij nandagaha mana chiasl.

Bulogisuj anjan nyaanj die di tuone Yisa nuaru dene

³⁵ Dunuj daaru mi gbanj gbanj jujmuj, Yisa die di balt a yi u kuanjandusuriba, “Ni vaa ti jualt a tianj a ga muglkipuri gaaru mi wo chaaku.” ³⁶ Die wla die ba va daadamba mi ta die a juu haariku Yisa die wone bie ka sunj, banuj anjan Yisa di ga. Haarisi atanj gbanj die benne mi. ³⁷ Womi bulogisikpenjkuuj die di piili a nuga; nyaabu die di ponjji a juo haariku sunj. Die wla die haariku die di yaala ka suuli anjan nyaanj. ³⁸ Yisa die bie wo haariku kuanj a nagl u sikpenj a kpagulu dafere a guura. U kuanjandusuriba di suguru wa a baaru, “Dudaguru, di ka mugisi fu ti balla ti kpi naa?”

³⁹ Yisa die di hagi a yi bulogisibu nuarj, “Vaa nuuj” ta balt a yi nyaanj ponjji ku diaj “Zie dene.” Bulogisibu die di nan, mi mana die di paalt ftalt. ⁴⁰ Womi die Yisa die di piast u kuanjandusuriba di, “Bla yine njmaamuj di yallu ni, ni ye ko wo yada?”

⁴¹ Ama ta njmaamuj die di paalt a yallu ba, die ba plasa tamba, “Munla yine daa wa gie? Halu bulogisuj anjan nyaanj ponjji di wuma u wubalka yla wa.”

Yisa die di vuarlina jumbianj dembinj wunyi ma dene

5 Die Yisa anjan u kuanjandusuriba die di jualt a kejj tugl Galili muglkipuri chaaku mi, Gerasa tungbanj ma. ² Yisa die di dene nyunna haariku suku, lele womi daa wunyi di nyunna jigidieke ba lburunana vuosi di kejj a haaru wa. ³ Jumbianj die yalla wa, daa wa gie die di ga guura kunti vortiti ma, die ba ka biagi a bobl wa a duanj anjan choruma. ⁴ Dama ba kejj bobl wa u nuusi anjan u nagl u njaan kpaa kpaa chorumaha muij u nuusi me ta wu kuutiti u nagl ma. Die u paalt a hagu muij anjan vuonj di baanj nan nyanji wa. ⁵ Daanj mana sukuunj anjan yuj u njaan di chuj wa vortu anjan kunkogehe me a nata ta naga tana a gobe u nyujgbanuj.

⁶ Die u bie wo saasaa ta die a ye Yisa, die wla die u chugi a ga gbirigi u dune me Yisa nuja, ⁷ ta faasi a taanj keesinj a baaru di, “Nabidie Nmuj Buadembinj Yisa, bla fu yaala n jiginj, Nmuj wla daa kejj datu n tibunj.” ⁸ Die u balt wa die dama Yisa die balt a yi jumbaku muij di, “Vaa daa wa gie.”

⁹ Yisa die di piast wa di, “Fu saanj?”

Daa wa di baaru di, “N saanj yine ‘Dala’, dama tu faasi a dala muij.” ¹⁰ Ta die u ye ko a juusa Yisa di u da kejj a yagi ba a nyuj luguru mi chaanj.

¹¹ Perukusi pam die gbigine mi a die nyinti kunkogiri mi chaanj. ¹² Jumbaku die di juust Yisa di, “Vaa ti gamma perukusisi jiginj a ga juu ba sugtu.” ¹³ Die chianj ma die Yisa di yi die jumbaku die di nyuj daa wa ma a ga juu perukusisi ma. Perukusisi die yiwo siba tuse tuse ale a mana mana die di chugi a du jigidieke di golinne wo a ga a juu muglkipuri sunj, nyaabu die di dii he.

¹⁴ Dembinj diekemba die di junana perukusisi die chigi a ga tka sun anan ka tujkpanjisi a balu wuru gie a yi ba. Vuosi die di nyin a ga a ye wudieke die di yine wo. ¹⁵ Die ba ga Yisa jigij a ye daa dieke die jumbaku die di yalla wa ta u kallu wa mi a yeegi nyinyeeke ta u sikpen di muni a tuma, nmaamun die di yallu ba mana mana. ¹⁶ Vuodiekemba die di yine wudieke die di yine wo die di piili a bala a yla vuosi wudieke die yine daa dieke die jumbaku die di yalla wa anan perukusisi.

¹⁷ Die wla die vuosi di piili a juosa Yisa di u nyin ba tka sun.

¹⁸ Yisa die di gana a juu haartku ma wa daa dieke die jumbaku die di yalla wa die di juusi wa di, "Vaa manun anan fu ga."

¹⁹ Ama Yisa die di ka saagya, ta yinji a balu wa di, "Yinji a ga fu dembe jigij a balu ba Nabadie Nmuni di yaalala fu wla dene ta piili a yi wudieke a yi fu."

²⁰ Die wla daa wa die di nyin a ga tujkpanjisi ban wa mana mana a balu wudieke Yisa die di yine a yi wa wa. Vuodiekemba mana mana die di wanna u baluku die di yi be mamachi.

Havuubin dieke di kpine anan hagu yuagtien wla

²¹ Yisa die di bu yinji a juallu a ga mugikpuru gaaru mi wo chaan, daadan pam die di keji mili wo. ²² Daa wunyu ba wasunana Jaarusi, ta die yi juu vuosi Nmuni jiamun juoku nyinjuraha wunyu die di keji mi. Die u dene ye Yisa wa, u nan a gbirigi u dune me, ²³ ta juosa wa anan nunjuna ta baaru di, "N haguabin faasna a yuagi. N juosa fu, keji a nagi fu nuusi a diisi u ma an u ye alaafia a bemme u musu ma."

²⁴ Womi Yisa anan wa die di gara, daadan pam die faasna a di wa a gara die wla die ba kpanji wa jigij mana mana.

²⁵ Hagu wunyu die benne mi zun di nyina u nyinjanbanun ma, die di faasu a wun wa mun bunu ban anan ale. ²⁶ Die u paalu a ga wa gbunbantun pam jige di u ye gbaamun. Die u dii u ligire mana mana a ga kpatu, ama u tun banu nan ye alaafaka die di wa a paalu a mugise wo daan mana mana. ²⁷ Die u wanna Yisa wla wa die u ga u jigij a du u kuan daadamba sun. ²⁸ Die u balu a yi u gban di, "Manun tun a ko a blagu a gbu u nyinyeekehe gie n tun nan ye alaafia."

²⁹ Die u gbu Yisa nyinyeekehe gie die u nyinbanka zumbu di gobi bunyu, die u munji u sun ma siba u wahala mana nyinjan mun. ³⁰ Die di dene a yi, Yisa die di munji lagu lagu siba hagu nyin u ma ma mun. Die wla die u yinji a plasu daadamba di, "Munna gbuna n nyinyeekehe?"

³¹ U kuanandusirba die di yinji balu di, "Ye daadamba di milinene fu die, di bla fu plasa di munna gbuna fu?"

³² Ama ta Yisa di ye ko a daansa a tianna di u ye vuodieke di yine die wo. ³³ Hagu wa die di sibu wudieke die di yine wo die u keji a cheele anan nmaamun ta gbirigi u dune me a balu wusie a yi wa. ³⁴ Yisa die di balu wa, "N lla, fu yadaka gbaan fu. Gamma anan sugduagan, fu yuagbu kaan bu a yinji a keji."

³⁵ Yisa die di yine ko bala naa wa, tuntuntun batan die di nyin Jaarusi tigin a keji balu wa di, "Fu lla wa yuagbu chuusya mun, di bla fu bu a daama dudaguru wa buba?"

³⁶ Yisa baga die wo ba baluku sun ta die a balu a yi Jaarusi di, "Da vaa nmaamun yalla fu, funun ko tuo dii."

³⁷ Womi die u yi Piita anan Jemisi, anan Jemisi numbuu juun nyuna ma die di du wa. ³⁸ Die ba gana a tugu Jaarusi tigin, die Yisa die di ye jigij mana die di chine a zie naanyunulun. ³⁹ Die u ga a juu a plasu ba di, "Di bla watu gie mana? Di bla nu kuma? Bua wa ka kpiye, u ta ko guura mun."

⁴⁰ Die ba piili a vuara wa fala. Die wla die u yagi ba mana a nyin ta die a wa bua wa chuan anan u nun anan u kuanandusirba ba bataa wa a ga juu jigidieke bua wa die di duana wa. ⁴¹ Die u yigi u nuun me ta balu a yi wa, "Talita kumu", ka chuan wone "Havuubin n baa fu hagu."

⁴² Die u hagu bunyu a didi chun chun. (Die u yiwo bu na ban anan ale bua.) Naa die di yine wo, die di paalu a yi be mamachi pam. ⁴³ Ama Yisa di yi ba nuun ta paalu balu ba di ba daa keji a balu a yi nuun ta balu ba di ba yaalu jaan a yi bua wa an u dii.

Nazeriti vuosi die di zetine Yisa dene

(Mat. 13.53-58; Luki 4.16-30)

6 Yisa die di yinji a ga u tun, ta u kuanandusirba die di di u kuan. ² Davusikuru daan die u ga juu Nmuni jiamun juoku me a piili a daga kpkpaaku die di benne mi Nmuni wla. Daadamba die di wanna u daguku die di yi ba mana mana mamachi, die ba plasa tan di, "Sia u ye waha gie mana? Bla yan wanna Nmuni di nagi a yi wa? Halu u tumma mamachi tuuma. ³ Daa u yine kumpunta ka? Daa Meri bua wa wonde? Daa u yine Jemisi anan Josef u anan Judasi anan Simoni mu wa? Daa u tamba benne giena wa?" Ta ba zeti wo wo.

⁴ Yisa die di yinji a balu ba di, "Ba yla Nmuni naazua julma jigij mana mana mun ama u gban gban u tun vuosi anan u gban gban u numballu anan u gban gban den ka yla wa julma."

⁵ Die u ka blagu a tun mamachi tuuma pam mi ama ntaala yuagtielibe buta die u blagu a nagi u nuusi a diisi ba ma die ba ye alaafia. ⁶ Die di paalu yi wo mamachi, die ba wone yadaka wla. Womi Yisa die di ga tujkpanjisi die di benne mi chaaku a daga vuosisi.

Yisa die di tunnana u kuanjandusuriba ban anan bale wo dene

⁷ Die u wa u kuanjandusuriba ban anan bale wo a lagisi tan a tun ba bale bale. Die u yi ba yiko dieke die di tuanna jumbiatu. ⁸ Ta die a yi ba nuari gie di, "Daa ni pɔgɔli jaan a gamma ni diasisi ntaala, daangbanun nyuuna ma. Ni daa ken a pɔgɔli nyindiike, ni daa ken a pɔgɔli bulɔgɔli ni daa ken a suu ligire ni jafasi ma. ⁹ Ni suu nura ama ni daa ken pɔgɔli nyinyeeki a guti nyinyeeki diekemba ni balla ni yeegi wo me." ¹⁰ Die u bi a bal a guti ba di, "Ba ken a mɔnɔ a tuo ni jigidieke mana mana ni bemme tigiri me a ga tugɔ sanɔa dieke ni balla ni nyɔn tika ma. ¹¹ Ama ni ken a tugɔ jigidieke ba ken a ka tuo ni yaa ba ka wɔn ni wubalka ni nyɔn mi ta pɔsi ni naatala kɔlɔ mi. An naa yi wɔn a gbara ba." ¹² Die ba nyɔn a ga a bala vuosi di ba chɔgɔ a nyɔn ba tumbiatu ma. ¹³ Die ba vuari jumbiatu pam vuosi me ta die a duuri yuagɔtielin anan kpaan ta die gbaan ba.

Jɔn vuodieke die di snana vuotan Nmutɔ nyaan kun wla

(Mat. 10.5-15; Luki 9.1-6)

¹⁴ Tɔ, Naan Herodi die di wɔn Yisa waha gie dama u saan die dia wa jigɔn mana mɔn. Vuosi batan die bal di jɔn vuodieke di snana vuosi anan Nmutɔ nyaabu hagɔn kun me a yɔnɔ ken. Die wla u yaa hagɔnba a tuma mamachi tuumaha gie.

¹⁵ Ama batan die di baari di, "U yiwo Nmutɔ tuntuntu Elaja."

Batan di baari di "U yiwo Nmutɔ tuntuntu ba siba daa daa sanɔa tuntuntu ba wɔnɔ."

¹⁶ Naan Herodi die di wunna die u baari di, "U yiwo jɔn vuodieke die di snana vuosi Nmutɔ nyaabu. Die n yi ba gobi wo u sikpen ama u yɔnɔ a ken wo u mɔsi ma." ¹⁷ Naan Herodi gban gban die yɔn nuar di ba yi-gi jɔn a kɔba wa a nagɔ wa a yi dansarika sun. Herodi die yi wo die dama die wɔnɔ Herodi die faari wa Herodias vuodieke u kana ka mu u faari dama u num-bua Filipi hɔgɔ die wonde. ¹⁸ Jɔn vuodieke di snana vuosi Nmutɔ nyaabu die njan a bala Herodi daan daan mana di, "Di wo sien anan fu baan nan faari fu num-bua hɔgɔ."

¹⁹ Naa chɔn wla die Herodias die di ju sunyɔn a yi jɔn, ta die a yaala u kus wa, ama Herodi wla die u ka biagɔ, dama Herodi gban die ka saaga. ²⁰ Herodi die chɔga jɔn, dama die u siba a baari jɔn die yiwo vuovɔn ta digɔn die di wo u sun. Die wla die u ka yaala wɔn yi wo. Anan die u njan wɔn jɔn wubalka ha a daama wa mana yɔn, die u njan yaala u wumma u wubalka.

²¹ Kuan kuan chaan die Herodias daan die di ken. Herodi maarɔn daraan die di ken tugɔ, die u digi

nyindiike pam ta wa tika nyɔnkuraha mana anan sojasi nyɔnkuraha anan Galili tun nyɔnkuraha a lagisi tan.

²² Die Herodias hɔgɔta die di ken a sie di paali a yi naan Herodi anan u chaamba mana mana sugɔ die di ftali. Naa chɔn wla die naan wa die di plasɔ havuubike di, "Bla fu yaala n yi fu? N nan yi fu jadieke mana mana fu yaalala." ²³ A kaa kaati pam ta a bal a yi bua wa "N huuya, jadieke mana mana fu yaalala, n nan yi fu hal fu yaala n puo n naari a nagɔ bunyi a yi fu n nan yi."

²⁴ Die wla die bua wa die di nyɔn a ga plasɔ u nun di, "N baari n yaala bla?"

U yɔnɔ a bal wa di, "Baari di yaala jɔn dieke die di snana vuosi Nmutɔ nyaabu sikpen."

²⁵ Die wla die bua wa di chɔgɔ a ga naan wa jigɔn lagɔ lagɔ a baari di, "N yaala fu gobi jɔn dieke die di snana vuosisi Nmutɔ nyaabu sikpen a diisi kpali ma a yi mɔn lelele."

²⁶ Naa die di yi naan wa sun die di paali a chuusi pam, ama die u kaan biagɔ a zeti dama u kaana kaati diekemba u chaamba nɔnɔ wa wla. ²⁷ Die wla die u yi vuodiekemba die di gbarɔn wa wɔnɔ nuar di u yaa jɔn sikpen a ken lagɔ lagɔ. Tuntuntu wa die di nyɔn a ga dansarika sun a gobi jɔn sikpen. ²⁸ A die a nagɔ ka a diisi kpali ma a yallika a ken a yi havuubike, havuubike die di nagɔ ka a yi u nun. ²⁹ Die jɔn kuanjandusuriba die di wunna, die ba ga a nagɔ jɔn nyɔngbanɔka a ga guu.

Yisa die di yɔn dembisi tuse anu wa nyindiike dene

(Mat. 14.13-21; Luki 9.10-17; jɔn 6.1-14)

³⁰ Yisa tuntuntu ba ban anan bale die u tunna wa die di yɔnɔ a ken a bal wa wudiekemba mana ba yine anan ba dagɔn. ³¹ Vuosi pam die kienene ta yɔnɔ, die wla die Yisa anan u kuanjandusuriba die wo sanɔa anan ba baan nan dii nyindiike. Die wla die Yisa die di bal a yi ba di, "Nɔnɔ ni vaa an tɔ ga haagɔn dieke ni baan nan vuosi." ³² Die wla die ba gban gban die ba juu haarɔn a gara jigidieke vuon die di wone.

³³ Ama daadan pam die di ye be ba ganana, a mɔnɔ ba. Die wla die ba chɔgɔ anan nagɔsi a nyɔn tugɔsi mana mana, a wolin a ga a tugɔ jigidieke Yisa anan u kuanjandusuriba die di ganana wa. ³⁴ Die Yisa die di nyunna haarɔn sun ta die a ye kpɔkpaaku ba wla di yaa wa zɔkɔn, dama die ba nɔsi wa yii diekemba di wone yiyagɔ. Die wla die u piili a daga ba wla pam.

³⁵ Die jɔnɔn die di tugɔn, die u kuanjandusuriba die di ken u jigɔn a bal yi wa di, "Nmutɔn kɔn a juu mɔn ta giena dan di yi jigidieke jadiikin di worine ba baan daa a dii. ³⁶ Vaa vuosi ga tɔnkpanɔsi anan kuan diekemba di gbigine giena wa a yaali jaan a dii ba gban."

³⁷ Yisa die di yɔnɔ a bal ba di, "Nɔnɔ ni gban gban ni yaali jaan a yi ba an ba dii." Die ba plasɔ wa, yaala tɔ

nagi sɔba dunla mana ligire a yaali jaan a yi ba anj ba dii?

³⁸ Naa chɔɔn wɔla die Yisa die dɔ pɔasi ba dɔ, "Paanusɔ anɔmɔa nɔ yalli? Nɔ ga a ga daansɔ a ye."

Die ba gana a ga daansɔ ta yinɔji a keɔ wo die ba balɔ a yi wa dɔ, "Paanusɔ anu anɔn jaasɔti ale."

³⁹ Yisa die dɔ balɔ u kuanɔandusɔrɔba dɔ ba yi vuosisi mana puo puo a lagɔsɔ a kala kala hɔɔyebiti me. ⁴⁰ Die wɔla die ba lagɔsɔ a kalɔ kalɔ, batanɔ banɔsɔ-nu nu batanɔ dɔanɔ kɔɔbɔga kɔɔbɔga. ⁴¹ Womi Yisa die dɔ nagi paanusɔ anu wa anɔn jaasɔti ale wo, a daansɔ nɔmɔnsikpenɔ ta pagɔ Nɔmɔn. U yi paanusɔsɔ a gbieri gbieri ta nagɔha a yi u kuanɔandusɔrɔba dɔ ba tuohe a tɔa tɔa a yi vuosisi. Die u bɔ nagi jaasɔti ale wo a gbieri gbieri a yi ba mana mana. ⁴² Ba mana mana die dɔ dii a chagi, ta tɔali tɔali. ⁴³ Die u kuanɔandusɔrɔba die dɔ vaaru vaaru paanusɔ anɔn jaasɔti tɔalkaha a suuli kparɔsɔ ban anɔn ale. ⁴⁴ Dembinɔ diekema die dɔ nɔɔbuna paanusɔsɔ anɔn jaasɔti die yiwo dembisi tuse tuse anu.

Yisa die dɔ chunna nyaanɔ ma wɔla dene

(Mat. 14.22-33; ɔɔɔn 6.15-21)

⁴⁵ Yisa die dɔ yi u kuanɔandusɔrɔba die dɔ juu haaruku lagɔ lagɔ a dɔ u nɔnɔa a gara mugɔkpɔrɔ gaarɔ a ga Befisada, ta die u wa a taanna vuosisi. ⁴⁶ Die u taanna vuosisi a kpɔti wa die u juali ga kunkoginɔ me dɔ u juusi Nɔmɔn. ⁴⁷ Die jɔnɔmɔn die dɔ tuguna, haaruku die bie wo mugɔkpɔrɔ sɔn anɔn sɔn ta Yisa dɔ a ye bie tɔnɔban ma u nyɔna. ⁴⁸ Die u ye ta u kuanɔandusɔrɔba die waha la anɔn haaruku dɔmɔn, dama bulɔgɔsɔ die nɔnɔnana ba a gara kuanɔ kuanɔ. Die wɔla die dɔ gana a tugɔ kparaasɔ kpanɔ sukuleelinɔ, Yisa die dɔ chunɔ nyaabu sikpenɔ a kienɔ ba jiginɔ. Die u chunɔ a tɔanna ba ma ⁴⁹ ama die ba ye wo ta u chunɔ nyaabu sikpenɔ. Die ba yene dɔ u chunɔ nyaabu sikpeku die ba keesi ta yi tama sɔba dɔ yiwo koginɔ. ⁵⁰ Dama die ba mana die dɔ yene wo nɔmaamɔn die yiginɔ be.

Yisa die dɔ a balɔ a yi ba bunɔ dɔ, "Nɔ yigi sikiminɔ, wo manɔn nɔ da vaa nɔmaamɔn yigi nɔ." ⁵¹ Womi die u juu a gutɔ ba ma haaruku ma, bulɔgɔsɔ die dɔ nan sɔmm. Die dɔ paali a yi u kuanɔandusɔrɔba mamachi pam ⁵² dama die ba ka sɔba die u nagi paanusɔsɔ a yi vuosisi ba dii wo chɔɔn. Ba sugɔti ye ko bie wo lumɔn ma mɔn.

Yisa die dɔ gbaanna yuagutieliɔn dene

(Mat. 14.34-36)

⁵³ Die ba ga a ga a tugɔ mugɔkpɔrɔ gaarɔ a keɔ juali Genezariti tɔnɔban ma, a bɔɔɔ haaruku mi. ⁵⁴ Die ba nyɔnana haaruku ma vuosisi die dɔ mɔnɔnɔ Yisa bunɔ. ⁵⁵ Naa chɔɔn wɔla die ba chɔɔn ga juu tɔnɔbanɔka mana a chii yuagutieliɔn a diisi ba kalɔnɔsɔ sikpenɔ a ga jigidiieke mana die ba wunna dɔ Yisa gaya wa. ⁵⁶ Jigidiieke mana die u gana tɔnɔkpanɔnɔsɔ yaa tɔnɔkpɔma vuosisi nɔanɔn chii

wo ba yuagutieliɔn a ga nyugiti ma ta juusa wa dɔ u ko a vaa yuagutieliibe gbɔ u nyinɔyeeke kuanɔnɔn, vuodiekema mana mana die dɔ gbuna ka die ye wo alaafɔa.

Ba chɔɔnɔkɔsulɔn dagɔn wɔla dene

(Mat. 15.1-9)

7 Tɔ, Farasisi anɔn mɔra dɔdagɔrɔba batanɔ die dɔ nyɔnna Jerusalemi a keɔ die dɔ taanɔ gilinɔ Yisa atanɔ. ² Die ba daansɔ a ye ta u kuanɔandusɔrɔba die nyindiieke anɔn nuudɔgɔnta. Dama die ba ka nɔti ba nuusi sɔba Farasisi vuosisi die dɔ bala dɔ vuosisi nɔtuma ba nuusi die wo.

³ (Dama Farasisi anɔn juu vuosisi mana die ka die nyindiieke yɔrɔ yɔrɔ sie ba wɔnɔ nɔti ba nuusi vɔnɔnɔ sɔba die ba chɔɔnɔkɔsulɔn mɔra dɔ dagɔna die wo.) ⁴ Ba keɔ nyɔnɔ nyugiti jige a keɔ, ba ka die sie ba nɔti ba nuusi ta dɔsa ba chɔɔnɔkɔsulɔn wɔla, sɔba nyanyuule kpala daaranɔ anɔn gbiesi daaranɔ anɔn kalɔnɔsɔ sugirinɔ wɔla.

⁵ Naa chɔɔn wɔla die Farasisi anɔn mɔra dɔdagɔrɔba die dɔ pɔasi Yisa dɔ bia yine fu kuanɔandusɔrɔba dɔ ka dɔsa sie diekema tɔ chɔɔnɔkɔsulɔba die dɔ naguna a yi tɔ wa ta die nyinti anɔn nuudɔgɔnta.

⁶ Yisa die dɔ yinɔji a balɔ ba dɔ, "Nɔmɔn naazua Azaya die yaa wusie die u bala nɔnɔnɔ gɔgaantɔba gie wɔla sɔba ka maaguna die wo dɔ:

'Nɔmɔn baarɔ dɔ vuosisi gie yɔla mɔn juluma anɔn ba nua ama ba sugɔti dɔ bie saasaa anɔn mɔn.

⁷ Dɔ yi wo yɔrɔ ba jɔama mɔn dama ba daga vuota ba gbanɔ gbanɔ ba mɔra sɔba a yiwo manɔn n mɔra.'

⁸ Nɔ zeti wo Nɔmɔn mɔra ta dɔsa vuotanɔ mɔra.

⁹ Yisa die dɔ bɔ a balɔ a gutɔ ba dɔ "Nɔ yaa wa yɔan sɔbɔnɔ a zeti Nɔmɔn mɔra ta bɔagi a daga nɔ gbanɔ gbanɔ nɔ yaala wudiekema. ¹⁰ Mosisi die baarɔ dɔ, 'Yuma fu chua anɔn fu naa juluma vuodieke nɔn mana dɔ keɔ a kaa kaati a yi u chɔɔnɔ yaa u nɔn mɔ ba kuu wa mɔn.'

¹¹ Ama nɔnɔnɔ nɔ baarɔ dɔ 'Vuonɔ dɔ keɔ a balɔ a yi u chɔɔnɔ yaa u nɔn dɔ jadiieke mana dɔ yine n sɔti manɔ tɔnɔ nan nagi a sɔnɔnɔ nɔ bɔrɔnɔ wa Nɔmɔn jaanɔ.' ¹² Die nɔnɔnɔnɔ Farasisi yɔla vuosisi sienɔ dɔ ba da keɔ sɔnɔnɔ ba chualɔnɔ yaa ba nɔnɔnɔ nɔ dagɔku ma. ¹³ Naa dɔ a keɔ a yi die nɔnɔnɔ nɔ chusa Nɔmɔn wubalɔkaha, nɔ dagɔnana vuosisi die wo sɔnɔ. Nɔ yie wɔla pam a nɔasa die."

Jadiieke dɔ benne vuotanɔ sɔnɔ ma wɔla

(Mat. 15.10-20)

¹⁴ Womi Yisa die dɔ bɔ a wa daadamba bɔbra a keɔ u jiginɔ, ta balɔ a yi ba dɔ, "Nɔ mana mana chɔsɔma a wumma mɔn ta sɔmma n wubalɔkaha chɔasi. ¹⁵ Jadiieke vuotanɔ dɔ dinene a yie u sɔnɔ ma ka bɔagi a yie wo dɔgɔntɔ ama wudieke dɔ nyɔnɔnana u nuanɔ ma yine u yaa dɔgɔntɔ. ¹⁶ ((Naa chɔɔnɔ ma vuodieke mana dɔ yaa tɔbɔnɔ a nan wɔnɔ u wumma.))"

¹⁷ Die u vana daadamba ta kuli tigin u kuanandusurba die di piast wa nandaguri chianj. ¹⁸ Yisa die di piast ba di, "Ni gbanj ni ka siba ka chianj? Ni ka siba siba di jadieke di junene vuotanj nuanj ma ka biagi yie wo u yalla digunti. ¹⁹ Dama a juu wo u nyuuti ma a daaga nyungbanja a nyunna ama da u surj ma." (Yisa baluku die dagiya siba jadiikin mana ka chuari.)

²⁰ Die u ye a ko bala a guta di "Wudieke di nyunnana vuotanj surj yine u yaa digunti. ²¹ Dama u surj ma surjanyilibati siba hooj yaalin ananj dembisi yaalin, ananj gaarj ananj vuotanj kuula, ²² ananj jome ananj kalinbaani ananj sugigolin wuyiike ananj halt ananj gaanta ananj baga wori wuyiike. ²³ Wublati gie mana mana nyunna vuotanj surj a yie wo u buruma vuodiguntij."

Hogu wonyi yada wla

²⁴ Yisa die di nyurj mi a ga turj kaanti die di bene Taya tungbanj ma, die u ga a juu tigin kaanti surj ta die a ka yaala vuonj ye wo, ama die u ka biagi a lburi u gbanj. ²⁵ Hugu wonyi die benne mi ta jumlati die di yalli u havuubin, die u wanna di Yisa die bie mi die u chigi a keij gbirigi Yisa nurja. ²⁶ Hugu wa die ka yi Juu vuonj, die ba muru wa wa Fonia, Siria tungbanj ma ma. Die u juusi Yisa di u yagi jumlatiti u bua wa ma ma. ²⁷ Ama Yisa die yinji a bal wa di, "Vaa ti wolinj a yi ballubisi ba nyindiike, di wo sienj ananj ti baanj nan nagj ballubisi nyindiike a yi gbaasi."

²⁸ Hugu wa die di yinji a baari di, "N yomutienj, ka yi-wo wusie, ama gbaasisi die di duana teebulisi chianj gbanj naga ballubisi nyindiike choota die di nannana."

²⁹ Naa chianj wla Yisa die di bal a yi hugu wa di, "Fu murjuna bal baluku gie wla nan biagi a kuli, jumlatiku nyurj fu bua wa ma murj."

³⁰ Die u yinji a kuli ta u bua wa dua gado sikpenj jumlatiti die di senj a nyurj u ma.

Yisa die di gbaanna gaamu dene

³¹ Yisa die di wa a nyurj Taya tungbanj ma a daagi Sadoni a churj a daagi tigisi banka sugiti a ga Galili mugkpuuri ma. ³² Vuosi batanj die di yaa daa wonyi die di kana a ka murj bala wla a keij Yisa jigij a juusi wa di u nagj u nuusi a diisi u ma. ³³ Yisa die di yigi daa wa nuurj me a yaa wa nyurj lugurj ta vaa daadamba. Yisa die di nagj u nuubisi a yi daa wa tiba ma, ta turj nuntobiti ta gbi daa wa jilin. ³⁴ Womi Yisa die di daansi njurjipenj ta paali a voosi ta a bal a yi wa di, "Effata!" Ka chianj wone, "Yuori!"

³⁵ Daa wa tubaha surj die di yuori bunyi u wumma wubalka ta biagi a bala wla vurun. ³⁶ Womi Yisa die di yi ba mana mana nuanj di ba summa ba keij a bal wuru mi a yi vuonj. Ama sanja dieke mana die Yisa di a keij a bal die, die di wana a faasi a yie ba bala wuru

jigij mana. ³⁷ Vuodiekemba mana die di wanna die di yi be mamachi pam pam. Die ba baari di, "U murj a yi wuru mana vurun vurun. Hal u yi vuodiekemba mana di kana a ka biagi a wumma wla di wumma ta vuodieke di kana ka biagi bala wla di bala."

Yisa die di yine vuosi tuse anusa nyindiike dene

(Mat. 15.32-39)

8 Die di ka yuasiya ta daadanj pam bibra die di keij a lagisi Yisa jigij. Jadiikin die wori ananj ba baanj dii, Yisa die di wa u kuanandusurba a bal a yi ba di, ² "Zookurj yigi murj murj pam ananj vuosi gie dama manurj ananj ba daraa ataa wanna, ba ka bi yaa jaanj ananj ba baanj dii. ³ Manj keij yi ba kuli ta ka dii jaanj batanj nan chaa sienj me dama ba nyurj wa saasaa."

⁴ U kuanandusurba di piast wa di, "Haagurj gie me, sie vuonj di baa u ye jaanj a yi daadamba gie mana anj ba dii?"

⁵ U piast ba di, "Paanusi anjma ni yalli?"

Ba baari di, "A bayurjyul."

⁶ Yisa die di bal daadamba di ba surj kala tungbanj, ta nagj paanusi ayurjyul wa a burj Nmurj, ta yi tia tia a nagj a yi u kuanandusurba di ba nagj a yi daadamba, ba yi dene. ⁷ Die ba bi yaa zaasubisi bita ba jigij. Yisa di nagha a burj Nmurj ta nagj a yi u kuanandusurba di ba bi tuo a tia tia a yi daadamba. ⁸ Vuonj mana die diye murj ta tial tial, vuosisi die yiwo siba vuosi tuse tuse anusa. ⁹ U kuanandusurba die di vaarina nyindiike tialkaha, die a suuli wo kparisi ayurjyul. Yisa die di wa taanj vuosisi ba kuli, ¹⁰ ta die wa juu haarurj lagj lagj wururj ananj u kuanandusurba ba ga Dalimanuta tungbanj ma.

Farasisi mba die di yaala mamachi wla dene

(Mat. 16.1-4)

¹¹ Farasisi batanj die di keij u jigij, a piili niga nunhagurj. Die ba yaala ba yigi wo murj, die wla die ba baari di u yi mamachi a dagj siba Nmurj tunna wa.

¹² Yisa di voosi pam ta piast, di bla lele gie vuosi di plasa a yaala mamachi tuuma? U baari di wusie, n kaanj yi mamachi wurj anj vuosi gie ye.

¹³ Ta die u va ba ta yinji a juu haaruku ba nagj ga a gara mugkpuuri gaarj kaanti wa ma.

Farasisi ananj Herodi daboti wla

(Mat. 16.5-12)

¹⁴ Die u kuanandusurba die daanya ananj ba baanj pugul nyindiike. Die ba pugul wa paanu balmurj nyuna haarku surj. ¹⁵ Yisa die di yi ba nuanj a baari, di ba summa Farasisi ananj Herodi vuosi wla. ¹⁶ Die ba piili a bala a yla tamba, u balla naa dama ti wo paanu wla.

¹⁷ Yisa die di murj ba wubalkaha, ta piast ba, di bla ni bala siba ni wo paanu wla? Ni ye ka yeye, yaa ni ye

ka sɔba, dɛ bɛa nɛ wo sɔnjanyile dene? ¹⁸ Nɛ yaa nine, ama nɛ ka yese. Nɛ yaa tɛba, ama bɛa wɛa nɛ ka wumma? Nɛ ka tɛnsa ¹⁹ die n nagɛna paanusɛ anu a puo puo a yɛ vuosi tuse anu wa nyintɛalkaha kparɛsɛ aɲmɛa die nɛ vaarɛ a suuli?

Ba baarɛ “Kparɛsɛ baɲ-ale.”

²⁰ Ta die n nagɛna paanusɛ ayɔpɔyɛ a puo puo a yɛ vuosi tuse anɛsa wa nyintɛalkaha kparɛsɛ aɲmɛa die nɛ vaarɛ? Ba baarɛ kparɛsɛ ayɔpɔyɛ ²¹ u pɛasɛ ba, ta nɛ ka sɔba?

Yisa die dɛ gbaanna yu wɔnyɛ Befisada ma dene

²² Die ba tugɛna Befisada ma vuosi batanɛ die yaa dembinɛ yu a keɲ juusɛ wa, ta baarɛ dɛ u gbɛ wa. ²³ Die u yigi yu wa nuɲ me a yaa wa nyɲ tɛka ma. Aturɛ nuntɔbtɛ a yɛ yu wa nine me, ta nagɛ u nuusi a diisi u ma ta pɛasɛ wa dɛ, “Bɛagɛ ye jaanɛ mɲ?”

²⁴ Daa wa dɛ daansɛ sikpɛɲ ta baarɛ dɛ, “Wa, n ye vuosi ama ba nɛasɛ wa tɛsɛ dɛ dɛna dɛ chɔɲ chɔɲ.”

²⁵ Yisa dɛ bɛ nagɛ u nuusi a diisi daa wa ninehe me, sanɛka mi nɲ daa wa nine dɛ yuori, u ye jaanɛ mana kasɛ. ²⁶ Yisa dɛ balɛ wa dɛ u kulime ta yɛ wa nuarɛ dɛ, “Da keɲ yɛɲɲi ga tɛka ma.”

Piita die dɛ balla wukpɛma yaa gamma Yisa ma dene

²⁷ Yisa aɲanɛ u kuanɲandusɛrɛba die gara tɛɲkpaɲɲɛsɛ die dɛ gbɛine Siisiria Filipi tɲ ma. Sieku me u pɛasɛ ba dɛ, “Nɛ balɛ mɲ, mɛnɛa vuosi dɛ baarɛ n yɛ ye?” ²⁸ Ba baarɛ dɛ, “Batanɛ baarɛ yiwo ɲɔɲ die dɛ kenne a keɲ a sɛ vuosi Nɲmɲ nyaabu, batanɛ dɛnɲ dɛ baarɛ Elaja, ta batanɛ dɛnɲ dɛ baarɛ yiwo Nɲmɲ tuntuntu wɔnyɛ.” ²⁹ Yisa dɛ pɛasɛ u kuanɲandusɛrɛba ta “Nɛnɲ nɲ mɛnɛa nɛ baarɛ n yiye?” Piita dɛ baarɛ dɛ, “Yiwo Gbɛgbatitaantu Masia-ka.” ³⁰ Mi, Yisa dɛ yɛ ba nuarɛ dɛ, “Nɛ da keɲ a balɛ vuorɲ n wɛa.”

Yisa die dɛ balla yaa gamma u kuɲ wɛa dene

(Mat. 16.13-20; Luki 9.18-21)

³¹ Ta wa piili a daga u kuanɲandusɛrɛba dɛ, “Sie manɲ vuota Buadembike dii wahala pam, ta nyɲkura aɲanɛ Nɲmɲ kɛkaabitɛba aɲanɛ Nɲmɲ tigiri me mɛra dɛdagɛrɛba keɲ zeti mɲ, a bɛ kusɛ mɲ ama daraa ataa daraanɛ n nan hagɛ kuɲ me.” ³² Die u paalɛ balɛ ba mɲ, die u ka lɔbɛrɛ ba. Die Piita die dɛ yaa wa ga lugɲ a ga galɲ wa. ³³ Ama Yisa dɛ yɛɲɲi a daansa u kuanɲandusɛrɛba ta kpaanɛ Piita a baarɛ dɛ, “Funɲ Sitaani wa gie hagɛ giena. Fu sɔnjanyile yiwo vuota sɔnjanyile daa Nɲmɲ sɔnjanyile.”

³⁴ Yisa die dɛ wa wa daadamba aɲanɛ u kuanɲandusɛrɛba a balɛ ba dɛ, “Vuodieke mana dɛ keɲ a yaala u dɛa n kuanɲ sie u daanɛ u gbanɲ gbanɲ u wɛa ta nagɛ u kuɲ dagaɲkuɲ a dɛa mɲ. ³⁵ Vuodieke nɲ mana dɛ yaalala u gbati u gbanɲ gbanɲ u miivoli nan waarɛ ka, ama

vuodieke dɛ a keɲ waarɛ u miivoli n wɛa aɲanɛ Nɲmɲ wɔwɛna wɛa nan ye ke. ³⁶ Bɛa vuorɲ dɛ baa u ye, u keɲ a ye dɛnɛa mana mana nyinti ta waarɛ u miivoli? Wusie ³⁷ Jaanɛ wori vuotanɛ dɛ nan bɛagɛ a nagɛ a gbati u miivoli. ³⁸ Lele gie vuosi yɛ wo bɛanɛ ta ka dɛa Nɲmɲ. Vuodieke dɛ a keɲ chɛga viivi a ka balɛ manɲ aɲanɛ n dagɛku gie vuosi gie jigɛɲ, die nɲ manɲ vuota Buadembɛɲ nan daanɛ chɛgɛ dɛ tierɲ gbanɲ viivi manɛ keɲ keɲ aɲanɛ n Chua Nɲmɲ hagɛrɲ aɲanɛ u kasɛ malakasisi dɛ n yaa wa a ga gutɛ n vuosi me.”

9 Yisa dɛ bɛ balɛ ba dɛ, “N bala nɛ, batanɛ bie giena ba kaanɛ kpi ntaala ba keɲ a ye Nɲmɲ naarɛ kenɲ aɲanɛ ka hagɛrɲ.”

Yisa nyɲgbanɲ tarɛɲɲ wɛa

(Mat. 17.1-13; Luki 9.28-36)

² Daraa ayuaba kuanɲ chaanɛ Yisa dɛ wa Piita aɲanɛ Jemisi aɲanɛ ɲɔɲ, a dɛ ba nɲɲa a yaa ba a jualɛ tɛɲkpaɲkpaɲ sikpɛɲ, jigɛdieke vuorɲ die dɛ wone mi. Die ba daansɛnana ba keɲ a ye ta Yisa tarɛɲɲa mɲ, ³ u nyɲsuuke die dɛ yɛantɛ ta nyɲgɛsa, a paalɛ yɛantɛ tɲan vuota dɛ baanɛ nan bɛagɛ a sugiri jaanɛ ka yɛantɛ die dɛnɛa ma. ⁴ Mi u kuanɲandusɛrɛba Piita aɲanɛ ɲɔɲ aɲanɛ Jemisi dɛ ye Elaja aɲanɛ Mosisi vuodiekemba die dɛ kpɛne kurɲ ma wa aɲanɛ Yisa dɛ balala wɛa. ⁵ Die wɛa, Piita die dɛ balɛ Yisa dɛ, “Dɛdagɛrɛ, dɛ vɛna tɛ benne giena. Tɛ nan kpɛi viisi ataa, fu kaanɛ, Mosisi kaanɛ, Elaja dɛnɲ kaanɛ.” ⁶ Nɲmaamɲ die faasɛna a yigi u kuanɲandusɛrɛba wɛa, Piita die dɛ zɛ u baanɛ balɛ die.

⁷ Womi nɲɲmara dɛ keɲ suɲ ligi be, ta lɔlɲ dɛ nyɲ nɲɲmaraha ma ma a bala dɛ, “N Buadembɛɲ dieke n chone wɛnna, nɛ wumma a yuma wa.” ⁸ Die ba yɛɲɲi a daansɛ luga lagɛ lagɛ ta ba ka ye vuorɲ sie banɲ aɲanɛ Yisa nyɲna ma.

⁹ Die ba kenne a suuna tantɛ ma wa, Yisa dɛ yɛ ba nuarɛ dɛ, “Da nɛ keɲ a balɛ vuorɲ nɛ yene die, sie manɲ vuota Buadembɛɲ dɛ keɲ a hagɛ kuɲ me.”

¹⁰ Die ba saagɛ a yɛ wa ama ta wa piili a bala tamba wɛrɛ wɛa, ta baarɛ dɛ, “U balala kumbu hagɲ ma wa, ka chɛanɛ?” ¹¹ Lele mi ba pɛasɛ Yisa dɛ, “Bɛa yɛne Nɲmɲ mɛra dɛdagɛrɛba dɛ baarɛ sie Elaja wolɲ keɲ ta ka kuanɲ chaanɛ Masia wa dɛnɲ keɲ?”

¹² Yisa dɛ baarɛ dɛ, “Wusie Elaja baa u wolɲ keɲ mɲ a keɲ wɛnsɛ wɲɲ mana a zienɲ, ta bɛa Nɲmɲ wɛa dɛ wa daga sɔba vuota Buadembɛɲ nan faasɛ gbɛagɛ ta ba bɛ zeti wo? ¹³ Nɛ vaa n balɛ nɛ, Elaja wɔɲ keɲ mɲ vuosi dɛ yi wo ba dɔɲɲɔ sɔba Nɲmɲ wubalɛka die dɛ dagɛna u wɛa die wo.”

Yisa die dɛ vuarɛna jumɛlanɛ bua wɔnyɛ ma dene

(Mat. 17.14-21; Luki 9.37-43a)

¹⁴ Die banɲ ba ga haarɛ u kuanɲandusɛrɲ tɛalɛkaha ta daadanɛ gilɲ be, Nɲmɲ mɛra dɛdagɛrɛba batanɛ dɛ nɛga

ninhaguruŋ aŋaŋ ba. ¹⁵ Die vuosisi di yene Yisa di faasi a yi be wubonker ba chigi ga u jigiri a waasi wa. ¹⁶ Yisa di piasa u kuanɗandusiriba di bla wuri wla ni ŋaŋ ba di niga ninhaguruŋ?

¹⁷ Daadamba sunj daa wunyi di baari di, “Dɗidaguru, n yaa wa n Buadembin a kerj fu jigiri, dama jumbati die yalla wa ta u ka biagi a bala wla. ¹⁸ Jumbati gie di kerj a hagi a ŋaŋ nagɗi wa taŋ mɗi, ta funfuguti di bie u nuarj ma, u nyuna ŋaŋ chɗa wa taŋ ta u nyurjbanurj mana di hagi. Die marj bali fu kuanɗandusiriba di ba gbaŋ wa die ba buli waari.”

¹⁹ Yisa di bali u kuanɗandusiriba di, “Ni wo yada, lala ni bi yaala marj ŋaŋ ni bemme a yuasi, ni yaa bua wa a kerj n jigiri.” ²⁰ Ba yaa bua wa a kerj u jigiri. Die jumbaku di yene Yisa, ka yi bua wa di chaa, die wla a yi u nan turjbanj a bilime mi, ta funfuguti di nyunna u nuarj ma. ²¹ Yisa di piasi bua wa chɗɗɗɗ wa di, “Bina aŋmia wanna a yalla wa?”

U chɗɗɗɗ wa di baari “Die u yine buabinj mana. ²² Daarj mana jumbaku ŋaŋ yaala ka kuu wa mɗi, ka ŋaŋ vigi wo mɗi a taanna bolinj me aŋaŋ nyaarj ma. Chigi ti zɗɗɗɗ ta fu sunjji ti, fu nan biagi sunjji!”

²³ Yisa di bali daa wa di, “Bla fu bala fu nan biagi sunjji! Wuri wori a nyaŋŋa vuodieke di yalla yada.”

²⁴ Bua wa chɗɗɗɗ wa di keesi bunyi, ta baari di, “N yaa yada mɗi ama n yadaka ka dala, sunjji mɗi aŋ bu dalima.”

²⁵ Yisa die ye ta daadamba gbigiye u yi lɗɗɗɗ di, “N baari, jumbaku dieke di yine bua wa di ka wumma wa ta bala waha, nyurj u ma ta da bi yinjji a juu u ma.”

²⁶ Jumbaku di keesi ta nagɗi bua wa a nigi turjbanj pemm ta die faasi a datɗi wa ta nyurj u ma, bua wa di niasɗi kurj, vuorj mana die di baari di u kpiye mɗi.

²⁷ Ama Yisa die di yigi u nuurj me a sunjji wo u hagi zie.

²⁸ Die Yisa di yinjjiine a juu juorj me u kuanɗandusiriba di piasi wa di, “Bla die yine ti ka biagi a yagi jumbaku?”

²⁹ Die u bali ba di, “N mɗi juusurj nyuna nan biagi a yagi jumbati di niasina naa, jaŋ bi wori.”

Yisa die di bi bali u kurj wla dene

(Mat. 17.22, 23; Luki 9.43b-45)

³⁰ Die ba nyurj mi a ga Galili me, Yisa die ka yaala vuorj summa ba benne jigidieke, ³¹ dama die u daga u kuanɗandusiriba mɗi. Die u bali ba di, “Ba nan nagɗi manurj Vuota Buadembin wa a yi vuosi nuusi me aŋ ba kuu mɗi, ama ka daraa ataa kuarj chaŋ n nan hagi kumbu me.”

³² Die ba ka sɗa u daguku chɗaŋ ama ŋmaamurj die yalla ba aŋaŋ ba baŋ nan piasi wa.

Munia yine vuokpurj?

(Mat. 18.1-5; Luki 9.46-48)

³³ Ba kerj Kapenɗi a juu juorj a kpati, u piasi u kuanɗandusiriba di, “Bla wuri ni turj yaa niga ninhaguruŋ sieku me wo?”

³⁴ Die ba ka yaala ba bali wa dama die ba niga ninhaguruŋ di ba jabla yine jakuurj. ³⁵ Yisa die di suorj kalɗi ta wa u kuanɗandusiriba baŋ aŋaŋ bale wo, a bali ba, vuodieke mana di yaala u yi jakuurj sie u wari kuarj ta nagɗi u gbaŋ a yi vuorj mana yɗmu. ³⁶ Die u wa buabinj a nagɗi wa zieŋ ba nurjŋa a nagɗi u nuusi a diisi u ma ta bali ba. ³⁷ “Vuodieke nurj mana di a kerj saagi a tuo buabike gie chanchaŋ n saŋ ma tuose mɗi, vuodieke nurj mana dɗaŋ di tuosine mɗi, tuo wo vuodieke di tunna mɗi wa mɗi.”

Vuodieke di kana ka waga ti, gutɗi wa ti ma

(Luki 9.49, 50)

³⁸ Jɗɗɗɗ die di bali a yi Yisa di, “Dɗidaguru, die ti ye wo vuorj di yaginana jumbati vuorj me fu saŋ ma, die ti bali wa di u vaa dama die u ka yi ti wunyi.”

³⁹ Yisa di bali ba, “Daa ni yi u vaa dama, vuorj di biagi a yie mamachi wla n saŋ ma ka kuarj chaŋ u kaŋ biagi a bali wuri a chuusa n saŋ. ⁴⁰ Dama vuodieke mana di kana ka waga ti gutɗi wa ti ma. ⁴¹ Wusie marj bala ni naa, vuodieke nurj mana di kenne yi ni nyaŋ ni nyuu dama ni di wa u kuarj nan daansi ye ka nyuarɗi.”

Magurj wla

(Mat. 18.6-9; Luki 17.1, 2)

⁴² Yisa di baari, “Vuorj di a kerj yi ballɗi gie wunyi di tuone mɗi a dii wo di yi wubɗaŋ, di turj nan di kɗa ba nagina nuurj a bɗi a yeegi u nyie ta nagɗi wa a taŋ nyaakpɗu ma. ⁴³ Du yi fu nuurj yinene fu yie wubɗati fu gobike taŋ, dama di kɗa fu baŋ nan juu arɗanna aŋaŋ nuubalɗurj, aŋaŋ fu baŋ juu boli dieke me di wone kpatiŋ aŋaŋ nuusi ale. ⁴⁴ ((Jigidieke zurjua di benne ba sunj a die ta ka kpie, ta bolibu dɗaŋ ka kpie.)) ⁴⁵ Du yi fu naŋ yinene fu yie wubɗati fu gobike taŋ dama di kɗa fu baŋ juu arɗanna aŋaŋ naŋ gobinj a turj fu baŋ di yallɗi nagɗi ale ta juu bolinj me. ⁴⁶ ((Jigidieke zurjua di benne ba sunj a die ta ka kpie, ta bolibu dɗaŋ ka kpie.)) ⁴⁷ Di bi yiwo fu niŋ dɗaŋ yine fu yie wubɗati varɗka taŋ, dama, di kɗa fu baŋ nan juu arɗanna aŋaŋ nimbalmurj a turj fu baŋ nan juu bolinj me aŋaŋ nine ale. ⁴⁸ Jigidieke zurjua di benne ba sunj a die ta ka kpie, ta bolibu dɗaŋ ka kpie.”

⁴⁹ “N mɗi nan daansi nagɗi bolinj a wunsi vuorj mana sɗa ba ŋaana naga yasi a wunsa kaaburj kɗi die wo.

⁵⁰ “Yasi nansi mɗi, ama ka nansɗu di kerj nyurj, lala ka bi baa ka ye ka nansɗu biɗra?”

"Ni bemme anan tan sba yas nansbu an ni bemme anan sugfialn anan tamba."

Hogu zetin wla

(Mat. 19.1-12; Luki 16.18)

10 Yisa die di nyin mi a garisi Joodani muguri a ga Judia tngban ma; daadan pam die di bi a ken gilin wo, u dagi ba sba u naana wcn daga die wo.

² Farasisi die di ken mi a yaala ba magisi wa, a piasi wa di, dagi ti, di yaa sien mi ti mura sun dembin zeti u hngu mi?

³ Yisa gban di piasi ba di, "Lala Mosisi die di bal ni?"

⁴ Die ba baari di, "Mosisi die baari dembin di ken yaala u zeti u hngu u naan maagi wa gbanu a yi wa a dagi sba u zeti wo mi, ta vaa wa an u ga."

⁵ Yisa di bal ba di, "Ni wla die tua mi wla Mosisi die di yi ni nuari mi. ⁶ Ama dunta piilin, Nmi die naan wa 'dembin anan hngu.' ⁷ Naa chian ma dembin anan hngu nan vaa ba chuan anan ba nuln ta faari tan an ba bale wo gie nan lagun ⁸ yi vuobalmu, da vuosi bale bbra. ⁹ Die wla Nmi di ken nagi jadieka a lagun, vuota ka mu u puoke."

¹⁰ Die ba yinjin kuli tigin u kuanandusurba di piasi wa wuru wla. ¹¹ U bal ba di "Dembin dieke di zeti u hngu ta bi faari hngu gaan juu wo hngu dieke u zetine wo taali ma. ¹² Hngu dieke dian di zeti u churu ta bi yalli dembin gaan u gban; juu u churukuri taali ma."

Ballbisi anan Yisa wla

(Mat. 19.13-15; Luki 18.15-17)

¹³ Vuosi batan die di yaa balli a ken di Yisa gbi ba, u kuanandusurba di yaga ba. ¹⁴ Die Yisa di mihina, u ju sunyuru ta bal ba di, "Ni vaa ballbisi kiene n jigin, daa ni yagma ba dama Nmi naari yiwo ba die wo sutu. ¹⁵ Vuodieka mana di a ken ka tuo Nmi naari sba buabin die di tuone nyinti die nin u kaan juu mi."

¹⁶ Die u wa nagi ba u nuusi me ta nagi u nuusi a diisi diisi ba ma ta yi alibarika a yi ba.

Nyintitien wunyi wla

(Mat. 19.16-30; Luki 18.18-30)

¹⁷ Die Yisa die di dene hagi di u dia, daa wunyi di chigi a ken gbirigi u nna ta piasi wa di, "Ddaguru vuru, lala man nan yi a ye miivoli dieke di wone kpatu?"

¹⁸ Yisa di piasi wa di, "Bia fu wasa mi vuovuru? Vuovuru wori ntaala Nmi nyuna ma. ¹⁹ Funu sba Nmi muraha mi. 'Da ken kuu vuon, da ken yaali vuon hngu, da ken gaari, da ken yi nmunchisi daanstien, da ken nyuru vuon, yuma fu chua anan fu naa julma.' "

²⁰ Daa wa di bal Yisa di, "Ddaguru n yine buabin mana a yaa ga muuna n du sieti gie mana mi."

²¹ Yisa di daansi wa anan choti, ta bal wa, wubalmu tala fu, "Kulime a daa jadieka mana fu yalla a nagi ligirehe a yi zoolntielin, ta nan yi nyintitien arizanna ma, ta fu ken a dia mi." ²² Daa wa die di wanna naa u sun di paali chuusi, u nine chaati di tarigi dama die u faasi yiwo ligiretien, die u kuli tigin anan sugichuusi.

²³ Yisa di yinji a daansi u kuanandusurba ta baari di, "Di tua pam anan ligiretien di baan nan juu Nmi naari ma."

²⁴ Die di yi u kuanandusurba mamachi u balli ma, ta Yisa di bi bal bbra di, "N balli, Nmi naari juule wla tua mi. ²⁵ Nyogu di baan yi die a garu nyin garyuru wuru ma wa ka tua a tugi ligiretien di baan nan yi die a juu Nmi naari ma."

²⁶ Die u kuanandusurba di wanna naa, di bi faasi yi be mamachi, ba wa piasa tan di, "Die nin muua bala u ye gbatuana?"

²⁷ Yisa di daansi ba ta baari di, "Vuotan kaan biagi a yi die ama Nmi nan biagi a yi dama Nmi jigin wun wori a tua."

²⁸ Piita di piasi di, "Ta tunu nin, ti naguna jaan mana a taan ta di fu wa?"

²⁹ Yisa di bal ba di, "Vaa n bal ni, vuodieka mana di vana u tigin, yaa u numballi yaa u nuu yaa u chon yaa u balli yaa u kuati n wla anan Nmi wuvunaha wla ³⁰ nan daansi ye nyinti sanja gie a tan u naguna nyindiekemba a taan wa. U nan ye tige, anan numballi anan nuln anan balli anan kuati kobiga kobiga tngbanja gie me ta tuo mugisin a guti ta sanja dieke di kienene wo u nan ye miivoli dieke di wone kpatu.

³¹ Ama vuodieka di benne nna lele nan wari kuan ta vuodieka di benne kuan lele nan tan nna."

Yisa di bi bal u kumbu wla butaa ma

(Mat. 20.17-19; Luki 18.31-34)

³² Die ba wa bie wo sien me a gara Jerusalemi, Yisa die dina nna, die di yi u kuanandusurba mamachi ta nmaamu di yalli vuodieka die di dina ba kuaka. Yisa die di bi wa u kuanandusurba ban anan bale wo a ga lugun a bal ba wudiekemba die di bala a yi wo.

³³ U bal ba di, "Ni daansi, ti gara Jerusalemi, jigidieka ba baan nagi manu vuota Buadembin a ga yi Nmi kukaabitu nyunkura anan Nmi muraha ddaguru nuusi me an ba dii mi sanya ta baari di n chuusiya di ba kuu mi, ta nagi mi a yi vuodieka di kana ka yi juu vuosi ³⁴ di ba vuru mi fala, a turu nuntubi a yi mi, a nigi mi anan kpaasu ta kuu mi ama daraa ataa daraan n nan hagi kumbu me."

Jemisi ananj Երան die di jousi Yisa di u yi be vuokpuma dene

(Mat. 20.17-19; Luki 18.31-34)

³⁵ Womi Jemisi ananj Երան, Zebedi ballu di keñ Yisa jigijn a baaru, "Dudaguru, wuñ benne ti yaala fu yi a yi ti."

³⁶ Yisa di piast ba di, "Bla ni yaala n yi a yi ni?"

³⁷ Ba baaru di, "Ti yaala sanja dieke fu keñ baa fu dii fu naaru ananj hagrurñ ti ñañ fu guti kala, wonyi kala fu nuugali wonyi fu nuudiigijn."

³⁸ Yisa di balu ba, "Ni zi ni jousunana jadieke wo churñ, ni nan blagi a chii chii diekemba n balla n chii wo? Ni nan blagi a gbalgi gbalgi diekemba n baarñ nan gbalgi wa?"

³⁹ Ba baaru "Wa, ti nan blagi." Yisa di balu ba di, "Wusie ni nan chii n chiititi, ta bi gbalgi gbalgi diekemba n balla n gbalgi wa, ⁴⁰ ama n wo sien di n dagi sba geñ wo baarñ nan kalu n nuudiigijn, ta geñ wo kala n nuugali. Njmurñ bala u nagu jigehe gie a yi vuodiekemba wla u wunsna wa."

⁴¹ Die u kuanandusurba banurñ, banurñ wa die di wunna naa die ba juu sunyururñ a yi Jemisi ananj Երան. ⁴² Die wla die Yisa di wa ba mana a lagisi tarñ ta balu ba ni sba baaru vuodiekemba di daansunana vuosi tungbanja gie ñaañ dagi wa ba gbanurñ ta nyurkura diarñ ñaañ pçgulu wa ba vuosi ananj nurññmuna, ⁴³ ama nururñ nurñ, ni sunsurñ vuodieke di yaalala nyurkururñ, sie u nagu u gbanurñ a bururñ yomu banurñ ba mana sunsurñ. ⁴⁴ Vuodieke diarñ di bi yaala u bemme nurñña sie u nagu u gbanurñ a bururñ vuorñ mana yomu, ⁴⁵ dama Njmurñ Buademburñ gbanurñ ka keñye di vuosi yi u yururñ, ama wunurñ u balla u yi vuorñ mana yomu, a kpi a gbatu vuosi pam a taarñ.

Yisa die di yuorine daa yu wonyi nine dene

(Mat. 20.29-34; Luki 18.35-43)

⁴⁶ Die ba kenne a keñ tugurñ turñ kaanu ba wasunana Jariko, Yisa ananj u kuanandusurba di wa nyuna tuka ma daadanurñ pam die didi ba kuarñ. Daa yu wonyi ba wasunana Batimiisi, Timiisi bua di kalu sieku me a jousa. ⁴⁷ Die u wunna di Yisa vuodieke di nyunna Nazeriti die benne mi wo, u piili a keesi "Yisa, Davidi haagurñ churñ murñ zçakurñ!"

⁴⁸ Die daadamba pam di natu wa ta baaru di u taru watu, yu wa di wa faasu a keesi "Yisa, Davidi haagurñ churñ murñ zçakurñ."

⁴⁹ Yisa di zie ta baaru di, "Ni wa wa."

Die wla die ba wa yu wa a balu wa di, "Hagu zie, u wasa fu."

⁵⁰ U nagu u nyinyeeke a vigi taarñ, ta churñ ga Yisa jigijn.

⁵¹ Yisa di piast wa di, "Bla fu yaala n yi a yi fu?"

Yu wa di baaru "Dudaguru, n yaala n bi yingñi yesime murñ."

⁵² Yisa di balu wa di, "Gamma, fu yada gbaanna fu."

Lele womi ta u ninehe di yuori u wa di Yisa kuarñ sieku me.

Yisa die di june Jerusalemi ta ba bura wa dene

(Mat. 21.1-11; Luki 19.28-40; Երան 12.12-19)

11 Die ba gana a ga tuga Jerusalemi ba keñ Betifiji ananj Betani tugurñ, tugurñ gie die bie wo kunkogurñ dieke ba wasunana Olivi Tusurñ lugurñ, Yisa di turñ u kuanandusurba bale ta ² balu ba di, "Ni gamma turñkaurñ dieke di benne ni nurñka, ni die keñ a juu tu-ka ma ni nan ye bonpulu di bçbuna zie vuorñ di ye ka jualu ka, ni forisike a yaa keñ giena. ³ Vuorñ di a keñ keñ piast ni, di bla ni yi dene, ni balu wa di, ti Yçmuturñ yaalala ka, ama u nan yingñi a yaa ka a keñ lele."

⁴ Die ba ga a ye bonpulu ka di ka zie sieku me a bçbu juorñ kaanu sanuarñ ma. Die ba forisinene ke ⁵ vuosi batarñ die zie mi, a piast ba di, "Bla ni yie, ni forise bonpulu murñ?"

⁶ Ba balu ba Yisa die di bala die wo gbanurñ gbanurñ, die wla vuosisi die di vaa ba yaa a ga. ⁷ Die ba yaa bonpulu ka a keñ Yisa jigijn a nagu ba garurñ a diisi ka sikurñ Yisa die di wa jualu kalu ka sikurñ. ⁸ Vuosi pam die di nagu ba gaatu a jaatu sieku me batarñ diarñ di nagu vaatu ba churana nyurñ haagurñ ma a jaata sieku me. ⁹ Vuodiekemba die di benne u nurñña ananj u kuarñ, die di wa a piili keesurñ,

"Ti Yçmuturñ, hozaana † gbatu ti a taarñ lele. Njmurñ yi alibarika a yi vuodieke di kienene wunurñ Njmurñ saarñ ma.

¹⁰ Njmurñ bi yi alibarika a yi ti chçurñkurñ Davidi naaru dieke di kienene wo ma.

Hozaana! Njmurñ, vuodieke di benne ñmurñsikurñ, gbatu ti taarñ leleke gie."

¹¹ Yisa die di ga tugurñ Jerusalemi, a ga Njmurñ jiamurñ juoku surñ, a daansurñ jaarñ mana ka surñ. Ama sanja dieke ñmurñ di yaala ka nan die u ñañ u kuanandusurba, banurñ ananj bale wo die di nyurñ ga Betani.

Yisa die di kaana a yi kunkamurñ turñ dene

(Mat. 21.18, 19)

¹² Turñ die di vunna ba nyurñ Betani a kienurñ, kçurñ die di yallu Yisa, ¹³ die u ye kunkamurñ turñ di gana ga zie ñañ vaatu, die u ga u daansurñ ye sba ka yaa nyurñnyurñka murñ. Die u tugurñ mi die u ye wo vaatu nyuna ka sikurñ, dama ka sanja die ye ka tugurñ ananj ka baarñ nan nyurñ. ¹⁴ Yisa di balu a yi tuka di, "Vuorñ kaarñ bi ye nyurñnyurñka fu ma a dii bçbra." Die u kuanandusurba di wunurñ u bala wa.

† Hozaana churñ yiuwo "Gbatu ti taarñ".

Yisa die di gana a ga wunst Njmurɔ jlamurɔ juokpenkpuku suɔ dene

(Mat. 21.12-17; Luki 19.45-48; ɔɔɔn 2.13-22)

¹⁵ Die ba gana ga tugɔ Jerusalemi, Yisa di ga juu Njmurɔ jlamurɔ juokpenkpuku ma, a piili a yaga vuodiekemba die di yalla nyinti a daa anan vuodiekemba die di daanana nyintiti ta kpanɔ vuodiekemba di yalla ligire a tariga anan vuodiekemba die di yalla nmarɔsɔ a daa teebulisi a bubi bubi. ¹⁶ Ta ka saagɔya di vuonɔ chii jaan a daagɔ Njmurɔ jlamurɔ juokpenkpuku gbaaku suɔ. ¹⁷ Die u wa dagɔ vuosisi ta baaru, "Njmurɔ wla baaru, Njmurɔ tiginɔ baa ka yiwo Njmurɔ juusɔn jiginɔ a yi vuonɔ mana, ta ni nagɔ ka a bɔruɔ gaaruɔ tiginɔ?" ¹⁸ Die Njmurɔ kikaabɔɔba nyɔnkura anan Njmurɔ muraha didagurɔba die di wonna naa wa, die ba piili a yaala sieti di ba kuu Yisa. Die ba chɔga wa murɔ, dama die u dagɔku die yi daadamba mana mamachi murɔ.

¹⁹ Die jɔnmurɔ di tuguna Yisa anan u kuanɔandusurɔba die di nyɔnɔ mi.

Kunkamurɔ tukɔ die di kuna dene

(Mat. 21.20-22)

²⁰ Turɔ die di vunna sukuleelinɔ, ba churɔ sieku me die ba ye tu dieke Yisa die di kana a yi wa, die ka mana di kpi. ²¹ Piita die di tuusɔ wudieke die di yine wo ta balɔ a yi Yisa di, "Didagurɔ, daansɔ, tukɔ die fu kana a yi wa kpiye!"

²² Yisa di balɔ ba di, "Ni yi Njmurɔ yada. Ni keɔ a yi Njmurɔ yada, ²³ nan bɔagɔ a balɔ a yi kunkogiri gie, vuu a ga nan nyaakpɔɔba ma, fu gbanɔ gbanɔ fu keɔ a balɔ die ta ka chulɔya fu suɔ ma, yi yada sɔba fu bala die wo nan yi, anɔ ka yi a yi fu. ²⁴ Vaa n balɔ ni, naa churɔ ma ni keɔ a juusa Njmurɔ a yaala jaan ni tuo a dii sɔba ye ke murɔ, anɔ ka yi ni jaan. ²⁵ Ta ni keɔ a zie juusa Njmurɔ ta vuodieke mana di yine ni bɔanɔ, ni vaa u taalɔ a chaa wa anɔ ni Chɔɔɔ Nabidie Njmurɔ di benne arɔzanna ma dɔanɔ nan nagɔ ni taalɔ a chaa ni. ²⁶ ((Ama ni keɔ a ka nagɔ ni chanchaalɔn wubɔɔɔ a chaa ba, ni chɔɔɔ dieke dɔanɔ di benne arɔzanna ma kaanɔ nagɔ ni wubɔɔɔ a chaa ni.))"

Vuosi batanɔ die di plasɔna Yisa yaa gamma u yiko wla dene

(Mat. 21.23-27; Luki 20.1-8)

²⁷ Die ba bɔna a yinɔni keɔ tugɔ Jerusalemi Yisa die di juu Njmurɔ jlamurɔ juokpenkpuku ma a di churɔ, Njmurɔ kikaabɔɔba nyɔnkura anan Njmurɔ muraha didagurɔba anan tɔngbanɔka nyɔnkura batanɔ di keɔ u jiginɔ, ²⁸ a plasɔ wa di, "Bɔa yiko fu yaa yie nyinti gie? Mɔna yɔna fu kanɔn yiko ke mi?"

²⁹ Yisa di balɔ ba di, "Ni vaa n plasɔ ni wubalɔmurɔ amu ni keɔ bɔagɔ a murɔni balɔ murɔ ka churɔ, n nan balɔ ni vuodieke yiko n yalla a tuma nyinti gie wo. ³⁰ Ni balɔ murɔ ɔɔɔn die ye wo yiko sɔa a yaa sɔa vuosisi Njmurɔ nyaabu, sɔa yiko ke mi die di nyɔnɔ, Njmurɔ jiginɔ yaa vuotanɔ jiginɔ?"

³¹ Die ba yinɔni a plasɔa tanɔ di, "Ti baa ti balɔ wa lala? Ti keɔ baaru bu nyɔnɔ wa Njmurɔ jiginɔ, u nan baaru, bɔa die wana yi ti ka yi ɔɔɔn yada? ³² Ti nan bɔagɔ baaru, vuotanɔ jiginɔ?" (Die nmaamurɔ die yalla ba anan vuosisi, dama vuonɔ mana die baaru ɔɔɔn die yiwo Njmurɔ di tunna vuodieke.) ³³ Die ba balla wudieke a yi Yisa die wone "Ti zɔ."

Yisa di balɔ ba di, "Die nɔnɔ n gbanɔ n kaanɔ balɔ ni jigidieke n yene yiko ke gie a yie nyintiti gie."

Tuntuntɔba nandagurɔ wla

(Mat. 21.33-46; Luki 20.9-19)

12 Yisa die di taanna ba nandaga di, "Daa wunɔ die benne a suu tuusɔ dieke di nyɔnana bie, ta mu gaamurɔ a gelinɔke, ta die a tuu vɔruɔn jigidieke ba baanɔ nan di nmuɔa nyɔnɔ biehe nyaabu a yie: ta die a mu jagurɔ kuaku ma, ta die nagɔ kuaku a yi tuntunturɔ nuusi me di ba daansuma ka. Di ka diile sanɔna di a keɔ tugɔ ba kpaa a yi wa ta dɔanɔ wa kpaa ba tuarɔ. Ta die wa nagɔ kuaku a yi ba ta dɔa ga jiginɔ. ² Tuusɔ bie sanɔna die di tuguna ka nyɔnɔ u turɔ u yɔmu di u ga vuodiekemba di benne kuaku ma a tuo u tuarɔ a keɔ. ³ Vuosisi die di yigi yɔmu wa, a nɔnɔ wa, ta yi u yinɔni a ga anan nuuɔwaga. ⁴ Tuusɔ tienɔ die di bi turɔ yɔmu wunɔ bɔba, vuosisi die di nɔnɔ u sikpenɔ me ta nagɔ wa a yi viivi me. ⁵ Tuusɔ tienɔ die di bi turɔ u yɔmu wunɔ bɔba die ba kuu wa. Die ba yi u yɔnɔɔ pam dene gbanɔ gbanɔ a nɔga batanɔ ta kua batanɔ. ⁶ Vuodieke nyɔna die di tɔala daa wa di baanɔ nan turɔ die wone u gbanɔ gbanɔ u buadembinɔ dieke u yaalala u wla. Kuanɔ chaanɔ die u turɔ wa ta baaru 'N yi yada di ba nan yi n bua wa juluma.' ⁷ Ama vuosisi gie die di balɔ a yi tamba, 'Kuaku tienɔ gbanɔ gbanɔ buadembinɔ wonna, ni kiere anɔ ti kuu wa, ta u suti yi ti nyinti.' ⁸ Die ba yigi bua wa a kuu wa ta nagɔ wa vigi taanɔ kuaku kuanɔ."

⁹ Yisa die di plasɔ ba di, "Lala kuaku tienɔ di baa u yi? U nan keɔ kuu vuosisi gie ta nagɔ kuaku a yi vuogaasɔ.

¹⁰ Ni ye ka karɔn a wunɔ wurɔ gie? Di

'Taanɔ dieke mɔmurɔba die di zetine ta baaru ba ka yaala ka wa

die di yinɔni a keɔ yi gɔngɔnyugurɔn tanɔ vɔruɔn.

¹¹ Njmurɔ yine die;

ka faasɔ yi ti mamachi.'

¹² Juu vuosi nɔnɔandusurɔba die di yaala sienɔ di ba yigi wo, dama die ba sɔba a baaru ba wla die u taanɔ nandagurɔ gie. Ama die ba chɔga daadamba ta die vaa wa ta ga.

Lampo tunj wla

(Mat. 22.15-22; Luki 20.20-26)

¹³ Die ba tunj Farasisi vuosi ananj Herodi vuosi batanj di ba ga plasɩ wa wupiasɩka ta ye di u nan balɩ wubɩanj. ¹⁴ Die ba ga Yisa jigij a baari di, "Dɩdaguru, tɩ sɩba a baari bala wusie, ta ka chull vuosi sunjanyilike. Funj bala wusie yaa gamma Njmuɔ di yaala vuotanj summa die ta ka daansa yese vuonj di sɩna die. Balɩ tɩ, di mu di tɩ tumme lampo a yuma Roma † naanj wa muɔ? Tɩ tumme yaa tɩ zeti?"

¹⁵ Ama Yisa die muɔɔ di ba paalya muɔ ta plasɩ ba di, "Bɩa nɩ yaala nɩ magɩsɩ muɔ? Nɩ yaa ligiribinj a keɔ anj n ye ke."

¹⁶ Ba yaa a keɔ u plasɩ ba di, "Munɩa nine chaanj ananj u saanj benne ka ma dene?"

Ba baari di, "Naaɔ Siiza."

¹⁷ Yisa die di wa baari di, "Tɔ, nɩ tunj naanj wa di mu-na u tuo dene ta tunj Njmuɔ dɩanj di muna u tuo dene." Yisa wla die di yi be mamachi.

Hɔgu faaruj yaa gamma kuɔɔ haguj kuanj wla

(Mat. 22.23-33; Luki 20.27-40)

¹⁸ Womi Sadusisi, vuosi batanj di balla di vuonj kaanj hagu kuɔɔ me, di ga Yisa jigij a ga plasɩ wa di, ¹⁹ "Dɩdaguru, Mosisi die naguna murɩka gie a yɩ tɩ: di dembinj di a keɔ kpi ta vaa u hɔgu ta wo ballɩ, di daa wa numbuu mu u faaru wa kpihɔgu wa amu ba murɩ ballɩ anj ba yi vuodieke di kpine ballɩ. ²⁰ Tɔ, saɔɔɔa kaant dembisi bayupɔyɩ die benne a yi numballɩ: jakuuru chaanj die di faaru hɔgu ta kpi ta wo ballɩ. ²¹ Die wla vuodieke die di diisine jakuuru ma die di faaru hɔgu wa gbanj ta kpi ta vaa hɔgu wa ta wo ballɩ. Dene gbanj gbanj die di bɩ a yi vuodieke die di diisine butaa wa ma. ²² Ananj tɩalɩka ha mana. Ba bayupɔyɩ wa mana die faaru hɔgu wa muɔ ta kpi ta wo ballɩ, ka kuanj kuanj chaanj hɔgu wa gbanj die di kpi. ²³ Lele, kuɔɔ haguj daraanj ba mana di a keɔ hagu, ba jabɩa balla u summa hɔgu wa? Ba bayupɔyɩ wa mana die faaru wa muɔ?"

²⁴ Yisa di balɩ ba di, "Nɩ ka sɩba wusie! Dama nɩ zɩ Njmuɔ gbanuj wla yaa Njmuɔ haguruj. ²⁵ Kunti di a keɔ hagu kuɔɔ me, ba nan di sɩ sɩba malakasi di benne arzanna ma dene wo, ta hɔɔɔ faaruj yaa dembinj yalɩɩ kaanj di beri. ²⁶ Di tɩalɩ kunti haguj nuɔ wla nɩ ka karuj Mosisi gbanju yaa gamma tɩka diile wla? Di maagɩya muɔ di Njmuɔ die balɩ a yɩ Mosisi di, 'N yiwo Abarahami Njmuɔ, Aziki Njmuɔ ananj Jakobu Njmuɔ.' ²⁷ Vuosi gie die wɔɔ kpi muɔ ama ba ye ko bie wo ba musɩ ma dama Njmuɔ ka yiwo kunti Njmuɔ u yiwo vuodiekemba di benne ba musɩ ma ma Njmuɔ. Nɩ daga vuosi di kunti kaanj bɩ hagu wa ka yi wusie."

† Romani tunjbanj vuosi die di nyarɔɔna ba ta pɔgɩɩ ba.

Murɩ dieke di tianna muraha mana wla dene

(Mat. 22.34-40; Luki 10.25-28)

²⁸ Vuodiekemba die di dagunana Njmuɔ muraha wonyɩ die bie mi a wunj ba balɩku. Die u yeye sɩba Yisa die muɔɔɩ dagɩ Sadusisi vuosisi plasɩku chɩanj, die wla die u keɔ mi ananj wupiasɩkuj di, "Murɩ bɩa tianna muraha mana."

²⁹ Yisa di balɩ wa di, "Jadieke di tianna a mana wunna 'Wumma, Izara vuosi! Nabidie Njmuɔ nyuuna yine tɩ Njmuɔ. ³⁰ Chome Njmuɔ ananj fu sunj mana ananj fu ylanj mana ananj fu sunjanyile mana ananj fu haguruj mana.'

³¹ Jadieke di gutɩna bule wone, chome fu chanchaanj sɩba fu chone fu gbanj gbanj dene. Murɩ bɩ wori a tɩanj murɩ ale wo gie."

³² Daa wa di balɩ Yisa di, "Kpaɔɔɩ fu gbanj dɩdaguru! Di yiwo wusie fu balɩ baari Nabidie Njmuɔ nyuuna ma yine Njmuɔ di njmuɔ bɩ wori a gutɩ u ma sie u nyuuna ma wa, ³³ di vuota yaalɩma Njmuɔ ananj u sunj mana, ananj u sunjanyile mana ananj u haguruj mana, ta yaalɩma u chanchaanj sɩba u yaalala u gbanj gbanj dene wo. Fu baanj tuo murɩ ale wo gie di tɩanj fu baanj nan kua dɔɔɩ ta juu a yɩ Njmuɔ ta bɩ kaaba nyinti yɩa Njmuɔ."

³⁴ Yisa die di yene ta daa wa muɔɔɩ a balɩ wa, u balɩ a yɩ wa, "Funj ananj Njmuɔ naari ka yaa." Na kuanj chaanj vuonj die bɩ wo sikimij a baanj plasɩ wa wupiasɩkuj.

Munɩa bua yine Masia wa?

(Mat. 22.41-46; Luki 20.41-44)

³⁵ Yisa die di dagunana Njmuɔ jɩamuj juokpenkpuuku u plasɩ ba, wupiasɩkɩɩ gie di, "Di yiwo lalɩa Njmuɔ murɩ dɩdagurɩba di baari di vuovuarɩkuj Masia wa baa u yi wo Davidi haaguj? ³⁶ Njmuɔ Haltkasɩka die june Davidi ma a yi u baari:

'Njmuɔ di balɩ a yɩ n Yɔmutienj:

Kala n nuudiigiri gie chaanj a ga tugɩ saɔɔɔa dieke n baanj nagɩ fu dataasɩ a yi fu nuuj me.'

³⁷ Davidi gbanj gbanj di wasa wa 'N Yɔmutienj' Di baa di yiwo lalɩa u bɩ yi Davidi haaguj?"

Yisa die di balla ba yaa gamma murɩ dɩdagurɩba berinj dene

(Mat. 23.1-36; Luki 20.45-47)

Daadanj pam die kalla a gbuluj tɩba a wumma u dagɩku ananj sugɩɩaluj. ³⁸ U dagɩku sunj die u baari di, "Nɩ summa vuodiekemba di dagunana Njmuɔ muraha, ba nan di yaala ba yeegi guuwagɩtɩ a chumma gilime, ta yaala ba wasuma ba ananj julɩma nyugɩtɩ ma ³⁹ ba keɔ juu Njmuɔ jɩamuj juone me, ba yaala vuokpuma jigikasɩka, ba keɔ lagɩ laaluj jigij ba yaala sikpenj kpu-matielinj jigikasɩka. ⁴⁰ Naa ba njaanj a nyɩra kpihɔguba ta gbata ba nyinti mana, ta juusa juusɩ wagɩtɩ sɩba ba

chuga Njmur. Vuodiekemba di yinene dene nan faasi ye tubidatij pam.”

Kpihɔgu wa piini wla dene

(Luki 21.1-4)

⁴¹ Yisa die kalt a gbigi wo jigidieke ba naguna ligire a yla Njmur jlamuj juokpenkpuku ma a daansa ba nagunana ba ligire a yla, ligiretielin pam die di nagu ligire pam a yu: ⁴² Womi kpihɔgu zɔɔlɔntien di kenj a nyuj a nagu tɔgɔfaasi ale a yu. ⁴³ Yisa di wa u kuanandusurba a balt a yu ba di, “N bala ni kpihɔgu zɔɔlɔntien wo gie nagu ligire pam a yi a tian banuj ba mana, ⁴⁴ dama banuj ba mana nagu wa ligire a yi ta tialt ligire pam, ama wunuj nuj ananj u zɔɔlɔba mana u nagu wa u yalla die mana a yu, ta ka tialt ligire dieke u baanj nan dii gbanj.”

Njmur jlamuj juokpenkpuku chusuj wla

(Mat. 24.1, 2; Luki 21.5, 6)

13 Yisa die di nyunnana Njmur jlamuj juokpenkpuku ma u kuanandusurba wunuj di baaru di, “Didaguru, ye mamachi tige die ba muna ananj mamachi tana.”

² Yisa di balt wa di, “Ye mamachi nyinti gie, tanj balmuj gbanj kaanj tialt a bie ka jigiberisikin ba nan kpanji a mana taanj.”

Mugisij ananj wahala diile wla

(Mat. 24.3-14; Luki 21.7-19)

³ Die Yisa di ga a kalt Olivi Tusti kunkogin me ta Njmur jlamuj juokpenkpuku die bie wo ka nuja. Die Piita ananj Jemisi ananj Jɔɔn ananj Andurusi die di kenj u jigij sanja dieke u benne u nyuna ma wa. ⁴ Ba plasɔ wa di, “Balt ti sanja dieke waha gie di balla a yi.” Bi balt ti “Wudieke di balla a dagi sɔba waha gie mana baa a yi muj?”

⁵ Yisa di balt ba di, “Ni summa di vuonj gaanj ni. ⁶ Vuosi pam nan kenj n saanj ma a baaru ‘N wone wo’, a gaanj vuosi pam. ⁷ Ni kenj a wuj tɔnti wla ananj tɔnti wubalka ni da kenj vaa nmaamuj yalla ni. Waha gie nan yi ama a kaanj dagi sɔba dakpatikuri daari kenye muj. ⁸ Buurij nan wagi buurij, tujkpanjisi nan wagi tamba, tujgbanj nan di dɔma, vuosi nan kpi kɔj ama genje baa a yiwo wahalaha piilij.

⁹ “Ni daansuma ni gbanj, ba nan yigi ni a ga naaltba jigij. Ba nan nuji ni Njmur jlamuj juone jige, ba nan yi ni zie nyujkura ananj naalɔba nuja n wla, anj ni balt ba Njmur wla, ¹⁰ ama sie Njmur wuvunuj tugi tugi mana ta dakpatikuri ye kenj. ¹¹ Ba kenj a yigi ni a ga naaluj jigij, ni da kenj vaa ka yi ni sugichusuj ananj ni baanj nan balt die, ama sanja di a kenj tugi ni balt wudieke mana Njmur di bala ni balt. Dama wudiekemba ni bala ni balt wa kaanj yi ni wubalka, a baa a nyuj wa

Njmur Haaluj ma. ¹² Vuosi nan nagu ba gbanj gbanj ba numballi a yu di ba kuu ba, chualuj gbanj nan yi die gbanj gbanj a yu ba balli. Balli dianj nan yinji a wagi ba chualuj ananj ba nuluj ta nagu ba a yu di ba kuu ba. ¹³ Vuonj mana nan haa ni n wla, ama vuodieke di a kenj buagi tuoli a mana a ga tugi dakpatikuri nan ye gbatitaanuj.

Nmaanjɔaku wla

(Mat. 24.15-28; Luki 21.20-24)

¹⁴ “Ni nan ye ‘Jablanj’ di zene jigidieke ka kana ka mu ka zie.” (Vuong mana di a kenj karuj waha gie kpanji u gbanj a summa ka chianj). “Sanja mi vuodiekemba di benne Judia tujgbanj ma ni chugi ga kunkogin me. ¹⁵ Vuonj di a kenj bie u mampili sikpen † u da kenj a suonj a juu tigiri me di u nagu jaanj a ga. ¹⁶ Vuodieke di benne kuanj ma da kenj a kuli tiginj a nagu u nyinyeeke. ¹⁷ Bia wubianj balla ka bemme hɔgu nyuutitelin me ananj vuodiekemba di yalla ballnyaaltsi! ¹⁸ Ni juusuma Njmur amu waha gie da kenj a yi yluj. ¹⁹ Daraaha mi wahala nan faasi a tianj Njmur di naanna dunja di yaa ga muuna wahala. Wahala dianj kaanj bi beri a tianj naa. ²⁰ Njmur die di tuj ka gobi daraaha, di muna vuonj tuj kaanj ye gbatitaanuj ama u vuovuarikaha wla u gobi daraaha.

²¹ “Sanja mi vuonj di a kenj balt a yu fu di, ‘Ye, Njmur vuovuarikuj, Masia wa bie giena yaa u bie mi!’ Da kenj a tuo wo a dii. ²² Dama sanja mi nmunchtɔsi Masiasi ananj nmunchtɔsi naazualba nan kenj nyuj a tuj mamachi wla di ba gaanj vuodiekemba Njmur di vuuruna wa gbanj, ba tuj nan buagi. ²³ Ni mɔnɔj a yalla ni gbanj, n balt ni wunuj mana ta daari ye ka tugiya.

Yisa yinji kienku wla

(Mat. 24.29-31; Luki 21.25-28)

²⁴ “Wahalaha kuanj chaanj nmunni nan sɔbi, chuku kaanj bi ylanti. ²⁵ Chujmarisɔsi nan nyuj nmunjikpenj a nan, ta nyindieke mana di benne nmunjikpenj dɔj. ²⁶ Sanja mi vuosi nan ye vuota Buadembij di nyunna nuujmara ma a kenj suuna ananj yiko pam ananj chuulikpenkpukuj. ²⁷ U nan tuj malakasisi di ba di dia dunja luga mana a lagisi Njmur vuovuarikaha jigij mana.

Churchuleke tuka dagiti wla

(Mat. 24.32-35; Luki 21.29-33)

²⁸ “Ni vaa churchule tuka dagi ni ylanj. Ka nagisi di kenj pɔsa ta vaati di nyunna ni summa a baaru yluj gbigiye muj. ²⁹ Die gbanj gbanj di su, ni bi a kenj a ye ta nyinti gie yie ni summa a baaru n kenij gbigiye muj. ³⁰ Wusie nyinti gie mana nan yi ta vuodiekemba mana di benne dunja mama lele ye kpi. ³¹ Nmunjikpenj ananj

† Ba juone sikpenj die kusije muj.

tungban nan kenj a tlanj, ama n wubaluka kaan tlanj naa da.

Vuonj ka siba Yisa yinjji kienjku daanj wla
(Mat. 24.36-44)

³² "Ama vuonj ka siba daa dieke yaa sanja dieke wla-ha gie di baanj nan yi. Malakasisi gbanj gbanj di benne aruzanna ma ananj manuj vuota Buadembinj ka siba daa dieke sie Njmurj nyunna sibunna. ³³ Ni gbara, a daan-sima, dama ni ka siba sanja di baanj nan kenj sanja dieke wo. ³⁴ Di baa di summa siba daa wunyi di dina a ga tuj, ta vaa u tuntuntuj ananj ba wunyi mana tuumuj. Ta bal di vuodieke di gbarunana di u gbara. ³⁵ Die wla ni gbara dama ni ka siba tigiritienj di kienene sanja dieke. Di nan biagi a yi jujmurj yaa tanseese, yaa kparaanj kpanj sanja yaa tunvuunuj sanja. ³⁶ U a kenj bunyi u da kenj haari fu ta guora. ³⁷ N balla wudieke a yi ni wa, n bal a yi wa vuonj mana di u gbara!"

Vuokpuma die di sanna di ba kuu Yisa dene
(Mat. 26.1-5; Luki 22.1, 2; Joon 11.45-53)

14 Die di wa tialt wa daraa ale ananj gasitjanjku duuga ananj daraa diekemba ba dinene paanu diekemba ba naana ka yie daboti bu ma wa piili, ta Njmurj kukaabitiba nyujkura ananj vuodiekemba die di dagunana Njmurj muraha die di yaala sierj anj ba maansi a yigi Yisa a kuu wa. ² Die ba baari di, "Ti ka mu ti yigi wo duugaka sanja, di daa die vuosisi nan yi watj anj waaguj nan."

Hogu wunyi die di sitine tulaari a yi Yisa sikpenj me dene

(Mat. 26.6-13; Joon 12.1-8)

³ Yisa die bie wo Betani, Simoni, vuodieke die di yine gamuj tiginj me. Yisa die di kal a die nyindiike ta hogu wunyi di a kenj juu a pɔguli tulaari bunyi ligire die di faasuna a tua ta yaa nyuuguvuunuj, a yuori kolbika a sitibu a yi Yisa sikpenj me. ⁴ Vuodiekemba die di benne mi wo batanj di ju sunyuru a bala a yia tamba di, "Bia yine u chuusa tulaaribu?" ⁵ Bu tuj nan biagi a nagj a daa ligire pam anj ti tuj nan nagj ligirehe a yi zɔɔlntielinj." Ta die ba zia hogu wa.

⁶ Ama Yisa die di bal ba di, "Ni vaa wa sɔmm, bia yine ni daama wa? Wuvuunuj u yi a yi muj dene, ⁷ ni nanj zɔɔlntielinj nan di beri daanj mana, ni kenj yaala sanja dieke mana ni nan sunji be ama n kaanj di beri ni jiginj daanj mana. ⁸ U yiwo wudieke u biagina, u siti wo tulaari a yi n nyujgbanuj ma a gbari sanja dieke ba baanj nan guu muj. ⁹ Ni tuo a dii siba jigidieke mana Njmurj wuvuuna di baanj nan tugj dunna mana ma ma, ba nan di bala u yine wudieke wo gie a tunsu u wla."

Judasi die di nyunna Yisa kuanj dene

(Mat. 26.14-16; Luki 22.3-6)

¹⁰ Womi Judasi Asikaroti, u kuanjandusurba banj ananj bale wo wunyi di nyuj a ga Njmurj kukaabitiba nyujkura jiginj di u posi Yisa chlanj a yi ba. ¹¹ Die ba wunna u kenne wudieke wla wa, die ba sugiti di fiati ta yi wa lɔluj di ba nan yi wa ligire. Judasi die di wa piili a yaala sievuunuj u baanj yi die a nagj Yisa a yi ba nuusi me.

Yisa ananj u kuanjandusurba die di dine gasitjanjku duuga wla

(Mat. 26.17-25; Luki 22.7-14, 21-23; Joon 13.21-30)

¹² Duugaka bumbujanj daari, daa dieke daanj die ba kunana gasitjanjku yiisehe, Yisa kuanjandusurba die di plasi wa di, "Sia fu yaala ti ga wunsi a gbara gasitjanjku nyindiikehe a yi fu?"

¹³ Die u tuj u kuanjandusurba bale ta bal ba di, "Ni ga a juu tika ma ni nan haari daa wunyi di chine jaanj ananj nyaanj, ni dia wa ¹⁴ a ga juu tigidieke me u junene a bal tigiritienj: 'Dɔdagru wa baari, juonj beri muj manuj ananj n kuanjandusurba di baa ti dii gasitjanjku nyindiikehe?' ¹⁵ Mi u nan dagj juokpenjkuun di benne sikpenj me a yall jaanj mana a gbari, mi ni nan wunsi wujj mana a gbara."

¹⁶ U kuanjandusurba die di ga tika ma a ye wujj mana die u balla dene gbanj gbanj. Die ba wunsi gasitjanjku nyindiikehe mi.

¹⁷ Jujmurj die di tuguna, Yisa ananj u kuanjandusurba banj ananj bale wo die di kenj mi. ¹⁸ Die ba gana ga kal a die Yisa di baari di, "N bala ni, ni wunyi balla u posi n chlanj, vuodieke ananj muj di dinene."

¹⁹ U kuanjandusurba sugiti die di chuusi ba plasa wa wunyi wunyi, a baari di, "Wusie, n ka yi tama di manuj fu daga dene?"

²⁰ Yisa di bal ba di, "Di yiwo ni banj ananj bale wo gie sunsunj wunyi, vuodieke ananj muj di lagujna a luokpal gie me. ²¹ Vuota Buadembinj nan kpi siba Njmurj wla di daguna die wo, ama bia wublanj balla ka be-mme dembinj dieke di balla u posi n chuka! Ba tuj ka murj wa gbanj di tuj nan di kpia a yi wa."

Ti Yɔmutienj nyindiike diile wla

(Mat. 26.26-30; Luki 22.14-20; 1 Kor. 11.23-25)

²² Die ba ye ko die muj Yisa di nagj paanuku a biri Njmurj a yi ke gbieri gbieri a nagj a yi ba ta baari di, "Ni nagj, n nyujgbanuj wunna."

²³ Ta u bi nagj nyaanjchibinj ananj daanj a biri Njmurj a yi ke ta nagj a yi ba, ba mana di nyuu ka ma. ²⁴ Yisa di bal ba di, "N Zuj wunna, bu balla bu nyuj a yi vuosi pam, bu balla bu dagj siba Njmurj yi wa nuahaaluj.

²⁵ Ni vaa n bal ni wusie, n kaanj bi a nyuu daabu gie

sie daa dieke n baarj nan nyuu daahaaltbu Njmurj naaru ma."

²⁶ Die ba wa chua Njmurj jlamurj ylu ka kuarj chaarj ba churj ga Olivi Tusu kunkogiri me.

Yisa die di bala di Piita nan chiisi di u ka siba wa dene

(Mat. 26.31-35; Luki 22.31-34; Joon 13.36-38)

²⁷ Yisa di balu ba di, "Nu mana nan chigi ta va murj, dama Njmurj wubalka daglya di Njmurj nan kuu yiyaguru wa ta yiisehe puo tarj. ²⁸ Ama marj a kerj hagj kurj me, ka kuarj chaarj n nan wolinj nu nurja a ga Galilij turj ma."

²⁹ Piita di balu Yisa di, "Manurj n kaarj chigi ta va fu, halu vuorj mana di chigi gbarj."

³⁰ Yisa di balu a yi Piita di, "Vaa n balu fu wusie, jinne yuku gie kparaarj nan kerj a baaru ka kumma bule ta baaru zi murj wa butaa."

³¹ Piita di wa faasu bu balu di, "Manurj anarj fu di kerj baa tu kpi gbarj n kaarj baaru n zi fu!" U kuarjandusurba tualkaha die di balu dene gbarj gbarj.

Yisa die di juusuna Njmurj anarj nurjuma dene

(Mat. 26.36-46; Luki 22.39-46)

³² Die ba tuguna jigij kaanu ba wasunana Gatisimani, Yisa di balu u kuarjandusurba di, "Nu kala gie ta n juusu Njmurj." ³³ Ta die u yi Piita anarj Jemisi anarj Joon di di wa. Die u surj di faasu chuusu siba u baa u kpi murj. ³⁴ U balu ba, "N sugichuusu ku wa faasu dala murj, a ga yaala ka kuu murj, nu wiarj gie ta yesime."

³⁵ Die u churj a ga nurja bita a nagj u gbarj a taarj turjgbarj, ta juusu Njmurj di, "Di turj nan biagi a yi, gbaligisi gie sarja turj turj ta va murj." ³⁶ U bu baaru di, "N chua, n chua, wuu ka biagi fu, nagj gbaligisigi gie ta fu va murj, ama da n durjtu, vaa fu durjtu yi."

³⁷ Die u yinjji a ga u kuarjandusurba bataa wa jigij ta ba guura, u plasi Simoni Piita di, "Simoni, guura murj? Turj kaarj biagi a yesime bita gbarj?" ³⁸ U balu ba di, "Nu mana hagj a gbara ta juusuma Njmurj, amu nu da kerj a juu magisurj ma. Nu sugiti yaala nu yi wudieke di mu-na, ama nu nurjgbarjka wo hagarurj."

³⁹ U bu a yinjji a ga juusu a bala waha mi gbarj gbarj ⁴⁰ ta bu yinjji a kerj u kuarjandusurba jigij a ye be ba guurunana; dama gbienj die yalla ba pam die ba zi ba baarj balu wa die. ⁴¹ Die u yinjji a kerj butaa kuarj chaarj, u balu ba di, "Nu ye ko guura murj ta voose? Di mu! Nu daansuma, sarjka tuglya murj di ba nagj vuota Buadembij wa a yi vuobiatu nuusi me. ⁴² Nu hagj tu ga. Nu daansi gie, daa dieke di balla u posi n chitaka wuna."

Ba yigine Yisa dene

(Mat. 26.47-56; Luki 22.47-53; Joon 18.3-12)

⁴³ Die u ye ko balla wla ta Judasi, u kuarjandusurba barj anarj bale wo surj wunyu di kerj. Die u narj daadan pam die kenne, batarj di porgulu time batarj diarj di porgulu dengbile. Die Njmurj kukaabitba nurjura anarj vuodiekemba die dagunana Njmurj muraha anarj tuka nurjura die tunna ba. ⁴⁴ Judasi anarj ba wari balu zien murj di, "Marj a kerj mugisi vuodieke kaamurj, daa dieke nu yaalala wa u wondene, nu yigi wo a murjtu porgulu wa a yaa wa a ga."

⁴⁵ Judasi die di dene tugj mi u ga Yisa jigij a baaru di, "Dudaguru!" Ta mugisi u kaamurj. ⁴⁶ Die wla die ba yigi wo a murjtu porgulu wa. ⁴⁷ U kuarjandusurba die di zene mi wo wunyu di vuaru jiburj a gobi Njmurj kukaabitba nurjura yomu wunyu tiburj a taarj. ⁴⁸ Yisa die di plasi ba di, "Nu nagj wa manurj a bururj wa gaaru a wa nagj time anarj dengbile a kerj nu yigi murj? ⁴⁹ Daarj mana die n bie wo nu jigij a daga nu Njmurj jlamurj juokperjku ma, ta nu ka yigi murj. Ama sie Njmurj wubalka kerj a yi wusie."

⁵⁰ Die u kuarjandusurba mana die di duna u kuaka di chigi ta va wa.

⁵¹ Daluakurj wunyu die di bu bu garurj nyuna a di Yisa kuarj, die ba yaala ba yigi wo ta yigi u garurj ta garuku di forisi ⁵² u va garuku ba nuusi me ta chigi yuru a ga.

Die ba naguna Yisa a ga vuodieke di dinene sarjja jigij dene

(Mat. 26.57-68; Luki 22.54, 55, 63-71; Joon 18.13, 14, 19-24)

⁵³ Die ba yaa Yisa a ga Njmurj kukaabitba jakuuru tiginj, die Njmurj kukaabitba nurjura anarj turjgbarjka mana nurjura anarj vuodiekemba die di dagunana Njmurj muraha die di lagisi mi. ⁵⁴ Piita die bie wo saasaa a di ba kuarj a ga juu Njmurj kukaabitba jakuuru gbaaku ma. Die u kalu mi anarj gbugbaritu a weeli bolinj. ⁵⁵ Njmurj kukaabitba nurjura anarj nurjura-ha mana die di yaala ba yaalu Yisa wubarj amu ba kuu wa ta die yaalu a waaru. ⁵⁶ Vuosi pam die di chibi njmurjchibisi a yi wa ama ba njmurjchibisi die di ka di tamba. ⁵⁷ Mi batarj die di hagj a chibi njmurjchibisi gie a yi wa: ⁵⁸ Die tu wurjya u balla di, "N nan kparjtu Njmurj jlamurj juokperjku gie vuota di naguna u nuusi a mu a taarj, ama ka daraa ataa kuarj chaarj n nan mu kaanu, vuota nuurj di kana ka mu ka." ⁵⁹ Anarj die mana yuru ba njmurjchibisi die di ka dia tamba.

⁶⁰ Womi Njmurj kukaabitba jakuuru di hagj a zie ba jigij a plasi Yisa di, "Wo wubalkurj balurj yaa gamma waha gie vuosisi di balala wa?"

⁶¹ Ama Yisa die di tarj ta ka yuori u nuarj. Njmurj kukaabitba jakuuru di bu plasi Yisa di, "Fu yine Masia, Nabidie Njmurj Buadembij wa?"

⁶² Yisa di baari di, "N yine wo, ni nan ye vuota Buadembiŋ di kala Nabidie Nmuŋ nuudiigŋi chaan a kien anan ŋmuŋsikpeŋ nuŋmara."

⁶³ Nmuŋ kukaabɔɔba jakuuri di ju sɔnyuuri ta churi u nyinyeeke ta baari di, "Ti ka bi yaala daansatieliŋ bɔɔbra. ⁶⁴ Ni wuŋ u zana Nmuŋ, lala ni bal?"

Die ba mana di saagi di u chuusɔɔya muŋ, di die wɔa ba kuu wa.

⁶⁵ Bataŋ die di piili a tura nuntɔɔbɔɔti a yie Yisa. Die ba muu u nine ta nɔgi wa, ta piast wa di u bugi a ye vuodieke di nɔgɔna wa. Vuodiekemba die di gbarɔna di nagɔ wa ta fala wa.

Piita die di chiisine di u ka sɔba Yisa dene

(Mat. 26.69-75; Luki 22.56-62; ɔɔɔɔ 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Piita die ye bie wo gbaaku ma, ta Nmuŋ kukaabɔɔba jakuuri tuntuntɔɔba hɔgu wunɔɔ die di keŋ mi. ⁶⁷ Die u yene Piita di weelinene bolibu u muŋŋi daansi wa ta baari di, "Fu gban die gutɔ wa Yisa, Nazeriti vuoke me."

⁶⁸ Ama Piita di baari, "Aayi, N ka sɔba fu balala wudieke wo. N ka sɔba ka chɔan." Ta chuŋ a ga sanuarɔ tuŋ.

⁶⁹ Die hɔgu wa gie die di yene womi, u piili a bala a yɔa vuodiekemba die di zene mi di, "Daa wa gie gban yiwo Yisa kuanɔndusɔɔɔba wunɔɔ." ⁷⁰ Ama Piita di baari di, "Aayi" bɔɔbra.

Die di yine suaa vuodiekemba die di zene mi di balɔ Piita bɔɔbra, "Kaŋ blagi a baari ka yi Yisa kuanɔndusɔɔɔba wunɔɔ, dama fu gban nyuŋ wa Galili."

⁷¹ Piita die di huu di, "Nmuŋ datɔ n tɔbuŋ maŋ keŋ ka bala wusie! N ka sɔba daa dieke ni balala wa."

⁷² Womi kparaaka die di kuŋ ka bule ma ma. Piita die di tunsɔ Yisa die di balla wudiekemba a yɔ wa wa: "Kparaan nan keŋ a baari ka kumma bule wo ta baari zi manɔ butaa." Die u piili kpan.

Die ba naguna Yisa a ga Paliti jigŋi dene

(Mat. 27.1, 2, 11-14; Luki 23.1-5; ɔɔɔɔ 18.28-38)

15 Tuŋ die di vunna sukuleeliŋ, Nmuŋ kukaabɔɔba nyuŋkuraha anan tuŋgbanɔka nyuŋkura anan Nmuŋ mura didagɔɔba anan nyuŋkura mana die di balɔ a zieŋ ba balla ba yi wudieke. Die ba bɔɔti Yisa a yaa wa a ga Paliti † jigŋi a nagɔ wa a yi Paliti nuusi me. ² Paliti di piast wa di, "Fuŋ fu yine Juu vuosisi naan wa?"

Yisa di baari di, "Wa, fu balɔna."

³ Nmuŋ kukaabɔɔba nyuŋkuraha die di balɔ wubɔɔti pam yaa gamma Yisa ma. ⁴ Paliti di bi piast Yisa bɔɔbra di, "Ka baa fu balɔ wuŋ? Ye ba balla di yi wudiekemba!"

⁵ Yisa die di bi tart bɔɔbra, die di yi Paliti mamachi.

Paliti die di yuna sien di ba kuu Yisa dene

(Mat. 27.15-26; Luki 23.13-25; ɔɔɔɔ 18.39-19.16)

⁶ Die di yiwo ba buuriŋ wuŋ di gasɔtanuŋ duuga sanɔa mana ba dagɔ vuobalmuŋ dansarɔka suŋ an Paliti vuari wa a taan. ⁷ Sanɔa mi daa wunɔɔ die dine Barabasi a bie dansarɔka suŋ u ŋan vuosi bataŋ. Die ba wagɔ wa Paliti vuosi a yalla ba gbati Juu vuosi a nyuŋ Paliti vuosisi nuusi me, waagɔbu suŋ die vuosi bataŋ die di kpi, die wɔa die ba ligi be. ⁸ Daadamba die di lagɔ a balla Paliti di u yi u ŋaana a wɔŋ yie die wo a yɔ ba. ⁹ Paliti die di piast ba di, "Ni yaala n vuari Juu vuosisi naan wa a yɔ ni?" ¹⁰ Die u paalɔ sɔba a baari Nmuŋ kukaabɔɔba nyuŋkuraha die yaa wa Yisa a keŋ a yɔ wa muŋ dama die ba yiwo sugigolitieliŋ.

¹¹ Ama Nmuŋ juamuŋ nyuŋkuraha die di hagi a zie vuosi me a balɔ ba di ba baari Paliti vuari Barabasi a yɔ ba. ¹² Paliti di bi piast daadamba di, "Ta bɔa ni wa yaala n yi vuodieke ni wasɔnana Juu vuosisi naan wa?"

¹³ Die ba yinɔŋi a natɔ a baari di, "Kpaasɔ wa a diisi dagarɔku ma!"

¹⁴ Ama Paliti die di piast ba di, "Taali bɔa u yi?"

Ba bi faasɔ natɔ di, "Kpaasɔ wa a diisi dagarɔku ma."

¹⁵ Paliti die yaala daadamba suŋ falɔ die wɔa u vuari Barabasi a yɔ ba. Ta die wa yi sojasisi di nɔgi Yisa anan kpaasɔŋ ta wa nagɔ wa a yɔ di ba ga kpaasɔ wa dagarɔku ma.

Sojasisi die di zana Yisa dene

(Mat. 27.27-31; ɔɔɔɔ 19.2, 3)

¹⁶ Die sojasisi di wa nagɔ Yisa a juu Paliti gbaaku ma ta wa sojasi tɔalɔkaha. ¹⁷ Die ba nagɔ guuŋmuŋ a yee-gi wo, ta nagɔ hanɔɔɔɔɔ a wunsɔ sibubiŋ a bubi u sikpeŋ me. ¹⁸ Ta piili a waasa wa di, "Juu vuosisi naan, dua dua!" ¹⁹ Die ba nɔgi u sikpeŋ me anan daan, a tɔru nuntɔɔbɔɔti a yi wo ta gbirigi ba dune me a yie sɔba ba juama ba naan wa muŋ. ²⁰ Die ba vuari wa falaha a kpatɔ wa ba yinɔŋi a vuari garɔguuŋmumbu ta nagɔ u gban gban u nyinyeeke a yeegi wo. Ta yaa wa a gara di ba ga kpaasɔ wa dagarɔku ma.

Die ba kpaasɔna Yisa a diisi dagarɔku ma dene

(Mat. 27.32-44; Luki 23.26-43; ɔɔɔɔ 19.17-27)

²¹ Die ba ganana wa ba ga tuoli Simoni, Alekizanda anan Rufusi chɔɔɔɔ, die u yiwo Sayireni tuŋgban vuon ta u nyuŋ jigŋi a keŋ a juo tɔka ma ba mugisi wo u tuo dagarɔku a chii. ²² Die ba yaa Yisa a ga jigidieke ba wasɔnana Gɔlɔgɔta (ka chɔan wone sikpeŋkogilike jigŋi).

²³ Mi vuosi bataŋ die di nagɔ daan anan tuŋ dieke ba wasɔnana mɔɔɔ a lagɔ taŋ a yɔ wa, die u zeti bu nyuule.

²⁴ Die ba kpaasɔ wa a diisi dagarɔku ma ta nagɔ u nyinyeeke a puo duan ta yi chaachaa ba wunɔɔ mana di baan nan ye die. ²⁵ Die ba kpaasɔ wa wa sukuuŋ

† Paliti die yiwo Romani vuodiekemba die di nyanɔna Juu vuosisi jakuuri wunɔɔ.

hawasi awayi sarja. ²⁶ Die ba nagl gbanɔ a maagi wurɔ gie wɔ ba kpaasɔna wa a diisi dagarɔku sikpen dɔ,

“JUU VUOSISI NAAN WA.”

²⁷ Die ba bi kpaasi wa gaarɔ bale dagarɔsi ma a gutɔ u ma, wonyɔ dɔ bie u nuudiigin ta wonyɔ wa dɔɔ dɔ bie u nuugali chaarɔ. ²⁸ ((Naa die yine sɔba Nɔmɔ gbanɔ die dɔ maagina dene dɔ, “Die ba nagl wa a gutɔ vuoblatɔ ma.”))

²⁹ Vuodiekemba die dɔ tiannana die njaarɔ vigi wo ba sikpigile ta taanna jome Yisa ma dɔ, “Aha! Die fu bala nan kpaarɔ Nɔmɔ Jɔamɔ juokpenkpuɔku a taarɔ ta daraa ataa kuarɔ fu mu ka wa! ³⁰ Lele keɔ a suɔɔ dagarɔku sikpen a gbati fu gbanɔ.”

³¹ Kɔkaabitɔba nyɔkuraha aɔarɔ Nɔmɔ mɔraha dɔdagarɔba gbanɔ die dɔ vuara Yisa fala ta bala a yɔa tarɔ dɔ, “Die biagi a gbata batarɔ ta kaarɔ biagi a gbati fu gbanɔ. ³² Nɔ vaa tɔ ye Masia wa, Izara vuosisi naan wa nan keɔ a suɔɔ dagarɔku ma aɔ tɔ yi wo yada!”

Die gaarɔ bale diekemba ba kpaasɔna a gutɔ u ma wa gbanɔ die zɔa wa mɔɔ.

Yisa kuɔ wɔa

(Mat. 27.45-56; Luki 23.44-49; Jɔɔɔ 19.28-30)

³³ Die nɔmɔ dɔ wana a ga tugɔ sikpen sunsuɔ, tuɔgbanɔka mana mana die dɔ sibi. Die ka sibi wo dee a ga tugɔ nɔmɔgbɔlikɔɔ hawasi ataa sarja. ³⁴ Hawasi ataa wa kuarɔ chaarɔ Yisa dɔ faasi a keesi a baarɔ dɔ, “*Eloyi, Eloyi lema Sabakitani?*” Ka chɔarɔ wone, “N Nɔmɔ, n Nɔmɔ, bɔa yine fu va mɔɔ?”

³⁵ Die vuodiekemba die dɔ zene mi wo batarɔ dɔ wunna naa, ba baarɔ dɔ, “Nɔ wumma, u wasa Elaja.” ³⁶ Ba wonyɔ die dɔ chɔɔ a ga nagl gbara alɔ daɔmɔsuɔ ma ta nagl ka sagl daarɔ ma a yaa ka a yɔ Yisa dɔ u tuo nyuu, ta baarɔ dɔ, “Lele nɔ wa vaa u nyunna aɔ tɔ ye sɔba Elaja nan keɔ a suɔɔ wa dagarɔku ma?”

³⁷ Yisa die dɔ faasi keesi ta kpi.

³⁸ Die garɔ dieke die dɔ sagɔna a puo Nɔmɔ jɔamɔ juokpenkpuɔku bule wo, die dɔ puo bule a nyɔɔ sikpen mi a keɔ suɔɔ chɔarɔ ma. ³⁹ Die sojasisi jakuɔɔ dieke die dɔ zene mi a ye Yisa dɔ keesine dene wo ta kpi wo dɔ baarɔ dɔ, “Daa wa gie die seɔ yiwo Nɔmɔ Bua.”

⁴⁰ Hɔɔɔ batarɔ die gana a ga zie saasaa ta daansa. Meri Magidalini aɔarɔ Salome aɔarɔ Meri vuodieke dɔ yine Jemisi bike aɔarɔ Josefu nuɔ die gutɔna hɔguba suɔ a zie mi. ⁴¹ Hɔguba gie die dɔ wa Yisa a sarja wo sarja dieke die u benne Galili me. Hɔgu diekemba die dɔ duna wa a ga Jerusalemi gbanɔ die gutɔ bie mi.

Yisa nyɔgbanɔ guule wɔa

(Mat. 27.57-61; Luki 23.50-56; Jɔɔɔ 19.38-42)

⁴² Dɔɔɔ daarɔ mi juɔmɔ die dɔ tugɔna, Josefu vuodieke dɔ nyunna Arimatia die dɔ keɔ a tugɔ mi.

⁴³ Josefu die yiwo vuodieke die ba yunana juluma juu vuosisi nyɔkuraha suɔ ta die u chɔsa Nɔmɔ naarɔ dɔ baarɔ nan keɔ sarja dieke. Dɔɔɔ daarɔ mi ba gɔmɔsi a gbarɔ davuɔsɔkɔ daraarɔ. Die Josefu die dɔ dɔ dembisi ta ga Paliti jigini a juɔsi wa dɔ u vaa u nagl Yisa nyɔgbanɔka. ⁴⁴ Die dɔ yiwo Paliti mamachi u wunna dɔ Yisa wɔɔ kpi mɔɔ. Paliti die dɔ wa sojasisi jakuɔɔ a pɔasi sɔba Yisa kpi yuasi mɔɔ? ⁴⁵ Die sojaka die dɔ balla wa dɔ Yisa kpiye mɔɔ, u balɔ a yɔ Josefu dɔ u nan biagi a ga nagl Yisa nyɔgbanɔka. ⁴⁶ Josefu die dɔ daa garɔ a nagl Yisa nyɔgbanɔka a suɔɔ dagarɔku ma ta a vili Yisa nyɔgbanɔka a nagl ka a duarɔ ba tune vɔrɔɔ dieke tarɔ lugɔɔ ma. Ta die wa nagl tarɔkpenkpuɔɔ a ligi vɔrɔku nuarɔ. ⁴⁷ Meri Magidalini aɔarɔ Meri vuodieke dɔ yine Josefu nuɔ die zie a daansa mɔɔ, a die ye ba nagɔna Yisa a duarɔ jigidieke wo.

Yisa kuɔ hagɔ wɔa

(Mat. 28.1-8; Luki 24.1-12; Jɔɔɔ 20.1-10)

16 Die davuɔsɔkɔɔ daarɔ die dɔ tianna, Meri Magidalini aɔarɔ Meri vuodieke dɔ yine Jemisi nuɔ aɔarɔ Salome die dɔ daa tulaari dɔ ba yaa a ga a duuri Yisa nyɔgbanɔka. ² Alasiri daraarɔ sukuleeliɔ, die ba ga u vɔrɔku jigini. ³ Die ba chunnana sieku me wo ba pɔasa tarɔ dɔ, “Mɔna balla u bilin tarɔ vɔrɔku nuarɔ ma a yɔ tɔ?” ⁴ (Tarɔ die yiwo tarɔkpenkpuɔɔ.) Die ba daansi a ye ta tarɔ wɔɔ a bilin mɔɔ. ⁵ Die wɔa die ba juu vɔrɔku ma a ye daluakɔ wonyɔ dɔ kalla nuudiigiri chaarɔ a yeegi nyɔyɔla, nɔmaamɔ die dɔ yigi be.

⁶ Daa wa die dɔ baarɔ dɔ, “Nɔ da vaa nɔmaamɔ yalla nɔ. Nɔ yaala Yisa, vuodieke dɔ nyunna Nazeriti wa, die ba kpaasɔna dagarɔku ma wa, ama u wo gienna u hagɔ kuɔ me mɔɔ! Nɔ daansi gie, gienna die ba nagl wa a duarɔ wa. ⁷ Nɔ gamma a balɔ u kuarɔandɔsɔrɔba aɔarɔ Piita: u baa u dɔa nɔ nuɔɔ a gamma Galili me; nɔ nan ye wo mi sɔba die u balla nɔ die wo.”

⁸ Die wɔa die dɔ yi nɔmaamɔ aɔarɔ mamachi die dɔ juu be, ba chɔɔ a nyɔɔ vɔrɔku ma. Die ba ka balɔ vuon wɔɔ, dama nɔmaamɔ die yalla ba.

Yisa die dɔ nyunna Meri Magidalini jigini dene

(Mat. 28.9, 10; Jɔɔɔ 20.11-18)

((⁹ Die Yisa dɔ hagɔna kumbu me wo dɔɔɔ daarɔ mi sukuɔɔ die u woliɔ nyɔ wa Meri Magidalini jigini vuodieke ma die u yaguna jumbati ayuɔɔɔ wa. ¹⁰ Meri Magidalini die dɔ ga a balɔ Yisa zualɔ die dɔ faasuna kumma aɔarɔ sugɔchɔsɔkɔ dɔ Yisa hagɔ kuɔ me mɔɔ. ¹¹ Die ba wunna Meri Magidalini dɔ balla dɔ Yisa hagɔɔ mɔɔ wa, ta wunɔɔ u ye wo wo, die ba ka yi wo yada.

Yisa die di nyinna u kuanandusurba bale wo jigij dene

(Luki 24.13-35)

¹² Naa kuanj chaanj die u kuanandusurba bale die di nyuj tika sunj a chuj sienj me. Die u tarigi u gbanj a nyuj ba jigij. ¹³ Die ba yinjji a ga balu banuj ba, ama die ba ka yi be yada.

Yisa die di nyinna u kuanandusurba banj ananj kaanu wa jigij dene

(Mat. 28.16-20; Luki 24.36-49; Jɔɔɔ 20.19-23; Tuuma 1.6-8)

¹⁴ Kuanj kuanj chaanj Yisa die di nyuj u kuanandusurba banj ananj kaanu wa jigij ta ba die. Die u galuj ba di ba yine sikpenj haguɔtielij ba kana ka tuo dii vuodiekemba die di balla ba di ba ye wo u haguna kumbu me wo. ¹⁵ U bi balu ba di, "Ni gamma dunta mana mana a balu Njuj wuvunaha a yi vuoj mana.

¹⁶ Vuodieke mana di a keŋ a tuo muj a dii ta ni su wa Njuj nyaanj nan ye gbatitaanuj, ama vuodieke mana di a keŋ a ka tuo muj a dii Njuj nan dii di tierj saruya a baaru u chuusya. ¹⁷ Waha gie nan di di vuodiekemba di bala ba tuo muj a dii wo: ba nan di yaga jumbiatu n saanj ma: ba nan di bala wubalki gaasi. ¹⁸ Ba nan di naga nyinvuuke ananj ba nuusi, ta nyuu batigisi ta wujj kaanj yi be. Ba nan nagɔ ba nuusi a diisi yuagɔtielij me anj ba ye alaafia."

Yisa die di jualna a ga njmɔsikpenj wla dene

(Luki 24.50-53; Tuuma 1.9-11)

¹⁹ Yisa die di balla waha a kpatu wa, die Njuj di nagɔ wa a juali Arizanna ma, Yisa di ga kalu u nuudi-igij chaanj. ²⁰ Die u kuanandusurba die di ga a dagu jigij mana, Njuj die di sunjji be a yi ba haguɔtielij anj ba yi mamachi tuuma a dagu sɔba ba waha die yiwo wusie.)

Luki

1 N zua Tiwofilusi:
 Vuosi pam kpanjuna ba gbanj a maagi wudiekemba die di yine ti sunsunj. ² Die ba maagi wa wudiekemba vuodiekemba die di benne piiliku me wo di yene ta bal ti wa. ³ Naa chianj ma die n gbanj gbanj die n murejuna a plas ti siba waha gie mana chasiti a piiliku me wo anjanj a ganana die wo, ta yile di di nan di vuna n murejuna maagi a dusuna die a yi fu. ⁴ N yiwo naa amu fu summa wudiekemba mana ba daguna fu wa chianj.

Երբ վուդիեքե Էլիսանա վուսի Նյմոյ նյաաբս արարյ մուսոյ ա

⁵ Sanja dieke Herodi die di yine Judia naakpenkpu-ka, die Nymoj kikaabitu wonyi die benne ba wasa wa Zakaria, die u nyuj wa Abija, Nymoj kikaabitu buurinj ma; die u hogu Elizabeti dianj die yiwo Aroni haaguj. ⁶ Ba bale wo mana berinj die vuna muj Nymoj jiginj, ta ba murej a di Nymoj muraha anjanj u sieti mana. ⁷ Ama die ba wo balli dama Elizabeti die yiwo hogupuruj, ta u nanj Zakaria mana die di faasi kuruj anjanj ba baanj muru.

⁸ Daanj kaani Zakaria anjanj u chaaku tuuma sanja di keñ tugl, ta die u ga tumma a yla Nymoj, siba u naana yie die wo. ⁹ Die ba taa wa daraa a vuari wa siba banuj Nymoj kikaabitba daguj di sina die, di ba vuari vuodieke di baanj nan juu Nymoj jlamuj juokpenkpuku ma a juu Nymoj nyunnyugaha. Die ba taa daraaha ta die Zakaria die di dii. Die wa die u ga juu juoku, ¹⁰ ta daadamba die di zie yenni me a jousa Nymoj sanja dieke u junana nyunnyugaha.

¹¹ Womi Nymoj malaka die di keñ a nyuj u jiginj a zie Nymoj koriku nuudiiginj chaanj jigidieke u juna nyunnyugaha. ¹² Die Zakaria di yene wo wo die u sikpaanj di vuu ta njaamuj di yigi wo. ¹³ Ama ta malakaka die di bal a yi wa di, "Zakaria, da vaa njaamuj yalla fu! Nymoj wuj fu juusiku muj, ta fu hogu Elizabeti nan muru buadembij a yi fu, ta ni nan wa wa jkkn. ¹⁴ Fu sunj nan faasi flali fu bua wa muruj wa ta vuosi pam dianj sugiti nan flali ba muruna wa wa, ¹⁵ dama u baa u yiwo vuokpauj Nabidie Nymoj nureja. U ka baa u nyu daanj yaa daahaguruj. U nan suuli anjanj Nymoj Haaluj a nyuj sanja dieke u nurj di yalla u nyuuti. ¹⁶ U nan yi Izara vuosi pam yinj keñ ba Yomutienj Nymoj jiginj. ¹⁷ U nan di yallu Nymoj Haaluj anjanj haguruj siba Nymoj

naazua Elaja die di yalla hagurubu die wo. U nan wolinj ti Yomutienj, u nan yi vuosi yaaluma ba balli bibra, ta yi vuodiekemba di kana ka du Nymoj anj ba yaala ba tuo u nuanj, u nan bi yi anj vuosi yi siri a gbara ba Yomutienj keninj."

¹⁸ Zakaria die di bal a yi malakaka di, "Lala manj baanj yi a summa a baari naa bala ka yi? Dama n yiwo daajakuuj, ta n hogu dianj di faasi a kuruj."

¹⁹ Malakaka die di yinj a bal wa di, "Manuj, n yiwo Gabiriali, vuodieke di kalla Nymoj nureja; ta u turj muj di n keñ bal wuvunaha gie a yi fu. ²⁰ Ama ka tuo n waha dii wudieke di bala ka yi sanja dieke di muna. Fu kana ka tuo muj dii wo wa, kaanj biagi a bal wa a ga tugl daa dieke waha di balla a keñ yi wusie."

²¹ Ama daadamba die di zie a chusa Zakaria ta yile di bla u yuasi die Nymoj jlamuj juokpenkpuku ma. ²² Die u kenne a nyuj wa, die u ka biagi a bal wa a yi ba. Die ba murej di u ye wo wuj Nymoj jlamuj juokpenkpuku sunj. Die u kana ka biagi bala waha, die u nagl u nuusi a dagl ba wa.

²³ Die u tuuma sanja Nymoj jlamuj juokpenkpuku ma di tanna wa, die u yinj kuli. ²⁴ Naa kuanj chaanj u hogu Elizabeti die di yigi nyuuti, ta die lburu u gbanj tigiri me a ga tugl chuti anu, ²⁵ ta die u keñ bal a yi u gbanj di, "N Yomutienj Nymoj tunna naa a yi muj, ta chugi muj zckluj a vuari muj viivi me."

Malaka die di muolna Yisa ararj dene

²⁶ Elizabeti nyuuti chuti ayuaba ma Nymoj die di turj u malaka Gabiriali u ga turj kaani di benne Galili tungbanj ma ba wasnana Nazeriti, ²⁷ di u yaa tuntumuj a ga yi havuubinj wonyi die di zuna dembinj ta die baa u yallu daa wonyi ba wasnana Josefu, vuodieke die di yine naanj Davidi haaguj. Havuubike saanj die yine Meri.

²⁸ Die malakaka di keñ u jiginj a baari di, "Sugidvaguj bie fu ma, ti Yomutienj Nabidie Nymoj bie fu jiginj ta yi alibarika a yi fu pam!"

²⁹ Meri sikpaanj die di faasi vuu yaa gamma malakaka wubalukaha ma, die u yile waha chasiti di sina die.

³⁰ Malakaka die di bal a yi wa di, "Meri, daa vaa njaamuj yalla fu dama Nymoj sunj flali fu ma. ³¹ Nan yigi nyuuti a muru buadembij anj ni wa wa Yisa. ³² U baa u yiwo vuokpauj ta ba wasuma wa Nabidie Nymoj Bua. Ti Yomutienj Nymoj nan yiwo naakpenkpuj siba u chcknkuruj Davidi die di sina die wo, ³³ u baa u yiwo

Jakobu haagusi sunj naakpenjkuurj haahuu, ta u naaru wo kpatij!"

³⁴ Meri di plasi malakaka di, "N zi dembinj, ta naa baa ka laa a yi?"

³⁵ Die malakaka die di yinjji a balu a yi wa di, "Njurj Halukasika nan keŋ a suurj fu ma, ta Njurj hagiribu nan ligi fu. Naa chianj ma ba nan wa buakasi wa Njurj bua. ³⁶ Ama summa a baaru fu sugitaa Elizabeti vuodieke di kurinna wa, lele u yigi wo nyuuti, chutta ayuaba wanna a baa u muru buadembinj, wuruj vuodieke die ba wasunana wa hogururuj, ³⁷ dama wuu wori Njurj di kaanj biagi a yi."

³⁸ Meri die di baaru di, "Tɔ, manuj n yiwo Njurj yɔmu, die yi a yi murj siba fu bala die wo." Die malakaka die di wa a nyurj a ga ta va wa.

Meri die di kaagina Elizabeti dene

³⁹ Ka kuarj chaarj Meri die di yi siri lagu lagu a ga turj kaanu Judia ma, Judia turjbanj yaa wa kunkoge, ⁴⁰ mi u ga juu Zakaria tiginj me a waasu Elizabeti. ⁴¹ Elizabeti die di wanna Meri waastu, buanyaalka die di dorj u nyuuti ma. Womi die Njurj Haaltu die di suuli Elizabeti, ⁴² die u faasi a keesi njmursikpenj a baaru di, "Njurj alibarika bie fu ma a tianj hoguba mana, ta bi bie bua dieke fu balla fu muru wa ma! ⁴³ Bia yine ta n Yɔmutienj nurj di keŋ n jigij giena? ⁴⁴ N dene a wurj fu waastu, buanyaal dieke di benne n nyuuti ma wa di dorj anarj sugifaluj. ⁴⁵ Funuj vuodieke di tuone a dii di Njurj di bala wudieke wo nan keŋ yi wusie, sugifaluj yiwo fu sutu."

Meri die di burina Njurj dene

⁴⁶ Die wla Meri die di baaru:

"N bura Njurj n surj ma,

⁴⁷ ta yaa sugifaluj Njurj vuodieke di yine n Gbigbatutaantu ma,

⁴⁸ dama u chigi wa manuj vuodieke di yine u hogula yɔmu zɔɔluj.

A nyurj jinne yaa gamma, vuota mana nan baaru n yiwo sugifaluj tierj,

⁴⁹ dama hagirutienj Nabidie Njurj turj wa tunkpuma a yi murj,

u saarj yine kasu.

⁵⁰ U bi yaa zɔɔluj anarj vuota diekemba di chiginana wa sanja mana.

⁵¹ U tuntu wa u nuurj a turj hagiruj tuuma, ta chuusi kalinbaantielij wusanja.

⁵² Ta wuri naakpuma ba naaluj ma, ta kotu wabitu,

⁵³ ta yi vuodiekemba korj di yalla nyindiiki vuna ta vaa nyintielij di ga anarj nuuwaga.

⁵⁴ Ta di nua dieke die u yuna ti chɔɔŋkuulba Izara vuosisi die di yine u tuntuntu,

ta surjji be.

⁵⁵ Ta bi tuntu, a chigi Abarahami anarj u haagusi zɔɔluj

yaa gamma haahuu!"

⁵⁶ Meri die yiwo chutu ataa Elizabeti jigij ta die viiri kuli.

Ɔɔɔn vuodieke di sunana vuosi Njurj nyaabu maaruj wla

⁵⁷ Die Elizabeti maaruj daarj die di tugl die u muru Buadembinj. ⁵⁸ Die u jurjutamba anarj u maaruj die di wanna wuruj dieke Njurj di yine a yi wa wa ba mana sugutu die di fialu.

⁵⁹ Die buanyaalka die di tuguna daraa anu die ba baa ba gobi u korj, die ba yaala ba nagl wa u chɔɔŋ saarj Zakaria a yi wa, ⁶⁰ ama die u nurj wo die di baaru di, "Aayi! U saarj nan yi Ɔɔɔn."

⁶¹ Ta ba balu a yi wa di, "Nu tigiri me vuorj wori u saarj di yi Ɔɔɔn!" ⁶² Womi die ba nagl ba nuusi a dagl dagl u plasi u chɔɔŋ wa saarj dieke u yaala ba nagl yi bua wa.

⁶³ Die u nagl u nuusi a balu ba di ba yi wa gbanuj, die ba nagl a yi wa, u maagl di, "Bua wa saarj yine Ɔɔɔn!" Die di yi vuorj mana mamachi. ⁶⁴ Lele womi Zakaria die di biagi a balu wla bura ta die a piili a bura Njurj.

⁶⁵ Die njmaamuj die di yigi u jurjutamba mana, wla ha gie die di muulu a ga tugl diekemba di benne Judia kunkogij me mana. ⁶⁶ Vuodieke mana die di wanna wuru gie mana die di yile a plasa tarj di, "Vuobia bua wa di baa u buruj?" Dama die ba korj ye di Njurj hagiruj bie u ma.

Zakaria die di yinjine balu Njurj wla dene

⁶⁷ Njurj Halukasika die di suuli bua wa chɔɔŋ, Zakaria, die u yinjji balu Njurj wla di,

⁶⁸ "Nu vaa ti buru ti Yɔmutienj, vuodieke di yine turuj Izara vuosi Njurjnu,

dama u kenye murj a keŋ surjji u vuosi a gbatu ba a taarj.

⁶⁹ U yi ti wa gbigbatu hagirutienj ta u yi Njurj tuntuntu Davidi haaguj.

⁷⁰ Kuruj ma wa Nabidie Njurj die vaa wa u naazualuj kasumba di balu naa di,

⁷¹ u nan gbatu ti a nyurj ti dataasi nuusi me anarj vuodiekemba mana di hana ti

⁷² die u bi baaru u nan chigi ti chɔɔŋkuuluj zɔɔluj, ta u kaanj korj daarj u nuakasika,

⁷³ nua dieke die u yuna ti chɔɔŋkuuluj Abarahami wa.

⁷⁴ Die u huu di u nan gbatu ti a nyurj ti dataasi nuusi me

amu ti nan biagi a juarj wa ta njmaamuj wo ti,

⁷⁵ ta bi vaa ti yi vuokasi anarj vuovuna u nurjja ti muru ma mana.

⁷⁶ Ta Funuj n bua, ba nan wa fu Nabidie Njurj naazua.

Nan wolij tɪ Yɔmutiej nɪŋja
 a wunsɪ u sɪŋ a yɪ wa,
⁷⁷ ta balɪ u vuosi dɪ u nan gbatɪ ba a taan
 saŋja dieke u balla u nagɪ ba taalt a chaa ba wa.
⁷⁸ Wusie, tɪ Nabidie Njɪmɪj chɪga zɔɔlɪj
 ta u бага dɪ bie tɪ ma ta tɪ gbatitaanɪj daraan nan dɪ
 sɪ sɪba ɲmɪj kɔsɪj,
⁷⁹ ka nan chaanɪ nyɪj ɲmɪj sɪkpeŋ a yɪ vuodiekemba
 mana dɪ benne lumɪj ma anan vuodiekemba dɪ gbig-
 ine kunj;
 ka nan bɪ chaanɪ tɪ nagɪsɪ ma anɪ tɪ dɪa sugɪduagɪj
 sieku.”
⁸⁰ Ka kuanɪ chaanɪ bua wa die dɪ burɪma anan Njɪmɪj
 sɪbɪj, ta die keŋ ga haagɪj ma a ga bie mi dee a ga
 tugɪ saŋja dieke die u vuarna u gbanɪ Izara vuosi me.

Yisa maarɪj wɪa

(Mat. 1.18-25)

2 Saŋka mi die naalɪba jakuɪj ɔgusitɪsi die dɪ yɪ
 nuanɪ dɪ ba busɪ vuodiekemba mana dɪ benne Ro-
 mani tɪŋgbanɪ mana mana ma ma. ² Die busɪku die dɪ
 bunne a yɪ wo, die Kirinusi die yɪne naanɪ Siria tɪŋgbanɪ
 ma. ³ Die wɪa vuonɪ mana die dɪ yɪŋŋɪ a ga u tɪj dɪ ba
 busɪ wa.

⁴ Naa chuanɪ ma Josefɪ die nyɪj wa Nazeriti Galili
 tɪŋgbanɪ ma a ga Betilehemi, Judia ma ma jigɪdieke die
 ba murɪna naanɪ Davidi. Josefɪ die ga wa mi dama die
 u yɪwo naanɪ Davidi haagɪj. ⁵ Die u ga wa mi anan Meri
 vuodieke die u balla u faarɪ wa, dɪ ba busɪ ba, saŋka
 mi Meri die yaa wa nyuuti, ⁶ die ba yene bie Betilehemi
 tɪj ma wa, u maarɪj saŋja dɪ tugɪ. ⁷ Die u murɪ u
 hɔgɪlɪ bua dembinɪ, die u nagɪ garɪj a vili wo a nagɪ
 wa duanɪ dɔŋɪsɪ nyɪndiike kpali ma dama chaamba
 juonehe mana die suuliye mɪj.

Yiyagurɪba anan malakasisi wɪa

⁸ Die yiyagurɪj batanɪ die benne tɪka mi chaaku a
 daansa ba yiise hagurɪj ma yuku mi. ⁹ Ta die tɪ
 Yɔmutiej Nabidie Njɪmɪj malaka wunɪ die dɪ a keŋ a
 suonɪ ba jigɪj, ta tɪ Yɔmutiej Nabidie Njɪmɪj chuu-
 likpeŋkpɪj die dɪ chaanɪ a gilɪj be. Die ɲmaamɪj die dɪ
 faasɪ a yɪgi be, ¹⁰ ama ta malakaka die dɪ balɪ a yɪ ba
 dɪ, “Nɪ da vaa ɲmaamɪj yalla nɪ! N yallɪ wa wɔvɪnɪj a
 keŋ dɪ n yɪ nɪ, wudieke dɪ baanɪ nan yɪ vuonɪ mana
 sugɪfɪalɪj pam. ¹¹ Yuku gie ba murɪ wa nɪ Gbɪgbatɪ-
 taantu vuodieke dɪ yɪne Njɪmɪj vuovuarɪkɪj Masia wa,
 naanɪ Davidi tɪj ma. ¹² Naa balla ka dagɪ nɪ dɪ ka seŋ yɪ-
 wo wusie: nɪ nan ye ba nagɪna garɪj a vili buanyaalɪj
 a duanɪ dɔŋɪsɪ nyɪndiike kpali ma.”

¹³ Womi die malakasi pam die dɪ nyɪj arɪzanna ma a
 keŋ a gutɪ wunɪj wa ma ma, ba chɪa yɪla a bɪra Njɪmɪj
 dɪ

¹⁴ “Nɪ kɔtɪ Nabidie Njɪmɪj vuodieke dɪ benne arɪzanna
 ma saanɪ ɲmɪj sɪkpeŋ,
 ta sugɪduagɪj bemme u vuovuarɪka ma tɪŋgbanɪka
 gie me.”

¹⁵ Die malakasisi die dɪ vaa yiyagurɪba ta yɪŋŋɪ a ga
 arɪzanna ma, yiyagurɪba die dɪ balɪ a yɪ tamba dɪ, “Nɪ
 vaa tɪ ga Betilehemi ma ma a ye wudieke dɪ yɪne mi, ta
 Nabidie Njɪmɪj dɪ balɪ a yɪ tɪ wa.”

¹⁶ Die wɪa die ba yɪ lagɪ lagɪ a ga a ye Meri anan Jose-
 fu; ta buanyaalɪka die dɪ dua dɔŋɪsɪ nyɪndiike kpali ma.
¹⁷ Die ba yene wo wo, die ba balɪ ba wudieke malakaka
 die dɪ balla yaa gamma bua wa wɪa. ¹⁸ Vuodieke mana
 die dɪ wunna yiyagurɪba die dɪ balla die wo, die dɪ faasɪ
 yɪ be mamachi, ¹⁹ ama Meri die dɪ tɪnsɪ wɪaha gie
 mana ta faasɪ a yɪle u suŋ ma. ²⁰ Ka kuanɪ chaanɪ die
 yiyagurɪba die dɪ yɪŋŋɪ a ga ba yiise jigɪj. Die ba
 ganana die ba chɪa yɪla a bɪra Njɪmɪj anan wudieke ba
 wunna ta ye; die dɪ seŋ yɪwo wudieke malakaka die dɪ
 bala a yɪ ba wa.

Die ba yɪna Yisa saanɪ dene

²¹ Ba murɪna bua wa u daraa anɪ daraanɪ, die ba go-
 bi u kɔlɪ ta yɪ wa saanɪ Yisa, saanɪ dieke malakaka die dɪ
 yɪna ta ba ye yɪgi u nyuutiti.

Die ba nagɪna Yisa a yɪ Njɪmɪj dene

²² Die saŋka dɪ tugɪ dɪ Josefɪ anan Meri yɪ Mosisi
 muraha die dɪ dagɪna die wo, dɪ ba yɪ kaaba a wunsɪ ba
 gbanɪ Njɪmɪj jigɪj. Die wɪa die ba nagɪ bua wa a ga
 Jerusalemi dɪ ba nagɪ wa a yɪ tɪ Yɔmutiej Nabidie
 Njɪmɪj, ²³ sɪba ba maagɪna die tɪ Yɔmutiej Nabidie
 Njɪmɪj muraha ma dɪ, “Hɔgɪlɪ ɲan Buadembinɪ nɪj
 mana yɪwo tɪ Yɔmutiej Nabidie Njɪmɪj sɪtɪ.” ²⁴ Ta ba
 kaabi sɪba tɪ Yɔmutiej Nabidie Njɪmɪj muraha dɪ dagɪ-
 na die dɪ, “Ba nagɪ ɲmarɪbɪsɪ ale yɪ kaabɪj.”

²⁵ Saŋka mi daa wunɪ die benne Jerusalemi ma ma u
 saanɪ die dɪ yɪ Simiani. Die u yɪwo vuovunɪj a chɪga
 Njɪmɪj ta Njɪmɪj Halɪkastɪka dɪ bie u ma, die u chɪsa
 saŋja dieke Njɪmɪj dɪ balla u gbatɪ Izara vuosi a taan
 mɪj. ²⁶ Die Njɪmɪj Halɪkastɪka die dɪ bala wa dɪ u kaanɪ
 kpi sie u keŋ ye Njɪmɪj vuovaurɪkɪrɪ Masia wa. ²⁷ Womi
 Njɪmɪj Halɪkastɪka die dɪ vaa Simiani die dɪ ga juu Njɪmɪj
 jɪamɪj juokpeŋkpɪku suŋ. Die Yisa chɔkɔŋ anan u nɪj
 die dɪ yalla wa a keŋ juu Njɪmɪj jɪamɪj juokpeŋkpɪku
 suku dɪ ba yɪ a yɪ wa wudieke Njɪmɪj muraha die dɪ
 dagɪna wa, ²⁸ Simiani die dɪ tuo bua wa u nuusi me ta
 die a pagɪ Njɪmɪj dɪ,

²⁹ “N Yɔmutiej, ka daanɪ fu nuarɪ

vaa manɪj fu tuntuntu kpi ta wa kuli anan
 sugɪduagɪj, sɪba die fu bala mɪj die wo;

³⁰ dama n gbanɪ gbanɪ n nine ye Gbɪgbatɪtaantu wa,
 vuodieke fu tunna wa,

³¹ vuodieke fu vuarna a zienɪ a yɪ buurinɪ mana wa.

³² U nan yi chaanuj ta dagl vuodiekemba dɩ kana ka yi Juu vuosi fu sien,

ta nan bi yi vuosi yuma fu vuosisi Izara tielin julma."

³³ Simiani baluku yaa gamma bua wa wɩa, die dɩ yi bua wa chɔɔɔ anan u nuɔ mamachi. ³⁴ Simiani die dɩ juusi Nɩmɩj dɩ Nɩmɩj yi alibarika a yi ba ta bal yi bua wa nuɔ Meri dɩ, "Nɩmɩj vuaruna bua wa gie dɩ u keɔ an Izara vuosi pam nan yɔɔɔ; ta ba pam dɩan keɔ ye gbatu-taanuj. Wunuj u baa u yiwo daglɩ a nyuj Nɩmɩj jigij an vuosi pam nan balu a chuusi ka, ³⁵ amu vuosi pam sunanyile nan nyuj yeɔ me ama wunuj nan yi ta chuusi fu gban gban fu suɔ pam."

³⁶ Die Nɩmɩj naazua jakuuj wunuj die benne mi ta yi hɔɔɔ, u saan die yine Anna vuodieke dɩ yine Fanueli bua ta bi yi Aseri buuruj vuon, die u yiwo hɔɔɔjakuuj ta die a yallu churu buna ayuɔɔɔ nyuna, ³⁷ ta u churu wa die dɩ kpi ta va wa kpihɔɔɔ ta u beri buna banɩsɩ-nu anan anusa sanja mi: ama die sanja mana u nan bie wo Nɩmɩj jiamuj juokpenkpuku suɔ a jama Nɩmɩj a bɔba nuon ta juusa Nɩmɩj. ³⁸ Sanja mi gban gban die u keɔ haari ba ta biri Nɩmɩj, ta bal bua wa wɩa a yi vuodiekemba mana die dɩ chusɩnana sanja dieke Nɩmɩj dɩ bala u gbatu Jerusalemi vuosi a taan wa.

Die ba yinjine a ga Nazeriti dene

³⁹ Die Josefu anan Meri die dɩ yine wudiekemba Nɩmɩj muraɩa dɩ daglɩa wa a kpatɩ wa die ba yinjɩ kuli ba tuɔ Nazeriti, Galili me. ⁴⁰ Ta bua wa die dɩ buruj anan haguruj ta yaa yan pam, ta Nɩmɩj suɔ die dɩ flal anan wa.

Yisa die dɩ yine wudieke sanja dieke u yine buabinj

⁴¹ Buɔ nuɔ mana Yisa chɔɔɔ anan u nuɔ nan ga wa Jerusalemi a ga dii gasɩanɩku duugaka. ⁴² Yisa die dɩ tuguna buna ban anan ale die ba ga dɩ ba dii duugaka sɩba ba naana a wɔɔɔ gara die wo. ⁴³ Duugaka kuon chaan die Yisa chɔɔɔ anan u nuɔ die dɩ yinjine a kule die u wɩarɩ Jerusalemi ma ama die ba ka sɩba; ⁴⁴ Die ba yile dɩ u gutɩ wa daadamba ma, die wɩa die ba chuɔ damuɩmuj ta wa piili a yaala wa ba vuosi anan ba zuɩɩj jige; ⁴⁵ ama die ba ka ye wo, die wɩa die ba yinjɩ ga Jerusalemi a yaala wa mi. ⁴⁶ Ka daraa ataa daraan die ba ye wo Nɩmɩj jiamuj juokpenkpuku suɔ, u kalɩ anan Juu vuosi dɩdagurɩba a wumma wudieke ba balala ta pɩasa ba wupɩasɩka. ⁴⁷ Die dɩ yiwo vuodiekemba mana die dɩ wunnana wa mamachi anan u yan anan u yinjɩ baluku. ⁴⁸ Die u chɔɔɔ anan u nuɔ die dɩ ye wo mi, die dɩ yi be mamachi pam; u nuɔ die dɩ bal wa dɩ, "N bua, bla fu yi ti naa? Manuj anan fu chua suglɩ paalɩ chuusi mɩj ti dɩ dɩa a yaala fu!"

⁴⁹ Die u yinjɩ a bal dɩ, "Bla yine ni tuɔ dɩ dɩa a yaala mɩj? Ni ka sɩba a baari dɩ mu dɩ n bemme n Chua tigin me?" ⁵⁰ Ama die ba ka sɩba u baluku chɩan.

⁵¹ Die Yisa die dɩ yinjɩ a ga Nazeriti anan ba a saaga yɩa ba. U nuɔ die dɩ tɩnsa wɩaha gie mana u suɔ ma.

⁵² Yisa die dɩ buruma a guta anan yan ta Nɩmɩj anan vuota suglɩ dɩ flala u ma.

Jɔɔɔ vuodieke die dɩ snana vuosi Nɩmɩj nyaabu die dɩ wunsɩnana sien dene

(Mat. 3.1-12; Maki 1.1-8; Jɔɔɔ 1.19-28)

3 Sanja dieke Naalɩba jakuuj Taberisi die dɩ dine naari buna ban anan anu wa, ta Pontiwosi Paliti gban die yiwo Judia nuɔnduɩsuɩ, ta Herodi gban die dɩ yi Galili naajakuuɩ, ta u numbua Filipi die yine Ituria anan Tirakonitisi naajakuuɩ, ta Lasaniasi die dɩ yi Abilene naajakuuɩ, ² ta Anasi anan Kayafasi die yine Nɩmɩj kɩkaabitɩba nyujkura. Sanja gie Nɩmɩj die dɩ nagɩ u wɩa a yi Jɔɔɔ, Zakaria bua wa; die u bie wo haaguj ma. ³ Die wɩa Jɔɔɔ die dɩ dɩ Jɔɔɔdani mugɩkpuɩ luga mana a muɩa a yɩa vuosi dɩ ba chɩɩ nyuj ba tuntumbɩatɩ ma an u suɩ ba Nɩmɩj nyaabu an Nɩmɩj nagɩ ba tuntumbɩatɩ a chaa ba. ⁴ Sɩba dɩ maaguna die Nɩmɩj naazua Azaya gbanɩku ma dɩ,

"Vuon benne haaguj ma a keese a muɩa:

'Ni wunsɩ ti Yɔɔɔɩen kenij sieti

ta vaa a tugɩsɩ a yi wa.

⁵ Gbaga mana nan suuli,

ta tana anan kunkoge mana jatɩ.

Siegɩnte mana nan tugɩsɩ

ta siebalɩtɩ mana nan mɩjɩɩ vuna.

⁶ Ta tuɔngbanja gie vuosi mana nan ye Nɩmɩj dɩ baa nan gbatu ba a taan dene.'"

⁷ Daadan pam die dɩ keɔ Jɔɔɔ jigij dɩ u suɩ ba Nɩmɩj nyaan, die u balu a yi ba dɩ, "Nɩnuɔ nyinvuukehe gie! Mɩna kpaana ni dɩ ni chɩɩ nyuj Nɩmɩj sɩnyuɩ dieke dɩ bala ka keɔ ni ma wa? ⁸ Ni yine wudiekemba dɩ baan daglɩ dɩ ni seɔ chɩɩ nyuj ni tuntumbɩatɩ ma. Ta ni da yilime ni suglɩ ma dɩ Abarahami yiwo ti chɔɔɔkuɩ. N bala ni, Nɩmɩj nan biagɩ a vaa tanaha gie buruj Abarahami haagɩsɩ. ⁹ Liaka wɔɔɔ yi siri a gbarɩ dɩ ka chɩa tɩsɩsɩ; tu dieke dɩ kana ka nyuj nyujnyujka vuna ba nan chɩa ka a taan a nagɩ yi bolij me."

¹⁰ Die daadamba die dɩ pɩasɩ wa dɩ, "Bla ti wa mu ti yi?"

¹¹ Jɔɔɔ die dɩ yinjɩ a balu ba, "Vuodieke mana dɩ yalla nyinyeeke ale mu dɩ u nagɩ kaani a yi vuodieke dɩ wone, ta vuodieke dɩan mana dɩ yalla nyindiike mu u yi die gban gban."

¹² Mi lampotuosirin batan dɩ keɔ dɩ u suɩ ba Nɩmɩj nyaabu ta die a pɩasɩ wa dɩ, "Dɩdagurɩ, lala ti ba ti yi?"

¹³ U yinjɩ a balu ba dɩ, "Ni da keɔ tuo a tuɔɔ ni muna ni tuo die."

¹⁴ Ta sojasi batan dɩan die dɩ pɩasɩ wa dɩ, "Ta tuɔɔ nuɔ, bla ti mu ti yi?"

Die u yinji a bal ba di, "Ni da mugisi vuosi a tuo ba ligire yaa a chibi n̄munchib̄st a yi vuosi, ama ni vaa ni nine suuli ni tune."

¹⁵ Ta vuosi die di piili a yile ba sugti ma ta yaa tama J̄n̄n̄ ma, di u nan keŋ a yi N̄m̄n̄ Vuov̄ar̄k̄r̄ Masia wa. ¹⁶ Die wla J̄n̄n̄ die bal a yi ba mana di, "Man̄n̄ n̄ s̄wa n̄ aŋaŋ nyaan̄ ama vuodieke di tuanna muŋ kieŋ, n̄ ka tuḡ vuodieke di baan̄ forisi u nura guune gban̄. Wun̄n̄ u nan naḡ N̄m̄n̄ Hal̄kas̄ka aŋaŋ bolin̄ a su ni sugti. ¹⁷ U yall̄ wa u kpal̄chaar̄k̄n̄ u nuun̄ me di u chaar̄ zaaha ta naḡ zaabiehe a yi u bumbun̄ me ta naḡ zaakpeetiti a yi boli dieke di kana ka kpise me."

¹⁸ J̄n̄n̄ die di mūst̄na wuv̄un̄aha gie a yla vuosisi, die u bal wla yiri yiri a kpaan̄ ba di ba tar̄gt̄ ba berin̄.

¹⁹ Ama die u gal̄n̄ naan̄ Herodi n̄n̄ dama die u gbat̄ wa u gban̄ gban̄ u n̄mbua h̄gt̄ Herodias̄i a faar̄ ta bi yi wub̄lat̄ pam. ²⁰ A kuan̄ chaan̄ die u bi yi wub̄lan̄ a gut̄ a ma, ta ligi J̄n̄n̄ dansar̄ka suŋ.

J̄n̄n̄ die di suna Yisa N̄m̄n̄ nyaan̄ dene

(Mat. 3.13-17; Maki 1.9-11)

²¹ Saŋ̄n̄a dieke J̄n̄n̄ die di sunana vuosi N̄m̄n̄ nyaabu, die Yisa di keŋ u jiḡn̄ di u su u gban̄. Mi Yisa die di juusa N̄m̄n̄, n̄m̄n̄sikpen̄ die di yuori, ²² ta N̄m̄n̄ Hal̄kas̄ka die di keŋ suŋ u sikpen̄ aŋaŋ nyun̄gban̄n̄ s̄ba n̄mar̄n̄. Ta lān̄ di nyun̄ n̄m̄n̄sikpen̄ a baari di, "Fun̄n̄ fu yine n̄ Buachoti; fun̄n̄ n̄ nine di suuli."

Yisa ch̄n̄n̄kūst̄n̄ wla

(Mat. 1.1-17)

²³ Yisa die yiwo b̄na ban̄st̄-taa ta die a piili u tuuma. Vuosi die yile s̄ba u yiwo Josefu bua; ta Josefu ch̄n̄n̄ die yine Heli,

²⁴ ta Heli ch̄n̄n̄ die yine Matati, ta Matati ch̄n̄n̄ die yine Liiva, ta Liiva ch̄n̄n̄ die yine Meliki, ta Meliki ch̄n̄n̄ die yine Janayi, ta Janayi ch̄n̄n̄ die yine Josefu,

²⁵ ta Josefu ch̄n̄n̄ die yine Matatiasi, ta Matatiasi ch̄n̄n̄ die yine Amosi, ta Amosi ch̄n̄n̄ die yine Nahumi, ta Nahumi ch̄n̄n̄ die yine Esili, ta Esili ch̄n̄n̄ die yine Nagayi,

²⁶ ta Nagayi ch̄n̄n̄ die yine Maati, ta Maati ch̄n̄n̄ die yine Matatiasi, ta Matatiasi ch̄n̄n̄ die yine Semeni, ta Semeni ch̄n̄n̄ die yine Joseki, ta Joseki ch̄n̄n̄ die yine Joda,

²⁷ ta Joda ch̄n̄n̄ die yine Johanani, ta Johanani ch̄n̄n̄ die yine Resa, ta Resa ch̄n̄n̄ die yine Zerubabeli, ta Zerubabeli ch̄n̄n̄ die yine Sialitili, ta Sialitili ch̄n̄n̄ die yine Neri,

²⁸ ta Neri ch̄n̄n̄ die yine Meliki, ta Meliki ch̄n̄n̄ die yine Addi, Addi ch̄n̄n̄ die yine Kosami, ta Kosami ch̄n̄n̄ die yine Elimadami, ta Elimadami ch̄n̄n̄ die yine Eri,

²⁹ ta Eri ch̄n̄n̄ die yine Josua, ta Josua ch̄n̄n̄ die yine Eliaza, ta Eliaza ch̄n̄n̄ die yine Jorimi, ta Jorimi ch̄n̄n̄ die yine Matati, ta Matati ch̄n̄n̄ die yine Liiva,

³⁰ ta Liiva ch̄n̄n̄ die yine Simiani, ta Simiani ch̄n̄n̄ die yine Juda, ta Juda ch̄n̄n̄ die yine Josefu, ta Josefu ch̄n̄n̄ die yine Jonami, ta Jonami ch̄n̄n̄ die yine Elayakimi,

³¹ ta Elayakimi ch̄n̄n̄ die yine Melia, ta Melia ch̄n̄n̄ die yine Mena, ta Mena ch̄n̄n̄ die yine Matata, ta Matata ch̄n̄n̄ die yine Nafani, ta Nafani ch̄n̄n̄ die yine Davidi,

³² ta Davidi ch̄n̄n̄ die yine Jese, ta Jese ch̄n̄n̄ die yine Obedi, ta Obedi ch̄n̄n̄ die yine Boazi, ta Boazi ch̄n̄n̄ die yine Salimoni, ta Salimoni ch̄n̄n̄ die yine Nasoni,

³³ ta Nasoni ch̄n̄n̄ die yine Aminadabi, ta Aminadabi ch̄n̄n̄ die yine Adimini, ta Adimini ch̄n̄n̄ die yine Arini, ta Arini ch̄n̄n̄ die yine Hezironi, ta Hezironi ch̄n̄n̄ die yine Perezi, ta Perezi ch̄n̄n̄ die yine Juda,

³⁴ ta Juda ch̄n̄n̄ die yine Jakobu, ta Jakobu ch̄n̄n̄ die yine Aziki, ta Aziki ch̄n̄n̄ die yine Abarahami, ta Abarahami ch̄n̄n̄ die yine Tera, ta Tera ch̄n̄n̄ die yine Nahori,

³⁵ ta Nahori ch̄n̄n̄ die yine Serugi, ta Serugi ch̄n̄n̄ die yine Rewo, ta Rewo ch̄n̄n̄ die yine Pelegi, ta Pelegi ch̄n̄n̄ die yine Eberi, ta Eberi ch̄n̄n̄ die yine Sela,

³⁶ ta Sela ch̄n̄n̄ die yine Kayinani, ta Kayinani ch̄n̄n̄ die yine Afakisadi, ta Afakisadi ch̄n̄n̄ die yine Siami, ta Siami ch̄n̄n̄ die yine Nowa, ta Nowa ch̄n̄n̄ die yine Lameki,

³⁷ ta Lameki ch̄n̄n̄ die yine Metusila, ta Metusila ch̄n̄n̄ die yine En̄ki, ta En̄ki ch̄n̄n̄ die yine Jaredi, ta Jaredi ch̄n̄n̄ die yine Mahalaleeli, ta Mahalaleeli ch̄n̄n̄ die yine Keenani,

³⁸ ta Keenani ch̄n̄n̄ die yine Enosi, ta Enosi ch̄n̄n̄ die yine Sefi, ta Sefi ch̄n̄n̄ die yine Adami, ta Adami ch̄n̄n̄ die yine Nabidie N̄m̄n̄.

Sitaani die di maḡs̄na Yisa dene

(Mat. 4.1-11; Maki 1.12, 13)

4 Womi Yisa die di nyun̄ J̄n̄n̄n̄ muḡk̄p̄ur̄ chaan̄, ta suuli aŋaŋ N̄m̄n̄ Hal̄kas̄ka, Hal̄kas̄ka die di vaa u ga haaḡn̄ ma, ² mi die Sitaani die di maḡs̄ wa a ga tuḡ daraa ban̄st̄-nusa. Saŋ̄ka mi mana die u ka dii jaan̄ mana, die wla ka kuan̄ chaan̄ k̄n̄ die di yall̄ wa.

³ Sitaani die di bal wa di, "Du yi fu seŋ yi N̄m̄n̄ bua fu vaa tan̄ gie bur̄n̄ nyindiike."

⁴ Yisa di yinji a bal wa di, "Du maaḡya N̄m̄n̄ gban̄ku suŋ 'Da nyindiike nyuna ma wla vuota di beri.'"

⁵ Mi Sitaani di bi naḡ wa a jual̄ n̄m̄n̄sikpen̄ a daḡ wa dun̄a ka gie mana laḡ laḡ, ⁶ ta bal wa di, "N nan naḡ yikoke gie aŋaŋ nyinti gie mana a yi fu, die ba naḡ yi muŋ muŋ ta n̄ nan b̄aḡ naḡha a yi vuodieke mana n̄ yaalala. ⁷ N nan naḡ yikoke gie aŋaŋ nyinti gie mana a yi fu du yi fu suŋ gbirigi a jaan̄ muŋ."

⁸ Yisa di yinji a balɔ wa di, "Di maagɔya Nɔmɔj gbanɔku sɔŋ di, 'Vuota jama ti Yɔmutien Nabidie Nɔmɔj nyɔna ma ta bi dia u nyɔna ma!'"

⁹ Die Sitaani di bi nagɔ wa a ga Jerusalemi a nagɔ wa a juali zien Nɔmɔj jiamɔj juokpenɔkpuɔku sikpen me, ta balɔ wa di, "Fu sen yi Nɔmɔj Bua yugi a chigisi tɔŋgbanɔ,

¹⁰ dama di maagɔya Nɔmɔj gbanɔku sɔŋ di, 'Nɔmɔj nan vaa u malakasisi mɔŋŋi daansuma fu.' ¹¹ Di bi maagɔ di, 'Ba nan tuoli a tuo fu ba nuusi me amu fu naabɔŋ da ken a gbɔŋ tan aŋ fu ye danɔŋa.'"

¹² Ta Yisa die di yinji a balɔ wa di, "Di maagɔya Nɔmɔj gbanɔku sɔŋ di, 'Vuon da ken magɔsi ti Yɔmutien Nabidie Nɔmɔj.'"

¹³ Die Sitaani die di magɔsi na wa a ju wa die u va wa ta ga, sie sanɔŋa dieke u baan nan ye sien bɔbra.

Yisa die di piiline u tuuma Galili tɔŋgbanɔ ma dene

(Mat. 4.12-17; Maki 1.14, 15)

¹⁴ Ka kuanɔŋ chaanɔ Yisa die di yinji ga Galili, ta die a suoli anan Nɔmɔj Halkasika hagruɔ. Die ba muɔli u wɔ tɔŋgbanɔka luga mana. ¹⁵ Die u dagɔ ba Nɔmɔj wɔ ba Nɔmɔj jiamɔj juone me; ta vuon mana di bɔri wa.

Nazeriti vuosi die di zetine Yisa dene

(Mat. 13.53-58; Maki 6.1-6)

¹⁶ A kuanɔŋ chaanɔ Yisa die di ga Nazeriti, jigidie die ba wubine wo u ga bɔruɔ vuota. Ta die davuɔsɔkɔri daari die u ga juu Nɔmɔj jiamɔj juon me sɔba u wone yie die wo. Die u hagɔ a zie di u karɔ Nɔmɔj gbanɔku, ¹⁷ ta die ba nagɔ Nɔmɔj gbanɔ dieke Nɔmɔj naazua Azaya die di maaguna a ken yi wa. Die u yuori ke a ye jigidie die ba maaguna di,

¹⁸ "Nabidie Nɔmɔj Haalɔŋ bie n ma,

dama u vuari mɔŋ mɔŋ di n muɔli wuvɔnaha a yi zɔɔlɔntielinɔ.

U tɔŋ mɔŋ mɔŋ di ga balɔ yɔŋɔsi di n nan vuari ba a nyɔŋ yɔri,

ta bi balɔ yuɔsi di ba nan ye,

ta bi vuari vuodiekemba di benne mugisiŋ me a taanɔ yɔri,

¹⁹ ta bi muɔli di sanɔŋa tugɔya mɔŋ

di Nabidie Nɔmɔj gbatɔ u vuosi a taanɔ."

²⁰ Yisa die di karɔna a kpatɔ wa die u pili gbanɔku a yinji a nagɔ ka a yi Nɔmɔj jiamɔj tuntuntu, ta suon kalɔ. Ta vuodiekemba mana die di benne Nɔmɔj jiamɔj juoku me wo die di juma wa. ²¹ Womi Yisa die di piili a bala ba di, "Wudie die n karɔna Nɔmɔj gbanɔku suku, ken yi wusie jinne, sɔba ni wunnana die wo."

²² Die ba mana sugɔti die di falɔ anan wa ta ba bura wa, die di yi be mamachi anan wudiekemba u bala wa. Die ba pɔasa tan di, "Daa u yine Josefu bua wa?"

²³ Womi Yisa die di balɔ a yi ba di, "N ka chulya di ni nan balɔ mɔŋ nandagruɔ gie di, 'Gbɔgbaantu gbanɔŋ fu

gbanɔŋ.' Ni nan bi balɔ a yi mɔŋ di n yi mamachi tunkpuɔma n gbanɔŋ gbanɔŋ n tɔŋ ma sɔba ni wunnana di n yiye Kapenɔmi ma wa. ²⁴ Wusie mɔŋ bala ni di, vuosi ka tuose Nɔmɔj naazua u gbanɔŋ gbanɔŋ u tɔŋ ma. ²⁵ Wusie, kpihɔguba pam die benne Izara tɔŋgbanɔ ma, sanɔŋa dieke Elaja die di benne wo, sanɔŋa mi die nuɔ di ka nyɔa bina ataa anan chuti ayuaba, ta kɔŋkɔruɔ di ken nan tɔŋgbanɔka mana ma, ²⁶ ama Nɔmɔj die ka tɔŋ Elaja ba wunɔŋ mana jigini; die u tɔŋ wa wa kpihɔgu dieke di benne Zarefati Sadoni tɔŋ ma wa jigini. ²⁷ Sanɔŋa dieke Nɔmɔj naazua Elasa die di benne wo gama pam die benne Izara tɔŋ ma, ama ba wunɔŋ mana die ka ye gbaamɔŋ sie Naamani vuodie die di yine Siria dembinɔ, wunɔŋ u nyɔna ma die yene gbaamɔŋ."

²⁸ Die vuodiekemba mana die di benne Nɔmɔj jiamɔj juoku me wo ta wunɔŋ Yisa balɔku gie, die di juu sunyuruɔ pam anan wa. ²⁹ Die ba hagɔ a yagi wa a nyɔŋ tɔka a yaa wa ga kunkogi dieke ba muna ba tɔka a zie wo sikpen a yaala ba kpanɔŋi wa a taanɔ gɔɔlɔku sɔŋ, ³⁰ ama die u nyuɔŋ ba sunsɔŋ a chunɔ ga.

Dembinɔ dieke jumbɔanɔ die di yalla wɔ

(Maki 1.21-28)

³¹ Ka kuanɔŋ chaanɔ ta Yisa die di ga Kapenɔmi dieke di benne Galili tɔŋgbanɔ ma wa, davuɔsɔkɔri daari die u juu Nɔmɔj jiamɔj juoku me a piili daga vuosi Nɔmɔj wɔ. ³² U dagɔku die di yi be mamachi pam dama die u bala anan yiko.

³³ Ta daa wunɔŋ jumbɔanɔ die di yalla ta u bie Nɔmɔj jiamɔj juoku me die di faasi keesi nɔmɔsikpen di, ³⁴ "Funɔŋ Yisa, vuodie die di nyɔna Nazeriti, bia fu yaala ti jigini? Ken di fu chuɔsi ti mɔŋ? N sɔba vuodie die di yine fu, yiwo Nɔmɔj tuntunkasi vuonɔ."

³⁵ Ta Yisa die di natɔ jumbɔaku di, "Tari wati ta ken nyɔŋ daa wa ma." Die jumbɔaku di nagɔ daa wa taanɔ tɔŋgbanɔ ba mana nuɔŋa ta ken nyɔŋ u ma, anan ka naguna wa a taanɔ tɔŋgbanɔ mana die ka ka yi wa danɔŋa.

³⁶ Die di yi vuotamba mana mamachi die ba pɔasa tamba di, "Bia balɔŋ wunna? Ta u yaa yiko anan hagruɔ a yɔ jumbɔati nua, ta a nyɔna vuosi ma." ³⁷ Die wɔ die ba muɔli Yisa saanɔ tɔka ma mana.

Yisa die di gbaanna vuosi pam dene

(Mat. 8.14-17; Maki 1.29-34)

³⁸ Sanɔŋa mi Yisa die di nyɔŋ Nɔmɔj jiamɔj juoku me a ga Simoni tiginɔ. Die Simoni hanɔŋ hɔgu die di dua a yuagi, u nyɔŋgbanɔŋ die di faasi tuuli, die ba juɔsi Yisa di u surɔŋi wo. ³⁹ Ta Yisa die di ga a ga zie jigidie die u duana wa, ta yi yuagɔbu nuonɔ, die yuagɔbu di va wa; ta hɔgu wa di hagɔ bunɔŋ a yi ba chaanti.

⁴⁰ Die nɔmɔj die di june a kpatɔ, vuodiekemba mana die di yalla yuagɔtielinɔ ba tige me ba yuagi yuagɔti yiri yiri die di chii be a ken Yisa jigini. Die u nagɔ u nuusi a

diisi diisi ba mana ma die ba mana di ye gbaamɔ.

⁴¹ Ta u bi yi ta jumbiatɔ di nyɛɛ vuosi pam ma, die a nyɛɛ nana wa die a taan keesɛɛ ɛmɔsikpeɛɛ di, "Funɔɔ fu yine Nɔmɔ Buɔ wa."

Ama die u ka bi saagɔ di a balɔ wɔɔ, dama a sɔba baaru u yiwo Nɔmɔ Vuovuarɔkɔɔ Masia wa.

Yisa die di muulna wɔwɔnaha Nɔmɔ jɔamɔ juone me dene

(Maki 1.35-39)

⁴² Die tuɔ die di vunna die Yisa die di nyɛɛ tɔka ma a ga haagɔ ma; die vuosisi die didi dia a yaala wa, die ba kenne a ye wo wo, die ba ka bi yaala u ga ta va ba.

⁴³ Ama die u balɔ ba di, "Sie n ga tɔgɔhanɔ ba a ga balɔ Nɔmɔ wɔwɔnaha yaa gamma u naari kenɛɛ wɔ mi gban, dama die wɔ Nɔmɔ di tuɔ mɔ."

⁴⁴ Naa chɔan ma die u didi dia Judia tɔgɔ ta juo Nɔmɔ jɔamɔ juone me a daga vuosi wɔaha.

Yisa die di wana u bumbɔɔnɔ kuanɔandɔsɔba dene

(Mat. 4.18-22; Maki 1.16-20)

5 Daan kaanɔ Yisa die di ga a zie Genezariti gbagɔkɔku kuanɔan a bala Nɔmɔ wɔ ta daadan pam di taan giliɔ wo a wɔmma wɔaha. ² Die u ye haarɔ ale die di zene gbagɔ kuanɔan, zaasɔyigiribe die vanaha ta die a ga sugire ba nutɔ. ³ Yisa die di juu haarɔ kaanɔ, die di yine Simoni jaan ta balɔ wa di u kpanɔ ka a ga nyaabu sɔɔ bita. Yisa die di wa a kalɔ haarɔku sɔɔ a daga kɔkɔpaaku Nɔmɔ wɔ.

⁴ Die u dagɔna kpatɔ wa, die u balɔ Simoni di, "Kpanɔ haarɔku ka ga jigidiɛke di golɛ ta ni vigi ni nutɔti nyaabu sɔɔ a yigi zaasɔɔ."

⁵ Simoni die di yinɔ balɔ wa di, "Jakusɔ, ti tuɔ wa yuku mana ama ti ka yigi jaan. Tɔ, fu bala naa wa wɔ, n nan vigi nutɔti." ⁶ Die Simoni anan u chanchaalɔba die di vigi ba nutɔ a yigi zaasɔɔ pam, ta ba nutɔ die di yaala a kpaɔ kpaɔ. ⁷ Naa chɔan ma, die ba wa ba chanchaalɔba die di benne haarɔ kanɔ wa ma wa di ba ken a sɔɔnɔ be. Die ba ken vuari zaasɔba a suuli ba haarɔ ale wo mana, ta haarɔsɔ di wa dunsɔ a yaala a sɔɔɔ nyaabu chɔan. ⁸ Die Simoni Piita die di yene wudieɛke die di yine wo u gbigiri Yisa nɔnɔ a baaru di, "N Yɔmutɛɛ, n yiwo tuntumbiatɔtiɛɛ. N ka vɔna di n gbigi fu. Va mɔ ta ga", ⁹ dama die ba yigine zaasɔɔ pam wa die yine Simoni Piita anan u zualɔba mana mamachi ¹⁰ anan u chanchaalɔba, Jemisi anan Jɔɔɔ vuodieɛkɛma di yine Zebedi ballɔ.

Ta Yisa di balɔ a yɔ Simoni di, "Da vaa nɔmaamɔ yalla fu, a nyɛɛ jinne yaa gamma nan ga a sugɔma vuosi a kiere n jigɛɛ."

¹¹ Die wɔ die ba kpanɔ ba haarɔsɔ a juuɔ gaan a va jaan mana ta di Yisa kuanɔ.

Yisa die di gbaanna gamɔ dene

(Mat. 8.1-4; Maki 1.40-45)

¹² Saɔnɔ kaanɔ Yisa die die tuɔ kaanɔ ma ta daa wɔnyɔ di die mɔ a yallɔ gamɔ. Die u yene Yisa wa die u nagɔ u gban a taan tuɔgban u nɔnɔ a juusɔ wa di, "N Yɔmutɛɛ, di yi fu dɔnɔɔ fu gbaan mɔ."

¹³ Yisa die di tɔntɔ u nuuɔ a gbi daa wa ta balɔ di, "N saagɔya, fu gamɔ kpatɔya mɔ." Lele womi daa wa ganɔ di kpatɔ bunyɔ. ¹⁴ Die wɔ Yisa die di kpaan wa di, "Da ken balɔ vuon wuri gie, ama ga a ga nagɔ fu gban a dagɔ Nɔmɔ kɔkaabɔtu wa ta kaabi kaabi dieɛke Mosisi die di dagɔna wa yaa gamma gamɔ gbaanɔ wɔ, an nyon mana summa sɔba di lele fu ganɔku kpatɔya mɔ."

¹⁵ Ama die ba faasɔ muuli Yisa saan jigɛɛ mana, ta kɔkɔpaan die di ken u jigɛɛ di ba wɔn wudieɛke u balɔ, ta ye gbaamɔ a nyɛɛ ba yuagɔti ma. ¹⁶ Ama die u nɔan ga wa haagɔ ma a ga juusa Nɔmɔ.

Yisa die di vana nyɛɛgban kpiikiɛɛ tiɛɛ di ye gbaanɔ dene

(Mat. 9.1-8; Maki 2.1-12)

¹⁷ Saɔnɔ kaanɔ die Yisa di daga vuosi Nɔmɔ wɔ, ta Farasisi anan mɔraha didagɔba die di kalɔ mi, die ba nyɛɛ wa Galili tɔgɔ mana anan Judia tɔgɔ mana anan Jerusalemɔ a ken Yisa jigɛɛ. Die Nabitɛɛ Nɔmɔ hagɔɔ die di die u ma di u gbaan yuagɔtiɛɛ. ¹⁸ Die dembisi batan die di chii daa wɔnyɔ nyɛɛgbanɔ die di kpine kalɔnɔ ma a mɔ di ba nagɔ wa juu tigiɛɛ me a nagɔ wa duan Yisa nɔnɔ. ¹⁹ Ama die vuosi die di dala wa die ba ka bɔagɔ nagɔ wa juu, die wɔ die ba chii wo a juuɔ mampili sikpeɛɛ † a chɔ a yuori vɔɔɔɔ a nagɔ wa anan kalɔnɔ a sɔɔɔ duan vuosi sunsɔɔ Yisa nɔnɔ. ²⁰ Yisa die di yene ba yine wo yada dene wo, u balɔ yɔ daa wa di, "N zua n nagɔ fu taalɔ a chaa fu."

²¹ Ta mɔraha didagɔba anan Farasisi vuosisi die di piili a yile ba sugɔti ma di, "Munɔ yine daa wa gie a bala sɔba u yiwo Nɔmɔ? Vuobɔ baan nan nagɔ vuon taalɔ a chaa wa, ntaala Nɔmɔ nyɛɛna?"

²² Die Yisa di mɔnɔ ba sɔɔanyile ta piastɔ ba di, "Bɔ ni yile wɔaha gie ni sugɔti ma? ²³ Genhe jabɔ yine mɔɔ, fu baan balɔ di, 'N nagɔ fu taalɔ a chaa' yaa 'Hagɔ a chɔn?' ²⁴ N nan wa a dagɔ an ni summa a baaru manɔ vuota Buɔ yaa yiko dunɔ mama a nan bɔagɔ a nagɔ vuosi tumbiatɔ a chaa ba." Die wɔ die u balɔ a yɔ nyɛɛgbanɔkpiikiri tiɛɛ wo "N bala fu, hagɔ a nagɔ fu kalɔnɔ a ga tigiɛɛ."

²⁵ Lele womi daa wa die di hagɔ ba mana nɔnɔ a nagɔ u kalɔnɔ a kuli ta bɔra Nɔmɔ. ²⁶ Die di yi vuon mana mamachi pam ta nɔmaamɔ die di yigi be, die ba pagɔ Nɔmɔ a bala di, "Ti ye mamachi wɔ jinne."

† Ba nɔan kuse ba juone sikpeɛɛ me.

Yisa die di wana daa wunyi u saanj di yine Liiva dene
(Mat. 9.9-13; Maki 2.13-17)

²⁷ A kuanj chaanj ta Yisa die di nyuj a ye lampotuosiru ba wasnana Liiva ta u kalu jigidieka ba tuosinene lampoke juonj me. Yisa di balu a yi wa di, "Dia munj!" ²⁸ Die Liiva die di hagu a vaa jaanj mana ta di u kuanj.

²⁹ Liiva die di paalu a yi chaantu u tiginj me a yi Yisa; ta die lampotuosirinj pam ananj vuosi batanj die di lagisu die ananj ba. ³⁰ Die Farasisi batanj ananj ba muraha didaguru batanj die di yine Farasisi die di keñ piasa Yisa kuanjandusuriba di, "Bla nu die ta nyuo ananj lampotuosirinj ananj tuntumbiatu tielinj?"

³¹ Yisa die di yinji a balu ba di, ³² "Manuj n ka keñ di n balu vuodiekemba di yine vuovuna di ba vaa ba tumbiatu ama n keñ di n balu tuntumbiatu tielinj di ba vaa ba tumbiatu."

Siehaala ananj siekura di kana ka lagisu tanj dene
(Mat. 9.14-17; Maki 2.18-22)

³³ Die vuosi batanj die di balu Yisa di, "Joon kuanjandusuriba njanj kobba nuanj ta juusa Njunj sanja mana, ta Farasisi mba kuanjandusuriba di yie die gbanj gbanj ama fu kuanjandusuriba njanj die munj ta nyuo sanja mana."

³⁴ Yisa die di yinji a balu ba di, "Nu tunj yaala chaanj diekemba di gana hogu faaruj ma kobba nuanj, banuj ananj hogu wa tienj di lagisuna a beri wo? Die kaanj biagu a yi. ³⁵ Ama sanja nan keñ ba nan nagu hogu wa tienj a nyuj ba jiginj, sanja mi ba nan wa kobba nuanj."

³⁶ Yisa die di bi taanj ba nandaguru gie di, "Vuonj kaanj saagu a churu garthaaluj ta nagu ka garichokuj a baalu a ligi garukuuj voruj, dama u yi die u nan chuusi garthaaluku ta garthaaluku ananj garukuuri kaanj di mu tanj. ³⁷ Yaa nu yeye ta vuonj nagu daahaaluj asu gbanuj koliti diekemba di yine nyujkura ma? Dama u yi die daabu nan kuj a churu kolititi anj daabu ananj kolititi mana taanj yuru. ³⁸ Ama sie u nagu daahaaluj asu gbanuj koliti diekemba di yine nyujhaala ma. ³⁹ Duu yi ta vuonj di nyuu daakuuj, u keñ ye daahaaluj u ka bi yaala, u njanj baaru di 'Daakuuri nansuna.' "

Davuuskuru daaru wia
(Mat. 12.1-8; Maki 2.23-28)

6 Davuuskuru daanj kaanu die Yisa ananj u kuanjandusuriba die di chuj tianna zaa kuanj ma, ta u kuanjandusuriba die di gobe zaapakiti a yaga njaba. ² Ta Farasisi batanj die di piasu ba di, "Bla nu yie wudieke ti muraha di daguna di ti da yi davuuskuru daanj?"

³ Yisa die a piasu ba di, "Nu ye ka karuj Njunj gbanju sunj Davidi die di yine die wo? Konj die yalla wunuj ananj u kuanjandusuriba, ⁴ die u ga Njunj jiamuj juoku

sunj a ga nagu paanu dieke ba naguna a yi Njunj a njabi ta bi nagu yi u kuanjandusuriba ba njabi. Ama ti muraha die ka yi sienj di vuonj njabiha sie Njunj kukaabitu nyuna ma." ⁵ Yisa die di bi balu ba di, "Manuj vuota Bua yine davuuskuru daaru tienj."

Nuukpiikinj tienj gbaamuj wia
(Mat. 12.9-14; Maki 3.1-6)

⁶ Davuuskuru daanj kaanu buba Yisa die di ga juu Njunj jiamuj juoku a daga Njunj wia, ta daa wunyi die di bie mi u nuudiiginj die di kpi. ⁷ Ta die Njunj muraha didaguru ba ananj Farasisi batanj die di bie mi a yaala si-eti di ba galuj Yisa, die wia die ba daansa wa di ba ye di u nan gbaanj wa davuuskuru daaru. ⁸ Ama Yisa die munji ba sunjanyilehe ta balu yi daa dieke nuuke di kpine wo di, "Hagu a zie vuonj mana nunja." Die wia die u hagu a zie mi. ⁹ Die Yisa di balu a yi ba di, "Nu vaa n piasu nu, bla ti muraha di baa ti yime davuuskuru daraanj? Di ti sunji vuosi yaa ti chuusi ba? Ti gbatuma vuonj musu taamma yaa ti kuu ba?" ¹⁰ Die wia u daansu ba mana a tanj, ta die balu yi nuukpiikiri tienj di, "Tuntu fu nuuke." Die u tuntu u nuuke die ka bi haguru buba. ¹¹ Ama Njunj muraha didaguru ba ananj Farasisi die di ju sunyuru, a piili a bala yia tanj ba baanj yi Yisa dene.

Yisa die di vuaru na u kuanjandusuruj banj ananj bale wo dene

¹² Sanja mi Yisa die di ga juulu kunkogin di u juusi Njunj, a die juusi Njunj kanuj yuku mi mana. ¹³ Die tunj di vunna die u wa u kuanjanvuosi a keñ lagisu u jiginj a vuuru vuosi banj-ale, a wa ba tuntuntuj. ¹⁴ Die u vuuru wa Simoni (vuodieka u wasnana Piita) ananj Simoni numbuabinj Andurusi ananj Jemisi ananj Joon ananj Filipi ananj Batolomiwo, ¹⁵ ananj Matiwo ananj Tomasi ananj Alifusi buadembinj Jemisi ananj Simoni vuodieka die di yaala banuj juu vuosi yalluma ba gbanj wa, ¹⁶ ananj Judasi vuodieka die di yine Jemisi bua wa ananj Judasi Asikaroti vuodieka die di posine Yisa chika.

Yisa die di dagunana ta gbaama vuosi dene
(Mat. 4.23-25)

¹⁷ Yisa die di keñ sunj kunkogiri me ananj ba, die a ga zie tunjbanj dieke di muna tanj; ta die u kuanjanvuosi pam die di bie mi; vuosi pam die di nyuj Judia chaanj mana ananj Jerusalemi ananj Taya ananj Sadoni mana tigus die di gbigine mugkpuuri, ¹⁸ die ba kenye munj di ba wunj u wubaluka ta bi yaala u gbaanj ba. Vuodiekemba die jumbiatu die di yalla ba gbanj die kenye munj, die u gbaanj ba. ¹⁹ Die vuosi mana die di mla di ba gbi wa, dama haguruj die nyuna u ma a gbaama ba mana.

† Ba wasa u kuanjandusuriba banj ananj bale wo gie tuntuntuba.

Sugiflaluj anaj sugichuusuj wla

(Mat. 5.1-12)

²⁰ Sanjka mi die Yisa die di daansi u kuanjandusuriba ta baari di,

“Nlunuj zacklntielij sugiflaluj yiwo ni sutu,
dama Nmuj naari yiwo ni sutu!

²¹ Nlunuj vuodiekemba kɔŋ di yalla lele, sugiflaluj yiwo ni sutu,

dama ni nan keŋ chagi.

Nlunuj vuodiekemba di kunnana lele, sugiflaluj yiwo ni sutu,

dama ni nan daansi a laa.

²² “Vuosi di keŋ haa ni ta zeti ni ta zia ni ta chuusa ni saara, dama ni dina manuj vuota Bua wla, sugiflaluj yiwo ni sutu. ²³ Ni yalluma sugiflaluj ta seme dama ni nyuari nan daansi dala Nmuj naari ma; die gbanj gbanj die ba chualba die di yi Nmuj naazualba.

²⁴ “Nlunuj nyintitielij, wubianj bie ni ma,
dama ni wɔŋ ye ni choti jaan mj.

²⁵ “Nlunuj vuodiekemba di chaguna lele, wubianj bie ni ma,

dama kɔŋ nan daansi yigi ni.

“Nlunuj vuodiekemba di lanana lele, wubianj bie ni ma,

dama ni nan daansi ye sugichuusuj anaj kpanj.

²⁶ “Nlunuj vuodiekemba vuosi mana di burinana, wubianj bie ni ma; dama die gbanj gbanj ba chɔɔŋkuulba die di biri nmunchibusu naazualba.

Ni yalluma choti anaj ni dataasi

(Mat. 5.38-48; 7.12a)

²⁷ “Ama n bala nlunuj vuodiekemba di wunnana n baliku gie, ni chome ni dataasi ta yime wuvuna a yima vuodiekemba di hana ni. ²⁸ Ta vuodiekemba di kanana kaati a yla ni, ni balu ba di ‘Nmuj sunji be’, ta juusuma Nmuj a yima vuodiekemba di yinene ni blanj ²⁹ Du yi vuonj di keŋ falu fu kaamuj fu yinjji kaani wa gbanj a yi wa anj u fall. Du yi vuonj di keŋ a nagu fu jayeekikpenkpuuj fu vaa u nagu fu jayeekibinj a guti.

³⁰ Vuodieke nluj mana di keŋ juusu fu jaan fu yi wa, ta vuonj di keŋ gbatu fu jaan da keŋ dia a ga tuo.

³¹ Wudieke fu yaala vuosi yi a yi fu, fu yi die a yi fu chanchaaluj.

³² “Du yi fu cho vuodiekemba di chone fu nyuna ma, bia Nmuj di baa u nagu guti fu? Tuntumbiatu tielij gbanj cho wo vuodiekemba di chone be. ³³ Ta du yi fu yie vuvunuj a yla vuodiekemba di yinene vuvunuj a yla fu bia Nmuj di baa u nagu a guti fu? Tuntumbiatu tielij gbanj yie die. ³⁴ Du yi fu panja vuodiekemba fu sibuna di ba nan yinjji tunj fu, bia Nmuj di baa u nagu a guti fu? Tuntumbiatu tielij gbanj panja die a yla ba chanchaaluj ta yinjji tuose ba nyinti.

³⁵ “Die wla ni chome ni dataasi ta yime vuvunuj a yima ba. Ta du yi ni panja vuonj jaan ka ga yuasi, da vaa ni sugutu chuusi a wla, dama ni nyuari nan daansi dala, ta ni nan bi yi Nabadie Nmuj balli. Dama wunuj u yie wuvuna a yla vuodiekemba nine di kana ka suule wudieke u yinene a yla ba anaj vuobiatu mana. ³⁶ Ni chuguma zackluj siba ni Chɔɔŋ Nmuj dieke di benne arizanna ma di chugunana zackluj dene wo.

Chanchaaluj sariya diile wla

(Mat. 7.1-5)

³⁷ “Da keŋ a dii vuonj sariya amu Nmuj da keŋ dii fu sariya, da keŋ balu a chuusi vuonj amu Nmuj da keŋ balu a chuusi fu. Nagu fu chanchaaluj taal a chaa ba amu Nmuj dianj nagu fu taal a chaa fu. ³⁸ Yima vuosi amu Nmuj dianj nagu yi fu. Di nan di su siba Nmuj di baanj nan nagu u kuruba a mɔŋɔŋ zaa, ta ka keŋ suuli anaj ka kuanuanj mana anj u juu juu ta dɔŋ dɔŋ ta a keŋ suuli a jaasa anj u nagu a yi fu, fu baanj nan biagi a pɔŋɔŋ dene. Fu naguna fu kuruba a mɔŋɔŋ nyinti a yla vuosi die, Nmuj gbanj nan mɔŋɔŋ die a yi fu.”

³⁹ Ka kuanj chaanj Yisa die di taanj ba nandaguru gie di, “Yu nan biagi a datu u chanchaanj? Ba mana kaanj nan golinj me? ⁴⁰ Bubuguru dianj ka tianj u didaguru; ama bubuguru dianj di keŋ mɔŋɔŋ a buguru a kpatu u nan di su siba u didaguru wa.

⁴¹ “Bia fu daansa a yese munchubuj dieke di benne fu chanchaanj nimbinj me ta ka ye dakuuli dieke di benne fu gbanj gbanj fu nimbinj me? ⁴² Lala fu baa fu yi a balu yi fu chanchaanj di, ‘N zua, vaa n vuari nmunchubuj dieke di benne fu nimbinj me’, ta ka ye dakuuli dieke di benne fu gbanj gbanj fu nimbinj me? Funuj gugaantu wa gie, wolinj nagu dakuuli dieke di benne fu gbanj gbanj fu nimbinj me amu fu mɔŋɔŋ ye a vuari nmunchubuj dieke di benne fu chanchaaka nimbinj me wo.”

Tuluj anaj ka nyulnyulka wla

(Mat. 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ “Tuvuvunuj ka wala nyulnyulkiabiatu, ta tu dieke di yuaguna ka wala nyulnyulka vuna. ⁴⁴ Tuluj nyulnyulka ma ba siba ka. Ba ka yese kunkamuj hanjɔɔɔŋ jigij a tuura, yaa taama juu jigij a tuura. ⁴⁵ Vuovuvunuj yie tuvuvuna dama u sunj vuna mɔŋ; ta vuobianj dianj di yie tumbiatu dama u sunj suuli wo anaj wubiatu. Jadieke di benne vuonj sunj ma kanuj u bala.

Mumunuj bale wla

(Mat. 7.24-27)

⁴⁶ “Bia ni wasa mɔŋ ni Yɔmutiej ta ka yie wudieke n yaalala? ⁴⁷ Vuodieke mana di kienene n jigij ta wumma n wubalkaha ta dha, n nan dagu ni u sina die. ⁴⁸ Wunuj u su siba daa wunuj die di muna u tiginj, ta

die woliŋ a tuu tujgbanj a suuŋ a ga tugi tanj ta duanj nyabluŋ tanj sikpenj. Ka kuaŋ chaan nuŋ di keŋ nu pam ta muguŋ di kpa a ta nyaabu di keŋ nuŋ tigiŋ, ama die tigiŋ ka nanya dama die u muŋŋi mu ka muŋ. ⁴⁹ Ama vuodieke mana di wunnana n waha gie ta ka dha su sba daa wonyi die di muna u tigiŋ a zieŋ tambusuŋ me ta ka duanj nyabluŋ ka chianj wa, ta die nuŋ di nu muguŋ di kpa a, ta nyaan di keŋ nuŋ tigiŋ, die ka nan bunyi. Bla chuusibianj wunna!”

Yisa die di gbaanna Romi tuŋ sojasi jakuŋ tuntu dene

(Mat. 8.5-13)

7 Die Yisa die di daguna vuosisi a kpatu wa die u nyuŋ a ga Kapenomi tuŋ ma. ² Mi Romanisi sojasi jakuŋ wonyi die di bie mi a yallu u tuntu u chone pam, die yuaguŋ di yigi wo u gbigi kuŋ. ³ Die jakuŋ di wuŋ Yisa wa, a tuŋ juu vuosi nyuŋkura batan di ba ga a wa wa di u keŋ a gbaan u tuntu wa. ⁴ Die ba keŋ Yisa jigini a juusi wa anan nuŋŋmuna a baaru di, “Daa wa gie mu di fu suŋŋi wo, ⁵ dama u cho tu tujgbanja gie vuosi, ta mu Njuŋ juamun juon a yi tu.”

⁶ Die wa Yisa die di ba kuaŋ a ga. Die u gana a gbige tigiŋ, jakuŋ die di tuŋ u zualuŋ di ba keŋ balu wa di, “N Yomuŋ daa mugisi fu gbanj a kiere, dama n ka mu di fu keŋ juu n tigiŋ me. ⁷ Die wa manj ka keŋ fu jigini n gbanj gbanj wa. Ama ko yi nuan an n tuntu wa ye alaafa. ⁸ Dama manj n gbanj n yaa wa n nyuŋkura, ta yallu sojasi ba du n kuaŋ. N ŋaan balu a yi geŋ wo, gamma an u ga, ta balu a yi geŋ wo kiere an u keŋ; ta bu vaa n yomu yi wudieke n yaalala.”

⁹ Yisa die di wunna naa die di paalu a yi wo mamachi, die u yinŋi a balu yi kpiŋpaaku die di duna u kuaka di, “N bala nu, n ye ka ye vuon di yine muŋ yada sba naa Izara vuosi suŋ gbanj.”

¹⁰ Die sojasi jakuŋ zualba die di yinŋi a ga u tigiŋ me a ye u tuntu wa di yene alaafa.

Yisa die di vana kpihogu buadembinj di hagu kuŋ me dene

¹¹ Die tuŋ di vuona Yisa die di ga tuŋ kaanu ba wasinana Neeni, ta u kuaŋandusirba anan kpiŋpaaku die di u kuaŋ. ¹² Die u dene a ga tugi tuŋ nuan, die u ye kpiŋpaan di nyuna tuŋ suŋ a chii kuŋ di ba ga guu. Vuodieke die di kpine wo die yiwo kpihogu wonyi buabalumuŋ, die u yiwo dembinj. Kpihogu wa gbanj die bie kpiŋpaaku suŋ. ¹³ Die Yisa die di yene kpihogu wa zakuŋ die di yigi wo u balu a yi wa di, “Da kumma!” ¹⁴ Ta die di a ga a gbu tuŋ, ta vuodieke die di chine wo wo di zie. Yisa die di balu di, “Dalvakun hagu!” ¹⁵ Die kumbu miivoli die di yinŋi keŋ, ta u hagu kalu a piili bala wa. Yisa die di yinŋi a nagi wa yi u nuŋ.

¹⁶ Die ŋmaamuŋ die di yigi vuodieke mana die di benne mi, ba mana die di buru Njuŋ, a baaru di, “Njuŋ naazuakpenkpuŋ keŋ nyuŋ tu jigini muŋ”; ta bala tuŋ di, “Njuŋ keŋ suŋ a suŋŋi u vuosi muŋ.”

¹⁷ Yisa waha gie die di muulu ga Judia tuŋ mana anan tugi dieke mana di gbige mi.

Jakuŋ dieke di sunana vuosi Njuŋ nyaabu wa

(Mat. 11.2-19)

¹⁸ Ka kuaŋ chaan Jakuŋ dieke di sunana vuosi Njuŋ nyaabu kuaŋandusirba die di ga a balu wa waha gie mana. Die u wa vuosi bale u kuaŋandusirba suŋ, ¹⁹ a tuŋ ba tu Yomuŋ Yisa jigini di ba ga piasu wa di, “Funuŋ fu yine vuodieke di balla u keŋ wo yaa tu ye chusuma vuogaan buba?”

²⁰ Die ba kenne tugi Yisa jigini, die ba balu wa di, “Jakuŋ dieke di sunana vuosi Njuŋ nyaabu tunna tu di tu keŋ piasu fu di, ‘Funuŋ fu yine vuodieke u bala di u nan keŋ wo yaa tu ye chusuma vuogaan.’ ”

²¹ Kanun sanja mi gbanj gbanj Yisa die di gbaan vuosi pam, yuagtielin anan vuodieke yuagtu die di faasuna a haguŋ, ta vuaru jumbatu vuosi pam ma, ta die vaa yusu pam nine di yuori. ²² Die u yinŋi a balu Jakuŋ tuntu di, “Nu yinŋi a ga balu Jakuŋ wudieke nu wunnana ta yese wudieke; di nu ye ta yusu nine di yuorine, gbarigisu di chuŋ, ta vuodieke die di yuaguna gamuŋ ye wo gbaamuŋ, tukpaara tieŋ di wumma, ta kuntu di haga kuŋ me, ta zakuŋ tieŋ di wumma Njuŋ wubalku vuna. ²³ Ta sugifialuŋ bie vuodieke di kana ka chulu muŋ ma.”

²⁴ Jakuŋ tuntu di die di yinŋine a ga a kpatu wa, Yisa die di piili a piasa kpiŋpaaku yaa gamma Jakuŋ wa di, “Die nu gana Jakuŋ jigini haguŋ ma wa, bla die nu yile di nu nan ye? Die nu yile di nu nan ye huŋtu bulguŋŋuŋ di nuŋnana? ²⁵ Yaa bla die nu nyuŋ ga nu ye? Dembinj di yeegine nyinyeeki vuna? Vuodieke die di yeeginene nyinyeeki vuna ta bie ba duŋŋuŋ bie wo naaleesi me. ²⁶ Nu balu muŋ, vuobla die nu nyuŋ ga nu ye wo? Nu tuŋ yile di nu nan ye Njuŋ naazu yaa? Wusie manj bala nu, Jakuŋ nuŋ tuŋ naazu. ²⁷ Dama Jakuŋ die yine vuodieke Njuŋ die di bala u gbanju suŋ di, ‘Manj n nan tuŋ n tuntu an u woliŋ dha fu nuŋŋa a wunsu fu keŋ sieku a duan fu.’ ” ²⁸ Yisa die di bu balu ba a gutu di, “Manj n bala nu, ba ye ka muru vuon di tuanna Jakuŋ, ama vuodieke di walaruna kuaŋ Njuŋ naaru ma tuŋ wa.”

²⁹ (Ta Vuon mana anan lampotuosiribe die di saagu di Nabidie Njuŋ vuna, dama die ba wuŋ Jakuŋ muŋŋuŋ, ta vaa u su ba Njuŋ nyaabu. ³⁰ Ama Farasis anan vuodieke die di dagunana Njuŋ mura die di zeti Njuŋ di sanna die a yi ba, dama die ba ka saagu di Jakuŋ su ba Njuŋ nyaabu.)

³¹ Ta Yisa die di bu balu ba di, “Nunŋ leleke gie vuosi, bla manj nan nagi a magisu nu? Vuon bla yine nu? ³² Nu

niasɩ wa ballɩbɩsɩ dɩ kalla nyɔɔɔ jigin a nata wasa tamba, 'Ti wɩa wɩɩ a yɩa nɩ ama nɩ ka sie, ta chɩa hanye a yɩa nɩ ama nɩ ka kuma.'³³ Nɩnɩɩ leleke gie vuosi niasɩ wa ballɩbɩsɩ gie dama jɔɔɔ die dɩ kenne ta ka die nyindiike gban gban ta ka nyuo daɩ ta nɩ baari dɩ u yiwo yuɩyaan; ³⁴ ta manɩɩ vuota Bua dɩ keɩ die ta nyuo, nɩ baari 'Ye, u yiwo wutulitien aɩɩ daanyuru; ta bɩ yi lampotuosirin aɩɩ tuntumbɩati tielin zua.'³⁵ Ama vuodiekemba dɩ tuone Nɩmɩɩ yɩɩɩ daga dɩ dɩ yiwo wusie."

Yisa die dɩ gana Simoni vuodieke dɩ yine Farasisi vuoke tigin dene

³⁶ Die Farasisi wunɩɩ die dɩ wa Yisa dɩ u keɩ aɩ ba dii nyindiike u tigin me. Die Yisa die dɩ ga daa wa tigiri me, ba mana dɩ lagɩɩ kalt a die. ³⁷ Die hɔgu wunɩɩ die benne tɩka ma a duaga dembisi die dɩ wɩɩ dɩ Yisa bie daa wa tigiri me a die nyindiike, die wɩa u yaa kɔɩba aɩɩ tulaari dieke ligire dɩ faasɩna tua, ³⁸ a die a keɩ a gbigiri Yisa nagɩsɩ chɩɩɩ, a kuma u nintaanti dɩ nanna Yisa naatala ma. Die Yisa naatala die dɩ sunsɩ ta die hɔgu wa die dɩ nagɩ u sikpeɩ zoosi a chɩɩ ha ta die a mɔgɩsɩ u naatala ta sutɩ tulaaribu a yi he. ³⁹ Die Farasisi dieke die dɩ wana Yisa wa die dɩ yene naa u yile u sɩɩ ma dɩ, "Du yi daa wa gie dɩ seɩ yi Nɩmɩɩ naazua wusie, u tɩɩ nan dɩ sɩba hɔgu wa gie dɩ yine vuodieke. U tɩɩ nan dɩ sɩba a baari dɩ u yiwo tuntumbɩati tien."

⁴⁰ Die wɩa Yisa die dɩ balɩ Farasisi wa dɩ, "Simoni n yaa wɩɩ n baa n balɩ fu."

Ta Simoni die dɩ yinɩɩ baari, "Dɩdaguru balɩ mɩɩ?"

⁴¹ Yisa die dɩ balɩ wa dɩ, "Die dembisi bale die yalla vuodieke dɩ paɩɩnana ligire hamɩɩ. Wunɩɩ die dii wo ligire bie † kɔbɩsɩ-nu hamɩɩ, ta wunɩɩ dɩɩ die dɩ dii ligire bie baɩsɩ-nu hamɩɩ. ⁴² Die ba wunɩɩ mana die ka bɩagɩ tɩɩ wo, die wɩa die u nagɩ chaa ba mana dɩ ba gamma. Lele, ba jabɩa balla u chome wo pam?"

⁴³ Simoni die dɩ yinɩɩ balɩ wa dɩ, "N yi tama vuodieke hannɩ die dɩ faasɩna a dala wa."

Yisa die dɩ balɩ wa dɩ, "Fɩnɩɩ balɩ wa wusie." ⁴⁴ Die u yinɩɩ a daansi hɔgu wa ta balɩ yɩ Simoni dɩ, "Ye hɔgu wa gie? N kenne juu fu tigiri gie me, ka yɩ mɩɩ nyaan dɩ n nɩɩ n naatala ama hɔgu wa gie nɩɩ wa n naatala aɩɩ u nintaanti ta chɩɩha aɩɩ u sikpeɩ zoosi. ⁴⁵ Ama fɩnɩɩ nɩɩ ka mɔgɩsɩ mɩɩ, ama wunɩɩ nɩɩ u ka vaa n naatala mɔgɩsɩ n kenne a juu giena wa. ⁴⁶ Ta ka bɩ nagɩ kpaan a duuri n sikpeɩ, ama wunɩɩ nɩɩ u siti wo tulaari a yi n naatala ma. ⁴⁷ N bala nɩ, n nagɩ wa u tumɩati pam wa mana a chaa wa; die wɩa u cho mɩɩ pam wa, ama vuodieke n nagɩna a chaa wa bita, wunɩɩ u gban chome mɩɩ bita."

⁴⁸ Die wɩa Yisa die dɩ balɩ a yɩ hɔgu wa dɩ, "N nagɩ fu taalt a chaa fu."

† *Ligiri biɩ die yiwo damuunɩɩ tune.*

⁴⁹ Ta vuodiekemba die dɩ kala a gutɩ ba die wo die dɩ yile ba sugɩɩ ma dɩ, "Mɩnɩa wunna a bɩagɩ naga vuosi taalt a chaa ba?"

⁵⁰ Ta Yisa die dɩ balɩ a yɩ hɔgu wa dɩ, "Fu yada gbatuna fu a taan, gamma aɩɩ sugɩduagɩɩ."

Hɔgu diekemba die dɩ dɩna Yisa wɩa

8 Naa kuanɩ chaaɩ Yisa die dɩɩɩ dɩa tɩgɩkpuma aɩɩ tɩɩkpaɩɩsɩ a bala Nɩmɩɩ wɩwɩnaha yaa gamma Nɩmɩɩ naari wɩa. U kuanɩandɩsɩɩba baɩ aɩɩ bale die dɩ wa mɩɩ a ga, ² aɩɩ hɔguba batan die u vuariɩna jumbɩati ta gbaan batan yuagɩɩ; die ba yiwo, Meri Magidalini vuodieke die u vuariɩna jumbɩati bayɩɩɩɩ u ma: ³ batan die yiwo Chuza hɔgu wa, Johana (Chuza die yiwo Herodi tigiri tuntumbɩa jakuɩɩ) aɩɩ Susana aɩɩ hɔgu ba pam. Die hɔguba gie die naga ba gban gban ba nyinti a sunɩɩ Yisa aɩɩ u kuanɩandɩsɩɩba.

Buburtu wa nandagɩɩ

(Mat. 13.1-9; Maki 4.1-9)

⁴ Die daadaan pam die dɩ nyɩna tɩgɩsɩ tɩgɩsɩ pam a kien Yisa jigin, ta kɩkpaaku die dɩ keɩ lagɩsɩ a taan a gilin Yisa, die u taan ba nandagɩɩ gie dɩ:

⁵ "Daa wunɩɩ die nyɩna ga u kuanɩ dɩ u ga burɩ nyɩɩbura. Die u burɩnana wa a taɩ die dɩ nan sien me die ba tɩbɩha tuanna ta nembisi die dɩ keɩ nagɩha dii.

⁶ Atan dɩɩ die dɩ nan taɩ sikpeɩ jigidieke tantɩ die kana ka dala, die a nyune wo die a jigi dama tɩngban-ka die ka sunsɩ. ⁷ Atan dɩɩ die dɩ nan hanɩɩɩɩ dagɩɩsɩ ma die a mana die dɩ lagɩsɩ nyɩɩ, hanɩɩɩɩ die dɩ nyagɩ ha. ⁸ Ta atan dɩɩ die dɩ nan tɩngban vɩnɩɩ ma, ta die a nyɩɩ a burɩ ta nyɩɩ bie kɔbɩga kɔbɩga."

Yisa die dɩ wa balɩ ba a kpatɩ dɩ, "Vuodieke dɩ yalla tɩba ta nan wɩɩ u wumma!"

Wudieke wɩa u taana nandaga ha

(Mat. 13.1-9; Maki 4.1-9)

⁹ Ka kuanɩ chaaɩ u kuanɩandɩsɩɩba die dɩ piɩsɩ wa nandagɩɩ chɩɩɩ. ¹⁰ U yinɩɩ a balɩ ba dɩ, "Nɩnɩɩ nɩɩ Nɩmɩɩ vaa nɩ sɩba u naari wɩwɩnɩɩɩ mɩɩ, ama banɩɩ ba nɩɩ u taana ba nandaga, dɩ ba daansi ama ba da keɩ ye, ta wɩɩ ama ta kaan dɩ sɩba a chɩasɩ."

Buburtu nandagɩɩ chɩɩɩ

(Mat. 13.18-23; Maki 4.13-20)

¹¹ "Nandagɩɩ chɩɩɩ wunna: Nyɩɩburaha yine Nɩmɩɩ wɩbalɩka ha. ¹² Nyɩɩburɩ dieke dɩ nanna sieku me wo niasɩ wa vuodiekemba dɩ ɩaana wɩɩ Nɩmɩɩ wɩaha, ama Sitaani keɩ a nagɩ wɩa ha a nyɩɩ ba sugɩɩ ma, amu ba da keɩ tuo dii ta ye gbatɩtaanɩɩ.

¹³ Nyindiekemba dɩ nanna tantɩ sikpeɩ niasɩ wa vuodiekemba dɩ ɩaana wɩɩ wɩaha aɩɩ sugɩɩɩɩ,

ama a ka suuna ba suguti ma, ba njaan yiwo yada bita, ama saŋŋa dieke magisuŋ di keŋ keŋ ba njaan nagha taan muŋ. ¹⁴ Nyuŋburi dieke di nanna hanŋŋaŋŋa dagrusi jigiri niasu wa vuodiekemba di njaana wuŋ waha ama tuŋgbaŋka wumugisike anjan nyinti yaaluŋ keŋ juu a nyagi ha, amu a da keŋ buruŋ a nyuŋ bie. ¹⁵ Ama nyindiekemba di nanna tuŋgbaŋ vuku ma wa niasu wa vuodiekemba di njaana wuŋ waha ta tuohe anjan suguluŋŋuŋ ta muŋŋuŋ ɔɔgulu ha keŋ keŋ ta bi yaa hanu, ta nyuŋ bie vuuŋŋuŋ.

Popoli nandaguru

(Maki 4.21-25)

¹⁶ “Vuosi ka chɔgisa popoli ta naga kpali a bubu ke yaa a naga ka a ziele gado chuŋ. Ama ba njaan nagi ka muŋ a sagu popoli daan ma amu vuosisi di keŋ juu ba ye ka chaanŋku. ¹⁷ Wudieke mana di lɔburuŋa nan daansi a keŋ nyuŋ yeŋ ta wudieke mana dan di liguŋe nan keŋ yuori ta nyuŋ chaanŋ ma.

¹⁸ “Die wla ni summa ni wunnana Nmuŋ wla die, dama vuodieke mana di wunnana ta muŋŋuŋ ɔɔgulu ka ba nan yu wa pam a guti, ama vuodieke di wunnana ta ka muŋŋuŋ ɔɔgulu ha, ba nan tuo bita gban u yilinene di u yalla wa a nyuŋ u jigiuŋ.”

Yisa nuŋ anjan u numballi wla

(Mat. 12.46-50; Maki 3.31-35)

¹⁹ Womi Yisa nuŋ anjan u numballi die di keŋ, ama die ba ka buagi a gbigi wo dama vuosi die dala muŋ.

²⁰ Vuon wunyu die di balu a yu Yisa di, “Fu naa anjan fu numballi zie yeŋ me ta yaala ba ye fu.”

²¹ Yisa die di balu a yu ba mana di, “Manuŋ n naa anjan n numballi yine vuodiekemba di wunnana Nmuŋ waha ta di ha.”

Bulɔgusuŋ anjan nyaan die di tuone Yisa nuŋ dene

(Mat. 8.23-27; Maki 4.35-41)

²² Daan kaanŋ Yisa anjan kuanandusuruŋa die di juu haaruŋ suŋ, die u balu a yu ba di, “Ni vaa tu juuŋ ga gbaguru mi wo gaaruŋ.” Die wla die ba piili sieŋ. ²³ Die ba benne haaruku suŋ a gara Yisa die di guura. Ta bulɔguskuŋkeŋkuŋ die di keŋ bunyu a niga gbaguru ma, die haaruku di yaala ka suuli anjan nyaan, die ba bie wubian ma. ²⁴ Ta die u kuanandusuruŋa di keŋ a suguru wa a baaru di, “Jakusuŋ, jakusuŋ tu bie kuŋ me.”

Yisa die di hagu a natu bulɔgusibu anjan nyaan ponŋikiri a mana die di fuŋŋuŋ sɔmm. ²⁵ Womi die u balu yu u kuanandusuruŋa di, “Ni ka yi muŋ yada?”

Ta njaan die di yigi be, ka bi yi be mamachi ba piasa tan di, “Manuŋ wunna? Ta nata bulɔgusuŋ anjan nyaan ta a tuose u nuŋ.”

Yisa die di vuaruŋa jumbiatu daa wunyu ma dene

(Mat. 8.28-34; Maki 5.1-20)

²⁶ Ta die ba keŋ tugu Gerasa tuŋ ma a zie ta vaa Galili tuŋ ba kuan. ²⁷ Die Yisa die di kenne nyuŋ haaruku ma wa, ta Gerasa daa wunyu die jumbiatu di yalla wa di keŋ tuoli wo. Die u beri wo die a yuasi ta ka yeegi garuŋ yaa dua tiguŋ me ama die u bie wo jigidieke ba guunene vuosi haaguŋ ma. ²⁸ Saŋŋa dieke u yene Yisa wa die u faasi keesi a nan u nuŋŋa a faasi nata anjan lɔlɔkuŋŋuŋ di, “Yisa, Nabidie Nmuŋ dieke di benne arzan-na ma Bua, bua fu yaala n jigiuŋ? N juusa fu da keŋ a datu n tibuŋ.” ²⁹ Die u balu wa naa dama Yisa die yu wa jumbiatu nuŋ di a nyuŋ u ma. Die saŋŋa pam die a njaan mugise wo muŋ anjan ba njaana a bobu wa anjan chɔruŋa u nagisu anjan nuusi mana yuru, jumbiatu njaan vaa u kpaa ha muŋ ta nagi wa juu haaguŋ ma.

³⁰ Yisa die di plasɔ daa wa di, “Fu saanŋ?”

Die u baaru, “N saanŋ yine ‘Dala’ ” ka chuŋŋuŋ yine jumbiatu pam die bie u ma. ³¹ Womi jumbiatu die di juusa wa anjan nuŋŋuŋa di u da vaa a ga juu vɔruŋgoli me.

³² Die perukusi pam die benne kunkogiuŋ luŋŋuŋ a die; ta jumbiatu die di juusi Yisa di u vaa a ga juu perukusisi, die u yu he sieŋ. ³³ Die wla jumbiatu die di nyuŋ daa wa ma a ga juu perukusisi mana, die a mana die di chuŋŋuŋ daaguŋ kunkogiri luŋŋuŋ a suuŋ ga nan mugikuŋŋuŋ ma nyaabu die di dii he.

³⁴ Die vuodiekemba die di daansuŋa perukusisi die di yene wudieke di yine wo die ba chuŋŋuŋ ga tuŋka suŋ anjan kuatu ma a muulu wari. ³⁵ Die vuosi die di nyuŋ a ga di ba ye wudieke di yine wo. Die ba keŋ Yisa jigiuŋ a ye daa wa u vuaruŋa jumbiatu u ma wa u jigiuŋ u yeegi jayeekuŋ ta u sikpeŋ di muŋŋuŋ a tuma, njaan die di yigi ba mana. ³⁶ Vuodiekemba mana die di yene Yisa di gbaanna daa wa die wo die ba balu vuosisi. ³⁷ Die wla vuodiekemba mana die di benne Gerasa tuŋ ma die di keŋ Yisa jigiuŋ a juusi wa di u nyuŋ ba tuŋka ma, dama njaan die di faasuŋa a yigi be muŋ.

Die wla Yisa die di juu haaruku di u ga; ³⁸ mi daa dieke die u gbaanna wa die di juusi wa di u vaa u dan u kuan, ama Yisa die di balu wa di, ³⁹ “Yiŋŋuŋ kuli fu tiguŋ a ga muulu tunkpuŋ dieke Nmuŋ di yine a yu fu.”

Die wla daa wa die di ga tuŋka suŋ mana a balla Yisa die di yine wudieke mana a yu wa.

Jaarusi havuubiŋ yuaguŋ anjan hɔgu dieke di gbuna Yisa jayeekuŋ wla

(Mat. 9.18-26; Maki 5.21-43)

⁴⁰ Die Yisa di wana a yiŋŋuŋ a ga gbaguru mi wo chaaku, kpikuŋŋuŋ die di tuoli wo anjan sugufaluŋ a yi wo anŋa dama die ba mana die chusa wa muŋ. ⁴¹ Womi daa wunyu ba wasuŋa Jaarusi di keŋ tugu, die u yiwo Nmuŋ juŋŋuŋ juoku jakusuŋ. Die u keŋ gbirigi Yisa

nuŋa a juusi wa di u keŋ wunŋ u tigin, ⁴² dama die u buabalumŋ die di yine havuubiŋ ta yi bina baŋ aŋaŋ ale die yuaguna a gbigi kuŋ.

Die Yisa die di ganana wa, kɩkpaanŋ die di gilij wo jigij mana.

Hɔgu wunŋ die gbuna Yisa garuŋ a ye gbaamŋ wla

⁴³ Kɩkpaaku suŋ hɔgu wunŋ die benne u nyŋgbanuŋ di nyuna zuŋ dene bina baŋ aŋaŋ ale, die u nagu u yalla jadieke mana mana a yɩ gbɩgbaantɩ, ama die ba wunŋ mana ka bɩagi a gbaanŋ wa. ⁴⁴ Die u daagu kɩkpaaku suŋ a keŋ Yisa kuanŋ a gbɩ u jayeekiri kuanuanŋ, lele womi die u zumbu di gobi bunŋ. ⁴⁵ Mi die Yisa di piasi di, "Mɩnta gbuna muŋ?"

Die ba mana die di chiisi, ta Piita die di baaru di, "Jakusuŋ, kɩkpaaku gilij fu muŋ ta di dia chua fu."

⁴⁶ Ama ta Yisa die di baaru di, "Vuonŋ gbɩ muŋ muŋ dama n sɩba di hagruŋ nyuŋ n ma." ⁴⁷ Die hɔgu wa die di muŋgɩna di u kaanŋ bɩagi a lɔbɩri wa, die wla die u keŋ a cheele ta gbigiri Yisa nuŋa. Mi die u balɩ Yisa vuonŋ mana nine me wudieke wla u gbuna wa wa ta ye gbaamŋ die bunŋ. ⁴⁸ Yisa di balɩ a yɩ wa di, "N lta, fu yada gbaanna fu. Gamma aŋaŋ sugiduaguŋ."

Yisa die di vana havuubiŋ di hagu kuŋ me dene

⁴⁹ Die Yisa di yene ko bala waha gie, vuonŋ wunŋ die di nyuŋ jakuuru tigin a keŋ a balɩ wa di, "Fu lta wa kpiye; da mugisi Dɩdagru wa bɩbra."

⁵⁰ Ama Yisa die di wuŋ ta balɩ yɩ Jaarusi di, "Da vaa ŋmaamŋ yalla fu; funuŋ ko yi yada ta havuubike nan ye alaafia."

⁵¹ Yisa die di keŋ a juu tigiŋ me, die u ka yi vuonŋ di di u kuanŋ sie Piita, aŋaŋ ɩɩɩ aŋaŋ Jemisi aŋaŋ havuubike chɩɩɩ aŋaŋ u nuŋ nyuna ma. ⁵² Vuonŋ mana mi die di kuma ta die zɩɩɩɩ bua wa wla. Yisa die di balɩ ba di, "Nɩ da kumma, bua wa ka kpiye u ko guura muŋ."

⁵³ Die vuosisi die di laa wa dama die ba sɩba a baaru di bua wa kpiye muŋ. ⁵⁴ Ama Yisa die di yigi u nuuŋ me ta baaru di, "N, bua hagu!" ⁵⁵⁻⁵⁶ Die u yinŋi keŋ u mɩsɩ ma ta hagu zie bunŋ. Die di yi bua wa chɩɩɩ aŋaŋ u nuŋ wo mamachi, Yisa die di balɩ ba di ba yɩ bua wa jaanŋ aŋ u dii. Ama Yisa die di kpaanŋ ba di ba da keŋ balɩ vuonŋ wudieke di yine wo.

Yisa die di tunna u kuanandusɩɩba baŋ aŋaŋ bale wo dene

(Mat. 10.5-15; Maki 6.7-13)

9 Ka kuanŋ chaanŋ Yisa die di wa u kuanandusɩɩba baŋ aŋaŋ bale wo a lagɩsɩ u jigij ta yɩ ba hagruŋ aŋaŋ yiko di ba vuuruma jumlati ta gbaama yuagɩtɩ vuosi me. ² Ta die tuŋ ba di ba ga muuli Nmuŋ naaru waha ta gbaanŋ yuagɩtieliŋ. ³ Ta die balɩ ba di, "Nɩ da nagu jaanŋ mana a ga nɩ sieku; nɩ da nagu daanŋbanuŋ

yaa bulɔguŋ yaa nyindiike yaa ligire aŋaŋ jayeekiŋ a gutɩ nɩ wone yeegi jadieke wo me. ⁴ Nɩ keŋ a juu tigi-dieke mana nɩ bemme mi a ga tugu sanŋa dieke nɩ bala nɩ nyuŋ tika ma. ⁵ Jigidieke mana ba kana ka tuo nɩ aŋaŋ sugɩɩɩɩ, sanŋa dieke nɩ keŋ nyunna tika ma nɩ piisi nɩ nagɩsɩ tankɩɩɩ a taanŋ mi aŋ ka dagɩ sɩba ba yi chuusi muŋ."

⁶ Die wla u kuanandusɩɩba die di nyuŋ a di dia tuŋkpanŋɩsɩ mana a muula Nmuŋ wuvunaha ta gbaama vuosi jigie mana.

Herodi aŋaŋ Yisa wla

(Mat. 14.1-12; Maki 6.14-29)

⁷ Die Herodi vuodieke die di yine Galili tuŋgbanŋa mana naajakusuŋ die di wuŋ wudiekemba mana die di yinene, die a paalu mugisi wo dama vuosi batanŋ die baaru di ɩɩɩ vuodieke die di sɩnana vuosi Nmuŋ nyaabu hagna kuŋ me, ⁸ batanŋ danŋ di baaru di Elaja yinŋine a keŋ, ta batanŋ danŋ di baaru di Nmuŋ naazualuŋ die di benne kuŋ ma wa wunŋ yinŋine keŋ u mɩsɩ ma. ⁹ Ta Herodi die di baaru di, "Die n yi ba gobi wo ɩɩɩ sikpenŋ ama mɩnta yine daa wa gie manŋ wumma u wla di u yie waha gie?" Die u mɩa di u ye Yisa.

Yisa die di yuna dembisi tuse anu nyindiike dene

(Mat. 14.13-21; Maki 6.30-44; ɩɩɩ 6.1-14)

¹⁰ Die Yisa tuntuntɩba die di yinŋi a keŋ a balɩ wa wudiekemba mana die ba yine. Die u nagɩ ba, ba ga tuŋ kaanu ba wasunana Befisada ba nyuna ma. ¹¹ Ama kɩkpaaku die di wuŋ ta tuu u poli. Die u yene be ba kienene die u tuo be aŋaŋ sugɩɩɩɩ, ta dagɩ ba Nmuŋ wla yaa gamma u naaru ma ta gbaanŋ vuodiekemba die di yaalala gbaanuŋ.

¹² Sanŋa dieke ŋmuɩɩ die di ɩɩɩnana wa, u tuntuntɩba baŋ aŋaŋ bale wo die di keŋ u jigij a baaru di, "Vaa vuosisi ga tɩgɩsɩ aŋaŋ tuŋkpanŋɩsɩ diekemba di gbine amu ba nan yallɩ nyindiike aŋaŋ jigiduagɩsɩkuŋ, dama giena yiwo haagɩyerŋ."

¹³ Ama Yisa die di yinŋi a balɩ ba di, "Nɩnuŋ nɩ gbanŋ gbanŋ nɩ yɩ ba jaanŋ aŋ ba dii." Die ba yinŋi balɩ wa di, "Tɩ yaa wa paanu golime anu aŋaŋ zaasɩsɩ ale nyuna ma. Funuŋ yaala tɩ ga da wa nyindiike a yɩ kɩkpaaku gie mana?" ¹⁴ (Die dembisi dieke die di benne mi die yiwo sɩba tuse anu.) Yisa die di balɩ u kuanandusɩɩba di, "Nɩ vaa vuosisi puo puo a kala banŋɩ-nu nu."

¹⁵ Die u kuanandusɩɩba die di yi die ta vaa ba suuŋ kalɩ. ¹⁶ Ta u nagɩ paanusɩ golime anu wa aŋaŋ zaasɩsɩ ale wo, a daansi ŋmuɩsɩkpenŋ ta pagɩ Nmuŋ ta yi he gbieri gbieri a nagɩ ha yɩ u kuanandusɩɩba ba nagɩ tɩa tɩa vuosisi. ¹⁷ Die ba mana di dii a chagu ta tɩalɩ tɩalɩ, u kuanandusɩɩba die di vaaru nyuŋ tɩalɩkaha a suuli kpartɩ baŋ ale.

Piita die di bala wokpuma yaa gamma Yisa ma dene

(Mat. 16.13-19; Maki 8.27-29)

¹⁸ Saŋŋa kaani Yisa die di juusa Njmuŋ u nyuna ma, ta u kuanɔndusɔrɔba die di keŋ u jigin, die u piast ba di, "Muna kpɔkpaaku di baa n yiye?"

¹⁹ Die ba yinŋi balɔ wa di, "Bataŋ baari fu yiwo ɔɔɔn vuodieke die di sunana vuosi Njmuŋ nyaabu, bataŋ diaŋ di baari di fu yiwo Elaja, ta bataŋ diaŋ di baari, Njmuŋ naazuɔlɔba wonyi die di benne kuriŋ ma wa yinŋine a keŋ u mɔsi ma."

²⁰ Die u piast ba di, "Ta nɔnɔŋ nɔŋ muna ni baari n yiye?"

Piita di yinŋi balɔ wa di, "Fonɔŋ fu yine Njmuŋ vuovuarkɔŋ, Masia wa."

Yisa die di bala u wahala diile aŋaŋ u kuŋ wɔa dene

(Mat. 16.20-28; Maki 8.30-9.1)

²¹ Mi Yisa die di kpaanŋ ba aŋaŋ nɔŋŋmuna di ba da keŋ balɔ vuonŋ wɔari gie, ²² ta die bi a baari di, "Sie manɔŋ vuotaŋ Bua wa dii wahala pam, ta tɔka nyɔŋkura aŋaŋ Njmuŋ kɔkaabɔtɔba nyɔŋkura aŋaŋ Njmuŋ tigiri mi mura dɔdagurɔba di keŋ zeti muŋ, a bi kuɔ muŋ ama daraa ataa daraanŋ n nan haŋi kuŋ me."

²³ Die u balɔ yi ba mana mana di, "Vuodieke mana di a keŋ yaala u dia n kuanŋ sie u daanŋ u gbanŋ gbanŋ u wɔa, ta viigi u dagarkuri daanŋ mana a dia muŋ. ²⁴ Ama vuodieke nɔŋ mana di yaala u gbati u gbanŋ gbanŋ u mɔsi nan waari ka, ama vuodieke nɔŋ mana di waarɔna u mɔsi n wɔa nan ye ke. ²⁵ Bia vuonŋ di baa u ye u a keŋ a ye dunɔa mana nyinti ama ta waari u gbanŋ gbanŋ u mɔsi? ²⁶ Vuodieke di a keŋ chɔga viivi a ka balɔ manɔŋ aŋaŋ n dagiku gie vuosi jigin, die nɔŋ manɔŋ vuotaŋ Bua manŋ keŋ keŋ aŋaŋ n haguruŋ aŋaŋ n Chua Njmuŋ haguruŋ aŋaŋ u malakasisi haguruŋ n nan daanŋ chɔgi di tierŋ gbanŋ viivi di n yaa wa a guti n vuosi ma. ²⁷ Wusie manŋ bala ni, vuosi bataŋ bie giena ba kaanŋ kpi ntaala ba keŋ ye Njmuŋ naari keniŋ."

Yisa nyɔŋgbanɔŋ taruŋŋ wɔa

(Mat. 17.1-8; Maki 9.2-8)

²⁸ Die u balla wɔaha gie a kpatɔ wa, a kuanŋ chaanŋ die di yi daraa anu, die u nagɔ Piita aŋaŋ ɔɔɔn aŋaŋ Jemisi a guti u ma a ga juali tanŋ sikpenŋ di ba juusi Njmuŋ.

²⁹ Die u juusunana Njmunu u nine chaanŋ die di taruŋŋ ta u nyinŋyeeke die di faasi yɔanti ta nyɔŋɔsa. ³⁰ Womi die dembisi bale die di nyuŋ mi, Njmuŋ naazuɔlɔŋ Mosisi aŋaŋ Elaja ³¹ ta die bala aŋaŋ Yisa yaa gamma u kuŋ wɔa aŋaŋ u bala u kpi die Jerusalemi ma, ta yi Njmuŋ choti. ³² Ama Piita aŋaŋ u chanchaalɔba die faasi guura muŋ, ama die ba haguna wa die ba ye chaankpenŋkpuŋ di giline Yisa, ta ba bi ye dembisi bale di zene aŋaŋ wa. ³³ Die dembisisi di nyunnana Yisa jigiri, Piita die di

balɔ a yi wa di, "Jakuuŋ, di vuuna muŋ ti benne giena. Ti nan wunsɔ viisi ataa, aŋ kaani yi fu jaanŋ, aŋ kaani diaŋ yi Mosisi jaanŋ, kaani Elaja diaŋ jaanŋ." Die Piita paalu ka sɔba wudieke u balala.

³⁴ Die u yene ko bala wɔaha, nuŋmaanŋ die di keŋ a ligi be, ta ŋmaamuŋ die di yigi be ba benne ka suku.

³⁵ Die lɔluŋ die di nyuŋ nuŋmaaku suŋ a baari di, "N Buadembiŋ wunna, wunuŋ manŋ vuari, ni wumma wa."

³⁶ Die lɔlku di balɔna a kpatɔ wa, die ba ye Yisa di zene u nyuna ma. Die u kuanɔndusɔrɔba die di tarɔ yaa gamma ba yene wudieke wo, ta ka balɔ vuonŋ saŋka mi wudieke ba yene wo.

Yisa die di vuaruŋa jumɔlanŋ daluakibiŋ ma dene

(Mat. 17.14-18; Maki 9.14-27)

³⁷ Die ka tunvuusa Yisa aŋaŋ u kuanɔndusɔrɔba die di keŋ suonŋ tanɔ ma, kpɔkpaanŋ die di tuoli wo. ³⁸ Mi daa wonyi die di bie kpɔkpaaku ma ta faasi wa Yisa di, "Dɔdaguru! N juusa fu, keŋ daansi n daluabike gie; dama u yiwo n bua balɔmuŋ. ³⁹ Jumɔlanŋ yalla wa, ka keŋ haŋi ka ŋaanŋ yi u faasi keese ta nagɔ wa a taanŋ tuŋgbanŋ sɔba kpenkpennantu ta funfuguti di nyuna u nuonŋ ma, ka mugisi wa muŋ ta ka vasa wa a yuasa. ⁴⁰ Manŋ juusi fu kuanɔndusɔrɔba di ba vuari ka ama ba ka biagi."

⁴¹ Yisa di yinŋi a balɔ ba di, "Nɔnɔŋ lele vuosi gie di wone yada ta bi yi vuodiekemba di kana ka dia Njmunu, ni yaala n bemme ni jigin a ga tugɔ saŋŋa bia? Ni yaala n yaa wa suguru aŋaŋ ni a ga tugɔ saŋŋa bia?" Ta die balɔ a yi daa wa di, "Yaa bua wa a keŋ giena."

⁴² Die bua wa di kienene wo jumɔlaku di nagɔ wa a taanŋ tuŋgbanŋ ta die u cheele. Yisa die di natɔ jumɔlaku, ta gbaanŋ bua wa ta yinŋi nagɔ wa yi u chɔɔŋ. ⁴³ Die di yi vuosisi mana mamachi yaa gamma Njmuŋ di daguna haguruŋ dene.

Yisa die di bɔna balɔ u kuŋ wɔa dene

(Mat. 17.22, 23; Maki 9.30-32)

Die u yinene wudieke wo di ko yie vuosisi mamachi, saŋka mi die u balɔ yi u kuanɔndusɔrɔba di, ⁴⁴ "Ni yuori ni tɔba a wuŋ vunuŋ wudieke n bala n balɔ ni naa; ba nan daansi nagɔ manɔŋ vuota Bua a nagɔ yi vuota nuusi me." ⁴⁵ Ama ta die ba ka sɔba ka wurɔ chɔanŋ, dama Njmuŋ die ligi ba yɔanŋ di ba da summa ka chɔanŋ; ta die ŋmaamuŋ di bi yalla ba di ba piast wa ka chɔanŋ.

Muna yine vuokpuŋ wɔa

(Mat. 18.1-5; Maki 9.33-37)

⁴⁶ Ka kuanŋ chaanŋ die u kuanɔndusɔrɔba di nuga nunhaguruŋ yaa gamma ba jabɔa yine vuokpuŋ. ⁴⁷ Ta Yisa die di muŋŋi ba suŋanyile, die wɔa die u nagɔ buabiŋ a vaa u keŋ zie u jigin, ⁴⁸ ta balɔ ba di, "Vuodieke mana di a keŋ a muŋŋi a tuo bua wa gie n saanŋ ma, u muŋŋi

tuo mun mun; ta fu munni tuo mun, munni tuo wo vuodieke di tunna mun wa. Ama vuodieke di naguna u gbanj a buruj buabinj ni mana sunj wunuj u yine vuokpuij a tianj ni mana.”

Vuodieke di kana ka wagi ni, u guti wa ni ma
(Maki 9.38-40)

⁴⁹ Јакон die di balu a yi Yisa di, “Jakounj, die ti ye wo vuonj di yagunana jumbiatu vuonj ma fu saanj ma, die ti balu wa di u vaa dama die u ka yi ti wunyi.”

⁵⁰ Yisa die di balu yi ba di, “Ni da kaguma wa, dama vuodieke mana di kana a waga ni, u guti wa ni ma.”

Samaria tunjkanj ni vuosi die di zetine Yisa dene

⁵¹ Die sanja di gbigine di Yisa yinji a juati arizanna wa, die u dii sikimij a nyuj a gara Jerusalemi. ⁵² Die u wolinj a tunj tuntuntuj di ba ga Samaria vuosi tunjkanj kaani ma a yi jaanj mana siri a ziej wo, ⁵³ ama ti-ka vuosi die ka saagi u kejkua dama die ba siba di u gara Jerusalemi. ⁵⁴ Ta u kuanjandusuriba Jemisi ananj Јакон die di yene naa wa die ba piastu wa di, “Tu Yomutienj, fu yaala ti yi bolinj nyuj njmunsikpenj a kejj die be?”

⁵⁵ Ama ta Yisa die di yinji a daansi ba ta galuj ba, ⁵⁶ ta die ba ga tunjkanj gaanj bibra.

Vuodiekemba di yaala ba du Yisa kuanj wla
(Mat. 8.19-22)

⁵⁷ Die ba ganana wa daa wunyi die di balu a yi Yisa di, “N nan di di fu a ga jigidieke mana fu ganana.”

⁵⁸ Yisa die di yinji a balu wa di, “Gbaanchura yaa vuruti a juo, nembisi dianj di yaa tuusi a juo ama manuj vuota Bua wo jigiduagtsukuj.”

⁵⁹ Die u bu balu yi daa wunyi dianj di, “Dia munj.” Ama daa wa die di baaru di, “N Yomutienj, vaa n wolinj, a ga a ga guu n chua.”

⁶⁰ Ta Yisa die di yinji balu wa di, “Vaa kunti † guu ba gbanj gbanj ba kunti. Funuj gamma a ga muuli yi vuosi Njunj naaru wla.”

⁶¹ Ta wunyi dianj di baaru di, “N Yomutienj, n nan dudu fu ama vaa n wolinj ga tiginj a taanj n denj.”

⁶² Die Yisa di yinji a balu wa di, “Vuong kaanj biagi a pogi naakouj a kua ta yinji daansa u kuanj. Du yi vuonj di daansa die, u ka mu ananj Njunj naaru tuuma tumuj.”

Yisa die di tunna u didusuruj banjisi-yupoyi ananj bale wla

10 Naa kuanj chaanj die Yisa die di vuari dembisi banjisi-yupoyi ananj bale ta tunj ba ba balele di ba wolinj ga tigudieke ananj jigidieke u gbanj gbanj u yinene siri di u ga. ² Die u balu a yi ba di, “Zaaha biye

† Kunti yiwo vuodiekemba di kana ka di Yisa kuanj.

munj ta dala ama zaagobiribe ka dala. Die wla ni juusi zaaha tienj anj u guti tuntuntuj anj ba kejj gobihe. ³ Ni gamma! N tuma ni, ni nan di su siba yibisi di benne gbaanchura sunj. ⁴ Ama ni da kejj a nagu ligire yaa buloguj yaa nura, ta ni da bu chuusuma sanja a waastu ma vuosi sienj me. ⁵ Ama tigidieke nuj mana ni kejj a juu ni wolinj a baaru, ‘Suguduaguj bemme tiginj gie vuosi me.’ ⁶ Du yi ta tiginj tienj wo di yaala suguduaguj, u nan munni tuo ni. Ama u ka yi die ni suguduagiku nan yinji kejj ni jiginj. ⁷ Du yi ni kejj juu tiginj me, ni bemme mi ta dime ta nyume jadieke mana ba naguna yi ni. Dama tuntuntu mana mu u tuo u tune. Ni da tariguma ni tigiberisikinj. ⁸ Du yi ni ga juu tunj diekemba mana ba munni tuo ni, ni dii jadieke mana ba kejj nagu yi ni, ⁹ ta gbaanj yuagutieliuj mana di benne mi, ta balu yi ba di, ‘Njunj naaru kejj a gbigi ni munj.’ ¹⁰ Ama du yi ni kejj juu tunj dieke ba ka munni tuo ni, ni nyuj a ga ba siekpuma ma a balu di, ¹¹ ‘Tu nagusi di yigine tankulu dieke ni tika gie me ti piasta a taanj ta taana ni. Ama ni summa wuru gie, di Njunj naaru wanj kejj a gbigi ni munj.’ ¹² N bala ni di sarjya diile daanj, tika mi vuosi tibidatuj nan tianj Sodomi tunj vuosi tibidatuj.”

Tunj diekemba yada di kana ka dala wla
(Mat. 11.20-24)

¹³ “Wubianj bie nunuj Korazini vuosi ma; wubianj bie nunuj Befisada vuosi mama; dama mamachi wudieke n yine ni tigusu ma wa, manj tunj a yi die Taya ananj Sidoni ma ma, vuodiekemba di benne mi wo tunj nan vaa ba tumbiatu a yuasi ta nagu vaatu ananj tanyeeluj a buulu ba gbanj anj die dagu siba ba chugu nyuj ba tumbiatu ma ma munj. ¹⁴ Daa dieke Njunj di baanj nan dii vuosi sarjya, ni tibidatuj nan faasi dala pam a tianj Taya ananj Sidoni vuosi sarjya. ¹⁵ Ta nunuj Kapenomi vuosi, Njunj nan kutu ni njmunsikpenj? Aayi, u nan vigi ni a taanj kunti jigiberisikinj.” ¹⁶ Sanja mi die u balu u kuanjandusuriba di, “Vuodieke mana di wunnana ni baliku, u wunuj wa manuj; ama vuodieke di kejj zeti ni, zeti wo manuj; ta vuodieke dianj di zetine manuj zeti wo Njunj vuodieke di tunna munj.”

Didusuruj banjisi-yupoyi ananj bale wo di yinjinne a kejj Yisa jiginj dene

¹⁷ Die dembisi banjisi-yupoyi ananj bale wo die di yinji kejj Yisa jiginj ananj sugufaluj ta balu wa di, “Tu Yomutienj, fu saanj haguruj ma jumbiatu saagi wa tu nua.” ¹⁸ Ta u yinji balu ba di, “N ye wo Sitaani di nyuna njmunsikpenj a kejj nan siba nunyigusuj. ¹⁹ Ni wumma, n yi ni wa yiko di ni chumma nyinvuuke ananj chiakuruti ma ta bu nyanjni ni dataanj Sitaani haguruj mana; ta wuru kaanj yi ni. ²⁰ Ni da yalluma sugufaluj di jumbiatu saagi ni nua nyuna ma, ama ni yalluma sugufaluj dama ba maagi ni saara arizanna ma.”

Yisa die di yalla sugɔfɔlɔŋ dene

(Mat. 11.25-27; 13.16, 17)

²¹ Kanɔŋ sanɔka mi Nɔmɔŋ Halɔkasɔka die di yi Yisa sugɔfɔlɔŋ u baari di, "N Chua Nɔmɔŋ, vuodieke di yine ŋmɔŋsikpen anan tɔŋɔbanɔka gie tien, n bura fu, dama funɔŋ lɔburi waha gie yantielin anan sɔsɔbɔruɔŋ jigin ama ta yuori he a yi ballɔbɔsi; dama die fu tuma fu tuuma a yie fu nansɔŋ."

²² Ta Yisa die di bi baari di, "N Chua Nɔmɔŋ nagɔ wa jaan mana a yi muɔ; vuonɔ ka sɔba manɔŋ Nɔmɔŋ Bua wa sie n Chɔɔŋ wa Nɔmɔŋ, vuonɔ dɔanɔ ka sɔba n Chɔɔŋ wa Nɔmɔŋ sie manɔŋ Nɔmɔŋ Bua wa anan vuodiekemba n yaala n nagɔ wa a dagɔ."

²³ Womi Yisa die yinɔŋ a tuoli u kuanɔandɔsɔrɔba ta balɔ yi ba nyuna ma di, "Ni yaa sikpen nansɔŋ dama ni nine ye wudieke ni yesinene wo! ²⁴ N bala ni di Nɔmɔŋ naazualɔŋ pam anan naalɔŋ pam die yaala ba ye wudieke ni yesinene wo, ama die ba ka ye ke, ta die bi yaala ba wunɔ wudieke ni wunnana wa, ama die ba ka wunɔ ka."

Samaria vuovunɔŋ nandagɔrɔ wɔa

²⁵ Die daanɔ kaanɔ mɔraha dɔdagɔrɔba wunɔ di keɔ di u magɔsi Yisa ta plasɔ wa di, "Dɔdagɔrɔ, lala manɔ baa n yi a ye miivoli dieke di wone kpatɔŋ?" ²⁶ Yisa die di yinɔŋ a plasɔ wa di, "Lala di maagɔ Nɔmɔŋ gbanɔku ma? Lala fu sɔba a chɔanɔŋ?"

²⁷ Daa wa di yinɔŋ a baari di, "Yaalumɔ fu Yɔmutien Nabidie Nɔmɔŋ anan fu sunɔ mana anan fu haalɔŋ mana anan fu hagɔrɔŋ mana anan fu sunɔanyile mana, ta bi chome fu chanchaanɔ sɔba fu gbanɔŋ."

²⁸ Yisa die di yinɔŋ balɔ wa di, "Mɔŋŋ balɔ muɔ, yime naa ta nan ye miivoli dieke di wone kpatɔŋ."

²⁹ Ama die mɔraha dɔdagɔrɔ wa di bi yaala u dagɔ di u yaa wusie, die wɔa die u bi plasɔ Yisa di, "Munɔ yine n chanchaanɔŋ?"

³⁰ Yisa die di yinɔŋ a balɔ wa di, "Daa wunɔ die nyunɔna Jerusalemi a sunɔŋ gara Jeriko; die gɔgɔbatɔruɔŋ die di yigi wo a wuuri u nyinti ta nɔŋ wa u ga gɔgɔ kuɔŋ ba va wa taanɔ ta chunɔ. ³¹ Ka kuanɔŋ chaanɔŋ die Nɔmɔŋ juamɔŋ nuɔŋandɔsɔrɔ wunɔ die di sunɔŋ gara sieku me ta keɔ ye daa wa di duana sieku me, die u gua daagɔ sieku lugɔŋ a chunɔ ga. ³² Die gbanɔŋ gbanɔŋ Liiva vuonɔ die di sunɔŋ gara mi a ye daa wa di duana u gua daagɔ sieku lugɔŋ a chunɔ ga. ³³ Ama ta Samaria vuonɔ die di chunɔ sieku me a keɔ ye wo, zɔɔɔɔ die di yigi wo. ³⁴ Die u ga u jiginɔ a siti tunɔ a yi u kujagaha ta bɔbɔha anan garɔchɔɔti. Ta die a nagɔ wa a kalɔŋ u gbanɔŋ gbanɔŋ u bunɔŋ ma a yaa wa a ga chaanɔŋ juone me a daansɔ wa. ³⁵ Die tunɔ di vunna die u nagɔ ligire a yi vuodieke die di juunana jiginɔ ta balɔ wa di, 'Daansɔma wa, ta manɔ

keɔ yinɔŋ kienɔŋ n nan tunɔ fu ligire dieke fu naguna a gutɔ daansɔ wa.'"

³⁶ Yisa die di balla naa a kpatɔ wa, u plasɔ wa di, "Dembisi bataa wa gie ba jabɔa fu yile di u dagɔ sɔba vuodieke gɔgɔbatɔrɔba di gbatuna u nyintiti yiwo u chanchaanɔŋ?"

³⁷ Die u baari di, "Vuodieke di chiguna wa zɔɔɔɔbɔ."

Ta Yisa die di yinɔŋ a balɔ wa di, "Die nuɔ gamma a ga yi die gbanɔŋ gbanɔŋ."

Yisa die di kaaguna Maata anan Meri dene

³⁸ Ka kuanɔŋ chaanɔŋ Yisa anan u kuanɔandɔsɔrɔba die di gara ba sienɔ a ga tugɔ tunɔkpanɔŋ kaanɔ, ta die hogu wunɔ ba wasunana Maata die tuo Yisa anan sugɔfɔlɔŋ u tiginɔ me. ³⁹ Die u yallɔ wa u taa ba wasa wa Meri; die Meri die di sunɔŋ kalɔ Yisa nuɔŋŋa a wumma wudieke u balala wa. ⁴⁰ Ama Maata die di mɔa anan chaanɔ, ta die a keɔ balɔ Yisa di "N Yɔmutien, n mɔa muɔ anan chaanɔ n nyuna ma, ta ntaa wa di ka sunɔŋ muɔ, fu baga wo ka ma? Balɔ wa di u keɔ sunɔŋ muɔ!"

⁴¹ Ama ti Yɔmutien Yisa die di yinɔŋ a balɔ wa di, "Maata n sɔba a baari mɔa muɔ anan nyinti pam, a mugise fu ta chuusa fu sunɔ, ⁴² ama wubalumɔŋ nyuna muna fu yaalɔ; Meri nuɔ vuari wa wudieke di vuna, ta vuonɔ kaanɔ tuo ke a nyunɔ u jiginɔ."

Yisa die di daguna u kuanɔandɔsɔrɔba Nɔmɔŋ juusɔ dene

(Mat. 6.9-13; 7.7-11)

11 Daanɔ kaanɔ Yisa die di ga jiginɔ kaanɔ a juusa Nɔmɔŋ, die u kpatuna wa u kuanɔandɔsɔrɔba wunɔ die di balɔ wa di, "Ti Yɔmutien dagɔ ti ti bala ti juusuma Nɔmɔŋ dene sɔba juu die di daguna u kuanɔandɔsɔrɔba die wo." ² Yisa die di balɔ a yi ba di, "Naa muna di ni juusuma Nɔmɔŋ;

Ti Chua Nɔmɔŋ:

Vaa anɔ ba yi fu saanɔ kasɔka juluma;

Vaa anɔ fu naari keɔ.

³ Yi ti daanɔ mana nyindiike dieke ti yaalala.

⁴ Nagɔ ti tumbɔati a chaa ti,

sɔba ti naguna vuodiekemba di tunna ti tumbɔati a chaa ba wa.

Da keɔŋ vaa ti juu magɔsi dieke di hagunna ma."

⁵ Sanɔka mi Yisa die di balɔ ba di, "Du yi ta ni wunɔŋ yallɔ zua ta ga u jiginɔ tanseese, a baari di, 'N zua, panɔŋ muɔ paanu golime ataa, ⁶ dama chaanu wunɔŋ kenne n jiginɔ manɔ wo jadiikinɔŋ n baanɔ nagɔ a yi wa.' ⁷ Ta di yi fu zua wa di bie juoku sunɔ ta yinɔŋ balɔ fu di, 'Da mugisime muɔ! N wɔŋ kparɔ sanuari muɔ ta manɔŋ anan n ballɔ wɔŋ guura muɔ; N kaanɔ bɔagɔ a hagɔ a yi fu jaanɔ.' ⁸ N bala ni du yi daa wa di ka hagɔya a yi fu jaanɔ ni yine zualɔŋ wɔa, ama du yi fu ka chɔga viivi ta juusa wa u nan hagɔ a yi fu jadieke mana fu yaalala fu mugisinene wo wɔa.

⁹“Die wla n bala ni, ni juusuma Njmuḡ, ta u nan nagı a yi ni; ni daansuma ta ni nan ye; ni kpaasuma gbiabıku ta u nan yuori a yi ni. ¹⁰ Dama vuodieke mana di juusunana Njmuḡ tuose muḡ; ta vuodieke diaḡ mana di yaalinana yese muḡ; vuodieke diaḡ di kpaasunana gbiabıku ka yuore a yla wa muḡ. ¹¹ Nınuḡ chuualıḡ ni jabıa bua di nan juusi wa zaasıḡ aḡ u nagı javuukıḡ a yi wa? ¹² Yaa muḡıa bua di nan juusi wa gııı aḡ u nagı chuakurıḡ a yi wa? ¹³ Ta du yi nuḡıḡ vuobıatı gie di sba ni nagı nyınuuna a yi ni ballı, die nuḡ ni Chııḡ Njmuḡ dieke di benne arızanna ma wa nan faası nagı u Halıkasıka a yi vuodiekemba di juusunana a yaala ka wa.”

Yisa aḡaḡ jumbıatı naaḡ wa Beelizebulı wla

(Mat. 12.22-30; Maki 3.20-27)

¹⁴ Die daa wunıḡ die benne ta jumbıaḡ die di yalı wa ta u ka bıaḡı bala wla, ta Yisa die di vuarı ka, daa wa di wa piılı a bala wla. Die di yi kpiıkaaku mamachi pam, ¹⁵ ama batıḡ die di baarı di, “Jumbıatı naaḡ wa Beelizebulı † yına wa haḡıru bu u bıaḡı a vuara jumbıatı dene.”

¹⁶ Batıḡ diaḡ die di yaala ba maḡıı wa, die wla die ba balı wa di u yi mamachi wııḡ a daḡı sba Njmuḡ sba u wla. ¹⁷ Ama Yisa die di muḡıḡı ba suḡanyıle ta balı yi ba di, “Naaḡ dieke di puone a yıḡıḡı waga ka gbaḡ kaḡ yuası, ta tıḡı dieke vuosi diaḡ di puone a yıḡıḡı waga ka gbaḡ nan nan. ¹⁸ Die di baa ka yi di yi Sitaani di puo ta yıḡıḡı waga ka gbaḡ gbaḡ, ka naarı ka baa ka zie. Ni baarı di jumbıatı naaḡ wa Beelizebulı yına muḡ haḡıruḡ maḡ yie naa; ¹⁹ du yi naa maḡ vuara jumbıatı, ta nuḡıḡ nuḡ, muḡıa yınana ni kuḡaḡandısuıru ba haḡıruḡ ba vuara ha? Ni gbaḡ gbaḡ ni kuḡaḡandısuıru ba nan daḡı di ni wo wusie. ²⁰ Ama maḡıḡ, Njmuḡ haḡıruḡ maḡıḡ vuara jumbıatı vuosi ma, die daḡına sba Njmuḡ naarı wıḡı keḡ ni jıḡıḡ muḡ.

²¹ “Du yi daahagıru di yi siri a gbaı u tıḡıḡ aḡaḡ dembısi ḡaḡ nyinti, u nyinti mana nan muḡıḡı berı. ²² Ama du yi vuodieke di haḡıruına a tıaḡı wa di keḡ tuoli wo u tıḡıḡı me, u nan nyıḡıḡı wa ta gbaı u dembısi ḡaḡ nyintıta ta bı chıı u nyintıta.

²³ “Vuodieke mana di kana ka zie n kuḡaḡı waga muḡ; ta vuodieke diaḡ di kana ka suḡıḡı muḡ a laḡısa vuosi n jıḡıḡı jata ba muḡ.

Du yi jumbıaḡ di yıḡıḡı keḡ juu vuonḡ ma wla

(Mat. 12.43-45)

²⁴ “Du yi ta jumbıaḡ di keḡ nyıḡı vuota ma, ka ḡaḡı dia wa jıḡıkuukıḡ a yaala jıḡıḡı di ka voosi, ka ka yeye; u ḡaḡı balı a yi wa ka gbaḡ gbaḡ di, ‘N nan yıḡıḡı a ga n tıḡıdieke n vana wa.’ ²⁵ Die wla ka ḡaḡı yıḡıḡı ga wa mi a ye ta ka suḡı mana saarıya a wunıḡ vıınuḡ. ²⁶ Ka ḡaḡı

† Sitaani saḡı buıa yi Beelizebulı.

wa nyıḡı muḡ a ga a chıı jumbıatı diekemba di tıanna ka gbaḡ gbaḡ ayuııı aḡ a ga bemme mi. Naa chuıa daa wa berıḡı nan faası chuusi pam a tıaḡı die u sına die wo.”

Wusie sugıfıalıḡ wla

²⁷ Yisa die di bala wıaha gie a kpaı wa, ta hıḡı wunıḡ die di bie kpiıkaaku suḡı a faası balı wa di, “Sugıfıalıḡ bie hıḡı dieke di muıruına fu ta fu nyuusi u bısuḡı ma.”

²⁸ Ta Yisa die di yıḡıḡı balı wa di, “Vuodiekemba di wunıana Njmuḡ wıaha ta dıha wa, baııḡı sugıfıalıḡ di bie ba ma.”

Die ba pıasına a yaala mamachi wla dene

(Mat. 12.38-42)

²⁹ Die kpiıkaaku di gılıne Yisa wa die u bı balı ba di, “Lele wo gie vuosi yıwo vuobıatı ta yaala ba ye mamachi wııḡ; ama n kaḡı wıḡı yi mamachi wııḡ a yi ba; sie Njmuḡ naazua Jona daḡıḡı chuıaḡı nyına ma maḡı nan daḡı ba. ³⁰ Wudieke di yıne Jona die daḡına Nineva vuosi di Njmuḡ tunna wa, die gbaḡ gbaḡ bala ka yi maııḡı vuota Bua ta daḡı nuḡıḡı leleke gie vuosi di Njmuḡ tunna muḡ. ³¹ Sarıya dııle daraḡı Sıaba hıḡı naaḡ wa nan haḡı a zie a galıḡı ni dama die u paalı nyıḡı wa tıḡı saasaa a ga di u wııḡı naaḡı Solomoni yıaḡı wubalıkaḡı, ama n bala ni vuodieke di tıanna naaḡı Solomoni benne gıena. ³² Sarıya dııle daraḡı Nineva vuosi nan haḡı zie a galıḡı ni, dama Jona di muııına Njmuḡ wla a yi ba wa die ba va wa ba tumbıatı; n bala ni, vuodieke di tıanna Jona benne gie.”

Nyıḡıḡıbaııḡı popoli wla

(Mat. 5.15; 6.22, 23)

³³ “Vuonḡı ka chuııısa popoli ta nagı ka a lıbuıa yaa a nagı kpaı a bubıke ama u ḡaḡı nagı ka a saḡı wa jadıeke di jualına ma, amı vuosi di keḡı juu ba nan ye ka chuııku. ³⁴ Fu nine yıne fu nyıḡıḡıbaııḡı popoli. Die wla fu nine di keḡı vıına, fu nyıḡıḡıbaııḡı mana nan suıııı aḡaḡı chuıaḡı; ama fu nine di keḡı a ka vıına, fu nyıḡıḡıbaııḡı mana nan di bie lumıḡı ma. ³⁵ Ni wa suııııa di chuııḡı dieke di benne ni ma wa da keḡı burıḡı lumıḡı. ³⁶ Die wla du yi fu nyıḡıḡıbaııḡı mana di suıııı aḡaḡı chuıaḡı, ta jıḡıḡı di ka bie lumıḡı ma, ka mana nan muḡıḡı chuııḡı farrııııta a nıası popoli di ḡaına a chuııḡı fu die wo.”

Yisa die di galıına Farasıı aḡaḡı muıaha dıdaḡıru ba dene

(Mat. 23.1-36; Maki 12.38-40)

³⁷ Die Yisa die di balla wıaha gie a kpaı wa, ta Farasıı vuonḡı wunıḡı die di wa wa di u keḡı aḡı wunıḡı aḡaḡı wa dıı nyııdııke, die wla die u ga a ga a kalı di u dıı

nyindiike he. ³⁸ Die di yi Farasisi vuoke mamachi, Yisa die di kana ka nutti u nuusi ta yaala u dii nyindiike he. ³⁹ Ta ti Yomutierj Yisa di bal wa di, "Ninurj Farasisi vuosi nu njaan daaraa nu nyachibisi anjan nu tumbala kuasi, ama ta nu suguti di suuli anjan halu anjan sugtuan. ⁴⁰ Ninurj gaantiba gie! Daa Nmurj dieke die di naanna a kuasisi naanna a sugututi gbanj? ⁴¹ Yuma zoolntielinj jadieke di benne nu nyachibisi me anjan nu tumbala ma anjan jaan mana ylant a yi nu.

⁴² "Ninurj Farasisi mba, wubianj bie nu ma. Nu naga nanjuon anjan bunu anjan neeri anjan nyinti a tanj banj surj a nagi kaani a yia Nmurj, ama ta va jadieke di yine nuhgmuna u miraha ma; siba wusie sarlya diile ta ka cho Nmurj. Genhe die muna nu yime, a guti nu ylnana Nmurj nyinti banj surj kaani wa.

⁴³ "Ninurj Farasisi, wubianj bie nu ma, dama nu yaala vuokpuma jigikasika Nmurj jlamurj juone me, ta bi yaala ba wasima nu anjan juluma nyuguti ma. ⁴⁴ Wubianj bie nu ma, dama nu su siba kunti voriti di lburuna vuosi di ka yesehe ta churj a ma."

⁴⁵ Die wia miraha didagurba wonyi di bal yi wa di, "Didaguru, fu bala naa nurj zia wa ti gbanj."

⁴⁶ Yisa die di yinj a bal di, "Ninurj miraha didagurba wubianj bie nu gbanj nu ma dama nu chie vuosi chiidunsa di faasuna a dunsu anjan ba baanj chii ama nu gbanj gbanj nu ka surj be di ba chii. ⁴⁷ Wubianj bie nu ma, dama nu ka tuose Nmurj naazualba wubalkaha ama ta mia ta wunsa ba kunti voriti a vuna, banurj die ba yine naazualurj diekemma nu choknjkuulba die di kuna wa ta nu gbanj nu ka tuose Nmurj naazualba wubalkaha. ⁴⁸ Nu yine wudieke wo, die daguna vuosi di nu senj saagi wudieke nu choknjkuulba di yine wo, dama die ba kuu wa Nmurj naazualba ta nu dianj di mia ba voriti. ⁴⁹ Naa chianj ma, die ylantierj Nmurj die di baari di, 'N nan tunj naazualurj anjan tuntunturj ba jiginj, ta ba nan kuu batanj ta mugisi batanj dianj.' ⁵⁰ Die wia n nan datu leleke gie vuosi tba anjan ba kuna naazualba a nyurj dunia piiliku, ⁵¹ a nyurj die ba kuna Abeli a ga tugl Zakaria, vuodieke die ba kuna Nmurj kaaburj koriku anjan Nmurj jlamurj juokpenjkpuuku sunsuku. N bala nu wusie, leleke gie vuosi nan ye tibidaturj yaa gamma vuosi gie mana kumbu wia.

⁵² "Ninurj miraha didagurba, wubianj bie nu ma, dama nu ligi wo Nmurj wia di vuosi da kenj summa a chasi, ama nu gbanj nu zeti wo a siburj, ta kaga vuodiekemba di munana di ba summa ha."

⁵³ Die Yisa di bala u nyurj mi wo ta miraha didagurba anjan Farasisi di ju sunyururj anjan wa, die ba piili a piasa wa wuplasika pam yaa gamma u baluku ma, ⁵⁴ a mia yaala di u bal a chuusi anjan ba yigi wo.

Gugaanturj wia

(Mat. 10.26, 27)

12 Womi die vuosi tuse tuse die di lagurj ta die a tba tamba nagisi ma, die Yisa die di wolinj a piili a bala a yia u kuanjandusurba di, "Nu summa Farasisi vuosi beriku dama ba yiwo gugaanturj. ² Jadieke mana di lburuna lele nan daansi nyurj yaalurj ma, ta wulbururkurj mana dianj nan nyurj yaalurj ma. ³ Die wudieke mana nu bala lumurj ma ba nan daansi wurj ka yaalurj ma; ta wudieke dianj nu pomsuna a bal juonj me nan daansi a muuli yaalurj ma.

Munia ti mu ti chiguma njaamurj?

(Mat. 10.28-31)

⁴ "N zualurj, n bala nu, nu da chiguma vuosi njaamurj, dama ba nan biagi kuu nu nyurjgbanurj ama ka kuanj chaanj ba kaanj biagi a yi nu wurj. ⁵ N kpaama nu yaa gamma vuodieke nu muna nu chigl: Nu chiguma Nabidie Nmurj, vuodieke di baanj biagi kuu nu ta bi yaa yiko a baanj nan biagi a nagi nu a taanj boli dieke di wone kpisiku me wo. Wusie manj bala nu di nu chiguma wunurj.

⁶ "Ba ka daa nembisi anu wa kobisi-le? Ama ta Nmurj ka daamma a kaani mana wia. ⁷ Ninurj nurj Nmurj siba nu sikpenj zoosi nuanj murj. Die wia nu da chiguma njaamurj; dama nu yaa nyuaru a tianj nembisisi pam.

Vuaru fu gbanj yaalurj ma di yiwo Yisa kuanjandusuru

(Mat. 10.32, 33; 12.32; 10.19, 20)

⁸ "N bala nu; vuodieke mana di a kenj a vuaru u gbanj vuosi me di u yiwo n vuonj, die gbanj gbanj manurj vuota Bua di nan vuaru wa yaalurj ma Nmurj malakasisi nurjga. ⁹ Ama vuodieke di baari u ka yi n vuonj vuosi jiginj, die gbanj gbanj manurj vuota Bua di nan bal di n ka siba wa Nmurj malakasisi nurjga.

¹⁰ "Ta vuodieke dianj mana mana di kenj bal wubianj yaa gamma manurj vuota Bua wa Nmurj nan nagi u taali a chaa wa; ama vuodieke nurj mana di kenj bal wubianj yaa gamma Nmurj Haltkasika ma, Nmurj kaanj wanj nagi u taali a chaa wa.

¹¹ "Ama ba kenj yaa nu ga Nmurj jlamurj juone me yaa tungbanjka nyurjkura yaa nyurjkura jige di ba dii nu sarlya nu da vaa di mugisi nu anjan nu baanj nan bal die yaa a gbati nu gbanj a taanj. ¹² Sarjga di kenj tugl Nmurj Haltkasika nan dagu nu wudieke nu baanj nan bal."

Nyintitierj dieke di yine gaamu wa nandaguru

¹³ Mi daa wonyi die di bie kpikpaaku ma ta bal yi Yisa di, "Didaguru, bal yi n mu wa, di u vaa manj anjan wa puo faari dieke ti chokj di vana a zierj ti wo."

¹⁴ Die Yisa die di yinj a bal wa di, "N zua, munia ylna murj sienj di n dii nu sarlya yaa di n puo nu faari a yi

ni bale wo gie?" ¹⁵ Die Yisa di bi balu a yi ba mana di, "Ni summa nyinti yaaluŋ wla, daa nyinti pam bala ka yi vuota miivoli."

¹⁶ Womi die u taan ba nandaguru gie di, "Nyintitien wunyi die yalla u kuanŋ, ta ka yla wa nyindiike pam; ¹⁷ Die u piili a yile u suŋ ma di, 'N baan yiwo lalta, dama n wo jigij n baan nan nagi n nyindiike mana a yi.' ¹⁸ Die u balu yi u gbanŋ di, 'Naa manŋ nan yi; n nan ŋmabi n bɔmbɔntiti ta mu nyiŋkpuma, ta nagi n zaa-ha ananŋ n nyinti mana a yi mi'. ¹⁹ Ta wa balu yi n gbanŋ gbanŋ di, 'Sikpenŋ nansutienŋ, n yaa nyindiike pam n baan nan dii a tugi buna pam. Die wla n nan di voose ta die ta nyuo ta yaa sugifalŋ.' ²⁰ Ama Nmuŋ die di balu a yi wa di, 'Funiŋ gaanŋku gie, jinne yuku gie, baa fu waaru wa fu mɔsi, anŋ ti ye vuodieke di bala u nagi fu nyinti gie mana fu wunsina a zie wo?'

²¹ "Tɔ, vuodieke nuŋ mana di yaalunana nyinti a yla u gbanŋ, ama ta wo nyinti Nmuŋ jigij, nan daansi su sɔba daa gaanŋku gie."

Yime Nmuŋ yada

(Mat. 6.25-34)

²² Die Yisa die di balu u kuanandusɔba di, "Die wla n bala ni di ni da vaa ni berij mugisi ni yaa gamma jadieke ni baan nan dii yaa jadieke ni baan nan yeegi, ²³ dama mɔsi tlanŋ nyindiike, ta nyiŋgbanŋka dlanŋ di tlanŋ nyinyeeki. ²⁴ Ni daansima nembisisi, a ka bura yaa a gobe; a dlanŋ a wo nyindiike bɔmbɔnti ama Nmuŋ ylnana ha nyindiike; ni ka yaa nyuaru pam a tlanŋ nembisi? ²⁵ Ni jabia baan nan biagi a nagi buna a guti u bina ma u mɔsi wla di mugisine wo wla? ²⁶ Ni kana ka biagi a yi wubike gie, bla ni mugisi ni gbanŋ ananŋ nyintialkaha. ²⁷ Ni daansi tuwute ananŋ a vunuŋ; ama a ka tuma yaa a yaala nyinyeeki yla a gbanŋ. Ama n bala ni, naanŋ Solomoni ananŋ u nyinti ananŋ u nyinyeekivuna mana, die wo jayeekiŋ ka vuna a tugi tuwutehe kaanu. ²⁸ Du yi naa, Nmuŋ di yla huuti a vunuŋ, nyindiekemba di ŋaana beri jinne ama sorij bolij diihe wo, u kaanŋ yi ni nyinyeeki? Nunuŋ vuodiekemba yada di kana a ka dala wa gie!

²⁹ "Na chlanŋ ma ni da vaa di mugisi ni ananŋ jadieke ni baan nan dii yaa nyuu. ³⁰ Vuodieke di kana ka sɔba Nmuŋ ŋaana chiga a yaala nyinti gie mana, ama ni Chɔɔŋ Nmuŋ sɔba a baaru di ni yaala ha muŋ. ³¹ Die wla ni vaa ni бага bemme Nmuŋ naaru ma ta u nan nagi nyinti gie mana a yi ni.

Arɔzanna nyinti wla

(Mat. 6.19-21)

³² "Nunuŋ n vuosi dieke di kana ka dala naa, ni da vaa ŋmaamuŋ yalla ni, dama ni Chɔɔŋ Nmuŋ yaa wa sugifalŋ ananŋ u bala u nagi naaru dieke a yi ni wa. ³³ Die wla ni nagi ni nyinti mana ni yalla a daa a nagi

ligirehe yi zɔɔluntielij, ta ni nan ye nyinti di wone kpatij, nyinti nan di bie arɔzanna ma, ta kaanŋ vuari, dama gaaruŋ kaanŋ gbigi mi, ta nyinyugika kaanŋ chuusɔha. ³⁴ Dama jigidieke fu nyinti di benne, mi dlanŋ fu suŋ di beri.

Yɔŋɔsi dieke di yine siri wla

³⁵ "Ni yi siri a gbara wudiekemba di kienene ta ni vaa ni popolisi chaanŋ, ³⁶ sɔba yɔŋɔsi diekemba di chuusnana ba tienŋ di u nyiŋ hɔgu faaruŋ banwula ma a keŋ wo, amu u keŋ keŋ kpaasi sanuaru ba nan yuorike lagu lagu a yi wa. ³⁷ Sugifalŋ bie yɔŋ diekemba ba tienŋ di kenne a haaru ba ta ba chusa wa. Wusie manŋ bala ni, ba tienŋ wo nan vaa ba kala ta yi ba nyindiike anŋ ba dii. ³⁸ Du yi ba tienŋ di keŋ keŋ, tanseese yaa kparaanŋ kpanŋ sanŋa ta ye ta ba chusa wa, sugifalŋ nan di bie ba ma. ³⁹ Ni summa genke, du yi tigiŋ tienŋ di sɔba sanŋa dieke gaaru di bala u keŋ u tigiŋ me, u kaanŋ vaa gaaru wa wu u tigiŋ a juu; u nan di gbaru. ⁴⁰ Nunuŋ ni gbanŋ ni yi siri a gbara, dama manŋ vuota Bua nan keŋ sanŋa dieke ni kana ka yile di n nan keŋ."

Yɔmu di muna u tuo u tienŋ nuanŋ dene

(Mat. 24.45-51)

⁴¹ Womi Piita die di plasɔ wa di, "Ti Yɔmutienŋ, tunŋ fu taana nandaguru gie a yla yaa vuorŋ mana?" ⁴² Ta ti Yɔmutienŋ Yisa die di yinŋi balu wa di, "Yɔmu bla yine ylanŋ tienŋ ta yie u Yɔmutienŋ di daguna di u yi wudieke? Wunuŋ u yine vuodieke u Yɔmutienŋ di nan vuari di u daansima u yɔmu chanchaalɔba ta yuma ba nyindiike sanŋa dieke di muna. ⁴³ Du yi ta u Yɔmutienŋ di keŋ tigiŋ ta ye wo ta u tuma die wo gbanŋ gbanŋ, sugifalŋ nan di bie u ma. ⁴⁴ Wusie manŋ bala ni, u nan nagi wa a zienŋ di u daansima u nyinti mana mana, ⁴⁵ ama u yi yɔmublanŋ, u nan di yile u suŋ ma di u Yɔmutienŋ wo kaanŋ keŋ lagu lagu, ta piili a niga u yɔmu chanchaalɔba ta wunuŋ u nan di die ta nyu bugi. ⁴⁶ U Yɔmutienŋ wo nan yinŋi keŋ daa dieke ananŋ sanŋa dieke u kana ka yile di u nan keŋ. U keŋ keŋ, u nan datu u tɔbuŋ pam ta yi wo sɔba u ŋaana yie vuodiekemba di zetinene nuanŋ die wo.

⁴⁷ "Yɔmu dieke di sɔbina jadieke u tienŋ di yaalala u yi, ta ka yi siri di u yi wudieke u tienŋ wo di yaalala, nan ye tɔbɔdatij ananŋ tɔbɔtu pam, ⁴⁸ ama yɔmu dieke di kana ka sɔba wudieke u tienŋ wo di yaalala, ta yi wuu chuusɔ, ba nan tɔbu wa bita ta va wa. Vuodieke ba yina pam ba nan plasɔ pam a nyiŋ wunuŋ u jigij; ta vuodieke dlanŋ ba naguna pam pam a yi u nuusi me, ba nan plasɔ pam a nyiŋ u jigij.

Puole wla
(Mat. 10.34-36)

⁴⁹ “Manɔŋ n kenye muɔ di kenj taan bolin tunɔbanjka ma, di tun nan yi muɔ nansuɔ du yi di tunɔbanjka wɔŋ die. ⁵⁰ Nmuɔ nyaan sula dieke n bala n su wa vaa n suɔ di chuusi muɔ, sie ka kenj yi a tuɔŋ. ⁵¹ Ni yile di n kenye muɔ anan sugɔduagɔ tunɔbanjka ma? Aayɔ. N bala ni, n kenye muɔ anan puole. ⁵² A nyɔŋ jinne yaa gamma, vuosi banu nan di bie tigin me, ta kenj puo; ba bataa nan chuusi bale wo, ta bale wo diaɔ chuusi bataa wa. ⁵³ Chualɔŋ nan kenj chuusi ba balli dembisi, ta balli dembisi diaɔ kenj chuusi ba chualɔŋ; nuluɔ diaɔ nan kenj chuusi ba hɔguluaba ta hɔguluaba diaɔ kenj chuusi ba nuluɔ; nuluɔ nan kenj chuusi ba lahaliti, ta lahaliti diaɔ nan kenj chuusi ba nuluɔ.”

Sanja sibuɔ wla
(Mat. 16.2, 3)

⁵⁴ Womi Yisa die di balɔ yi kpɔkpaaku di, “Ni kenj yese nuluɔmaan nmuɔ nanɔŋ chaan ni njaan baaru di, nuluɔ baa ka nu muɔ an ka senj nu. ⁵⁵ Ni a kenj a ye ta bulɔgɔsuɔ nuga nyɔna nuudiigin chaan ni njaan baaru di jigiri nan di tuuli an ka kenj yi. ⁵⁶ Nluɔŋ gugaantɔba gie, ni njaan biagi a daansi tunɔbanjka anan nmuɔsikpenj wudieke di yinene ta dagɔ a chiasɔ, ta bla yine ni ka biagi sɔba lele sanjka gie chiasɔ?”

Wla wonsuɔ wla
(Mat. 5.25, 26)

⁵⁷ “Bla yine ni ka biagi a sɔba wudieke di muna di ni yi a yi? ⁵⁸ Du yi vuon di yaa fu gara naalan, kpanɔŋ fu gban an ni wonsɔ wuru ni yene bie sieku me wo, di daa die u nan yaa fu ga vuodieke di dinene sarɔyaka jigiri an sarɔya diiru wo nagɔ fu a yi dansarika dɔdaansiɔba jakuɔŋ nuusi me an u nagɔ fu yi dansarika suɔ. ⁵⁹ N bala ni, kaan kenj nyɔŋ mi a ga tugu sanja dieke fu baan nan tun ba bala fu tun ligire dieke wo mana.”

Vuon di ka chigi nyɔŋ u tuntumbiatɔ ma u nan kpi

13 Sanjka mi vuosi batan die di bie mi a balɔ Yisa yaa gamma Paliti † di kuna Galili vuosi sanja dieke die ba kaabɔna yɔa Nmuɔ. ² Yisa die di yinɔŋ a plasɔ ba di, “Ni yile di Galili vuosisi die ba kuna wa tumbiatɔ die faasi dala muɔ a tuɔŋ ba chanchaalɔba mi? ³ Aayɔ; ama n bala ni, du yi ni ka chigi nyɔŋ ni tuntumbiatɔ ma, ni nan kpi sɔba ba kpine die wo. ⁴ Siloami jarɔnbisa die di nanna a kuɔ vuosi ban anan anu wo, ni yile di die vuosi tumbiatɔ die tuɔŋ ba chanchaalɔba die di benne Jerusalemi ma wa? ⁵ Aayɔ, ama n bala ni, du yi ni ka chigi nyɔŋ ni tuntumbiatɔ ma ni mana gban nan kpi.”

† Paliti die yiwo Romani vuosi jakuɔŋ wonyɔ.

Tu dieke di kana ka nyɔna nyɔŋnyɔŋka nandagɔŋ

⁶ Womi Yisa die di taan ba nandaguru gie di, “Daa wonyɔ die sone tunyɔŋkuɔ u kuɔŋ ma, ta die ga a yaala nyɔŋnyɔŋka ka sikpen me di u kpaɔ, ama die u ka yeye. ⁷ Die wla die u balɔ a yi vuodieke di daansiɔnana u kuaku di, ‘Ye, bɔna ataa wunna manj chun kien gie a yaala nyɔŋnyɔŋka tuka sikpen ta ka yeye. Chiaka taan, bla wla ka nan di zie a chuusa tunɔbanjka?’ ⁸ Ama di-daansiɔru wa die di yinɔŋ bala wa di, ‘Jakusɔŋ, vaa ka bumbalmuɔ a gutɔ ta n nan tuu a gilinke a yi huusuɔŋ a yi ka chian ma, ⁹ an ti ye ka nan nyɔŋ nyɔŋnyɔŋka bun chaan? Ka ka nyɔŋya n nan chiaka taan.’”

Yisa die di gbaanna hɔgu dieke di yine gbarigɔŋ davuusiɔru daraan dene

¹⁰ Davuusiɔru daaru Yisa die di bie Nmuɔ jamuɔ juon me a daga; ¹¹ ta hɔgu wonyɔ die di bie mi jumbian die di bie u ma a vaa u buru gbarigɔŋ bɔna ban anan anu. Die u guriye muɔ a ka biagi hagɔziele. ¹² Yisa die di yene wo die u wa wa a kenj nyɔŋ a balɔ a yi wa di, “Hɔgu, fu yuagɔbu vaa fu muɔ.” ¹³ Ta die nagɔ u nuun a diisi u ma, ta lele womi, die u tuntɔ ta burɔ Nmuɔ.

¹⁴ Die Nmuɔ jamuɔ juoku jakuɔŋ die di ju sɔnyuruɔ, dama Yisa die di gbaanna hɔgu wa davuusiɔru daaru wla; die wla die u balɔ vuosisi di, “Daraa ayuaba benne bakɔyi ma di ti yaa a tumma, die wla ni kiere hanuɔ daraa mi an u gbaan ni, ama da kenj davuusiɔru daaru di u gbaan ni.”

¹⁵ Ta ti yɔmutien Yisa die di yinɔŋ a balɔ wa di, “Nluɔŋ gugaantɔba gie, ni wonyɔ njaan a forisi wo ni niige yaa ni bonsi a yaa ga a yi ha nyaan davuusiɔru daan. ¹⁶ Ta hɔgu wa gie di yine Abarahami haagu vuodieke Sitaani di buru wa yɔmu bɔna ban anan anu, di ka mu di n gbati wa taan davuusiɔru daaru?” ¹⁷ Yisa die di bala naa wa viivi die di yigi u dataasi mana; ta kpɔkpaaku sugɔti die di ftalɔ anan mamachi wudiekemba u yinene wo.

Nyumburɔbin nandaguru
(Mat. 13.31, 32; Maki 4.30-32)

¹⁸ Ka kuɔŋ chaan Yisa die di plasɔ ba di, “Nmuɔ naaru su sɔba bla? Bla man baan nagɔ a magɔsi ka? ¹⁹ Ka niasɔ wa kanmuɔ bin, daa wonyɔ di nagɔna a ga burɔ u kuɔŋ ma, die ka buru a ga buru tun nembisi die di yu-ga a tuusi ka sikpen me.”

Dabɔti nandaguru
(Mat. 13.33)

²⁰ Ta Yisa die di bi plasɔ ba di, “Bla man baan nagɔ Nmuɔ naaru a magɔsi? ²¹ Ka niasɔ wa dabɔti hɔgu di nagɔna a lagɔŋ paanu zɔŋ dieke di dala ma an bu mana di yiri wo.”

Sanuabike wla
(Mat. 7.13, 14, 21-23)

²² Saŋŋa dieke Yisa die di benne sien me a gara Jerusalemi wa, die u daagi tɔgɔkpuma aŋaŋ tɔŋkpaŋŋɔɔ a daga vuosi Nɔmɔŋ wla; ²³ die vuonɔ wunɔ die di plasɔ wa di, "Jakuuŋ, vuodiekemba di bala ba ye gbatɔtaŋku ba nan yi bita yaa ba nan di dala?"

Yisa die di bali a yi ba di, ²⁴ "Sie ni kpaŋŋi ni gbaŋ a dɔa sanuabike a juu mi. N bala ni, vuosi pam nan daansi mɔa di ba juu ama ba nan waari ka juule. ²⁵ Ti-giri tienɔ di keŋ hagi a ligi sanuari, ta ni wɔari a zie yene me, ta kpaasa sanuari a wasa a baari di, 'Jakuuŋ yuori sanuari a yi ti', ama saŋka mi u nan yinɔŋi a bali ni di 'N ka sɔba jigidieke di nyɔnna.' ²⁶ Saŋka mi ni nan yinɔŋi a bali wa di, 'Tɔnɔŋ aŋaŋ fu die dinene ta nyuo, ta fu daga ti Nɔmɔŋ wla ti tɔŋ ma.' ²⁷ Ama u nan daansi bi a baari, 'N ka sɔba jigidieke ni nyɔnna.' Ta bali ni, 'Ni gamma ta va manɔŋ, nɔnɔŋ vuobiati gie mana.' ²⁸ Ta n nan nagi ni a taŋŋ yɛŋ me; ta ni nan ye Abarahami aŋaŋ Aziki aŋaŋ Jakubu aŋaŋ Nɔmɔŋ naazualɔba mana, ta ba bie Nɔmɔŋ naari ma, ta ni nan di kuma ta ŋɔba ni nyɔnna. ²⁹ Vuosi nan daansi nyɔŋ ŋmɔŋ pɔsɔkuŋ aŋaŋ ŋmɔŋ juukiŋ aŋaŋ nuudiigiŋ aŋaŋ nuugali chaŋŋ a keŋ kɔli Nɔmɔŋ naari ma a dii nyindiike. ³⁰ N baŋŋaa, vuosi batan dieke di wɔari kuaŋ lele nan keŋ bie nɔŋŋa, ta vuosi batan dieke di benne nɔŋŋa lele nan keŋ wɔari kuaŋ."

Yisa die di yalla choti aŋaŋ Jerusalemi vuosi dene
(Mat. 23.37-39)

³¹ Saŋka mi gbaŋ gbaŋ Farasisi vuosi batan die di keŋ Yisa jigini a bali a yi wa di, "Sie fu nyɔŋ giena a ga jigigaŋŋ, dama naŋŋ Herodi yaala u kuu fu mɔŋ."

³² Ta Yisa die di yinɔŋi a bali ba di, "Wunɔŋ Nɔmundari-ka gie, ni ga bali wa di, 'N nan di vuara jɔmbiati ta gbaama vuosi jinne aŋaŋ soriŋ, ta daraa ataa wa daraŋ n nan kpati n tuuma.' ³³ Ama a nyɔŋ jinne aŋaŋ soriŋ aŋaŋ vuntunɔ di mu di n bemme sien me, dama di ka mu di ba kuu Nɔmɔŋ naazua jigigaŋŋ sie Jerusalemi ma.

³⁴ "Nchuanaawee, Jerusalemi vuosi, nɔnɔŋ vuodiekemba di kuna Nɔmɔŋ naazualɔba, ta bi taa vuodiekemba u tunna ni jigini wo tana a kuu wa, buŋmɔa maŋ mɔa a yaala di n lagisi ni bunyi sɔba kpianɔŋ di ŋaana lagisi ka balli ka chobiti chɔŋ ta ni ka saaga. ³⁵ Ye, Nɔmɔŋ vaa ni jɔamɔŋ juokpenkpuku ta ka zie yɔri. N bala ni, a nyɔŋ jinne yaa gamma, ni kaŋŋ bi ye mɔŋ bɔbra a ga tugi saŋŋa dieke ni baŋŋ nan bali di, 'Alibarika bie vuodieke di kennene Nabidie Nɔmɔŋ saŋŋ ma.' "

Yisa die di gbaanna daa wunɔ die di yuagɔna dene

14 Davuusikuri daŋŋ kaani Yisa die di ga Farasisi nyɔŋkura wunɔ tigiŋ di u dii nyindiike, die vuosisi die di mɔŋŋi a daansa wa. ² Mi yuagɔtɔŋ wunɔ di keŋ u jigini, die u nagisi aŋaŋ u nuusi murɔna. ³ Die wla Yisa die di plasɔ Farasisi aŋaŋ muraha didagɔɔba di, "Ti muraha saagiya mɔŋ di ti gbaŋŋ davuusikuri daraŋŋ yaa ti da gbaŋŋ?"

⁴ Ama die ba tari. Yisa die di nagi u nuuŋ a gbi daa wa ta gbaŋŋ wa ta vaa u ga. ⁵ Ta die a bali yi ba, "Du yi ni wunɔ di yalli boniŋ yaa naagiŋ ka nan bulun me davuusikuri daari kaŋŋ yi lagi lagi a ga a vuari ka?"

⁶ Ama die ba ka biagi a yinɔŋi a bali wa wunɔ.

Suunɔ fu gbaŋ tɔŋgbanɔ wla

⁷ Mi Yisa die yene chaamba di vuari nana vuokpuma jigikasɔha, u kpaŋŋ ba di; ⁸ "Du yi ba keŋ a wa fu di fu keŋ banwula ma, da keŋ ga kala vuokpuma jigikasɔka, dama di nan biagi yi ta ba wa wa vuodieke di tianna fu ⁹ aŋ vuodieke di wana ni wa nan keŋ fu jigini a bali fu di, 'Hagi ta yi wa fu jigikasikuri.' Mi nan dii viivi ta ga kɔli vuosi kuaŋ. ¹⁰ Ama ba keŋ a wa fu, ga kala vuosi kuanuaŋ, amu vuodieke di wana fu di keŋ keŋ u nan bali a yi fu di, 'N zua, keŋ juali kala vuokpuma jigikasikuri ma.' Mi nan ye juluma fu chanchaalɔba mana jigini. ¹¹ Dama vuodieke mana di kɔtɔna u gbaŋ Nɔmɔŋ nan suunɔ wa tɔŋgbanɔ, ama vuodieke di suuna u gbaŋ tɔŋgbanɔ, Nɔmɔŋ nan kɔti wa ŋmɔŋsikpen."

Vuodiekemba di muna ni wa wa wla

¹² Mi Yisa die di bali a yi vuodieke die di wana wa wa di, "Du yi fu keŋ yaa duuga, da keŋ wa fu zualɔŋ yaa fu numballi yaa fu maariŋ yaa fu chanchaalɔŋ ligire tieliŋ, dama fu wa ba ba diaŋ ba nan yinɔŋi a wa fu a yinɔŋi tunɔ fu wudieke fu yine wo. ¹³ Ama fu keŋ yaa duuga wa zɔɔlɔntieliŋ aŋaŋ gbarɔŋŋ aŋaŋ gbɔlɔŋŋ aŋaŋ yɔlɔ, ¹⁴ ta nan ye alibarika, dama ba kaŋŋ biagi a yinɔŋi tunɔ fu, Nɔmɔŋ nan tunɔ fu saŋŋa dieke vuovuna di keŋ hagi kun me."

Duuga kpenkpuka nandagiri wla
(Mat. 22.1-10)

¹⁵ Die vuodiekemba di dinene aŋaŋ Yisa wunɔ di wunnana Yisa balɔku u bali a yi wa di, "Sugɔfɔlɔŋ bie vuodiekemba di bala ba daansi kala Nɔmɔŋ naari ma a dii nyindiike!"

¹⁶ Yisa die di yinɔŋi bali wa di, "Daa wunɔ die benne a keŋ yaala u dii duugakpenkpunɔŋ, ta die a posi vuosi pam. ¹⁷ Die duugaka diile saŋŋa die di gbigine wo, die u tunɔ u tuntuntu di u ga bali vuodiekemba ba wone a posi wo di, 'Ni keŋ, jaŋŋ mana yi siri mɔŋ!' ¹⁸ Ama ba mana die di piili a bala wudieke wla ba kana kaŋŋ

biagi a keŋ. Die bumburaŋ vuoke dɪ baaru dɪ, 'N daa wa tuŋbaŋ ta dɪ mu dɪ n ga ye ke, die wɪa yɪ mɪŋ sieŋ aŋ n ga.' ¹⁹ Ta wunyaɪ dɪaŋ die dɪ baaru dɪ, 'N daa wa naakuaka baŋ; die wɪa yɪ mɪŋ sieŋ aŋ n yaa ha a ga magɪsɪ ye.' ²⁰ Wunyaɪ dɪaŋ die dɪ baaru dɪ, 'N faaru wa hoŋu daraa gie nuana die wɪa n kaan biagi keŋ.' ²¹ Die tuntuntu wa die dɪ yinŋi ga a balɪ u tien wo wɪaha gie mana. Die u tien wo dɪ ju sunyuruŋ ta balɪ yɪ u tuntuntu wa dɪ, 'Nyɪŋ lagɪ lagɪ a ga tɪka sieti me a wa zɔɔɔntielin aŋaŋ gbarɪgɪsɪ aŋaŋ yɪsɪ aŋaŋ gbɪsɪ a yaa ba viiri keŋ.' ²² Ka kuaŋ chaan tuntuntu wa dɪ keŋ baaru dɪ, 'Jakuuŋ, fu bala dɪ n yi wudieke wo, n yiye mɪŋ, ama yɪalɪŋ yene bie juoku sunŋ.' ²³ Die wɪa u tien wo dɪ balɪ wa dɪ, 'Bɪ nyɪŋ ga tɪka luga a daansi siekpuma aŋaŋ siebisi me, a yaalɪ vuosi a keŋ juu amu n tigiri nan suuli. ²⁴ Ama vuodiekemba die n wolinne a posi wo wunyaɪ gbaŋ nuana kaan laŋ n duugaka nyindiike he.'"

Yisa kuaŋ dusɪŋ wɪa

(Mat. 10.37, 38)

²⁵ Saŋŋa kaanɪ, die kpɪkpaan pam die didɪ Yisa, die u yinŋi a balɪ yɪ ba dɪ. ²⁶ "Vuodieke mana dɪ yaala u be-mme n jigɪŋ, sie u chome mɪŋ a tɪaŋ u chone u chɔɔŋ aŋaŋ u nuŋ aŋaŋ u hoŋu aŋaŋ u ballɪ aŋaŋ u numballɪ aŋaŋ u gbaŋ gbaŋ miivoli die. Dɪ daa die u kaan biagi a yi n kuaŋandusɪ. ²⁷ Ta vuodieke dɪaŋ mana dɪ kana ka viigi u kuŋ dagarkuŋ a dɪ n kuaŋ, kaan biagi a yi n kuaŋandusɪ. ²⁸ Du yi vuon dɪ yaala u mu tigikpuŋ, sie u woliŋ a kala a summa ka ligire nuana, a summa baaru u ligire nan tugɪ yaa ka kaan tugɪ. ²⁹ Dama u ka yi die, ta piili tigiri ta keŋ ka biagi a mu ka kpatɪ, ta vuosi dɪ yese ke ta sɪba baaru u ka biagi mu ka kpatɪ, ba nan vuari wa fala. ³⁰ Ba nan baaru dɪ, 'Daa wa gie die piiliye mɪŋ dɪ u mu ama u ka biagi kpatɪ.' ³¹ Du yi naan dɪ yaa vuosi tuse baŋ a nyɪŋ gara u wagi u chanchaan dɪ yalla tuse baŋsɪ-le, u nan woliŋ kalɪ a daansi u gbaŋ ye dɪ u yaa haguruŋ a baan nan biagi a tuoli u chanchaaka. ³² Du yi u wo haguruŋ u nan tuŋ tuntuntuŋ aŋ ba woliŋ dɪa u nuŋŋa a nagɪ vaan a dagɪ u chanchaaka dɪ u kaan biagi a wagi wa." ³³ Yisa die dɪ balɪ kpatɪ ba dɪ, "Die gbaŋ gbaŋ nɪ wunyaɪ mana dɪ kaan biagi a yi n kuaŋandusɪ sie u nagɪ nyinti mana a taanŋ."

Yasi wɪa

(Mat. 5.13; Maki 9.50)

³⁴ "Yasi nansi mɪŋ, ama du yi ka nansɪbu dɪ nyɪŋ, lala ka bɪ baa ka ye ka nansɪbu bɪbra? ³⁵ A ka bɪ vɪna dɪ fu nagɪ ka a taan fu kuaŋ ma yaa fu nagɪ ka a gutɪ huusɪŋ ma. Sie fu nagɪ ka a taan. Vuodieke dɪ yaa tɪba u wumma."

Yii diekemba dɪ bana wa nandaguru

(Mat. 18.12-14)

15 Die saŋŋa kaanɪ lampotuosirin pam aŋaŋ tuntumbɪatɪ tielin die dɪ keŋ Yisa jigɪŋ dɪ ba wuŋ u wubalka ha. ² Ama Farasisi aŋaŋ muraha didaguruɪba dɪ piili a vuuna wɪa dɪ, "Daa wa gie tuose tuntumbɪatɪ tielin ta die aŋaŋ ba."

³ Naa chɪaŋ ma Yisa die dɪ taan ba nandaguru gie dɪ, ⁴ "Du yi nɪ wunyaɪ dɪ yaa yiise kobɪga ta a kaanɪ dɪ bɪa, bɪa u baa u yi? Sie u vaa yiise baŋsɪ-wayɪ aŋaŋ awayɪ wa dɪ dinene jigidieke wo, ta ga a yaalɪ jabalɪŋka dɪ bana wa a ga tugɪ saŋŋa dieke u baan nan ye ke. ⁵ Du yi u keŋ ye ke u sunŋ ŋaan fɪalɪ mɪŋ, ta nagɪ ka viigi, ⁶ ta chii ke a kuli tigɪŋ. Saŋka mi u nan wa u zualɪŋ aŋaŋ u jujuɪtamba a lagɪsɪ a balɪ yɪ ba dɪ 'Nɪ yalluma sugɪfɪalɪŋ, dama n ye wo n yii dieke dɪ bana wa.'" ⁷ Die wɪa Yisa dɪ bɪ bala ba dɪ "Tuntumbɪatɪ vuobalumuŋ dɪ chɪgɪ nyɪŋ u tuntumbɪatɪ ma, sugɪfɪalɪŋ nan dɪ beri arɪzanna ma u wɪa a tɪaŋ ka bala ka summa die vuovu-na baŋsɪ-wayɪ aŋaŋ awayɪ dieke dɪ yilinene dɪ dɪ ka mu dɪ ba chɪgɪ nyɪŋ ba tumbɪatɪ ma."

Ligiribin dieke dɪ bana nandaguru

⁸ "Yaa dɪ yi hoŋu dɪ yaa ligiribie baŋ, ta a kaanɪ dɪ bɪa, lala u baa u yi? Sie u chɔɔgɪsɪ popoli ta mɪŋŋɪ saaru u juoku ta mɪŋŋɪ daansi jigɪŋ mana a ga tugɪ saŋŋa dieke u baan nan ye ke. ⁹ U keŋ a ye ke u ŋaan wa wa u zualɪŋ aŋaŋ u jujuɪtamba a lagɪsɪ a balɪ a yɪ ba dɪ, 'Nɪ yalluma sugɪfɪalɪŋ, dama n ye wo n ligiribin dieke dɪ bana wa.' ¹⁰ Die wɪa Yisa die dɪ bɪ balɪ ba, du yi tuntumbɪatɪ tielin wunyaɪ dɪ chɪgɪ nyɪŋ u tuntumbɪatɪ ma, Nɪmuŋ malakasisi nan dɪ yaa sugɪfɪalɪŋ pam u wɪa."

Bua dieke dɪ bana wa nandaguru

¹¹ Womi Yisa die dɪ bɪ balɪ dɪ, "Daa wunyaɪ die yalla dembibisi bale, ¹² ta buabike chaan die dɪ balɪ a yɪ u chɔɔŋ wa dɪ, 'N chua, n yaala fu nagɪ n balla n daansi dii faaru dieke a yɪ mɪŋ.' Saŋka mi u chɔɔŋ wa die dɪ puo faaru ka a yɪ ba bale wo. ¹³ Die dɪ ka yuasiya buabike die dɪ nagɪ u nyinti mana a daa, ta nagɪ ligirehe a dɪa, a ga tɪgɪ saasaa. Mi die u ga dii ligirehe yɔru yɔru a kpatɪ. ¹⁴ Die u dine jaan mana a kpatɪ wa, die kɔŋkpenkpɪuŋ die dɪ nan tuŋgbaŋka mana ma, die dɪ paalɪ a wuŋ wa. ¹⁵ Die wɪa die u ga bie daa wunyaɪ tigɪŋ tuŋgbaŋka ma, daa wa die dɪ yaa wa ga u kuaŋ ma dɪ u daansi ma u perukusi. ¹⁶ Die u tuŋ yaala u dii perukusisi nyindiikehe a chagi ama vuon die ka yɪ wa jaanŋ. ¹⁷ Ka kuaŋ chaan die u keŋ mɪŋŋɪ a yili, 'N chua tuntuntuɪba mana yese nyindiike a die ta tɪala, ta giena man baa n kpi aŋaŋ kɔŋ. ¹⁸ Dɪ sna die wo, n nan hagi a ga n chua jigɪŋ a balɪ wa dɪ, N chua, n yi bɪaŋ ta chuusi Nɪmuŋ aŋaŋ fu jigɪŋ. ¹⁹ N ka bɪ mu fu wa mɪŋ fu bua; daansi-

ma muḡ siba fu tuntuntuḡa kaant.' ²⁰ Die wla die u hagu a ga u chɔɔŋ wa jigir.

"Die u yene bie sieku me a gara wa, u chɔɔŋ wa die di ye wo, zɔɔɔŋ die di yigi wo pam, die u chɔɔŋ ga a gurigi wo. ²¹ Die bua wa di baari di, 'N chua, n yi bian Nmuḡ anan fu jigir. N ka bi mu di fu wa muḡ fu bua.' ²² Ama u chɔɔŋ wa die di wa u tuntuntuḡa a bal ba di, 'Ni yi lagu lagu a nagɔ jayeekivuka a keŋ yeegi wo, ta nagɔ nuupir-ir a keŋ yi u nuuḡ me, ta nagɔ nura a suu wo; ²³ ta ga nagɔ narapɔli dieke di naruna a keŋ kuu an ti dii duuga. ²⁴ Dama die n yile di n bua wa gie kpiye muḡ, ama ta u bie u mɔsi ma, ta bi yile di u baya muḡ, ama u yinḡi keŋ muḡ.' Die wla die ba piili a die duugaka anan sugɔfɔlɔŋ.

²⁵ "Ama sanḡa mi, die u bua jakuuri die ye bie wo kuaku ma. Die u kienene tigiri a keŋ gbigi tigiri, die u wuḡ yulaha anan siele he. ²⁶ Die wla die u wa tuntuntuḡa wunɔl a plasɔ wa wudieke di yinene tigiri me. ²⁷ Die u yinḡi bal wa di, 'Fu numbuwa wa yinḡi keŋ muḡ, fu chua wa di kuu narapɔli dieke di naruna, dama u yinḡi keŋ muḡ anan alaafia.' ²⁸ Die bua jakuuri die di ju sunyuruḡ, ta zeti di u kaan juu gbaaku suḡ; die wla die u chɔɔŋ di keŋ nyuḡ a juusi wa di u keŋ juu, ²⁹ ama die u yinḡi bal u chɔɔŋ wa di, 'Ye, bunaha gie mana n tuma a yla fu muḡ siba yɔmu, ta saaga fu nuuḡ, ama ka yi muḡ biibinḡ gban di n kuu a wa n zualuḡ an ti dii ta yalluma sugɔfɔlɔŋ. ³⁰ Fu bua wa gie nuḡ die chuusuna fu nyinti mana hɔguba ma wa, di keŋ tigin fu kuu narapɔli narikuḡ a yɔ wa.' ³¹ U chɔɔŋ wa die di yinḡi a bal wa di, 'N bua, sanḡa mana fu bie wo n jigir, ta jadieke mana n yalla die di yi fu sutu. ³² Ama di mu ti dime duuga ta yalluma sugɔfɔlɔŋ dama die ti yile di fu numbuwa wa gie kpiye muḡ, ama ta u bie u mɔsi ma, ta bi yile di u baya muḡ, ama lele ti ye wo muḡ.' "

Tuuma jakuuri nandaguru

16 Yisa die di bal a yɔ u kuanandusuruḡa di, "Ligiretien wunɔl die benne a yallɔ tuntuntu jakuuri u daansa u nyinti, die ba keŋ bal wa di u die u ligirehe yɔru yɔru. ² Die wla die u wa wa a bal wa di, 'Bla yine manḡ wumma fu wla dene? Kaan bi yi n tuuma jakuuri, die wla biisi n nyinti mana an n ye.' ³ Ta tuuma jakuuri die di yile di, 'Bla manḡ baa n yi? N jakuuri baa u vuari muḡ muḡ tuuma ma. N ka haguru a baan nan kua, ta chɔɔŋ viivi n baan nan juusi. ⁴ N siba wudieke n baan nan yi lele amu manḡ keŋ waari tuumaha vuosi nan tuo muḡ ba tige me.' ⁵ Die wla die u wa vuodiekemba mana die di dine u jakuuri hamuḡ wunɔl wunɔl. Die u plasɔ bumbunḡan vuoke di, 'N jakuuri hamuḡ anḡma benne fu jigir?' ⁶ Die u yinḡi a bal wa di, 'Kpaati gbiesi kɔbɔsi-nu.' Daa wa di bal wa di, 'Hamuḡ gbanuḡ wunna tuo kala lagu lagu a yinḡi maagi kɔbɔsi-nusa.' ⁷ Ta bal wunɔl danḡ, 'Anḡma fu

gban fu dii?' U yinḡi bal wa di, 'Zaa kɔtusi kobɔga.' Ta daa wa di bal, 'Fu hamuḡ gbanuḡ wunna, yinḡi maagi banɔsi-nu.' ⁸ Die ligiretien wo die di wunna u tuumaha jakuuri nyunuruḡ wa di yine die wo, die u buru wa, dama u tuḡ wa anan yanḡ." Yisa die di bal ba di, "Vuodiekemba di dina tuḡbanḡa gie sieku yaa yanḡ ba sunsuḡ a tuḡ vuodiekemba di dina chaanḡu sien di yalla die wo. ⁹ Manuḡ, n bala nu, nu nagɔ tuḡbanḡa gie ma ligire a yime wudieke Nmuḡ di yaalala, amu a keŋ kpati sanḡa dieke u nan tuo nu arɔzanna ma.

¹⁰ Vuodieke mana di muḡḡina tuma tunbuḡ vuuḡ, nan biagi muḡḡi tuḡ tunkpuḡ vuuḡ, ta vuodieke danḡ di nyuruḡana anan ligiribinḡ, nan di nyura anan ligirikpu-ma. ¹¹ Du yi fu nyura anan tuḡbanḡa gie ligire, Nmuḡ nan nagɔ arɔzanna ligire a yi fu nuusi me? ¹² Ta du yi fu nyura anan vuonḡ nyinti, muna bala u yɔ fu fu tuanḡ?

¹³ "Yɔmu kaan biagi a juama naaluḡ bale. U nan haa wunɔl ta chome wunɔl, yaa u nan yɔ wunɔl juuma ta wunɔl u nine kaan di suuli. Vuonḡ kaan biagi a juama Nmuḡ anan ligire."

Yisa wubaluka a tanḡ

(Mat. 11.12, 13; 5.31, 32; Maki 10.11, 12)

¹⁴ Die Farasisisi die di wuḡ waha gie mana, ta die a vuara Yisa fala, dama die ba yaala ligire wla pam.

¹⁵ Die Yisa di bal a yɔ ba di, "Nluḡ nu yine vuodiekemba di yinene nu gban siba vuovuna vuosi nuḡḡa, ama Nmuḡ siba nu sugɔti ma. Dama jadieke vuota di yilene di ka yaa nyuari pam wa, Nmuḡ jigir nuḡ ka yiwo jatɔgu.

¹⁶ "Mosisi muraḡa anan Nmuḡ naazuallba die di maaguna wudiekemba ba die beri muḡ a keŋ tuḡ juu vuodieke di sunana vuosi Nmuḡ nyaabu sanḡa, a nyuḡ juu keninḡ sanḡa ba muḡḡa Nmuḡ wuvuna yaa gamma u naari ma, ta vuonḡ mana di mla di ba juu mi.

¹⁷ Nmuḡsikpenḡ anan tuḡbanḡa gie nan keŋ tuḡ ga ama Nmuḡ muraḡa wubinḡ gban kaan tuḡ ga.

¹⁸ "Daa dieke mana di keŋ zeti u hɔgu ta yinḡi faaru hɔgu gaan yiwo hɔgukpana tuuma, ta dembinḡ dieke danḡ di faaruḡa hɔgu wa yiwo hɔgukpana tuuma."

Nyintitien anan zɔɔlntien Lazurusi wla

¹⁹ Ta Yisa die di bi bal ba di, "Nyintitien wunɔl die benne a yeegi nyinyeeki dieke di yalla ligire pam ta bie u duḡḡu anan sugɔfɔlɔŋ danḡ mana. ²⁰ Ta die daa zɔɔlntien wunɔl danḡ die benne ba wasa wa Lazurusi, ta die u yaa kujaga pam. Die ba ḡaan yaa wa a keŋ duḡḡu nyintitien wo sanuḡ ma, ²¹ die u ḡaan yaala u dii wo nyintitien wo nyindiiki chuata di ḡaana nanna tuḡbanḡ; die gbaasi gban di keŋ lansa u kujagaha.

²² "A kuanḡ chaanḡ zɔɔlntien wo die di kpi, malakasi die di keŋ chii wo a ga Abarahami jigir arɔzanna ma. Ta nyintitien wo danḡ di keŋ kpi, die ba guu wo. ²³ Die u

ga bie kpiilij jigiberisikin, die dt wumma wa pam. Die u daansi a ye Abarahami saasaa, ta Lazurusi kalt u jigij. ²⁴ Die wla die nyintitien wo die dt natl a wa dt, 'N chua Abarahami, chigi mun zawluj ta fu tun Lazurusi njan u ga nagl nuubij a luo nyaan ma a kenj gbi n jilij, dama n paalt die wahala bolibu gie me.' ²⁵ Ama Abarahami die dt bal wa dt, 'N bua, tuns dt die fu benne fu musl ma wa, die ye wo nyinvuuna, ta Lazurusi dt ye nyinblati mana, ama lele u bie wo nansuj ma giena ta fu bie wahala ma. ²⁶ Ta wudieke dt gutna yine, gu-likpenkpuuj benne tunj ananj fu sunsunj, die wla vuodiekemba dt benne gie a yaala ba gasl a kenj fu jigiri kaan blagi, ta vuodieke dt benne fu jigiri dt yaala ba gasl a kenj tl jigij dtan kaan blagi.' ²⁷ Die nyintitien wo dt bal wa dt, 'Jakusuj Abarahami, die nuj n juusa fu, tun Lazurusi anj u ga n chua tiginj me, ²⁸ n yaa wa n numballi banu, vaa u ga a ga kpaan ba amu ba gbanj ba da kenj kenj wahalaka gie jigij.' ²⁹ Die Abarahami dt baarl dt, 'Fu numballi yaa Mosisi ananj Nmuj naazualba wla Nmuj gbanju ma. Ba wumma ha.' ³⁰ Ta nyintitien wo dt yinji bal wa dt, 'Jakusuj Abarahami, aayl, die nyuna ma ka mu; ama du yi vuonj dt nyuj kunj me a ga ba jigij ba nan chigi nyuj ba tuntumbati ma.' ³¹ Ama die Abarahami dt bal wa dt, 'Du yi ba kaan wuj Mosisi ananj Nmuj naazualba dt maaguna wudieke Nmuj gbanju ma wa, ba kaan tarigi ba sunjanyile du yi ta vuonj dt hagi kunj me gbanj a ga ba jigij.' "

Bianj wla

(Mat. 18.6, 7, 21, 22; Maki 9.42)

17 Womi Yisa dt bal yl u kuanjandusuriba dt, "Nl da yilime dt magisuj kaan kenj; ama wubianj bie vuodiekemba dt vanana ba chanchaaluj dt yie bianj. ² Ba tun nagl nuuj a bobl a yeegi u nyie a nagl wa a taan nyaakpuuj ma dt tun nan dt kpia a tianj u baan nan yi ballbisi gie wonyl yi bianj. ³ Die wla nl yigi nl gbanj!

"Du yi fu numbuu dt yi fu bianj, kpaan wa; ama du yi u baarl dt u chuusi fu munj, fu nagl u taal a chaa wa. ⁴ Du yi u yi fu bianj buyupoyl dabalumuj, ama ta yinji kenj fu jigij buyupoyl a baarl dt u chuusiya, fu nagl u taal a chaa wa."

Yada wla

⁵ Sanja kaanl die tl Yomutien Yisa tuntuntuba dt bal yl wa dt, "Vaa tl yadaka gutl."

⁶ Die u yinji bal ba dt, "Du yi nl yaa yada siba kanmuj binj, nl nan blagi a bal yl tukpuka gie dt, 'Vuu a ga nan nyaakpulu gie me' anj ka senj a tuo fu nuanj.

Tuntuntu dt muna u yi die

⁷ "Du yi ta nl wonyl dt yalll tuntuntu ta u kua yaa ta daansa yiise, ta u kenj nyuj kuanj a kenj tiginj, nan bal

wa dt, 'Kenj lagl a kenj kala dii nyindiike?' ⁸ Aayl, nan bal wa dt, 'Vuarl fu kuanj nyinti ta yeegi nyinvuuna a yi n nyindiike a zien mun anj n kenj dii ta nyuu, ka kuanj chaan fu gbanj fu dii ta nyuu.' ⁹ Fu yile dt jakuuri nan waast tuntuntu wa u yine wudieke u bala wa dt u yi wo? Aayl. ¹⁰ Die gbanj dt su nl jigij, sanja dieke nl kenj tunj dieke Nmuj dt bala dt nl yiwo a kpatl, nl bal dt, 'Tl yiwo tuntuntuj nyuna. Tunuj tl yiwo wudieke dt muna tl yi nyuna.' "

Yisa die dt gbaanna gama banj dene

¹¹ Yisa die dt ganana Jerusalemi die u daagl Samaria ananj Galili sunsunj ananj sunsunj. ¹² Die u gana ga juo tukpanj kaanl; ta gama banj die dt kenj tuoli wo mi. Die ba zie saasaa, ¹³ ta faast natl a baarl dt, "Jakusuj Yisa, chigi tl zawluj!"

¹⁴ Yisa die dt ye be ta bal yl ba dt, "Nl gamma Nmuj kukaabitu jigij anj ba juuj nl ye." Die ba benne sieku me a gara wa die ba ye gbaamuj. ¹⁵ Ta die ba wonyl die dt yinji kenj Yisa jigij dama die u siba a baarl dt Yisa gbaanna wa, a kenj burl Nmuj ananj lolkpuuj. ¹⁶ A die nagl u gbanj a taan Yisa nunja ta waasa wa; ama die daa wa die yiwo Samaria vuonj. ¹⁷ Yisa die dt plast dt, "Daa vuosi banj die yene gbaamuj? Ama bawayl wa bie sla? ¹⁸ Ba wonyl ka kenj dt ba burl Nmuj sie chaanu wa gie?" ¹⁹ Ta die wa bal daa wa dt, "Hagl a ga, fu yada gbaanna fu."

Nmuj naarl keni wla

(Mat. 24.23-28, 37-41)

²⁰ Mi die Farasisi batanj die dt plast Yisa sanja dieke Nmuj naarl dt balla ka kenj. Die u yinji bal ba dt, "Ka ka yi siba nl nan daansi a ye Nmuj naarl dt balla ka kenj die. ²¹ Vuonj wori a baan baarl dt, 'Daansi, ka wunna', yaa 'Ka benne mi wo'; dama Nmuj naarl bie nl sugtu ma."

²² Mi die u bal yl u kuanjandusuriba dt, "Sanja kienj nl nan dt yaala nl ye manuj vuota Bua keni, ama nl kaan ye. ²³ Ba nan daansi bal nl, 'Ye, u benne mi wo' yaa 'Ye, u bie giena.' Ama nl da kenj nyuj a dt dia yaaluma munj; ²⁴ dama manuj vuota Bua keni nan dt su siba nunyigisuj dt naana nyigisi a chaan njmujsikpenj mana a nyuj tunj chianj a ga tugl tunj sikpenj die wo.

²⁵ Ama sie n wolij dii wahala pam ta leleke gie vuosi bu zeti munj. ²⁶ Die dt sina die Nowa sanja, die gbanj gbanj dt baa dt summa manuj vuota Bua keni sanja. ²⁷ Die Nowa sanja, vuosi die die munj ta nyuo ta faara hoonj, ta naga ba hogulanj a yla chulluj, ta die a ga tugl daa dieke Nowa dt juune haarikpuku, ta die nyaakpulu die dt kenj kuu vuonj mana die dt wone haarikpuku ma wa. ²⁸ Loti sanja gbanj die su wa die; die vuonj mana die dt die ta nyuo, ta daa a yalla, ta bura ta mua tige; ²⁹ ama daa dieke Loti die dt nyunna Sodomi tika, ta

bolij anaj maafajiribi die di nyuj nmujsikpen a ken kuu ba mana. ³⁰ Naa di baa di sɔmma daa dieke manuj vuota Bua di balla n kenj wo.

³¹ “Dunuj daari mi daa dieke di benne mampili sikpen † da kenj a suuj u juoku sikpen di u ga a nagɔ u nyinti; ta vuodieke diaj di benne u kuanj ma da kenj yinji a kuli tiginj di u ga a nagɔ u nyinti. ³² Ni tuusi Loti hɔgu †† wa wɔaha. ³³ Vuodieke mana di kpanjɔnana u gbanj di u gbatɔ u miivoli nan waarɔ ka, ama vuodieke mana di waarɔna u miivoli n wɔa nan daansi ye ke. ³⁴ N bala ni, sanja dieke n baanj nan kenj wo, vuosi bale nan di dua jaduakɔbalumuj ma, ta n nagɔ wunyl ta vaa wunyl.

³⁵ Hɔɔɔ bale nan di numa zaa nɔa ma, ta n nagɔ wunyl ta vaa wunyl. ((³⁶ Sanja mi dembisi bale nan di tuma kuanj ma, ta n nan nagɔ wunyl ta vaa wunyl.))”

³⁷ Ta u kuanjandusɔrɔba die di pɔasi wa di, “Ti Yɔmutien, sa?”

Ta u yinji balɔ ba di, “Jigidieke jakpiikinj di benne, mi zuuti di lagisa.”

Kpihɔgu anaj sarɔya diiru nandaguj

18 Sanja mi Yisa die di taanj ba nandagurɔ gie di u dagɔ ba di di mu ba juusɔma Nmuɔ sanja mana, ta da kenj gbalɔma, die u balɔ ba di, ² “Sarɔya diiru wunyl die benne tuj kaanɔ ma, die u ka chɔga Nmuɔ ta ka bi yɔa vuota julɔma. ³ Ta kpihɔgu wunyl diaj die benne tɔka ma, a chuj gara daa wa jiginj a juusa wa di, ‘Dii n wurɔ gie a yɔ muɔ anaj vuodieke di mugisinene muɔ.’ ⁴ Ama die sarɔya diiru wo die ka saaga, ta ka kuanj chaanj die u yile di, ‘N ka wɔɔ chɔga Nmuɔ yaa a yɔa vuota julɔma, ⁵ ama kpihɔgu wa gie di faasɔna daama muɔ wɔa, n ko baa n dii u sarɔya ka a yɔa wa muɔ, di daa die u nan di kienj daanj mana ta vaa n gbalɔ anaj wa.’”

⁶ Ti Yɔmutien die baari di, “Ni wumma wudieke sarɔya diiru wo di kana ka chɔga Nmuɔ di balla. ⁷ Ta lele, Nmuɔ kaanj dii sarɔya a yɔa u vuovuarika, vuodiekemba di juusɔnana wa nmuɔtuasi anaj yuj di u sunjɔ be wo? U nan di yuasa di u sunjɔ be? ⁸ N bala ni, u nan dii sarɔya a yɔa ba, ta yi ke lagɔ lagɔ. Manuj vuota Bua di kenj kenj sanja dieke, n nan ye vuodieke di yine muɔ yada tujgbanjka gie me?”

Farasisi vuonj anaj lampotuosiru nandagurɔ wɔa

⁹ Yisa die di bi a taanj nandagurɔ gie a yɔa vuodiekemba di bala di ba yiwo vuovɔna, ama ta ka yɔa ba chanchaaluj julɔma. ¹⁰ Die u baari di, “Dembisi bale die nyɔna a ga Nmuɔ jɔamuj juokpenjkuɔ suɔ di ba juusɔ Nmuɔ; wunyl die yiwo Farasisi vuonj, wunuj wa diaj di yi lampotuosiru. ¹¹ Die Farasisi vuoke di ga zie luguj a juusɔ Nmuɔ u sunj ma di, ‘Nmuɔ, n waasa fu, dama n ka

† Ba njanj kuse ba juone sikpenj me. †† Loti hɔgu wa die di yinji daansi kuanj a buruj yatanj.

yi tuntumbiatɔ tienj sɔba n chanchaalɔba. N ka yi halt tienj, n ka yi nmuɔchɔbɔtienj yaa dembinj dieke di yaala hɔɔɔ. N bi waasa fu dama n ka sɔ sɔba lampotuosiru wo gie. ¹² N njanj kɔba nuanj daraa ale daraa yuɔɔɔ mana sunj, ta yɔa fu n nyinti banj mana sunj kaanɔ.’

¹³ Ama die lampotuosiru wo die di ga a zie saasaa, ta ka yaala u kɔti u sikpenj nmuɔsikpenj, ta vigi u sikpenj ta baari di, ‘Nabidie Nmuɔ, chɔɔ muɔ zɔɔɔɔ, dama n yiwo tuntumbiatɔ tienj.’” ¹⁴ Yisa die di bi baari di, “N bala ni, die di yiwo lampotuosiru wo Nmuɔ di tuo u juusuj daa Farasi vuoke; dama vuodieke mana di kɔtɔna u gbanj nmuɔsikpenj, Nmuɔ nan suuj wa tujgbanj; ta vuodieke diaj di suuna u gbanj tujgbanj, Nmuɔ nan kɔti wa nmuɔsikpenj.”

Yisa die di tuone ballɔbɔsɔ dene

(Mat. 19.13-15; Maki 10.13-16)

¹⁵ Die vuosi batanj die di chii ba ballɔnyaalɔsɔ a kenj Yisa jiginj di u nagɔ u nuusi a dusɔ dusɔ ba ma, ama die u kuanjandusɔrɔba di yene naa wa, die di nata ba. ¹⁶ Ta Yisa die di wa ballɔbɔsɔsɔ di ba kiere u jiginj, ta balɔ a yɔa u kuanjandusɔrɔba di, “Ni vaa ballɔbɔsɔsɔ kiere n jiginj ta ni da kagɔ ba sienj dama ba chanchaaluj sɔna Nmuɔ naari. ¹⁷ Wusie manj bala ni, vuodieke mana di kana ka tuo Nmuɔ naari sɔba buabinj, kaanj wɔɔ juu ke.”

Nyintitienj wunyl wɔa

(Mat. 19.16-30; Maki 10.17-31)

¹⁸ Sanja mi jakuuj wunyl die di kenj Yisa jiginj a pɔasi wa di, “Dudaguru vɔvɔɔ, lalɔ manj nan yi ta ye miivoli dieke di wone kpatuj?”

¹⁹ Yisa die di yinji a balɔ wa di, “Bɔa wɔa fu wasa muɔ vuovɔvɔvɔ? Vuonj wori a yi vuovɔvɔvɔ, sie Nmuɔ nyɔna ma. ²⁰ Wɔɔ sɔba Nmuɔ mɔraha: ‘Da kenj yaalɔ vuonj hɔgu yaa vuonj churu, da kenj a kuu vuonj, da kenj a gaari, da kenj yi nmuɔchɔbɔsɔ daanstɔtienj, yɔma fu chua anaj fu naa julɔma.’”

²¹ Die daa wa di yinji a balɔ di, “N yine buabinj mana a yaa ga muuna, n du mɔraha gie mana muɔ.”

²² Yisa die di wunna naa, die u balɔ yɔa wa di, “Wubalɔmuɔ tɔala fu. Nagɔ fu nyinti mana a daa ta nagɔ ligirehe a yɔa zɔɔɔntielinj, ta nan di yallɔ nyinti arzanna ma; ta a kuanj chaanj fu kenj dia muɔ.” ²³ Ama daa wa die di wunna naa, u sunj die di paali chuusɔ, dama die u faasɔ yallɔ wa nyinti pam.

²⁴ Yisa die di muɔɔ di u sunj chuusɔya muɔ, ta baari di, “Di tua pam di nyintitielinj juu Nmuɔ naari ma. ²⁵ Di faasɔ tua muɔ di nyintitienj juu Nmuɔ naari ma a tɔanj nyɔɔɔɔ di baanj nan daagɔ gartɔɔɔ vɔvɔɔ ma a nyuj dene.”

²⁶ Die vuodiekemba die di wunna wa wa die di pɔasi di, “Die nuɔ manɔ baanj nan ye gbatɔtanuj?”

²⁷ Yisa die dɛ yinɲi a balɛ ba dɛ, “Wudieke vuota dɛ kana kaanɲ bɛagɛ a yi, Nɲmɲ nɲɲ nan bɛagɛ a yi.”

²⁸ Ta Piita dɛ balɛ wa dɛ, “Ye, die tɛ va wa tɛ nyinti mana ta keɲ dɛ fu.”

²⁹ Yisa die dɛ yinɲi a balɛ yɛ ba dɛ, “Wusie maɲ bala nɛ, vuodieke mana dɛ vana u tigin yaa u hɔgu yaa u nɛballɛ yaa u chɔɔɲ anɲɲ nɲɲ yaa u ballɛ Nɲmɲ naaru wɛa, ³⁰ nan bɛ ye he pam tɲɲɲɲka gie me a tɲɲ u vana nyindiekemba ba, saɲɲa dieke dɛ kienene wo, u nan ye miivoli dieke dɛ wone kpatɲɲ.”

Yisa die dɛ bɛna a balɛ u kumbu wɛa butaa ma dene
(Mat. 20.17-19; Maki 10.32-34)

³¹ Womi Yisa die dɛ yaa u kuanɲandɛsɛɛba baɲ anɲɲ bale wo a nyɲɲ lɛgɲɲ a balɛ ba dɛ, “Nɛ wumma, tɛ gara Jerusalemi, jigidieke ba bala ba yi manɲɲ vuota Bua wudiekemba mana die Nɲmɲ naazuɛɛba dɛ maagina yaa gamma n wɛa wa, ³² dama ba nan nagɛ mɲɲ a yɛ vuodiekemba dɛ kana a ka yi Juu vuosi nuusi me, dɛ ba vuaru mɲɲ fala ta bɛ zɛa mɲɲ ta tɛrɛ nɛntɔbɛtɛ a yi mɲɲ, ³³ a nɲɲ mɲɲ anɲɲ kpaasɲɲ ta kuu mɲɲ ama daraa ataa daraanɲ n nan hagɛ kumbu me.”

³⁴ Ama die u kuanɲandɛsɛɛba die ka sɛba wɛaha kaanɛ gbanɲ chɛaɲ, dama Nɲmɲ die ligi wo ba yɛaɲ, die yine die ba ka sɛba wudieke u balala wa chɛasɛ.

Yisa die dɛ yuorine daa yɛ wunɲɛ nine dene
(Mat. 20.29-34; Maki 10.46-52)

³⁵ Yisa die dɛ kenne gbige Jeriko daa yɛ wunɲɛ die dɛ kalɛ sieku nuanɲ a juusa. ³⁶ Die u wunna ta kpɛkpaaku chɲɲ tɛanna wa, die u pɛasɛ dɛ, “Bɛa yinene?”

³⁷ Die ba balɛ wa dɛ, “Yisa, vuodieke dɛ yine Nazeriti vuoke tɛannana.”

³⁸ Die u faasɛ wa dɛ, “Yisa, Davidi haagɲɲ, chɲɲ mɲɲ zɔɔɲɲ.”

³⁹ Ama vuodiekemba die dɛ benne nɲɲka die dɛ natɛ wa ta balɛ wa dɛ u tarɛ watɛ, ama die u faasɛ nata dɛ, “Davidi haagɲɲ, chɲɲ mɲɲ zɔɔɲɲ.”

⁴⁰ Die wɛa Yisa die dɛ zie ta yɛ nuanɲ dɛ ba yaa daa wa a keɲ u jiginɲ. Die u kenne a gbigi wo, Yisa die dɛ pɛasɛ wa dɛ, ⁴¹ “Bɛa fu yaala n yi a yɛ fu?”

Die u yinɲi baaru dɛ, “N Yɔɔmutienɲ, n yaala fu yuori n ninehe mɲɲ.”

⁴² Mi Yisa die dɛ balɛ wa dɛ, “Yesime, fu yine yada ka wɛa fu ye gbaamɲɲ.” ⁴³ Lele womi die u ninehe dɛ yuori, die u dɛ Yisa ta bɛra Nɲmɲ. Die kpɛkpaaku dɛ yine wo wo, die ba mana dɛ bɛrɛ Nɲmɲ.

Yisa anɲɲ Zakiyosi wɛa

19 Ka kuanɲ chaanɲ Yisa die dɛ ga a juu Jeriko a chɲɲ tɛanna. ² Ta daa wunɲɛ die dɛ bie mi ba wasa wa Zakiyosi, die u yiwo lampotuosirinɲ jakuɲɲ, ta die yaa nyinti pam. ³ Die u mɛa u ye Yisa dɛ yine vuodieke, ama

die u yine vuogobiri wɛa die u ka bɛagɛ ye wo dama vuosi die dala mɲɲ. ⁴ Die wɛa die u chɲɲ a dɛ kpɛkpaaku nɲɲɲa a ga juɛɛ chunchulinɲ tɲɲɲ dɛ u ye Yisa, dama die u gara mi chaanɲ. ⁵ Yisa die dɛ kenne a tugɛ mi wo, u daansɛ nɲmɲsikpɛɲ ta balɛ yɛ wa dɛ, “Zakiyosi, keɲ suɲɲ lagɛ lagɛ. Sie n yi fu chaanu jinne.”

⁶ Ta Zakiyosi die dɛ yi lagɛ lagɛ a keɲ suɲɲ ta waasɛ wa anɲɲ sugɛɛɛɛɛkpɛɲkpɛɲ ta yaa wa ga u tiginɲ. ⁷ Ta vuodiekemba mana die dɛ yine wo die dɛ piili a vuuna wɛa dɛ, “Daa wa gie ga bɛrɲɲ wa chaanu tuntumbɛatɛ tienɲ wo tigin me.”

⁸ A kuanɲ chaanɲ die Zakiyosi dɛ hagɛ a zie a balɛ yɛ tɛ Yɔɔmutienɲ Yisa dɛ, “N Yɔɔmutienɲ, wumma, n nan puo nyindiekemba n yalla bule ta nagɛ kaanɛ a yɛ zɔɔɲɛ-tienɲ; ta dɛ yi maɲ nyɛrɛ wa vuonɲ, n nan yinɲi tɲɲ wo die bunɛsa.”

⁹ Yisa die dɛ balɛ wa dɛ, “Gbatɛtaanɲɲ keɲ tiginɲ gie vuosi me jinne, dama fu gbanɲ yiwo Abarahami haagɲɲ.

¹⁰ Manɲɲ vuota Bua keɲye mɲɲ dɛ n yaalɛ vuodiekemba dɛ bana ta ye be a gbatɛ ba taanɲ.”

Salma bie nandaga wɛa
(Mat. 25.14-30)

¹¹ Die vuosi die dɛ yine a wumma wɛaha gie wo, Yisa die dɛ bɛ a taanɲ ba nandagɲɲ, dama die ba yile dɛ Yisa dɛ gbiginɛ Jerusalemi wɛa, Nɲmɲ naaru die baa ka keɲ wo lagɛ lagɛ. ¹² Die wɛa die u baaru dɛ, “Daa jakuɲɲ wunɲɛ die gana tɲɲɲɲ saasaa dɛ ba ga kalɲɲ wa naa, ta u yinɲi keɲ tiginɲ. ¹³ Die u balla u ga wa die u wa u tuntuntɲɲ baɲ, ta yɛ yɛ ba salma † bie kaanɛ kaanɛ, ta balɛ yɛ ba dɛ, ‘Nɛ nagɛ ligirehe gie a tɲɲ tuuma a ga tugɛ saɲɲa dieke n baanɲ nan viiri keɲ.’ ¹⁴ Ama die u tɛka vuosi die ka yaala u wɛa, die wɛa die ba tɲɲ tuntuntɲɲ dɛ ba ga balɛ naakpɛka dɛ ba ka yaala daa wa gie yi ba naanɲ.

¹⁵ “Ama die daa jakuɲɲ dɛ ga dii naaru ta yinɲi keɲ tiginɲ. Die u kenne wo, die u wa u tuntuntɛba die u yɛna ba ligirehe a lagɛsɛ, dɛ u yaala u ye ba yine nyuarɛ die a gutɛ. ¹⁶ Nɲɲanɲ vuoke die dɛ keɲ a baaru dɛ, ‘Jakuɲɲ, n ye wo salma bie baɲ a gutɛ fu yɛna mɲɲ jadieke wo ma.’ ¹⁷ Die jakuɲɲ dɛ baaru dɛ, ‘Kpaɲɲɛ fu gbanɲ, yiwo tuntuntu vɛnu. Fu mɲɲɲɛna a pɔɲɛɛ jabike wɛa, n nan nagɛ tɲɲsɛ baɲ a yi fu nuusi me.’ ¹⁸ Die vuodieke dɛ dii-sine wo dɛ keɲ a baaru dɛ, ‘Jakuɲɲ, n ye wo salma ligire bie anu a gutɛ jadieke fu yɛna mɲɲ wa ma.’ ¹⁹ Jakuɲɲ die dɛ balɛ a yɛ geɲ wo dɛaɲ dɛ, ‘N nan nagɛ tɲɲsɛ anu a yi fu nuusi me.’

²⁰ “Wunɲɛ dɛaɲ dɛ keɲ a baaru dɛ, ‘Jakuɲɲ fu ligire bini wunna, die n nagɛ vili wo gachɔɔɲɲ ma a nagɛ lɔbɛrɛ, ²¹ dama die n chɲɲa fu wa nɲmaamɲɲ, dama yiwo vuodieke wɛa dɛ tuana. Naga jadieke dɛ kana a ka yi fu jaanɲ, ta gobe jadieke fu kana ka bɛrɛya.’ ²² Ta jakuɲɲ

† *Salmbinɲ die yiwo chutɛ ataa tune.*

die di balɩ yɩ wa dɩ, 'Funtɩ tɩntuntɩ bɩaŋ, n nan nagɩ fu gbaŋ gbaŋ fu wubalɩka a dii fu sarɩya. Sɩba a baaru n yiwo vuodieke wɩa dɩ tuana, ta naga jadieke dɩ kana ka yi n jaan, ta gobe jadieke n kana ka burɩya. ²³ Bɩa yine ta fu ka nagɩ n ligirebu a paŋŋɩ aŋ ba yinŋi tuŋ muŋ aŋaŋ nyuarɩ? Amu n tunna a keŋ naa n tuŋ nan tuoŋe aŋaŋ nyuarɩ.' ²⁴ Womi die jakuuru dɩ balɩ a yɩ vuodiekemba dɩ zene mi wo dɩ, 'Nɩ tuo ligire bini a nyɩŋ u jigin ta nagɩ gutɩ vuodieke dɩ yalla ligire bie baŋ wa.' ²⁵ Die ba yinŋi balɩ wa dɩ, 'Jakuuŋ, u wɔŋ yaa wa ligire bie baŋ.' ²⁶ Die u yinŋi a balɩ ba dɩ, 'N bala nɩ, vuodieke dɩ yalla nyinti, ba nan yɩ wa pam a gutɩ, ama vuodieke dɩ wone wo jaan, bɩta gbaŋ u yalla wa ba nan tuoŋe a nyɩŋ u jigin. ²⁷ Tɔ, lele n dataasi diekemba die dɩ kana ka yaala dɩ n dii naaru, nɩ ga yaa ba keŋ giena a kuu ba n nɩŋŋa.' "

Yisa die dɩ june Jerusalemi ta ba bura wa dene

(Mat. 21.1-11; Maki 11.1-11; Jɔɔn 12.12-19)

²⁸ Yisa die dɩ bala wɩaha a kpati wa, die u dɩ ba nɩŋŋa ba gara Jerusalemi. ²⁹ Die u kenne gbigi Betifiji aŋaŋ Betani tɩgɩsɩ die dɩ benne kunkogin dieke ba wasɩnana Olivi tɩsɩ kunkogiri, die u tuŋ u kuaŋandusɩrɩba bale a balɩ yɩ ba dɩ, ³⁰ "Nɩ gamma tɩŋkpaŋŋɩ dieke dɩ benne nɩ nɩŋŋa wa, nɩ die keŋ juo nɩ nan ye bonpɔɩ dɩ bɔbɩna zie ta vuon dɩ ye ka jualɩ ka. Nɩ forisi ke a yaa ka a keŋ giena. ³¹ Ta du yi vuon dɩ piasi nɩ dɩ, 'Bɩa nɩ forisi ke?' Nɩ balɩ wa dɩ, 'Tɩ Yɔmutien yaalala ka.' " ³² Die ba ga a ye wudieke gbaŋ gbaŋ die Yisa dɩ bala a yɩ ba wa. ³³ Die ba forisinene bonpɔɩka, ka tierɩ die dɩ piasi ba dɩ, "Bɩa nɩ forise bonpɔɩka?"

³⁴ Die ba yinŋi a balɩ wa dɩ, "Tɩ Yɔmutien yaalala ka", ³⁵ ta die ba datɩ ka a yaa ka a keŋ Yisa jigin. Ta die u kuaŋandusɩrɩba die dɩ nagɩ gaatu a diisi bonka sikpen ta sunŋi Yisa dɩ jualɩ kalɩ ka ma. ³⁶ Die u jualuɩna a gara wa vuosisi dɩ nagɩ ba gaatu a jaatu sieku me.

³⁷ Die u kenne a gbigi jigidieke sieku dɩ suuna gara Olivi kunkogiri jigin, u kuaŋanvuosi mana die dɩ piili a bura Nɩmuŋ aŋaŋ sugɩfalɩŋ, ta bura wa aŋaŋ ɩɩɩkpuma yaa gamma mamachi wukpuma dieke ba yene wo dɩ, ³⁸ "Nɩmuŋ yi alibarika yi naan dieke dɩ kienene Nabitie Nɩmuŋ saan ma.

Sugɩduagɩŋ bemme arɩzanna ma, ta nɩ kɔtɩ Nɩmuŋ saan sikpen."

³⁹ Mi Farasisi batan die dɩ benne kpɩkpaaku ma wa die dɩ balɩ yɩ Yisa dɩ, "Dɩdaguru, balɩ fu kuaŋanvuosisi dɩ ba tarɩ watɩ."

⁴⁰ Yisa die dɩ yinŋi a balɩ ba dɩ, "N bala nɩ, du yi ba tarɩ, ama tanaha dɩ duana wa nan dɩ nata a bura Nɩmuŋ."

Yisa die dɩ kunna Jerusalemi wɩa dene

⁴¹ Die u kenne gbigi Jerusalemi ta ye ke wo die u kuŋ ka wɩa, ⁴² ta baaru dɩ, "Dɩ yiwo bɩaŋ dɩ jinne nɩ vuosi ka sɩba wudieke dɩ baan dɩ yaa sugɩduagɩŋ a keŋ ba jigin. Lele ka ɩɩburɩya muŋ ba jigin. ⁴³ Jerusalemi, saŋŋa nan keŋ fu dataasi nan mu gaamuŋ a gilin fu luga mana dɩ ba tuoli fu. Sojasi nan taan gilin fu jigin mana. ⁴⁴ Ba nan ŋmabi fu mana ta kuu fu vuosi. Ba nan chuusi nɩ tige mana ta taŋ balɩmuŋ kaan wɩaru a beri ka jigiberisikin. Naa mana nan keŋ yi dama nɩ kana ka muŋŋɩ saŋŋa dieke Nɩmuŋ dɩ kenne dɩ u gbatɩ nɩ a taan wa."

Yisa die dɩ gana a ga wunsi Nɩmuŋ juamɩŋ juokpenkpuku sun die

(Mat. 21.12-17; Maki 11.15-19; Jɔɔn 2.13-22)

⁴⁵ Ka kuaŋ chaan Yisa die dɩ ga juu Nɩmuŋ juamɩŋ juokpenkpuku sun a piili a yaga vuodiekemba die dɩ daanana nyinti mi wo, ⁴⁶ ta bala yɩa ba dɩ, "Dɩ maagɩya Nɩmuŋ gbaŋku sun dɩ Nɩmuŋ baaru dɩ, 'N tigin baa ka yiwo Nɩmuŋ juusɩŋ jigin.' Ama nɩ nagɩ ka a burɩŋ wa gaaruŋ jigiberisikin?"

⁴⁷ Die daan mana Yisa die bie wo Nɩmuŋ juamɩŋ juokpenkpuku ma a daga vuosi Nɩmuŋ wɩa. Die Nɩmuŋ kɩkaabitɩba nyɩŋkuraha aŋaŋ muŋraha dɩdagurɩba aŋaŋ tɩka nyɩŋkuraha die dɩ muɩ dɩ ba kuu wa, ⁴⁸ ama die ba ka ye sie dieke ba baan daagu yi die, dama vuotamba mana die chusa wumma u wubalɩkaha ta ka yaala ba waaru u wubalɩkaha kaan gbaŋ.

Vuosi batan die dɩ piasi na Yisa yaa gamma u yiko wɩa dene

(Mat. 21.23-27; Maki 11.27-33)

20 Daan kaan Yisa die dɩ bie Nɩmuŋ juamɩŋ juokpenkpuku ma a daga vuotamba ta muɩla Nɩmuŋ wuɩunaha a yɩa vuosi, ta Nɩmuŋ kɩkaabitɩba nyɩŋkuraha aŋaŋ muŋraha dɩdagurɩba aŋaŋ tɩka nyɩŋkuraha die dɩ keŋ u jigin, ² a piasi wa dɩ, "Balɩ tɩ, muɩla yiko me fu yie wɩaha gie? Muɩla yɩna fu kanɩŋ yiko ke mi?"

³ Yisa die dɩ yinŋi a balɩ ba dɩ, "N gbaŋ n baa n piasi nɩ wa wupɩasɩkuŋ. Nɩ balɩ muŋ, ⁴ Jɔɔn vuodieke die dɩ sunana vuosi Nɩmuŋ nyaabu, Nɩmuŋ die yɩna wa kanɩŋ yiko ke mi yaa vuota?"

⁵ Die ba piili a bala yɩa taŋ dɩ, "Wubɩa tɩ baa tɩ balɩ? Du yi tɩ baaru dɩ Nɩmuŋ yɩna wa yiko ke mi, u nan baaru dɩ ta bɩa wɩa die tɩ ka yiwo yada? ⁶ Ta tɩ bɩ baaru dɩ, dɩ vuota die yɩna wa, kpɩkpaaku gie mana nan taa tɩ tana dama ba yi yada dɩ Jɔɔn die yiwo Nɩmuŋ naazua." ⁷ Die wɩa die ba yinŋi balɩ dɩ, "Tɩ ka sɩba jigidieke die ka nyɩnna."

⁸ Yisa die di yinji a balu yi ba di, "Die nu, n gban n kaan balu nu, vuodieke di yina mu yiko ke gie man yaa yie waha gie."

Tuntuntba nandaguri wla

(Mat. 21.33-46; Maki 12.1-12)

⁹ Womi Yisa die di taan vuotamba nandaguri gie di, "Daa wunyi die sone tust di nyunana bie u kuan ma, ta die nagl ka a yi tuntuntun nuusi me ta dia a ga jigij a ga yuasi. ¹⁰ Die a kpaala sanja di tugl u tun u yomu tuntuntba jigij di u ga tuo u tuaj a ken. Ama die tuntuntba die di ngl u yomu wa ta vaa u yinji ga anan nuuwaga. ¹¹ Die wla die u bi tun yomu gaan, tuntuntba die di ngl wa ta nagl wa yi viivi me ta vaa u viiri ga anan nuuwaga. ¹² Womi die u bi tun yomu dieke di gutna butaa ma, die ba yi wa danja ta vigi wa taan. ¹³ Womi kuaku tien die di baarl di 'Bla man baa yi? Die nu lele n nan tun n gban gban n bua dieke n chone. Wunur nu ba nan yi wa julma.' ¹⁴ Ama die tuntuntba die di yene wo wo die ba balu yi tan di, 'Kuaku tien faarl diiru wuna. Ni vaa ti kuu wa ta u faarl yi ti sutl.' ¹⁵ Die wla die ba nagl wa a nyl kuaku ma a ga kuu wa."

Yisa die di plasi ba di, "Bla kuaku tien di nan yi tuntuntba gie? ¹⁶ U nan ken a kuu banur vuosi mi ta nagl kuaku a yi vuogaasi."

Die vuosisi die di wuna naa wa, ba baarl di "Nmun nagl die a ga saasaa."

¹⁷ Yisa die di daansi ba ta plasi ba di, "Nmun wurl gie chan?"

Di 'Tan dieke mumurba die di zetine ta baarl ba ka yaala ka wa

die yine gongogonyugurur tan vltur.'

¹⁸ Vuodieke di nanna tanl gie sikpen nan nmabi nmabi ama vuodieke tanl di ken nan u sikpen u nan nur nur sba zon."

Lampo tunij wla

(Mat. 22.15-22; Maki 12.13-17)

¹⁹ Die muraha didagurba anan Nmun kukaabitba nyukuraha die di muruna di ba wla Yisa di taana nandaguri gie wo, die ba mla di ba yigi wo mi, ama die ba chiga vuotamba nmaamur. ²⁰ Die wla die ba maansa daansa wa, die ba bi a yi mumaansi daansurba ligire di ba ga Yisa jigij a ga gaan wa sba ba yiwo vuovuna, ta plasi wa wuplasika ta ye di u nan balu a chuusi an ba yigi wo a ga tika jakuuri jigij. ²¹ Die mumaansi daansurba di balu yi Yisa di, "Didaguru, ti sba baarl wudieke fu balala ta daga wa yiwo wusie, ta ka luge ama a daga Nmun sien anan wusie. ²² Balu ti, ti muraha yi sien mu di ti tumme lampo a yuma Romani tun naan wa Siiza yaa ti da tumme?"

²³ Ama Yisa die di murur ba sanna die wo, ta balu yi ba di, ²⁴ "Nagl ligiribin a dagl mur. Muna nine chaan anan u saan diisine ka ma?"

Die ba baarl di, "Naan Siiza."

²⁵ Ta Yisa di balu yi ba di, "Die nu nu nagl yi Naan Siiza jadieke di yine u sutl ta nagl yi Nmun dan jadieke di yine Nmun sutl."

²⁶ Die ba ka blagl a yigi wo anan wur vuosisi nur, die u yinji baluku die yine be mamachi die ba ka blagl a balu wur.

Kun hagur wla

(Mat. 22.23-33; Maki 12.18-27)

²⁷ Die Sadusisi batan die di ken Yisa jigij; banur die ba balala di vuosi kaan daansi hagl kun me; die ba plasi wa di, ²⁸ "Didaguru, Mosisi die maaguna murka gie a yi ti di, du yi 'Dembin di ken faarl u hngu ta kpi ta wo ballu, di mu daa wa mi numbu faarl kpihngu wa amu u mur ballu a yi vuodieke di kpine wo.' ²⁹ Die dembisi bayupyl die benne a yi numballu, jakuuri chaan die di faarl hngu, ta ka mur ballu ta kpi; ³⁰ womi vuodieke di diisine bule wo di faarl hngu wa, ta ka mur ballu ta kpi; ³¹ vuodieke dan di diisine butaa gban di faarl wa ta kpi ta ka mur ballu. Vuotalkaha mana die di faarl hngu wa ta kpi ta ka mur ballu. ³² Ka kuan kuan chaan hngu wa dan di kpi. ³³ Lele, kun hagur daraan muna hngu bala u yi wo? Dama ba bayupyl wa mana die faarl wa mur."

³⁴ Yisa die di yinji a balu ba di, "Tingbanja gie vuosi faara hngur ta naga ba lan yla chullur, ³⁵ ama vuodiekemba di muna anan kun hagur ta nan ken hagl a bemme dunu haalku ma wa, ka faara hngur yaa a naga ba lan yla chullur, ³⁶ dama ba kaan bi kpi bbra; ba nan di su sba malakasi, ta bi yi Nmun ballu dama ba hagl wa kun me. ³⁷ Mosisi gban die dagl a di kunti nan daansi a hagl kun me. Mosisi die di maaguna yaa gamma tuka diilehe, die u wa wa ti Yomutien Nabidie Nmun di, 'Abarahami Nmun anan Aziki Nmun anan Jakubu Nmun.' ³⁸ Vuosi gie die wng kpi mur ama ba ye ko bie wo ba mur ma dama Nmun ka yi wo kunti Nmun, u yiwo vuodiekemba di benne ba mur ma ma Nmun, dama u nurba ba mana di beri ba mur ma."

³⁹ Die wla muraha didagurba batan di balu a yi Yisa di, "Didaguru, murur a balu mur." ⁴⁰ Die wla die ba chiga di ba bi plasi wa wuplasikur.

Muna bua yine Masia wa?

(Mat. 22.41-46; Maki 12.35-37)

⁴¹ Yisa die di balu yi ba di, "Lala ba baarl di Nmun vuovuarkur Masia wa baa u yiwo Davidi haagur?"

⁴² Dama Nmun gban ku sur, Davidi gban gban die maagl yla gban ku sur di

'Nabidie Nmun die balu a yi n Yomutien di:

kala n nuudiigiri gie chaan
⁴³ a ga tugl sanja dieke n baan nan nagl fu dataasi a yi fu nuusi me.
⁴⁴ Davidi die wasa Masia wa dl, 'N Yomutien', ta lalta Masia wa dl bi baa u yi Davidi haaguj?"

Yisa dl balla ba yaa gamma mura dtdagurba berinj dene

(Mat. 23.1-36; Maki 12.38-40)

⁴⁵ Die vuosi mana dl wunnana Yisa wa, die u balt a yl u kuanandusurba dl, ⁴⁶ "Ni summa vuodiekemba dl dagunana Njmur muraha, ba nan dl yaala ba yeegi gu-uwagiti a chumma gilin me, ta yaala ba wasuma ba anjan jluma nyugiti ma, ba ker juu Njmur jlamuj juone me, ba njaan yaala vuokpuma jigikasika, ba ker laaluj jigij ba yaala sikper kplumatielin jigikasika. ⁴⁷ Banuj ba nyura kpihcguba ta gbata ba nyinti mana, ta juusa Njmur anjan juusuwagiti sba ba chiga Njmur. Ba tibi-datur nan faasi dala pam."

Kpihcgu piini wla

(Maki 12.41-44)

21 Womi Yisa die dl daansi tlan ye nyintitielin dl nagunana piinisi a yie Njmur jlamuj juokperjkpu ku ligire kpalu ma; ² ta die bi ye kpihcgu zoolntien gban dl naguna kobusi ligiribie ale a yie kpalu ma. ³ Ta Yisa die baarl dl, "Wusie manj bala ni, kpihcgu zoolntien wo gie nagl wa pam a yi a tlan vuorj mana, ⁴ dama ba mana vuarl a nyulj wa ba nyinti pam ma, ama kpihcgu zoolntien wo gie nuj nagl wa jadieke u bala u dii a kerj yi."

Njmur jlamuj juokperjkpu ku chuusuj wla

(Mat. 24.1, 2; Maki 13.1, 2)

⁵ Die batanj die dl bala yaa gamma Njmur jlamuj juokperjkpu ku wla, die ba bala yaa gamma ka vlunuj anjan tanvuna anjan piini dieke ba naguna a yl Njmunu. Yisa die dl baarl dl, ⁶ "Ni yene nyinti gie mana wa, ama sanja kienj ta tanj balumuj gbanj kaanj wiaru ka jigiberisikin; a mana nan nan tujgbanj."

Magluj anjan wahala wla

(Mat. 24.1, 2; Maki 13.1, 2)

⁷ Die u bala waha gie die ba plasi dl, "Dtdaguru, sanja bia naa dl baa dl yi? Ta bia balla ka yi a dagl dl sanja tugya muj dl ka yi?"

⁸ Yisa die dl baarl dl, "Ni summa ta ni da kerj vaa ba gaan ni. Vuosi pam nan kerj anjan n saanj a baarl 'Manuj n yine Masia wa ta sanja gbigiye muj.' Ama ni da kerj dia ba. ⁹ Ni nan wuj tontu anjan waaguj wla, ama ni da kerj vaa njaamuj yalla ni, dama sie waha gie wolinj yi ama a ka dagl sba dunta kpatuj nan kerj lele ke gie."

¹⁰ Die u bi balt a yl ba dl, "Buurin nan wagl buurin, ta naaluj dianj wagl tanj. ¹¹ Tujgbanj dcmuj anjan kcj anjan yuagublati nan kerj tujgbanjka gie luga mana mana. Vuosi nan ye mamachi wukpuma dl bala ka vaa njaamuj juu be njmnsikperj. ¹² Ama ta gerjhe mana kerj yiwo, ba nan yigi ni ta vaa ni dii wahala, ta nagl ni yl Njmur jlamuj juone nyulkura anj ba dii ni sarjya, ta nagl ni yi dansarka sunj; ta bi nagl ni a ga naaluj jige anjan tujgbanjka nyulkura jigij n wla. ¹³ Naa bala ka yl ni sierj anj ni balt n wla a yl ba. ¹⁴ Die wla ni yi siri ta da vaa dl mugisi ni anjan ni baanj nan balt wudiekemba a gbatl ni gbanj a taanj; ¹⁵ dama sanja mi n nan yl ni ylan anjan wudieke ni baanj nan balt, amu ni dataasi kaanj biagi nyanjru ni wubaluka yaa a chiisi ni. ¹⁶ Ama ni chualuj anjan ni nuluj anjan ni numballu anjan ni tiginj vuosi anjan ni zualuj nan kerj a nyulj ni kuanj a posi ni chlanj, anj ba kuu ni batanj. ¹⁷ Ta vuorj mana nan kerj haa ni, dama ni dina n kuanj wla. ¹⁸ Ama ni sikperj zuobalumuj gbanj kaanj bia. ¹⁹ Du yi ni ka zeti n kuanj dlsuj ni nan kerj ye miivoli dieke dl wone kpatuj."

Yaa gamma Jerusalemi tuj chuusuj wla

(Mat. 24.15-21; Maki 13.14-19)

²⁰ "Ama sanja dieke ni kerj ye ta sojasi taanj gilin Jerusalemi, ni nan dl sba a baarl ka chuusuj sanja gbigiye muj. ²¹ Sanja mi vuodiekemba dl benne Judia tuj ma chigu ga tana sikperj; ta vuodiekemba dl benne Jerusalemi chigu a nyulj, ta vuodiekemba dianj dl benne tujkpanjrusi dianj da a kerj a juu tuka ma ²² dama sanja mi yiwo tibusatuj sanja. Waha gie mana nan kerj yi sba die dl maagna Njmur gbanjku ma die wo. ²³ Sanja mi wublanj nan dl bie hcgu nyuuti-tielin anjan hcgu diekemba dl yalla ballunyaalsi, dama wahala pam balla ka kerj tuka gie me, ta Njmur sunyuruj nan kerj vuosi gie me. ²⁴ Ta sojasi nan kerj kuu batanj anjan takoobi, ta nagl batanj a ga tugl a va ba buruj yojusi. Ta vuodiekemba dl kana ka yi juu vuosi nan tibi tibi ta dudia Jerusalemi ma a ga tugl sanja dieke ba sanja dl baanj kpatu."

Vuota Bua yinjji kenij wla

(Mat. 24.29-31; Maki 13.24-27)

²⁵ "Ta dagiti nan dl bie njmunu ma anjan chuku ma anjan chujmarisi ma. Ta tujgbanjka gie me sugichuusuj nan kerj tujgbanjisi mana ma, ta njaamuj nan dl beri yaa gamma muglkpu ru ponjiku wla. ²⁶ Ta nyindiekemba dl benne njmnsikperj nan dndndj a laguj tanj, die wla njaamuj nan juu vuosi a va ba chaa, ta nan dl chusa wudieke dl kienene tujgbanjka ma wa. ²⁷ Sanja mi ba nan ye manuj vuota bua dl nyunnana nuljmaru sunj anjan hagrirkperjkpu anjan chaankperjkpu. ²⁸ Waha gie dl kerj piili a yie, ni yigi sikimij dama ni gbatitaanuj sanja gbigiye muj."

Chunchuleke tukka dagiti wla

(Mat. 24.32-35; Maki 13.28-31)

²⁹ Yisa die di taang ba nandaguri gie di, "Ni daansi chunchuleke tukka anang tusti mana. ³⁰ Ni ken ye tusti vaati ta a tusa ni naang mungu mung di yubug gbigiye mung. ³¹ Die gbang gbang ni ken ye ta waha gie yie, ni nan di siba a baari Njung naari gbigiye mung.

³² "Wusie mang bala ni, leleke gie vuosi kaang kpi a kpatu ta waha gie mana ken yi. ³³ Njungsikper ang tungbangka gie nan ken tang ga, ama n wubalka kaang tang ga naa daa.

Ni gbara ta jousima Njung

³⁴ "Ni gbara ni gbang ta da ken a wari duuga diile me anang daang nyuule me anang wumugisike me, di daa die, n kenku nan ken pirigi ni ma. ³⁵ Dunda daari nan nan bubu tungbangka gie vuosi mana siba tang chachabu. ³⁶ Ni gbara ta jousima Njung sangha mana di u yi ni haguri dieke di baang nan va ni nyanggu waha gie mana di balla a yi wo. Ta bu biagi a zie mang vuota Bua wa nungu."

³⁷ Die daang mana Yisa die naang bie wo Njung jangung juokperkuku ma a daga vuosi Njung wla, ta jungung mana u naang nyug a bie wo kungkog dieke ba wast-nana Olivisi Tusti kungkogiri me; ³⁸ ama sukuung mana vuosi mana naang nyug mung a ga Njung jangung juokperkuku ma a ga wumma u wubalkaha.

Vuokpuma die di sanna di ba kuu Yisa dene

(Mat. 26.1-5; Maki 14.1, 2; Joon 11.45-53)

22 Die sangka die di gbigi di ba dii duuga dieke ba naana ngaba paanu dieke ba kana ka nagu daboti a yi wo, die ba wasa kang duugaka mi gasitanug † duuga, ² ta die Njung kukaabutba anang muraha didagurba die di mia a yaala sieti di ba kuu Yisa, ama die ba chuga daadamba ngamaang.

Judasi die di saagna a posi Yisa chug dene

(Mat. 26.14-16; Maki 14.10, 11)

³ Womi Sitaani die di juu Judasi vuodieke die ba wast-nana Asikaroti ta bu yi Yisa kangandurba bang anang bale wo wunyu. ⁴ Die wla wunug Judasi die di ga balu Njung kukaabutba nyungkuraha anang ba sojasi nyungkuraha u baang nan yi die a vaa ba yigi Yisa. ⁵ Die ba sugtu di fual ta die ba baari ba nan yi wa ligire. ⁶ Die Judasi die di saagu ta wa piili a yaala sie dieke u baang nan nagu Yisa a yi ba nuusi me sangha dieke kpkpaang di worine.

† Njung malaka die di kuu Ijipiti bumbungang ballu dembisi ama ta garsu Izara bumbungang ballu dembisi.

Yisa die di yine siri di u dii gasitanug duuga nyindiike dene

(Mat. 26.17-25; Maki 14.12-21; Joon 13.21-30)

⁷ Die ba dinene paanu dieke ba kana ka nagu daboti a yi wo sangha dieke ba naana kua yiisehe a yie gasitanug duuga nyindiikehe di ken tugu, ⁸ Yisa die di tung Piita anang Joon anang nuari gie di, "Ni ga a yi tu gasitanug duuga nyindiikehe siri ang tu dii."

⁹ Die ba piasu wa di, "Sta fu yaala tu ga a yi he siri?"

¹⁰ U baari di, "Ni wumma, ni ganana tuka suku ni nan haari daa wunyu di chine jaang anang nyaang, ni dia wa a ga juu tigidieme me u junene wo, ¹¹ a balu tigiri tieg di, 'Didaguru wa baari, chaamba juodieke mang anang n kangandurba di balla tu dii gasitanug nyindiikehe bie sta?' ¹² U nan dagu juokperkug di benne sikper me a yallu jaang mana a gbaru, mi ni nan yi nyindiikehe."

¹³ Die ba nyug ga a ye jaang mana siba Yisa die di balla ba wa die wo, die wla die ba yi gasitanug duugaka nyindiikehe mi.

Tu Yomutieg nyindiike diile wla

(Mat. 26.26-30; Maki 14.22-26; 1 Kor. 11.23-25)

¹⁴ Die gasitanug duuga nyindiikehe diile sangha di tuguna, Yisa die di ga kalu anang u tuntuntuba bang anang bale wo di ba dii. ¹⁵ Die u balu a yi ba di, "N paalu yaala mung di n dii gasitanug gie duuga nyindiikehe anang ni ta wahalaka ye ken n ma. ¹⁶ N bala ni, n kaang bu dii he buba a yaa ga tugu sangha dieke wusie diile he di bala di yi Njung naari ma." ¹⁷ Womi die u tuo nyaang chibug anang daang ta buru Njung ta baari di, "Ni tuo genke a tua yi tang a nyuu; ¹⁸ N bala ni, a nyug jinne yaa gamma, n kaang bu nyuu daabu gie sie Njung naari ken ken."

¹⁹ Die u bu nagu paanu ta buru Njung ta gbieri gbieri ke a nagu yi ba ta baari di, "N nyugbanug wunna mang baa n nagu ang ba kuu mung ni wla. Ni yime naa a tustuma n wla." ²⁰ Die gbang gbang die ba dine kpatu wa u nagu nyaangchibike anang daabu a baari di, "Nyaangchibike anang daabu gie yiwo Njung nuahaalu dieke n ziene anang n zumbu di nyunna wa a yi ni.

²¹ "Ama ni ye, vuodieke di balla u posi n chuka kalu wa gie a lagug a die anang mung. ²² Mang vuota Bua nan sen kpi siba Njung di sanna die wo, ama wubug bie vuodieke di balla u posi n chuka."

²³ Womi die ba piili a piasa tamba ba jablu balla u yi die.

Nuhagug yaa gamma Nyungkuritu wla

²⁴ Die nuhagug die di nan u kangandurba sunsug di ba jablu balla u yi jakuug. ²⁵ Yisa die di balu a yi ba di, "Tungbangka gie naalug naang puglu ba vuosi anang nuungmuna ta vuodiekemba di yine tungbangka nyungkuraha yaala ba wasuma ba vuong mana zua. ²⁶ Ama nunug di ka

baa di sama die. Vuodieke di yine vuokpuu ni sunsuu, sie u yi siba buabin, ta nuuhandusuru wa yi siba tuntuntu. ²⁷ Muna yine vuokpuu a taan u chanchaal, vuodieke di kala a die yaa vuodieke di tanaana nyindikehe? Di yiwo vuodieke di kala die wo, ama manuj n bie ni sunsuu siba tuntuntu wa.

²⁸ "Nuu ni yine vuodieke ma di benne n jigij n wumugisikehe ma sanja ma ma. ²⁹ N chua Nmuu die di kalunna muu naaru gie wo, die gban gban man nan yi ni kanu naaru mi. ³⁰ Ni nan dii ta nyuu anan manuj n naaru ma, ta kal naagbanu ma a dii Izara buurisi ban anan ale wo saruya."

Yisa die di balla di Piita nan chiisi di u ka siba wa dene
(Mat. 26.31-35; Maki 14.27-31; Joon 13.36-38)

³¹ Ti Yomutien die di balu yi Simoni Piita di, "Simoni, Simoni, wumma, Sitaani juusa wa sien di u magisu ni ta chaaru ni siba ba naana a chaaru zaa an u ye di ni yiwo zaa bie yaa zaavuntu. ³² Ama funu Simoni n juusu wa Nmuu a yi fu di fu yadaka da keu suu tuu gban, ta fu keu a yijini a keu n jigij fu kpanjusuma fu numballu."

³³ Piita die di yijini a balu wa di, "N Yomutien, n yi siri di n juu dansarika anan fu, ta kpi anan fu."

³⁴ Yisa die di yijini a balu wa di, "Piita, n bala fu, kparaan nan keu baa ka kumma ta funu chiisi wo butaa di zi muu."

Mugisij sanja

³⁵ Womi Yisa die di piastu ba di, "Die n tunna ni die ni ga ta ka pugulu ligire jasuuu anan buluu anan nuraha die ni waaru jaan muu?"

Die ba yijini baaru di, "Aayl."

³⁶ Yisa die di baaru di, "Ama lele nuu, vuodieke mana di yalla ligire jasuuu yaa buluu u nagu ka, ta vuodieke di kana ka yallu takoobi, u nagu u jayeekin a daa a daa kaanu. ³⁷ N bala ni, di maaguya Nmuu gbanu ma di 'Ba nagu wa muu a gutu vuobiatu ma.' Die wla, die gban gban ba nan yi muu, dama wudieke mana ba maaguna yaa gamma n ma Nmuu gbanu ma wa nan keu yi wusie."

³⁸ Die u kuanandusuru ba di baaru di, "Ti Yomutien, ye, takoobisi ale wunna." Die u yijini a baaru di, "Di muu."

Yisa die di juusuma Nmuu anan nuu gbanu dene

(Mat. 26.36-46; Maki 14.32-42)

³⁹ Die u nyu mi a ga Olivi Tuusu kunkogin me siba u naana yie die wo; ta die u kuanandusuru ba die di u kuan a ga. ⁴⁰ Die u tuguna mi wo, die u balu a yi ba di, "Ni juusuma Nmuu amu ni da keu juu magisu ma."

⁴¹ Die u chuu ga ba nuu bta a suu gbirigi a juusu Nmuu di, ⁴² "N Chua Nmuu, du yi fu duu fu vuuru muu a nyu wuba dieke di kienene n ma naa, ama vaa fu

duu yi da manuj n duu." ⁴³ Womi malaka die di nyu arizanna ma a keu a kpanu wa. ⁴⁴ Die u benne suguchusu ma wa die u faasu a juusu Nmuu anan nuu gbanu, die u walu die di nanna tuu gban siba zuu.

⁴⁵ Die u kenne nagu Nmuu juusu ma wa die u yijini ga u kuanandusuru ba jigij, ta ye ta ba guura, dama suguchusu die vana ba gbalu. ⁴⁶ Die u piastu ba di, "Bla wla ni guura? Ni nagu a juusuma Nmuu amu ni da keu a juu magisu ma."

Ba yigine Yisa dene

(Mat. 26.47-56; Maki 14.43-50; Joon 18.3-11)

⁴⁷ Yisa die ye ko bala wla ta ye kpuu di kienene. Ta Judasi u kuanandusuru ba wunu die duna ba nuu, a die keu Yisa jigij di u mugisu u kaamu. ⁴⁸ Ama ta die Yisa die di piastu wa di, "Judasi, mugisu wa n kaamu di fu nyu manuj vuota Bua kuan?"

⁴⁹ Die Yisa kuanandusuru ba die di yine wudieke di bala ka yiwo, ba piastu wa di, "Ti Yomutien, ti wagu ba anan takoobisi?" ⁵⁰ Ama ta ba wunu di wuu yi lagu a gobi Nmuu kukaabutu ba jakuu yamu nuudiigin chaan tuu a taan.

⁵¹ Ama Yisa die di baaru di, "Di muu", ta die a nagu daa wa tuu a yijini a maru.

⁵² Die Yisa di piastu Nmuu kukaabutu ba nyu kuraha anan ba sojasi nyu kuraha anan tuu nyu kuraha di kenne di ba yigi wo wo di, "N yiwo gbuu ni keu anan takoobisi anan dengbile di ni yigi muu?" ⁵³ Manuj die n bie ni jigij Nmuu juu kpanu ma daan mana ta ni ka mla di ni yigi muu. Ama sanja gie yiwo ni sutu anan Sitaani di yine lmuu hagu tuu wo sutu."

Piita die di chiisine Yisa dene

(Mat. 26.57, 58, 69-75; Maki 14.53, 54, 66-72; Joon 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Mi die ba yigi Yisa a yaa wa a ga Nmuu kukaabutu ba jakuu tigin, ta Piita die di bie saasa ta di ba. ⁵⁵ Die ba chugu wa bolu gbaaku sunsuu a kalu a giliu a weele, Piita die di ga gutu ba a kalu. ⁵⁶ Die tuntuntu ba havuubiu wunu die di ye Piita di kala bolu jigij, die u keu a muu daanu wa die ta keu baaru di, "Daa wa gie gban die gutu wa Yisa ma."

⁵⁷ Ama Piita die di chiisike di, "N luu, n ka wuu siba wa."

⁵⁸ Die di yi suaa, daa wunu duu die di ye wo a baaru di, "Fuu, fu gban yiwo u kuanandusuru ba wunu?"

Ama die Piita di yijini balu wa di, "N numba, n ka yi ba wunu."

⁵⁹ Die di bu yi suaa daa gaan di bu keu a baaru di, "Wusie, daa wa gie gban die beri anan wa dama u gban yiwo Galili uuu."

⁶⁰ Piita die baaru di, "N numba, manuj n ka wuu siba wudieke fu balala wa."

Die u yene ko bala waha, kparaan die di kun. ⁶¹ Ta tu Yomutien Yisa die di yinji a daansi Piita nine me, ta Piita die di tunsu wudieke ti Yomutien Yisa die di balu yi wa wa di, "Kparaan nan ken baa ka kumma sorin sukun ta baaru zi muj butaa mama." ⁶² Die Piita di nyu yej me a kun pam.

Die ba vuarna Yisa fala ta nigi wa dene

(Mat. 26.67, 68; Maki 14.65)

⁶³ Die vuodiekemba die di gbaruna Yisa wa die di vuari wa fala ta nigi wa, ⁶⁴ ta nagi jaan a bobi u nine chaan ta nigi wa ta balu wa di, "Bugi a dagi vuodieke di niguna fu wa." ⁶⁵ Ta die ba balu wa pam a chuusa u saan ta zla wa.

Die ba yalla Yisa a ga saruya diiru jigini dene

(Mat. 26.59-66; Maki 14.55-64; Joon 18.19-24)

⁶⁶ Die tunj di vunna, die Juu vuosi nyurkuraaha anan Nmuj kukaabitba nyurkuraaha anan muraha didagurba die di laguj tanj nyurkura lagumuj jigini, die ba yaa Yisa a ken ba jigini. ⁶⁷ Die ba plasi wa di, "Balu ti, funuj fu yine Nmuj Vuovuarkuru Masia wa?" Die Yisa di yinji baaru di, "Du yi manj balu ni, ni kaan yi muj yada, ⁶⁸ ama n danj manj plasi ni wuplasiku ni kaan saagi a yinji muj. ⁶⁹ Ama a nyu lele yaa gamma manuj vuota Bua nan daansi kalu Hagurtien Nabidie Nmuj nuudi-iginj chaan."

⁷⁰ Die ba mana di plasi wa di, "Die nuj fu yine Nmuj Bua wa?"

U yinji baaru di, "Siba ni balla die wo."

⁷¹ Womi die ba baaru di, "Tu ka bi yaala daansiatielin bibra. Tu gbanj gbanj ti wuj u nuanj wubalka muj."

Die ba yalla Yisa a ga Paliti nuja dene

(Mat. 27.1, 2, 11-14; Maki 15.1-5; Joon 18.28-38)

23 Die daadamba mana di hagi a yaa Yisa a ga naan Paliti † jigini, ² mi die ba piili a bala a chuusa wa di, "Tu ye daa wa gie di balala ti vuosi di ba da tunj lampo a yi naan Siiza ta bi baaru di u yiwo Nmuj Vuovuarkuru Masia ta bi yi naan."

³ Die wla Paliti die di plasi wa di, "Fu yine Juu vuosi naan wa?"

Yisa di yinji a balu wa di, "Siba fu balla die wo." ⁴ Womi Paliti die di balu yi Nmuj kukaabitba nyurkuraaha anan krikpaaku di, "Manuj n ka ye daa wa gie di chuusna die."

⁵ Ama die ba faasi a kpanji ba gbanj di, "U dagiku vaa wa vuosi di yie wati anan waaguj. Die u wolin piili wo Galili me ta die ga Judia tigusu mana mana ta wa ken giena."

Naan Herodi die di dine Yisa saruya dene

⁶ Die Paliti die di wanna naa u plasi di, "Daa wa gie yiwo Galili vuon?" ⁷ Die u mujuna di Yisa nyu wa Galili tunjbanj dieke Herodi di daansinana wa, die u vaa ba yaa wa ga Herodi jigini, dama wunuj Herodi die bie wo Jerusalemi kanuj sanja mi. ⁸ Die Herodi nanj wumma Yisa wla, ta die yaala u ye wo. Die wla die u yene wo wo u sunj die di ftaluj, ta die yaala Yisa yi mamachi wunuj anj u ye. ⁹ Die wla die u plasi Yisa wuplasika pam, ama u ka tujuj wa. ¹⁰ Die Nmuj kukaabitba nyurkuraaha anan muraha didagurba die zie mi ta faasi bala a chuusa Yisa. ¹¹ Die Herodi anan u sojasisi die di vuari Yisa fala ta yiwo wublati pam, ta die nagi garvunuj a yeegi wo ta nagi wa yinji ga Paliti jigini. ¹² Die dunda daaru gbanj gbanj Herodi anan Paliti di yi zualuj, dama die ba yiwo dataasi anan tanj.

Paliti die di yine sienj di ba kuu Yisa dene

(Mat. 27.15-26; Maki 15.6-15; Joon 18.39-19.16)

¹³ Paliti die di wa Nmuj kukaabitba nyurkuraaha anan ba tika nyurkuraaha anan vuosisi, ¹⁴ a balu a yi ba di, "Nunuj ni yalla daa wa gie a ken n jigini a baaru di u gaama vuosi ba waga wagtii, ama lele n dii wo u saruya ni nuja ta ka ye wudieke ni bala di u yi chuusi wa. ¹⁵ Herodi gbanj ka ye wudieke u yine chuusi, die wla u vaa ba yinji nagi wa a ken n jigini. Ni yeye? Daa wa gie ka yi wunuj mana amu kun. ¹⁶ Die wla n nan yi ba tibi wa anan kpaasuj ta vaa u ga." ¹⁷ ((Die ba gasitanku duuga sanja mana Paliti nanj vuari wa vuobalumu a nyu dansaruka sunj a taan a yi ba.))

¹⁸ Die krikpaaku mana di natu di, "Kuu daa wa gie. Vuari Barabasi a yi tu juu." ¹⁹ Die ba nagi wa Barabasi a yi dansaruka sunj dama u vaa wa wati anan waaguj di nan tika sunj anan u vuosi kuula wla.

²⁰ Ama Paliti die yaala u vaa wa Yisa a taan juu die wla die u bi balu yi krikpaaku bibra. ²¹ Ama ta ba ye ko nata di, "Kpaasi wa dagarukuru ma, Kpaasi wa dagarukuru ma."

²² Paliti die di plasi ba u butaa ma di, "Bla wubianj u yi? Manuj n ka ye wudieke u yine amu kun. Die wla n nan vaa ba tibi wa anan kpaasuj ta vaa u ga."

²³ Ama die ba ye ko nata anan lalikpuma di ba kpaasi Yisa a diisi dagarukuru ma; die ba natuku die di ken nyanjul Paliti. ²⁴ Die wla Paliti die di yi ba sienj di ba yi ba dujju. ²⁵ Die u vuari daa dieke ba yaalala wa a taan, vuodieke die di vana wati anan waaguj di nan tika ma wa ta bi kuu vuosisi, ta nagi Yisa a yi ba di ba yi wo ba dujju.

† Paliti die yiwo Romani tunjbanj naan Siiza nyurkura wunuj.

Die ba kpaasina Yisa a diisi dagarkuru ma dene

(Mat. 27.32-44; Maki 15.21-32; Joon 19.17-27)

²⁶ Die sojasisi die di nagl Yisa a ga, die ba ganana wa ba ga tuoli daa wonyi ba wasnana Simoni, vuodieke die di nynna Sayireni, die u nyi wa tujkpaŋa a keŋ juo Jerusalemi suŋ. Die ba yigi wo, a nagl Yisa dagarkuru a chii wo ta vaa u chiike a di Yisa kuarj.

²⁷ Die daadaaŋ pam die didi Yisa kuarj, die hɔɔɔɔ batan die guti na ba ma a kuma u wla. ²⁸ Yisa die di yinŋi a bal ba di, "Jerusalemi hɔɔɔɔ, ni da kumma n wla ama ni kumma ni gbanj gbanj ni wla anan ni balli.

²⁹ Dama saŋŋa kienj vuosi di nan baari di, 'Hɔɔɔɔ purisi vuodiekemba di kana ka muri balli ta yi ba busuŋ banuŋ ba yaa sugifaluj.' ³⁰ Kanuŋ saŋka mi vuosi di nan bal a yi tana di, 'Nan ti ma.' Ta bal yi kunkogehe di 'Nan ti ma a ligi ti.' ³¹ Dama du yi ba yie naa a yla muŋ, vuodieke di kana ka yi wluŋ a chuusi, die nuŋ lala ba baa ba yi vuodiekemba di yine a chuusi?"

³² Die ba nagl tuntumbiatl tieliŋ bale gbanj a guti Yisa ma di ba ga kuv ba. ³³ Die ba kenne a tugl jigidieke die ba wasnana Sikpenkogilike jiginj, mi die ba kpaasi Yisa a diisi dagarkuru ma, ta die kpaasi tuntumbiatl tieliŋ bale wo dagaruŋ ma, ta kaani die di bie u nuudiiginj chaan ta kaani danj u nuugalj chaan. ³⁴ Yisa die di baari di, "N Chua Nmuŋ, nagl chaa vuosi gie, dama ba zi ba yinene wudieke wo chianj."

Die ba puo u gaati a tia tan anan chaachaa. ³⁵ Die vuosi di zie mi a daansa ta juu vuosi nyurkura ha di vuara wa fala di, "Die u gbatl wa vuosi a taan, du yi u senj yi Nmuŋ Vuovuarkuŋ Masia wa, u gbatl u gbanj a taan."

³⁶ Sojasisi gbanj die di vuara wa fala; die ba nagl danmuŋ a yi wa, ³⁷ ta baari di, "Du yi fu yi juu vuosi naan, fu gbatl fu gbanj a taan."

³⁸ Die ba maagl maaguj a diisi dagarkuru ma di,
"JUU VUOSISI NAAŋ WA WɔNNNA."

³⁹ Saŋka mi tuntumbiatl tielibe wonyi die ba kpaasina a guti wa die di taana wa jome di, "Da fu yine Masia wa? Gbatl fu gbanj anan ti a taan."

⁴⁰ Ama wonyi wa die di galuj wa di, "Fonuŋ ka chiga Nmuŋ? Dama ti mana bie wo tibidati balmuŋ ma.

⁴¹ Tuluŋ nuŋ ti tibidatiku mu muŋ, dama wudieke ti yine wo tune ti tuose dene, ama daa wa gie nuŋ ka yi wluŋ a chuusi." ⁴² Ta die a bal yi Yisa di, "Yisa, tunsu n wla saŋŋa dieke fu keŋ dii fu naari."

⁴³ Yisa die di yinŋi a bal wa di, "Wusie manj bala fu, jinne manuj anan fu nan di bie Paradasi † ma."

Yisa kuŋ wla

(Mat. 27.45-56; Maki 15.33-41; Joon 19.28-30)

⁴⁴ Die di yiwo nmuntuasi, nmunni die di ka chaana ta tunŋbanjka mana die di sibi a ga tugl nmunni di gblun-

† Ba bi wasa arzanna paradasi ka chianj yiwo jigidieke sugifaluj di benne.

na bimbiliminj ataa saŋŋa; ⁴⁵ ta die garl dieke die di saguna Nmuŋ juokpenjkuŋ suku die di puo bule. ⁴⁶ Yisa die di keŋ a keesi anan lɔlɔkpuŋ a baari di, "N Chua Nmuŋ, fu nuusi me manj naga n haaluŋ yie." Die u bal wa naa ta kpi.

⁴⁷ Die sojasisi jakuuri die di yene wudieke di yine wo die u biri Nmuŋ a baari di, "Wusie, daa wa gie senj yiwo vuovuŋ." "

⁴⁸ Die vuodiekemba mana di lagluna mi di ba daansi wudieke di yinene wo di yene wudiekemba di yine wo ba mana die di yinŋi ga tiginj anan sugichuusi. ⁴⁹ Ama u zualtba mana anan hɔɔɔɔ diekemba di duna wa a nyuŋ Galili wo die di zie saasaa a daansa wudiekemba mana di yinene wo.

Yisa nyurŋbanuj guule wla

(Mat. 27.57-61; Maki 15.42-47; Joon 19.38-42)

⁵⁰ Die daa wonyi die benne ba wasa wa Josef, die u nyuŋ wa juu vuosi tuŋ ba wasnana Arimatia. Die u yiwo vuovuŋ ta bi di Nmuŋ ta die a chusa Nmuŋ naari keniŋ. ⁵¹ Die u yiwo juu vuosi nyurkura wonyi, ama die u ka saagl wudieke u chanchaalba die di sanna wa ta yi wo. ⁵² Die u ga Paliti nuŋŋa a ga juusi wa Yisa nyurŋbanjka. ⁵³ Die u nagl Yisa nyurŋbanjka, a yallu garl haalyaluj a veli wo a yaa ka a ga duanj vurhaal dieke ba votine tanj ma, ta ye ka guu vuonj mi. ⁵⁴ Die di yiwo Alzuma daraan ta davuusiŋ daari di yaala ka piili.

⁵⁵ Hɔɔɔɔ diekemba die di duna Yisa a nyuŋ Galili wo die di di Josef a ga a ye vurku anan ba duana Yisa nyurŋbanjka dene ka suŋ. ⁵⁶ Die ba yinŋi ga tiginj a ga wunsu kpaanyuga anan tulaarisi.

Die ba vuosi davuusiŋ daraan siba ba miraha di daguna dene wo.

Yisa kuŋ haguj wla

(Mat. 28.1-10; Maki 16.1-8; Joon 20.1-10)

24 Die Alasiri daraan sukuleelinj, ta hɔɔɔɔba ha die di ga vurku jiginj anan ba tulaari diekemba ba wunsuna wa. ² Die ba kenne tugl vurku jigiri die ba ye ta tanj dieke ba naguna a ligi vurku nuari bilinje, ³ die wla die ba juu vurku suŋ ama die ba ka ye ti Yɔmutienj Yisa nyurŋbanjka. ⁴ Die ba zene a yile wuri gie wo, dembisi bale die di keŋ zie ba jiginj bunyul ta yeegi nyinyeeke di nyugunana siba nuŋyugusuj; ⁵ die nmaamuŋ die di yigi hɔɔɔɔba ha ta ba suuŋ gbirigi tunjbanj, ama dembisi bale wo die di plas ba di, "Bla ni di dta yaala vuodieke di benne u misu ma kunti jiginj? ⁶ U wo giena, u haguya. Ni tunsu wudieke die u balla a yi ni wa saŋŋa dieke u benne Galili me wo; ⁷ di 'Ba nan yigi wunuŋ vuota Bua a nagl yi vuobiatl nuusi me anj ba kpaasi wa dagarkuŋ ma anj u kpi; ama u nan hagl kuŋ me ka daraa ataa daraan.' "

⁸ Womi die hōgubaha dī tūnst u wubalka ha, ⁹ ta die nyū vōrku jigij a yijij kuli, a balu waha gie mana a yī u kuaṅandusirba baṅ aṅaṅ kaani wa aṅaṅ vuodiekemba dī benne mi mana. ¹⁰ Die hōguba ha saara die wone Meri Magidalini aṅaṅ Juanna aṅaṅ Jemisi nuṅ Meri; banuṅ aṅaṅ hōgu diekemba die dī gutna ba ma wa die balna waha gie a yī Yisa tuntuntuba. ¹¹ Ama tuntuntuba die dī yile wudieke ba balala wa yiwo wutōgu ta die ka tuo be dii. ¹² Ama Piita die dī hagu a chūgi ga vōrku jigij; a suuṅ a zuuri a daansi ta ka ye jaan mana sie kumbu garuku nyūna ma. Ta die a yijij ga tigin, ta wudieke dī yine wo dī paali yi wo mamachi.

Emawusi sien me wubalka

(Maki 16.12, 13)

¹³ Die dīnuṅ daari mi gbaṅ gbaṅ ba suṅ vuosi die dī gara tuṅkpaṅṅi kaani ba wasunana Emawusi, kanuṅ aṅaṅ Jerusalemi die yiwo mali ayupoyi. ¹⁴ Die ba chunana wa, die ba die azama yaa gamma wudiekemba mana dī yine wo. ¹⁵ Die ba dinene azama aṅaṅ taṅ die wo, Yisa gbaṅ gbaṅ die dī keṅ gbigi be a chuṅ aṅaṅ ba; ¹⁶ ama Nmuṅ die chōrūna ba, ba ka muṅṅi Yisa. ¹⁷ Yisa die dī plasi ba dī, “Bla ni chuṅ bala?”

Die ba yijij a zie zie aṅaṅ sugichuusij. ¹⁸ Ba wonyi die ba wasunana Kulopasi dī plasi wa dī, “Fonū fu nyūna ma fu yine chaanu a bie Jerusalemi ka gie me ta ka sba wudieke dī yinene daraa gie nuṅ?”

¹⁹ Die u plasi dī, “Wubianṅi?”

Die ba yijij balu wa dī, “Yaa gamma Nazeriti vuoke Yisa wa; die daa wa gie die yiwo Nmuṅ naazua ta yaa haguṅ pam u wubalka ma aṅaṅ u tuuma ma Nmuṅ aṅaṅ vuota nuṅṅa. ²⁰ Ta ti Nmuṅ kikaabitba nyūnkura ha aṅaṅ tuṅgbaṅka nyūnkura ha dī nagi wa yī sarṅa di-irin ba dii wo sarṅa ta baari dī u mu dī u kpi; die ba kpaasi wa a diisi dagarukuri ma. ²¹ Ama tūnuṅ die ti yaa yada dī u balla u yi vuodieke dī baṅ gbatu tūnuṅ Izara vuosi a nyū ti dataasi nuusi me. A bi guti, waha dī yine ka daraa ataa wunna. ²² Die wia gbaṅ ti suṅ hōguba batan balu ti wa wuṅ ka paali yi ti mamachi, dama ba ga wa vōrku jigij sukuleeliku gie, ²³ ama ba ka ye u nyūngbaṅka. Ba yijijine a keṅ wo, ba baari dī banuṅ ba ye wo Nmuṅ malakasi aṅaṅ ba nine; ta malakasi dī balu ba dī Yisa bie u mūsi ma. ²⁴ Die wia ti batan dī ga vōrku jigij a ga ye wudieke gbaṅ gbaṅ hōguba dī balu wa ama banuṅ ba ka ye Yisa.”

²⁵ Womi Yisa die dī balu a yī ba dī, “Bla yine ni ka sba nyinti gie chiasu? Lala ni sunsi aṅaṅ ni baṅ nan tuo wudiekemba mana Nmuṅ naazualba dī balla wa a dii! ²⁶ Dī yiwo talasi dī Nmuṅ Vuovuarkuri Masia wa dii wahalaha gie ta wa ye julma.” ²⁷ Womi Yisa die piili a dagu ba wudieke Nmuṅ gbaṅku suṅ mana dī balla yaa gamma u wia, ta piili Mosisi dī maaguna wudiekemba aṅaṅ Nmuṅ naazualba maagun mana.

²⁸ Die ba kenne a gbigi tuṅkpaṅṅi dieke banuṅ ba ganana wa, Yisa die dī paali yi sba u tūṅ gara nuṅṅa, ²⁹ ama die ba juusi wa dī, “Bemme giena aṅaṅ ti, dama ḡmūnu wōṅ nanna muṅ ta jigiri dūṅ dī sibe.” Die wia die u juu a wari ba jigij. ³⁰ Die u ga kalu dī u dii nyindiike aṅaṅ ba, a die nagi paanu a buri Nmuṅ a yi ke gbieri gbieri a nagi yla ba. ³¹ Womi die ba nine dī yuori die ba muṅṅi wa. Lele wo mi die u nyūgi ba nine me. ³² Die ba bala a yla taṅ dī, “Die u balala ti sieku me a daga ti wudiekemba dī maaguna Nmuṅ gbaṅku suṅ die wo, die ti ka yaa sugifalūṅ pam?”

³³ Die ba hagu bunyi a yijij ga Jerusalemi a ga haari u kuaṅandusirba baṅ aṅaṅ kaani wa aṅaṅ vuosi batan dī lagisna taṅ. ³⁴ Die u kuaṅandusirba die dī balu ba dī, “Ti Yōmutien seṅ a hagu kuṅ me aṅaṅ wusie, ta nyūṅ Simoni jigij.”

³⁵ Womi vuosi bale wo gie dūṅ dī balu ba wudieke mana dī yine sieku me aṅaṅ ba muṅṅa ti Yōmutien saṅṅa dieke u yine paanuku gbieri gbieri die wo.

Yisa die dī nyūna u kuaṅandusirba jigij dene

(Mat. 28.16-20; Maki 16.14-18; Jōhōn 20.19-23; Tuuma 1.6-8)

³⁶ Die ba yine ko bala waha gie yla ba wa, lele wo mi Yisa gbaṅ gbaṅ dī keṅ zie ba sunsuṅ ta balu a yī ba dī, “Sugiduaguṅ bemme ni ma.”

³⁷ Die ba cheele aṅaṅ ḡmaamuṅ, dama die ba yile dī ba ye wo kogij. ³⁸ Ama ta die u balu a yī ba dī, “Bla ni sukpara dī nuga? Bla chulūṅ dī bie ni ma? ³⁹ Ni daansi ye n nuusi aṅaṅ n nachigisa a ye dī dī yiwo manūṅ wusie. Ni gbi muṅ a ye dī dī yiwo manūṅ. Kogij wo nyūngbanuṅ aṅaṅ kōba, sba ni yene muṅ n yalla nyūngbanuṅ aṅaṅ kōba die wo.”

⁴⁰ Die u balla waha gie a kpatu wa, die u nagi u nuusi aṅaṅ u nachigisa a dagu ba. ⁴¹ Ama die ba ye ka tuo dii dī dī yiwo wunūṅ; dama die dī paali yi be wo sugifalūṅ aṅaṅ mamachi dī wuri yiwo wusie. Die u plasi ba dī, “Ni yaa nyindiike giena a baṅ nan dii?” ⁴² Die ba nagi zaasi dieke ba digine a yī wa, ⁴³ die u nagi a ḡbū ba nuṅṅa.

⁴⁴ Ta die a balu a yī ba dī, “Ni tūnsu ma n wubalka die n balla a yī ni saṅṅa dieke die n benne ni jigiri dī waha mana ba maaguna Mosisi gbaṅku ma wa aṅaṅ Nmuṅ naazualba gbaṅti ma wa aṅaṅ Nmuṅ gbaṅ dieke ba wasunana yla gbaṅku, dī dī yi talasi dī a mana keṅ yi wusie.”

⁴⁵ Die u wa yuori ba ylaṅ dī ba sūmma wudieke dī maaguna wa Nmuṅ gbaṅku ma wa chiasu, ⁴⁶ ta balu ba dī, “Dī maagūya dī Nmuṅ Vuovuarkuri Masia wa nan dii wahala ta kpi ta hagu kuṅ me ka daraa ataa daraaṅ, ⁴⁷ dī ba muuli a yī vuosi u saṅ ma, dū yi ba vaa ba tuntumbati Nmuṅ nan vaa a chaa ba; dī ba woliṅ a muuluma waha a yuma Jerusalemi vuosi ta bi muuli a yī buuriṅ mana.” ⁴⁸ Die u bi balu ba dī, “Nūnuṅ ni yine waha gie daansi tieliṅ. ⁴⁹ Manūṅ n baṅ yī ni wa N

Chua Nmutj Halkastka die u yina nuaru di u nan yi ni wa. Ama ni chusuma Jerusalemi ma a ga tugi saŋa dieke Nmutj Halkastka di balla u nyuj ŋmujisikpeŋ a keŋ ni ma wa.”

Yisa die di jualuna ga arizanna dene

(Maki 16.19, 20; Tuuma 1.9-11)

⁵⁰ Die Yisa di yaa ba nyuj tika suŋ a yaa ba ga Betani, mi die u kotu u nuusi ba ma a yi alibarika a yi ba. ⁵¹ Die

u yinene alibarika a yia ba wa, die u nyuj ba jigij ta jualu ga arizanna ma. ⁵² Die ba juaŋ wa ta die yijŋi a ga Jerusalemi aŋaŋ sugufialuj pam. ⁵³ Ta die a bie Nmutj jiamuj juokpeŋkpuku ma saŋa mana a bura Nmutj saŋ.

ገጽ

Masia die di kenne dene

1 Kuruj ma wa, ta jaan die di ye wone wo, ama Njmurj Nuawurj, vuodieke di yine Yisa Masia, die wanj beri murj anjan Njmurj. Ta bi yi Njmurj. 2 Piiliku me wo Njmurj Nuawurj gie wanj beri murj anjan Njmurj. 3 Die Njmurj die di naan jaan mana a nyuj u ma, ta jaan die wori Njmurj di naan ta ka ka nyuj u ma. 4 U ma die mi-ivoli di bi beri, u naga a yia vuota, ta miivolike mi di yi vuota chaanuj, 5 ta chaana tunjbanjka gie vuota lumuj ma, ta lumujku di ka biagu a lige chaanjo.

6 Njmurj die di tunj daa wunyl ba wasnana ገጽ, 7 di u kejj a kejj bal vuosi di Yisa Masia yine vuota chaanuj, di ba yi Yisa wa yada. 8 Wunuj ገጽ womi die ka yi chaanjo, ama die u ko kejj murj di u kejj bal vuosi chaanjo wla. 9 Yisa wa gie yine wusie chaanj dieke die di kenne tunjbanjka gie me, ta chaana vuota mana ma.

10 Die u kejj wo dunja ka gie me, anjan Njmurj die di naanna dunjaka gie a nyuj u ma wa yoru, tunjbanjka gie vuosi die ka munu wa. 11 Die u kenne tunjbanjka gie me wo, die u bie wo u gban gban vuosi Izara vuosi jigij, ama die ba ka tuo wo. 12 Ama vuodiekemba mana die di tuone wo ta yi wo yada wa ta nagl ba gban a yl wa wa, banuj die u yl ba sien ba buruj Njmurj ball. 13 Njmurj gban gban die vana ba buruj u ball daa vuota die vana ba buruj Njmurj ball sajjja dieke ba murrna ba wa.

14 Sajjja dieke Njmurj Nuawurj die di kenne ta yi vuota wa, die u beri murj anjan ti tunjbanjka gie me, ta die suuli anjan zawlunhugula anjan wusie daguj. Die ti ye u chaankperjkuurj murj, ta kanuj chaankperjkuuku mi die nyuj wa u Chaww Njmurj jigij murj, dama u yine u Buu dembin balmurj.

15 Sajjja dieke ገጽ vuodieke di sunana vuosi Njmurj nyaabu di kenne ye wo wo, die u bal u wla ta natl di, "Vuodieke wla die n balala nl di, 'U nan kejj n kuanj chaanj ama u tianj murj murj dama u wanj beri murj ta ba ye murr murj wa, wunna.' "

16 U suuline anjan zawlunhugula wla u yia ti sunjij a guta sunjij ma. 17 Mosisi die yl ti Njmurj muraha murj, ama Yisa Masia nuj die kejj anjan zawlunhugula anjan wusie daguj. 18 Vuoj wori a ye ye Njmurj; ama u gban gban Buadembin balnjka vuodieke di benne u luguj wa ta bi mu wa, wunuj u yuorine a dagl ti Njmurj di suna dene.

ገጽ, vuodieke die di sunana vuotamba Njmurj nyaabu

wla

(Mat. 3.1-12; Maki 1.1-8; Luki 3.1-18)

19 Die Juu vuosi nyujkura die di benne Jerusalemi ma wa die di tunj kikaabuba nyujkura anjan Liiva vuosi ገጽ jigij di ba ga plast wa di, "Muna yine fu?"

20 Die u ka zetiye di u kaanj yinjji bal ba wuj, ama ta die bal yuori be di, "Daa manuj n yine Njmurj Vuovuarukurj, Masia wa."

21 Die wla die ba plast wa di, "Die nuj, muna yine fu? Yiwo Elaja?"

Juuj die di yinjji a bal ba di, "Aayl, n ka yi wo." Die ba bi plast wa di, "Fu yine Njmurj naazua wa?" U yinjji bal ba di, "Aayl, n ka bi yi wo."

22 Die wla ba bi plast wa di, "Ta muna yine fu? Bal ti vuodieke fu yine aj ti ga bal vuodiekemba di tunna ti wa. Lala fu bal yaa gamma fu ma?"

23 ገጽ die di yinjji bal ba anjan wudieke Njmurj naazua Azaya die di bala di, "Manuj n yiwo lulu dieke di benne haaguj ma a nata di

Ni wunsl sietugusika a yl ti Yomutiej."

24 Die tuntuntuba die nyuj wa Farasisi † vuosi jigij murj. 25 Ta die bi plast ገጽ di, "Du yi fu ka yi Masia wa, ta ka bi yi Elaja, ta ka bi yi Njmurj naazua wa, bia wla fu sla vuosi Njmurj nyaabu?"

26 ገጽ di yinjji bal ba di, "Manuj n sla vuosi anjan nyaanj, ama vuoj bie ni sunj ta ni ka siba wa. 27 Wunuj u yiwo vuodieke di bala u kejj n kuanj chaanj, ta manj ka mu di n foris u nura guune gbanj." 28 Waha gie mana die yiye murj Betani tunj ma, ገጽdani mugurj njmurj kaksuj chaanj. Mi die ገጽ die di sla vuosi Njmurj nyaabu.

Yisa yine Njmurj Yijokul

29 Ka tunvuusa, ገጽ die di ye Yisa di kienene u jigij, u baarl di, "Ye, Njmurj kaabuj Yijokulka wunna, wunuj u bala u vuorj tunjbanjka gie vuosi bianj. 30 U yine vuodieke wla die n balala wa di, 'Daa wunyl nan kejj n kuanj chaanj ta tianj murj dama u wanj beri murj ta ba ye murr murj wa.' 31 Die n ka siba wa, ama die n kenye murj a sla vuosi anjan Njmurj nyaanj amu Izara vuosi †† mana nan siba wa."

† Farasisi mba die yiwo Juu vuodiekemba nine die njmuntna anjan Mosisi muraha dusuj. †† Juu vuosi saanj buna yi Izara vuosi.

³²⁻³³ Ta Joon di bi bali a yi vuosisi di, "Sanja dieke die n kana ka sba vuodieke u yine wo, ama Njmu vuodieke di tunna mu di n keŋ su vuosisi u nyaabu die di bali mu di, 'Vuodieke fu keŋ ye ta n Halukasika di keŋ suuŋ kali ta wari beri anan wa, fu summa a baari wunu u yine vuodieke di bala u nagi n Halukasika a suma vuosi sugiti. Ta die man sen ye Njmu Halukasika, ta u nyuŋ ŋmuŋsikpen a keŋ suuŋ, ta niasu ŋmaruŋ a keŋ suuŋ kali Yisa ma ta wari beri anan wa.'
³⁴ Naa man ye, ta bala ni di wunu u yiwo Njmu Buadembike."

Yisa bumbunan kuanandusruŋ wla

³⁵ Ka tunvuusa bbra Joon die di bi zie mi anan u kuanandusruŋ bale, ³⁶ ta keŋ ye Yisa di chunnana a tuanna, u baari di, "Ye, Njmuŋ Yiiplika wunna."
³⁷ Die u kuanandusruŋ bale wo die di wunna u balala wa, die di vaa wa ta di Yisa kuar. ³⁸ Yisa die di keŋ yinŋi a daansi u kuar a ye ba dina wa, u plas ba di, "Bla ni yaala?"
Die ba yinŋi bali wa di, "Dudagru, ti yaala ti summa fu benne jigidieke wo?"
³⁹ Yisa di yinŋi bali ba di, "Ni keŋ a ye jigidieke n benne wo." Die wla die ba di wa a ga a ye jigidieke u benne, ta die bie u jigini daari mana. (Die di yiwo ŋmuntuasi bimbilimiŋ anusa sanja.)
⁴⁰ Vuosi bale dieke die di wunna Joon baltu ta die di Yisa kuaka wunyi die yine Andurusi, die u yiwo Simoni Piita numba. ⁴¹ Die u nyuna Yisa jigini kuar chaan die u ga lagl lagl a ga yaal u numba Simoni jigini a bali wa di, "Ti ye Masia wa mu." (Masia chlan yiwo "Njmuŋ Vuovuarkuŋ.") ⁴² Womi die u nagi Simoni a ga Yisa jigini. Yisa die di daansi wa die, ta bali di, "Yiwo Simoni vuodieke di yine Joon buadembin, ama fu saan nan bi yi Siifasi." (Siifasi anan Piita mana yiwo bunyi, a chlan yiwo "Tan".)

Yisa die di wana Filipi anan Natanieli dene

⁴³ Die ka tunvuusa Yisa die di yaala di u ga Galili, ta die ga jigidieke Filipi die di benne a ga bali yi wa di, "Keŋ dia mu." ⁴⁴ Filipi die nyuŋ wa Befisada, tugidieke Andurusi anan Piita di nyunna. ⁴⁵ Filipi dan die di ga yaal Natanieli jigini a bali yi wa di, "Ti ye vuodieke Mosisi di maaguna u wla Njmuŋ muraha gbanu ma wa, ta Njmuŋ naazuaba dan di maagi u waha. U yiwo Yisa, vuodieke di yine Josefu buadembin ta nyuŋ Nazeriti wa."
⁴⁶ Natanieli die di baari di, "Nazeriti? Wuvunuŋ nan bagl nyuŋ Nazeriti?"
Filipi die di yinŋi bali wa di, "Keŋ a ye."
⁴⁷ Yisa die di yine Natanieli di kienene u jigini, die u bali naa yaa gamma u ma di, "Izara vuon wusie wunna dama u yiwo burichini vuon."

⁴⁸ Natanieli die di plas wa di, "Yiwo lala a sba muŋ?"
Yisa die di yinŋi bali wa di, "Filipi die di yine ka wa fu wa, ta man wan ye fu, fu benne kinkamuŋ tuka chlan."
⁴⁹ Mi Natanieli die di bali wa di, "Dudagru, yiwo Njmuŋ Bua ta bi yi Izara naan wa."
⁵⁰ Yisa die di plas wa di, "N bala fu di n ye fu muŋ sanja dieke fu benne kinkamuŋ tuka chaka wla fu yi muŋ yada? Nan di yese wukpuma pam a tan naa."
⁵¹ Wusie man bala ni, ni nan ye arzanna di yuorine, ta Njmuŋ malakasi di keŋ a suuna Vuota Bua ma, ta juala gara ŋmuŋsikpen."

Yisa die di vana nyaan di taruŋ yi daan dene

2 Ka daraa ataa daraan die ba yaa hoguhalu banwula siele Keenani tuŋ ma, Galili tuŋban ma. Die Yisa nuŋ die bie mi ² ta die ba wa Yisa anan u kuanandusruŋ gban di ba keŋ banwulaka jigini. ³ Die banwulaka daa dieke ba nyunene wo di kenne kpati wa, Yisa nuŋ die di bali a yi Yisa di, "Banwulaka daabu kpatiya mu." ⁴ Yisa die di yinŋi bali wa di, "N naa, bia fu yaala n yi? N sanja ye ka tugya."
⁵ Yisa nuŋ die di bali tuntuntuŋa di benne mi wo di, "Ni yi wudieke u bala ni di ni yi."
⁶ Die nyaan gbiesi ayuaba die zene mi, nyindiekemba juu vuosisi di yinene nyaan a yie ta yokra nita, sba ba jlamuŋ di suna die wo, die a kaani mana die bagl juo nyaan sba galonsi banuŋ-le yaa banuŋ-taa. ⁷ Yisa die di bali a yi tuntuntuŋa di, "Ni yi nyaan suuli gbiesisi." Die wla die ba yi nyaan a suulihe pili pili. ⁸ Womi die u bali a yi ba di, "Ni yuori butan a yaa ga yi banwulaka jakuuri." Die ba yi die, ⁹ die jakuuri di lan nyaabu ta ye bu taruŋa a yi daan, ama die u ka sba jigidieke daabu die di nyunna, ama tuntuntuŋa die di yuorine nyaabu die di sba. Die wla die u wa daa dieke die di faarna hogu wa ¹⁰ a bali yi wa di, "Vuon mana nan woliŋ a tia wa daa dieke di nansuna, ta ka kuar chaan vuodiekemba u wana di keŋ nyu a bugi u wa tia daa dieke di kana ka nansi wa. Ama funuŋ nuŋ nagi wa daa dieke di nansuna wa a lobiŋ a keŋ tugl sanja gie?"
¹¹ Naa die yiwo Yisa bumbunan mamachi wukpuŋ. Die u yi ke wo Keenani tuŋ ma, Galili tuŋban ma. Naa die dagl vuosisi u yalla Njmuŋ yiko die; die wla u kuanandusruŋa die di yi wo yada.
¹² Ka kuar chaan Yisa anan u nuŋ anan u numballi anan u kuanandusruŋa die di ga Kapenomi a ga bie mi daraa ale.

Yisa die di wunsuna Njmuŋ jlamuŋ juokpenkputu sun dene

(Mat. 21.12, 13; Maki 11.15-17; Luki 19.45, 46)

¹³ Die juu vuosi gasttanu † duuga sanja die gbigiye muŋ, die wla Yisa die di ga Jerusalemi di u ga dii duugaka mi. ¹⁴ Die u kenne mi wo, u ga juu Njmuŋ jlamuŋ

juokpenkpuuku sun, a ye dembisi di yalla niige anan yi-ise anan nmarisi a daa, ta batan di kalu ba teebulisi me a taruga ligire. ¹⁵ Die u nagl guune a nmu kpaasun a yagi dngusisi mana a nyun Nmun jlamun juokpenkpuuku ma, ta die kpanji vuodiekemba di tarugna ligirehe teebulisi a bubu bubu ta ligiribiehe die di nan a jaasi. ¹⁶ A balu yi vuodiekemba di yalla nmarisi a daa wa di, "Nu nagha a nyun giena! Nu da nagl n Chua tigin a burun nyun!" ¹⁷ Mi die u kuanandusiriba di tunsu di Nmun gbanju baaru di, "N nine nmuntiya yaa gamma fu tigiri gie wa pam."

¹⁸ Die juu vuosi nyunkuraha die di yinji keji u jigin anan wupasiun di, "Bua mamachi wun fu nan yi an ka dagu di yaa yiko di fu yi waha gie?"

¹⁹ Yisa die di yinji balu ba di, "Nu kpanji Nmun jlamun juokpenkpuuku gie a taan ta n nan nagl daraa ataa a bu mu ka."

²⁰ Die juu vuosisi di yinji balu di, "Bua banisi-nusa anan ayuaba ba nagl mu Nmun jlamun juokpenkpuuku gie, ta funun fu baaru nan nagl daraa ataa a mu ka?"

²¹ Ama Nmun jlamun juokpenkpuun dieke Yisa di balala wa yiwo u gban gban u nyunghanun. ²² Nmun die di sugruna wa a nyun kumbu me kuan chaan wa, u kuanandusiriba die di tunsu di u balu wuru gie mun, ta die yi Nmun gbanju anan Yisa die di bala wudieke wo yada.

Yisa di sibuva vuon mana sun dene

²³ Die Yisa die di yene bie Jerusalemi ma wa gastlanju sanja vuosi pam die di ye u tunna mamachi wukpumaha ta yiwo yada. ²⁴ Ama Yisa die di ka nagl u gban a yi ba, dama die u siba vuota mana sun mun. ²⁵ Die vuon ka mu u dagu wa vuota di suna dene dama u wan siba vuota berin.

Yaa gamma Yisa anan Nikodimosi wa

3 Die daa wunyi die benne ba wasa wa Nikodimosi. Die u yiwo juu vuosi nunandusiriba wunyi, ta bu yi Farasi vuon. ² Yun kaanu die u ga Yisa jigin a ga balu wa di, "Didaguru, ti siba a baaru yiwo didaguru dieke Nmun di tunna, dama vuon wori a nan biagu tun tunkpuun dieke fu tunnana naa, ntaala Nmun bie u jigin."

³ Yisa die di yinji a balu wa di, "Wusie man bala fu, vuon wori a baan biagu juu Nmun naaru ma, ntaala ba yinji muru wa."

⁴ Nikodimosi die di piasu wa di, "Lala ba baa ba yinji muru vuodieke di kana ka yi buabin? Dama u kaan bu biagu a juu u nun nyuuti ma an ba bu muru wa bura."

⁵ Womi Yisa die di yinji balu wa di, "Wusie man bala fu, di vuon kaan biagu juu Nmun naaru ma ntaala u ye

† Nmun malaka die kuna Ijipiti bumbunan ballu dembisi ta vaa Izara ballu dembisi.

murun bule, die yine Nmun Halukasika anan Nmun nyaan sula wa. ⁶ Vuota nun muru vuota ama Halukasika muru haalun. ⁷ Die wala da vaa ka yi fu mamachi n bala fu di, 'Sie ba bu muru nu wa.' ⁸ Busugusun nuga gara jigidieke ka yaalala, nan wun wa ka dntu ama ta ka siba jigidieke ka nyunna yaa ka ganana. Die gban gban vuodiekemba mana Nmun Halukasika di muruna di su."

⁹ Nikodimosi die di piasu wa di, "Lala naa di baa ka yi?"

¹⁰ Yisa die di yinji a balu wa di, "Yiwo Izara vuosi didagurupun ta ka siba waha chiast? ¹¹ Wusie man bala fu, ti bala nu wudieke ti sibuva, ta bu bala nu wudieke ti yene, ama nu ka tuose ti waha. ¹² Du yi nu ka yi mun yada yaa gamma tunghanu gie wudiekemba n bala nu wa, die nun man balu nu arizanna ma wala nu baa nu yiwo lala a yi yada? ¹³ Vuon ye ka juu ga arizanna ma sie manun Vuota Bua vuodieke di nyunna arizanna ma a keji sun wa."

¹⁴ Mosisi die di naguna kuuti javuukun a bubu a maru daanju ta kutu ka zie haagun ma dene wo, die gban gban ba baa ba kutu manun Vuota Bua wa nmunsikeji, ¹⁵ amu vuodieke mana di yine mun yada nan ye miivoli dieke di wone kpatun. ¹⁶ Dama Nmun di faasuna cho tunghanu gie vuosi wala; die u yi tu u Buabalumun amu vuodieke mana di yi Buadembike gie yada u kaan daansi kpi, ama u nan ye miivoli dieke di wone kpatun. ¹⁷ Dama Nmun die ka tun u Bua wa di u keji dii tunghanu gie vuosi saruya ama di u keji a gbati ba taan.

¹⁸ Vuodieke mana di yine Nmun Bua wa yada Nmun kaan dii u saruya a chuusi wa, ama vuodieke mana di kana ka yi wo yada nun, Nmun wan dii u saruya ta baa u chuusiya mun, dama u kana ka yi wunun Nmun Buabalunja yada wa wala. ¹⁹ Wudieke wala Nmun die di dine ba saruya ta baaru ba chuusiya yiwo naa; Nmun Buadembike die kejiye mun di u yuori wo tunghanu gie vuosi nine ama ta tunghanu gie vuosi di yaala lunun a tun chaanun, dama ba tunnana tuntumbiatu wala. ²⁰ Vuodieke nun mana di yinene ban hawa chaanun ta ka yaala u gbige chaanun, dama u ka yaala u tumbiatu nyun yaalun ma. ²¹ Ama vuodieke nun mana di tunnana wudieke di muna kieji wo chaanun ma, di vuon mana summa a baaru Nmun beri u tuuma mana ma.

Joon die di daguna yaa gamma Yisa ma dene

²² Genke kuan chaan Yisa anan u kuanandusiriba die di ga Judia tunghan ma, die u yi daraa ale anan ba, ta su vuosi Nmun nyaan. ²³⁻²⁴ Sanja mi Joon, vuodieke di sunana vuosi Nmun nyaabu die ye ka juu dansaruka ma, ta bie Enoni, jigidieke nyaan die di faasuna dala, ta vuosi die di kieji u jigin u su ba Nmun nyaabu. Enoni die di ka yua anan Salimi.

²⁵ Daar kaant die Juu vuonj wonyt die dt piili a niga nunhagurj ananj Joon kuanjandusurba yaa gamma Njmur jiamurj nyaan sula wla. ²⁶ Die wla die ba ga Joon jigij a ga bal wa dt, "Didaguru, vuodieke die dt benne ananj fu Joodani mugur mi wo chaaku, daa dieke die fu bala dt u yiwo Njmur Vuovuarkiri, ti wunj dt u gbanj u sta vuosi Njmur nyaan, ta vuonj mana dt gara u jigij."

²⁷ Joon die dt yijngi bal ba dt, "Vuonj kaanj blagi a yi wunj ntaala Njmur vuurina wa. ²⁸ Ni gbanj gbanj ni yiwo n daanstatielij dt die n balya dt, manurj n ka yi 'Njmur Vuovuarkirj Masia wa, ama manurj Njmur dt wolinj a tunj dt n dia u nujha a kej yi u kenij siri.' ²⁹ Hcguhaalu wa yiwo hcgufaartu wa sutu. Hcgufaartu wa zua njaan zie murj, du yi u kej wunj u lalk, u sunj njaan ftal murj. Die gbanj gbanj manj yaa sugftalurj pam Masia wa wla. ³⁰ Dt mu wunurj Masia wa saan jualma ta manurj n saan suuma tunjbanj."

Vuodieke dt nyinna njmursikperj wla

³¹ Vuodieke dt nyinna njmursikperj tunj vuonj mana murj, ama vuodiekemba dt nyina tunjbanjka gie, banurj ba yiwo tunjbanjka gie tielij, ta bala vuota wubalka. Vuodieke dt nyinna njmursikperj tunj vuonj mana, ³² a bi guti u bala wudieke u yene ta wunj, ama vuonj ka tuose u waha. ³³ Ta vuodieke mana dt tuone u waha daglya dt Njmur wla yiwo wusie. ³⁴ Njmur Buadembirj dieke u tunna wa balala Njmur wla, dama Njmur yi u Buadembike Halikas dieke dt dala ta wo magurj. ³⁵ Njmur cho wo u Bua wa ta nagl jaan mana a yi u nusi me. ³⁶ Vuodieke nurj mana dt yine Njmur Bua wa yada, yaa miivoli dieke dt wone kpaturj, ama vuodieke nurj mana dt kana a yi Bua wa yada kaanj ye miivoli mi, ama Njmur sunyururj nan dt bie u ma yaa gamma haahuu.

Yisa ananj Samaria hcgu wonyt wla

4 Tɔ, die Farasisi vuosisi dt wunj dt Yisa yese vuosi pam a sta ba Njmur nyaabu, ta ba yie u kuanjandusurj a tunj Joon. ² Wusie, die Yisa gbanj gbanj die ka sta vuosisi Njmur nyaabu ama die dt yiwo u kuanjandusurba die sunana ba. ³ Die Yisa die dt wunna wudieke vuosi dt balala yaa gamma u ma wa, die u nyur Judia tunjbanj ma ta yijngi ga Galili tunjbanj ma.

⁴ Die dt yi talasi dt u daagi Samaria tunjbanj ma. ⁵ Die u daagi mi a kej tugl tunj kaan ba wasunana Sayika, Samaria tunjbanj ma, mi die ka yua ananj kuanj dieke Jakobu die dt naguna a yl u Bua Josefu wa. ⁶ Die bulurj dieke die dt yine Jakobu sutu wa die bie mi, die Yisa dt gbalgl ananj chombu ta sunj kali buluke churj. Die dt yiwo njmuntuasi sanja.

⁷ Die Samaria hcgu wonyt dt kej dt u yuori nyaan, Yisa die dt bal wa dt, "Yl murj nyaan anj n nyu."

⁸ Sanjka mi die u kuanjandusurba die ga wa tika sunj dt ba daa nyindiike.

⁹ Juu vuosi die ka saaga dt ba lagurj dii ta nyuo ananj Samaria vuosi a nyina kpalbalurj ma. Die wla Samaria hcgu wa die dt yijngi a plasi dt, "Funurj yiwo Juu vuonj ta manurj manj yi Samaria vuonj, lalta fu jusa murj dt n yl fu nyaan?"

¹⁰ Yisa die dt yijngi a bal wa dt, "Du yi fu tunj siba piini dieke Njmur dt yaala u yl fu, ta bi siba vuodieke n yine ta jusa fu nyaan naa, tunj nan plasi murj dt n yl fu miivoli nyaabu mi, ta n tunj nan yl fu."

¹¹ Hcgu wa die dt baari dt, "Jakuurj, wo guuga, ta buluke dt gole, sta fu baa fu ye miivoli nyaabu? ¹² Tl chokurkujur Jakobu die tune buluke gie a yl tl, ta wunurj ananj u balli ananj u dourisi mana dt nyu a nyurj ka ma. Yile dt tunj Jakobu murj?"

¹³ Yisa die dt yijngi bal wa dt, "Vuodieke nurj mana dt nyune nyaabu gie, nyanyuule nan bi yigi wo; ¹⁴ ama vuodieke nurj mana dt nyune nyaan dieke n bala n yl wa, nyanyuule kaanj bi yigi wo. Nyaan dieke n bala n yl wa wa nan bururj bulurj u sunj ma a yla wa nyaan dieke dt ynana miivoli, ta yl wa miivoli dieke dt wone kpaturj."

¹⁵ Hcgu wa die dt bal wa dt, "Jakuurj, yl murj nyaabu gie a mu nyanyuule kaanj bi yigi murj ta n kaanj bi a kej gie a yuori nyaan."

¹⁶ Yisa die dt bal wa dt, "Ga a ga wa fu churu anj ni viiri kej giena."

¹⁷ U bal wa dt, "N wo churu."

Yisa die dt yijngi bal wa dt, "Funurj bal wa wusie, fu bala dt wo churu wa. ¹⁸ Dama die yall wa chullurj banu ta daa dieke fu benne u jigij lele wo dt ka senj yi fu churu. Bal murj wa wusie."

¹⁹ Hcgu wa die dt baari dt, "Jakuurj, n siba a baari yiwo Njmur naazua. ²⁰ Tunurj Samaria vuosi chokurkujur die jama Njmur kunkogiri gie sikperj ama nururj Juu vuosi baari dt Jerusalemi ma yine jigidieke dt muna tl jaurj Njmur."

²¹ Yisa dt bal wa dt, "N taa, yi n wurl gie yada, sanja kienj ta vuota dt kaan jaurj tl Chokur Njmur kunkogiri gie sikperj yaa Jerusalemi ma. ²² Nururj Samaria vuosi ka siba vuodieke ni janna ama tunurj Juu vuosi nurj siba vuodieke tl janna murj dama gbattaanurj wla nyur wa Juu vuosi jigij murj. ²³ Ama sanja kienj, ta wanj kej murj, sanja dieke vuodiekemba dt senne jama tl chokur Njmur wa nan senj jaurj wa u Halikasika hagurj ma ta summa vuodieke u yine, dama banurj vuosi mi tl Chokur dt yaala dt ba jama wa. ²⁴ Njmur yiwo Haalurj, ta vuodiekemba dt janna wa mu ba jama wa ananj wusie, u Halikasika hagurj ma."

²⁵ Hcgu wa die dt bal wa dt, "N siba a baari Masia wa vuodieke ba wasunana Njmur Vuovuarkiri nan kej, ta u kej kej u nan dagl tl waha gie mana chasi."

²⁶ Yisa die dɩ yinɲi balɩ wa dɩ, “Manɩɲ n wonde, vuodieke dɩ balala wɩa aɲaɲ fu naa.”

²⁷ Womi die u kuaɲanduɩɩɩba die dɩ yinɲi keɲ, die dɩ yi be mamachi pam u balala wɩa aɲaɲ hɔgu wa, ama ba wunɩɩ mana die ka pɩasɩ hɔgu wa dɩ, “Bɩa fu yaala?” Yaa a pɩasɩ Yisa dɩ “Bɩa fu bala wɩa aɲaɲ hɔgu wa?”

²⁸ Womi hɔgu wa die dɩ vaa u kpagɩɩ mi, ta yinɲi ga tɩka suɲ a balɩ yɩ vuosisi dɩ, ²⁹ “Nɩ keɲ ye daa dieke dɩ bala mɩɲ wudiekemba mana n yine. U baɲɲ yi Nɩmɩɲ Vuovuɩɩɩɩɩ?” ³⁰ Die wɩa, die ba nyɩɲ tɩka ma a ga Yisa jiginɩ.

³¹ Saɲka mi die Yisa kuaɲanduɩɩɩba die dɩ juusa wa dɩ, “Dɩdagɩɩ dɩi nyindiike.”

³² Yisa die dɩ yinɲi balɩ ba dɩ, “N yaa wa nyindiike a baɲɲ dɩi ta nɩ ka sɩba bu wɩa.”

³³ Die wɩa, u kuaɲanduɩɩɩba die dɩ pɩasa taɲ dɩ, “Dɩ baɲɲ yi vuonɩ yalla nyindiike a keɲ yɩ wa?”

³⁴ Yisa die dɩ balɩ a yɩ ba dɩ, “Manɩɲ n nyindiike yi wo dɩ n yi vuodieke dɩ tunna mɩɲ wa duɲɲɩ a kpatɩ, u tuumaha u naguna yɩ mɩɲ dɩ n tuɲ wa. ³⁵ Nɩnɩɲ nɩ ɲaɲɲ bala dɩ, ‘Chuti a nɩsa tɩala ta zaaha gobiku tugɩ.’ Ama n bala nɩ dɩ nɩ mɩɲɲɩ a daansɩ kuatɩɩ, zaaha bieye mɩɲ aɲaɲ gobinɩ. ³⁶ Ta zaagobiribe nan daansɩ tuo ba tune, ta zaa dieke ba gobinene wo, banɩɲ ba yine vuota diekemba dɩ baɲɲ daansɩ ye miivoli dieke dɩ wone kpatɩɲ, ta vuodiekemba dɩ burɩna wa aɲaɲ vuodiekemba dɩ gobine mana nan daansɩ yaa sugɩɩɩɩɩɩ zaaha wɩa. ³⁷ Dɩ yiwo wusie ba balla dɩ, ‘Bataɲ burɩnana ta bataɲ dɩaɲ dɩ gobe.’ ³⁸ N tuma nɩ dɩ nɩ ga gobi jigidieke nɩ kana ka burɩya; vuosi bataɲ die kuna ta nɩ keɲ die ka nyuarɩ.”

Samaria vuosi pam die dɩ yine Yisa yada wɩa

³⁹ Die Samaria vuosi pam die dɩ wunɩ hɔgu wa dɩ bala dɩ, “Yisa balɩ mɩɲ mɩɲ wudiekemba mana n yine”, ta die yi Yisa yada. ⁴⁰ Die wɩa die ba kenne u jigiri, ba juusi wa dɩ u wɩarɩ a bemme ba jiginɩ; die wɩa Yisa die dɩ wɩarɩ ba jiginɩ damuuma ale.

⁴¹ Vuosi pam die dɩ yiwo yada a gutɩ aɲaɲ wudieke u balla wa, ⁴² ta balɩ a yɩ hɔgu wa dɩ, “Lele tɩ yi yada mɩɲ, daa wudieke fu balla wa wɩa ama tɩ gbaɲ gbaɲ tɩ wunɩ wa mɩɲ ta sɩba a baarɩ u seɲ yiwo dunɩa ka gie gɩgɩ-batɩtaantu.”

Yisa die dɩ gbaanna jakuunɩ wunɩɩ bua dene

⁴³ Die ka daraa ale kuaɲ chaɲɲ, Yisa die dɩ nyɩɲ mi a ga Galili tuɲgbaɲ ma, ⁴⁴ dama die u wɔɲ baarɩ dɩ, “Nɩmɩɲ naazua wo juluma u gbaɲ gbaɲ u tuɲgbaɲ ma.”

⁴⁵ Die u gana a ga tugɩ Galili wo, mi vuosi die dɩ mɩɲɲɩ tuo wo chaantɩ dama die ba ga Jerusalemɩ mɩɲ a ga dɩi gasɩtaɲku duugaka ta die ye u yine wudiekemba mana duuga ka saɲɲa.

⁴⁶ Die u benne Galili tuɲgbaɲ ma wa, ta die keɲ ga Keenani tuɲ ma, jigidieke die u vana nyaabu dɩ burɩɲ daabu. Ta jakuunɩ wunɩɩ dɩ bie Kapenɔmi ma u bua dɩ yuagɩ. ⁴⁷ Die u wunna dɩ Yisa nyɩɲ Judia a keɲ Galili me wo, die u ga Yisa jiginɩ a juusi wa dɩ u keɲ Kapenɔmi a keɲ gbaɲɲ u bua wa dɩ yaalɩnana u kpi wo. ⁴⁸ Yisa die dɩ balɩ a yɩ wa dɩ, “Nɩ kaɲɲ yi yada ntaala nɩ ye dagɩɩ mamachi wukɩuma.”

⁴⁹ Jakuunɩ die dɩ baarɩ dɩ, “Jakuunɩ kiere dɩ daa die n bua wa nan kpi.”

⁵⁰ Yisa die dɩ balɩ a yɩ wa dɩ, “Gamma, fu bua wa nan ye gbaamɩɲ.”

Daa wa die dɩ yi Yisa yada ta ga. ⁵¹ Die u bene sieku me a gara wa, u tuntuntɩɲ die dɩ tuoli wo sieku mi a balɩ wa dɩ, “Fu bua wa ye alaafɩa mɩɲ.”

⁵² U pɩasɩ ba saɲɲa dieke u bua wa dɩ yene alaafɩa wa, ba baarɩ dɩ, “Nyɩɲgbaɲ tuulibu va wa mɩɲ dienewo ɲmɩntuasi bimbilimɩɲ balumɩɲ saɲɲa.” ⁵³ Bua wa chɔɔɲ wa die dɩ tunɩ dɩ saɲka mi gbaɲ gbaɲ die Yisa dɩ balɩ wa dɩ, “Fu bua wa nan ye gbaamɩɲ.” Die wɩa wunɩɲ aɲaɲ u tiginɩ vuosi mana die dɩ yi Yisa yada.

⁵⁴ Mamachi wukɩuka gie die gutɩna bule Yisa dɩ yine u nyɩnna Judia a ga Galili tuɲgbaɲ ma wa.

Yisa die dɩ gbaanna daa wunɩɩ dene

5 Ka kuaɲ chaɲɲ, Yisa die dɩ juuɩ ga Jerusalemɩ dɩ u dɩi juu vuosi duuga kaanɩ. ² Jerusalemɩ ma, gbaɲɲ kaanɩ die duna aɲaɲ nyaɲɲ a gbigi Yiise Saɩuanɲ, ta juu vuosi jabalɩkɩɲ ma, ba wasa ka Befizata, ta die yaa lu-faasi anu. ³ Mi die yuagɩtielinɩ pam die dɩ ɲaɲɲ duuga, bataɲ die yiwo yɩɩɩ, bataɲ dɩ yi gbɩɩɩɩ, bataɲ dɩaɲ dɩ yi nyɩɲgbaɲ kpiititelinɩ. ((Die ba dua a chɩsa mɩɲ dɩ nyaabu dɔɲ, ⁴ dama saɲɲa atɩɲ Nɩmɩɲ Malaka ɲaɲɲ keɲ suɲ mɩɲ a dɔɲ nyaabu ta yuagɩtielinɩ dieke dɩ wolinne a ga nan nyaabu ma ɲaɲɲ ye wo gbaamɩɲ a nyɩɲ yuagɩ dieke mana u yalla ma.)) ⁵ Daa wunɩɩ die dɩ bie mi a yuagɩ die buna baɲɩɩ-taa aɲaɲ anu. ⁶ Yisa die dɩ ye wo u duna mi ta mɩɲɲɩ dɩ u yuagɩ yuasi mɩɲ, die wɩa die u balɩ a yɩ wa dɩ, “Yaala fu ye alaafɩa mɩɲ?”

⁷ Daa yuagɩtielinɩ wo die dɩ baarɩ dɩ, “Jakuunɩ, n wo vuonɩ mana giena u baɲɲ nagɩ mɩɲ a yi nyaabu ma du yi nyaabu dɩ keɲ dɔɲ; maɲ keɲ mɩa dɩ n juu bu suɲ, vuogaɲ ɲaɲɲ wolinɩ mɩɲ mɩɲ.” ⁸ Yisa die dɩ balɩ a yɩ wa dɩ, “Hagɩ a nagɩ fu kalɩɲɲa a chumma.” ⁹ Lele womi daa wa die dɩ ye alaafɩa; ta nagɩ u kalɩɲɲa a du chunɩ.

Daa dieke wunɩɩ gie die dɩ yine wo die yiwo davuusiɩɩɩɩɩɩ daɲɲ, ¹⁰ die wɩa juu vuosi nyɩɲkuraha die dɩ ballɩ a yɩ daa dieke dɩ yene gbaɲɲku dɩ, “Davuuɩɩɩɩɩɩ daɲɲ wunna. Tɩ mɩraha ka yɩ sienɩ dɩ fu chii fu kalɩɲɲa.”

¹¹ Die daa wa die dɩ yinɲi a balɩ ba dɩ, “Daa dieke dɩ gbaanna mɩɲ wa balɩ mɩɲ mɩɲ dɩ, ‘Nagɩ fu kalɩɲɲa a chumma.’”

¹² Ba piast wa di, "Mnta yine daa dieke di balla fu di fu nagl fu kalngja a chumma wa?"

¹³ Ama daa wa die ka siba vuodieke di gbaanna wa, dama kpkpaan die benne mi ta Yisa die di wnj nyul mi a ga.

¹⁴ Ka kuanj chaan die Yisa die di ye daa wa Nmul jiamul juokpenkputku ma a bal a yi wa di, "Ye, lele ye alaafta mul, die wla vaa fu tuntumblatit, di daa die wublan di tianna naa nan kef fu ma."

¹⁵ Yisa die di balla anan daa wa a kpatl wa kuanj chaan, daa wa die di nyul mi a ga bal Juu vuosi nyulkuraha di di yiwo Yisa die gbaanna wa wa. ¹⁶ Ta nyulkuraha die di piili a mugise Yisa dama u gbaanna daa wa davusukur daari wla. ¹⁷ Yisa die di yinji a bal ba di, "N Chua Nmul tuma mul sanja mana ta n gban di tuma die."

¹⁸ Yisa balku gie die di vaa Juu vuosi nyulkuraha di faas a nmunt niij di ba kuu wa, daa u chuusna davusukur daari murka nyuna ma wla ama u balla di Nmul yiwo u chokj wa, ka dagl di u naga wa u gban a magisa Nmul.

Nmul Bua wa yiko wla

¹⁹ Die wla Yisa die di yinji a bal ba di, "Wusie manj bala nu: Manul Bua wa kaan blagl a yi wul n gban gban n dujnu ma ama n yie wudieke n yene n Chua wa di yinene. Dama n Chua wa di yinene wudieke wo, kanul manul Bua wa dian di yie. ²⁰ Dama n Chua di faasna cho mul wla u dagl mul wudieke mana wunul u gban gban di yinene. U nan dagl mul wukpuma diekemba di tianna naa, an a yi nu mamachi. ²¹ Siba n Chua di vasnana kunti di haga kunti me wo, ta yla ba miivoli die wo, die gban gban manul vuodieke di yine Bua wa di yla vuodiekemba n yaalala miivoli. ²² N Chua ka die vuon sarya, ama u yi wa manul u Bua wa sien di n dii vuosi sarya, ²³ amu vuon mana yuma mul jilma siba ba ynana n Chua Nmul jilma dene wo. Vuodieke nul mana di kana ka yi mul jilma ka dagl siba u ka yla n Chua Nmul vuodieke di tunna mul wa julma mul.

²⁴ "Wusie manj bala nu, vuodieke nul mana di wanna n waha gie ta yi vuodieke di tunna mul wa yada yaa wa miivoli dieke di wone kpatul, ta Nmul kaan bi dii u sarya a chuusi wa, ama u wnj nyul wa kul me a juu miivoli me mul.

²⁵ "Wusie manj bala nu, sanja kien ta ka wnj kef mul ta kunti nan wul manul Nmul Bua wa lbul, ta vuodiekemba mana di wanna n lbulku nan ye miivoli dieke di wone kpatul. ²⁶ N Chua Nmul di suna miivoli a yla vuosi dene wo, die gban gban u yi manul u Bua wa di n summa miivoli a yuma vuosi. ²⁷ Ta bi yi mul yiko di n dii vuosi sarya, dama n yi wo Vuota Bua. ²⁸ Nu da vaa ka yi nu mamachi, sanja kien ta vuodiekemba mana di

kpine nan daans wul n lbul, ²⁹ ta hagl kul me; ta vuodiekemba di yine vunul nan hagl ta ye miivoli dieke di wone kpatul, ta vuodiekemba dian di yine wublatit nan hagl an n dii ba sarya ta baari ba chuusiya.

³⁰ "Manul n kaan blagl a yi wul anan n gban gban yiko, n die vuosi sarya siba Nmul di balala mul die, ta n saryaka di yi wusie, dama n ka mla di n yi wudieke n sul di yaalnana, ama n yaala di n yiwo wudieke vuodieke di tunna mul wa di yaalnana.

Yaa gamma vuodiekemba di yine Yisa siara wla

³¹ "Du yi manj dii n gban gban n siara, vuosi kaan tuo a dii di di yiwo wusie. ³² Ama vuon benne a bala vuosi yaa gamma vuodieke n yine. Wunul u yiwo Nmul, ta manj siba di u balku yiwo wusie.

³³ "Die nu tul wa tuntuntul Joon vuodieke di sunana vuosi Nmul nyaabu jigil, ta u gban die di bal wusie yaa gamma n ma. ³⁴ Di ka yi talasi di vuon bal wla yaa gamma n ma, ama n bal nu naa amu nu nan ye gbat-taanul. ³⁵ Joon die su siba popoli di naana die ta chaana, ta die nu nagl sanja bita a dii nansul u chaanku ma.

³⁶ "Ama mamachi wukpuma diekemba n tunnana, hanul daga n siara a tan wudieke Joon die di balala yaa gamma n ma wa. Tunkpuma diekemba n tunnana wa yiwo tul dieke n Chua Nmul di naguna a yi mul di n tul, ta tuumaha di yi siara a dagl di n Chua Nmul tunna mul.

³⁷ "A bi gutl, n Chua Nmul vuodieke di tunna mul wa gban yiwo n siara. Ta nu ye ka wul u lbul yaa a ye wo anan nu nine, ³⁸ ta nu ka nagl u waha a yi nu sugitl ma, dama nu ka yi vuodieke u tunna wa yada.

³⁹ "Nu naan karuma Nmul gbanku mul ta yile di nu nan ye miivoli dieke di wone kpatul a ma, ta Nmul gbanku mi di bala n wla, ⁴⁰ ama ta nu zeti di nu kef n jigil an n yi nu miivoli mi.

⁴¹ "N ka yaala bulul vuota jigil. ⁴² N wnj siba mul di nu ka wnj cho Nmul nu sugitl ma. ⁴³ N kefy mul n Chua Nmul saan ma, ta nu ka tuo mul. Ama du yi vuon di kef u gban gban saan ma, nu tuose wo mul. ⁴⁴ Nu yaala nu ye bulul a nyumma tamba jigil ama nu ka mla di nu ye bulul a nyumma Nmul balulka jigil. Die wla nu ka yi mul yada wa. ⁴⁵ Nu da yilime di n nan galul nu n Chua Nmul nulna. Dama vuodieke di balla u galul nu, wunul u yine Mosisi, vuodieke nu yine yada wa. ⁴⁶ Du yi die nu sen yi Mosisi maaglu yada, nu tul nan yi mul yada, dama die u maagly mul yaa gamma n wla.

⁴⁷ Ama nu kana ka yi wudieke u maaguna yada wa, lala nu baa nu yi n wubalukaha gie yada?"

Yisa die di yna vuosi tuse anu nyindiike dene

(Mat. 14.13-21; Maki 6.30-44; Luki 9.10-17)

6 Naa kuanj chaan Yisa die di nyuj mi a garisi Galili gbagukpuuj dieke ba buna wasa Tiberisi wo. ² Die kpikpaan die di di wa, dama die ba ye u mamachi tunkpuma diekemba u yine wo ta yi yuagtielin die ye gbaamuj wa. ³ Ta Yisa anan u kuanjandusuriba die di juali kunkogin a kalu. ⁴ Sanja mi ta juu vuosi gasitjanju duugaka die gbigiye muj. ⁵ Yisa die di kala wa die u ken ye kpikpaan die kienene u jigij. Die u piastu Filipi di, "Sia ti nan ye nyindiike a daa a yi vuosi gie mana?" ⁶ Die u piasta naa, di u magisi Filipi a ye, dama die u wanj siba wudieke u bala u yi muj. ⁷ Ta Filipi die di yinji bali wa di, "Du yi ti yaala di ti daa paanu a yi vuosi gie, bu ligire nan tian saluma † ligire bie kobisi-le, ta vuon mana ye ye bita." ⁸ U kuanjandusuriba wonyi ba wasina Andurusi ta yi Simoni Piita numba wa die di baari di, ⁹ "Bua wonyi benne giena a yaa paanu golime anu anan zaastisi ale. Ama a kaan bialu a yi vuosi gie mana wuj." ¹⁰ Yisa die di bali a yi u kuanjandusuriba di, "Vaa vuosisi suuj kala tunjban." Huubisi pam die benne mi, ta vuosisi di suuj kalu tunjban, ta dembisi die yiwo tuse anu mi. ¹¹ Yisa die di nagl paanu golimehe a biri Nmuj ta die nagl a yi ba tia tia a yi vuodiekemba di kala mi wo. Ta die bi nagl zaastisi a yi die gban gban, ba mana die di dii a tugl ba yaalnana dene. ¹² Die ba mana die di dine a chagi wa, u bali a yi u kuanjandusuriba di, "Ni vaari nyintalukaha mana ta da vaa a taan yaru." ¹³ Die wia die ba vaari vuosisi di dine paanu golime anu ta tiali tiali wa a suuli kparisi ban anan ale. ¹⁴ Die vuodiekemba di benne mi ta ye Yisa di yine mamachi wukpuka gie wo die di baari di, "Wusie, daa wa sen yiwo Nmuj naazua dieke Mosisi di bala di u nan ken dunta ka gie me wo." ¹⁵ Yisa die di muj di ba ye siri di ba ken a yigi wo anan haguru a yi wo naan; die wia die u bi yinji juali ga kunkogiri me a ga bie u nyuna ma.

Yisa die di chunna nyaan sikpen dene

(Mat. 14.22-33; Maki 6.45-52)

¹⁶ Die jujmuj die di tugina, u kuanjandusuriba die di suuj ga gbagukpuuri ma, ¹⁷ a nagl haaru a garisi gbagukpuuri a yinji gara Kapenomi. Yuj die di sibe ta Yisa die di ye ka ken gutu ba ma. ¹⁸ Sanja gie bulugusikpenkpuuj die di nuga ta duma nyaabu. ¹⁹ Die Yisa kuanjandusuriba die di djan a ga siba malisi ataa yaa anusa, ta die ken ye Yisa di chunnana nyaabu sikpen a ken gbige haarku, ta njamaamuj die di yigi be. ²⁰ Yisa die di bali ba di, "Ni da vaa njamaamuj yalla ni, di

† Salumbij die yiwo damuumuj tune.

yiwo manuj." ²¹ Die ba nagl wa anan sugifaluj a yi haarku ma, ta lele womi ba haarku die di ga tugl gbagukpuuri nuanj jigidieke chaan die ba ganana wa.

Kpikpaaku die di duna di dia a yaala Yisa dene

²² Ka tunvuosa die kpikpaan dieke die di wiarina gbagukpuuri mi wo chaaku die di ye di haaru balumuj nyuna ma tialuna mi. Die ba siba di dienewo Yisa ka juu haarku a ga anan u kuanjandusuriba, dama die ba gaya muj ta va wa. ²³ Die haarusi atan die di nyuj Tiberisi a ken zie gbagukpuuri kuanuan jigidieke die ti Yomutien di naguna paanuku a biri Nmuj ta kpikpaaku di dii wo. ²⁴ Die kpikpaaku di yene ta Yisa anan u kuanjandusuriba wo mi wo, die ba juu haarusi mi a ga Kapenomi a di dia yaala Yisa.

Yisa di yine miivoli nyindiike dene

²⁵ Die vuosisi die di jualina a ye Yisa gbagukpuuri mi chaaku, die ba piastu wa di, "Dudaguru, sanja bia fu ken giena?" ²⁶ Yisa die di yinji a bali ba di, "Wusie man bala ni, nuntuj ni di dia a yaala muj da ni yene mamachi dagtu wia ama die n yna ni nyindiike ni dii chagi wa wia. ²⁷ Ni da tumma tuuma nyindiike diekemba di chuustnana wia, ama ni tumma tuuma nyindiike diekemba di yunana vuosi miivoli dieke di wone kpatuj wia. Manuj Vuota Bua nan yi ni kanuj nyindiike mi, dama n Chua Nmuj yna muj kanuj yiko di n yuma ni." ²⁸ Die wia die ba piastu wa di, "Bia ti ba ti tun an ka yi Nmuj tuuma?" ²⁹ Yisa die di yinji bali ba di, "Nmuj yaala ni yiwo vuodieke u tunna wa yada." ³⁰ Die ba yinji bali di, "Mamachi wubia fu nan yi an ta ye ta yi fu yada? Bia fu baa fu yi?" ³¹ Ti chokokusulba die dii wo nyindiike dieke ba wasunana maana sanja dieke ba benne haguru ma, siba ba maaguna Nmuj gbanju ma die wo di, 'U yi ba wa nyindiike a nyuj arzanna ma di ba dii.'" ³² Yisa die di baari di, "Wusie man bala ni, daa Mosisi die yna ni nyindiike a nyuj arzanna ma wa, ama di yiwo n Chua Nabidie Nmuj, wuntuj u yna ni wusie nyindiike dieke di nyuna arzanna ma wa. ³³ Nyindiike dieke Nmuj di yunana ni wa, yiwo vuodieke di nyuna arzanna a ken suuj ta yla dunlaka gie vuosi miivoli wo." ³⁴ Die ba baari, "Jakusuj, yuma ti nyindiike gie daan mana." ³⁵ Yisa die di bali yi ba di, "Manuj n yine miivoli nyindiikehe. Vuodieke di kienene n jigij, ken kaan bi yigi wo, ta vuodieke dian di yi muj yada nyanyuule kaan yigi wo. ³⁶ N wanj bali ni di ni ye muj muj, ama ni ka yi muj yada. ³⁷ Ama vuodieke nuj mana n Chua Nmuj di naguna yi muj, nan ken n jigij a yi muj yada,

ta n kaan yagi vuodieke nu d kienene n jigij. ³⁸ Dama n nyu wa arzanna ma a keij suu d n yi Nmu nu vuodieke d tunna mu dnu daa manu n dnu.

³⁹ Wunu Nmu die d tunna mu wa, u choti yiwo d n daa vaa vuodiekemba u nagna yu mu wa wunu b, ama a keij sugru ba mana a nyu ku me dunla kpatu daraa. ⁴⁰ Wudieke n Chua d yaalala wuna; d vuodiekemba mana d yene u Bua wa ta yiwo yada wa, yalluma miivoli dieke d wone kpatu; ta n nan daansi sugru ba mana a nyu ku me dunla kpatu daraa.

⁴¹ Die Juu vuosisi die d piili a vuona w, die u bala d, "Manu n yine nyiindieke d nyu arzanna ma a keij suu wa." ⁴² Die ba piasa tamba d, "Daa daa wa gie yine Josefu bua, Yisa wa? Ta ti sba u chaku anu u nu wo? Lala u baari d u nyu wa arzanna ma a keij suu?"

⁴³ Yisa die d yijni bal ba d, "Nu vaa vuonu. ⁴⁴ Vuou kaan biagi keij n jigij, ntaala n Chua Nmu vuodieke d tunna mu wa yaa wa keij, ta n nan daansi sugru wa a nyu ku me dunla kpatu daraa. ⁴⁵ Nmu naazuulba die maagya Nmu gbanu su d, 'Nmu nan dagi vuota mana.' Ta vuodieke mana d wuna n Chua Nmu ta tuose u waha, wunu u kien wo n jigij. ⁴⁶ Vuou ye ka ye n Chua Nmu, sie man nu vuodieke d nyu u jigij nyu ma yene wo.

⁴⁷ "Wusie man bala nu, vuodieke d yine mu yada, wunu u yaa wa miivoli dieke d wone kpatu. ⁴⁸ Manu n yine miivoli nyindiikehe. ⁴⁹ Nu chakuulba die dii wo maana hagu ma, ama ta die kpi. ⁵⁰ Ama nyindiike dieke d nyu arzanna ma a keij suu nu, vuodieke d dine he kaan kpi. ⁵¹ Manu n yine miivoli nyindiikehe die d nyu arzanna ma a keij suu wa. Vuodieke d dine nyindiikehe gie, nan d yaa miivoli dieke d wone kpatu. Nyindiike gie yiwo n nyugbanu, kanu man baa n nagi yu amu tugbanu gie vuosi nan d yaa miivoli."

⁵² Wuru gie die d vaa Juu vuosi d piili a nu n hagu ta piasa ta d, "Lala daa wa gie d baa u yi a yu ti u nyugbanu an ti hbu?" ⁵³ Yisa die d bal a yu ba d, "Wusie man bala nu, ntaala nu hbu man nu Vuota Bua nyugbanu ta nyu n zumbu, nu kaan d yaa miivoli nu ma. ⁵⁴ Vuodieke nu mana d hbu n nyugbanu ta nyu n zumbu yaa wa miivoli dieke d wone kpatu, ta n nan daansi sugru wa a nyu ku me dunla kpatu daraa. ⁵⁵ N nyugbanu yine wusie nyindiike ta n zumbu d yi wusie nyinyuuke. ⁵⁶ Vuodieke d hbu n nyugbanu ta nyu n zumbu bie wo n ma, ta n dan man bie u ma.

⁵⁷ "N Chua Nmu vuodieke d suna miivoli tunna mu, ta u wala man yall miivoli. Die gban gban d su, vuodieke d hbu n nyugbanu nan d yaa miivoli n wala. ⁵⁸ Manu n yine nyindiike dieke d nyu arzanna ma a keij wo. Ta vuodieke nu mana d dine nyindiikehe, nan d bie u misu ma yaa gamma haahu; hanu

nyindiikehe mi ka su sba nyindiike dieke nu chakuulba d dine ama ta keij kpi wo."

⁵⁹ Yisa die bal wa naa sanu dieke die u daguna Kapenu Nmu juamu juoku me wo.

Miivoli dieke d wone kpatu wala

⁶⁰ Yisa kuanduulba pam die d wuna u dagu gie die ba baari d, "Dagu gie faasi hagu mu. Muna baan biagi tuoke?"

⁶¹ Vuou die ka bal Yisa, ama die u mu d u kuanduulba vuona wala yaa gamma wudieke u bala wa. Die u piasa ba d, "Wuru gie vaa nu yaala nu yijni mu? ⁶² Du yi nu ye man nu Vuota Bua d jualu a gara arzanna jigidieke n nyu nu keij wo, lala nu baa nu yili? ⁶³ Nmu Halkaska yuna vuota miivoli, ama vuota gban gban kaan biagi yi naa. Wubaku diekemba n bala a yu nu wa yaa wa Nmu Haalu dieke d yuna vuosi miivoli a kien. ⁶⁴ Ama nu batan ka yi yada." Yisa die waku sba mu a nyu piiliku me vuodiekemba d kana ka baa ba yiwo yada anu vuodieke d bala u posi u chaku. ⁶⁵ Die u bal guti d, "Naa wala man bal nu d vuou kaan biagi a keij n jigij ntaala n Chua Nmu yu wa sien d u keij."

⁶⁶ Naa wala die u duulba pam die d yijni ta ka bu d u kuau bura. ⁶⁷ Die wala Yisa die d piasa u kuanduulba ban anu bale wo d, "Ta nu gban nu nan va mu?"

⁶⁸ Ta Simoni Piita die d yijni a bal d, "Ti Yomutien, muna jigij ti baa ti ga? Funu fu yalla wubaku dieke d yuna miivoli dieke d wone kpatu. ⁶⁹ Ta lele ti yi fu yada mu ta sba a baari fu yine Nmu vuokasi wa."

⁷⁰ Yisa die d yijni bal ba d, "Nunu vuosi ban anu bale wa gie, man n vuona nu, ama nu wunu yiwo Sitaani sutu." ⁷¹ Die u bala yaa gamma Judasi vuodieke d yine Simoni Asikaroti bua wa wala. Wunu u yiwo u kuanduulu ban anu bale wo wunu, ta die baa u keij posi u chaku.

Yisa numballu die d kana ka yiwo yada wala

7 Naa kuau chaku Yisa die d dala Galili tugbanu ma; ta die ka dala Judia tugbanu ma dama Juu vuosi nyukuraha die yaala ba kuu wa mu. ² Die Juu vuosi duuga dieke ba wala jaga duugaka die d gbigi, ³ die wala Yisa numballu die d bal a yu wa d, "Nyu gie a ga Judia tugbanu ma amu fu kuanduulba d benne mi wo nan ye tu dieke fu tunna. ⁴ Vuodieke d yaalana vuosi summa u wala ka lura wudieke u yinene. Fu yinene waha gie wo, vaa dunla mana summa fu wala." ⁵ U numballu gban die ka yiwo yada.

⁶ Yisa die d bal a yu ba d, "N sanu ye ka kien. Ama nu nu sanu mana mu a yi nu mu. ⁷ Nunu nu, dunta gie vuosi ka haa nu, ama ba haa mu mu dama n balala d wudieke ba yinene wo yiwo ban wala.

⁸ Nlunŋ nŋ gamma duugaka, manŋ n ka gara duugaka gie dama n sanŋa ye ka tugŋya.” ⁹ Die u balŋ ba naa, ta wlatŋ bie Galili me.

Yisa die dŋ gana jaga duugaka dene

¹⁰ Die Yisa nŋballŋ die dŋ gana duugaka kuanŋ chaanŋ, Yisa gbanŋ die dŋ ga; ama die u ka ga yaalŋ ma ama die u lɔburt a ga mŋ. ¹¹ Die Juu vuosi nyŋkuraha die dŋ dŋdŋa a yaala wa duugaka ma, ta die pŋasa vuosi dŋ, “Sta daa wa dŋ beri?”

¹² Die vuosi pam die bie mi a puusa bala u wŋa; batanŋ die dŋ baartŋ dŋ, “U yiwo vuovunŋ”, batanŋ dŋanŋ dŋ baartŋ dŋ, “Aayl, u gaama vuosi mŋ.” ¹³ Ama ba wunŋ die ka yuori balŋ u wŋa dama die ba chŋga Juu vuosi nyŋkuraha mŋ.

¹⁴ Die duugaka die tugŋ wa sunsunŋ ta die Yisa dŋ ga Nŋmŋ jŋamŋ juokpenŋkpuuku ma a piili a daga vuosi Nŋmŋ wŋa. ¹⁵ Die Juu vuosi nyŋkuraha die dŋ wunna wa, die dŋ yi be mamachi, ba pŋasa dŋ, “Lala daa wa gie dŋ yi a sba wŋa dene ta ka ga tŋ siikusi?”

¹⁶ Yisa die dŋ yŋnŋ balŋ ba dŋ, “Wudieke n dagŋna wa ka yi n gbanŋ gbanŋ n dagŋ, ama a nyŋ wa Nŋmŋ jigŋnŋ, vuodieke dŋ tunna mŋ wa. ¹⁷ Vuodieke mana dŋ yaal-nana u yi wudieke Nŋmŋ dŋ yaalala nan dŋ sba dŋ wudieke n dagŋnana wa nyŋ wa Nŋmŋ jigŋnŋ yaa n jigŋnŋ. ¹⁸ Vuodieke dŋ balala u gbanŋ gbanŋ u dagŋ mŋa mŋ dŋ u ye burŋ a yŋ u gbanŋ, ama vuodieke dŋ yaalala dŋ u yi anŋ vuodieke dŋ tunna wa wa ye burŋ yiwo wusietŋnŋ ta wubŋanŋ dŋ wo u ma. ¹⁹ Daa Mosisi die yna nŋ mŋraha? Ama nŋ wunŋ ka dŋ ha. Ta bŋa nŋ mŋa dŋ nŋ kuu mŋ?”

²⁰ Kpŋkpaaku die dŋ yŋnŋ balŋ dŋ, “Funŋ yaa wa jum-bŋanŋ fu ma. Mŋna mŋnana u kuu fu?”

²¹ Yisa die dŋ yŋnŋ balŋ ba dŋ, “Manŋ n yiwo mamachi wukpenŋkpuunŋ davuusŋkurtŋ daanŋ, dŋ yi nŋ mamachi.

²² Ama Mosisi die yna nŋ nuanŋ dŋ nŋ gobime nŋ bal-lɔdembisi kɔlaha (Daa Mosisi die piiline ke, ama nŋ chɔɔŋkuulba die piiline ke), nŋ nŋaanŋ gobi be mŋnŋ davuusŋkurtŋ daraanŋ. ²³ Du yi nŋ gobe Buadembŋnŋ davuusŋkurtŋ daraanŋ amu nŋ kaanŋ chuusŋ Mosisi mŋraha, bŋa wŋa nŋ jŋa sunŋunŋ anŋanŋ mŋnŋ n gbaanna daa wa davuusŋkurtŋ daartŋ? ²⁴ Nŋ daa daansŋ vuonŋ dŋ suna dene ta dii wo u saryŋa, ama dii wo u saryŋa anŋanŋ wudieke dŋ muna.”

Vuosisi die dŋ pŋasinana tanŋ yaa gamma Yisa ma dene

²⁵ Jerusalemi vuosi batanŋ die dŋ baartŋ dŋ, “Daa daa wa gie ba mŋa dŋ ba kuu wa? ²⁶ Ye, u bala yenŋ me ta vuonŋ dŋ ka bala wa wunŋ. Dŋ baanŋ yi dŋ nyŋkuraha mŋnŋnŋya mŋnŋ dŋ u yiwo Nŋmŋ Vuovuarkŋnŋ, Masia wa? ²⁷ Tŋ sba daa wa dŋ nyŋnna jigidieke; ama du yi ta Nŋmŋ Vuovuarkŋnŋ, Masia wa dŋ kenŋ kenŋ, vuonŋ kaanŋ dŋ sba jigidieke u nyŋnna.”

²⁸ Die Yisa die dŋ yene daga vuosisi Nŋmŋ jŋamŋ juokpenŋkpuuku ma wa, die u kenŋ balŋ anŋanŋ lɔlɔkpuunŋ dŋ, “Nlunŋ nŋ yile dŋ nŋ sba mŋnŋ mŋnŋ, ta bŋ yile dŋ nŋ sba jigidieke n nyŋnna? Manŋ n ka kenŋ giena anŋanŋ n gbanŋ gbanŋ n yiko, ama vuodieke dŋ tunna mŋnŋ wa yiwo wusie tierŋ. Nlunŋ nŋ ka sba wa, ²⁹ ama manŋ n sba wa mŋnŋ, dama n nyŋ wa u jigŋnŋ, wunŋnŋ u tunna mŋnŋ.”

³⁰ Womi die ba mŋa dŋ ba yigi wo, ama vuonŋ die ka blagi yigi wo dama u yigŋnŋ sanŋa die ye ka tugŋya.

³¹ Ama kpŋkpaaku sunŋ vuosi pam die dŋ yiwo yada, ta baartŋ dŋ, “Nŋmŋ vuovuarkŋnŋ Masia wa dŋ kenŋ kenŋ, u nan tunŋ mamachi wukpuuma a tanŋ daa wa gie dŋ tunna naa?”

Die ba tunna gblgbarŋnŋ dŋ ba ga yigi Yisa dene

³² Die Farasisi vuosisi die dŋ wunŋ kpŋkpaaku dŋ puusŋna a bala wŋaha gie yaa gamma Yisa ma wa, die wŋa die banŋ anŋanŋ ba kŋkaabŋtŋba nyŋkuraha die dŋ tunŋ Nŋmŋ jŋamŋ juokpenŋkpuuku gblgbarŋnŋ batanŋ dŋ ba ga a yigi Yisa. ³³ Yisa die dŋ baartŋ dŋ, “N nan dŋ bie nŋ jigŋnŋ daraa ale ama ka kuanŋ chaanŋ n nan yŋnŋ ga vuodieke dŋ tunna mŋnŋ wa jigŋnŋ. ³⁴ Nŋ nan dŋ dŋa a yaala mŋnŋ ama nŋ kaanŋ ye mŋnŋ, dama jigidieke n bala n bemme wo nŋ kaanŋ blagi a kenŋ mi.”

³⁵ Juu vuosi nyŋkuraha die dŋ pŋasa tanŋ dŋ, “Sta u baa u ga ta tŋ kaanŋ ye wo? U baa u ga wa Giriiki vuosi tŋnŋ diekemba Juu vuosisi dŋ benne wo a dagŋ Giriiki vuosisi? ³⁶ U baartŋ dŋ, ‘Nŋ nan dŋ dŋdŋa a yaala mŋnŋ ama nŋ kaanŋ ye mŋnŋ’, ta ‘Nŋ kaanŋ blagi ga jigidieke n bala n bemme wo’, wunŋ gie chŋanŋ?”

Miivoli nyaanŋ wŋa

³⁷ Die duugaka dakpatŋkurtŋ daraanŋ die yiwo daakpuunŋ. Dunŋnŋ daartŋ mi Yisa die dŋ hagŋ zie a balŋ anŋanŋ lɔlɔkpuunŋ dŋ, “Vuodieke nŋnŋ mana nyanyuule dŋ yalla, u kenŋ n jigŋnŋ a nyu. ³⁸ Dama Nŋmŋ gbanŋku baartŋ dŋ, ‘Vuodieke nŋnŋ mana dŋ yine mŋnŋ yada, miivoli nyaanŋ nan dŋ paala a nyŋnŋ u ma.’” ³⁹ Yisa die balŋ wa naa yaa gamma Nŋmŋ Halŋkasŋka ma, Haalŋnŋ dieke vuodiekemba dŋ yine wo yada dŋ bala ba kenŋ ye wo. Die sanŋka mi ta Nŋmŋ ye ka yŋ vuosi Halŋkasŋka mi, dama sanŋa mi ta u ye ka kɔtŋ Yisa nŋmŋsikpenŋ.

Vuosisi puole wŋa

⁴⁰ Die daadamba pam die dŋ wunŋ u bala die wo ta baartŋ dŋ, “Daa wa gie senŋ yiwo Nŋmŋ naazua wusie.”

⁴¹ Ta batanŋ dŋ baartŋ dŋ, “U yiwo Nŋmŋ Vuovuarkŋnŋ Masia wa.” Ama batanŋ dŋanŋ dŋ baartŋ dŋ, “Nŋmŋ Vuovuarkŋnŋ Masia wa kaanŋ nyŋnŋ Galili me. ⁴² Nŋmŋ gbanŋku dagŋya dŋ Masia baa u yiwo naanŋ Davidi haagŋnŋ ta ba nan murtŋ wa Betilehemi ma tugŋ dieke die Davidi dŋ benne.” ⁴³ Naa wŋa vuosisi die dŋ puo yaa

gamma Yisa ma. ⁴⁴ Die batan̄ d̄l yaala ba yigi wo ama vuon̄ die ka gb̄l wa.

Juu vuosi nyuḥkura die d̄l kana ka yi Yisa yada dene

⁴⁵ Die gb̄lgbart̄tba die d̄l yin̄ji ga k̄kaabt̄tba nyuḥkuraha an̄an̄ Farasisi vuosisi jigin̄, die ba p̄lasi ba d̄l, “B̄l̄a yine n̄l ka yaa wa a ken̄?”

⁴⁶ Gb̄lgbart̄tba d̄l yin̄ji balt̄ ba d̄l, “Vuon̄ ye ka balt̄ w̄l̄a s̄ba daa wa d̄l bala die wo.”

⁴⁷ Farasisi vuosisi d̄l p̄lasi ba d̄l, “U gaan̄ n̄l gban̄ muḥ yaa? ⁴⁸ N̄l ye ye ta nyuḥkuraha wun̄yl̄ yaa Farasisi vuon̄ yi wo yada? ⁴⁹ K̄p̄l̄kaaku gie d̄l kana ka s̄ba N̄muḥ muraha w̄l̄a, N̄muḥ nan chuusi ba.”

⁵⁰ Nikodimosi die yiwo Farasisi vuosi wun̄yl̄, die u yiwo vuodieke d̄l wolinne a ga Yisa jigin̄. Die u balt̄ ba d̄l, ⁵¹ “T̄l̄ muraha ka yi sien̄ d̄l t̄l̄ dii vuon̄ sarȳa a baarl̄ u chuusiya ta ye ka wun̄ wa ta ye wudieke u yine.”

⁵² Die ba yin̄ji p̄lasi wa d̄l, “Fu gban̄ nyuḥ wa Galili yaa? Karuḥ N̄muḥ gban̄ku ta nan ye d̄l N̄muḥ naazua ye ka nyuḥ Galili tun̄gban̄ ma.”

H̄ogu daakpannaguru wun̄yl̄ w̄l̄a

8 ((Womi vuon̄ mana die d̄l ga tigin̄, ama Yisa die d̄l jualt̄ ga Olivisi T̄l̄s̄l̄ kunkogiri me. ² Die ka sukuleelin̄ die u yin̄ji ga N̄muḥ j̄lamuḥ juokpen̄kpuḥku ma. Die vuosi pam die d̄l taan̄ a gilin̄ wo, die u suuḥ kal̄l̄ a piili a daga ba. ³ Die muraha d̄l dagurt̄ba batan̄ an̄an̄ Farasisi vuosisi batan̄ die d̄l yaa h̄ogu wun̄yl̄ die d̄l duaguna an̄an̄ dembin̄ dieke d̄l kana ka yi u churu a ken̄ juu ta vaa u zie ba mana nuḥḥa. ⁴ Ta die balt̄ a ȳl̄ Yisa d̄l, “D̄l daguru, t̄l̄ yigi wo h̄ogu wa gie ta u dua an̄an̄ dembin̄ dieke d̄l kana ka yi u churu. ⁵ T̄l̄ muraha suḥ Mosisi die baarl̄ d̄l h̄ogu wa mi chanchaan̄ mu ba taa wa an̄an̄ tana a kuu muḥ, ta fun̄uḥ, l̄al̄a fu balt̄?” ⁶ Die ba balt̄ wa naa d̄l ba ye u nan balt̄ wublan̄ an̄ ba galuḥ wa. Ama Yisa die d̄l suuḥ a zuurt̄ a naḡl̄ u nuubin̄ a maaga w̄l̄a tun̄gban̄. ⁷ Die ba ye a p̄lasi Yisa w̄l̄a yaa gamma h̄ogu wa ma. Womi Yisa die d̄l h̄agl̄ zie a baarl̄ d̄l, “Vuodieke d̄l yene ka yi blan̄, die vuoke wolin̄ a naḡl̄ tan̄ a taa wa.” ⁸ Ta die a b̄l̄ suuḥ zuurt̄ a maaga tun̄gban̄. ⁹ Die ba wunna balt̄ku naa wa, die ba mana die d̄l nyuḥ mi wun̄yl̄ wun̄yl̄, nyuḥkuraha die wolinne nyuḥ, ta die va Yisa ta h̄ogu wa die d̄l ye zie mi. ¹⁰ Yisa die d̄l h̄agl̄ zie a p̄lasi h̄ogu wa d̄l, “Ba bie s̄l̄a? Vuon̄ ka t̄l̄alya d̄l u balt̄ a chuusi fu?”

¹¹ U yin̄ji baarl̄ d̄l, “Jakuuḥ, vuon̄ ka t̄l̄alya.” Ta Yisa die d̄l baarl̄ d̄l, “N̄ gban̄ n̄ kaan̄ balt̄ a chuusi fu, gamma ama da b̄l̄ yi blan̄ b̄l̄bra.”))

Yisa d̄l yine tun̄gban̄ka chaan̄uḥ dene

¹² Yisa die d̄l balt̄ a yi vuosisi b̄l̄bra d̄l, “Manuḥ n̄ yiwo tun̄gban̄ka gie vuosi chaan̄uḥ, ta vuodieke mana d̄l d̄l-

na n̄ kuan̄ nan d̄l yaa chaan̄ dieke d̄l chaana u berin̄, ta u kaan̄ d̄l d̄l̄a m̄l̄a l̄umuḥ ma.”

¹³ Ta Farasisi vuosisi die d̄l balt̄ a ȳl̄ wa d̄l, “Fu nyuḥna ma fu balala yaa gamma fu ma, ta wudieke fu balala wa d̄l yi ȳru.”

¹⁴ Yisa die d̄l yin̄ji balt̄ ba d̄l, “Du yi man̄ bala yaa gamma n̄ ma, ama wudieke n̄ bala wa yiwo wusie, dama n̄ s̄ba jigidieke n̄ nyuḥna ken̄ muḥ ta b̄l̄ s̄ba jigidieke n̄ ganana. Ama nuḥuḥ n̄l ka s̄ba jigidieke n̄ nyuḥna an̄an̄ jigidieke n̄ ganana. ¹⁵ Nuḥuḥ n̄l die vuon̄ sarȳa yaa gamma vuota chuara d̄l suna dene, ama man̄uḥ n̄ ka die vuon̄ sarȳa. ¹⁶ Du yi man̄ ken̄ baa n̄ dii vuon̄ sarȳa, n̄ nan dii u sarȳa an̄an̄ wusie, dama n̄ ka die sarȳa n̄ nyuḥna ma ama n̄ Chua vuodieke d̄l tunna muḥ wa bie n̄ jigin̄. ¹⁷ D̄l maaḡl̄ya n̄l m̄l̄ra suḥ d̄l du yi vuosi bale d̄l dii siara ta balt̄ wubaluḥ wudieke ba bala wa yiwo wusie. ¹⁸ Manuḥ n̄ bala yaa gamma n̄ ma, ta n̄ Chua vuodieke d̄l tunna muḥ d̄lan̄ d̄l bala yaa gamma n̄ ma.”

¹⁹ Die ba p̄lasi wa d̄l, “Fu Chua wa bie s̄l̄a?”

Ta Yisa die d̄l yin̄ji balt̄ ba d̄l, “N̄l sen̄ ka s̄ba muḥ yaa n̄ Chua wa. Du yi n̄l tun̄ s̄ba muḥ n̄l tun̄ nan d̄l s̄ba u Chua gban̄.”

²⁰ Yisa die balt̄ wa w̄l̄aha gie mana san̄ḥa dieke u dagunana vuosisi N̄muḥ j̄lamuḥ juokpen̄kpuḥku ma jigidieke N̄muḥ piini adaka d̄l benne wo; ama vuon̄ die ka yigi wo, dama u yigin̄ san̄ḥa die ye ka tuḡl̄ya.

N̄l kaan̄ bl̄agl̄ a ga jigidieke n̄ ganana

²¹ Yisa die d̄l b̄l̄ a balt̄ ba d̄l, “Manuḥ n̄ nan ga, ta n̄l nan d̄l d̄l̄a a yaala muḥ ama n̄l kaan̄ ye muḥ, ta nan ken̄ k̄pi an̄an̄ n̄l wublat̄. N̄l kaan̄ bl̄agl̄ ga jigidieke n̄ ganana.”

²² Die w̄l̄a Juu vuosi nyuḥkuraha die d̄l p̄lasi tan̄ d̄l, “U baarl̄ d̄l, ‘N̄l kaan̄ bl̄agl̄ a ga jigidieke n̄ ganana wa.’ U yaala u kuu wa u gban̄ yaa?”

²³ Yisa die d̄l b̄l̄ bala gut̄l̄ d̄l, “Nuḥuḥ n̄l yiwo tun̄gban̄ka gie s̄l̄t̄l̄, ama man̄uḥ n̄ yiwo ar̄l̄zanna s̄l̄t̄l̄. Nuḥuḥ n̄l nyuḥ wa tun̄gban̄ka gie me, ama man̄uḥ n̄ ka nyuḥ tun̄gban̄ka gie me. ²⁴ Die w̄l̄a man̄ balt̄ n̄l d̄l n̄l nan k̄pi an̄an̄ n̄l tuntumblat̄. Ta du yi n̄l ka yi muḥ yada d̄l n̄ yiwo vuodieke n̄ yine wo n̄l sen̄ k̄pi an̄an̄ n̄l tuntumblat̄ muḥ.”

²⁵ Die ba p̄lasi wa d̄l, “Man̄l̄a yine fu?”

Yisa die d̄l yin̄ji balt̄ ba d̄l, “N̄ yiwo vuodieke n̄ balala n̄l a nyuḥ piiliku me d̄l n̄ yiye wo. ²⁶ W̄l̄a pam benne man̄ tun̄ nan balt̄ a chuusi n̄l; ama vuodieke d̄l tunna muḥ wa yiwo wusietien̄ ta man̄uḥ n̄ bala dun̄l̄a ka gie vuosi wudieke n̄ wunna a nyuḥna u jigin̄.”

²⁷ Ama vuosisi die ka s̄ba d̄l u bala ba yaa gamma u Ch̄k̄k̄ N̄muḥ w̄l̄a. ²⁸ Die w̄l̄a Yisa die d̄l balt̄ ba d̄l, “San̄ḥa dieke n̄l ken̄ k̄t̄l̄ man̄uḥ Vuota Bua ḥmuḥs̄ikpen̄, san̄ḥa mi n̄l nan muḥḥuḥ d̄l n̄ yiwo

vuodieke n yine, ta sba di n ka yie wuŋ aŋaŋ n gbaŋ gbaŋ n yiko, ama n bala wudieke n Chua di daguna muŋ di n balɩ wa muŋ. ²⁹ Wunɩŋ vuodieke di tunna muŋ wa bie n jigiri. U ka va muŋ dama n yie wudieke di nan-nana u suŋ saŋŋa mana muŋ.”

³⁰ Vuosi pam die di wuŋ u balala waha gie wo, ta yi wo yada.

Wusieke nan gbatɩ ni taanŋ

³¹ Die Yisa die di balɩ yi Juu vuodiekemba di yine wo yada di, “Du yi ni di n dagiku, ni seŋ yiwo n kuaŋanduŋsuŋ; ³² ta ni nan di sba wusieke ta wusieke nan gbatɩ ni taanŋ.”

³³ Die ba yiriŋi balɩ wa di, “Tɩnuŋ tɩ yiwo Abarahami haagɩsɩ ta ye ka yi vuon yonɩsɩ. Lala fu bala di, ‘Tɩ nan ye gbatɩtaanŋ?’”

³⁴ Yisa die di balɩ a yi ba di, “Wusie maŋ bala ni, vuodieke nuŋ mana di yinene biaŋ yiwo biaŋ yomɩ. ³⁵ Yomɩ nuŋ ka gutɩ u tierŋ derŋ me, ama tigiŋ bua nuŋ gutɩ wa derŋ me yaa gamma haahuu. ³⁶ Du yi manŋ Nmuŋ Bua wa di gbatɩ ni a taanŋ, ni nan seŋ ye gbatɩtaanŋ. ³⁷ N sba di ni yiwo Abarahami haagɩsɩ, ama ni muɩ di ni kuɩ muŋ muŋ, dama ni ka yaala ni tuo n dagiku. ³⁸ Manŋ n bala wudieke n Chua di daguna muŋ muŋ, ama nuŋ ni yie wudieke ni chɔkɔ di bala ni.”

³⁹ Ba yiriŋi balɩ wa di, “Tɩ chɔkɔ yiwo Abarahami.”
Ta Yisa die di yiriŋi balɩ ba di, “Du yi ni seŋ yi Abarahami ballɩ ni nan di yie wudiekemba die u yine wo muŋ. ⁴⁰ Ama ni yaala ni kuɩ muŋ muŋ n balala ni wusie dieke Nmuŋ di naguna a yi muŋ wa muŋ. Abarahami nuŋ die ka yi wuŋ sba naa. ⁴¹ Ni yie wudieke gbaŋ gbaŋ ni chɔkɔ di yinene wo.”

Die ba yiriŋi balɩ wa di, “Nmuŋ gbaŋ gbaŋ yine tɩ chɔkɔ dieke nyuna ma tɩ yalla, ta tɩ yi u ballɩ wusie.”

⁴² Yisa die di balɩ a yi ba di, “Nmuŋ di tuŋ seŋ yi ni chɔkɔ ni nan di cho muŋ, dama n nyuŋ wa Nmuŋ jigiri ta wa bie gie lele wo gie. N ka keŋye aŋaŋ n gbaŋ gbaŋ haŋuŋ ama wunɩŋ u tunna muŋ. ⁴³ Bia wɩ ni ka sba wudieke n balala wa chaŋ? Di yiwo ni kana ka biagi wumma wudieke n balala wa muŋ. ⁴⁴ Ni nuŋ ni yiwo ni chɔkɔ, Sitaani ballɩ ta yaala ni yime ni chɔkɔ wa choti. Piiliku me wo die u yiwo vuokuuru, ta bi wo wusie, dama wusie wo u ma halɩ bita gbaŋ. U keŋ chu-ba ŋmunchibɩsɩ ka ŋaŋ yiwo u tuntɩnkura, dama u yiwo ŋmunchibɩtɩer, ta ŋmunchibɩsɩ mana nyuŋ wa u jigiri. ⁴⁵ N balala ni wusieke wɩ, die wɩ ni ka yi n baluku yada wa. ⁴⁶ Ni jabɩ baŋ biagi dagɩ n wubɩaŋ? Du yi maŋ bala wusie, bia wɩ ni ka yi muŋ yada? ⁴⁷ Vuodieke di nyunna Nmuŋ jigiri wumma Nmuŋ wubaluka muŋ; ama nuŋ nuŋ ni ka nyuŋ Nmuŋ jigiri, die wɩ ni zeti di ni wuŋ wa.”

Yaa gamma Yisa aŋaŋ Abarahami wɩ

⁴⁸ Die Juu vuosi die di yiriŋi balɩ Yisa di, “Tɩ ka yaa wusie tɩ bala di yiwo Samaria vuon ta jumbɩaŋ di yallɩ fu wa?” ⁴⁹ Yisa die di yiriŋi a balɩ ba di, “Jumbɩaŋ ka yallɩ muŋ. Manŋ n yi wa n Chua Nmuŋ julɩma ta nuŋ ni daansa muŋ yomɩ. ⁵⁰ Manŋ n ka yaala buruŋ a yɩa n gbaŋ. Ama Nmuŋ yaalala ka yɩa muŋ, ta u bi yi wusie sarɩyadiiru. ⁵¹ Wusie maŋ bala ni, vuodieke mana di di-na n waha kaŋ wɔŋ kpi.”

⁵² Ta Juu vuosisi die di balɩ a yi wa di, “Lele tɩ wa sba a baari di jumbɩaŋ yalla fu. Abarahami die kpiye muŋ, ta Nmuŋ naazualba diaŋ die di kpi, ama baari di, ‘Vuodieke nuŋ mana di duna n waha kaŋ wɔŋ kpi.’”

⁵³ Tɩ chɔkɔ Abarahami die kpiye muŋ, tɩ yaa tama di ka yile di tuŋ Abarahami muŋ? Nmuŋ naazualba gbaŋ die kpiye muŋ. Muɩa fu yile di yiye?”

⁵⁴ Yisa die di yiriŋi a balɩ ba di, “Maŋ tuŋ bura n gbaŋ, n buruku nan yi yomɩ. Ama vuodieke di burunana muŋ yiwo n Chua, vuodieke gbaŋ gbaŋ ni bala di u yiwo ni Nmuŋ. ⁵⁵ Ni nuŋ ni ye ka sba wa, ama manŋ n sba wa muŋ. Du yi maŋ baari di n ka sba wa, n nan buruŋ ŋmunchibɩtɩer sba nuŋ. Ama n sba wa muŋ ta di u waha. ⁵⁶ Ni chɔkɔ Abarahami die yaa sugɩtalɩŋ pam, u bala u ye saŋŋa dieke n bala n keŋ tuŋgbaŋka gie me wo; die u seŋ ye ke muŋ, ta u suŋ die di falɩ.”

⁵⁷ Juu vuosisi die di balɩ a yi wa di, “Ye ka tugɩ bɩna baŋɩsɩ-nu, lala fu yi ye Abarahami?”

⁵⁸ Yisa die di yiriŋi balɩ ba di, “Wusie maŋ bala ni, ba kenne muɩa Abarahami wa, ta n wɔŋ beri muŋ.”

⁵⁹ Die wɩ, ba nagɩ tana di ba taa wa, ama Yisa die lobɩru u gbaŋ ta nyuŋ Nmuŋ jɩamɩŋ juokpenkɩku ma.

Yisa die di yuorine daa wunɩŋ ba muɩna wa yu nine dene

9 Yisa die di chunnana a gara wa die u ye daa wunɩŋ ba muɩna wa ta u yi yu. ² U kuaŋanduŋsu-ba die di piastɩ wa di, “Didaguru, muɩa tuntumbɩati wɩ ba muɩ daa wa ta u yi yu? Wunɩŋ yaa u chɔkɔ aŋaŋ u nuŋ.”

³ Yisa die di yiriŋi a balɩ ba di, “Daa wunɩŋ yaa u chɔkɔ aŋaŋ u nuŋ biaŋ taasɩna u yuɩsɩ. U yuŋya muŋ di n vaa u nine yuori amu vuosi ye Nmuŋ tunkɩuma.

⁴ Yuŋ di yene ka sibiye naa, tɩ mu tɩ tumma vuodieke di tunna muŋ wa tuuma; dama yuŋ di keŋ sibi vuon kaŋ biagi a tuŋ. ⁵ N yene bie tuŋgbaŋka gie me nuŋ, n yine ka vuosi chaanŋ.”

⁶ Yisa di bala naa kuaŋ chaanŋ, die u tuɩ nuntɩbitɩ a yi tanti ma, a buulbu a nagɩ tuɩŋ daa wa nine, ⁷ ta balɩ a yi wa di, “Gamma a ga niɩ fu nine Siloami gbaguru ma.” (Siloami chaŋ yine “Tuŋya”.) Die wɩ daa wa die di ga, a ga niɩ u nine ta yese, ta viiri kuli tigiŋ.

⁸ Die u jujurutanj ananj vuodiekemba die di wone a ye wo ta u juosa wa die di piasa tanj di, "Daa daa wa gie njaana a kala gie a juosa wa?"

⁹ Bataj die di baari di, "U wondene" Ama bataj di baari di, "Aayi daa u wondie, u ta niasu wa muj."

Die daa wa gbanj gbanj di baari di, "Manuj n yine daa wa mi."

¹⁰ Die ba piasu wa di, "Lala fu yi ta fu ninehe di yuori?"

¹¹ U yinji a bal ba di, "Daa dieke saanj di dine Yisa wa buulna tantu a nagu a turigu n ninehe, ta bal di, 'Gamma Siloami gbaguru ma a nutu fu nine.' Die wla die manj ga, n dene nutu a kpatu wa manj biagu a yese."

¹² Die ba piasu wa di, "Sta u beri?"

U yinji a bal ba di, "N ka sba."

Farasisi vuosi die di piasuna daa yu wa wupiasuka yaa gamma u gbaamuj wla dene

¹³ Die wla die ba nagu daa wa ga Farasisi vuosisi jiginj. ¹⁴ Daa dieke die Yisa die di buul tantu a yuori daa wa ninehe die yiwo davuusukuru daraanj. ¹⁵ Ta Farasisi vuosisi die di bi piasu daa wa u ninehe di yuorine dene. U bal ba di, "U buul wa tantu a turigu n nine, manj nutu ha ta yese."

¹⁶ Farasisi vuosisi bataj di baari di, "Yisa wa ka nyuj Nmuj jiginj, dama u ka du davuusukuru daari muraha."

Ama ba bataj di baari di, "Lala tuntumbiatu tienj di baanj biagu tunj mamachi wukpuka gie?" Die wla die ba nuga nunhaguruj ananj tanj.

¹⁷ Die ba bi piasu daa wa di, "Daa dieke di yuorine fu ninehe, bla fu yile yaa gamma u ma?"

Daa wa di yinji bal di, "U yiwo Nmuj naazua."

¹⁸ Die juu vuosi nyujkuraha die ye ka yi yada di die u yiwo yu ama ta wa yese lele. Die wla die ba wa daa wa chokoj wa ananj u nuj a kenj, ¹⁹ a piasu ba di, "Nu bua wa wunna? Wunuj nu baari di nu muru wa ta u yujya wa? Ta lala u biagu yese lele?"

²⁰ U chokoj ananj u nuj di yinji bal di, "Tu sba a baari di u yiwo ti bua, ta sba di ti muru wa ta u yujya muj."

²¹ Ama ti ka sba wudieke di yine u biagu yese lele, ta ka bi sba vuodieke di yuorine u ninehe. Nu piasu wa dama u ka yi buabinj, u nan biagu bal yu u gbanj." ²² Die u chokoj ananj u nuj wo die bal wa naa, dama die ba chuga juu vuosi nyujkuraha njaamuj, dama die ba wokoj sajanj muj di vuodieke nuj mana di balala di Yisa yine Nmuj Vuovuarkuru Masia wa, ba nan vuari wa a nyuj ba Nmuj jiamuj juoku me. ²³ Die wla ba bal di, "U ka yi buabinj, nu piasu wa."

²⁴ Die ba wa daa dieke nine di yuorine wo ka bule me a bal wa di, "Huu Nmuj nuja di baa fu bal wa wusie. Tu sba a baari Yisa yiwo tuntumbiatu tienj."

²⁵ Daa wa die di yinji a bal ba di, "Manuj n ka sba di u yiwo tuntumbiatu tienj yaa u ka yiye. Ama wubaluj

dieke n sba yine die n yiwo yu, ama lele n yese muj."

²⁶ Ba bi piasu wa di, "Lala u yi ta yuori fu ninehe?"

²⁷ U yinji bal ba di, "N wokoj bal nu muj ta nu ka wumma. Bla nu yaala n bi bal nu bibra? Nu gbanj nu yaala nu buruj wa u kuanjandusruj yaa?"

²⁸ Die ba wa zla wa ta baari di, "Fonuj yiwo vuoke me kuanjandusru, ama tunuj ti yiwo Mosisi kuanjandusruj. ²⁹ Tunuj ti sba a baari di Nmuj die bal wa wla a yu Mosisi, ama vuoke gie nuj ta ka wokoj sba jigidieke u nyunna."

³⁰ Daa wa di yinji bal di, "Bla mamachi wuj wunna! Nu ka sba u nyunna jigidieke, ama wunuj u yuorine n ninehe muj! ³¹ Tu sba a baari Nmuj ka wumma tuntumbiatu tielij juusuj; ama u wumma yla vuodieke di janna wa ta yie wudiekemba u yaalunana muj. ³² A nyuj dunja piiliku me, ti ye ka wuj di vuoj yuori vuodieke ba muru wa ta u yi yu nine. ³³ Du yi daa wa gie di ka nyuj Nmuj jiginj, u tunj kaanj biagu a yi wuj."

³⁴ Die ba yinji bal wa di, "Fonuj ba muru fu muj ananj bianj, muru yine fu, fu yaala fu dagu tu?" Ta die yagu wa a nyuj Nmuj jiamuj juoku me.

Ninyuorinj wla

³⁵ Yisa die di wuj di ba yagu wa daa wa a nyuj Nmuj jiamuj juoku me, die u yaal u jiginj a ye wo, a piasu wa di, "Yi Vuota Bua yada muj?"

³⁶ Daa wa die di yinji a piasu wa di, "Jakusuj, muru yine Vuota Bua wa? Dagu muj amu n nan yi wo yada."

³⁷ Yisa die di yinji bal wa di, "Fonuj wokoj ye wo muj, ta u yine vuodieke di balala wla ananj fu leleke giena."

³⁸ Daa wa di baari di, "N Yomutienj n yi fu yada muj." Ta die suuj gbirigi Yisa nuja.

³⁹ Yisa die di baari di, "Manuj n kenj wo tunjgbanjka gie me di n dii vuota saruya, amu vuodiekemba di yunna wa nan di yese ta vuodiekemba dianj di yesinene wo nan yuj."

⁴⁰ Die Farasisi vuosi bataj die di benne mi wo ta wuj wudieke u bala wa die di piasu wa di, "Tu gbanj ti yujya muj?"

⁴¹ Yisa die di baari di, "Du yi nu tunj wo ninyuorinj, nu tunj kaanj di yaa bianj, ama nu bala di nu yaa ninyuoriku nuj, nu yaa bianj."

Yiyaguru nandaguru wla

10 Yisa die di bi bal ba di, "Wusie manj bala nu, vuodieke nuj di kana ka daagu yiise juoku sanuari a juu ama ta daagu panj a juu yiwo gaaru ananj gbgbatu. ² Ama vuodieke di daaginana sanuari a juo wo yiwo yiisehe yiyaguru. ³ Sanuagbartu wa njaanj yuori wo sanuari a yu wa anj u juu, ta u wa u gbanj gbanj u yiisehe saara ba njaanj wumma u loku ta u yaa ba nyunna. ⁴ U kenj yaa ha a kenj nyuj, u njaanj di wa a nuja ta

yiisehe dt dt u kuarj, dama a sba u lcluj muj. ⁵ Ama a kaarj wanj a dt chaanu kuarj, a nan chugl ta va wa, dama a ka sba u lcluj.”

⁶ Yisa die taarj ba nandagrı gie ama die ba ka sba wudieke u balala ba wa chıarj.

Yisa yine Yiyagru vluurj

⁷ Die wla Yisa dt bl bala ba dt, “Wusie marj bala nl, manuj n yine yiisehe juoku sanuarj. ⁸ Vuodiekemba mana die dt wolinne a kejj n ma wa yiwo gaaruj ararj gbgıbatıuruj, ta yiisehe dt ka wurj a yl ba. ⁹ Manuj n yine sanuarı, vuodieke nurj mana dt daaguna n ma a juu nan ye gbatıtaanuj. U nan kejj juu ta nyuna, ta yese nyindiike vuna. ¹⁰ Gaaru nurj kejye dt u kejj gaarj yiisehe, ta kuv ha, ta bl chuust ha. Manuj, n kejye mıj dt a ye miivoli dieke dt yine miivoli wusie ke.

¹¹ “Manuj n yiwo yiyagruvluurı, ta yiyagruvluurı kpinene u yiise wla. ¹² Ama vuodieke nurj dt yagunana yiise ligire wla, ta ka yi yiyagru wusie, ta ka bl su yiisehe nurj, dt yi u kejj ye gbaanchurj dt kiej sarja dieke, sie u chıgl ta vaa yiisehe; ta gbaanchurı kejj yigi he ta yiise tıalkaha chıgl jaast. ¹³ U rnarj chıga dama u yaga yiisehe ligire wla, ta u бага wo yiisehe me. ¹⁴⁻¹⁵ Manuj n yiwo yiyagruvluurı; Sba n Chua Nımurj dt sbaına mıj, ta n gbarj marj sba wa die wo, die gbarj gbarj dt su, n sba n yiise, ta yiisehe dıarj dt sba mıj, ta marj yi siri dt n kpi a wla. ¹⁶ N yaa yiise atarj, ama hanuj a wo yiise juoku gie me. Sie n yaa a dıarj a kejj, ta a nan tuo n nuarj, ta a mana buruj yiise buuri balumıj, ta yaa yiyagıbalumıj.

¹⁷ “N Chua Nımurj cho mıj mıj dama n yi siri dt n kpi, ta ka kuarj chaarj n bl ye miivoli. ¹⁸ Vuorj worı a nan bıagl vuarı n miivoli, ntaala n yl wa sienj. N yaa yiko a nan bıagl nagı yi, ta bl yaa yiko a nan bıagl kejj n mıstı ma. Naa n Chua die dt balı mıj dt n yi.”

¹⁹ Die u wubalkaha gie die dt yi Juu vuosisı dt bl puo bıbra. ²⁰ Ba pam die dt baarı dt, “Jımbıarj yalla wa ta u juo yurıyaatı. Bla wla nl wumma wa?”

²¹ Ama batarj die dt baarı dt, “Vuodieke jımbıarj dt yalla kaarj bıagl balı wla sba naa. Lala vuodieke jımbıarj dt yalla dt nan bıagl a yuorı yıstı nine?”

Juu vuosisı die dt zetine Yisa dene

²² Die sarja dt tugı dt ba dii ba duuga dieke ba rnaana bura Nımurj ba jumıj juokperıkrıku wla wa. Duuga ka die dii wo Jerusalemi ma. Sarja mi die yiwo tafaarj ²³ ta Yisa die dt dt dıa lıfaarj dieke ba wasınana Solomoni lıfaaka, dt benne Nımurj jumıj juokperıkrıku ma wa. ²⁴ Vuosisı die dt taarj a gılij wo ta plası wa dt, “Funıj yaala tı chıstı mıj a ga tugı wa sarja bıa? Balı tı wusie: Fu yine Nımurj Vuovuarıkrı Masia wa?”

²⁵ Yisa die dt yırrıj a balı ba dt, “N wanj balı nl mıj, ama nl ka yi mıj yada. Turj diekemba n tunnana wa ararj n Chua Nımurj yıkoke, dagunana vuodieke n yine.

²⁶ Ama nl ka yi yada dama nl ka yi n yiise. ²⁷ N yiisehe wumma n lcluj; ta marj sba ha ta a dt n kuarj. ²⁸ Manuj n yla ha miivoli dieke dt wone kpatıj, ta a kaarj wanj kpi; ta vuorj dt kaarj bıagl a gbatı ha a nyurj n jıgıj. ²⁹ N Chua Nımurj nagına ha a yi n nuusi me, ta wuruj u tarj vuorj mana mıj. Die wla vuorj worı a baarj bıagl a gbatı ha a nyurj n Chua wa nuusi me ³⁰ Manuj ararj n Chua Nımurj yiwo jabalumıj.”

³¹ Womı Juu vuosisı die dt bl nagı tana dt ba taa wa, ³² ama Yisa die dt balı ba dt, “Manuj n yi wo wurına dieke n Chua Nımurj dt nagına a yl mıj dt n yi pam nl jıgıj, a jabıa wla nl yaala nl taa mıj tana?”

³³ Ta ba yırrıj a balı wa dt, “Tı ka baa tı taa fu tana ararj fu yinene wurınaaha wla, ama fu nagına fu gbarj a magısa Nımurj wla. Funıj ko yiwo vuota, ama ta mıa dt fu nagı fu gbarj a buruj Nımurj.”

³⁴ Yisa die dt yırrıj a balı ba dt, “Dt maagıya nl gbarj gbarj nl mıra dieke dt benne Nımurj gbarıku surj wa dt, wuruj Nımurj die baarı dt, ‘Sarıya diirıbe yiwo n ballı’, ³⁵ ta tı sba a baarı wudieke Nımurj gbarıku dt bala wa yiwo wusie yaa gamma haahuu; ta wuruj Nımurj dt wasa vuodiekemba u nagına u wıaha a yl wa u ballı.

³⁶ Manuj nurj, n Chua Nımurj vuarına mıj a turj mıj turıgbarıka gie me. Ta lala nl nan bıagl a baarı dt n zıa Nımurj ararj n balala dt n yiwo Nımurj Bua wa? ³⁷ Die nurj nl da yi mıj yada dt yi marj ka tuma n Chua Nımurj tuumaha. ³⁸ Ama dt yi marj tuumaha ta nl ka yi mıj yada, nl turı mu nl yiwo n tuumaha yada amı nl nan dt sba dt n Chua Nımurj bıe n ma ta n dıarj marj bıe u ma.”

³⁹ Die ba bl mıa dt ba yigi wo, ama die u bıa ta vaa ba, ⁴⁰ ta die bl garıstı Jıkdani mugırl a ga jıgidieke Jıkn die dt sınana vuosisı Nımurj nyaabu ta die bıe mi. ⁴¹ Vuosisı pam die dt kejj u jıgıj a bala yla tamba dt, “Jıkn die ka yi mamachi wıkrıma ama wudieke mana u bala yaa gamma daa wa gie ma die yi wusie.” ⁴² Die mi vuosisı pam die dt yi wo yada.

Lazurı kıj wla

11 Die daa wurıy saarj die dine Lazurı ta u bıe Betanı ma, ta die dt kejj yuagl. Betanı die yiwo turı dieke Merı ararj u numbua Maata dt benne. ² Merı wa gie die yine vuodieke die dt sitine tulaarıka a yi tı Yımutıerj nagıstı ma wa ta chıtıbu ararj u sıkperj zoosisı; die dt yiwo u numbua Lazurı die dt yuagına wa. ³ Die u tamba Merı ararj Maata die dt turı balı Yisa dt, “Tı Yımutıerj, fu zua dieke fu faasına a cho wo yuagl mıj.”

⁴ Yisa die dt wurına naa wa, u balı a yl u kuarjandıstırba dt, “Yuagıbu gie ka baa ka yi Lazurı

miivoli kpatu, ama di yiwo wudieke vuosi di nan biri Nmuŋ saŋ ka wla, ta bi biri manuŋ Nmuŋ Bua saŋ.”

⁵ Yisa die cho wo Maata aŋaŋ u numballi Meri aŋaŋ Lazurusi muŋ, ⁶ ama die u wanna tuntunŋku di Lazurusi yuagi wa, die u wlaŋ a bie jigidieke die u benne wo damuuma ale. ⁷ Ta die keŋ a bal a yi u kuaŋandusuriba di, “Ni vaa ti yinŋi ga Judia.”

⁸ U kuaŋandusuriba die di baari di, “Dudaguru, daraa ale ka gie, mi vuosi die yaala ba taa fu aŋaŋ tana a kuv muŋ, bia wla fu bi yaala fu ga mi?”

⁹ Yisa die di yinŋi a bal ba di, “Chaanuŋ ŋaŋaŋ beri muŋ a nyuŋ sukuuŋ a tugi juŋmuŋ. Du yi vuon di chuŋ ŋmuntuasi u kaŋaŋ gbuŋ nan, dama u yese tɔŋbaŋka gie chaanuŋ muŋ. ¹⁰ Ama du yi u chuŋ yuŋ u nan gbuŋ nan dama chaanuŋ wori.” ¹¹ Yisa die bala wa naa, ta bi bal guti di, “Ti zua Lazurusi guura muŋ, ama n nan ga a sugru wa.”

¹² U kuaŋandusuriba di yinŋi a bal wa di, “Ti Yomutien, du yi u guura nuŋ u nan ye alaafu.”

¹³ Ama Yisa die daga di Lazurusi kpiye muŋ ama u kuaŋandusuriba die yile di u daga di Lazurusi guura muŋ. ¹⁴ Die wla die u yuori bal ba di, “Lazurusi kpiye muŋ; ¹⁵ ama ni wla n yaa wa sugruŋ die n wone u jigiŋi amu ni nan yi muŋ yada. Ni vaa ti ga u jigiuŋ.”

¹⁶ Die Tomasi, vuodieke ba wasunana (Yiibiri) di bal yi u chanchaalba di, “Ni vaa ti mana ga aŋaŋ wa, amu du yi kuŋ, ti kpi aŋaŋ wa.”

Yisa yine vuodieke di vanana vuosi di yese miivoli bura

¹⁷ Yisa die di gana gbigi Betani wa, die u wuŋ di ba gune Lazurusi ka daraa anusa wonde. ¹⁸ Betani die ka yua aŋaŋ Jerusalemi; die ka yuasi die yiwo sba mali ale, ¹⁹ die wla juu vuosi pam die di keŋ di ba waasi Maata aŋaŋ Meri ta yi ba suguru yaa gamma ba numbu wla.

²⁰ Die Maata di wanna di Yisa kien wo, die u nyuŋ ga di u tuoli wo sien me, ama Meri die di wlaŋ tigiŋ me. ²¹ Maata die di bal yi Yisa di, “N Yomutien, du yi fu tuŋ bie wo giena n numbu wa gie tuŋ kaŋaŋ kpi. ²² Ama n sba di lele gbaŋ Nmuŋ nan yi fu jadieka mana fu juusuna wa.”

²³ Yisa die di bal wa di, “Fu numbu wa nan hagi kuŋ me.”

²⁴ Maata die di yinŋi a bal wa di, “N sba muŋ di u nan daansi hagi kuŋ me dunu kpatuŋ daraaŋ.”

²⁵ Yisa die di bal di, “Manuŋ n yine vuodieke di sugrunana kunti ta yua ba miivoli. Vuodieke nuŋ di yi muŋ yada, u nan di yallu miivoli, u kpi gbaŋ; ²⁶ ta vuodieke diaŋ di benne u misu ma ta yi muŋ yada kaŋaŋ wuŋ kpi. Yi wuru gie yada muŋ?”

²⁷ Die u yinŋi baari di, “Wa, n Yomutien, n yi yada di funuŋ fu yine Nmuŋ Vuovuarkuru Masia wa ta bi yi

Nmuŋ Bua, vuodieke di bala u keŋ tɔŋbaŋka gie wo.”

Yisa die di kunna dene

²⁸ Maata die di bala waha a kpatu kuaŋ chaŋaŋ, die u yinŋi ga a lɔburi a wa u numbu Meri, a bal wa di, “Dudaguru wa bie giena ta piasa fu wla.” ²⁹ Meri die di wanna naa, die u hagi a yi lugi lugi a nyuŋ di u ga tuoli wo sien me. ³⁰ Yisa die di ye ka tugi tɔŋbaŋka suŋ, die u ye bie wo jigidieke Maata di tuoline wo. ³¹ Die juu vuodiekemba die di benne tigiri me ta yua Meri suguru wo di yene u hagi a yi lugi lugi a nyunna wa die ba di u kuaŋ. Die ba yile di u gara wɔruku jigiuŋ di u kuŋ.

³² Die Meri di tugiŋa jigidieke Yisa di benne wo, ta ye wo wo, die u suŋ gbirigi u nuŋaŋa ta baari di, “N Yomutien, du yi fu tuŋ bie giena n numbu wa gie tuŋ kaŋaŋ kpi.”

³³ Yisa die di ye u kannana ta juu vuodiekemba diaŋ di duna u kuaŋ a keŋ wo gbaŋ di kannana wa; die u suŋ di chuusi pam. ³⁴ Ta die piasa ba di, “Sla ni gu wo?”

Die ba yinŋi a bal wa di, “Ti Yomutien, keŋ a ye mi.”

³⁵ Yisa die di kuŋ. ³⁶ Die wla juu vuosisi di baari di, “Ni ye u faasuna a cho Lazurusi dene.”

³⁷ Ama batan diaŋ di baari di, “Daa u yuorine daa yu wa ninehe? U tuŋ kaŋaŋ biagi a kagi aŋ Lazurusi da kpi?”

Yisa die di sugruna Lazurusi a nyuŋ kuŋ me dene

³⁸ Yisa suŋ die di faasi a chuusi, ta u ga wɔruku jigiuŋ. Die ka yiwo taŋ luguŋ wɔruŋ ba nagi taŋ a ligi ka nuŋaŋ. ³⁹ Yisa die di baari di, “Ni nagi tant a nyuŋ wɔruku ma.”

Maata, vuodieke di kpine wo taa wa di baari di, “N Yomutien, u nan di nyuugi dama ti gune wo daraa anusa wanna.”

⁴⁰ Womi Yisa di bal a yi wa di, “N ka bal fu di du yi fu yi yada nan ye Nmuŋ di yalla haguŋ dene?” ⁴¹ Die wla die ba nagi tant a nyuŋ wɔruku nuŋaŋ, Yisa die di daansi ŋmuŋsikpeŋ ta baari di, “N Chua Nmuŋ, n waasa fu di fu wannana n juusuŋ. ⁴² N sba a baari saŋaŋa mana tuose n juusuŋ muŋ, ama n bala naa vuosi gie wla, amu ba nan yi yada di fu tunna muŋ.” ⁴³ Die u balla naa a kpatu wa, die u wa aŋaŋ lɔlɔkuŋ di, “Lazurusi, keŋ nyuŋ!” ⁴⁴ Womi Lazurusi die di keŋ nyuŋ, logiti die di veli u nuusi aŋaŋ u nagisi ta garubuŋ die di bobu u nine. Yisa die di bal a yi ba di, “Ni forisi gatiti ta vaa u ga.”

Die ba sanna di ba kuv Yisa dene

(Mat. 26.1-5; Maki 14.1, 2; Luki 22.1, 2)

⁴⁵ Die vuodiekemba di kenne di ba waasi Meri wa pam die di ye wudieke Yisa di yine wo ta yi wo yada.

⁴⁶ Ama ba batan die di yinŋi ga Farasisi vuosisi jigiuŋ a bal ba wudieke Yisa di yine. ⁴⁷ Die wla Farasisi vuosisi aŋaŋ kikaabubu nyuŋkuraha aŋaŋ tuka nyuŋkuraha die

di lagur tar a baari di, "Bia ti nan yi? Ni ye mamachi tur dieke daa wa gie di tunnana. ⁴⁸ Du yi ti va wa u tu-ma a gara, vuorj mana nan kerj yi wo yada ta Romani nyurkuraha nan kerj a chuusi ti Nmur jlamur juokperjkuuku anarj tungbanja gie mana."

⁴⁹ Die ba wonyi saarj di dine Kayafasi ta u yi ba kukaabitiba jakuuri bini mi die di baari di, "Ninur ni ka siba wurj! ⁵⁰ Ni ka siba a baari di kpa di vuobalumur tuo vuosi gie mana kurj a kpi a tarj tungbanja gie vuosi mana di baarj kpi?" ⁵¹ Die u ka balu naa anarj u gbanj gbanj u yarj, ama die u yine kukaabitiba jakuuri bini mi wo, die u buga bala murj di Yisa baa u tuo wo juu vuosi kurj a kpi, ⁵² daa ba nyuna ma, ama ka baa ka yaa wa Nmur balli diekemba di jaasuna tungbanja gie mana ma wa a kerj lagur tar a yi be jabalumur.

⁵³ Die wla a nyurj daari mi yaa gamma die juu vuosisi di sarj di ba kuu Yisa. ⁵⁴ Die wla Yisa die ka bi di dia yaalur ma Judia tungbanj ma, ta die nyurj mi a ga turj kaani di gbiginie haglyerj ba wasa ka Efarimi, ta die bie mi anarj u kuanandusuriba.

⁵⁵ Die juu vuosi duuga dieke ba wasnana gasiturjku di gbiginie, die vuosi pam die di nyurj tigrisi tigrisi a juuli ga Jerusalemi di ba wunsi ba gbanj ta duugaka ye tugl. ⁵⁶ Die vuosisi die di lagurna Nmur jlamur juokperjkuuku ma wa, die ba di dia yaala Yisa ta plasa tarj di, "Bia ni yile? U ka baa u kerj duugaka yaa?"

⁵⁷ Ama kukaabitiba nyurkuraha anarj Farasisi vuosisi die wcrj yi wa nuarj di vuodieke di kerj ye jigidieke Yisa di benne u kerj a yi ba doose amu ba nan yigi wo.

Meri die di sitine tulaari a yi Yisa nagur ma dene

(Mat. 26.6-13; Maki 14.3-9)

12 Die daraa ayuaba die di tuala di gasiturjku duugaka tugl wa, Yisa die di ga Betani jigidieke Lazurusi die di benne wo, vuodieke Yisa di suguruna a nyurj kumbu me wo. ² Mi die ba digi nyindiike a yi wa, die Maata di surjji a tua nyindiikehe, Lazurusi die yiwo vuodiekemba di dinene anarj Yisa wa wonyi. ³ Womi Meri die di nagl koliba anarj tulaari dieke ligire di faasuna a tua a sitibu a yi Yisa nagur ma, ta nagl u sikperj zoosi a chiti bu, ta tulaaribu nyuugurj di suuli tigi-giri mana. ⁴ Die Yisa kuanandusuriba wonyi ba wasnana Judasi Asikaroti, vuodieke die di bala u kerj posi Yisa chitaka die di baari di, ⁵ "Bia wla ba ka nagl tulaaribu a daa salnyalala † kabisu-taa ta nagl ligirebu a yi zoolntielinj?" ⁶ Die u ka balu naa u baga di benne zoolntielinj ma wla, ama die u yine gaaru wla. Die u porgulna ba ligire bulgurj ta die gaara.

⁷ Ama Yisa die di baari di, "Ni vaa Meri scmm! U yiwo naa a gbarj n guule daraarj. ⁸ Ninur ni anarj zoolntielinj nan di beri sarjja mana, ama manurj nurj n kaarj di beri anarj ni sarjja mana."

Die ba sanna di ba kuu Lazurusi dene

⁹ Die vuosi pam die di wurj di Yisa kerj Betani ma, die wla die ba ga mi. Die ba ka ga mi Yisa nyuna ma wla, ama die ba yaala ba ye wo Lazurusi, vuodieke Yisa di suguruna a nyurj kumbu me wo. ¹⁰ Naa wla kukaabitiba nyurkuraha die di sarj di ba kuu Lazurusi gbanj; ¹¹ dama die Lazurusi kumbu haglku wla die juu vuosi pam di zeti ba kukaabitiba nyurkuraha ama ta gara Yisa jigirj a yie wo yada.

Yisa die di gana a ga juu Jerusalemi dene

(Mat. 21.1-11; Maki 11.1-11; Luki 19.28-40)

¹² Die ka tunvuusa die kpkpaaku die di kenne gasiturjku duugaka die di wurj di Yisa kienj wo Jerusalemi ma. ¹³ Die wla die ba chitaa vaati a nyurj ga di ba tuoli wo sienj a faasi nata di, "Hozaana, †† Nmur yi alibarika a yi vuodieke di kienene wurj Nmur saarj ma! Nmur bi yi alibarika a yi Izara naarj wa ma."

¹⁴ Yisa die wcrj vaa ba yaali wa boninj die u juuli a kalu ka ma, siba di maaguna die Nmur gbanjku ma di:

¹⁵ "Zayoni turj vuosi ni da vaa nmaamurj yalla ni ye, ni naarj wa kienj, ta juuli bonpali."

¹⁶ Sarjka mi die u kuanandusuriba die ka siba wurj gie chianj; ama Nmur die di kenne a sugurj Yisa a nyurj kumbu me wo die ba tunsi di Nmur gbanjku balu wa die yaa gamma u ma, ta bi tunsi di ba yiwo dene a yi wa.

¹⁷ Die vuodiekemba die di benne Yisa jigiri ta u wa Lazurusi a nyurj vuruku ma ta sugurj wa a nyurj kumbu me wo die di muula wudieke di yine wo. ¹⁸ Die wla kpkpaarj die di nyurj di ba tuoli wo sienj me, dama die ba wurjja murj u yine mamachika gie. ¹⁹ Die Farasisi vuosisi di bala yla tarj di, "Ti kaarj biagi a yi wurj lele. Ye, tungbanja gie vuosi mana di wa murj."

Die Giriiki vuosi batarj die di yaala ba ye Yisa dene

²⁰ Die Giriiki vuosi batarj die gutl wa vuodiekemba di gana Jerusalemi di ba ga jarj Nmur gasiturjku duugaka sarjka. ²¹ Die ba ga Filipi jigirj vuodieke die di nyunna Befisada turj, Galili tungbanj ma, a balu wa di, "Jakuurj, ti yaala ti ye wo Yisa murj."

²² Filipi diarj di ga balu Andurusi, ba bale wo diarj di ga balu Yisa. ²³ Yisa di yirjji balu ba di, "Sarjja dieke Nmur di bala u kotl Vuota Bua wa nmujsikperj tuglya murj. ²⁴ Wusie marj bala ni, du yi ba burj zaburj tungbanj ma ka njarj nyuurj murj ta zaburu kpi. Ka kuarj chaarj zaaha burj a nyurj nyurjnyurjka pam. Ama ba ka burj zaburj ka kaarj kpi, ta kaarj bi a nyurj nyurjnyurjka. Ama ka nan yiwo zabumbalumur. ²⁵ Vuodieke nurj mana di chone u misu nan waarj ka; ama vuodieke nurj mana di

† Salnyalubinj die yiwo damuumurj tune.

†† Hozaana chianj yiwo "Gbatl ti a tarj".

kana a cho u gban gban u mɔsɩ tɔngbanƙa gie me nan daansɩ ye miivoli dieke dɩ wone kpatɩ. ²⁶ Vuodieke nɩɔ mana dɩ yaala u tɔɔ n tuuma mu u dɩ wa n kuan, amu u nan dɩ bie jigidieke n benne wo. Ta n Chua Nɩmɩɔ nan kɔtɩ vuodieke dɩ tunnana n tuumaha ŋmɩɔsikpen.”

Yisa die dɩ bala yaa gamma u kuɔ wɩa dene

²⁷ Yisa die baari dɩ, “Lele n sɔɔ faasi chuusi mɩɔ, ta bla maɔ baɔ n balɩ? N balɩ dɩ, ‘N Chua Nɩmɩɔ daa vaa wahalaka gie keɔ n ma yaa?’ Ama die wɩa maɔ keɔ, dɩ n keɔ a dii wahalaka gie. ²⁸ N Chua Nɩmɩɔ vaa fu saari ye burɩ!” Womi lɔlɩ die dɩ nyɩ ŋmɩɔsikpen a baari dɩ, “N saɔ wɔɔ ye burɩ mɩɔ, ta nan bl ye burɩ bɩbra.”

²⁹ Die kɩkpaan dieke dɩ zene mi ta wɔɔ lɔlɩku, batan dɩ baari dɩ, “Nɩɔ natɩna” Batan dɩɔɔ dɩ, “Nɩmɩɔ malaka bala wɩa a yɩ wa.”

³⁰ Ama Yisa die dɩ yɩɔɔ a balɩ ba dɩ, “Daa n wɩa lɔlɩku gie dɩ balɩ wɩa naa, ama dɩ yiwo nɩ wɩa. ³¹ Saɔɔ dieke Nɩmɩɔ dɩ bala u dii tɔngbanƙa vuosi sarɩya keɔye mɩɔ, ta saɔɔ dieke Nɩmɩɔ dɩ bala u vigi tɔngbanƙa gie nɩɔɔandusɩ Sitaani a taan wa dɩɔɔ dɩ tugɩ. ³² Ba keɔ kɔtɩ mɩɔ ŋmɩɔsikpen saɔɔ dieke, n nan vaa vuota mana keɔ n jigɩɔ.” ³³ U balɩku gie dagɩ wa u bala u kpi kuɔ dieke.

³⁴ Die kɩkpaaku dɩ yɩɔɔ balɩ wa dɩ, “Nɩmɩɔ gbanƙu dagɩ tɩ dɩ Nɩmɩɔ vuovuarɩkɩ Masia wa baa u bemme mɩɔ yaa gamma haahuu. Ta lala fu bala dɩ sie ba kɔtɩ Vuota Bua wa ŋmɩɔsikpen? Mɩna yine Vuota Bua wa gie?”

³⁵ Yisa die dɩ yɩɔɔ balɩ ba dɩ, “Chaanƙu nan dɩ bie nɩ jigɩ saɔɔ bita. Die wɩa nɩ chumma ka ma ka yene bie nɩ jigiri amu lumɩɔ kaan keɔ ligi nɩ, dama vuodieke dɩ chunnana lumɩɔ ma ka sɩba jigidieke u ganana. ³⁶ Die wɩa nɩ yi vuodieke dɩ yɩnana chaanƙu yada u yene a bie nɩ jigɩ naa, ta nɩ nan yi vuodiekemba dɩ benne chaanƙu ma.”

Juu vuosi die dɩ kana ka yi Yisa yada dene

Die Yisa die dɩ bala naa a kpatɩ kuan chaan die u nyɩ kɩkpaaku jigɩɔ a ga lɔburɩ. ³⁷ Anan die u tunna mamachi tunkpɩmaha ba jigiri mana yɔɩ, die ba ka yi wo yada. ³⁸ Naa die dɩ vaa wudieke Nɩmɩɔ naazua Azaya dɩ bala wa dɩ keɔ yi wusie, die u baari dɩ:

“Tɩ Yɔmutieɔ, mɩna tuone tɩ wɩaha?

Ta mɩna tɩ Yɔmutieɔ dɩ yuori u hagɩɩbu a dagɩ?”

³⁹ Die vuosisi mi die ka biagɩ yi Yisa yada dama Nɩmɩɔ naazua Azaya gban die bl baari dɩ:

⁴⁰ “Nɩmɩɔ vaa ba yɩɩ mɩɔ,

ta ligi ba sɔɔanyile,

amu ba nine kaan dɩ yese,

ta ba kaan dɩ sɩba wɩaha chɩasi,

ta yɩɔɔ keɔ manɩɔ Nɩmɩɔ n jigɩɔ

an n gbaan ba.”

⁴¹ Azaya die balɩ wa naa, dama die u wɔɔ ye wo Yisa chaanƙepɩɩɩ ta die balɩ yaa gamma u ma.

⁴² Die saɔɔ mi die Juu vuosi nyɩɩkuraha pam gban die yi Yisa yada mɩɔ; ama die ba chɩga Farasisi vuosi ŋmaamɩɔ ta die ka bala yaalɩ ma amu ba kaan yagi ba nyɩ ba Nɩmɩɔ jɩamɩɔ juoku me.

⁴³ Naa dagɩya dɩ Juu vuosi nyɩɩkuraha die yaala vuota burɩ a tɩan Nɩmɩɔ burɩ.

Yisa keɔye mɩɔ dɩ u gbatɩ tɔngbanƙa gie vuosi a taan

⁴⁴ Yisa die dɩ balɩ anan lɔlɩkɩɩ dɩ, “Vuodieke nɩɔ mana dɩ yine mɩɔ yada ka yi wo n nyɩna ma yada, ama u yi wo vuodieke dɩ tunna mɩɔ wa gban yada.

⁴⁵ Ta vuodieke dɩ yenene mɩɔ, yese vuodieke dɩ tunna mɩɔ gban. ⁴⁶ Manɩɔ n keɔ wo tɔngbanƙa gie me dɩ n yi chaanɩɔ a yɩ vuosi, amu vuodieke mana dɩ yine mɩɔ yada kaan wɩari a bie lumɩɔ ma. ⁴⁷ Vuodieke nɩɔ mana dɩɔɔ dɩ wɩaha ta ka dɩ ha, daa manɩɔ n bala n dii u sarɩya, dama n ka keɔ tɔngbanƙa gie me dɩ n dii vuosi sarɩya, ama n keɔye mɩɔ dɩ n gbatɩ ba a taan.

⁴⁸ Ta vuodieke dɩ zetine mɩɔ ta ka tuo n wɩaha, sarɩya diiru benne a baa u keɔ dii wo u sarɩya; wudieke n balɩ wa bala a keɔ dii u sarɩya dunɩ kpatɩɩ daraan.

⁴⁹ Wudieke n balala ka nyɩ n jigɩɔ, ama n bala wudieke n Chua Nɩmɩɔ, vuodieke dɩ tunna mɩɔ wa dɩ bala dɩ n balɩ. ⁵⁰ Ta n sɩba a baari u wɩaha yɩa vuosi miivoli dieke dɩ wone kpatɩɩ. Wudieke n bala naa, hanɩɔ n Chua Nɩmɩɔ dɩ balɩ dɩ n balɩ.”

Yisa die dɩ nɩna u kuanandusɩɩba naatala dene

13 Saɔɔ dieke die gasɩtanƙu duugaka die dɩ yene ka piiliye wo, ama Yisa die dɩ sɩba a baari dɩ u saɔɔ tugɩya mɩɔ, dɩ u nyɩ tɔngbanƙa gie me a yɩɔɔ ga u Chɔɔɔ jigɩɔ. Ta die cho u gban gban u kuanandusɩɩba die dɩ benne tɔngbanƙa gie me, ta die yaala u dagɩ ba u faasna cho be die.

² Saɔɔ mi wɩnɩɔ anan u kuanandusɩɩba die die nyindiike; Sitaani die dɩ wɔɔ wɩnɩɔ a yi Judasi Asikaroti vuodieke dɩ yine Simoni bua wa dɩ yile dɩ u posi Yisa chɩan. ³ Ama Yisa nɩɔ die sɩba a baari u Chɔɔɔ Nɩmɩɔ nagɩ wa jaan mana a yi u nuusi me mɩɔ, ta bl sɩba a baari dɩ u nyɩ wa u Chɔɔɔ Nɩmɩɔ jigɩɔ mɩɔ, ta nan yɩɔɔ ga u jigɩɔ. ⁴ Die wɩa die u hagɩ nyindiikehe me, ta wuri u jayeekin a dɩan, ta nagɩ buduba a bɔbɔ u chɩan ma. ⁵ Ka kuan chaan die u siti nyaan a yi tasɩɩ ma ta piili a nɩta u kuanandusɩɩba naatala ta die naga budubuka dɩ benne u chuaka ma wa a bilige ba naatalaha. ⁶ Ta die keɔ tugɩ Simoni Piita jigɩɔ, Piita die dɩ plasɩ wa dɩ, “N Yɔmutieɔ, yaala fu nutɩ wa n naatala mɩɔ?”

⁷ Yisa die dɩ yɩɔɔ a balɩ wa dɩ, “Lele nɩɔ, kaan dɩ sɩba wudieke n yinene wo chɩan, ama ka kuan chaan nan dɩ sɩba.” ⁸ Womi Piita dɩ balɩ wa dɩ, “Manɩɔ nɩɔ kaan nutɩ n naatala naada.”

Yisa di bal wa di, "Du yi manj ka nutti fu naatala kaan bi yi n kuanandusuru."

⁹ Die wla Simoni Piita die di bal wa di, "N Yomutien, die nuj da kenj a nutti n naatala nyuna ma, ama nutti n nuusi anjan n sikpenj a guti."

¹⁰ Yisa die di bal wa di, "Vuodieke nuj di wone a su nyaan, die vuoke bi wo diginti. Die wla ka ka yi talasi di u bi su, sie u nutti u naatala nyuna ma. Ni mana bi wo diginti, ntaala vuobalumu nyuna ma yalla diginti."

¹¹ Yisa die wanj siba vuodieke di bala u posi u chianj muj. Die wla die u baari di, "Vuobalumu nyuna yalla diginti."

¹² Yisa die di nituna ba naatala ha a kpati wa, u bi nagu u jayeekinj a yeegi, ta yinji kenj kal nyindiikehe jigij, ta plasi ba di, "Ni siba wudieke n yinene a yi ni wa chianj muj?" ¹³ Ni wasa muj Ddaguru anjan ni Yomutien, di mu muj di ni wasnana muj die, dama n senj yi muj. ¹⁴ Manuj n yine ni Yomutien anjan ni Ddaguru ta nutti ni naatalaha gie, ni gbanj ni mu ni nituma tanj naatala. ¹⁵ Manuj n yi a daji ni muj di ni yime siba n yine a yi ni dene wo. ¹⁶ Wusie manj bala ni, yomu wori a tianj u tienj ta tuntuntu dianj di wori a tianj vuodieke di tunna wa wa. ¹⁷ Lele ni siba wusieke gie, ni nan di yaa sugifaluj pam du yi ni yie he.

Yisa die di bala u chianj posiku wla dene

(Mat. 26.20-25; Maki 14.17-21; Luki 22.21-23)

¹⁸ "N ka bala yaa gamma ni mana wla, n siba nuuj vuodieke n vuarna muj. Sie wudieke di maagina Nmuj gbanjku ma kenj yi wusie. Di maagya muj di, 'Vuodieke di dinene nyindiike anjan muj wa yinje a tuole muj muj.' ¹⁹ N bala ni wuru gie ta ka wa kenj yi, amu ka kenj yi ni nan yi yada di n yiwo vuodieke n yine."

²⁰ "Wusie manj bala ni, vuodieke nuj mana di tuone vuodieke nuj mana n tunna wa tuo wo n gbanj, ta vuodieke nuj mana di tuone muj, tuo wo vuodieke di tuna muj wa muj."

²¹ Die Yisa di bala wuru gie kuanj chaan, die u suj di chuusi pam, die u bal yuori be di, "Wusie manj bala ni, ni wunji bala u posi n chianj." ²² U kuanandusurba die di yinji daansa tanj ta ka siba vuodieke u dagunana wa. ²³ Die u kuanandusurba wunji die u faasna cho die di kalt a gbigi wo. ²⁴ Die Simoni Piita die di kamtsi wa a bal wa di, "Plasi wa ye vuodieke u dagunana." ²⁵ Die u kuanandusuru wa mi die di wusi a gbigi Yisa a plasi wa di, "N Yomutien, munja wonde?" ²⁶ Yisa die di yinji bal wa di, "Manj kenj nagu paanuku a sugi juti ma a nagu yi vuodieke wo, wunuj vuoke mi wonde." Die wla u nagu paanuku a sugi juttu a nagu yi Judasi vuodieke die di yine Simoni Asikaroti bua wa.

²⁷ Die Judasi die di dene tuo paanuku a kpati, Sitaani die di juu wo. Womi Yisa di bal wa di, "Yi lagu lagu a yi wudieke fu bala fu yi wo." ²⁸ Ama ba wunji die ka siba wudieke Yisa di bala a yi wa wa chianj. ²⁹ Die Judasi di

poqulunana ba ligire bulogru wla die ba batanj di yile di Yisa bal wa muj di u ga daa jadieke ba bala ba nagu dii gasitlanjku duugaka yaa u ga nagu ligire a yi wunji tielib. ³⁰ Judasi die di dene tuo paanuku die u nyuj bunji. Die di yiwo yuj.

Murthaalku wla

³¹ Judasi die di gana kuanj chaan, Yisa die di baari di, "Lele gie, manuj Vuota Bua wa nan ye buruj, ta n ma Nmuj di nan ye buruj. ³² Du yi Nmuj di ye buruj n ma, die nuj di kaan yuasi u nan vaa manuj Vuota Bua gbanj ye buruj u ma. ³³ N balli, n kaan bi bie ni jigij a yuasi. Ni nan di dia a yaala muj, ama lele n bala ni wudieke n bala a yi juu vuosisi nyujkuraha di, 'Ni kaan blagi a ga jigidieke n ganana wa.' ³⁴ Ta lele, n wa yla ni wa murthaaluj; ni chome tanj. N chome ni dene wo ni mu ni chome tanj dene. ³⁵ Du yi ni yaa choti anjan tanj, die nuj vuonj mana nan di siba di ni yiwo n kuanandusuru."

Yisa die di bala di Piita nan chiisi di u ka siba wa dene

(Mat. 26.31-35; Maki 14.27-31; Luki 22.31-34)

³⁶ Simoni Piita die di plasi wa di, "N Yomutien, sia fu gara?"

Yisa die di yinji a bal wa di, "Lele jigidieke n ganana wa kaan blagi di n kuanj ama kuanj chaan nan kenj."

³⁷ Piita die di bi plasi wa di, "N Yomutien, bla wla manj kaan blagi di fu kuanj lele? Manuj n yi siri di n zie fu nanj ma a kpi."

³⁸ Yisa die di bi plasi wa di, "Fonuj senj yi siri muj di fu zie n nanj ma a kpi? Wusie manj bala fu, kparaan nan kenj baa ka kumma ta chiisi wo butaa di ka siba muj."

Yisa yine sieku a gara u Chwanj wa jigij

14 Yisa die di bal a yi u kuanandusurba di, "Ni da vaa ni sugiti chuusi. Ni yi Nmuj yada ta bi yi n gbanj yada. ² Juone pam bie n Chua Nmuj tiginj me ta manj gara di n wunsi a yi ni. Di tanj ka yi wusie n tanj kaan bal ni. ³ Manj kenj ga a wunsi a kpati kuanj chaan, n nan viiri kenj a nagu ni a ga jigidieke n benne wo, amu ni nan di bie jigidieke n benne wo. ⁴ Ni siba sie dieke di ganana jigidieke n ganana wa."

⁵ Tomasi die di plasi wa di, "N Yomutien, ti ka siba jigidieke fu ganana wa, die wla lala ti baa ti yi a ye sieku a ga mi?"

⁶ Yisa di yinji a bal wa di, "Manuj n yine sieku anjan wusieke anjan miivoli. Vuonj wori a baanj blagi kenj n Chua Nmuj jigij ntaala u daagu n ma. ⁷ Du yi ni tanj siba muj, ni tanj nan di siba n Chua wa gbanj. Ama a nyuj jinne yaa gamma ni siba wa ta ye wo muj."

⁸ Filipi die di bal wa di, "N Yomutien, wudieke ti yaala wunna, daji ti fu Chua wa."

⁹Yisa di yinji bal wa di, "Filipi, n bie ni jigin a yuasi mu, ama fu ka sba mu? Vuodieke nu mana di yene mu ye n Chua wa mu. Bia wa fu baari di, 'Dagi ti fu Chua wa?' ¹⁰Filipi, ka yi yada di n bie wo n Chua wa ma, ta n Chua di bie n ma." Yisa die di bal a yi u kuanandusriba di, "Wudiekemba n bala ni wa ka nyu n jigin, ama a nyu wa n Chua Nmu jigin. Wunu u benne n ma man tuma tuumaha gie. ¹¹Die wa, ni yi mu yada di n bie wo n Chua Nmu ma, ta n Chua Nmu dia di bie n ma. Di daa die, ama ni yi mu yada mamachi tu diekemba n tunnana wa wa. ¹²Wusie man bala ni, vuodieke mana di yine mu yada nan tu tu diekemba n tunnana wa, ta u tuuma gban nan tu tu diekemba n tunnana wa, dama n gara n Chua Nmu jigin mu. ¹³Ta n nan yi wudieke mana ni juusuna a yaala n saan ma, amu wunu Nmu nan ye buru n wa. ¹⁴Du yi ni juus mu jadieka mana n saan ma, n nan yi ni.

Nmu Halikasika kenne wa

¹⁵"Du yi ni cho mu, ni nan di di n muraha, ¹⁶ta n nan juus n Chua Nmu an u yi ni Halikasika an u surujime ni ta bemme ni jigin sanja mana. ¹⁷Halikasika nan dagi ni wudieke di yine wusie. Tungbanja gie vuosi kaan bage a tuo Halikasika dama ba ka yese wo yaa a sba wa. Ama nuru nu, ni sba Halikasika vuodieke di benne ni jigin ta nan di bie ni jigin yaa gamma haahu wo.

¹⁸"Man ke ga n kaan vaa ni sba bikpiisi. N nan viiri a ke ni jigin. ¹⁹Di kaan yuasi tungbanja gie vuosi kaan bi ye mu bbra, ama nuru ni nan ye mu. Dama n nan di beri n mus ma; die wa ni gban ni nan di bie ni mus ma. ²⁰Man ke yinji a ke n mus ma, ni nan di sba di n bie wo n Chua wa ma, ta ni dia ni bie n ma sba n benne ni ma dene wo.

²¹"Vuodiekemba di tuosinene n muraha ta di ha banu ba yine vuodiekemba di chone mu; ta n Chua nan di cho be, ta n gban n nan di cho be ta yuori a dagi ba vuodieke n yine."

²²Judasi (vuoke gie ka yi Judasi Asikaroti wa) di plasi wa di, "N Yomutien, bia yine fu bala di nan yuori fu gban a dagi ti, ama kaan yuori fu gban a dagi tungbanja gie vuosi?"

²³Yisa die di yinji a bal wa di, "Vuodieke nu mana di chone mu nan di du n dagiku. Ta n Chua Nmu nan di cho wo, ta man an n Chua nan ke u jigin a bemme an wa. ²⁴Ama vuodieke nu mana di kana ka cho mu ka du n dagiku. Wudiekemba ni wunna wa ka nyu wa n gban gban n jigin, ama a nyu wa n Chua Nmu vuodieke di tunna mu wa jigin.

²⁵"N bala wa gie mana a yu ni n yene bie ni jigin naa. ²⁶Ama Susunji, Nmu Halikasika vuodieke n Chua Nmu di bala u tu n saan ma wa, nan dagi ni

jaan mana ta vaa ni tuusi wudiekemba mana n bala ni wa.

²⁷"Sugiduagu man yu ni daa sugiduagu dieke di yine sba tungbanja gie sugiduagu. Die wa, ni daa vaa jaan mugisi ni yaa nmaamu yalla ni. ²⁸Ni wu a wu n bala ni di 'N gara mu ama n nan viiri ke ni jigin.' Du yi ni se ke mu, ni nan di yaa sugifalu di n yinji gara n Chua Nmu jigin, dama u tu mu mu. ²⁹N bala ni wa gie lele ta a wa yi, amu a ke yi, ni nan yi yada. ³⁰N kaan bal an n a yuasi, dama tungbanja gie naan Sitaani ke mu, ama u wo n hagu, ³¹ama n yaala tungbanja gie vuosi summa di n cho n Chua Nmu an wusie; die wa man yie jaan mana sba u dagu mu dene wo.

"Ni vaa ti gamma."

Tu dieke di nyunnana nyunyuka an n ka nagisi nandagu

15 Ka kuan chaan Yisa die di bal a yi u kuanandusriba di, "Manu n yine tu dieke di nyunnana nyunyuka wusie, ta n Chua Nmu di yi ka wunwunru. ²Nan dieke mana di kana ka nyu nyunyuka u chika taana mu; ama ta wunsa nan dieke di nyunnana nyunyukaha amu a nan di vuna a nyu nyunyuka pam. ³Lele nuru ni yiwo vuosuna wudiekemba n balla a yi ni wa wa. ⁴Ni wari a bemme an mu ta n gban n nan wari a beri an ni. Tu nan ka bage nyunna nyunyuka ka gban; ntaala ka taasi an tuka. Die gban gban di su, ni kaan bage a nyu nyunyuka ntaala ni wari n ma.

⁵"Manu n yine nyunyuka tuka ta ni yi ka nagisi. Vuodieke nu mana di wari n ma, ta n dia man bie u ma, nan nyu nyunyuka pam, dama man ka guti ni ma ni kaan bage yi wu. ⁶Vuodieke nu mana di kana ka wari a bie n ma ba nan chwa wa a taan. U nan di su sba naakuuka ba lagisuna a juu bolu. ⁷Du yi ni wari n ma, ta n wa di wari ni ma, die nu ni juus Nmu jadieka ni yaalala ni nan ye. ⁸Du yi ni nyunna nyunyuka vuna pam, hanu a bala a dagi di ni se ke yiwo n kuanandusriba an wusie, ta n Chua Nmu nan ye buru.

⁹"N cho ni sba n Chua Nmu di chone mu dene wo; ni wari n ma an n choti bemme ni ma. ¹⁰Du yi ni tuo n wari, ni nan wari n chome me sba n tuone n Chua Nmu wari ta wari u chome me dene wo.

¹¹"N bala naa a yu ni di sugifalu dieke n yalla wa chanchaan nan di bie ni ma, amu ni nan suuli an sugifalu. ¹²N mira wunna; ni chome tu sba n chone ni dene wo. ¹³Chotikpenku bi wori a tu tu vuon di tuone u zalu ku a kpi.

¹⁴"Du yi ni yi wudieke n dagu ni, ni yiwo n zalu. ¹⁵N ka bi wasa ni n tuntuntu bbra dama tuntuntu ka sba wudieke u jaku di yilinene. Ama n wasa ni n

zualij dama n bali ni wudieke mana n wanna a nyulij n Chua Nmulij jigij mulij. ¹⁶ Nulij daa ni vuarlina mulij, ama n vuarlina ni a yi ni tuuma di ni ga nyulij nyulijnyulij-ka pam, ta nyulijnyulijka mi yi nyindieke di baanj di beri haahuu. Ta n Chua Nmulij nan yi ni jadieeke mana ni juuslnana yaala n saanj ma. ¹⁷ N mura wanna manj yla ni; ni chome tanj.

Tungbanjka gie vuosi di balla ba haa ni wla

¹⁸ “Du yi tungbanjka vuosi di haa ni, ni tuunsi di die ba woliij haa mulij mulij. ¹⁹ Du yi ni tulij yi tungbanjka gie vuosi, tungbanjka gie vuosi tulij nan di cho ni siba ba chone ba gbanj dene wo. Ama n vuari ni mulij a nyulij tungbanjka ma ta ni ka yi ka suti; die wla tungbanjka gie vuosi di haa ni wa. ²⁰ Ni tuunsi wudieke n bala ni wa di, ‘Yomu wori a tanj u tienj.’ Du yi die ba mugisi mulij, ba nan mugisi ni gbanj; ta du yi die ba tuo n dagiku ba nan tuo ni gbanj ni dagiku. ²¹ Ba nan senj a mugisi ni dama ni yine n suti wla, dama ba ka siba Nmulij, vuodieke di tunna mulij wa.

²² “Die manj tulij ka kenje a bali wla a yi ba, die ba tulij kaanj di yaa blianj mana. Ama lele n kenne a bali wla a yi ba naa, sienj bi wori ba baanj nan bliagi a lobi ba tumbiati. ²³ Vuodieke nulij di hana mulij haa wa n Chua wa gbanj. ²⁴ Manj tulij ka yi tunkpuma dieke vuonj di yene ka yiye ba jigij, ba tulij kaanj di yaa blianj. Ama lele ba yeye mulij ta ye haa manij ananj n Chua Nmulij. ²⁵ Naa yiye mulij di ka vaa wudieke di maagna ba mura ha ma wa kenj yi wusie, die ba maagya di, ‘Ba haa mulij wa yori.’

²⁶ “N nan tulij Susunjiiru ni jigij, vuodieke di yine Nmulij Halukasika ta daga wusie dagiku. U nan nyulij n Chua Nmulij jigij a kenj ni jigij, ta bali wla yaa gamma n ma. ²⁷ Ta ni gbanj ni nan bali wla yaa gamma n ma, dama ni bie wo n jigij a nyulij saanja dieke n piiline n tuumaha mulij.

16 “N bala ni naa, amu ni kaanj kenj zeti n dusulij. ² Ba nan kenj yagi ni a nyulij ba Nmulij jiamulij juone me. Ta saanja nan kenj ta vuodieke di kenj a kuvu ni u tienj nan di yile di u tuma die a yla Nmulij. ³ Ba nan kenj yi waha gie mana dama ba ka siba n Chua Nmulij yaa manij. ⁴ Ama n bala ni naa amu saanja di kenj tugulij di ba yi waha gie, ni nan tuunsi di n wanj bali ni mulij.

Yaa gamma Nmulij Halukasika tuuma wla

“Die n ka bali ni waha gie piiliku me, dama die n bie wo ni jigij mulij. ⁵ Ama lele nulij n yijijij a gara n Chua, vuodieke di tunna mulij wa jigij. Ama ni wunyi ka plasa mulij jigidieke n ganana. ⁶ Ama lele n bala ni waha gie wo, ni yaa sugichuusulij pam. ⁷ Wusie manj bala ni, di wuna a yi ni di n ga, dama du yi manj ka gaya, Susunjiiru wo kaanj kenj ni jigij. Ama manj ga n nan tulij wa ni jigij.

⁸ “U kenj kenj saanja dieke wo, u nan dagulij tungbanjka gie vuosi wusie yaa gamma blianj ma. Ta bi dagulij ba wusie yaa gamma Nmulijchigula ananj wusie yaa gamma Nmulij sarlya diile. ⁹ U nan dagulij ba di ba yaa blianj ba kana ka yi mulij yadaka wla. ¹⁰ A bi guti, u nan dagulij ba Nmulijchigula di sina die, dama n gara n Chua Nmulij jigij, ta ni kaanj bi ye mulij blianj. ¹¹ A bi dagulij ba yaa gamma Nmulij sarlya diile, dama Nmulij wanj dii tungbanjka gie naanj wa Sitaani sarlya ta chuusi wa mulij.

¹² “N yaa wla pam di n bali ni, ama lele a nan di dala pam di ni pugulij. ¹³ Ama Nmulij Halukasika vuodieke di dagnana wusieke di kenj kenj, u nan dagulij ni wusie mana. U kaanj di bala ananj u gbanj gbanj yiko, ama u nan di bala wudiekemba u wunnana a nyunna Nmulij jigij, ta bali ni wudiekemba di bala a kenj a yi. ¹⁴ U nan vaa n ye burlij, dama u nan nagulij wa n wla a bali a yi ni. ¹⁵ Jadieeke mana n Chua di sina yiwo n suti, die wla manj baari Nmulij Halukasika nan di naga n wla a daga ni.

Yaa gamma sugichuusulij ananj sugifialulij wla

¹⁶ “Du yi suaa ni kaanj ye mulij, ta di bi yi suaa ni nan ye mulij.”

¹⁷ Die u kuanjandusuriba die di plasa tanj di, “Wuri gie chianj? U baari di, ‘Du yi suaa ni kaanj ye mulij, ta di bi yi suaa, ni nan ye mulij’; Ta bi baari di, ‘Dama n gara n Chua jigij.’ ¹⁸ Die ba plasa tanj di, ‘Suaa ka chianj?’ Tu ka siba wudieke u balala wa chianj.”

¹⁹ Yisa die di mulijij di ba yaala ba plasi wa mulij, die wla die u bali a yi ba di, “N baari di, ‘Du yi suaa ni kaanj ye mulij, ta du bi yi suaa ni nan ye mulij.’ Wuri gie ni plasa tamba ta yaala ni summa ka chianj? ²⁰ Wusie manj bala ni, ni nan kenj kuma ta die zoolulij ama tungbanjka gie vuosi nan di yaa sugifialulij; ni sugiti nan kenj chuusi, ama ni sugichuusiku nan kenj burlij sugifialulij.

²¹ “Di nan di su siba hogu di njaana baa u muru ta u sulij di chuusi dene wo, dama u wahala saanja tugulij mulij, ama u muru kpati u njaanj daanj mulij u wahala ka mulij, dama u njaanj yaa wa sugifialulij u muruna bua a kenj tungbanjka gie me wo wla. ²² Die di su ananj ni, lele ni sugiti chuusiya mulij, ama n nan bi ye ni blianj ta ni nan di yaa sugifialulij pam, sugifialulij dieke vuonj di kana kaanj bliagi a tuo ke a nyulij ni jigij.

²³ “Dinulij daari di kenj tugulij, ni kaanj juusi mulij a yaala jaanj. Wusie manj bala ni, n Chua Nmulij nan yi ni jadieeke mana ni juusina a yaala n saanj ma. ²⁴ Ama a yaa kenj tugulij jinne, ni ye ka juusi a yaala jaanj n saanj ma. Ni juusi ta ni nan ye, amu ni nan di yaa sugifialulij pam.

Yisa die di bala wudieke di bala ka keŋ yi wa

²⁵ “N bala ni waha gie aŋaŋ nandaga, ama saŋŋa kienŋ n kaanŋ bi nagl nandaga a balŋ yi ni ama n nan balŋ yuori ni yaa gamma n Chua Njmuŋ wa. ²⁶ Saŋka di keŋ tugl ni nan juusi n Chua n saanŋ ma, n ka baari n nan zie ni nanŋ ma a juusi wa. ²⁷ Dama n Chua Njmuŋ gbanŋ cho ni muŋ, dama ni cho muŋ muŋ, ta yi yada di n nyuŋ wa n Chua wa jigini. ²⁸ Wusie, die n nyuŋ wa n Chua wa jigini ta keŋ suuŋ tujgbaŋka gie me, ta lele n nyunna tujgbaŋka gie me a yinŋi gara u jigini.”

²⁹ Womi u kuaŋanduŋrɩba di balŋ wa di, “Ye, lele u wa yuori balŋ ti muŋ ta ka naga nandaga. ³⁰ Lele ti wa sɩba di sɩba jaanŋ mana muŋ, ta ka bi mu di vuonŋ piast fu wupɩastka. Lele ti yi yada muŋ di seŋ nyuŋ wa Njmuŋ jigini.”

³¹ Yisa die di yinŋi a piast ba di, “Lele ni wa yi yada muŋ? ³² Saŋŋa kienŋ, ta ka wɔŋ keŋ muŋ, ta ni mana nan jaast a ga ni tige ni tige ta n wari n nyunna ma. Ama n kaanŋ seŋ a wari n nyunna ma, n Chua Njmuŋ nan di bie n jigini. ³³ N balŋ ni waha gie amu ni nan di yaa sugduagunŋ n wa. Tujgbaŋka gie me ni nan dii wahala ama ni dii sikiminiŋ dama n wɔŋ nyaŋŋi tujgbaŋka muŋ.”

Yisa die di juusuna Njmuŋ dene

17 Yisa die di bala waha gie a kpatɩ wa, die u daansi ŋmuŋsikpeŋ ta baari di,

“N Chua, saŋka tugɩya muŋ. Vaa manunŋ fu Bua Dem-bike ye burunŋ, amu n gbanŋ n nan vaa fu ye burunŋ.

² Dama fu yna muŋ vuota mana yiko di n yi vuodiekemba fu naguna a yi muŋ wa miivoli dieke di wone kpatunŋ. ³ Miivoli dieke di wone kpatunŋ yiwo di vuosi summa fununŋ vuodieke di yine wusie Njmuŋ, ta ŋmuŋ bi wori, ta bi sɩba manunŋ Yisa Masia, vuodieke fu tunna wa. ⁴ N vaa fu ye burunŋ tujgbaŋka gie me aŋaŋ n kpatuna wudiekemba mana fu yi muŋ di n yi wo. ⁵ N Chua, yi muŋ burunŋ fu nuŋŋa lele, burunŋ dieke die n yalla saŋŋa dieke die n benne fu jigini ta fu ye ka naanŋ dunɩaka gie wo.

⁶ “Vuodiekemba fu naguna a yi muŋ wa, n vaa ba sɩba fu muŋ. Die ba yiwo fu sutɩ, ta fu nagl ba a yi muŋ, ta ba tuo fu waha. ⁷ Ta lele, ba sɩba di jadieke mana fu naguna a yi muŋ wa nyunŋ wa fu jigini. ⁸ Dama n nagl wa wudiekemba fu naguna a yi muŋ wa a yi ba ta ba tuohe; ba sɩba di di yiwo wusie di n nyunŋ wa fu jigini, ta bi yi yada di fu tunna muŋ.

⁹ “Lele, n juusa a yla ba. N ka juusa a yla tujgbaŋka gie vuosi mana, ama n juusa yla vuodiekemba fu naguna a yi muŋ wa, dama ba yiwo fu sutɩ. ¹⁰ Vuodiekemba mana n yalla yiwo fu sutɩ, ta vuodiekemba mana fu yalla di yi n sutɩ, ta manŋ yese burunŋ ba wa. ¹¹ Ta lele n kienŋ wo fu jigini, ta kaanŋ bi a bie tujgbaŋka gie me, ama banunŋ nuŋ ba bie wo tujgbaŋka ma. N Chua,

vuodieke di yine kasɩ, muŋŋi gbara ba aŋaŋ fu saari hagurɩbu, saanŋ dieke fu naguna a yi muŋ wa ta daa vaa wunŋ yi be, amu ba nan yi jabalumuŋ sɩba manŋ aŋaŋ fu di yine jabalumuŋ dene wo. ¹² Die n yine bie ba jigini, die n muŋŋi gbarɩ ba muŋ aŋaŋ fu saari hagurɩbu, saanŋ dieke fu naguna a yi muŋ wa. Die n gbarɩ ba muŋ ta ba wunŋ di ka baya ntaala vuodieke di yine Sitaani sutɩ wa. Naa die yiye muŋ amu wudieke di maaguna fu gbanŋku ma wa nan keŋ a yi wusie. ¹³ Lele, n kienŋ wo fu jigini ama n bala waha gie n yine bie tujgbaŋka gie me wo, amu ba sugɩti nan suuli aŋaŋ sugɩfɩalɩ dieke n yalla wa chanchaanŋ.

¹⁴ “Die n nagl fu waha a yi ba muŋ, ta tujgbaŋka gie vuosi di haa ba ba kana ka yi tujgbaŋka gie sutɩ wa wa, sɩba n gbanŋ di kana ka yi tujgbaŋka gie sutɩ die wo. ¹⁵ N ka juusa fu di fu vuari ba a nyunŋ tujgbaŋka gie me ama n juusa fu di fu muŋŋi gbarɩ ba a nyunŋ wubiatɩienŋ, Sitaani nuusi me. ¹⁶ N kana ka yi tujgbaŋka gie sutɩ dene wo, die gbanŋ ba gbanŋ di ka yi tujgbaŋka sutɩ.

¹⁷ “Fu wubalɩkaha yi wo wusie, die wla vaa wusieke gie seŋ yi ba yi fu sutɩ. ¹⁸ Die fu tunna muŋ tujgbaŋka gie dene wo, die manŋ tuma ba tujgbaŋka gie me. ¹⁹ Ba wla n naga n gbanŋ yla fu, di ba yi fu gbanŋ gbanŋ fu sutɩ aŋaŋ wusie.

²⁰ “N ka juusa a yla ba nyunna ma, ama n juusa yla vuodiekemba di bala ba keŋ yi muŋ yada yaa gamma ba wubalɩka ma. ²¹ N Chua, n juusa muŋ di ba mana yi jabalumuŋ. Vaa ba bemme ti ma sɩba fu benne n ma ta n diaŋ manŋ bie fu ma dene wo. Vaa ba yi jabalumuŋ amu tujgbaŋka gie nan yi yada di fu tunna muŋ.

²² Sugɩyalunŋ beri dieke die fu yna muŋ wa, kanunŋ manŋ nagl yla ba, amu ba yi jabalumuŋ sɩba fununŋ aŋaŋ muŋ di yine jabalumuŋ dene wo. ²³ N bie wo ba ma, ta fu diaŋ fu bie n ma, amu ba nan keŋ yi jabalumuŋ aŋ tujgbaŋka gie vuosi summa di fu tunna muŋ, ta fu cho be sɩba fu chone muŋ dene wo.

²⁴ “N Chua, fununŋ fu naguna ba a yi muŋ, n yaala ba bemme n jigini, jigidieke n bala n bemme, amu ba nan ye fu kɔtuna n saanŋ dene, dama wɔŋ cho muŋ muŋ ta ye naanŋ tujgbaŋka gie. ²⁵ N Chua, sugɩyalunŋ tienŋ, tujgbaŋka gie vuosi ka sɩba fu, ama manunŋ n sɩba fu muŋ, ta n kuaŋanduŋrɩba gie di sɩba di fu tunna muŋ. ²⁶ N balŋ ba fu sɩna dene, ta n nan di bala ba yaa gamma, amu choti dieke fu yalla aŋaŋ muŋ wa nan di bie ba ma, ta n diaŋ n nan di bie ba ma.”

Die ba yigine Yisa dene

(Mat. 26.47-56; Maki 14.43-50; Luki 22.47-53)

18 Yisa die di juusuna Njmuŋ juusiku gie a kpatɩ wa, die u nyunŋ mi aŋaŋ u kuaŋanduŋrɩba ba ga gartɩ Kidironi luaka. Die kuaŋ die benne mi, ta ga juu mi. ² Die Judasi vuodieke di posine Yisa chiaka die di sɩba mi dama Yisa die ŋaanŋ lagusa mi aŋaŋ u

kuanandusruba. ³ Die wla Judasi die dɪ ga kuaku mi anan Romani sojasi anan Nymuɔ jlamuɔ juokpenkpuku gbɔgbartɪ diekema kɪkaabtɪba nyɔnkuraha anan Farasisi vuosisi dɪ tunna. Die ba yaa wa popolisi anan kamɔla anan ba jɪbwagɪtu. ⁴ Yisa die dɪ wɔnɔ sɪba wudieke dɪ bala ka yi wo, die wla die u plasɪ ba dɪ, "Mɪnɪ nɪ yaala?"

⁵ Die ba yɪnɔ balɪ wa dɪ, "Yisa, vuodieke dɪ nyɔnna Nazeriti wa." Die u baarɪ dɪ, "Manuɔ n yine wunuɔ?" Die Judasi, vuoke dɪ posine u chiaka die zie wo mi anan ba. ⁶ Die Yisa dɪ bala dɪ, "N yine wunuɔ wa", die ba chuɔ a nyuɔ kuan a nan tunɔban. ⁷ Yisa die dɪ bɪ plasɪ ba dɪ, "Mɪnɪ nɪ dɪ dɪa yaala?"

Ba baarɪ dɪ, "Yisa, vuodieke dɪ nyɔnna Nazeriti wa."

⁸ Yisa die dɪ baarɪ dɪ, "N wɔnɔ balɪ nɪ muɔ dɪ n yine wunuɔ. Du yi nɪ dɪ dɪa a yaala manɔ, die nuɔ nɪ vaa n kuanandusruba gie ga." ⁹ Die u balɪ wa naa amu wudieke die u bala wa nan keɔ yi wusie, die u baarɪ dɪ, "N Chua, n ka vaa vuodiekema fu naguna a yɪ muɔ wunuɔ dɪ bla."

¹⁰ Sarɔka mi ta Simoni Piita die dɪ yaa jɪbwanaɔ, die u vuarɪ ka a viisi a gobi kɪkaabtɪba jakuuru yɔmu wunuɔ nuudiigɪn tɪbuɔ a taan. Die yɔmu wa saan die yine Malikusɪ. ¹¹ Yisa die dɪ balɪ a yi Piita dɪ, "Nagɪ fu jɪbɪka a yi ka fɔguku ma. Yile muɔ dɪ n ka yaala dɪ n dii wahala dieke n Chua dɪ naguna a zien muɔ wo?"

Die ba yalla Yisa a ga Anasi jigɪn dene

¹² Die Romani sojasisi anan ba jakuuru anan Juu vuosi Nymuɔ jlamuɔ juokpenkpuku gbɔgbartɪba die dɪ yigi Yisa a kɔbɪ wa, ¹³ ta woliɔ yaa wa a ga Anasi jigɪn. Anasi die yiwo Kayafasi hanuɔ, Kayafasi die yine kɪkaabtɪba jakuuru kanuɔ bɪnuɔ mi. ¹⁴ Die wunuɔ u bala Juu vuosi nyɔnkuraha dɪ dɪ vuna vuobaluɔ tuo vuosisi mana kuɔ a kpi wo.

Piita die dɪ chiisine dɪ u ka sɪba Yisa dene

(Mat. 26.69, 70; Maki 14.66-68; Luki 22.55-57)

¹⁵ Die Simoni Piita anan u chanchaan Yisa kuanandusrɔnɔ wunuɔ die dɪ dɪ Yisa kuan. Die kuanandusrɔ wa gie die yi wo vuodieke kɪkaabtɪba jakuuru dɪ sɪbna. Die wla die u dɪ Yisa kuan a ga juu kɪkaabtɪba jakuuru gbaaku ma. ¹⁶ Ama Piita die dɪ wlarɪ a zie yen me. Die kuanandusrɔ wa mi, vuodieke kɪkaabtɪba jakuuru dɪ sɪbna wa die dɪ yɪnɔ a ga a balɪ wla anan havuubi dieke dɪ zene sanuarɪ tuɔ wa ta yaa Piita a keɔ juu. ¹⁷ Die havuubike dɪ plasɪ Piita dɪ, "Ka yiwo daa wa mi kuanandusruba wunuɔ?"

Piita die dɪ baarɪ dɪ, "Aayɪ, n ka yi ba wunuɔ."

¹⁸ Die watɪ benne die wla tuntuntɪba anan gbɔgbartɪba die dɪ chɔgɪsɪ bolɪn a zie a weele. Piita die dɪ ga ba jigɪn a zie weele.

Kɪkaabtɪba jakuuru die plasɪna Yisa wuplasɪka dene

(Mat. 26.59-66; Maki 14.55-64; Luki 22.66-71)

¹⁹ Die kɪkaabtɪba jakuuru die dɪ plasɪ Yisa yaa gamma u kuanandusruba anan u dagku wla. ²⁰ Yisa die dɪ yɪnɔ a balɪ wa dɪ, "Die n daga vuosi yaaluɔ ma, ta daga Nymuɔ jlamuɔ juone me anan Nymuɔ jlamuɔ juokpenkpuku ma jigidieke Juu vuosi mana dɪ naana a laguɔsa wa. Manuɔ die n ka lɔbɪrɪ a balɪ wluɔ. ²¹ Ta bla wla fu plasɪ muɔ? Plasɪ vuodiekema dɪ wunnana muɔ wa. Dama ba sɪba wudieke n bala wa muɔ."

²² Die Yisa die dɪ bala naa wa, die gbɔgbartɪba wunuɔ dɪ zene gbigi wo die dɪ falɪ wa ta baarɪ dɪ, "Die ba bala wla a yɪ kɪkaabtɪba jakuuru?"

²³ Die Yisa die dɪ yɪnɔ a balɪ dɪ, "Du yi wubanaɔ man balɪ, balɪ vuon mana giena dɪ dɪ yiwo bɔn, ama du yi wusie anan wudieke n bala wa, bla wla fu nuɔ muɔ?"

²⁴ Womi Anasi die dɪ vaa ba nagɪ Yisa a ga Kayafasi jigɪn, vuodieke dɪ yine kɪkaabtɪba jakuuru; ta die ba ye kɔbɪ Yisa.

Piita die dɪ buna a chiisi dɪ u ka sɪba Yisa dene

(Mat. 26.71-75; Maki 14.69-72; Luki 22.58-62)

²⁵ Piita die ye zie wo mi a weele bolibu, womi die ba plasɪ wa dɪ, "Ka yiwo daa wa mi kuanandusruba wunuɔ?"

Ama Piita die dɪ chiisi ta baarɪ dɪ, "Aayɪ, n ka yi ba wunuɔ."

²⁶ Die kɪkaabtɪba jakuuru yɔnɔsɪ wunuɔ, vuodieke numbuɔ Piita dɪ gobine u tɪbɪrɪ dɪ plasɪ wa dɪ, "Die n ka ye fu anan wa kuaku ma?" ²⁷ Ta Piita die dɪ bɪ chiisi. Lele womi kparaan dɪ kuɔ.

Paliti die dɪ dine Yisa sarɔya ta baarɪ dɪ ba kuɔ wa dene

(Mat. 27.1, 2, 11-14; Maki 15.1-5; Luki 23.1-5)

²⁸ Die ba nagɪ Yisa a nyuɔ Kayafasi tigiɔ me a yaa wa ga tunɔbanɔka jakuuru vuodieke die dɪ dine Paliti † tigiɔ. Die sukuleeliɔ die wonde. Die Juu vuosi die ka juu u tigiɔ †† dama die ba yaala ba muɔnɔ a pɔgɪlɪ ba gban vɔnuɔ Nymuɔ nuɔnɔ, amu ba nan bɔagɪ dii gasɪtanɔku duugaka. ²⁹ Die wla Paliti die dɪ nyuɔ a ga ba jigɪn, a plasɪ ba dɪ, "Bla nɪ baa daa wa gie yiye?"

³⁰ Die ba yɪnɔ a balɪ wa dɪ, "U tuɔ ka yi wluɔ, tɪ tuɔ kaan yaa wa keɔ fu jigɪn."

³¹ Ta Paliti dɪ balɪ a yɪ ba dɪ, "Nɪ gban gban nɪ yaa wa a ga dii u sarɔya nɪ muɔaha dɪ daguna dene."

Die Juu vuosi nyɔnkuraha dɪ yɪnɔ baarɪ dɪ, "Tɪ wo sien dɪ tɪ kuɔ vuon." ³² Naa die yiye muɔ, amu Yisa die dɪ balla dɪ u nan keɔ kpi kuɔ dieke wo keɔ yi wusie.

³³ Die Paliti die dɪ yɪnɔ juu tigiɔ suɔ ta wa Yisa a plasɪ wa dɪ, "Fu yine Juu vuosi naan wa?"

† Paliti die yiwo Romani tunɔban naan Siiza nyɔnkura wunuɔ.
†† Du yi ba juu vuodieke dɪ kana ka yi juu vuon tigiɔ die ye be dɔgɪntɪ.

³⁴ Yisa die di yinji a plasi wa di, "Fu gban gban fu wuplaskuj wanna yaa vuosi bala fu yaa gamma n ma?"

³⁵ Paliti die di yinji a baari di, "Yi tama n yiwo Juu vuon yaa? Di yiwo fu gban gban fu vuosi anan ba kikaabitiba jakuuri yalla fu a ken n jigin. Bia fu yi?"

³⁶ Yisa die baari di, "N naari ka yi tujgbaŋka gie suti, ka tuj yiwo tujgbaŋka gie suti n diduuriiba tuj nan wagi di Juu vuosisi da yigi muj. Aayi, n naari ka yi tujgbaŋka gie suti."

³⁷ Die Paliti die di plasi wa di, "Die nu seŋ yiwo naan?" Die Yisa di baari di, "Wa, funuj fu balla di n yiwo naan. Ba muuri muj muj a ken tujgbaŋka gie me wubalmuj wla, di n bal yaa gamma wusieke me. Ta vuodieke nu mana di yine wusieke suti di wuma muj."

³⁸ Paliti die di plasi di, "Bia yine wusie?" Baluku gie kuon chaan die u nyuj ga Juu vuosi nyujkuraha jigin, a baari di, "N ka ye wudieke daa wa di yine a chuusi."

³⁹ Ama ni chuaraha suŋ n ŋaan vuari wa dansarka vuon a yia ni gasitanku duuga sanŋa mana. Ni yaala n vuari wa Juu naan wa a yi ni yori?" ⁴⁰ Die ba yinji bal wa anan blukpuuj di, "Aayi, daa wunuj, ti yaala Barabasi." Barabasi die yiwo gbgbaturu.

19 Womi Paliti die di vaa ba tibi Yisa anan kpaasuŋ.

² Ta sojasisi die di nagl hanŋɔɔsi a wunsi sibubin a nagl a bubu wo, a nagl jayeekiwan ŋmunuj a yeegi wo, ³ a ken bala di, "Juu vuosi naan wa ti waasa fu", ta die fala wa.

⁴ Die Paliti di bi nyuj vuosisi jigin bira a bal ba di, "Ni ye, n nan yaa wa a ken nyuj a yi ni an ni summa di manuj a ka ye wudieke u yine a chuusi." ⁵ Die Yisa di kenne nyuj ta bubu hanŋɔɔsi sibubike ta yeegi jayeekiwan ŋmunka, Paliti die di bal a yi ba di, "Daa wa wuna."

⁶ Die kikaabitiba nyujkuraha anan ba Nmuj jiamuj juokpenkpuuku gbgbaritiba die di yene Yisa wa ba nata di, "Ni kpaasi wa dagarukuj ma, ni kpaasi wa dagarukuj ma." Ama Paliti die di yinji a bal ba di, "Ni gban gban ni nagl wa a ga kpaasi wa dagaruku ma. Dama manuj n ka ye wudieke u yine a chuusi."

⁷ Die kpiikaaku di yinji a bal wa di, "U baari di u yiwo Nmuj Bua! Ti miraha di baari di u mu ba kuu wa muj."

⁸ Paliti die di wanna ba bala naa wa, die ŋmaamuj di bi faasi yigi wo. ⁹ Die u yinji juu gbaaku suŋ a plasi Yisa di, "Sia fu nyuj?"

Ama Yisa die ka yinji bal wa wuj. ¹⁰ Ta Paliti di bi a plasi wa di, "Kaan tɔguj muj? Summa di n yaa yiko a baan biagi a vaa fu ga yori, ta bi nan biagi vaa ba kpaasi fu dagarukuj ma."

¹¹ Yisa die di yinji a bal di, "Funuj yaa wa yiko n ma dama Nmuj naguna ka a yi fu. Die wla vuodieke di naguna muj a ken yi fu nuusi me bian tian fu muj."

¹² Paliti die di wanna naa wa, die u mua di u tuj vaa Yisa ga yori. Ama Juu vuosisi die di nata bala wa di, "Du yi fu vaa u ga yori, die nu ka yi naan Siiza zua, dama vuodieke nu mana di bala di u yiwo naan yiwo naakpenkpuuj Siiza dataan."

¹³ Die Paliti di wanna naa wa, die u yaa Yisa a ken nyuj yeŋ me a suuj kalu u saruya diile gbanu ma jigidieke ba wasnana Tan Korin. (Juu vuosi jabalkuj ma ba wasa ka Gabata.) ¹⁴ Die ka yiwo ŋmuntuasi, ta die ka tunvuusa di baa di yi gasitanku duugaka daraan. Paliti die di bal a yi Juu vuosisi di, "Ni naan wa wanna."

¹⁵ Die ba yinji natu a baari di, "Kuu wa! Kuu wa! Kpaasi wa dagarukuj ma."

Paliti die di plasi ba di, "Ni yaala n kpaasi wa ni naan wa dagaruku ma?"

Die kikaabitiba nyujkuraha die di baari di, "Ti wo naakpuuj a gutu naan Siiza ma."

¹⁶ Womi Paliti die di nagl Yisa a yi di ba ga kpaasi wa dagarukuj ma.

Die ba kpaasina Yisa dagaruku ma dene

(Mat. 27.32-44; Maki 15.21-32; Luki 23.26-43)

Die wla sojasisi die di nagl Yisa. ¹⁷ Die u chii u dagaruku ba yaa wa a nyuj gara jigidieke ba wasnana "Sikpenkogilin jigin." (Juu vuosi jabalkuj ma ba wasa ka Goligota). ¹⁸ Mi die ba kpaasi wa dagaruku ma; ta die bi kpaasi dembisi bale dagarusi ma a gutu Yisa ma, ta wunyu mana die di bie u luŋuj ta u bie ba sunsuŋ. ¹⁹ Paliti die di maagi a diisi jaan ma a nagl a kpaasi a mari Yisa dagaruku di,

"NAZERITI VUON YISA, VUODIEKE DI YINE JUU VUOSI NAAN WA."

²⁰ Juu vuosi pam die di karuj wuru gie dama jigidieke die ba kpaasina Yisa dagaruku ma die ka yaa anan Jerusalemi. Die ba maagi wuru wa Juu vuosi anan Romanu vuosi anan Giriiki vuosi nyujbaluka ma muj. ²¹ Die Juu vuosi kikaabitiba nyujkuraha die di bal a yi Paliti di, "Bia wla fu maagi di u yine Juu vuosi naan wa? Tuj mu fu maagi wa di, 'Daa wa baari u yine Juu vuosi naan wa.'" "

²² Paliti die di yinji bal ba di, "Wudieke n maaguna wa wo tarujuj."

²³ Die sojasisi die di kpaasina Yisa dagaruku ma kuon chaan, die ba nagl u nyinyeeki a puo bunusa, ba wunyu mana die di nagl kaani. A kuon chaan ba bi nagl u jayeekiwan dieke di benne suŋ ma ba yuguna jamuuj, ta wo baaluj wa. ²⁴ Die sojasisi die di bal a yi tan di, "Ni da vaa ti churu ka; ama ni vaa ti taa chaachaa a ye vuodieke di bala u dii ke." Naa die yiye muj amu wudieke Nmuj gbanuku di balla wa nan ken a yi wusie di;

"Die ba puo n gati a yi tamba

Ta taa chaachaa n jayeekiwan dieke di benne suŋ ma wla."

Naa sojasisi die di yi.

²⁵ Die Yisa nuŋ die zie mi a gbigi dagarkiri, wunuŋ aŋaŋ u numbua Meri vuodieke die di yine Kilopasi hoŋu wa, aŋaŋ Meri vuodieke di nyinna Magidalini.

²⁶ Yisa die di ye u nuŋ aŋaŋ u kuaŋandusuru dieke u faasuna cho di zene mi wo, die wla die u bal yi u nuŋ wo di, "Geŋ wo wana a yi fu Buadembirj."

²⁷ Ta bal u kuaŋandusuru wa di, "Fu diaŋ fu naa wuna." A nyuŋ dnuŋ daari mi, u kuaŋandusuru wa mi, di nagl Yisa nuŋ u ga bie u tigiŋ me.

Yisa kuŋ wla

(Mat. 27.45-56; Maki 15.33-41; Luki 23.44-49)

²⁸ Ka kuaŋ chaan Yisa die di muŋŋ di wluŋ mana wa kpatl muŋ, die u baarl di, "Nyanyuule yalla muŋ." Die u bal wa naa amu wudieke di maaguna Nmuŋ gbaŋku ma wa nan keŋ yi wusie.

²⁹ Die kpaŋŋ die zene mi aŋaŋ danmusuŋ die ba nagl gbaara a lu bu ma, a nagl saagi daan sikpeŋ a kati ka juall a gbi u nuan. ³⁰ Die Yisa di nyune bu a kpatl wa, die u baarl di, "Di kpatiya muŋ!"

Ta die nagl u haaluŋ a yi Nmuŋ.

Die ba tɔbuna Yisa luŋŋ aŋaŋ timiŋ dene

³¹ Die ka tunvuusa baa ka yiwo Juu vuosi davuusikiri daraan aŋaŋ gasitiaŋku duugaka daraan. Die ka yiwo daakpuŋ a yi Juu vuosisi, ta die ka yaala vuodiekemba ba kpaasuna dagarisi ma nyuŋbanuŋ wlaŋ mi dnuŋ daari mi. Die wla die ba juusi Paliti di u vaa ba wu ba nagl ta nagl ba nyuŋbanuŋ a keŋ suuŋ tuŋbaŋ.

³² Die sojasisi die di wolij a wu dembisi bale wo ba kpaasuna mi wo nagl. ³³ Die ba kenne tuŋl Yisa wa, die ba ye ta u wɔŋ a kpi muŋ, die wla die ba ka wu u nagl. ³⁴ Ta sojasi wunuŋ die di tɔbɔ Yisa luŋŋ aŋaŋ u timiŋ. Lele womi zuŋ aŋaŋ nyaan die di keŋ nyuŋ. ³⁵ Tu sba a baarl wluŋ gie yiwo wusie dama vuodieke di yene ke wo balla. Lele ni gbaŋ ni nan blaŋ yi yada.

³⁶ Wlaaha gie mana yiye muŋ amu wudieke Nmuŋ gbaŋku di bala wa nan keŋ yi wusie, die ka baarl di, "Ba kaan wu u kɔbuŋ kaan gbaŋ." ³⁷ Ta Nmuŋ gbaŋku di bi bal jigij kaan di, "Vuosi nan keŋ daansa vuodieke ba tɔbuna u luŋŋ aŋaŋ timiŋ."

Yisa nyuŋbanuŋ guule wla

(Mat. 27.57-61; Maki 15.42-47; Luki 23.50-56)

³⁸ Ka kuaŋ chaan Josefu vuodieke di nyinna Arimatia die di juusi Paliti di u nagl Yisa nyuŋbanuŋka. Die Josefu die yiwo Yisa didusuru, ama die u lɔbuŋ a di wa muŋ, dama die u chiga Juu vuosi nyuŋkuraha ŋmaamuŋ muŋ. Paliti die di yi wa sieŋ die wla Josefu die di a nagl nyuŋbanuŋka. ³⁹ Ta Nikodimosi vuodieke die di gana Yisa jigij yuŋ kaan wa, die beline Josefu, ta poŋli nyunnyuuguluna dieke ba bala ba nagl yi Yisa nyuŋ-

banuŋka, die a yiwo sba gbaŋbuŋ banuŋ anu. (Die ba nagl wa nyindieke ba wasnana miri aŋaŋ aloŋ a wunuŋ ha.) ⁴⁰ Die ba bale wo die di nagl Yisa nyuŋbanuŋka a vili ke aŋaŋ garthaal yaluŋ aŋaŋ nyunnyuugaha, sba die Juu vuosisi kuŋ guule chuara di daguna die. ⁴¹ Die ba kpaasuna Yisa jigidieke wo, kuaŋ die bene mi, ta vɔruŋ die di wɔŋ bie mi ta die ba ye ka guu vuuŋ kanuŋ vɔruŋ ma. ⁴² Die tuŋ di bala ka vuŋ, di Juu vuosi davuusikiri daraan wa, ta vɔruŋ diaŋ die di gbigi mi wo, die wla die ba guu wo mi.

Yisa die di haguna kuŋ me dene

(Mat. 28.1-8; Maki 16.1-8; Luki 24.1-12)

20 Ta Juu vuosi davuusikiri daraan die di keŋ tuŋ, ta Alasiri daraan sukuleeliŋ ta die di ye sibi, Meri Magidalini die di ga Yisa vɔruŋ jigij, ta die a ye taŋ dieke ba naguna a ligi vɔruŋ nuan di biline. ² Die wla die u chigi a ga Simoni Piita aŋaŋ Yisa kuaŋandusuru dieke Yisa di faasuna a cho wo jigij, ta bal ba di, "Ba vuari wa ti wɔmutieŋ a nyuŋ vɔruŋ ma, ta ti ka sba jigidieke ba naguna wa a ga duan."

³ Die Piita aŋaŋ Yisa kuaŋandusuru wa mi die di chiga gara, ⁴ ama Yisa kuaŋandusuru wa mi die di faasi a chigi a tuŋ Piita a wolij a ga tuŋ vɔruŋ jigij. ⁵ Die wunuŋ kuaŋandusuru mi die di suuŋ zuuri a ye garthaal yaliku ba naguna guu Yisa wa di duana ama die u ka juu vɔruŋ suŋ. ⁶ Womi Simoni Piita, vuodieke di wlaŋna kuaka di keŋ tuŋ, a juu vɔruŋ suŋ a ye gariku di duana, ⁷ aŋaŋ garl dieke ba naguna vili Yisa sikpeku. Die gariku mi die kpeŋ ba kpenne ka dene wo a vili u sikpeku a dua ka nyuna ma. ⁸ Ka kuaŋ chaan kuaŋandusuru wa mi die di wolinne a tuŋ wa gbaŋ die di juu vɔruŋ suŋ a ye ta yi yada. ⁹ Ama die ba ye ka sba wudieke di maaguna Nmuŋ gbaŋku ma chian, di Yisa nan hagl kuŋ me wo. ¹⁰ Womi die u kuaŋandusuru ba di yinŋi a kuli.

Yisa die di nyinna Meri Magidalini jigij dene

(Mat. 28.9, 10; Maki 16.9-11)

¹¹ Ama Meri nuŋ die di wlaŋ a zie vɔruŋ jigij a kuma. Die u kunana wa die u suuŋ zuuri a daansi vɔruŋ suŋ ¹² a ye malakasi bale di yeegine nyuŋyala wunuŋ di kal jigidieke die ba naguna Yisa nyuŋbanuŋka a duan wa sikpeŋ chaan ta wunuŋ diaŋ di kal u nagl chaan. ¹³ Die ba piasi wa di, "Hoŋu, bia wla fu kuma?"

U yinŋi a bal ba di, "Ba nagl wa n wɔmutieŋ ta man ka sba jigidieke ba naguna wa a ga duan."

¹⁴ Die u balla naa a kpatl wa, die u yinŋi a ye Yisa di zene mi, ama die u ka muŋŋŋa di di yiwo Yisa. ¹⁵ Yisa die di piasi wa di, "N taa, bia wla fu kuma? Muna fu di dia yaala?" Meri nuŋ die yile di di yiwo kuaku tuntuntu, ta die bal a yi wa di, "Jakuuŋ, du yi fu naguna wa, dagl

mutj jigidieke fu naguna wa a ga duanj anj n ga nagu wa."

¹⁶ Yisa die di baaru di "Meri", die Meri die di yinji a tuoli wo a wa wa juu vuosi jabalkun ma di, "Raboni!" (Ka chuan yine "Didaguru".)

¹⁷ Yisa die di bal a yi wa di, "Da keŋ a gbi mutj, dama n ye ka yinji ga ŋmunsikpeŋ n Chua jigin, ama ga a ga bal n numballu di n yinji gara n Chua vuodieke di yine n gban n Choon wa jigin; wunuj u buna a yi n Nmuj anan n gban n Nmuj."

¹⁸ Die wla Meri Magidalini die di ga a ga Yisa didusurba jigin a bal ba di u ye wo ti Yomutienj wo. Ta bal ba wudieke u bala wa wa.

Yisa die di nyinna u kuanandusurba jigin dene

(Mat. 28.16-20; Maki 16.14-18; Luki 24.36-49)

¹⁹ Die Alasirika mi daraan yun, Yisa kuanandusurba die di lagis tan a bie juon me ta kpari, dama die ba chuga juu vuosi nyurkuraha ŋmaamuj mutj. Womi Yisa die di keŋ zie ba sunsun, a baaru di, "Suguduaguj bemme ni ma." ²⁰ Die u balla naa a kpati wa, die u nagu u nuusisi vortiti anan u luguj vorku a dagi ba. Die u kuanandusurba die di yene wo wo, ba sugiti di paalu ftalu. ²¹ Womi Yisa die di bi bal a yi ba di, "Suguduaguj bemme ni ma. N Chua Nmuj di tunna mutj dene wo, die gban man tuma ni." ²² U bal die ta die voosi a yi ba ma a baaru di, "Ni tuo Nmuj Halikasika. ²³ Du yi ni nagu vuonj tumbati a chaa wa, u senj ye tumbati naachaala mutj, ama du yi ni ka nagu vuonj tumbati a chaa wa, u kaan senj ye tumbati naachaala."

Yisa anan Tomasi wla

²⁴ Ama u kuanandusurba ban anan bale wo wunuj ba wasunana Tomasi, ta ba bi wasa wa Yibiri die wo ba jigin sanja dieke Yisa di kenne wo. ²⁵ Die u kuanandusurba ban ba di bala wa di, "Ti ye ti Yomutienj mutj." Tomasi die di bal ba di, "Du yi man ka ye yumaha vortu u nuusi me ta nagu n nuubisi a yi kujagulagis ma ta nagu n nuun a yi luguri kujagulagis ma, n kaan j yada."

²⁶ Ka daraa anu daraan buba, Yisa kuanandusurba die di lagis tan a bie juon me, Tomasi die bie ba jigin sanja gie, ta die ba bi kpari sanuaha. Die sanuaha die kpariya mutj ama Yisa die di keŋ a zie ba sunsun, a baaru di, "Suguduaguj bemme ni ma, ²⁷ ta bal Tomasi di, 'Nagu fu nuubij a nagu yi giena, ta daansi n nuusi ta nagu fu nuun a yi n luguri ma, ta daa bi chulu ama ta yi mutj yada.'"

²⁸ Tomasi die di yinji bal wa di, "Fu yine n Yomutienj anan n Nmuj."

²⁹ Yisa die di plasi wa di, "Fu yene mutj wla fu yi yada? Sugifalunj bie vuodiekemba di kana ka ye mutj ta yi mutj yada ma."

Wudieke wla ba maaguna gbanju gie

³⁰ Yisa die yi mamachi wla atan pam u kuanandusurba nine me ta ba ka maaguna a yi gbanju gie me.

³¹ Ama wudieke ba maaguna gbanju gie me, ba maaguna di ni yi yada di Yisa yine Nmuj Vuovuarkuri Masia wa, ta bi yi Nmuj Buadembij. Du yi fu yi wo yada, nan di yaa miivoli u saan ma.

Yisa die di nyinna u kuanandusurba ba bayupoyi jigin dene

21 Genke kuanj chaan Yisa die di bi nyun u kuanandusurba jigin, gbagukpuri dieke ba wasunana Taberisi † ma. Naa die u naguna u gban a dagi ba:

² Die Simoni Piita anan Tomasi (vuodieke die ba buna wasa Yibiri) anan Natanieli, (vuodieke di nyinna Keenani dieke di benne Galili tunjan ma wa), anan Zebedi ballu, anan Yisa kuanandusurba bale batan, die lagisna. ³ Womi Simoni Piita di bal a yi ba di, "N gara zaasuj yigin."

Die ba bal wa di, "Ti nan ga anan fu." Die wla die ba juu haaruj, ama kanj yuku mi die ba ka yigi jaan mana. ⁴ Ka sukuleelij Yisa die di keŋ zie gbaguri nuun ama u kuanandusurba die ka mutijya di di yiwo wunuj. ⁵ Die u wa ba di, "N zuamba, ni ka yigi zaasuj?"

Ta ba yinji bal wa, wa.

⁶ Die u baaru di, "Ni nagu ni nuku a taan haaruku nuudiigin chaan, ta ni nan yigi atan." Die wla die ba nagu nuku a taan, ta die ka bagu a datu ka a keŋ jualu, dama die ka faasi yigi wo zaasuj pam.

⁷ Yisa kuanandusurba dieke u faasuna cho wo di bal a yi Piita di, "Du yiwo ti Yomutienj wo." Die Simoni Piita di wunna di di yiwo ti Yomutienj wo, u nagu u jayeekin a yeegi (dama die u wuuri wo u nyinti mutj) ta die yugi a suun nyaabu sun. ⁸ Die kuanandusurba ban ba die di dŋ haaruku a keŋ gbaguri nuun ta haaruku di data nuku di suuline anan zaasubu, dama die ba ka yua anan gaan, ba anan gaan die yiwo siba nan magisa kobiga. ⁹ Die ba tuguna gaaru die ba ye paanu anan bolikaala, ta zaasuj di diisi bolikaalaha ma. ¹⁰ Womi Yisa die di bal ba di, "Ni yaa zaasi dieke ni yigine wo atan a keŋ."

¹¹ Die wla, Simoni Piita die di juu haaruku a datu nuku a keŋ jualu gaan, ka suuli anan zaastkuma; die ba busi ha a yi nyinti kobiga anan banju-nu anan ataa. Anan die a dala wa mana, ama nuku die ka churija.

¹² Yisa die di bal a yi ba di, "Ni keŋ a ŋobi." Ama u kuanandusurba wunuj gban die wo sikimij di u plasi wa di, "Muna yine fu?" Dama die ba siba di di yiwo ti Yomutienj wo. ¹³ Die wla die Yisa die di nagu paanuku a nagu yi ba, ta bi nagu zaasubu danj a yi ba.

† Galili gbagukpuri saan buna yi Taberisi.

¹⁴ Naa die yiwo butaa ma Yisa dɔ nyɔnna u kuaɔandɔsrɔba jigɔɔn u kumbu haɔɔɔn kuaɔn chaan.

Yisa die dɔ bala wɔa a yɔ Piita dene

¹⁵ Die ba dine a kpatɔ kuaɔn chaan, Yisa die dɔ plasɔ Simoni Piita dɔ, "Simoni, funɔɔn Jɔɔn bua, fu cho mɔɔn mɔɔn a tɔan nyinti gie mana?"

Die u yɔɔnɔɔn baarɔ dɔ, "Wa, n Yɔɔmutien, sɔba a baarɔ n cho fu mɔɔn."

Yisa dɔ balɔ wa dɔ, "Die nɔɔn daansɔma n yɔɔɔɔlaha."

¹⁶ Yisa die dɔ bɔ plasɔ wa bule me dɔ, "Simoni, funɔɔn Jɔɔn bua, cho mɔɔn mɔɔn?"

U yɔɔnɔɔn baarɔ dɔ, "Wa, n Yɔɔmutien sɔba dɔ n cho fu mɔɔn."

Yisa dɔ balɔ a yɔ wa dɔ, "Daansɔma n yɔɔise." ¹⁷ Yisa die dɔ plasɔ wa ka butaa ma dɔ, "Simoni, funɔɔn Jɔɔn bua, cho mɔɔn mɔɔn?"

Ta Piita sɔɔn dɔ chuusɔ, dama Yisa die plasɔ wa mɔɔn butaa ma dɔ, "Cho mɔɔn mɔɔn." Die u yɔɔnɔɔn balɔ wa dɔ, "N Yɔɔmutien, sɔba wɔɔn mana mɔɔn, ta bɔ sɔba dɔ n cho fu mɔɔn."

Yisa die dɔ balɔ yɔ wa dɔ, "Daansɔma n yɔɔise. ¹⁸ Wusie maɔn bala fu: Die fu yɔɔnɔɔn daluakɔɔn, die aɔn bɔba fu gbanɔɔn mɔɔn a gara jigɔɔndiekie mana fu yaalnana, ama fu keɔn kuruɔn, nan tuurɔ fu nuusi aɔn vuogaan bɔbɔ fu fu gbanɔɔn ta yaa fu ga jigɔɔndiekie fu kana ka yaala dɔ fu ga."

¹⁹ Yisa die balɔ wa naa, a dagɔ Piita dɔ bala u kpi kuɔn

diekie ta vaa Nɔmɔɔn saan ye burɔn dene. Ka kuaɔn chaan Yisa dɔ balɔ wa dɔ, "Dɔa mɔɔn."

Yisa aɔnɔn u kuaɔandɔsrɔ diekie u faasɔna cho wɔa

²⁰ Piita die dɔ yɔɔnɔɔn a ye Yisa kuaɔandɔsrɔ diekie u faasɔna a cho wo dɔ dɔna ba. Wunɔɔn die u kalla a gbɔɔn Yisa wa saɔnɔn diekie die ba dinene nyɔɔndiekie, ta die plasɔ wa dɔ, "N Yɔɔmutien, mɔnɔa bala u posi fu chɔlaka?"

²¹ Die Piita dɔ yene wo, die u plasɔ Yisa dɔ, "N Yɔɔmutien, ta daa wa gie dɔan?"

²² Yisa die dɔ yɔɔnɔɔn a balɔ wa dɔ, "Dɔu yɔ maɔn yaala u bemme u mɔsɔ ma a ga tugɔ saɔnɔn diekie n balla n yɔɔnɔɔn keɔn wo, ka ye fu wo sɔa?" Funɔɔn ko dɔa mɔɔn.

²³ Die wɔa die ka muusɔ Yisa dɔdɔsrɔba sɔɔn dɔ, wunɔɔn kuaɔandɔsrɔ wa mi ka baa u kpi. Ama Yisa die ka balɔ dɔ u ka baa u kpi; ama die u baarɔ dɔ, "Dɔu yɔ maɔn yaala u bemme u mɔsɔ ma a ga tugɔ saɔnɔn diekie n bala n yɔɔnɔɔn keɔn wo, ka ye fu sɔa?"

²⁴ Wunɔɔn kuaɔandɔsrɔ wa gie yɔɔnɔɔn vuodiekie dɔ bala wɔaha gie mana, ta bɔ maagɔha, ta tɔ sɔba dɔ wudiekie u balala wa yiwo wusie.

Wɔaha kpatɔn

²⁵ Yisa die yiwo wɔa pam a gutɔ wudiekemba dɔ maaguna gbanɔku gie me. Dɔu yɔ ba tɔn maagɔ a mana a yɔ gbanɔn ma, n yɔɔnɔɔn dɔ yaalɔn kaan dɔ bie tɔnɔnɔnɔnɔn gie me a baan nan juu.

Tuuma

1 N zua Tiwofilusi:

N bumbunanj gbanjku ma die n maagi wa wudiekemba mana Yisa di yinene ta dagi vuosi a nyul saŋŋa dieke die u piiline u tuuma ² a yaa ga tugl daa dieke Njmul di yalla wa ga arizanna ma. Die u yene ka gaya wa die u dagi vuodiekemba u vuarna a yi u tuntunta ananj Njmul Halkasika hagarul, ba baanj di tuma dene. ³ Die u kunj kuanj chaanj die u nagl daraa banjisi-nusa a nagl u gbanj daga ba, die di senj dagl di di ka yi chula di u bie wo u misi ma, die ba njaanj yese wo mul, ta die u bal ba wla yaa gamma Njmul naari ma. ⁴ Die saŋŋa kaani, die u dinene ananj ba wa, die u yi ba nuar gie di, "Ni daa kenj a nyul Jerusalemi, ama ni chusuma Halkasika dieke n Chua di ylna nuar di u nan yi ni wa, wudieke wla n wone a bal wa. ⁵ Jcck nuj die su wa vuosi ananj nyaanj, ama daraa gie nuar Njmul Halkasika nan suuli ni."

Yisa die di jualna a ga arizanna dene

⁶ Die Yisa tuntunta die di lagisna ananj Yisa wa, die ba piasi wa di, "Ti Ycmutiej, saŋka gie fu baa fu gbatl tunj Izara vuosi a nyul Romani vuosi nuusi me ta yinjji a yi ti ti naari?"

⁷ Die Yisa di bal ba di, "Njmul ka yi ni sienj di ni sum saŋŋa ananj daa dieke waha gie di balla a yi, sie u nyuna ma. ⁸ Ama saŋŋa dieke u Halkasika di baanj kenj a suuj ni ma wa, ni nan ye hagarul, ta nan yi n siaratielij Jerusalemi ma, ananj Judia tunjbanj mana ananj Samaria tunjbanj mana ananj dunja ka gie luga mana mana ma." ⁹ Die u bala waha gie a kpatl wa, die ba ye Njmul di vana u jual gara njmujikpenj, ba daansa wa, ta die nujmara wla ba ka bi biagi a ye wo.

¹⁰ Die ba ye ko a zie a daansa njmujikpenj u gana wa, womi dembisi bale di yeegi nyulylala a kenj a zie ba jigij, ¹¹ a piasi ba di, "Nunuj Galili dembisi, bie ni zie giena a daansa njmujikpenj dene? Yisa wa gie di nylna ni jigij a jual a ga arizanna naa wa, u nan daansi a yinjji a kenj siba ni yene wo u jualna a ga arizanna die wo."

Vuodieke die di zene Judasi nanj ma wla

¹² Womi die Yisa tuntunta di yinjji a nyul Olivi Tusi kunkogiri me a ga Jerusalemi. Mi ananj Jerusalemi die yiwo siba mali chibul. ¹³ Die ba gana a ga juu Jerusalemi wa, die ba ga juu juodieke me ba benne wo:

Vuodiekemba die di benne mi die wone Piita ananj Jcck ananj Jemisi ananj Andurusi ananj Filipi ananj Tomasi ananj, Batolomiwo ananj Matiwo ananj Alifusi bua Jemisi ananj Simoni, vuodieke die di yaala banul juu vuosi yalluma ba gbanj wa ananj Judasi, Jemisi bua. ¹⁴ Die ba njaanj laguma saŋŋa mana ananj hcguba batanj ananj Yisa nuj Meri ananj Yisa numballi a juusa Njmul ananj sugubalmul.

¹⁵ Die ka daraa ale kuanj chaanj, ta Yisa kuanjandusul siba vuosi kcbiga ananj banjisi-le die di lagisi kal, ta Piita die di hagi a zie ba sul ¹⁶ a baari di, "N numballi, sie wudieke Njmul Halkasika die di vana Davidi di maagi Njmul gbanjku ma wa yaa gamma Judasi waha kenj yi wusie. Judasi wa die yine vuodieke di daguna vuosisi ba yigi Yisa wa. ¹⁷ Ama Yisa die vuarna tunj ananj wunul di ti tuma Njmul tunj dieke ti tunna ananj wa."

¹⁸ (Judasi tumbati nyuar ligirehe die u nagl a daa tunjbanj, me gbanj die u nan kpi, ta u nyuljbanul die di natl yuori u nyuubie mana die di nyul a jaasi.

¹⁹ Vuodiekemba mana die di benne Jerusalemi ma die di wul ka wla. Naa chlanj ma die ba wasa mi ba wubalul ma di Akelidama, ka chlanj wone "Zul tunjbanj.")

²⁰ Dama "Di maagija Yula gbanj dieke di benne Njmul gbanjku sul di,

'Vaa u jigiri yi jigizetikir;

da vaa vuonj bemme ka ma.'

Di bi a maagi dlanj bbra di,

'Vaa vuogaanj zie u nagisi ma a tuma u tuumaha.'

²¹ "Die wla di mu ti vuari vuodiekemba die di dna tunj ananj Yisa a dia saŋŋa mana wa wunul ²² a piili a nyul saŋŋa dieke Jcck vuodieke di sunana vuosi Njmul nyaabu a yaa ga tugl saŋŋa dieke die Yisa di jualna a ga arizanna ta va ti wa, anj u gutl ti ma anj ti dii Yisa kumbu hagul tuuma daansa."

²³ Die wla die ba vuari vuosi bale; Josefu vuodieke die ba wasunana Baasabasi (Ta ba bi wasa Jusitusi), ananj Matiasi. ²⁴ Womi die ba juusi Njmul di, "Ti Ycmutiej, funul fu sibana vuonj mana sul di suna die, die wla ti Ycmutiej, dagl ti vuosi bale wa gie sul fu vuarna vuodieke ²⁵ di u yi tuntuntu a zie jigidieke Judasi di vana ta ga jigidieke di muna di u bemme wo."

²⁶ Die ba juusina Njmul a kpatl wa, die ba yi chaacha di ba vuari saara ale wo kaani, die chaachaaka di ga

nan Matiasi ma, die ba nagı wa gutı Yisa tuntuntıba ban anan kaanı wa ma.

Nımutı Halıkasıka kenıń wıa

2 Die duuga dieke ba wasınana Pentikosi wa dı tugına Yisa kuanandusırın mana die dı lagıstı tan jıgıbalımın. ² Womi die watı dı nyın ımınsıkepen a dı-ma sıba bulıgıstı kpenkpin dı nıgunana ta die keń su- ulı juodieke ba kala wa mana. ³ Ta die ba ye jaan sıba bolınyaatı dı nyına a keń a kalı ba wunı mana sikepen me, ⁴ ta die Nımutı Halıkasıka die dı suulı ba mana, die ba piılı a bala wubalıktı gaastı diekemba ba kana ka wu- ma sıba Nımutı Halıkasıka dı dagına ba dene.

⁵ Die Juu vuosi die dı dına Nımutı die dı bie Jerusalemi sanıka mi, die ba nyın wa tıgıstı mana dunıa ma a keń mi. ⁶ Die ba wunna watı gie die wo, die kpkpaan dı lagıstı mi, die dı yi ba mana mamachi dama die Yisa kuanandusırıba die bala wubalıktı gaastı, ba wunı mana dı wumma u jabalıktı ma. ⁷ Die dı yi be ma- machi pam die ba ptası tan dı, “Vuosisi gie dı balala naa, ntaa ba mana yiwo Galılı vuosi?” ⁸ Ta bıa yine tı wunı mana dı wumma ba u gban gban u wubalıka ma? ⁹ Tı batan nyın wa Patıa anan Midıa anan Elamı anan Mesopotamıa anan Judıa anan Kapadosıa anan Pontusı anan Asia, ¹⁰ anan Fırıgıa, anan Pamıfılıa anan İjıpitı anan Lıba chaaku tıgıstı dı gıgıne Sayırenı; ta tı batan dan dı nyın Romı, ¹¹ ta tı batan Juu vuosi, ta batan dan dı yi buurıgaastı diekemba dı tarıgına ba jıamın ta dı Juu vuosi Nımutı, ta tı batan dan dı nyın Kırıetı anan Arabıa, ama tı mana wumma ba balala tı gban gban tı jabalıktı ma, ta bıra Nımutı yaa gamma mamachi wukpuma u yine.” ¹² Die dı yi be mamachi pam die ba ko ptasa tan dı, “Wurı gie chıan yiwo bıa?”

¹³ Ama ta batan die dı laa ba ta vuarı ba fala a baarı dı, “Ba nyuu wo daan a bugı.”

Piıta wubalıka wıa

¹⁴ Womi Piıta die dı hagı u chanchaalıba ban anan kaanı wa sunsun a zie kpkpaaku nının; ta die a balı anan lılkpin a yla kpkpaaku dı, “N chanchaalın Juu vuosi anan nı vuodiekemba mana dı benne Jerusale- mı, nı wumma mıgı ta vaa n bala nı wurı gie chıan. ¹⁵ Nı yile dı vuosi gie bugıye mıgı, ama ba ka bugıye, dama dı ye yiwo sukunı hawastı awayı sanın. ¹⁶ Ama wudieke nı yene wo yiwo wudieke Nımutı naazua Jowelı die dı balı dı ka nan keń yi, dı, ¹⁷ Nımutı baarı dı; Dunıa kpatın sanın, naa man nan yi:

n nan daansı vaa n Haalbu sunın vuonı mana ma; ta nı dembıbısi anan nı hıgılası nan bugı balı manın Nımutı wubalıka, ta nı nahaalın anan daa nyınkura nan sıba wusıe yaa gamma Nımutı wıa ba daansa ma.

¹⁸ Sanıka mi n nan tın n Haalbu vuodiekemba dı tunnana wudieke n yaalala ma, dembısi anan hıgıba mana, ta ba gban nan daansı bugı balı n wubalıka.

¹⁹ N nan keń tın tınkuma ımınsıkepen anan mamachi dagıtı tınngbanıa gie me, ta zın anan bolın anan nyusı nan daansı berı, ²⁰ sanıka mi Nımutı nan sıbı, ta chıku dan nan tarıgtı a ımuntı sıba zın, naa nan yi ta tı Yımutın ye yının keń tınngbanıa gie me a dıı vuosi sarıya; ta u yının kenın daraan nan yi daakpenkpin; ²¹ ta vuodieke mana dı keń juustı wa u saan ma nan ye gbatıtanın.”

²² Die Piıta dı bı baarı dı, “Nının İzara vuosi, nı wum- ma wudieke n yaala n balı nı yaa gamma Yisa vuodieke dı yine Nazerıtı vuoke wıa; nı gban gban nı sıba a baarı Nımutı die vana die u tuma mamachi tınkuma anan dagıtı mi nı jıgın, ta a dagı sıba Nımutı die tunna wa. ²³ Ama Nımutı gban gban die sıba wudieke dı bala ka yi, ta die a sanı a nagı Yisa a yı nı nuusı me, ta yi nı vuobıtı dı kpaastı wa a dıstı da- garıku ma a kuu wa, ka dagı sıba nının nı senne kuu wa. ²⁴ Ama die u kpine wo ta ye bie kunı nuusı me wo, ta Nımutı die dı gbatı wa a nyın kunı nuusı me, dama kunı die wo hagı dı ka pıgılı wa. ²⁵ Dama Davıdı die balı wıa yaa gamma u ma dı, ‘N sıba a baarı dı n Yımutın Nımutı berı anan mıgı sanın mana, ta bı zie n kuanı ta sunın mıgı amı n kaan ye danın. ²⁶ Naa chıan ma n yaa sugıftalın ta bala sugıftalı wubalıka. Man keń kpi gban, ama n nan dı yaa tama Nımutı dı balla u yi wudieke a yı mıgı wıa,

²⁷ dama u kaan vaa n haalbu wıarı kpiılın tıgın. N yiwo u vuovarıktı, ta u kaan saagı an n nyınng- banın keń huugı vırtın ma. ²⁸ Ta bı dagı mıgı mııvolı sıetı, ta fu benne n jıgı dıan dı yla mıgı sugıftalın pam.’” ²⁹ Ta Piıta dı bı balı dı, “N nımbalı, n baa n balı yuorı nı mıgı, yaa gamma tı chııkkunı Davıdı wıa. Die u kpiye mıgı ba guu wo, ta u vırtın dı ye bie gıena a keń tıgı jıne. ³⁰ Die u yiwo Nımutı naazua, ta die sıba dı Nımutı yı wa nuan dı, dı yi u kpi, u nan daansı vuarı u haagıstı wunı an u kala u naagbanıtı ma. ³¹ Davıdı die sıba wudieke Nımutı die dı balla u yi, ta die balı wıa yaa gamma Nımutı Vuovarıktı Masıa wa kunı hagı wıa, dı: ‘Nımutı Vuovarıktı kaan daansı wıarı kpiılın tıgın; ta u nyınngbanın dan kaan huugı vırtın ma.’” ³² Ta Piıta dı bı baarı dı, “Yisa wa gie Nımutı die dı va u hagı kunı me, ta tı mana dı yi u kumbu hagı daan-

statielij. ³³ Ta Njmurj dı bı kɔtɪ wa u jualı kalı u nuudi-
igijj chaanj, u kala wa Njmurj dı yɪ wa u Halıkasıka die u
yɪna nuanj dı u nan yɪ tɪ wa u vaa bu keɲ suuɲ tɪ ma.
Lele dı yiwo Halıkasıka nı yese ta wumma tɪ jigijj
dene. ³⁴ Die Davidi dı kpine wo, die u ka jualı ga
arızanna ma ananj nyuɲgbanıj: ama ta die u baarı dı;
'Tɪ Yɔmutiej Nabidie Njmurj balı a yɪ n Yɔmutiej dı:
Kala n nuudiigijj chaanj

³⁵ a ga tugı saɲɲa dieke n baanj nagı fu dataası a yi fu
nuusi me.'

³⁶ "Die wɪa dı vɪna ta nınuɲ Izara vuosi mana summa
dı Yisa wa gie, die nı vana ba kpaası dagarku ma wa,
wunıj ta Nabidie Njmurj dı dagı dı wunıj u yine
Vuovuarkıj Masia wa, ta bı yi tɪ Yɔmutiej."

Vuosi tuse ataa die dı yi Yisa yada dene

³⁷ Die vuosi gie dı wunna naa wa die ba sugıtı dı
faası chuusi pam. Die wɪa ba plası Piita ananj u chan-
chaalıba dı, "Tɪ numballı, bıa tı baa tı yi?"

³⁸ Piita die dı balı a yɪ ba dı, "Sie nı mana vaa nı tum-
blatı, anj tı su nı Njmurj nyaabu Yisa Masia saanj ma,
amu Njmurj nagı nı tumbıatı a chaanı, ta u yɪ nı u piini
dieke dı yine Njmurj Halıkasıka. ³⁹ Dama Njmurj die yɪ
nuanj dı u nan nagı u Halıkası a yɪ nuuɲ ananj nı ballı,
ananj vuodiekemba dı benne saasaa, ananj vuodiekem-
ba mana tı Yɔmutiej Nabidie Njmurj dı baanj wa anj ba
tuo u nuanj."

⁴⁰ Ka kuanj chaanj, Piita die dı balı ba wɪa pam ta
kpaanj ba ananj nuɲɲmuna dı, "Nı vuarı nı gbanj a nyuɲ
Njmurj tıbıdatı dieke dı kienene lele gie vuobıatı gie
ma wa." ⁴¹ Die ba pam die dı tuo Piita wubalıkaha a dii,
die ba yiwo sɪba vuosi tuse ataa, ta ba su ba Njmurj
nyaabu, ta ba gutı ba ma. ⁴² Die saɲɲa mana ba njanj
bugıra a nyına tuntuntıba jigijj, ta die a lagıma a
pɔgıla tanj ananj nuabalımuɲ, ta lagıma die nyındiike, ta
bı lagıma a juusa Njmurj.

Yisa kuanjanvuosi berin

⁴³ Ta njanjanı die dı yalı vuonj mana; tuntuntıba die
dı yi mamachi tunkpuma pam ananj Njmurj hagıruɲ wa.
⁴⁴ Die Yisa kuanjanvuosi mana die dı pɔgılı tanj ananj
nuabalımuɲ ta tıa ba nyinti a yıa tanj. ⁴⁵ Ta die a naga
ba faarı a daa a naga ligirehe a tıa a yıa tanj, dı muna
vuonj mana tuo die. ⁴⁶ Daanj mana ba ko lagıma tanj
Njmurj jıamıj juokpeɲkpıku ma a jıama Njmurj ama ba
nyuɲ mı, ba njanj gara tanj tige a lagıj die nyındiike
ananj sugıfıalıj ananj sugıylalıj ananj tanj. ⁴⁷ Ta saɲɲa
mana ba njanj bıra Njmurj, ta vuonj mana die dı yalı
sugıfıalıj ananj ba. Ta daanj mana tı Yɔmutiej njanj
vasa vuosi dı yese gbatıtanıj ta guta ba ma.

Piita ananj jɔɔn die dı gbaanna gbarıgıj dene

³ Daanj kaanı Piita ananj jɔɔn die dı gara Njmurj
jıamıj juokpeɲkpıku ma, Njmurj juusi saɲɲa, ag-
baa kuanj chaanj hawası ataa saɲɲa die wonde. ² Womi
sanuarı tıj, sanuarı dieke die ba wasınana "Sanuavı-
ka" daa wunıj die dı yine gbarıgıj u mıstı mana ma
ma die dı kalı mı. Daanj mana die ba njanj chii wo muɲ
a keɲ kalıj sanuarı gie tıj u dı juusa vuodiekemba dı
juunene Njmurj juoku me ligire. ³ Die u yene Piita ananj
jɔɔn dı balla ba juu wo, u juusi ba ligire. ⁴ Die ba mana
dı yıɲıj a daansı wa die, womi Piita die dı baarı dı,
"Daansıma tı." ⁵ Die wɪa die u daansa ba ta yaa tama
sıba u nan ye jaanj a nyuɲ ba jigijj. ⁶ Ama Piita die dı
balı a yɪ wa dı, "Tɪ wo ligire, ama tı nan yɪ fu jadieke tı
yalla. Manıj n yɪ fu nuanj Yisa Masia vuodieke dı yine
Nazeriti vuoke saanj ma, hagı chıj" ⁷ ta yigi u nuudi-
igijj me a sunıj wo u hagı zie. Lele womi daa wa
nagıstı ananj u naachıgısa dı ye hagıruɲ; ⁸ u hagı a yugı
a zie u nagıstı ma a dı dıa a chıj chıj. Womi die u dı
ba kuanj a juu Njmurj jıamıj juokpeɲkpıku ma a chıj
ta yuga a bıra Njmurj. ⁹ Die vuosi mana dı yene wo u
chunnana ta bıra Njmunı, ¹⁰ die ba mıɲıjı wa dı
vuodieke dı njanj kala Njmurj jıamıj juokpeɲkpıku
sanuarı tıka jigıdieke ba wasınana "Sanuavıka" a
juusa wa wonde, die dı yi be mamachi ananj njanjanı
ananj wudieke dı yine a yɪ wa wa.

Piita die muulna Yisa wuvına dene

¹¹ Die daa wa die dı goori Piita ananj jɔɔn a yalı, die
dı yi vuosi mana mamachi ba chıgı ga ba jigijj, jigı-
dieke die ba wasınana "Solomoni Lufaanı" wa. ¹² Piita
die dı yene vuosisı u plası ba dı, "Nınuɲ Izara vuosi,
bıa wıru gie dı yi nı mamachi? Ta bıa nı daansa tı sɪba
dı yiwo tı gbanj gbanj tı hagıruɲ yaa tı wuvına wɪa tı yi
daa wa gie dı chıj? ¹³ Nabidie Njmurj, vuodieke die
Abarahamı ananj Aziki ananj Jakobu die dı jıanna wa, ta
bı yi Njmurj dieke tı chıalıba die dı jıanna wa, wunıj u
kɔtına u Tuntuntu Yisa nımuɲsıkeɲ ananj u gbanj gbanj
hagıruɲ. Wunıj die nı nagı a yɪ tı nyıɲkuraha nuusi
me, ta zeti wo Paliti nuɲɲa saɲɲa dieke Paliti die dı
yaalala dı u vaa u ga yɔru wa. ¹⁴ Die u yiwo Njmurj vuonj
ta bı yi vuovınuɲ ama die nı zeti wo mıj ta balı Paliti
dı u vuarı vuokuuru wa a yɪ nı. ¹⁵ Die wɪa, nuuɲ die nı
yine ba kuu Miivoliyuuru wa; ama Njmurj die dı vaa u
hagı kuɲ me, ta tınuɲ tı yine wıru gie daansıatielij.
¹⁶ Dı yiwo Yisa wa saarı yıko tı wa dı yi daa wa
gbaamıj. Gbarıgıru gie yiwo vuodieke nı wone sɪba ta
bı yese wo, ama u keɲ ye gbaamıj, dama u yine Yisa
saanj yada wa wɪa. U yine Yisa saanj yada wɪa u ye
gbaamıj ta zie nı mana nuɲɲa naa.

¹⁷ "Lele n numballı, n sɪba a baarı wudieke nuuɲ ananj
nı nyıɲkuraha dı yine ba kuu Yisa wa, die nı ka sɪba

wudieke die ni yinene chɔŋ. ¹⁸ Ama Njɔmɔ die wɔŋ balɔ u wurɔ a yi u naazualɔba, ta ba gbaŋ die dɔ balɔ a yi vuosi dɔ sie u Vuovuarkɔrɔ Masia wa dii wahala. Die u vaa ka seŋ yi wusie sɔba ni yine die wo.

¹⁹ "Die wɔla ni vaa ni tuntumbɔtɔ ta yinŋi a keŋ Njɔmɔ jigiri amu u nagɔ ni tumbɔtɔ a chaa ni, ²⁰ ta u nan bi yi ni haaltɔ voosin, ta bi tun Yisa Masia ni jigiri, vuodieke u wone a vuari wa a yi ni wa. ²¹ Ama sie Yisa wa wɔrɔ arzanna ma a ga tugɔ saŋŋa dieke Njɔmɔ dɔ bala u wunɔ jaan mana sɔba die u vana u naazualɔkasɔ mba die dɔ benne kurɔ ma wa dɔ balɔ wa.

²² "Die gbaŋ Mosisi dɔ baari dɔ, 'Ti Yɔmutien Nabidie Njɔmɔ nan daansi yi ni naazua sɔba u tunna mɔŋ naa, ta u nan yi ni gbaŋ gbaŋ ni vuon. Nɔnɔ ni mu ni wumma wudieke mana u balala ni. ²³ Vuodieke mana dɔ kana ka wumma wudieke mana wunɔŋ naazua wa mi dɔ balala, Njɔmɔ nan vuari die vuoke a nyɔŋ u vuosi me ta chuusi wa.'

²⁴ "Ta Njɔmɔ naazualɔŋ banɔŋ ba aŋaŋ naazua Samuli aŋaŋ vuodiekemba die dɔ kenne u kuon chaati ta die bala Njɔmɔ wɔla die wɔŋ balɔ wudieke dɔ yinene daari gie nuon. ²⁵ Njɔmɔ nua diekemba die u yɔna u naazualɔba, yiwo ni suti, a bi gutɔ, nua dieke Njɔmɔ dɔ yɔna ni chɔŋkuulɔba gbaŋ yiwo ni suti. Dama die u balɔ wa Abarahami dɔ, 'Fu haagɔ wunɔŋ ma, maŋ nan daagi a yi alibarika yi tunŋbanŋa gie vuosi mana.' ²⁶ Die wɔla Njɔmɔ dɔ vuari u Tuntuntu Masia wa ta wolin tun wa ni jigiri, dɔ u vaa ni chigi a nyɔŋ ni tuntumbɔtɔ ma ta ye alibarika ka."

Die ba yalla Piita aŋaŋ ɔɔɔn a ga nyɔŋkura nuŋŋa dene

4 Die Piita aŋaŋ ɔɔɔn die dɔ yene ko bala wɔla a yɔla vuosisi, die Njɔmɔ kɔkaabɔtɔba aŋaŋ Njɔmɔ jɔamɔŋ juokpenkɔkɔ sojasisi jakuon aŋaŋ Sadusisi vuosi dɔ keŋ ba jigiri, ² dama die ba ju wa sunyɔŋŋ a yi Piita aŋaŋ ɔɔɔn, dɔ ba dagunana vuosisi dɔ Yisa die hagɔ kurɔ me wɔla, ka dagɔ sɔba kunti nan daansi hagɔ kurɔ me. ³ Die wɔla die ba yigi be a nagɔ ba a yi dansarika sun dɔ tun vɔŋ, dama yun die wɔŋ a sibe mɔŋ. ⁴ Ama daadan diekemba die dɔ wunna Piita aŋaŋ ɔɔɔn baluku die dɔ yi Yisa yada ta yi Yisa kuonandusɔŋ. Ta vuodiekemba die dɔ dina Yisa dɔ yi sɔba vuosi tuse anu.

⁵ Tun die dɔ vunna, Juu vuosi nuŋŋandusɔŋba aŋaŋ ba nyɔŋkura aŋaŋ mɔraha dɔdagɔba die dɔ lagɔŋ taŋ ba lagumɔŋ jigiri Jerusalemi ma, ⁶ die ba lagɔŋ aŋaŋ Njɔmɔ kɔkaabɔtɔba jakuon Anasi aŋaŋ Kayafasi aŋaŋ ɔɔɔn aŋaŋ Alekizanda aŋaŋ Njɔmɔ kɔkaabɔtɔba jakuon tigin vuosi batan. ⁷ Die ba yi Piita aŋaŋ ɔɔɔn dɔ keŋ zie ba sunsun ta ba pɔasa ba dɔ, "Bla hagɔŋ ni yallɔ, ta muna saan ma ni yie wɔla die?"

⁸ Womi Njɔmɔ Halikasika die dɔ hagɔ Piita ma u yinŋi a balɔ ba dɔ "Nɔnɔ nuŋŋandusɔŋ aŋaŋ nyɔŋkura, ⁹ dɔ ni ni pɔasa ti jinne yaa gamma wunɔŋ dieke ti yine a yi

gbartɔŋ gie aŋaŋ u yene gbaamɔŋ dene, ¹⁰ die nuŋ, ni mana aŋaŋ Izara vuosi mana summa dɔ dɔ yiwo Nazeriti vuoke Yisa Masia saan ma ta daa wa gie dɔ ye gbaamɔŋ ta zie ni nuŋŋa naa. Yisa wo mi die ni yi ba kpaasi wa dagariku ma a kuɔ wa wa ama ta Njɔmɔ dɔ vaa u hagɔ kumbu me wo. ¹¹ Wunɔŋ u yine vuodieke Njɔmɔ gbaŋku dɔ balɔ u wɔla dɔ

'Tan dieke nuŋŋ mɔmɔrɔba dɔ zetine wo yinŋine a keŋ burɔŋ gɔŋgɔŋyugɔŋŋ taŋ vɔŋŋ.'

¹² Ta vuon saan bi wori tunŋbanŋa gie me ta Njɔmɔ dɔ yi vuosi dɔ ti ye gbatutaanɔŋ, sie Yisa nyuna ma."

¹³ Die lagɔŋku vuosi dɔ yene Piita aŋaŋ ɔɔɔn dɔ dine dembisi dene wo, ta die ba bi mɔŋŋ dɔ Piita aŋaŋ ɔɔɔn die yiwo vuodiekemba dɔ kana ka sɔba gbanɔŋ die dɔ yi be mamachi, ba mɔŋŋ dɔ die banɔŋ aŋaŋ Yisa die benne. ¹⁴ Ama die ba yene daa dieke die dɔ yene gbaanɔŋku dɔ ziene Piita aŋaŋ ɔɔɔn jigiri die ba ka biagi balɔ wun a chuusi ba. ¹⁵ Die wɔla die ba vaa ba ye nyɔŋ lagɔŋku jigiri, ta ba wa ye taŋ, ¹⁶ ta pɔasa taŋ dɔ, "Bla ti nan yi dembisi gie? Dama vuodieke mana dɔ benne Jerusalemi ma sɔba mamachi wudieke ba yine, ta ti kaan biagi chiisike. ¹⁷ Ama ni vaa aŋ ti kpaan ba dɔ ba daa bi wa Yisa saan a yi vuon, amu vuosi kaan wun Yisa wurɔ gie."

¹⁸ Die wɔla die ba bi wa ba a keŋ juu a balɔ ba dɔ "Ni summa ni bi nagɔ Yisa saan a balɔ yaa dagɔ vuon bɔbra." ¹⁹ Ama Piita aŋaŋ ɔɔɔn die dɔ yinŋi a balɔ ba dɔ, "Nɔnɔ ni gbaŋ gbaŋ ni yilime dɔ bla muna Njɔmɔ jigiri? Ti saagi a yi ni ta zeti Njɔmɔ nuon yaa? ²⁰ Dama ti kaan biagi vaa wudieke ti gbaŋ gbaŋ ti yene ta wun wa balɔŋ." ²¹ Ta die lagɔŋku nyɔŋkuraha die dɔ bi kpaan ba aŋaŋ nuŋŋmuna ta vaa ba ga yɔrɔ, dama die ba ka ye wun ba baan nagɔ a datɔ ba tɔbɔŋ, dama vuosisi die faasi bala mɔŋ ta bɔra Njɔmɔ saan aŋaŋ wudieke dɔ yine wo. ²² Daa dieke die dɔ yene mamachi gbaanɔŋku die tun bɔna banɔŋ-nusa.

Yisa kuonandusɔŋ die dɔ juusina Njɔmɔ a yaala Dembisi dene

²³ Die ba dine vaa Piita aŋaŋ ɔɔɔn wa, die ba yinŋi ga ba chanchaalɔba jigiri a balɔ ba wudieke Njɔmɔ kɔkaabɔtɔba jakuon aŋaŋ nyɔŋkuraha dɔ bala ba wa.

²⁴ Die ba wunna naa wa, die ba mana die dɔ lagɔŋ taŋ aŋaŋ sugɔbalumɔŋ a juusi Njɔmɔ dɔ "Ti Yɔmutien Nabidie Njɔmɔ, fu naana ŋmɔŋsikpen aŋaŋ tunŋbanŋa gie, mugɔkɔuma aŋaŋ nyindiekemba dɔ benne a ma, ²⁵ die Halikasika ma fu dagɔ ti chɔŋkuon Davidi vuodieke die dɔ yine fu tuntuntu, ta die u bugɔ balɔ fu Halikasika yiko me dɔ

'Bla yine vuodiekemba dɔ kana a ka yi Juu vuosi dɔ purɔ aŋaŋ sunyɔŋŋ, ta Izara vuosi dɔ sama saan tɔgɔtɔ

²⁶ ta tungbanja gie naara anan ba nyunkura di lagisi tan

a tuole di ba wagi anan Nabidie Nmun anan u Vuovuarikiri Masia wa.

²⁷ "Di yiwo wusie di, Herodi anan Pontiwosi Paliti anan vuodiekemba di kana a ka yi juu vuosi anan Izara vuosi die sen lagisi mun tika ma ta san di ba kuv kasituntuntu Yisa, vuodieke die fu vuarina a zie wo. ²⁸ Die ba lagisiya mun di ba yi wudieke mana fu hagarun anan fu yaalun ma fu wone a san di ka nan yi wo. ²⁹ Ta lele ti Yomutien, ye vuosi gie di naana a juo ti nmaamun dene, ta vaa tunun vuodiekemba di yine fu yonisi baluma fu waha gie anan dembisi pam, ³⁰ ta tuntun fu nuun ta yi yagutieliun ye gbaamun, ta vaa ti yime mamachi wukpuma pam anan fu kasituntuntu Yisa saan hagarun ma."

³¹ Die ba dine a juusi Nmun a kpati wa, jigidieke ba laguna wa di don, ta Nmun Halikasika die di suuli ba mana die ba piili a bala Nmun waha anan suguhagrun.

Die ba tiana ba nyinti a yia tan dene

³² Sanja mi Yisa kuanandusrun mana die di lagun tan anan sunanyili balun anan sugubalun, ta tia ba nyinti a yia tan. Vuon die ka baari di u suwa jaan.

³³ Die sanja mi tuntuntba die didi ti Yomutien Yisa kumbu hagin daansa, ta daansaka die yaa hagarun pam, ta Nmun die di yi alibarika pam a yi ba mana ma.

³⁴ Die vuon wo ba sun a waari jaan, dama vuodiekemba die di yalla ba gban gban kuati yaa tige naan nagha a daa mun a yaa ligirehe, ³⁵ a ken tuntuntba jigun, ta ba nagi tia a yi vuon mana u yaala dene.

³⁶ Die daa wunyi die bie mi u saan di di Josefu, ta die yi Liiva buurin vuon, ta ba muru wa Saapurusi, vuodieke tuntuntba di wasunana Banabasi (ka chian yine susunjiro), ³⁷ die di ken nagi u kuan a daa, a yaa ligirehe a ken a yi tuntuntba.

Ananiasi anan u hogu Safara wia

5 Ama daa wunyi gban die benne a di Ananiasi ta u hogu dan di di Safara. Die ba nagi ba faari a daa, ² ta die nagi ligirehe a tan a lobi, ta u hogu wa di siba ha wia, ta die nagi ligirehe tialuka ha a yaa ga yi tuntuntba ha. ³ Piita die di plasi wa di, "Ananiasi, bia fu vaa Sitaani di juu fu sun a nyanji fu, ta yi fu chibi nmunchibi a yi Nmun Halikasika ta nagi ligirehe a tan fu tuone a nyun kuaku ma fu naguna a daa wa? ⁴ Die fu yene ka nagi ka a daa wa, die ka ka yiwo fu sutu? Ta die fu naguna ka a daa wa, ligirehe die ka yi fu sutu? Ta bia yine fu yile fu sun ma a yi naa? Funun fu ka chibi nmunchibi a yi wa vuota, ama fu chibi yi wa Nmun." ⁵ Die Ananiasi die di wanna naa, die di kpi a nan. Die nmaankpenkrun di juu vuodiekemba mana die di wanna u kumbu waha. ⁶ Womi daluaka die di

ken nyun a muuri u nyungbanja anan garun a chii wo a nyun a ga guu.

⁷ Ka kuan chaan hawasi ataa, u hogu wa die di ken juu jigidieke Piita die benne wo, ta ka siba wudieke di yine. ⁸ Ta Piita di plasi u gban di "Bali mun, funun anan fu churu wa di naguna ni kuaku a daa wa ta tuo ligirehe a mana wanna?"

Die u yinji a bali wa di "Wa, bu mana wanna."

⁹ Die wia Piita die di plasi wa di, "Bia funun anan fu churu wa di yi nuabalun di ni magisi Ti Yomutien Halikasika. Daa diekemba di guune fu churu wa, bie wo sanuari tun lele, ta ba nan chii fu gban a nyun a ga guu." ¹⁰ Lele womi die u kpi a nan tungban, ta daluaka ha die di a ken juu a ye di u kpiye mun, ba chii wo a nyun a ga guu u churu wa lugun. ¹¹ Sanja mi die nmaankpenkrun die di juu Yisa kuanandusrun mana anan vuodiekemba die di wanna waha.

Tuntuntba die di gbaana daadan dene

¹² Sanja mi tuntuntba die di tuma mamachi tunkpuma pam vuosisi jigun. Ta Yisa kuanandusrun mana die di naan lagisi tan Nmun jiamun juokpenkpuku, Solomoni lufaaka jigun. ¹³ Ama vuodiekemba di kana ka yi Yisa kuanandusrun di wo sikimin a baan gaan ba gban a guti ba ma, ama ta die yia ba juluma pam, ¹⁴ ama dembisi anan hoguba pam die di yi ti Yomutien yada ta guti u kuanandusrun ma. ¹⁵ Die tuntuntba di yinene wudiekemba ba wia, vuosi die di chii yagutieliun a nyun sieti ma, a nagi ba duan gadosi anan kalunsi ma a mu Piita di ken chun tiana u ligisin nan nan ba ma an ba ye gbaamun. ¹⁶ Ta die kpikpaan die di nyun tunkpanjisi die di gbine Jerusalemi a yaa ba yagutieliun anan vuodiekemba jumbati di yalla a ken, die ba mana di ye gbaamun.

Tuntuntba wahala diile wia

¹⁷ Die wia Nmun kukaabitba jakun anan u kuanandusrun mana anan Sadusisi vuosi batan pam die di yaa suguban anan tuntuntba, ta die yi ¹⁸ ba ga yigi be a kpari ba dansarika ma. ¹⁹ Ama yuku me Nmun malaka die di ken sun a yuori dansarika ka sanuaha di tuntuntba ken nyun, ta bali yi ba di, ²⁰ "Ni gamma a ga zie Nmun jiamun juokpenkpuku ma a bali vuosisi miivoli haalku gie wia mana." ²¹ Die tuntuntba die di tuo u nuari, die sukuleelin die ba ga juu Nmun jiamun juokpenkpuku ma a piili a daga vuosi waha.

Die Nmun kukaabitba jakuuri anan u kuanandusrunba die di wa juu vuosi nyunkura mana a lagun tan, ta die yi nuun di ba ga dansarika ka sun a ga vuari tuntuntba a ken ba nunja, ²² Ama die ba gana tugi dansarika ka suku die ba ka ye be ta yinji ga lagun jigun a ga baari di ²³ "Ti gana a tugi dansarika ka jigun, ti ye ka munji kpari mun ken ken, ta gbubaritba di

zie sanuaha tuj a gbari, ama ti yuorine sanuaha ta vuorj mana wo ka surj." ²⁴ Die Nymuj kukaabittba nyurjkuraha anarj Nymuj jlamuj juokpenkpuku sojasisi jakuuri di wanna naa wa, die di yi be mamachi ba yile wudieke di yine wo. ²⁵ Womi vuorj wonyi die di kenj juu mi a baari di, "Ni ye, daa diekemma ni nagina a yi dansarika ma wa zie Nymuj jlamuj juokpenkpuku ma a daga vuosi Nymuj wia." ²⁶ Die wia sojasisi jakuuri die di nagl u dembisi ba ga yaa tuntuntba kenj, ama die ba ka vuari ba anarj haguruj, dama die ba chigi njmaamuj di vuosi nan taa ba tana.

²⁷ Die ba yalla ba kenj wo, die ba vaa ba kenj zie lagurku nurja, ta Nymuj kukaabittba jakuuri bal ba di, ²⁸ "Die ti yi ni wa nuarj anarj nurjmina, di ni da kenj dagl vuosi Yisa saarj ma, ama ni ye wudieke ni yine, ni nagl daglku a muuli Jerusalemi mana, ta yaala ni yi ti Yisa kukuuruj."

²⁹ Ta Piita anarj tuntuntba banuj ba di yinjji bal ba di "Sie ti saagl Nymuj nuarj ta daa vuota nuarj. ³⁰ Ti chokjukooluj Nymuj die vana Yisa di hagl kurj me, die ni kpaasuna wa dagariku ma wa ta kuu wa wa. ³¹ Nymuj die di kotl wa a juall wa a kaluj u nuudiigirj a yiwo Nurjandusuru anarj Gbigbatitaantu, di u yi Izara vuosi sienj di ba chigi nyurj ba tuntumbiatl ma arj Nymuj nagl ba tumbiatl a chaa ba. ³² Tunuj anarj Nymuj Halikasika yine Yisa kumbu haguj daansa tielinj; Nymuj di nagina Haall dieke wo a yla vuodieke mana di tuone u nuarj."

³³ Die nyurjkuraha die di wanna naa, die ba ju sunyuruj pam di ba kuu tuntuntba. ³⁴ Ama Farasisi vuorj wonyi die benne lagurku me ta u saarj di di Gamalia, ta yi muraha didaguru, vuorj mana die di yla wa juluma pam; die di hagl lagurku ma a bal ba di ba yaa tuntuntba a nyurj arj ka yi suaa. ³⁵ Die u wa bal yi ba di "N chanchaaluj Izara vuosi, ni summa anarj ni bala ni yi vuosi gie wudieke wo. ³⁶ Sarja dieke di tiana wa, Tudasi die hagl a baari di u yiwo vuokpurj ta die vuosi siba kobus-nusa die di di u kuarj, ama vuosi batarj die di kenj kuu wa, die u kuandusuruba mana die di chigi a jaasi jigirj mana, ta u tuumaha mana die di yi yurj. ³⁷ Naa kuarj chaarj, ta Judasi, vuodieke di yine Galili vuoke gbarj die di kenj vuosi buslku sarja, die u tarluj vuosi batarj ylarj ta daadarj pam die di di u gbarj, ta vuosi die di kenj kuu u gbarj, ta u kuandusuruba mana die di chigi a jaasi jigirj mana. ³⁸ Die wia, leleke gie wurj nurj, n kpaama ni di ni ko vaa vuosi gie somm ta vaa ba ga, dama di yi ta ba tuumaha di yiwo vuota tuuma ka nan daansi kpatl. ³⁹ Ama di yi ta ka yi Nymuj tuuma, ni kaarj blagl a nyarjil ba; nunuj ni nan kenj ye ta ni waga anarj Nymuj."

Die lagurku die di tuo Gamalia kpaanju, ⁴⁰ ta die yinjji a wa tuntuntba a kenj juu, ta vaa ba tibi ba anarj kpaasurj, ta yi ba nuarj di ba da kenj wuj a bal wurj Yisa saarj ma, ta die vaa ba ga yurj. ⁴¹ Die wia, tuntun-

tiba die di nyurj lagurku jigirj anarj sugifaluj, dama Nymuj die yine be ba muna wahala diile Yisa saarj ma. ⁴² Ta die daarj mana ba njarj gara Nymuj jlamuj juokpenkpuku ma, ta bi gara vuosi tige me a daga ta muula wuvunaha di Yisa yine Nymuj Vuovuarkurj, Masia wa.

Ba vuaruna susunjirirj bayurpoyl wa wia

6 Sarja mi die Yisa kuandusuruj die di gutnana wa, ta vuonuj di kenj kenj juu vuodiekemba di balala Giriiki jabalukuj anarj juu vuodiekemba die di bala ba gbarj gbarj jabalukuj sunsurj, dama vuodiekemba die di balala Giriiki jabalukurj die baari di daarj mana ba njaana tia nyindiikehe ba kpihguba ka tuose siba vuodiekemba di bala juu jabalukurj. ² Die wia tuntuntba banj anarj ale wo die wa Yisa kuandusuruj a lagl tarj a baari di "Di ka mu di ti vaa Nymuj wia muuluj ta wurj nyindiike tiala ma. ³ Die wia n numballi, ni daansi ni surj a vuari dembisi ba bayurpoyl ni sibuna a baari ba berij vuna, ta yaa ylarj ta suuli wo anarj Nymuj Halikasika, arj ti nagl tuumaha gie yi ba nuusi me, ⁴ ta ti nagl tunuj ti sarja a yi Nymuj juusurj mi anarj Nymuj wia dagl ma."

⁵ Ta Yisa kuandusuruj mana die yaa sugifaluj anarj tuntuntba baluku. Die wia ba vuari Sitiiveni vuodieke die yall yada pam ta Nymuj Halikasika di suuli wo anarj Filipi anarj Porokorusi anarj Nikanori anarj Timoni anarj Pamenasi anarj Nikolasi, vuodieke die nyuna Antiyoku, ta die di ka yi juu vuorj, ama die di tarluj u jlamuj ta dia juu vuosi jarjku. ⁶ Die ba yaa ba ga tuntuntba jigirj, ta tuntuntba die di nagl ba nuusi a diisi ba sikipigile me ta juusi Nymuj yi ba.

⁷ Naa kuarj chaarj Nymuj wia die di bi muuli a ga jigirj mana, ta Yisa kuandusuruj die di guta lagl lagl Jerusalemi ma, ta Nymuj kukaabittba pam die di saagl Yisa wuvunaha ta yiwo yada.

Sitiiveni yigirj wia

⁸ Sitiiveni die di ye Nymuj sunjirj anarj haguruj pam, ta die di yie mamachi tunkpuma vuosisi surj. ⁹ Ama die dembisi batarj die di ka tuo wo. Vuodiekemba die di nuga nunhaguruj anarj Sitiiveni die yiwo juu vuodiekemba di yine yurjil, ta die ba vuari ba a nyurj ba yurjil ma. Die ba nyurj wa Sayireni anarj Alekizandira, banuj anarj juu vuosi batarj die di nyuna Silisia anarj Asia ma. Die ba gbarj ba yaa wa ba Nymuj jlamuj juorj. ¹⁰ Ama Nymuj Halikasika die di yi Sitiiveni ylarj pam, die ba ka blagl a nyarjil wa anarj u wubalukaha. ¹¹ Die ba kana ka blagl a nyarjil wa wia, die ba ga kpall dembisi batarj di ba bal di "Tunuj ti wurj wa u balala a chuusa Mosisi anarj Nymuj." ¹² Ba bala naa wia, ta vuosisi anarj nyurjkuraha anarj muraha didaguruba di juu sunyuruj ta ga Sitiiveni jigirj a yigi wo a yaa wa ga ba nyurjkura

lagurku jigir. ¹³ Womi die ba yaa dembisi batan di ba chibi nunchibisi a yi wa. Die ba baari "Daa wa gie njaan bala sanja mana a chuusa Nmuj jiamuj juokpenkpuku anjan Mosisi miraha; ¹⁴ dama ti wuj wa u bala di Yisa vuodieke di yine Nazeriti vuoke nan kpanji Nmuj jiamuj juokpenkpuku gie a taan, ta tarigi chuara diekemba Mosisi di yuna ti wa."

¹⁵ Vuodiekemba mana die di kala lagurku jigiri die di murigi ba nine a daansa Sitiiveni, ta die ye u ninechaan di tarigi a su siba malaka ninechaan.

Sitiiveni balku

7 Die wla Nmuj kikaabitba jakuuri die di plasi Sitiiveni di "Ka sen yiwo wusie?"

² Sitiiveni die di yinji a bal di "N numball anjan n chualu, ni wumma muj, sanja dieke ti chokkusu Abarahami di yene bie Mesopotamia ma ta ye ka hagu ga Harani ma, ta hagu rtieng Nabidie Nmuj die di nyu u jigir, ³ ta bal wa di 'Vaa fu den anjan fu tujgan ta ga tujgan dieke n balla n dagi fu wa.' ⁴ Die wla die u nyu u tujgan ma a ga bie Harani ma. U chokk wa kuq kuan chaan, ta Nmuj die di vaa u hagu a ken kal tujgan gie me jigidieke ni benne lele naa. ⁵ Ama Nmuj die ka yi wa tujgan hal bita gan di u siba, ama ta die yi wa nuar di u nan daansi nagu ka a yi wa, ta ka nan yi wunuj anjan u haagisi suti. Sanja dieke Nmuj die di yine nuar gie wo ta Abarahami die wo bua. ⁶ Naa die Nmuj di bal yi wa di, 'Fu haagisi nan daansi beri tujgan gaan ma, mi ba nan yi yonisi, an ba mugisi be pam bina kobisi-nusa. ⁷ Ama manuj n nan daansi datu tujgan dieke vuosi ba bala ba tuq a yla wa tubu, ka kuan chaan ba nan ken a nyu kanuj tujgan mi a ken tika gie me a jama muj.' ⁸ Womi Nmuj die yi Abarahami nuar, ta die dagi wa nuar dagi, di wunuj anjan u haagisi gobi ba kola. Die Abarahami di ken muru Aziki, ta die gobi u kol ka daraa nu daraan. Ka kuan chaan Aziki dan di muru Jakobu ta gobi u kol, ta Jakobu dan di gobi u ballu ban anjan bale die di yine ti chokkusu lkpuma wa kola.

⁹ "Die Jakobu ballu die di ken haa ba numba Josefu ta die nagu wa a daa a yi vuosi batan ba yaa wa ga Ijipiti tujgan ma a buru wa yomu. Ama Nmuj die bie u jigir, ¹⁰ ta die vuar wa a nyu wumugisike mana ma, ta die di yi wa yan ta yi Ijipiti naan wa Faro di yaala u wla ta yi wo jakusu Ijipiti tujgan ma, ta bi yi wo jakusu u tigi me.

¹¹ "Ka kuan chaan kankuru die di ken nan Ijipiti anjan Keenani tujgan mana ma, die ba dii wahala pam, ta ti chokkusu lba die ka ye nyindiike. ¹² Die wla die Jakobu di wunna di nyindiike bie Ijipiti ma wa die u tuq u ballu, ti chokkusu lba mi, die ba bumbujan garu wonde. ¹³ Die ba garu bule wo ma wa Josefu die di nagu u gan a dagi u numballu, mi Faro die di muru

Josefu den. ¹⁴ Ka kuan chaan Josefu die di tuq a wa u chokk Jakobu anjan u den mana di ba ken Ijipiti ma; die ba mana die yiwo vuosi banisi-yupuy anjan banu.

¹⁵ Die wla Jakobu anjan u dembe mana die di hagu a ga Ijipiti, mi die wunuj anjan u ballu dembisi die di kpi.

¹⁶ Die ba nagu ba nyugbanu a yinji a ga Saakemi a ga guu wuru dieke Abarahami die di dana a nyu Hamori buuri jigir ma.

¹⁷ "Die di wana a gbigi di Nmuj yi suuli u nuar die u yuna Abarahami wa, die ti vuosisi die di benne Ijipiti ma wa die di wa faasi dala pam. ¹⁸ Ka kuan chaan vuon wunyu die di ken dii Ijipiti naar, ama wunuj die u ka siba Josefu wla. ¹⁹ Die naan wa die di pugli ti vuosi anjan ban, ta die mugise be di ba vuar ba ballunyaalisi ba tige me a taan an ba kpi.

²⁰ "Die ba ken muru Mosisi, ta die u vuna pam, ta Nmuj nine die di suuli wo. Die u bie wo u chokk tigi me chuti ataa, ²¹ die ba kenne nagu wa a nyu ba tigiri me sanja dieke wo, die naan wa hagu die di ken a nagu wa a wubi wo, ta yiwo u gan gan u bua. ²² Die ba dagi Mosisi yan dieke mana Ijipiti vuosisi di yalla, die u ken buru vuodieke di siba wubalka ta tuma hagu tuuma.

²³ "Die Mosisi die di tugi bina banisi-nusa Ijipiti vuosi jigir, die u yile daan kaan di u ga a waasi u gan gan buuri Izara vuosisi. ²⁴ Die u ganana wa die u ye Ijipiti vuon di mugisinene Izara vuon, die u ga di u gbatu wa a taan, ta die a ku Ijipiti vuoke. ²⁵ Die u yile siba u gan gan u vuosi nan muru siba Nmuj baa u nagu wa wunuj a tuq a gbatu ba a taan, ama die ba ka muru die. ²⁶ Ka tunvuusa, Mosisi die di bi ye Izara vuosi bale di wagonana, die u yaala u wunsi ba sunsu, ta bal ba di, 'N zuamba, ni yiwo numballu, bia ni waga tan die?' ²⁷ Ama vuodieke die di yaala waagbu die di kpanji Mosisi a taan lugu, ta die a plasi wa di 'Muna yine fu ti jakusu anjan ti saryadiiru?' ²⁸ 'Funu fu yaala fu ku muj muj siba diene wo fu kuna Ijipiti vuoke?' ²⁹ Mosisi die di wunna naa, die u chigi a nyu Ijipiti tujgan ma a ga bie Midiani tujgan ma, ta die di ken faar hagu a muru ballu dembisi bale mi.

³⁰ "Bina banisi-nusa kuan chaan, die u ga haagu daan kaan a ga tugi Sanayi kunkogir jigir ta ye bolinyaan di dinene hangwasi tuq, ta Nmuj malaka die di nyu bolibu suq.

³¹ "Die u yene die wo, die di yiwo mamachi, die u chuq a ga gbigi di u muru a daansi ka, ta die a wuj ti Yomutieng Nmuj lulu, ta ka bala wa di; ³² 'Manuj n yiwo Nmuj dieke fu chokkusu lba di janna, Abarahami anjan Aziki anjan Jakobu Nmuj.' Mosisi die di wunna naa, die u cheeli anjan nmaamuj ta ka bi yaala u daansi mi.

³³ "Ta ti Yomutieng Nabidie Nmuj die di bal a yi wa di 'Vuar fu nuraha, dama jigidieke fu zene wo yiwo jigikasi. ³⁴ Wusie, manuj n yeye muj n vuosisi di dinene wahala die Ijipiti me, ta wuj ba kpan. Die wla

man a kenj suuj di n gbatl ba a taan. Die wla n nan yinji tunj fu Ijipiti me.'

³⁵ "Mosisi wo gie die yine vuodieke Izara vuosisi die di zetine wo, ta die piast wa di 'Muna yine fu ti jakuun anan ti sarjadiiru?' Ama wunuj Njmu die di vuari di u yi ba nuhandusuru ta gbatl ba taan, ta malaka dieke di nyuna wunuj Mosisi jigiri bolinyaabu ma hangwasi tulka jigiri die sunji wo. ³⁶ Die wunuj Mosisi die yine vuodieke die di vuarna ba a nyulj Ijipiti tunjban ma, die u bi tunj mamachi tunkpuma Ijipiti tunjban ma anan sanja dieke die ba gana a garisi Mugikpulumunbu wa, anan sanja dieke die ba benne haaguj ma wa buna banisi-nusa wa. ³⁷ Mosisi wo gie die bala a yi Izara vuosisi di, 'Njmu nan daansi tunj ni jigij u naazua wunuj siba u tunna muj, u nan yi ni gbanj gbanj ni buurij.' ³⁸ Wunuj Mosisi wo gie die di benne anan ti Izara vuosisi lagujku ma haaguj ma. Die u bie wo anan ti chawjkuulba anan malaka dieke die di bala wla a yi wa kunkogij dieke ba wasina Sinayi wa. Mi die u tuo Njmu miivoli wubalkaha di u nagl a yi ti chawjkuulj anan ti.

³⁹ "Ama die ti chawjkuulba die di zeti ta ka di wa dama ba sunanyile die yinji ga wa Ijipiti me, ⁴⁰ die wla die ba bal a yi Aroni di 'Mu njmu a yi ti an ka dia ti nuja. Tunj ti ka siba wudieke di yine Mosisi, vuodieke di naguna ti a nyulj Ijipiti ma wa.' ⁴¹ Sanja mi die ba mu buuj siba naraabuj, a kaaba a yla ka, ta die die duuga ta bura jadieke ba gbanj gbanj ba muna wa anan nuosisi. ⁴² Die wla Njmu die di vaa ba a taan di ba jama chujmarisi, siba die di maaguna die wo Njmu naazualba gbanjku ma wa, di Njmu baari di:

'Izara vuosi, die ni kunana dajisi
ta kaaba haaguj ma buna banisi-nusa wa,
daa manuj die ni kaaba yla.

⁴³ Die ni naana naga buuj Moloki vuj
ta bi naga chujmaruj Refani niasuj
ta a yi bugile ta jama.

Naa chuj ma n nan vaa ni dataasi vuara ni a nyulj ni tunj ma a yaa ni a ga saasaa a poli Babiloni.'

⁴⁴ "Ti chawjkuulba die kpi wo Njmu vuj haaguj ma ta die daga di Njmu bie ba jigij. Die ba wunsi ka muj siba Njmu die di balla Mosisi die wo. Die ka su siba Njmu die di vana Mosisi die di yene ke die wo. ⁴⁵ Ka kuanj chaan die ti chawjkuulba die di kenj nagl vuku a yi ba balli, ta ba tuo ke a yaa ka gara, ta banuj anan Josua die di kenj kenj gie ta gbatl tunjban diekemba die buuri gaasi die di suna. Njmu die di benne ba nuja a yagl vuosisi a taan wa ta die viiku bie gie denj denj a kenj tugl Davidi sanja. ⁴⁶ Davidi berij die di suuli Njmu nine, ta die kenj juusi di u vaa u mu tigij a yi wunuj Njmu vuodieke die di u chawjkuulj Jakobu Nmuni.

⁴⁷ Ama wunuj Davidi buadembi Solomoni die di kenj mu die tigiri.

⁴⁸ "Ti siba a baari Nabidie Njmu ka bie tige diekemba vuota di muna. Naa su siba Njmu naazua die di bala di ⁴⁹ "Ti Yomutiej Nabidie Njmu baari njmujikpenj yine n naari gbanuj

ta tunjbanja gie duanj di yi n nagl jigizielikij.

Ni nan biagl a mu tugl dieke di muna muj a yi muj?

Yaa jigidieke n baanj nan voosi?

⁵⁰ Daa manuj die n naana nyinti gie mana?

⁵¹ "Nunuj ni yiwo tubhagurteilij, ta ni sunanyile di yua anan Njmu pam ta ni ka saaga di ni wuj Njmu wla. Nunuj ni zetine Njmu Haalbu siba ni chawjkuulba die di zetine die wo. ⁵² Njmu naazua wunuj die wori ta ni chawjkuulj di ka mugisiye. Ta bi kuu Njmu tuntuba diekemba die di buguna bal Njmu Vuokasika Masia wa kenij wla. Ta lele ni yine vuodiekemba di posine u chuj ta kuu wa. ⁵³ Nunuj ni yine vuodiekemba die di tuone Njmu muraaha a nyulj malakasisi jigij, ama ta ka saaga a dia ha."

Die ba tana Sitiiveni tana dene

⁵⁴ Die lagujku vuosi die di wunna Sitiiveni baluku die ba ju sunuj pam ta njba ba nyuna. ⁵⁵ Ama die Njmu Halukasika die di suuli Sitiiveni, u kotl u sikpenj a daansi njmujikpenj a ye Njmu chuulikpenjkuuj ta ye Yisa di zene Njmu nuudiigij chaan. ⁵⁶ Die u baari di, "Ye, n ye arzanna sanuanj di yuorine ta vuota Bua wa di zie Njmu nuudiigij chaan."

⁵⁷ Die ba wunna na ba keesi anan lalkpuij, ta nagl ba nuusi a ligi ba tba. Womi ba mana die di chuj a kenj taan a gilij wo bunuj, ⁵⁸ a datl wa nyulj tulka luguj a piili a taa wa tana. Die vuodiekemba die di taana wa tana wa die di vuari ba nyinyeekle duanj dalukuj wunuj die di dine Sooli di u daansi ma ha. ⁵⁹ Die ba taanana wa die ta die u kenj wa ti Yomutiej di, "N Yomutiej Yisa, tuo n haaluj!" ⁶⁰ Ta suuj gbirigi ta keesi anan lalkpuij di, "N Yomutiej, da kenj nagl ba taal gie a chuusi ba." Die u bal wa naa ta kpi.

8 Ta Sooli die di saaguna u kuula wla.

Sooli die di mugisine Yisa kuanjandusuruj dene

Dunuj daarl mi gbanj gbanj die mugisibanj die di nan Yisa kuanjandusuruj die di benne Jerusalemi ma; ta ba mana die di nyulj a jaasi ga Judia anan Samaria luga mana ama ta va tuntuba nyuna mi. ² Vuodiekemba die di janna Njmu batanj die di guu Sitiiveni ta faasi kuj u kumbu.

³ Ama Sooli die di yaala u chuusi Yisa kuanjandusuruba, ta die gara tige tige, ta yige Yisa kuanjandusuruj, dembisi anan hujuba mana a kenj nyuna ta a yaa ba a lige dansarka suj.

Filipi die dɩ muulna Yisa wuvunaha Samaria ma dene

⁴ Yisa kuanjandusurɩj diekemba die dɩ jaasi wa die dɩ ga jigirɩ mana a ga muula Yisa waha. ⁵ Ta Filipi die dɩ suɩj ga Samaria tɩka ma a ga muulɩ Nɩmɩj Vuovuarkɩj Masia wɩa a yɩ mi vuosisi. ⁶ Die daadamba pam mi die dɩ keɩ a mɩŋɩ a yuori ba tɩba a wɩj Filipi balɩku, ta bɩ ye u yinene mamachi wudieke wo. ⁷ Die jumbiatɩ pam die dɩ chɩɩ a nyɩj daadanɩ pam ma aɩaɩ keesiɩj pam; ta die nyɩjgbanɩ kpiikiɩj tieliɩj aɩaɩ gbarɩsɩ pam die dɩ ye gbaamɩj. ⁸ Die wɩa die sugɩfɩalɩj die dɩ bie Samaria tɩj mana ma.

⁹ Daa wunɩj gbanɩ die benne tɩka ma ba wasa wa Simoni ta yaa tɩj, saɩŋa a taɩ u ŋaɩj yie mamachi wuyiike ta a yie vuosisi mamachi, ta die a bala dɩ u yiwo vuokpɩj. ¹⁰ Vuodiekemba mana dɩ benne tɩka ma, zɔɔlɩntieliɩj aɩaɩ vuokpɩma mana die dɩ yɩa wa julma ta wumma a yɩa wa. Die ba bala dɩ "Simoni yiwo vuodieke ŋmɩj dieke ba wasanana 'Yiko Nɩmɩj dɩ tartɩna.'" ¹¹ Die ba wumma a yɩa wa dama die u yiwo mamachi wuyiikehe a yuasi ba jigirɩ. ¹² Ama die Filipi dɩ keɩ a muulɩ Nɩmɩj naari wuvunaha aɩaɩ Yisa wɩa, dembisi aɩaɩ ɩɩɩ die dɩ saagu u muulɩku, ta u su ba Nɩmɩj nyaanɩ. ¹³ Simoni gbanɩ gbanɩ die dɩ yi Filipi balɩku yada, die u su wa Nɩmɩj nyaanɩ. Die u dɩ Filipi kuanɩ a yese mamachi wukpɩj diekemba u yinene, dɩ yiwo mamachi.

¹⁴ Die Yisa tuntuntɩba die dɩ benne Jerusalemi dɩ wɩj dɩ Samaria vuosi tuo wo Nɩmɩj waha a dii, die ba tɩj Piita aɩaɩ ɩɩɩ ba jigirɩ. ¹⁵ Die ba gana a ga tugɩ mi, die ba juusi Nɩmɩj a yɩ ba dɩ ba tuo Nɩmɩj Halɩkasɩka, ¹⁶ dama die Nɩmɩj Halɩkasɩka die ye ka keɩ a suɩj ba wunɩj mana ma; die ba ko su ba wa Nɩmɩj nyaabu tɩ Yɔmutieɩj Yisa saanɩ ma nyuna. ¹⁷ Womi Piita aɩaɩ ɩɩɩ die dɩ nagɩ ba nuusi a dɩsɩ ba ma ta ba tuo Nɩmɩj Halɩkasɩka.

¹⁸ Simoni die dɩ ye dɩ tuntuntɩba dɩ nagɩ ba nuusi a dɩsɩ ba ma ta Nɩmɩj dɩ yɩ ba Halɩkasɩka, die wɩa die u nagɩ ligire a yaala u yɩ Piita aɩaɩ ɩɩɩ, ¹⁹ ta baari "Nɩ yɩ mɩj gbanɩ yiko ka gie amu maɩ keɩ nagɩ n nuuɩ a dɩsɩ vuodieke mana ma, u nan tuo Nɩmɩj Halɩkasɩka."

²⁰ Ama Piita die dɩ yɩŋɩ balɩ wa dɩ "Fuɩj nan kpi yɩɩ aɩaɩ fu ligirehe dama fu yile dɩ fu nan biagi a daa Nɩmɩj piini aɩaɩ ligire. ²¹ Die wɩa fu nuuɩ wo tɩ tuuma ma, dama fu suɩjanyile ka vuna Nɩmɩj jigirɩ. ²² Die wɩa chɩɩ a nyɩj fu suɩjanyilibiatɩ gie me, ta juusi tɩ Yɔmutieɩj Nɩmɩj amu u nagɩ fu suɩjanyilibɩaku gie a chaa fu, ²³ dama n yeye ta fu suuli wo aɩaɩ sugɩbanɩ ta biagɩ dɩ suuli fu."

²⁴ Womi Simoni die dɩ balɩ a yɩ Piita aɩaɩ ɩɩɩ dɩ, "Nɩ juusi tɩ Yɔmutieɩj a yɩ mɩj, amu nyinti gie wunɩj mana nɩ bala wa da keɩ keɩ n ma."

²⁵ Die ba bala wudieke tɩ Yɔmutieɩj dɩ yine aɩaɩ u wuvunaha a kpatɩ, die ba yɩŋɩ a ga Jerusalemi. Die ba ganana die ba muula Nɩmɩj wuvunaha Samaria tɩŋkpaɩjɩsɩ pam ma.

Filipi aɩaɩ Ituopia vuokpɩj wɩa

²⁶ Die tɩ Yɔmutieɩj malaka die dɩ keɩ a balɩ a yɩ Filipi dɩ "Hagi a ga a daagi sie dieke dɩ nyuna Jerusalemi ta suɩj gara Gaza wa." Ba ka bɩ daaga sieku gie lele.

²⁷ Die wɩa die u hagi a piili chɩɩɩj, die u ganana u ga tuoli Ituopia daayaabɩj sieku me ta u kule. Die u yiwo vuokpɩj ta daansɩ Ituopia hɩgu naanɩ wa ligire. Die u ga wa Jerusalemi a ga jɩaɩ Nɩmɩj, ²⁸ ta wa yɩŋɩ kuli tigiɩj ta kalɩ u toriku me ta duune dɩ data ka ta u karɩma gbanɩ dieke Nɩmɩj naazua Azaya dɩ maagna. ²⁹ Die Nɩmɩj Halɩkasɩka die dɩ balɩ a yɩ Filipi dɩ "Vuusi gbigi torikuke." ³⁰ Womi Filipi die dɩ chɩɩ a ga gbigike a wɩj daa wa dɩ karɩnnana gbanɩ dieke Nɩmɩj naazua Azaya dɩ maagna wa. Die u piasi wa dɩ "Fu sɩba wudieke fu karɩnnana chɩaɩ mɩj?"

³¹ Ta u yɩŋɩ balɩ wa dɩ, "N baanɩ yiwo lala a summa ka chɩaɩ, ntaala vuonɩ dagɩ mɩj?" Die wɩa u juusi Filipi dɩ u keɩ juulɩ kala torikuke me aɩaɩ wa. ³² Die u karɩnnana wudieke wo yiwo naa dɩ:

"Die u nɩasi wa yii dieke ba yalla a ga dɩ ba kɔɩɩɩ, ta die beri sigisigi sɩba yiipɩɩ dieke ba ŋaana gobe ka kobiti

ka beri sigisigi die, die u ka yuori u nuanɩ a balɩ wɩj.

³³ Die ba yiwo viivi, ta zeti dɩ ba kaanɩ dii u sarɩya vɩvɩj.

Ta vuonɩ wori a baanɩ nan biagi a balɩ u haaguɩ wɩa, dama die ba woliɩj vuari wa u miivoli a nyɩj tɩjgbanɩka gie me."

³⁴ Daa wa die dɩ piasi Filipi dɩ, "Balɩ mɩj, mɩna wɩa naazua wa die dɩ bala wa? U gbanɩ gbanɩ u wɩa yaa vuogaanɩ?" ³⁵ Die Filipi dɩ piili a nyɩj daa wa die dɩ karɩna jigidieke wo u gbanɩ gbanɩ a balɩ wa Nɩmɩj wuvunaha yaa gamma Yisa wɩa. ³⁶ Die ba suuna gara sieku me wo, die ba keɩ tugɩ jigirɩ kaanɩ nyaanɩ butanɩ dɩ dua, daa wa die dɩ baari, "Ye, nyaanɩ wunna bia bala ka kagi mɩj amu n daa su Nɩmɩj nyaanɩ?" ((³⁷ Ta Filipi die dɩ balɩ wa, "Du yi fu yi Yisa Masia yada aɩaɩ fu suɩj mana, n nan biagi su fu." Die u yɩŋɩ balɩ dɩ, "N yi yada dɩ Yisa Masia yiwo Nɩmɩj Buadembɩj mɩj."))

³⁸ Die daayaabɩrɩ dɩ yi ta duunehe dɩ zie, ta wunɩj aɩaɩ Filipi die dɩ suɩj ga nyaabu ma, Filipi die dɩ su wa Nɩmɩj nyaabu. ³⁹ Die ba kenne nyɩj nyaabu ma wa, tɩ Yɔmutieɩj Haalɩj die dɩ nagɩ Filipi a nyɩj mi bunɩj, ta daa wa die ka bɩ ye wo bɩbra, ta die chunɩ kule aɩaɩ sugɩfɩalɩj. ⁴⁰ Filipi die dɩ keɩ ye ta u bie Azotusi a die dɩ dɩa ka tɩgɩsɩ mana a muula Nɩmɩj wuvunaha, yaa die a ga tugɩ Siisiria.

Saali tariguj wia

(Tuuma 22.6-16; 26.12-18)

9 To, Saali die ko niga nyuj di u nan di mugise ta kua ti Yomutienj Yisa kuanandusuruj, die u ga Njumj kukaabutba jakuuj jigij ² a balu wa di u yi wa gbanji anj a dagi vuodieke di yine wo ananj yiko dieke u yalla anj u ga Damasikusi a ga dagi Njumj juone me nyukura a mu du yi u keñ ye vuodieke di di-na sie dieke Yisa di daguna, hagu yaa dembij u nan biagi yigi be a yaa ba a yinjji keñ Jerusalemi.

³ Die u benne sieku me a gara Damasikusi ta keñ gbi-gi tika, die chaanuj die di nyuj njmujsikpenj a keñ chaan giliñ wo bunyi. ⁴ Womi die u nan tunjbanj ta wuj lbiñ di balala a yia wa di, "Saali, Saali, bia yine fu mugise muj."

⁵ Die u plasi di, "Muna yine fu n Yomutienj?"

Lalku die di baari di, "Manuj Yisa, vuodieke fu mugisinene wo. ⁶ Ama hagi a ga tika surj, mi ba nan dagi fu wudieke fu muna fu yi."

⁷ Sanja mi dembij diekemba die di ganana ananj Saali wa die di wari zie surumm. Die ba wuj wa lalku ama die ba ka ye vuonj. ⁸ Ta Saali die di hagi tunjbanja ma a yuori u nine ama ta ka yese. Die wia die ba yigi u nuuj me a yaa wa a ga Damasikusi. ⁹ Damuuma ataa die u ka biagi yese. Die daraa gie nuñ mana die u ka dii jaan yaa a nyuu jaan mana.

¹⁰ Die Yisa didusuru wonyi die benne Damasikusi ma ba wasa wa Ananiasi, ta ti Yomutienj die di wa wa daansa surj di, "Ananiasi!"

Die u yinjji a baari di, "Manuj n wanna n Yomutienj."

¹¹ Ti Yomutienj di balu a yi wa di, "Gomisi ga sie dieke ba wasnana Sien-tugisiku ma a ga Judasi tiginj me a plasi daa dieke di nyuna Taasusi u saanj di di Saali wa wia. U juusa Njumj lele gie. ¹² Die Saali daansa surj, u ye daa wonyi ba wasnana Ananiasi di kenne juu a nagi u nuusi a diisi u ma, a mu u nan bi yese bibra."

¹³ Ananiasi die di yinjji balu di, "N Yomutienj, vuosi pam wanj balu muj daa wa gie wia, yaa gamma wubanj diekemba u yinene fu vuosi di benne Jerusalemi ma wa. ¹⁴ Ta u wa keñ giena ananj Njumj kukaabutu yiko di u yigi vuodieke mana di wasnana fu saanj."

¹⁵ Ama ta ti Yomutienj die di balu di, "Funuj fu ko gamma, dama wunuj manj vuari di u tuma n tuuma, ta vaa buurigaasi ananj ba naakpuma ananj Izara vuosi mana summa n saanj: ¹⁶ ta manuj n nan dagi wa gbalgi diekemba mana u bala u gbalgi n saanj chianj ma."

¹⁷ Die wia Ananiasi die di ga a ga juu tigiri me a nagi u nuusi a diisi Saali ma, ta baari di, "N numba Saali, ti Yomutienj Yisa vuodieke di nyuna fu jigij sieku me wo saanja dieke fu kennene giena wa tunna muj amu fu nan bi ye bibra ta suuli ananj Njumj Halkaska." ¹⁸ Lele womi jaan kaani die di suna siba zaasuj hagiti die di

nyuj Saali nine me a nan, die u bi biagi yese bibra. Die u hagi a zie, ta ba su wa Njumj nyaan. ¹⁹ Die u dii nyindiike ta u haguñ di yinjji keñ.

Saali die di muultna Yisa wia Damasikusi ma dene

Sanja mi Saali die di wari Yisa didusuruj di benne Damasikusi ma wa jigij daraa ale, ²⁰ ta die ga Njumj juone me lagi lagi a ga muula Yisa wia di, "Yisa senj yiwo Njumj Bua."

²¹ Vuodiekemba mana die di wanna wa wa die di yi be mamachi ta ba plasi di, "Da daa wa gie die benne Jerusalemi ma a kua vuodiekemba die di wasnana saari gie wo? U ka keñ giena di u yigi wo Yisa didusuruj ta nagi ba a yinjji ga yi Njumj kukaabutba nyukuraha?"

²² Ama ta Saali muultku die di a ko guta ananj Njumj haguñ, u muultku die di dagi di Yisa senj yiwo Njumj Vuovuarkiri Masia wa ta chula die di wori: die wia juu vuosi diekemba die benne Damasikusi die ka biagi a balu wa wuj.

²³ Die daraa pam die di tianj, ta juu vuosisi die di lagisi tanj di ba kuu wa; ²⁴ ama die vuonj di balu wa wudieke ba sanna di ba yi wo. Die njuntuasi ananj yuj mana die ba njaan gbari wa tika sanua mana ma di ba kuu wa. ²⁵ Ama yuj kaani u kuanandusuruba di nagi wa a yi kparuj ma a nagi wa a daagi tika parj sikpenj a nyuj.

Saali die di benne Jerusalemi dene

²⁶ Womi Saali die di ga Jerusalemi a mia di u nagi u gbanj a laguj Yisa kuanandusuruba ma, ama die ba ka yiwo yada di lele, u wa yiwo Yisa kuanandusuru, ta die wa chigi wa njmaamuj. ²⁷ Ta Banabasi die di keñ surjji wo a yaa wa ga tuntuntba jigij, a balu ba Saali die di yene ti Yomutienj Yisa sienj me ta u balu wia a yi wa dene. Die u bi balu ba Saali die di dine dembisi a muula Yisa wia Damasikusi ma dene. ²⁸ Die wia Saali die di beri ananj ba ta die di dia Jerusalemi jige mana a muula ti Yomutienj saanj ananj dembisi. ²⁹ Die u bi bala ananj juu vuodiekemba di bala Giriiki jabalkuj yaa gamma Yisa wia, ama die ba niga nunhaguñ ananj wa, ta mia di ba kuu wa. ³⁰ Ama saanja dieke ta Yisa didusuruj die di mujuna naa die ba nagi wa a suonj ga Siisiria ta vaa u kuli Taasusi me.

³¹ Womi die Yisa kuanandusuruba dieke di benne Judia ananj Galili ananj Samaria mana ma die ka bi ye mugisij. Die Njumj Halkaska die di yi ba haguñ ta kparujisi ba, die ba guta ta beri ananj Njumj chigila.

Piita die di tunna mamachi wia Liida ananj Joopa dene

³² Ka kuanj chaanj Piita die di dia a ga jigij mana, ta die keñ suonj ga di u kaagi Njumj vuosi die di benne Liida. ³³ Mi die u ye daa wonyi ba wasnana Aniasi, die u

nyngbanu die kpine ta u ka buagi haga u jaduaku ma buna anu. ³⁴ Piita die di balu a yi wa di, "Aniasi, Yisa Masia gbaannana fu, hagu ta wunsu fu jaduakuru." Lele womi die u hagu a zie. ³⁵ Die vuodiekemba mana die di benne Liida anan Saroni ma die di ye wo die di tarigi ba berin, ta di ti Yomutien sien.

³⁶ Hugu wunyu dan die di benne Joopa ma ba wasa wa Tabita, ama Giriiki jabaluku ba wasa wa Dokasi, ka chuan yine "Haabiin" ta die a yi Yisa didusuru. Die u nagu u sanja mana a yie wuvuna yia vuosi ta sunji zoolntielin. ³⁷ Die sanja mi yuagu die di yigi wo die u kpi. Die ba su wa nyaan ta nagu wa a jualu duan jarubisa juon me. ³⁸ Joopa die ka faasu yua anan Liida; die wla die Yisa didusuruba die di wunna di Piita bie Liida ma wa die ba tun dembisi bale u jigini di ba ga balu wa di, "Ti juusa fu yi lagu lagu a ken ti jigini." ³⁹ Die wla Piita die di yi siri wunu anan ba die di ga. Die u gana a ga tugu wa ba nagu wa jualu ga juoku me. Mi kpihguba mana die di taan gilin Piita a kuma ta daga wa nyinyeeki diekemba Dokasi die di baaluna yi ba wa sanja dieke u benne u musu ma wa. ⁴⁰ Ama Piita die di yagu ba mana di nyun juoku me, ta die suun a gbirigi u dune me a juusu Nmu, ta die yinji a daansu kumbu ta baaru di, "Tabita, hagu!" Die u yuori u nine a ye Piita, ta die hagu a kalu. ⁴¹ Piita die di tuuti u nuun a sunji wo u hagu zie ta wa kpihgubaha anan Yisa didusuru banu ba a nagu wa daga ba di u yinji ken wo u miivoli me mu. ⁴² Wuru gie die di du ga Joopa mana ma ta vuosi pam die di yi ti Yomutien Yisa yada ta di u sien. ⁴³ Piita die di wari a bie Joopa ma a yuasi; die u bie wo daa wunyu die di wunsunana gbanu ba wasa wa Simoni tigin me mu.

Piita anan Koniliawosi wla

10 Die daa wunyu die benne Siisiria ma ba wasa wa Koniliawosi, die u yiwo sojasisi jakuun ta pugu sojasisi kubiga u chaaku ma. Die ba wasa u chaaku Itali tungban chaan. ² Die wunu anan u den mana die jama Nmu ta chiga Nmu. Die u kpanu u gban pam a sunje Juu vuosi zoolntielibe, ta die juusa Nmu sanja mana. ³ Daan kaanu die agbaa die di nuna a tuan hawasu ataa die u daansu a ye Nmu malaka di kenne juu u jigini a balu a yi wa di, "Koniliawosi."

⁴ Koniliawosi die di yene malakaka die nmaamu die di yigi wo, ta u baaru di "N Yomutien, di bla?" Die malakaka di yinji a balu wa di, "Nmu tuo fu juusu mu anan fu ynana zoolntielin piini diekemba ta bi tunsu fu wla. ⁵ Lele, tun dembisi batan an ba ga Joopa ma a ga wa daa wunyu saan di dine Simoni Piita. ⁶ U yiwo chaanu a bie gbanwunsuru dieke ba wasunana Simoni tigin, ta u tigin di gbigi mugkuru." ⁷ Die malakaka die di balala waha a yla wa die di yinji ga ta va wa, womi die Koniliawosi die di wa u tuntuntu bale anan sojasisi

wunyu, vuodieke die di jama Nmu ta bi yi u gban gban gbgbantu wunyu. ⁸ Die u balu ba wudieke die yine, ka kuan chaan u tun ba Joopa ma ma.

⁹ Ka tunvuusa die ba benne sieku me a gara wa a ken gbigi Joopa, sanja mi Piita die di ga jualu kusun sikpen agbaa sanja di u juusu Nmu. ¹⁰ Kun die di ken yigi wo, die u yaala jaan di u dii; die ba yene dige nyindieke die u daansu. ¹¹ Ta die a ye nmuksikpen di yuorine, ta jaan kaanu di ken suuna a su siba garuteelikin ba yigine ka kuanu anusa wa a yaa ken suuna tungban. ¹² Die ka ma dugu yiri yiri anan nyindiekemba di vuunene tungban anan nembisi. ¹³ Ta die u wun lulu di balala a yla wa di, "Piita, hagu a kuu a kubu!"

¹⁴ Ama Piita di yinji balu di, "N Yomutien, aayu, n ye ka kubu jadieke ti chuaru."

¹⁵ Die lulu di bi balu yi wa bura di, "Da ken wa jadieke Nmu die yine kasu jadungtu." ¹⁶ Naa die yiwo butaa, ta die jaabu di yinji a ga jualu nmuksikpen.

Vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi die di kenne yi Yisa kuanandusuru dene

¹⁷ Piita die ye ko yile u daansu chuan, die Koniliawosi die di tunna dembin diekemba ba die di ye Simoni tigin di benne jigidieke a ken zie ka sanu tu, ¹⁸ a wa a pasu di, "Chaanu bie giena u saan di di Simoni Piita mu?"

¹⁹ Ama Piita die ye ko ma u baan yi die a siba daansu chuan, ta Nmu Haalu di balu yi wa di, "Wumma dembisi bataa bie giena a di du a yaala fu. ²⁰ Die wla hagu a suun ga ta da chulu di fu anan ba ga, dama manun n tunna ba." ²¹ Naa chuan ma, Piita die di suun a ga balu dembisi di, "Manun ni yaala wa. Bla wla ni ken?"

²² Ta ba yinji balu di, "Jakun Koniliawosi tunna tu. U yiwo vuovunu ta jama Nmu ta Juu vuosi mana di faasu yla wa julma pam. Nmu malakasisi kaanu die di balu a yi wa di u wa fu a ken u tigin me amu u nan wun wudieke fu yalla di fu balu." ²³ Die Piita di yaa ba a juu gbaan, die ba dua mi tun di sun.

Tun die di vuuna u yi siri wunu anan ba di ga; die u chanchaalba batan die di benne Joopa ma wa die di beeli wo. ²⁴ Die ka tunvuusa die ba ga tugu Siisiria ma, jigidieke Koniliawosi anan u den anan u zalu die di kaluna a chusa wa. ²⁵ Die Piita die di du baa u juu gbaanku sun, ta Koniliawosi die di ken tuoli wo sanu ma, ta suun gbirigi u nuna anan julma. ²⁶ Ama ta Piita die di baaru di, "Hagu, dama n gban gban n yiwo vuota." ²⁷ Piita die ko bala wla a yla Koniliawosi ta die a ga juu tigin me, a die ye vuosi pam di lagusna a kalu. ²⁸ Die u balu a yi ba di, "Ni gban gban n siba a baaru tun Juu vuosi mu ka yi wa sien di ti lagu yaa a kaagu vuodieke di kana a ka yi Juu vuon, ama Nmu daga mu di n daa zetime vuon u kana ka yi

Juu vuoke wla. ²⁹ Die wla ni tunna a wa mŭj wa maŋ keŋ ta ka zetiye. Lele ni vaa n piasŋ ni, 'Bla wla ni tuŋ a wa mŭj?' "

³⁰ Koniliawosi die di baari di, "Deeri kanŋ wa saŋka gie gbaŋ gbaŋ agbaa di nŋuna a tuŋ hawasi ataa die maŋ juusa Nŋmŋ n tigiri me, womi maŋ ye daa wunŋ di yeegine nyŋnyŋgisa di kenne zie n nuŋŋa, ³¹ a baari di, 'Koniliawosi! Nŋmŋ wuŋ fu juusŋ ta tunsŋ piini dieke fu yŋnana zɔɔlntielibe. ³² Die wla, tuŋ vuonŋ aŋ u ga Joopa ma a ga wa daa wunŋ ba wasŋna Simoni Piita. U yiwo chaanu a bie Simoni gbaŋwunsuŋ wa tigiŋ me vuodieke tigiri di gbigine muguŋ.' ³³ Die wla maŋ tuŋ a wa fu laŋ laŋ wa, ta fu diaŋ fu kpaŋŋ fu gbaŋ a keŋ. Tɔ, ti mana bie wo Nŋmŋ nuŋŋa di ti wuŋ wudieke mana ti Yɔmutieŋ di yŋna fu nuŋŋ di fu balŋ ti."

Piita wubalka

³⁴ Die wla Piita die di piili a bala di, "Lele n wa sɔba di di yiwo wusie di Nŋmŋ ka luge, ³⁵ ama u tuose buuriŋ nuŋ mana vuodieke di chŋŋnana wa ta yie wudieke di muna. ³⁶ Ni sɔba di Nŋmŋ die yŋ wa Izara vuosi wudieke di dagŋna wuvunaha wla, di Yisa Masia ma tuŋŋ aŋŋ Nŋmŋ di bi nansŋ aŋŋ taŋ; wunŋŋ Yisa Masia yiwo ti mana Yɔmutieŋ. ³⁷ Ni wɔŋ sɔba wudieke mana die di yine Judia mana ma ma mŭj. Die wlaŋa gie mana die piili wo Galili me, Jɔɔn die di bala di vuonŋ mana tuo Nŋmŋ nyaanŋ sula kuŋŋ chaanŋ. ³⁸ Nŋmŋ die nagŋ wa u Halukasika aŋŋ hagruŋ a yŋ Yisa, vuodieke di nyŋna Nazeriti wa. Die u bie wo Yisa jigŋŋ saŋŋa dieke die u dŋna di dia a tuma tunvuna a yŋa vuosi ta gbaama vuodiekemba die di benne Sitaani nuusi me. ³⁹ Ti mana die ye Yisa die di yine wudieke Jerusalemi tuŋ ma aŋŋŋ Juu vuosi tuŋŋhanŋŋ ba mana, ta ti yiwo u daanstatieliŋ. Die ba kpaasi wa wa dagarikuŋŋ ma die u kpi. ⁴⁰ Ama ta Nŋmŋ die di sugruŋ wa kumbu me daraa ataa daraanŋ ta yi u hagŋ ta ti ye wo u seŋ yi vuota. ⁴¹ Daa vuonŋ mana die yene wo. Die di yiwo tuŋŋ vuodiekemba die Nŋmŋ di vuaruŋa di ti yi u daanstatieliŋ die yene wo, ta die die ta nyuo aŋŋŋ wa u kumbu sugruŋ kuŋŋ chaanŋ. ⁴² Nŋmŋ die yŋ ti nuŋŋ di ti muulu aŋŋŋ nuŋŋmuna a yŋma vuosi di Yisa yine vuodieke u vuaruŋa di u yi vuodiekemba di benne ba mŋsŋ ma aŋŋŋ kunti sarya diiru. ⁴³ Nŋmŋ naazuamba mana die baari di vuodieke nuŋ mana di yine Yisa yada, Nŋmŋ nan nagŋ u taalŋ a chaa wa Yisa wa saanŋ ma."

Vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi die di tuone Nŋmŋ Halukasika dene

⁴⁴ Piita die di yene ko bala wlaŋa ta die Nŋmŋ Halukasika die di keŋ a suonŋ vuodiekemba mana die di wunnana u wubalkaha ma. ⁴⁵ Die di yi Yisa dŋdŋsuŋŋ diekemba di yine Juu vuosi ta beeli Piita a nyŋŋ Joopa a keŋ wo mamachi aŋŋŋ Nŋmŋ die di nagŋna u piini

dieke di yine u Halukasika a yŋ vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi wo. ⁴⁶ Dama die ba wuŋ ba diaŋ ba balŋnana wubalka gaasi ta bura Nŋmŋ saanŋ. Womi Piita di baari di, ⁴⁷ "Vuosi gie tuo wo Nŋmŋ Halukasika sɔba die ti tuone die wo, vuonŋ beri a baanŋ bŋaŋŋ kagŋ ba di ba daa su Nŋmŋ nyaanŋ?" ⁴⁸ Die wla die u yŋ nuŋŋ di ba su ba; die ba su ba Nŋmŋ nyaanŋ Yisa Masia saanŋ ma. Die wla die ba balŋ Piita di u wuŋŋ ba jigŋŋ daraa ale.

11 Saŋka mi die Yisa tuntuntuŋa aŋŋŋ Yisa dŋdŋsuŋŋ die di benne Judia luga mana die di wuŋ di vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi gbaŋ tuo Nŋmŋ wlaŋa. ² Die wla Piita die di yŋŋŋine a keŋ Jerusalemi ma, Juu vuosi vuodiekemba die di yine Yisa dŋdŋsuŋŋ batanŋ di piili a nŋga nunhagruŋ aŋŋŋ wa. Die ba yaala vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi ta yi Yisa dŋdŋsuŋŋ gobi ba kola, ³ ta baari di, "Fuuŋŋ ga bie wo vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi ta die aŋŋŋ ba gbaŋŋ."

⁴ Womi Piita die di piili a bala ba wudieke gbaŋ gbaŋ die di yine di: ⁵ "Die n bie wo Joopa tuŋ ma a juusa Nŋmŋ ta keŋ a ye ŋmŋsikpeŋ di yuorine ta jaanŋ kaanŋ di sɔna sɔba gartteelikŋŋ di kenne suonŋ n jigŋŋ. ⁶ Die n daansŋna ka suku die maŋ ye tigiŋ dŋŋŋŋ aŋŋŋ haagruŋ dŋŋŋŋ aŋŋŋ nyŋnuuke aŋŋŋ nembisi. ⁷ Ta die maŋ wuŋ lɔluŋ di balala yŋa mŭj di, 'Piita, hagŋ a kuŋ nyinti gie a ŋɔbŋ.' ⁸ Die maŋ yŋŋŋŋ a balŋ di, 'N Yɔmutieŋ n kaanŋ bŋaŋŋ yi die, n ye ka ŋɔbŋ jadieke ti chuarŋna.' ⁹ Ta lɔlku di bi nyŋŋ arzanna ma a balŋ yŋ mŭj bura di, 'Du yi Nŋmŋ di keŋ baa di jaanŋ vuna aŋŋŋ diile da keŋ baa ka ka mu aŋŋŋ diile.' ¹⁰ Naa die yiwo die butaa, ta jaabu mana die di yŋŋŋŋ ga arzanna ma.

¹¹ "Lele womi dembisi bataa die di nyŋna Siisiria di keŋ zie tigi dieke n benne wo sanuarŋ tuŋ. ¹² Die wla Nŋmŋ Halukasika die di balŋ yŋ mŭj di n gamma aŋŋŋ ba ta da vaa ka mugisi mŭj. Womi Yisa dŋdŋsuŋŋ bayuaba diekemba die di benne Joopa ma die di beeli mŭj ti ga Siisiria a ga Koniliawosi tigiŋ, ¹³ u balŋ ti di Nŋmŋ malaka nyunna u jigŋŋ. Di u tuŋŋ aŋŋ ba ga Joopa a ga wa vuonŋ wunŋŋ saanŋ di dine Simoni Piita. ¹⁴ Di Piita wa nan balŋ wa wunŋŋ aŋŋŋ u tigiŋ vuosi mana di baanŋ nan yi die a ye gbatuŋanŋŋ.

¹⁵ "Die n piiline a bala wa, die Nŋmŋ Halukasika die di a keŋ a suonŋ ba ma sɔba die di kenne suonŋ ti ma piiliku me wo. ¹⁶ Mi die maŋ tunsŋ ti Yɔmutieŋ Yisa die di balŋla di, 'Jɔɔn die sɔba aŋŋŋ nyaanŋ ama Nŋmŋ nan su ni aŋŋŋ u Halukasika.' ¹⁷ Du yi Nŋmŋ di yŋ banŋŋ vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi piini dieke die u yŋna ti saŋŋa dieke die ti yine ti Yɔmutieŋ Yisa Masia yada wa; muna yine mŭj di n kagŋ Nŋmŋ di u da yi wudieke u yaalala u yi?"

¹⁸ Die ba wanna Piita balŋku wa, die ba ka bi nŋŋŋ nunhagruŋ ta piili a bura Nŋmŋ a bala di, "Lele Nŋmŋ vaa vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi di ba vaa ba tum-

biati ta yi Yisa didusuruj ta ye miivoli dieke di wone kpatuj."

Yisa didusuruj Antiyoku ma wla

¹⁹ Die Sitiiveni kuula kuarj chaarj mugisibuarj die di keŋ Yisa didusuruj ma die ba chugi jaasi jigij mana. Die batarj die chugi ga Fonisia arjar Saapurusi arjar Antiyoku ta die muula Yisa wla a yla Juu vuosi nyuna ma. ²⁰ Ama Yisa didusuruj dieke di yine Saapurusi vuosi arjar Saarini vuosi die di ga Antiyoku a ga muula tu Yomutiej Yisa wuvunaha a yla vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi. ²¹ Die Nmuj haguruj die di bie ba jigij, die vuosi pam die di tartgi ba berij ta yi Yisa yada.

²² Die Yisa didusuruj diekemba di benne Jerusalemi ma wa di wurj wudieke di yinene wo, ta die tunj Banabasi Antiyoku ma. ²³ Die u gana a ga tugl mi a ye Nmuj di surjine be die wo, u surj die di fialu ta die u kparijisi ba mana di ba da vaa Yisa kuarj dusuruj. ²⁴ Banabasi die yiwo vuovunuj ta yaa yada pam ta suuli arjar Nmuj Halkaska, die vuosi pam die di keŋ yi Yisa yada ta buruj u didusuruj.

²⁵ Die Banabasi di ga Taasusi di u yaali Sɔɔli. ²⁶ Die u yene wo wo, die u yaa wa a yijji keŋ Antiyoku, mi ba bale wo mana die di nagl bij muumuj a laguma arjar Yisa didusuruba ta dagl vuosi pam mi Nmuj wla. Die di yiwo Antiyoku ma die ba wolinj wa Yisa didusuruj di, "Kirisito vuosi."

²⁷ Die sanja mi gbanj gbanj die Nmuj naazualuj batarj die di benne Jerusalemi ma di keŋ Antiyoku. ²⁸ Ba wunyl saarj die yine Agabusi, ta Nmuj Haaluj die di surjji wo u bal di korj burj nan nan jigij mana dunta ma. Die di keŋ yi muj sanja dieke Kolodiasi di yine naakpuij. ²⁹ Die Yisa didusuruj di benne Antiyoku ma wa die di sarj di ba nan surjji ba numball diekemba di benne Judia ma, di vuorj mana chiasl u baarj nan blagl die. ³⁰ Die ba yi die a nagl ligirehe a tunj Banabasi arjar Sɔɔli di ba yaa ga yl Yisa didusuruj nyurkuraha di benne Judia ma.

Herodi die di mugisine Yisa didusuruj dene

12 Sarja gie mi gbanj gbanj naakpuij Herodi die di mugise Yisa didusuruba batarj. ² Die u yi sojasi nuarj ba gobi Jemisi, Jɔɔn numbua sikperj arjar jublwanj. ³ Die u yene ta Juu vuosi sugtl fialya wa arjar wudieke u yine wo, die u vaa ba yigi Piita sarja dieke ba dinene paanu dieke ba kana ka naga dabɔtu a yie wo duugaka. ⁴ Die u yigine Piita wa kpatl wa u yi ba ligi wo dansarka ma ta yl nuarj di sojasi lagumuj lagumuj bunusa gbara wa a tariguma tarj. Die lagumuj mana die yiwo sojasi banusa. Ta a yile sba u vuarl wa gasutarjku duugaka sarja a dii u sarja yaaluj ma. ⁵ Die wla, die Piita die di bie dansarka ma ta Yisa kuarjandusuruba die di faasl a juusa Nmuj a yla wa.

Malaka die di vuarlna Piita a nyurj dansarka surj dene

⁶ Die tunj di bala ka vurj arj Herodi nagl Piita a yl vuosisi, dunuj daarl yuku mi die Piita di ye ko bɔbl arjar choruma a dua guura sojasi bale sunsurj. Die ba bɔbl chorumaha kaanl arjar sojasi wunyl u nuudiigij chaarj ta kaanl diarj di bɔbl u nuugalj chaarj sojasi ta sojasisi batarj diarj di gbarl dansarkaka sanuadarj. ⁷ Womi ta Nmuj malaka die di keŋ nyurj, ta chaanuj di chaarj dansarka ka ma. Die malakaka di dorj dorj Piita burkparj ma a sugiri wa ta baarl di, "Hagl lagl lagl!" Ta u hagl. Die u haguna wa, choruma ha di nyurj u nuusi me a nan. ⁸ Malakaka di bal wa di, "Mujji bɔbl fu gbanuj ta suu fu nura." Piita di yi die. Die malakaka di bl bal di, "Yeegi fu jayeekin a dia muj." ⁹ Piita die di di malakaka a nyurj dansarka ka ma, ama die u ka sba di u daansa muj yaa ka serj yie muj. ¹⁰ Die ba ga garisl nurjarj sojasisi die di gbaruna wa arjar banuj ba die di diisine wo ta die keŋ tugl kuuti gblabl dieke di benne gaamuj ma die di yuorinene a juo tika surj, die ka gbanj gbanj ka yuori. Die ba churj a nyurj a churj a suna siekpuku ma womi malakaka die di bla ta va Piita.

¹¹ Die Piita di wa mujji wudieke di yinene wo ta baarl di, "Lele n sba a baarl di serj yiwo wusie, di Nmuj tunna u malaka u keŋ vuarl muj a nyurj Naarj Herodi nuusi me, ta bl vuarl muj a nyurj Juu vuosisi die di yilinene di ba yi muj die wo mana mana ma ma."

¹² Die u mujjuna naa wa, die u ga Jɔɔn Maki nurj Meri tigij. Die vuosi pam die lagsuna mi a juusa Nmuj ¹³ Piita die di ga kpaasl sanuarl ta havuubij wunyl die di yine tuntuntu mi ta Roda die di keŋ di u ye vuodieke di kpaasunana wa. ¹⁴ Die u mujjuna Piita lɔlku die di yiwo nansurj die u chugi a yijji a ga ta ka yuori sanuarl, a nata a baarl di, "Piita zie sanuarl tunj." ¹⁵ Die ba bal wa di, "Juo yurjaatu." Ama die u kparijji u gbanj a bala di di yiwo wusie. Die ba baarl di, "Di nan yiwo u malaka."

¹⁶ Ta Piita die di ye ko a kpaasa sanuarl, die ba ga yuori a ye wo, die di yi be mamachi. ¹⁷ Die u kotl u nuurj di ba tarl watl, ta bal ba tl Yomutiej di yine die a vuarl wa a nyurj dansarka ka surj. Ta die bal di, "Ni bal Jemisi arjar Yisa didusurubanj ba wudieke di yine." A kuarj chaarj u nyurj mi a ga jigigaarj.

¹⁸ Die tunj di vuona sukuruj die di faasl mugisi sojasisi die di gbaruna wa. Die ba piasa tarj di, "Bla yine Piita wa?" ¹⁹ Naarj Herodi die di yl nuarj di ba yaal wa, ama die ba ka ye wo. Die wla die u vaa ba piasl gbugbarutba wuplasika ta die yi nuarj di ba kuu ba.

Naa kuarj chaarj, Naarj Herodi die di nyurj Judia a suurj ga Siisiria a die yi daraa ale mi.

Herodi kunj wla

²⁰ Herodi die dɩ ju sunyurɩj anɩj Taya anɩj Sidoni vuosi; die wla die ba lagɩj tan dɩ ba ga ye wo. Die ba woliɩj ye Bilasitusi dɩ u sunɩj be, die u yiwo vuodieke die dɩ yine naan wa tigiri nyɩkuraha wunɩ. Die ba keɩ ga Herodi jigɩj a ga ngɩ nɩpɩɩ dɩ u vaa sugɩfialɩj bemme ba sunsuɩj dama Taya anɩj Sidoni die yese ba nyindiike a nyɩna naan Herodi tunɩɩj ma.

²¹ Die naan Herodi die vuari daan a zien, die daari dɩ tuguna wa Herodi die dɩ yeegi u naala nyɩnyeeɩkɩpɩma, ta nyɩj kalɩ u naan gbarɩtɩ mama ta balɩ wla a ye vuosisi. ²² Die vuosisi die dɩ nati a baari dɩ, "U ɩɩku su sɩba ɩmɩj daa vuota." ²³ Lele wo mi Nɩmɩj malaka die dɩ vaa yuagɩɩɩj dɩ yigi wo, die u nyuuti die dɩ suuli anɩj gbarɩtɩ a nyuo wo u kpi dama die u ka yi Nɩmɩj kanɩj julma ka mi.

²⁴ Ama sanjka mi die vuosi pam die dɩ wunɩ wɩaha ta yi yada.

²⁵ Sanjɩa dieke Banabasi anɩj Sɔɩli die dɩ kpatna ba tuumaha dieke die ba gana dɩ ba yiwo, die ba nagɩ Jɩɩ Maki a gutɩ ba ma a nyɩj Jerusalemi a ga Antiyoku.

Nɩmɩj Halukasɩka die dɩ vuariɩna Banabasi anɩj Sɔɩli dene

13 Antiyoku ma, die Nɩmɩj naazualɩj anɩj didagɩɩj batan die bie wo Yisa didusɩɩj sunɩ: die ba yine Banabasi anɩj Simiani (vuodieke die ba wasɩnana Daasɩbulɩj), anɩj Lususi, vuodieke dɩ nyɩna Sarene anɩj Manani (vuodieke die ba lagɩj na a wubi anɩj Naan Herodi die ba yine ballɩɩɩɩ) anɩj Sɔɩli.

² Daan kaanɩ die ba jɩanna tɩ Yɩɩmutɩɩj ta ɩɩɩ nuaha, Nɩmɩj Halukasɩka die dɩ balɩ a ye ba dɩ, "Nɩ vuari Banabasi anɩj Sɔɩli anɩ ba tunɩ tunɩ dieke wla n wana ba wa dɩ ba tunɩ wa."

³ Naa kuanɩj chaanɩ die ba ɩɩ ɩɩɩ nua ta juusi Nɩmɩj ta nagɩ ba nuusi a dusɩ ba ma ta die taanɩ ba ba ga.

Saapurusi tunj wla

⁴ Sanjɩa dieke Nɩmɩj Halukasɩka die dɩ tunna Banabasi anɩj Sɔɩli wa dɩ ba ga tunɩ u tuumaha, die ba sunɩj ga Selusia ma a nagɩ haarɩj a ga Salamasi, tugɩdieke die benne Saapurusi tunɩɩj ma. ⁵ Die ba tuguna Salamasi ma wa die ba ga juu juu vuosi Nɩmɩj jɩamɩj juone me a ga muuli Nɩmɩj wɩaha mi. Die Jɩɩ Maki die bie mi a yi ba susunɩjiru.

⁶ Ka kuanɩj chaanɩ die ba nyɩj Salamasi ma ta die a dɩa a tɩanɩ ga tugɩ Pafosi. Mi die ba haari daa wunɩ die dɩ yine yunɩɩvuonɩ u saanɩ dɩ dɩ Bajaasusi, ta yi juu vuodieke die dɩ gaanana vuosi dɩ u yiwo Nɩmɩj naazua.

⁷ Die u yiwo tunɩɩj ma mi jakuunɩj Sejusi Pɩɩɩɩɩ zua. Die jakuunɩ die yiwo yɩantɩɩj ta die tunɩ wa Banabasi

anɩj Sɔɩli dɩ ba keɩ a balɩ Nɩmɩj wla anɩ u wunɩ. ⁸ Ama die yunɩɩvuoke, vuodieke die dɩ dine Elimasi Giriiki jɩ-balɩɩj ma wa die ka saagi a ye ba: ta die mɩa dɩ u kagi jakuunɩ anɩ u daa keɩ yi Yisa yada. ⁹ Womi die Nɩmɩj Halukasɩ die dɩ suuli Sɔɩli vuodieke die dɩ bɩna a dɩ Pɩɩli, die u daansi yunɩɩvuoke die ¹⁰ ta balɩ wa dɩ, "Funɩj fu yiwo Sitaani bua ta ɩɩ yi tunɩna mana dataanɩ ta suuli anɩj wubiɩtɩ yiri yiri mana, ta mɩa sanjɩa mana dɩ fu tarɩɩ Nɩmɩj wusie wubalɩkaha a yi ɩmɩnɩɩɩɩ. ¹¹ Lele Nɩmɩj baa u datɩ fu tɩɩɩj ta vaa fu yɩj ta kaanɩ dɩ yese daraa ale."

Lele womi die mulɩgɩɩɩɩɩ dɩ nan daa wa nine me ta u dɩ dɩa a gaba a yaala vuodieke dɩ baanɩ nan yigi u nuunɩ me. ¹² Die jakuunɩ dɩ yene wudieke dɩ yine wo, die u yi Yisa yada, dama die dɩ faasi yiwo mamachi anɩj wudieke ba dagɩnana yaa gamma tɩ Yɩɩmutɩɩj ma wa.

Antiyoku dieke dɩ benne Pisidia tunɩɩj ma wla

¹³ Naa kuanɩj chaanɩ die Pɩɩli anɩj u chanchaalɩba die dɩ nagɩ haarɩj a nyɩj Pafosi me a ga Pega dɩ benne Pamifilia tunɩɩj ma, mi die Jɩɩ Maki dɩ vaa ba ta yɩɩjɩ ga Jerusalemi. ¹⁴ Die ba nyɩj Pega a tɩanɩ ga Antiyoku dɩ benne Pisidia tunɩɩj ma. Die davuusiɩkɩ daari die ba ga juu Nɩmɩj jɩamɩj juoku me a sunɩj kalɩ. ¹⁵ Die ba karɩna Mosisi mɩraha sunɩ anɩj Nɩmɩj naazualɩba maagiɩ sunɩ a kpatɩ wa, Nɩmɩj jɩamɩj juoku sunɩ nyɩkuraha dɩ balɩ ba dɩ, "Tɩ numballɩ, dɩ yi nɩ yaa wunɩna a baanɩ nan balɩ ye vuosisi gie nɩ balɩ."

¹⁶ Womi Pɩɩli die dɩ hagi zie ta a kɩtɩ u nuunɩ ta piili a bala dɩ: "Nunɩj Izara vuosi anɩj vuodiekemba mana dɩ jɩanna Nɩmɩj dieke Izara vuosi dɩ jɩanna, nɩ wumma mɩj. ¹⁷ Tɩnɩj Izara vuosi Nɩmɩj die vuariɩna tɩ chɩɩɩkuulɩba a yi ba faasi dala sanjɩa dieke die ba benne Ijipiti me a yi chaamba wa. Wunɩj Nɩmɩj die vuariɩna ba a nyɩj mi anɩj u hagiɩj. ¹⁸ Ta die daansi ba bɩna banɩɩɩ-nusa sanjɩa dieke die ba benne hagiɩ ma, anɩj ba dene ka tuo u nuari mana. ¹⁹ Die ka kuanɩj chaanɩ die u chuusi buuriɩj ayuɩɩɩ die dɩ benne Keenani tunɩɩj ma ta die vaa u gbanɩ gbanɩ u vuosi Izara vuosi dɩ su. ²⁰ Wɩaha gie mana die yiye mɩj bɩna kɩɩɩ-nusa anɩj banɩɩɩ-nu sunsuɩj.

"Sanjɩa dieke ba suna tunɩɩj ma, Nɩmɩj die dɩ ye ba nɩɩɩandusɩɩɩ dɩ ba dii ba nɩɩɩ a ga tugɩ sanjɩa dieke Nɩmɩj naazua Samuli dɩ kenne. ²¹ Naa kuanɩj chaanɩ die ba ɩɩ keɩ pɩasi Nɩmɩj naazua Samuli dɩ u ye ba naan, die wla, Nɩmɩj die dɩ vuari Sɔɩli, Kisi bua vuodieke dɩ nyɩna Benjamani buuriɩj ma dɩ u yi ba naan. Die u yiwo ba naan bɩna banɩɩɩ-nusa. ²² Die Nɩmɩj dɩ keɩ wuuri u naari ta vaa Davidi dɩ dii naari. Naa die Nɩmɩj dɩ balɩ yaa gamma Davidi ma dɩ, 'Davidi, Jese bua wa yine daa dieke chanchaalɩj n yaalala, u yie

wudieke mana n yaalala di u yi.' ²³ Nmuti die di yi nuar di Davidi haagisi ma vuon wunyi bala u keŋ a gbatl Izara vuosi a taan, wunŋ vuoke mi yine Yisa. ²⁴ Ama Joon die di wolŋ keŋ a muulu a yi Izara vuosi mana di ba vaa ba tumbiatl an u su ba Nmuti nyaabu, ka kuanŋ chaanŋ Yisa die di wa keŋ. ²⁵ Die Joon tuumaha die di gbine kpatŋ die u piastl vuosisi di, 'Munta ni yile di yi ye? N ka yi Nmuti Vuovuarkŋ Masia wa. Ni wumma, wunŋ u baa u keŋ wo n kuanŋ chaanŋ ta manŋ ka mu di n vuari u nura gbanŋ.'

²⁶ "Lele, nunŋ Abarahami haagisi ananŋ nunŋ vuodieke di kana ka yi Juu vuosi ta bie giena a jama Nmuti, ni wumma wudieke Nmuti di yina ti di ka daga ti baanŋ nan yi die a ye gbatitaanŋ dama ka yiwo vuon mana sutl. ²⁷ Die vuodiekemba die di benne Jerusalemi ma ananŋ ba nyŋkuraha die ka siba a baarl di Yisa yine Gbŋgbatitaantu wa, ta ka bi siba Nmuti naazuallba wubalkaha ba ŋaana karima davuusikŋ daanŋ mana wa chianŋ. Die wla die ba bal a chuusi wa siba Nmuti naazuallba die di bala die wo. ²⁸ Ananŋ die ba kana a ka ye wudieke u yine a chuusi wa ta mu di ba kuu wa wa mana, ama die ba bal a yi Paliti di u yi ba kuu wa. ²⁹ Die ba yine wo wudiekemba mana Nmuti gbanŋku di bala yaa gamma u ma wa a kpatl wa, die ba nagl wa a keŋ suŋ dagarku ma a nagl wa a ga suŋ duanŋ vɔrŋ ma. ³⁰ Ama ta Nmuti die di sugrl wa kumbu me. ³¹ Die u nyŋ vuodiekemba die di dina u kuanŋ a nyŋ Galili a keŋ tugl Jerusalemi wa jigŋ daraa pam. Lele banŋ ba wana yi u daansatieliŋ vuosisi jigŋ. ³² Nmuti die yi wa ti chɔɔŋkuulba nuar, ta ti bie gie di ti bala ni wuvunaha, ³³ di u senŋ yi he mŋ a yi ti tunŋ vuodiekemba di yine ba haagisi ananŋ u sugrlna Yisa a nyŋ kumbu me wo. Die Nmuti gbanŋku suŋ, yla die di gutna bule wa ma di wunŋ Nmuti di baarl di, 'Fonŋ fu yine n Buadembŋ,

ta jinne n nan dagl vuosi di n senŋ yiwo fu Chua.'

³⁴ Ta Nmuti die di bi baarl di u nan sugrl Yisa kunŋ me ta u kaanŋ bi kpi bɔbra. Siba Nmuti die di bala di, 'N nan yi ni nuar kasl dieke gbanŋ gbanŋ die n yina Davidi wo.'

³⁵ Ta yulaha gbanŋku suŋ bɔbra Davidi die bal Nmuti di, 'Fu kaanŋ vaa fu Vuokasl wa nyŋgbanŋ huugl vɔrŋ ma.' ³⁶ Die Davidi di benne u mɔsl ma wa die u di wa Nmuti. Die u kpine wo ba guu wo ba buuriŋ vuota jigiguusikiŋ ta u nyŋgbanŋ di huugl. ³⁷ Ama Nmuti die sugrl wa Yisa a nyŋ kunŋ me ta u nyŋgbanŋ die di ka huuglya. ³⁸ Die wla n numball, n yaala ni summa di du yi ni yi Yisa yada Nmuti nan nagl ni wubiatl a chaa ni. Ama Mosisi miraha nŋ kaanŋ biagl a gbatl ni a nyŋ ni wubiatl ma. ³⁹ Ama vuodieke mana di yine Yisa yada ye wo gbatitaanŋ a nyŋ blianŋ ma. ⁴⁰ Ni summa di wudieke Nmuti naazuallba di bala wa da keŋ yi ni. Die ba baarl di,

⁴¹ 'Wumma, nunŋ kalinbaantieliŋ, vaa a ka yi ni mamachi anŋ ni kpi!

Nunŋ vuodiekemba di vuarlana Nmuti fala ha ananŋ u bala wudieke wo

N nan yi wunŋ ni yine bie ni mɔsl ma ta ni kaanŋ tuo dii

du yi vuon di keŋ dagl ni a chiasl gbanŋ.' "

⁴² Die Pɔɔli ananŋ Banabasi die di nyunana lagŋku jigŋ, vuosisi die di juustl ba di ba viiri keŋ davuusikrl daa dieke di kienene wo a faastl dagl ba waha gie bɔbra. ⁴³ Die lagŋku die di haglna wa, Juu vuosi pam ananŋ vuodiekemba die di kana ka yi Juu vuosisi ama ta tarŋ ba jamaŋ ta di Juu vuosi janaŋku, die ba mana die didl Pɔɔli ananŋ Banabasi kuanŋ. Die Pɔɔli ananŋ Banabasi die di kpaanŋ ba pam di ba kpaŋŋ ba gbanŋ a dia Nmuti die anŋ u chŋgl ba zɔɔlŋ.

⁴⁴ Kuanŋ chaanŋ davuusikrl daarl die di tuglna die di ko su siba tka vuosi mana die gana di ba wunŋ Nmuti waha. ⁴⁵ Die Juu vuosi die di yine kpkpaaku die di yi be suglɔɔŋ pam. Die ba zla Pɔɔli ta bala chuusa wudieke mana u balala. ⁴⁶ Ama Pɔɔli ananŋ Banabasi die di wa a faastl bala ananŋ sikimiŋ di, "Di yiwo talasl di ti wolŋ bal Nmuti waha a yi nunŋ Juu vuosi ta wa bal vuogaastl. Ama nunŋ ni zeti waha mŋ ta bi yine di ni ka mu ananŋ miivoli dieke di wone kpatŋ wla, die yine ti vasa ni, ta gara vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi jigŋ. ⁴⁷ Dama nuarl gie Nmuti di yi ti di:

'Manŋ n vuara fu mŋ di fu yi chaanŋ a yi vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi, amu dunta mana ye gbatitaanŋ.' "

⁴⁸ Die vuodiekemba die di kana ka yi Juu vuosi di wunna naa wa, ba sugrl di flal, ba buri Nmuti wubalkaha. Ta vuodiekemba mana Nmuti di vuarlana di ba ye miivoli dieke di wone kpatku di yi Yisa Masia yada.

⁴⁹ Ta ti Yɔmutieŋ Yisa wla die di dia mi tuglsl mana mana. ⁵⁰ Naa kuanŋ chaanŋ Juu vuosisi nuŋandusrlba di ga tka dembisi dieke di yine vuokpuma ananŋ hogokpuma die di janna Nmuti ta ba yie ba julma pam, a vaa ba sunyurŋ di hagl yaa gamma Pɔɔli ananŋ Banabasi ma, ta piili yaala wla a yla ba a yagl ba a nyŋ tunŋgbanŋka mi lugl. ⁵¹ Die wla Pɔɔli ananŋ Banabasi die di kpaantl ba nataala tanŋɔlŋ a taanŋ tka mi di ka yi dagl blianŋ a yi ba ta die ga Yikonumi tunŋ ma. ⁵² Ta Yisa didusrlba di benne Antiyoku ma wa die di suuli ananŋ Halkasika ananŋ suglfialŋ.

Yikonumi tunŋ wla

14 Die Pɔɔli ananŋ Banabasi di kenne tugl Yikonumi ma, die ba ga Juu vuosi Nmuti jamaŋ juonŋ me a ga muull Yisa wuvuna mi siba die ba yine die Antiyoku ma wa, ta vuosi pam die yi Yisa yada, batanŋ die yiwo Juu vuosi batanŋ dianŋ di yi vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi. ² Ama ta Juu vuodiekemba di kana ka yi Yisa yada wa di bal vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi

di ba da kenj tuo dii, ta die balu ba di wudieke ba bala yaa gamma Yisa ma ka yi wusie. Die wla vuodiekemba die di kana ka yi Juu vuosisi di juu sunyuruj ananj Yisa didusurba die di benne mi wo. ³ Pɔɔli ananj Banabasi die di bie mi daraa pam ta die a faasi bala Yisa wla ananj dembisi. Die Njum die di yi ba haguruj die ba tunj mamachi tuuma, ta die dagi di ba waha yaa gamma u zɔɔlnchigula seŋ yiwo wusie. ⁴ Die tika vuosi die di puo bule, batanj die di di Juu vuosisi kuanj ta batanj diaj didi tuntuntuba kuanj.

⁵ Die wla vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi batanj ananj Juu vuosisi ananj ba nuŋandusuruj batanj die di saŋ di ba yi Pɔɔli ananj Banabasi diaj ta taa ba ananj tana a kuɔ. ⁶ Ama tuntuntuba bale wo di muŋɔna wudieke di yinene wo die ba maansi a nyuj chigi a ga Likaonia tunjbanj ma. Die ba ga wa Lisitira ananj Debe tugisi ananj tunjkanjɔsi diekemba di gbigine mi. ⁷ Mi die ba muɔli Njum wuvunaha.

Lisitira ananj Debe tugisi wla

⁸ Lisitira ma daa wunyi die di beri a yi gbaruguj a nyuj u ballibusu me ta ka biagi chuj. ⁹ Ta die kalu mi a wumma Pɔɔli wubalkaha. Pɔɔli die di daansi wa die a ye di u yaa yada Yisa ma ta nan biagi ye gbaamuj. ¹⁰ Die wla Pɔɔli di natu ananj lɔɔlkpuuj di, "Hagi a zie fu nagisi ma!" Daa wa die di hagi a yugi a zie ta piili a chuj gilime. ¹¹ Die kpikpaaku di yene wudieke Pɔɔli di yine wo, ba piili a nata ba gbanj gbanj jabalukuj ma di, "Tu ŋmunaha buruj wa vuota a kenj suuj ti jigij." ¹² Womi vuosisi die di yi Banabasi saanj di Zusi ta Pɔɔli diaj di Hemisi dama die u yine vuodieke di balla wubalkaha. ¹³ Die Zusi jlamuj juoku die zie gbigi wo sanua dieke di kenne juu tika suj, die ka bukaabtu ananj kpikpaaku di yaa naarasu ananj tuwute a kenj mi di ba yi kaaba a yi Banabasi ananj Pɔɔli.

¹⁴ Ama Banabasi ananj Pɔɔli die di wunna ba bala ba yi wudieke wo, die ba churu ba nyinyeeke ananj sugichuusuŋ ta chigi juu kpikpaaku suj a nata di: ¹⁵ "Bla ni yie die? Tu yiwo vuota siba nuru! Tu kenj wo gie di ti muɔli Yisa wuvunaha an ni chigi nyuj wutɔgti gie me a kenj Nabidie Njum jigij, vuodieke di naanna arizanna ananj tunjbanj ananj nyaakpɔɔba ananj nyindiekemba mana di benne a suj. ¹⁶ Saŋa dieke di tuanna wa Njum die vaa buuruj mana di yie ba duŋɔ. ¹⁷ Ama saŋa gie u daga di u seŋ beri muj ananj wuvun diekemba u yinene wo; u yinana ni nuj a nyina ŋmuŋsikpeŋ ta vasa nyinti di buruma, a yie ni nyindike ta vasa ni suguti di fɔla." ¹⁸ Banabasi ananj Pɔɔli die di bala wudieke wo mana yɔri, die di haguru muj di ba kagi ba di ba da yi kaaba a yi ba.

¹⁹ Ka kuanj chaanj die Juu vuosi nuŋandusuruj batanj die di nyuj Antiyoku dieke di benne Pisidia tunjbanj ma ananj Yikonumi a kenj balu a yinjji kpikpaaku sugiti

ba juu sunyuruj ananj Pɔɔli. Ta die taa wa tana a datu wa nyuj tika luguj ta yile di u kpiye muj. ²⁰ Ama Yisa didusurba die di kenj taan a gilij wo die u kenj hagi zie a yinjji ga tika suj. Ka tunvuusa die wunuj ananj Banabasi di nyuj ga Debe ma.

Pɔɔli ananj Banabasi di yinjine ga Antiyoku di benne Siria tunjbanj ma dene

²¹ Die Pɔɔli ananj Banabasi di muɔli Yisa wuvunaha Debe ma ta die ye vuosi pam ba yi Yisa yada. Womi die ba yinjji ga Lisitira a nyuj mi ga Yikonumi ta bi nyuj mi a ga Antiyoku di benne Pisidia ma. ²² Die ba kpaanj Yisa didusurba ta juusu ba di ba ko yi yada dene. Die ba balu ba di, "Di mu ti tuoli wahala ta ye juu Njum naaru ma." ²³ Pɔɔli ananj Banabasi die di vuaru nuŋandusuruj Yisa didusurba lagumuŋ lagumuŋ mana ma. Womi die ba bɔbi nua a juusu Njum di Njum suŋɔ nuŋandusurba mi.

²⁴ Pɔɔli ananj Banabasi die di daagi Pisidia tunjbanj ma a ga Pamifilia tunjbanj ma, ²⁵ mi die ba muɔli Yisa waha Pega tunj ma. Womi die ba suuj ga Atalia ma, ²⁶ ta die a wa nyuj mi a nagi haaruj a yinjji ga Antiyoku di benne Siria ma. Mi die Yisa didusuruj die wuj nagi ba yi Njum nuusi me di u suŋɔ be ba tuuma ma. Ta lele ba wa tunj tuumaha kpai muj.

²⁷ Die ba kenne a tugɔ Antiyoku wa die ba lagisi Yisa didusurba mana. A die a balu ba wudieke mana Njum di suŋɔ be ba yi, ananj u yuorine sienj a yi vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi di ba yi Yisa yada a yi u didusuruj dene. ²⁸ Ama die ba wari mi ananj Yisa didusurba a yuasi.

Tuntuntuj ananj Yisa didusuruj nyujkura lagumuŋ wla

15 Saŋa mi vuosi batanj die di nyuj Judia ma a kenj Antiyoku ma a die a piili a daga Yisa didusurba di ba kaan biagi ye gbatuantaŋ sie ba gobi ba kola siba Mosisi die di daguna dene wo. ² Die Pɔɔli ananj Banabasi ananj ba die di faasi a nigi nuhaguruŋ pam yaa gamma wuru gie ba dagunana wa, die ba vuaru Pɔɔli ananj Banabasi ananj Yisa didusurba batanj a tunj ba Jerusalemi ma di ba ga ye Yisa tuntuntuba ananj u didusuruj nyujkuraha yaa gamma wuru gie wla.

³ Die vuodiekemba Yisa didusurba di tunna wa die di daagi Fonisia ananj Samaria a bala yla Yisa didusurba di benne mi di vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi batanj tarigi wa ba beruj a buruj Yisa didusuruj. Wuruj gie die di yi Yisa didusurba sugifaluj pam. ⁴ Die ba gana a ga tugɔ Jerusalemi wa die Yisa didusurba ananj tuntuntuba ananj ba nyujkura die di tuo be chaantu. Die wla Pɔɔli ananj Banabasi die di balu ba wudieke mana Njum di suŋɔ be ba tunj. ⁵ Ama Farasisi batanj die di yine Yisa didusuruj die di hagi zie a baaru di, "Di yiwo

talasi di buuri gaasi di yine Yisa yada wa gobi ba kola ta bi dia Mosisi muraka."

⁶ Die wla, die tuntuntuba anan Yisa didusiriba nuhngandusiriba di lagisi tan di ba daansi jabalkiri. ⁷ Die ba balu ka a yuasi anan tan, ta Piita die di ken hagl a baari di, "N zualin, ni siba di saha dieke di tuanna wa Nmu die vuari mu die nyu ni ma di n muuli Yisa wuvunaha a yi vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi, amu ba nan wun ta yi Yisa yada ta buru u didusiru. ⁸ Ta Nmu, vuodieke di siba vuota sun die di dagi di u tuo be mu ta yi ba Halukasika siba die u yna ti die wo. ⁹ Die Nmu die ka luge tun anan ba, dama die ba yine Yisa yada wa wla, die wla Nmu di nagl ba tumbati a chaa ba. ¹⁰ Bia ni yaala ni magisi Nmu? Bia ni yaala ni yi buurigaasi diekemba di buruna Yisa didusiru pugul murt dieke tun anan ti chokokuulu di kana ka biagi kokulu? ¹¹ Ama ti Yomutien Yisa die chigi ti wa zualin ti ye gbatitaanu ti yine wo yada wa wla siba buurigaasi die."

¹² Die vuon mana die di tarl ta wumma Banabasi anan Pcoli die di balala yaa gamma Nmu di yna ba hagu die ba tun mamachi tuuma a yi vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi dene. ¹³ Die ba bala naa a kpati, Jemisi die di baari di: "N numballi, ni wumma mu!" ¹⁴ Simoni Piita wun balu ti, Nmu di wolinne a ga vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi jigij a vuari batan ba buru u gban gban u vuosi dene. ¹⁵ Naa, Nmu naazualba wubalka die di dagi siba di maaguna Nmu gbanu ma di,

¹⁶ "Naa kuon chaan manun Nabidie Nmu nan yinji a ken,

a ken mu Davidi tugidieke di nanna wa.

N nan mu ka a zie a nyu ka chuusu ma ta vaa ka hagu ma bura.

¹⁷ Ta vuota mana nan ken n jigij

anan vuodiekemba mana di kana ka yi Juu vuosi ta man wa di ba yi n vuosi wo. ¹⁸ Naa Nabidie Nmu die di balu, wun vuodieke di vana ba siba wuri gie a nyu kuru ma wa."

¹⁹ Jemisi die di bi balu a guti di, "Di yiwo manun sunanyile di ti da mugisi buurigaaslu di yinji a di Nmu sien anan wudieke di tuana. ²⁰ Ama di mu di ti maagi gbanu a balu ba di ba da ken dii jadiiki dieke ba kaabuna a yi bugile, ta balu ba di ba yigi ba gban anan daakpana yaa hokupana tuuma, ta bi daa hokuma dui diekemba ba hmuna ku ta daa bi hokuma zu.

²¹ Mosisi muraha nu, ba karu ha mu Nmu jumun juone me davusuru daan mana kuru ma wa, ta muulaha tun mana ma."

Die ba maaguna gbanu a yi vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi dene

²² Die wla die tuntuntuba anan nuhngandusiriba anan Yisa didusiriba mana die di yigi zien di ba vuari dembisi batan an ba dia Pcoli anan Banabasi a ga Antiyoku. Die ba vuari wa Silasi anan Judasi vuodieke saan di buna yi Basabasi, vuosi bale wa gie die yiwo Yisa didusiriba nuhngandusiru batan ba yla julma.

²³ Die ba maagi wa gbanu di:

Tunu Yisa tuntuntuba anan Yisa didusiru nuhngandusiru maaguna gbanu gie a waasa nuni ti numballi diekemba di kana ka yi Juu vuosi ta bie Antiyoku anan Siria anan Silisia ma mana.

²⁴ Ti wunya di ti vuosi batan ken ni jigij, a balu wla atan di mugisi ni pam ta chuusu ni sugtu, ama tunu ti ka tun ba ni jigij. ²⁵ Die wla ti mana di lagisi a saagi di ti vuari dembisi batan a tun ba anan ti numballi choti Banabasi anan Pcoli ni jigij. ²⁶ Vuosi gie, Judasi anan Silasi, yiwo vuodiekemba die di naguna ba murt a duan talma ti Yomutien Yisa Masia waha gie wla.

²⁷ Judasi anan Silasi nan bi balu ni ka chun, wudiekemba ti maagunana wa. ²⁸ Nmu Halukasika die dagi ti mu di ti da ken nagl murt gaasi a guti ni bura.

²⁹ Wudieke di kana ka mu di ni yi wunna: Ni da ken a dii jadiiki dieke mana ba naguna a yi kaaba a yi bugile, ni da ken hok zu, ni da ken hokuma dui dieke ba hmuna ku, ta bi yigi ni gban anan daakpana anan hokupana tuuma ma. Di yi ni di waha gie, di nan di vuona a yi ni.

A mana wonde.

³⁰ Die ba tun ba, ba sun ga Antiyoku, mi die ba lagisi Yisa didusiriba mana ta nagl gbanu a yi ba.

³¹ Die vuosisi di karu gbanu gie, ba sugtu die di flalu anan ka kpanhuna ba dene wo. ³² Die Judasi anan Silasi, vuodiekemba di yine Nmu naazualu die bie ba jigij a yuasi ta die a balu wla pam a kpanhuru ba ta yi ba yada di bi hagu a guti. ³³ Die ba bie mi a yuasi, ka kuon chaan Yisa didusiriba di benne mi wo di taan ba di ba waasi tigin, ba yinji ga vuodiekemba di tunna ba jigij. ((³⁴ Ama ta Silasi die di wari mi.))

³⁵ Die Pcoli anan Banabasi gban die di yuasi Antiyoku ma, mi banu anan vuosi pam die di daga ta muula ti Yomutien Yisa wla a yla vuosi.

Pcoli anan Banabasi puole wla

³⁶ Die di yuasuna bita Pcoli die di balu yi Banabasi di, "Vaa an ti yinji ga a kaagi ti Yisa didusiru diekemba di benne tugi diekemba mana die ti muuluna ti Yomutien Yisa waha a ye ba suna dene." ³⁷ Banabasi die di yaala u nagl kok Maki a guti ba ma an ba ga. ³⁸ Ama Pcoli die ka yaala dene dama Maki die ka kpati tuumaha anan ba ta die vaa ba Pamifilia ma ta yinji kuli. ³⁹ Die

Pɔɔli anan Banabasi di nigi nunhaguri ta die puo tan. Banabasi die di nagi Maki ba nagi haaru a ga Saapuru. ⁴⁰ Ta Pɔɔli dan di nagi Silasi ta Yisa didusurba die di nagi ba yi Nmuɔ nuusi me di Nmuɔ sunɔi be. ⁴¹ Die ba chun daagu Siria anan Silisia chaan ma a kpanɔisa Yisa didusurba.

Timoti die di tunna anan Pɔɔli anan Silasi dene

16 Ka kuan chaan Pɔɔli anan Silasi die di yinɔi ga Debe anan Lisitira ma, mi die ba haaru Yisa didusuru wunyi ba wasnana Timoti. U nuɔi gban die yiwo Yisa didusuru. Die u nuɔi wo yiwo Juu vuon ta u chɔɔɔ di yi Giriiki vuon. ² Die Yisa didusurba die di benne Lisitira anan Ikonumi ma wa die di bal wuvuna yaa gamma Timoti ma. ³ Pɔɔli die di yaala u nagi Timoti a guti u ma an ba dia u diasisi, die wla die u gobi u kɔli. Die u yi wo die dama Juu vuodiekemba die di benne mi chaaku die siba a baaru Timoti chɔɔɔ yiwo Giriiki vuon. ⁴ Die ba dina dida tigiɔsi, die ba bala a yla Yisa didusurba mur diekemba Yisa tuntuntaba anan Yisa didusurba nyɔkuraha di benne Jerusalemi ma wa di ziene wo, ta die bal ba di ba dia ha. ⁵ Die wla Yisa didusurba yada die di guti ta die daan mana vuosi pam di yie yada a guta Yisa didusurba ma.

Pɔɔli di kana ka guruya ta daansi dene

⁶ Die Pɔɔli anan u zualtba die di dia a daagu Firigia anan Galasia chaaku, ama Nmuɔ Halukasika die ka vaa ba bal Yisa wla Asia tunɔan ma. ⁷ Die ba gana ga tug Misia, die ba ma di ba juu Bitinia tun ma, ama Yisa Halukasika die ka yi ba sien. ⁸ Die wla die ba daagu Misia ma a suon ga Tiroasi ma. ⁹ Dunu daaru yuku mi, Pɔɔli die di ye u daansa ma vuon wunyi di nyina Masedonia a keɔ zie a juusa wa di, "Keɔ Masedonia ma a keɔ sunɔi tu!" ¹⁰ Pɔɔli daansa kuan chaan, die ti gɔmisi lagɔ lagɔ di ti nyun ga Masedonia, dama die ti ye a baaru Nmuɔ bal ti di ti ga Masedonia chaaku a ga muuli Yisa wuvunaha a yuma vuosi mi.

Lidia die di yine yada dene

¹¹ Die ti nagi haaru a nyun Tiroasi a daagu ga Samotirasi, ka tunvuusa die ti ga Niipolisi. Mi die ti vaa haaru, ¹² ta nyun mi a ga Filipi me, jigidie die di yine tigiɔsi Masedonia tunɔan ma. Die ka yiwo Romani vuosi sutu. Die ti yi daraa a nmuna mi. ¹³ Ka davuusuru daaru die ti nyun tika sun a ga jigidie die di gbigin mugur, die ti yile di Juu vuosi Nmuɔ juusuɔi jigini nan di bie mi. Ta die suon kal a bala wla anan hɔgu diekemba di kenne mi wo. ¹⁴ Ba wunyi saan die yine Lidia, die u nyun wa Tiatira tun ma ta yaa garumun diekemba di yalla ligire pam a daa ta die bu yi vuodie die di juanna Nmuɔ. Nmuɔ die yuori u sun di u wun wudie die Pɔɔli di balala wa. ¹⁵ Die ti su wunɔi

anan u tigin vuosi Nmuɔ nyaan. Ka kuan chaan u juusu ti di, "Du yi ni siba di n sen yi ti Yɔmutien yada anan wusie ni keɔ a bemme n tigin." Die ti saagi u juusku.

Ba kparuna Pɔɔli anan Silasi dansarika ma dene

¹⁶ Daan kaanu die ti keɔ bu gara Nmuɔ juusuɔi jigini, a tuoli havuubiɔi wunyi di yine yɔmu. Die u yaa wa jumɔan u ma ka yla wa haguɔi u biagi bala sorin daan wla. Die u yie naa a yese ligire pam a yla u tielin. ¹⁷ Havuubike gie die didi Pɔɔli anan ti kuan a nata nmusikpen a bala di, "Dembisi gie yiwo Nabidie Nmuɔ di benne nmusikpen wo tuntuntuɔi. Ba bala ni wudie die ni baan yi a ye gbattaanuɔi." ¹⁸ Die u ko bala naa daraa pam. Ka kuan chaan Pɔɔli die di keɔ ju sunyuru a yinɔi a bal yi jumɔaku di, "Yisa Masia saan ma, n yi fu nuan, nyun u ma!" Lele womi jumɔaku die di nyun u ma. ¹⁹ Die u tielibe di yene di sie dieke ba naguna yese ligirehe chuusya wa die ba yigi Pɔɔli anan Silasi a datu ba ga saruya diile jigini. ²⁰ Die ba bal a yi Romani nyunɔuraha di, "Dembisi gie yiwo Juu vuosi ta yaala ba chuusi ti tika. ²¹ Ba daga ti wudiekemba tunu Romani vuosi di kana ka mu di ti yi." ²² Die kɔkpaaku die di benne me gban die guti a yaala ba nigi Pɔɔli anan Silasi.

Womi die Romani nyunɔuraha die di wuuri Pɔɔli anan Silasi nyinyeeke ta yi nuan di ba vuuri ba anan kpaasuɔi. ²³ Die ba faasina a vuuri ba a kpati wa, ba nagi ba a yi dansarika ma, ta die bal dansarika gbɔgbartu wa di u muɔi gbara ba vuun. ²⁴ Die gbɔgbartu wa die di yi siba ba bala wa dene. Die u nagi ba a yi dansarika sun saasaa ta kɔbu ba nagisi anan chɔɔuma a yaa ga kɔbu dakuulkuuma juoku sun.

²⁵ Siba yun tanseese, Pɔɔli anan Silasi die di juusa Nmuɔ ta chia yla a bra Nmuɔ, ta ba dansarika jujuri tan di wumma ba. ²⁶ Lele wo mi tunɔan die di chɔi bunyi dansarika juoku chiaɔ. Lagɔ lagɔ ka sanuaha di yuori ta chɔɔmaha die di kpa kpa dansarika jujuribe mana nuusi anan ba nagisi ma ta nan. ²⁷ Die dansarika gbɔgbartu wa die di haguɔi a ye ta sanuaha yuori ye wo, die u yile dansarika jujuribe mana chigi bia muɔ. Womi die u datu a vuuri takoobi di u kuu u gban. ²⁸ Ama ta Pɔɔli die di faasi a natu di, "Da keɔ a yi fu gban danɔa ta ti mana bie giena."

²⁹ Die gbɔgbartu wa die di piasi a yaali popoli a chigi juu dansarika sun ta suon gbirigi Pɔɔli anan Silasi nuɔa ta u nyunɔanɔi mana di cheeli. ³⁰ Womi die u dii ba nuɔa a yaa ba a keɔ nyun ta piasi ba di, "Nyunɔura, bia maɔ nan yi a ye gbattaanuɔi?"

³¹ Ba yinɔi a bal wa di, "Yi ti Yɔmutien Yisa yada, ta nan ye gbattaanuɔi, funu anan fu den mana." ³² Womi Pɔɔli anan Silasi di bal wa anan vuodiekemba mana di benne u tigin me Nmuɔ wla. ³³ Yuku mi gban gban die gbɔgbartu wa die di nagi ba a ga sugiri ba kuɔagaha,

ka kuarj chaarj die ba su wunuj anarj u tiginj vuosi mana Njmurj nyaarj. ³⁴ Ta die u wa nagj Pɔɔli anarj Silasi a ga u tiginj me a die yi ba nyindiike ba dii. Die wunuj anarj u deŋ mana sugiti die di faalɔ dama die ba wa yiwo Njmurj yada.

³⁵ Die ka tunvuusa Romani nyurkuraha die di turj ba susurjirinj di ba ga balɔ gbɔgbartu wa di u vaa Pɔɔli anarj Silasi ga.

³⁶ Die gbɔgbartu wa di balɔ a yi Pɔɔli di, "Nyurkuraha yi wa nuarj di n vaa funuj anarj Silasi ga yɔrɔ. Die wla nɔ gamma anarj sugifaluj."

³⁷ Ama ta Pɔɔli die di yinjɔ balɔ a yi susurjiribe di, "Tu gbarj ti yiwo vuodiekemba Romani vuosi di yna ti sienj, † ta Romani nyurkuraha die di ka dii ti sarɔya ama ta vaa ba vuurɔ ti anarj kpaasuj yaaluj ma, ta nagj ti a yi dansarɔka surj. Lele ba yile di ba nan biagɔ a lɔbrɔ vuurɔ ti a taarj? Aayɔ, ba kaarj biagɔ, sie ba keŋ gie ba gbarj gbarj a vuurɔ ti."

³⁸ Die susurjiribe di gana a balɔ nyurkuraha wudieke Pɔɔli anarj Silasi di bala wa, die njmaamuj die di yigi be. ³⁹ Die wla die ba ga Pɔɔli anarj Silasi jiginj a ga nɔɔ nuupɔɔrj. Die ba di ba nɔrja a yaa ba a keŋ nyurj dansarɔka ka surj ta die balɔ ba di ba juusa ba ba nyurj tuka surj. ⁴⁰ Ta Pɔɔli anarj Silasi die di nyurj mi a ga Lidia tiginj me. Mi die ba ye Yisa didusuruj ta kpaarj ba ta wa nyurj tuka ma.

Tesalonika turj wla

17 Die Pɔɔli anarj Silasi die di dia a daagɔ Amifipolisi anarj Apolonia ma a ga tugɔ Tesalonika. Mi die Juu vuosi Njmurj jɔamuj juorj die di beri. ² Pɔɔli die di ga juu juoku me ta jɔama Njmurj sɔba u njana yie dene wo. Ta die nagj davuusurɔ daraa ataa a balɔ Njmurj wla a yi vuosisi. Die u nagj wa Njmurj gbarjku, ³ a daga ba di Masia wa mu ba kuw wa murj, ama u nan hagɔ kurj me. Pɔɔli di balɔ ba di Yisa wa yine Masia ka u balala wa. ⁴ Die batarj die di tuo Pɔɔli di bala wudieke wo a dii ta die buruj Yisa didusuruj a gutɔ Pɔɔli anarj Silasi ma. Die vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi ama ta jɔama Juu vuosi jɔarjku batarj anarj hɔgukpuma pam die di tuo wurɔ dii.

⁵ Juu vuosi die di yene di vuosi pam guta Pɔɔli anarj Silasi ma wa, die ba ju sɔnyuruj anarj ba, die wla die ba lagɔ vuotogɔ nyuku jiginj a yi kpɔkpaarj. Die ba yie watt ta piili yaala waaguj ta die ga a ligi daa wunuj ba wasunana Jasoni tiginj a yaala Pɔɔli anarj Silasi di ba vuurɔ ba a yi vuosisi. ⁶ Ama die ba kenne ta ka ye be wo die ba yigi Jasoni anarj Yisa didusuruj batarj a yaa ba ga tɔka nyurkura jiginj ta natɔ di, "Pɔɔli anarj Silasi di dia a chuusa tɔgɔ. Lele ta wa keŋ giena ⁷ ta Jasoni di tuo be chaantɔ u tiginj me. Ba mana chuusa naakpuka

† Du yi Romani vuosi di yi vuorj sienj, ba muraha ka saagɔya di vuorj datɔ u tɔbrɔ, ta ye ka dii u sarɔya.

muraha ta baarɔ di naakpɔrj wunuj benne ba wasa wa Yisa." ⁸ Ba nyurkuraha anarj vuotamba di wunna naa, die di faasɔ mugisi be. ⁹ Die wla nyurkuraha di vaa Jasoni anarj Yisa didusuruj ba buruj ba di turj ligire ta die ba vaa ba ba ga.

Beria turj wla

¹⁰ Yurj die di kenne a sibi, die Yisa didusuruj die di vaa Pɔɔli anarj Silasi di nyurj ga Beria ma. Die ba gana a ga tugɔ mi wo ba ga juu Juu vuosi Njmurj jɔamuj juorj me. ¹¹ Beria vuosi die di faasɔ yaala ba wurj Njmurj wla ha a turj Tesalonika vuosisi. Die ba wumma wla ha anarj ba sugiti mana ta die daarj mana ba karɔma Njmurj gbarjku di ba ye di wla ha yiwo wusie. ¹² Ba vuosi pam die di yi yada a buruj Yisa didusuruj. Giriiki hɔgukpuma anarj dembisi pam gbarj die di yi Yisa yada. ¹³ Die Juu vuosi die di benne Tesalonika ma wa die di wunna di Pɔɔli bala Njmurj wla Beria ma wa die ba bu ga mi a piili a bala chuusa Pɔɔli a yla kpɔkpaaku ta vaa ba ju sɔnyuruj anarj wa. ¹⁴ Lele womi Yisa didusuruj die di taarj Pɔɔli anarj dembisi di suruj ga mugikpuru chaarj ama Silasi anarj Timoti die di wurɔ a bie Beria ma. ¹⁵ Dembisi batarj die di ga anarj Pɔɔli a ga tugɔ Atensi ta die yinjɔ anarj tuntumuj a keŋ balɔ Silasi anarj Timoti di ba keŋ wunuj Pɔɔli jiginj lagɔ lagɔ.

Atensi turj wla

¹⁶ Die Pɔɔli di chusunana Silasi anarj Timoti Atensi ma wa die u surj di faasɔ chuusɔ u yene di tɔka suuli wo anarj bugile. ¹⁷ Die wla die u ga Juu vuosi jɔamuj jiginj a bala yla banuj anarj vuodiekemba mana di jɔanna anarj ba. Ta daarj mana u bala a yla vuodiekemba u haarɔna nyuku jiginj. ¹⁸ Batarj die yiwo Epikuriani anarj Sitoyiki didaguruj ta die nɔga nɔnhaguruj anarj Pɔɔli. Batarj die di baarɔ di, "Bɔ vuodieke di bala di u yiwo sɔsɔbrɔ wa gie di yaala u dagɔ?"

Ta batarj diaŋ die di baarɔ di, "U bala turjgbarj gaasɔ bugile wla." Die ba balɔ wa naa dama Pɔɔli die bala Yisa anarj kurj haguj wla. ¹⁹ Die wla die ba yaa wa a ga tɔka nyurkura lagumuj jiginj ba wasunana Aropagusi a baarɔ di, "Balɔ ti fu dagɔhaalɔku chɔarj. ²⁰ Ti wurjɔa fu bala wuhaala a tarj ta wa yaala ti sɔmma a chɔasɔ." ²¹ (Dama Atensi vuosi anarj chaamba dieke mana die di benne mi die yaala ba nagj ba sarjɔa mana a balɔ ma ta wumma wuhaala wla.)

²² Die Pɔɔli di hagɔ zie lagujku nɔrja a baarɔ di: "Atensi vuosi, n yeye di nɔ yiwo vuodiekemba di jɔanna njmuna pam anarj nɔrjɔmuna. ²³ Dama n chunnana a gilime tɔka surj a daansa jigidiekemba nɔ jɔanna wa, marj ye kaaburj korinj kaantɔ ba maaguna ka ma di,

'Njmurj Dieke Ti Zɔna.'

Nɔ jɔama Njmunɔ gie ta ka murjɔ sɔba wa. N yaala n balɔ nɔ murj u wla. ²⁴ Njmunɔ gie naanna dunɔ anarj

nyindiekemba mana di benne ka surj. Ta yi nymusikpen anan tngbanjka gie tien ta ka bie Nmutj jlamuj juone me vuota di nagina ba nuusi a mu. ²⁵ U ka yaala surjnj a nyuna vuonj mana jigij, u ynana vuota miivoli anan voosij anan jaan mana. ²⁶ Nmutj die naan wa vuota yiri yiri mana a nyuj chokokubalmutj ma ta vaa ba bie tngbanjka gie mana ma. U gbanj gbanj die u ziene sanja dieke anan jigidieke buurij mana di baan nan di beri. ²⁷ Nmutj die yiwo naa amu ti nan yaalu u jigij a ye wo, dama u ka yua anan ti wunyl mana, ²⁸ ta yua ti haguruj ti baan di beri ta di dia chuj ta bi yi vuodiekemba ti yine. 'Ti yiwo u balli', siba vuonj wunyl die di bala die wo. ²⁹ Ti wana yi u balli naa ti ka mu ti yilime di u su siba buuj vuonj di nagina saluma yaa tan mu. U ka su siba jadieke vuota di yiline ta mu. ³⁰ Sanja dieke di tianna wa ta vuosi die di ka siba Nmutj wa, die u ka naga ba taalt. Ama lele wo u baari vuodieke mana di benne jigidieke mana vaa ba tumbiati ta yinj keij u jigij. ³¹ Dama u vuari wa daan a ziej u baan nan dii dunta vuosisi mana sarlya anan wusie. Ta vuari Yisa di u dii sarlya ka a yi wa. Nmutj dagi ti mui di ka senj yiwo wusie anan u suguruna Yisa a nyuj kunj me wo."

³² Die ba wunna kumbu haguku wa wia batanj di vuara Pocoli fala ta batanj di baari, "Ti yaala fu bi a bal die ti wuj." ³³ Die wia Pocoli die nyuj laguku jigij. ³⁴ Dembisisi batanj die di u kuanj ta yi Yisa yada. Ba surj die wone Dyonisusi die u yiwo Aropagusisi vuosi wunyl anan hogu dieke saanj di dine Damerisi anan vuosi batanj.

Korinti tuj wia

18 Naa kuanj chaan Pocoli die di nyuj Atensi ma a ga Korinti ma, ² mi die u haari Juu daa wunyl ba wasunana Akuyila ama die ba mui wa wa Pontusi ma, ta die nyuj Itali anan u hogu Pirisila, dama naakpuj Kolodiawosi die yi wa nuanj di Juu vuosi mana nyuj Roma tngbanj ma. Ta Pocoli die di ga di u ye be, ³ ta die ye di ba yiwo gbanjwunsuruj siba u gbanj gbanj. Die wia die u vuari ba jigij ba lagusa tuma. ⁴ Ta davuusukur daan mana Pocoli njaan ga wa Juu vuosisi Nmutj jlamuj juone me a bala yia Juu vuosisi anan buurigaasus a yaala u tarti ba.

⁵ Ama Silasi anan Timoti die di nyuna Masedonia a keij kuanj chaan die u nagl u sanja mana a muula a yia Juu vuosisi di Yisa yine Nmutj Vuovuarkuj Masia wa. ⁶ Ka kuanj chaan die ba yinj a waga wa ta zia wa. Die wia die u kpaanti u nyinyeeke tanjoluj a taan ta bal ba di, "Du yi ni keij waari ni miivoli, ka wa chii wo ni sikpen me. N nuuj bi wo mi. A nyuj jinne yaa gamma sie n vaa ni ta ga muul Yisa waha a yi buurigaasus." ⁷ Die wia die u nyuj mi a ga daa wunyl ba wasunana Titusi Jusitisi tiginj. Die u ka yi Juu vuonj ama

ta jama Nmutj ta u tiginj die di gbigi Juu vuosi Nmutj jlamuj juoku. ⁸ Kirisipusi vuodieke die yine Nmutj jlamuj juoku nujandusuru die di yi Yisa yada, wunuj anan u denj mana; ta vuodiekemba di benne Korinti ma die di wuj waha ta yi yada ta die ba su ba Nmutj nyaabu.

⁹ Yuj kaanti Pocoli die di daansi, ta Nmutj di baari di, "Da keij vaa njaamuj yalla fu, funuj ko a muulma n waha ta da keij vaa, ¹⁰ dama n bie wo fu jigij, vuonj wori a baan nan biagi a yi fu danja, dama n yaa vuosi pam tika gie me." ¹¹ Die wia Pocoli die di bie mi bi anan chuti ayuaba a daga vuosisi Nmutj wia.

¹² Die sanja dieke Galiwo die di yine Akaya tngbanj jakuuru, die Juu vuosi nujandusuruba batanj die di lagus a yigi Pocoli ta die a yaa wa ga sarlya diile jigij, ¹³ a ga baari di, "Daa wa gie mui di u vaa ti vuosisi jama Nmutj sie dieke ti murka di kana ka yi sienj."

¹⁴ Pocoli die baa u bal wuj ta Galiwo di bal a yi Juu vuosisi di, "Ni wumma, nuuj Juu vuosi di tuj yi daa wa di yiwo wubian n tuj nan wuj a yi ni, ¹⁵ ama ka yine nuhaguruj yaa gamma wubalka anan saara anan ni gbanj gbanj ni muraha wia nuj, n kaan dii a die sarlya ni gbanj gbanj ni wunsu wuu." ¹⁶ Ta die yagi ba a nyuj sarlya diilehe juoku me. ¹⁷ Die wia kpukpaaku die di yigi Sosetenesi vuodieke di yine Nmutj jlamuj juoku nujandusuru wa a nugi wa sarlya diile juoku nuja, ama Galiwo бага die wo ba ma.

Pocoli di yinjine keij Antiyoku dene

¹⁸ Pocoli die di bie Korinti tuj ma anan Yisa didusuruba daraa pam, ta die vaa ba ta nagl Pirisila anan Akuyila a guti u ma ba nagl haaruj a daj gara Siria. Die ba yaalala di ba ga wa Pocoli die di wuj u sikpen Senkiria ma dama die u yi wa nuanj Nmutj nuja. ¹⁹ Die ba ga a tugl Efesusi, Pocoli die di vaa Pirisila anan Akuyila mi. Ta die ga Juu vuosi Nmutj jlamuj juoku ma ta die di bal Yisa wia anan vuosisi. ²⁰ Die ba bal di u bemme ba jigij a yuas ama die u zeti. ²¹ Ama die u taan ba ta baari di, "Du yi Nmutj dujnu n nan yinj keij ni jigij." Ta die yinj keij juu haarku a ga.

²² Die u kenne tugl Siisiria ma die u taan ga Jerusalemi a ga waasi Yisa didusuruba mi ta suuj ga Antiyoku, ²³ die u yi daraa ale mi, ta die nyuj mi a ga Galasia anan Firigia chaati a surje Yisa didusuruba mana mi di ba yada guti.

Apolosi wia

²⁴ Die Juu daa wunyl die ba wasunana Apolosi die di keij Efesusi, die ba mui wa wa Alekizandira tuj ma. Die u yiwo vuodieke di sibina baluj ta bi siba Nmutj gbanjku wia pam. ²⁵ Die u muij bugur ti Yomutiej Yisa waha, ta bal ha anan sugifaluj pam. Ta wudieke u dagunana yaa gamma Yisa ma wa die di yi wusie,

ama wudieke die u sɪbɪna die yine ʒɔɔn wubalka yaa gamma ʒmɪŋ nyaabu sɪla wɪa nyɪna. ²⁶ Apolosi die dɪ piili a bala ʒmɪŋ wɪaha Juu vuosi ʒmɪŋ ʒɪamɪŋ juoŋ me ta ka chɪga ɲmaamɪŋ. Ama Pirisila aŋaŋ Akuyila die dɪ wunna u baluku die ba nagɪ wa ga ba tigiŋ a mɪŋɲɪ a dagɪ wa sie dieke ʒmɪŋ dɪ dagɪna dɪ tɪ dɪaha. ²⁷ Naa kuaŋ chaaŋ die Apolosi die dɪ saŋ dɪ u ga Akaya ma, die wɪa Yisa dɪdɪsɪrɪba die dɪ benne Efesusi ma dɪ maagɪ gbanɪŋ a yɪ Yisa dɪdɪsɪrɪba die dɪ benne mi wo dɪ ba tuo wo chaantɪ. Die u gana a ga tugɪ mi wo die u suŋɲi vuodiekemba mana dɪ yine yada ʒmɪŋ ʒɔɔɪŋ chɪgɪla wɪa. ²⁸ Die wunɪŋ aŋaŋ Juu vuosisi die dɪ faastɪ nɪgɪ nunhagurɪŋ pam yaalɪŋ ma ta die u nagɪ ʒmɪŋ gbanɲku wɪa a dagɪ ba dɪ Yisa yine ʒmɪŋ Vuovuarɪkɪrɪ Masia wa ta die nyaŋɲɪ ba.

Pɔɔli die dɪ gana Efesusi ma dene

19 Die Apolosi die dɪ yene bie Korinti ma wa, Pɔɔli nɪŋ die dɪ ga Galasia aŋaŋ Firigia chaatɪ a ga Efesusi. Mi die u haarɪ Yisa dɪdɪsɪrɪŋ batanɪ.

² Ta die pɪasɪ ba dɪ, “Die nɪ yine Yisa yada wa die Halukasɪka keŋ nɪ ma mɪŋ?”

Die ba yinɲi a baarɪ dɪ, “Aayɪ, tɪ ye ka wɔŋ wunɪŋ ʒmɪŋ Halukasɪka wɪa.”

³ Pɔɔli die dɪ pɪasɪ dɪ, “Die nɪŋ ba sɪna nɪ ʒmɪŋ nyaabu wa chɪaŋ?”

Ba yinɲi a baarɪ dɪ, “Ba su tɪ sɪba ʒɔɔn die dɪ ɲaana sɪa vuosi die wo.”

⁴ Pɔɔli die dɪ yinɲi baarɪ dɪ, “ʒɔɔn die sɪa vuosi ʒmɪŋ nyaanɲ ka dagɪ dɪ ba chɪgɪ nyɪŋ ba wublatɪ ma ta yinɲi keŋ ʒmɪŋ jigiŋ. Ama ta die a bɪ balɪ ba dɪ vuonɪ wunɪŋ kienɪ u kuaŋ chaanɪ dɪ ba yiwo yada. Yisa die yine vuodieke ʒɔɔn dɪ balala yaa gamma wa.”

⁵ Die ba wunna naa wa, die ba sɪ ba ʒmɪŋ nyaabu tɪ ʒɔmɪtienɪ Yisa saanɪ ma. ⁶ Ta Pɔɔli die dɪ nagɪ u nuusi a diisi ba ma ta ʒmɪŋ Halukasɪka die dɪ keŋ a suonɪ ba ma, die ba bala nyɪŋbalukɪ haala, ta bala wudiekemba dɪ nyɪnna ʒmɪŋ jigiŋ.

⁷ Die ba yiwo sɪba dembisi banɪ aŋaŋ ale. ⁸ Pɔɔli die dɪ chunɪ gara ʒmɪŋ ʒɪamɪŋ juoku me die chɪttɪ ataa ta daga vuosisi yaa gamma ʒmɪŋ naarɪ wɪa ta ka chɪga ɲmaamɪŋ ta die mɪa dɪ u tarɪgɪ ba yanɪ. ⁹ Ama vuosisi batanɪ die yiwo sikpeŋ hagiritielinɪ ta zeti dɪ ba kaanɪ tuo a dii ta die balɪ wublatɪ pam yaa gamma sie dieke tɪ ʒɔmɪtienɪ dɪ dagɪna wa kɪkɪpaaku nine me. Naa chɪaŋ ma Pɔɔli die dɪ vaa ba ta nagɪ Yisa dɪdɪsɪrɪba ba ga Tiranusi dagunɪ juonɪ me ta daga mi daanɪ mana. ¹⁰ Die u dagɪ wa die bɪna ale ta vuodiekemba mana die dɪ benne Asia tunɲbanɲka ma wa ta yi Juu vuosi yaa buuri-gaastɪ die dɪ wunɪŋ tɪ ʒɔmɪtienɪ wɪaha.

Sikeva Ballɪ wɪa

¹¹ Saŋka mi ʒmɪŋ die dɪ yɪ Pɔɔli hagurɪŋ u tuma maa-machi tunkpɪma. ¹² Die vuosi batanɪ die dɪ nagɪ garɪ diekemba dɪ gbɪna Pɔɔli nyɪŋgbanɪŋ a chiihe gara vuodiekemba dɪ yuagɪna jigiŋ ta garɪttɪ gie dɪ vasa be yese alaafia, ta jumbiatɪ dɪ nyɪna ba ma. ¹³ Die Juu dembisi batanɪ die dɪ piili a dɪdɪa a mɪa dɪ ba vuari jumbiatɪ vuosi ma aŋaŋ tɪ ʒɔmɪtienɪ saanɪ ma. Die ba ɲaŋ balɪ yɪ jumbiatɪttɪ dɪ “N yɪa nɪ nuonɪ, Yisa dieke Pɔɔli dɪ balala u wɪaha saanɪ ma dɪ nɪ keŋ nyɪŋ.” ¹⁴ Die ʒmɪŋ kɪkaabitɪba jakuonɪ ba wasɪnana Sikeva ballɪ bayoɲɔyɪ dɪ yie naa.

¹⁵ Ama jumbiatɪku die dɪ balɪ a yɪ ba dɪ, “N sɪba vuodieke Yisa dɪ yine ta wunɪŋ Pɔɔli wɪa, ta nunɪŋ nɪŋ mɪna yine nɪ?”

¹⁶ Womi daa dieke jumbiatɪ dɪ yalla wa die dɪ yugi a jualtɪ ba a nɪgɪ ba pam ta yi ba danɲa a churɪ ba garɪttɪ, ba chɪgɪ nyɪŋ tigiri me yɔrɪ. ¹⁷ Die Juu vuosisi aŋaŋ bu-urigaastɪ dɪ benne Efesusi ma wa dɪ wunɪŋ naa wa, die dɪ yi be ɲmaamɪŋ pam ta burɪ tɪ ʒɔmɪtienɪ Yisa saanɪ pam. ¹⁸ Die Yisa dɪdɪsɪrɪba pam die dɪ piili a bala wublatɪ diekemba ba yine a yɪa vuosisi yaalɪŋ ma. ¹⁹ Ta vuodieke die dɪ yalla yunɪ die chii ba gbanɪttɪ a keŋ nyɪŋ a juu ha daadamba nine me. Die gbanɪttɪ gie ligire die yi sɪba ligire bie † tuse banɪsɪ-nu. ²⁰ Naa chɪaŋ ma tɪ ʒɔmɪtienɪ wɪaha die dɪ muusɪ ga jigiŋ mana ta bɪ guta aŋaŋ hagurɪŋ.

Efesusi tunɲ mugisinɪ wɪa

²¹ Genhe mana kuaŋ chaanɪ die ʒmɪŋ Halukasɪka die dɪ vaa Pɔɔli dɪ saŋ dɪ u ga kaagɪ Masedonia aŋaŋ Akaya ta tunɲ ga Jerusalemɪ. Ta die baarɪ “Manɪ keŋ nyɪŋ mi n nan ga Romi.” ²² Die wɪa die u tunɲ u susunɲjiru bale, Timoti aŋaŋ Erasitusi dɪ ba ga Masedonia ma, ama die u wɪarɪ Asia tunɲbanɪ ma daraa ale.

²³ Saŋka mi die wumugisike pam die dɪ nan yaa gamma sie dieke tɪ ʒɔmɪtienɪ dɪ dagɪna wɪa. ²⁴ Die macheeri wunɪŋ ba wasɪnana Demetirusi, die u naga siliva a wunsa juobisi sɪba ba ɲmɪŋ Diana ʒɪamɪŋ juoku, ta die tuumaha dɪ yɪa u tuntuntɪba nyuarɪ pam. ²⁵ Die wɪa die u wa u tuntuntɪba mana aŋaŋ vuodieke dɪ tunnana u tuumaha chanchaanɪ a lagɪsɪ a balɪ yɪ ba dɪ, “N zuamba, nɪ sɪba a baarɪ tɪ yese tɪ nyuarɪ a nyɪna tɪ tuumaha gie mi. ²⁶ Nɪ gbanɪ gbanɪ nɪ yeye ta wunɪŋ wudieke Pɔɔli dɪ yinene. U baarɪ dɪ ɲmɪna diekemba vuota dɪ wunsɪna ka yi ɲmɪna, ta bɪagɪ a tarɪgɪ vuosi pam yanɪ Efesusi ma giena aŋaŋ Asia luga mana. ²⁷ Vuosi nan piili a bala wublatɪ yaa gamma tɪ tuumaha, ba kaanɪ bɪ yɪ Diana ʒɪamɪŋ juoku juluma, ɲmɪŋ dieke Asia aŋaŋ dunɪa mana dɪ ʒɪanna. Ba nan daanɪ tɪ ɲmɪŋ kɪkɪku Diana wɪa.” ²⁸ Die kɪkɪpaaku dɪ wunna naa wa

† *Ligiribɪŋ die yiwo damuumɪŋ tune.*

ba juu sunyuruj ta piili a nata di, "Tunuj Efesusi vuosi nymuj Diana yiwo nymuj kpuruj."

²⁹ Ta tuka mana die di dɔŋ. Ta ba yigi Gayusi ananj Arisitakusi vuodiekemba die di duna Pɔɔli a nyuj Masedonia a keŋ wo a nagɪ ba ga tuka lagumuj jigij. ³⁰ Pɔɔli die di yaala u nyuj ga a balɪ wɪa a yɪ vuosisi ama Yisa didusurɪba die ka yɪ wa sienj. ³¹ Die tuka nyujkuraha batanj die di yine Pɔɔli zualuj die di tunj vuonj di u keŋ a balɪ wa di u da keŋ keŋ lagujku jigij. ³² Sanjka mi die vuodiekemba die di benne lagujku jigiri die di nata tɔra tɔra ta vuonj mana ka sɪba wudieke u yinene, ta pam dianj di ka sɪba lagujku chɪanj. ³³ Ta Juu vuosisi nyujhandusurɪba pam die kpanjɪ daa wunɪ ba wasɪnana Alekizanda a nyuj ziej kɪkpaaku nujɲa a piili a bala wa wudieke u baanj nan balɪ. Ta Alekizanda die di kɔɪ u nuuj nymujsikpeŋ ta mɪa di u dagɪ wudieke di yinene wo chɪanj. ³⁴ Ama kɪkpaaku die di mɪujɲa di u yiwo Juu vuoke ba mana die di natɪ die hawasi ale di "Tunuj Efesusi nymunɪ Diana yiwo nymuj kpuruj."

³⁵ Ka kpatuj ta tuka jakuuj di yi kɪkpaaku di tarɪ watɪ, ta baari di, "Nunuj Efesusi vuosi, mɪna benne dunɪa ka gie me ta ka sɪba di Efesusi vuosi gbarɪna ta daansa Diana nymuj kpuruj juoku. Mɪna kana ka sɪba di u buubu die di nyunna nymujsikpeŋ a keŋ suuj wa bie wo giena?" ³⁶ Vuonj worɪ a baanj biagɪ a chiisi wurɪ gie, die wɪa nɪ fɪalɪ nɪ gbanj ta nɪ da keŋ yi wudieke di kana ka mu. ³⁷ Nɪ chii wo vuosi gie keŋ juu gie, vuodiekemba di kana ka gaari tɪ jɪanjku juoku jaanj yaa a balɪ wubɪatɪ a yɪ tɪ nymuj Diana. ³⁸ Du yi Demetirusi ananj u tuntuntɪba di yaa wurɪ ananj vuosi gie, tɪ yaa sarɪya di-ile juone ananj sarɪya diirinj, nɪ vaa ba yaa ba wɪa ga mi. ³⁹ Ama du yi nɪ yaala nɪ yi wurɪ a tɪanj die, die nuj di mu nɪ yaa wurɪ keŋ wo tuka nyujkura nujɲa. ⁴⁰ Romani vuosi nan biagɪ galuj tɪ yaa gamma wudieke tɪ yine jinne wo. Dama tɪ gbanj gbanj tɪ kaanj biagɪ a balɪ wattɪ gie chɪanj." ⁴¹ Die u bala naa a kpatɪ kuanj chaanj u taanj vuosisi.

Pɔɔli die di gana Masedonia ananj Giriisi wɪa

20 Die wattɪ di tɪanna kuanj chaanj Pɔɔli die di wa Yisa didusurɪba a kpanjɪsɪ ba ta die taanj ba ta nyuj ga Masedonia. ² Die u dia ga mi chaaku tɪgɪsɪ mana a kpanjɪsa Yisa didusurɪba ananj wɪa pam. Ka kpatuj die u wa ga Giriisi, ³ ta die bie mi a ga tugɪ chɪutɪ ataa. Ka kuanj chaanj die u gɔmɪsɪ di u ga Siiria ta die mɪujɪ di Juu vuosisi sanjya mɪj a gbarɪ wa; naa chɪanj mana die u sanj di u yinjɪ a daagɪ Masedonia a ga. ⁴ Die vuodiekemba die di gutɪna u ma wa die yiwo Sopata, Pirusi bua ta nyuj Beria ananj Arisitakusi ananj Sekondusi vuodiekemba die di nyunna Tesalonika. A nagɪ Gayusi vuodieke di nyunna Debe, ananj Tichikusi ananj Tirofimusɪ vuodiekemba die di nyunna Asia tujgbanj ma ananj Timoti. ⁵ Die ba wolinj dii tɪ nujɲa ga a

chɪusa tɪ Tiroasi ma. ⁶ Die duuga dieke ba dinene paanu ta ka nagɪ dabɔɪ a yi di kenne a tɪanj wa kuanj chaanj, die tɪ nagɪ haaruj a nyuj Filipi, a gara Tiroasi. Daraa anu kuanj chaanj die tɪ ga haari ba Tiroasi ma, ta die bie mi daraa ayupɔyɪ.

Tiroasi tunj wɪa

⁷ Die ka davuustkurɪ daraanj jɪnɪmɪj, die tɪ lagɪsɪ tanj di tɪ dii tɪ Yɔmutienj nyindiike. Pɔɔli die di bala Nymuj wɪa a yɪa vuosisi die a ga tugɪ tanseese dama die u baa u nyuj wa tuka ma ka tunvuusa. ⁸ Die popolisi pam die benne juodieke ma tɪ lagɪsɪna jarɪnɪsaka sikpeku. ⁹ Die dalɪbakuj wunɪtɪ die ba wasɪnana Yutikusi die di kalt a takɔɪ ma, ta Pɔɔli die di balala wɪaha gbienj die di faasi yigi Yutikusi. Ta die keŋ guurɪ ta yinjɪ nan kuanj a nyuj jarɪnɪsaka butaa wa ma a keŋ nan tujgbanj. Die ba suuj nagɪ wa ta u kpiye mɪj. ¹⁰ Die Pɔɔli die di suuj ga a suuj zuurɪ Yutikusi ma a nagɪ wa ananj u nuusi ta baari di, "Nɪ da vaa nɪ sugɪtɪ chuusɪ ta u ka kpiye." ¹¹ Pɔɔli die di wa jualɪ ga jarɪnɪsaka sikpeŋ a gbieri paanu tɪ ananj wa di nɔɔɪ. Ka kuanj chaanj u bɪ muusɪ Nymuj wɪaha die tunj die di ga vuonj ta u wa ga. ¹² Die Yisa didusurɪj die di ga nagɪ dalɪbagɪkurɪ ta u bie u mɪsɪ ma, ba yaa wa a kuli tiginj ananj sugɪfɪaluj.

Pɔɔli die di nyunna Tiroasi a ga Militusi wɪa

¹³ Pɔɔli die di sanj di u chuj nagɪsɪ a ga Asosi ama tɪ vuotɪalɪkaha die di nagɪ haaruj a wolinj ga mi, mi die tɪ baa tɪ nagɪ wa. ¹⁴ Die u haarɪna tɪ Asosi ma die u keŋ juu haarɪku die tɪ dɔŋ ga Mitilene. ¹⁵ Ka tunvuusa die tɪ keŋ jigij kaanɪ di gbine Kiyosi ta ka tunvuusa dianj die tɪ ga tugɪ Samosi. Ka tunj die di bɪ vuj tɪ ga tugɪ Militusi. ¹⁶ Pɔɔli die wɔŋ sanj mɪj di u dɔŋ tɪanj Efesusi dama die u ka yaala u yuasɪ Asia tujgbanj ma. Die u yaala lagɪ lagɪ di u ga tugɪ Jerusalemɪ u tunj nan biagɪ a tugɪ duuga dieke ba wasɪnana Pentikosi daraanj.

Pɔɔli die di bala wudieke a taanj Efesusi Yisa didusuruj nyujkuraha

¹⁷ Die Pɔɔli die di tunj tuntumuj a nyuj Militusi di Yisa didusuruj nyujkuraha mana die di benne Efesusi keŋ haari wa mi. ¹⁸ Die ba kenne tugɪ mi wo u balɪ ba di, "Nɪ sɪba wudieke mana n yine sanjɲa dieke n wolinne a keŋ Asia ma ta bie nɪ jigij. ¹⁹ Die Juu vuosi batanj die di sanj yaa gamma n ma ta die vaa manj dii wahala ananj zɔɔɪuj pam. Ama die manj tuma Nymuj tuuma ta suuna n gbanj tujgbanj. ²⁰ Die n muusunana Nymuj wɪaha yaaluj ma wa ananj nɪ tige me wo, die n ka lɔburɪ wudieke di baanj sunjɪ nɪ. ²¹ Die n balɪ Juu vuosisi ananj buurigaasɪsɪ di ba vaa tuntumbɪatɪ yiile ta dia Nymuj sienj ta yi tɪ Yɔmutienj Yisa yada.

²² “Ama lele n tuone Njmur Halikası nuarı wla man gara Jerusalemi ama ta ka sba wudieke dı baarj nan yi murj mi. ²³ Ama n dına dı dıa tıgıstı mana Njmur Halikasıka njar balı yı murj dı dansarıka juule anjar waha gbara murj Jerusalemi ma. ²⁴ Ama n ka daansıya ta n mıstı yiwo jaarj, dama manurj n yaala n turj turj dieke tı Yımutierj Yisa dı yına murj wa a kpatı, ta tuumaha yiwo dı n muulma wuvurj dieke dı dagınana Njmur zıalınchıgıla wa.

²⁵ “Die n dı dıa murj jige a muula Njmur naarı wla a yla nı. Ta lele, n sba a baarı nı wunıy kaarj bı ye murj bıbra. ²⁶ Die wla jinne n bala nı anjar nıjıma dı dı yı nı wunıy dı bıa n nuurj bı wo u ma. ²⁷ Dama manurj n bala nı wudieke mana Njmur dı yaalala dı nı summa. ²⁸ Die wla nı murjı pıgıdı nı gbarj anjar Yisa dıdusırba Njmur Halikasıka dı nagına yı nı nuusi me dı nı yı ba nıjıandusırba ta daansıma ba wa. Nı yı sba yıyagururj a yı Yisa dıdusırba. Dı yiwo banurj vuodiekemba u gbatına a taarj anjar u gbarj gbarj u Buademııj Yisa zıj. ²⁹ N sba a baarı n garurj kuarj chaarj vuobıatı batarj nan keıj a chuustı Yisa dıdusırba batarj sba gbaanchura dı nıaana yıge yıise dene wo. ³⁰ Ta sarjıa bı kieıj ta vuosi batarj nan daansı nyurj nı gbarj gbarj nı jıgıj a chıba nımurjchıbıstı dı ba tarıgı Yisa dıdusırba yıarj anj ba dıa ba. ³¹ Die wla nı gbara nı gbarj ta tınsıma die n kpaanana nı anjar nıntaantı yurj anjar nımtıvıastı die bına ataa wa.

³² “Lele manurj n nagı nı yıe Njmur nuusi me anjar u zıalınchıgıla wıaha, wıurı gie nan bıagı surjı nı ta yı nı jadieke dı yıne nı sıttı sba Njmur vuosi. ³³ Nı gbarj nı sba a baarı n ka wıj yaala vuorj lıgıre yaa u nyınyeeke. ³⁴ Nı gbarj gbarj nı sba a baarı dı die n nagı wa n nuusi gie a tuma tuuma a yaala jadieke manurj anjar n chanchaalba dı yaalala. ³⁵ Die n yıne wudieke mana, dagıya dı nı yallıma nıjıma anjar tuuma ta bıagı a surjıme wabıtı, ta tınsıma tı Yımutierj Yisa die dı bala dı, ‘Sugıfıalurj pam nan yı vuodieke dı yınana piını a tıarj vuodieke dı tuosınene.’”

³⁶ Pıalı die dı balına naa a kpatı wa kuarj chaarj, die u suurj gıbrıgı anjar ba ta juustı Njmur. ³⁷ Die ba yaala ba taarj wa sarjıa dieke wo, zıalınurj die dı yıgı ba mana ba mana die dı kuma ta nagı ba nuusi a goorı wo. ³⁸ Die ba sugıttı die faastı chuustı murj anjar u bala ba dı “Nı kaarj bı ye murj bıbra.” Die ba beelı wo a ga haarıku jıgıj.

Pıalı die dı gana Jerusalemi dene

21 Die tı balı a taarj ba ta nagı haarurj a ga Kosi. Ka tunvıusa die tı ga tugı Rodesı, ta bı nyurj mı a nagı haarıku a ga Patara. ² Mi die tı ye haarurj dı ganana Fonısıa turjgbarj ma, die tı juuke a ga. ³ Sarjıa dieke tı kenne yese Saapurıstı tı daagı tı nuugaltı chaarj a ga Taya, Sıırıa turjgbarj ma. Mi die ba baa ba

vuarı chııtıtı a nyurj haarıku ma. ⁴ Mi die tı ye Yisa dıdusırba batarj ta die bıe ba jıgıj a ga tugı daraa ayupıy. Njmur Halikasıka die dı vaa ba balı Pıalı dı u da keıj ga Jerusalemi. ⁵ Ama daraa ayupıy wa kuarj chaarj die tı bı piılı chıonurj bıbra. Die dembısıstı mana anjar ba hıgıba anjar ba ballı die dı beelı tı a nyurj tıka ma a ga tugı mugırtı nuarj, mı die tı mana die dı suurj a gıbrıgı a juustı Njmur. ⁶ Die tı wana a balı taarj tamba wa die tı juu haarıku ta ba yıjıjı kılı tıgıj.

⁷ Die tı nagı haarıku a nyurj Taya a ga Tolemaysı. Mi die tı ga waastı Yisa dıdusırba ta wıarı ba jıgıj dabalınurj. ⁸ Ka tunvıusa die tı ga tugı Sıısırıa ta die ga juu Fılıpı vuodieke die dı muulnana Yisa wıvıunaha tıgıj ta die bıe mı. Die u yiwo dembıstı bayupıy diekemba die ba vuarına Jerusalemi ma dı ba yı susurjırıbe wunıy. ⁹ Die u yaa wa hıgıulurj banıusa vuodiekemba dı yene ka yallıya, ta ba gbarj die dı bala Njmur wla. ¹⁰ Die tı bıe mı daraa pam ta Njmur naazıa wunıy ba wasınana Agabusı die dı nyurj Judıa ma a keıj mı. ¹¹ Die u keıj tı jıgıj a nagı Pıalı gbanurj a bıbı u gbarj gbarj u nuusi anjar u nagıstı ta baarı dı, “Naa Njmur Halikasıka dı balı dı Juu vuosi nan bıbı gbarıku gie tıerj sba naa Jerusalemi ma, ta nagı wa yı buurı gaastı nuusi me.”

¹² Die tı wıonna naa, tıurj anjar vuorj banurj ba mana die dı juustı Pıalı dı u da keıj a ga Jerusalemi ma.

¹³ Ama die u yıjıjı a balı tı dı, “Bıa nı kuma ta chuusa nı surj? N ka yiwo sırı dı ba bıbı murj Jerusalemi ma nyılna ma, ama n yiwo sırı dı n kpi mı tı Yımutierj Yisa wla.”

¹⁴ Die tı kana ka bıagı a balı a tarıgı u surj wla, die tı baarı dı, “Tı Yımutierj vaa fı dıjıjı yı.”

¹⁵ Die tı yıne daraa anıma mı kuarj chaarj die tı gımıstı tı nyıntı a nyurj ga Jerusalemi. ¹⁶ Ta Yisa dıdusırurj batarj die nyına Sıısırıa wa gbarj die dı tı a ga mı, ta yaa tı ga Mınasonı tıgıj me, mı die tı baa tı beıme. Mınasonı die nyurj wa Saapurıstı ta die yı Yisa dıdusırkuraha wunıy.

Pıalı die dı kaagına Jemısı dene

¹⁷ Die tı gana a ga tugı Jerusalemi wa, Yisa dıdusırba die dı murjı a tuo tı chaantı anjar sugıfıalurj. ¹⁸ Ka turj vıusa Pıalı die dı nagı tı dı tı ga waastı Jemısı. Die Yisa dıdusırba nyurıkuraha mana die bıe mı. ¹⁹ Pıalı die dı waastı ba mana ta balı ba wudiekemba mana Njmur dı yıne a yı vuodiekemba dı kana ka yı Juu vuosıstı, wunurj Pıalı tuuma wla. ²⁰ Die ba wıonna naa kuarj chaarj die ba mana dı bırtı Njmur ta die balı Pıalı dı, “Tı nımbıa Pıalı, sba a baarı Juu vuosı tıse tıse bırtına Yisa dıdusırurj ta ba mana dı bı dı Mısıstı mıraha keıj keıj. ²¹ Ama ba balı ba murj fı wla dı daga Juu vuodiekemba mana dı benne buurıgaastı turjgbarj ma wa dı ba vaa Mısıstı mıraha taarj, ta bı balı dı ba da

gobi ba dembibisi kɔla ta da bi dɔa juu vuosi chuaraha. ²² Bɔa ti baarɔ yi lele ba wunna dɔ kenye naa? ²³ Die wɔa yi wudieke ti bala fu. Dembisi banusa benne giena ta kaa kaati aɲaɲ Nɲmɔ. ²⁴ Die wɔa gamma aɲaɲ ba a ga wunsi nɔ gbaɲ ta tuɲ ba wunsi ku ligirehe ta nɔ wa wuɲ nɔ sikpigile. Fu yi naa vuonɔ mana nan dɔ sɔba dɔ wudieke ba bala yaa gamma fu ma wa ka yi wusie, ba nan dɔ sɔba a baari fu gbaɲ dɔ Mosisi mɔraha mɔ. ²⁵ Ama buurigaasɔ die dɔ burɔna Yisa didɔsɔrɔba nɔɲ tɔ wɔɲ maagi wa gbanɔɲ a yi ba dɔ ba da keɲ a dii nyindike dieke ba kaabɔna a yi bugile, yaa a ɲɔɔbɔma zɔɲ yaa dɔɲ dieke ba ɲmɔna a kuu, ta bi vuari ba gbaɲ a nyɔɲ daakpana aɲaɲ hɔgukpana tuuma ma." ²⁶ Naa chɔaɲ ma ka tunvɔusa Pɔɔli die dɔ nagɔ dembisi wunɔɲ aɲaɲ banɔɲ mana die dɔ wunsi ba gbaɲ ta juu Nɲmɔɲ jɔamɔɲ juokpenkɔpuku ma a dagɔ daa dieke ba bala ba wunsi ba gbaɲ a kpati wa aɲaɲ saɲɲa dieke ba bala ba kaabi a yi ba wunyl mana.

Die ba yigine Pɔɔli dene

²⁷ Die daraa ayupɔɔɔɔ daraaɲ dɔ gbinene die juu vuosi batanɔ die dɔ nyɔna Asia tuɲgbaɲ ma die dɔ ye Pɔɔli Nɲmɔɲ jɔamɔɲ juokpenkɔpuku sɔɲ ta die wa kɔkɔpaanɔ a keɲ lagɔɲ ta piili a tuole wo. ²⁸ Ta die nata dɔ, "Juu vuosi! Nɔ sɔɲɲi tɔ. Daa wa gie dɔna dɔ dɔa a bala wubiati yaa gamma ti tuɲgbaɲka gie aɲaɲ Mosisi mɔraha aɲaɲ Nɲmɔɲ jɔamɔɲ juokpenkɔpuku gie. Ta lele a bi nagɔ vuodiekemba dɔ kana ka yi juu vuosi a keɲ juu Nɲmɔɲ jɔamɔɲ juokpenkɔpuku gie a yi ke dɔgɔntɔ." ²⁹ Die ba balɔ wa naa dama, die ba ye wo Tirofimusɔ vuodieke dɔ nyɔna Efesusɔ aɲaɲ Pɔɔli tɔka sɔɲ ta yile dɔ Pɔɔli nagɔ wa mɔɲ a ga juu Nɲmɔɲ jɔamɔɲ juokpenkɔpuku sɔɲ.

³⁰ Die tɔka mana die dɔ dɔɲ ta vuosi mana dɔ chɔɔɔ a keɲ lagɔsɔ taɲ a yigi Pɔɔli a datɔ wa a nyɔɲ Nɲmɔɲ jɔamɔɲ juokpenkɔpuku sɔɲ. Die lele wo mi die ba ligi Nɲmɔɲ jɔamɔɲ juokpenkɔpuku sanuaha mana. ³¹ Die ba wa mɔa dɔ ba kuu Pɔɔli. Womi Romani sojasisi jakuɔɲ die dɔ wuɲ dɔ waagiɲ bala ka nan Jerusalemi ma. ³² Die u yi lagɔ lagɔ a nagɔ sojasi aɲaɲ nyɔɲkura batanɔ ba chɔɔɔ ga jigidieke kɔkɔpaaku dɔ lagɔsɔna wa. Die kɔkɔpaaku dɔ dene a ye jakuɔɲ aɲaɲ sojasisi die ba vaa Pɔɔli nɔɲɔɲ. ³³ Die sojasisi jakuɔɲ die dɔ ga a ga yigi Pɔɔli ta vaa ba bɔbɔ wa chɔɔɔsɔ ale ta plasɔ ba dɔ, "Mɔna yine daa wa gie? Ta bɔa u yi?" ³⁴ Die kɔkɔpaaku dɔ nata tɔra tɔra. Die ba watɔ wɔa die sojasi jakuɔɲ dɔ ka biagi sɔba wudieke dɔ yine, die wɔa die u yi u sojasi nuonɔ dɔ ba yaa Pɔɔli a juali ga ba sojasisi jigiberisikiri. ³⁵ Die ba kenne tugɔ ka sanuari kɔkɔpaaku die dɔ wa faasi tuagi die wɔa sojasisi die dɔ nagɔ Pɔɔli a chii. ³⁶ Die kɔkɔpaaku die dɔ dɔ ba kuonɔ a nata dɔ, "Nɔ kuu wa! Nɔ kuu wa!"

Pɔɔli die dɔ bala wɔa a yi kɔkɔpaaku dene

³⁷ Die sojasisi die dɔ bala ba yaa wa juu wo, u plasɔ jakuɔɲ dɔ, "N nan biagi a balɔ wɔa a yi fu?"

Jakuɔɲ die dɔ plasɔ wa dɔ, "Lala fu yi a biagi bala Giriiki jabalɔkɔɲ?" ³⁸ Daa fu yine Ijipiti vuoke die dɔ vana waagiɲ dɔ nan tuɲgbaɲka mi saɲɲa dieke dɔ tɔanna wa ta die dɔ vuokuula tuse anusa nɔɲɲa a yaa ba juu hagɔɲ?"

³⁹ Pɔɔli die dɔ yɔɲɲi balɔ dɔ, "Manɔɲ n yiwo juu vuonɔ, ta ba mɔrɔ mɔɲ Taasusi ma, tɔgɔkɔɲ dieke dɔ benne Silisia tuɲgbaɲ ma. N juusa fu, yi mɔɲ sienɔ aɲ n balɔ wɔa a yi kɔkɔpaaku."

⁴⁰ Die sojasisi jakuɔɲ die dɔ yi wa sienɔ, die Pɔɔli dɔ hagɔ zie a nagɔ u nuonɔ a dii kɔkɔpaaku ta balɔ ba dɔ ba tarɔ watɔ. Die ba tarɔna watɔti Pɔɔli die dɔ nagɔ juu vuosi jabalɔkɔɲ a bala wɔa a yɔa ba:

22 "N chuamba aɲaɲ n zualɔɲ nɔ wumma wudieke n bala n balɔ a yi nɔ wa." ² Die ba wunna u bala juu vuosi jabalɔkɔɲ a yɔa ba wa, die ba tarɔ sɔɔmm. Womi Pɔɔli dɔ baari dɔ, ³ "N yiwo juu vuonɔ, ta ba mɔrɔ mɔɲ Tasusi tuɲ dieke dɔ benne Silisia tuɲgbaɲ ma, ama ta ba wubi mɔɲ Jerusalemi ka gie mi. N didaguru die yiwo Gamaliali ta die u mɔɲɲɔ a dagɔ mɔɲ ti chɔɔɔkɔsɔlɔba mɔraha. Ta die manɔ paali dɔa Nɲmɔɲ aɲaɲ nɔɲɲmɔna sɔba nɔ mana dɔ dɔna die wo jinne. ⁴ Ta die mugise vuodieke mana die dɔ dɔna ti Yɔɔmutienɔ sieku ta kuu batanɔ gbaɲ. Ta die yigi ba dembisi batanɔ aɲaɲ hɔguba batanɔ a ligi be dansarɔka sɔɲ. ⁵ Nɲmɔɲ kɔkaabitɔba jakuɔɲ aɲaɲ tɔka nyɔɲkuraha nan dii siara dɔ dɔ yiwo wusie. Die ba ɲaonɔ yi mɔɲ gbanɔɲ gbaɲ dɔ n yaa ga juu vuosi nɔɲɲandɔsɔrɔba die dɔ benne Damasikusi ma wa jigɔɲ, amu n nan biagi yigi vuodiekemba dɔ dɔna ti Yɔɔmutienɔ sieku mi a yaa ba a yɔɲɲi keɲ Jerusalemi aɲ ba datɔ ba tɔbɔɲ.

Pɔɔli die dɔ bala u tarɔɲɔ wɔa dene

⁶ "Die daanɔ kaanɔ yaa gamma agbaa saɲɲa die manɔ ga gbige Damasikusi, womi die chaankpenkɔɲ die dɔ nyɔɲsɔ bunyɔ a chaanɔ gilinɔ mɔɲ. ⁷ Die manɔ nan tuɲgbaɲ ta die wuɲ lɔlɔɲ dɔ balala a yɔa mɔɲ dɔ, 'Sɔɔli, Sɔɔli bɔa wɔa fu mugise mɔɲ?' ⁸ Die manɔ yɔɲɲi a balɔ dɔ, 'Mɔna yine fu n Yɔɔmutienɔ?' Ta die u yɔɲɲi a balɔ mɔɲ dɔ, 'Manɔɲ n yiwo Yisa, Nazeriti vuoke, manɔɲ n yine vuodieke fu mugisinene wo.' ⁹ Die vuodiekemba die dɔ beelinene mɔɲ die ye chaanɔku ama die ba ka wuɲ lɔlɔku. ¹⁰ Die manɔ plasɔ dɔ, 'N Yɔɔmutienɔ, bɔa fu yaala n yi?' Womi die u balɔ a yi mɔɲ dɔ, 'Hagɔ a ga Damasikusi, dɔ yi fu keɲ tugɔ mi ba nan dagɔ fu fu bala fu yi wudieke.' ¹¹ Die chaanɔku die faasi nyɔɲsɔ mɔɲ die manɔ yɔɲɲɔ. Die wɔa manɔɲ aɲaɲ vuodiekemba dɔ chunnana wa die dɔ datɔ n nuonɔ a yaa mɔɲ a ga Damasikusi ma.

¹²“Daa wunyt die benne mi ba wasa wa Ananiasi. Die u yiwo vuodieke di janna Nymu anan wusie ta di Mosisi muraha ta juu vuosisi mana die di benne Damasikusi ma die faasi yla wa julma. ¹³Die u ken a zie n jigij ta baari di, ‘N zua Sooli, yesime bbra.’ Lele womi die man biagi yese. ¹⁴Womi Ananiasi die di bal a yi mu di, ‘Nymu dieke ti chokokusulba di janna wa vuoruna fu di fu summa wudieke u yaalala di fu yi. U vuari fu mu di fu ye Masia wa ta bi wu u gban gban u loli. ¹⁵Di mu fu bal vuorj mana wudieke fu yene ta wu wa. ¹⁶Ta lele bla fu bi chusa? Hagl an n su fu Nymu nyaabu, an Nymu vaa fu wubiatl a chaa fu fu juusuna wa wla.’

¹⁷“Ta die man yijji ga Jerusalemi a ga juu Nymu jlamu juokperjkuu su di n juusi Nymu. Mi die man daansi ¹⁸a ye ti Yomutien di bala a yla mu di, ‘Yi lagl lagl a nyu Jerusalemi ma, dama du yi fu bala ba n waha ba kaan tuo dii.’ ¹⁹Die man yijji a bal di, ‘N Yomutien ba wu sba di die n njan gara Nymu jlamu juone me a yige ta niga vuodiekemba di tuone fu a dii wo. ²⁰Ta sanja dieke die ba kuna fu daansatien Siti-iveni wa die n gban bie mi ta saagi di ba kuu wa, ta die zie a gbari kukuurba nyinyeeke.’ ²¹Ama die ti Yomutien die di bal a yi mu di n gamma, ta yi mu nuar di u nan yaa mu a ga saasaa vuodiekemba di kana ka yi juu vuosisi jigij.” ²²Die kpikpaaku die di wumma Pcoli a ga tugi sanja dieke u bala naa a kpatl wa. Womi die ba piili a nata di, “Ni kuu daa wa gie u ka mu di u bemme u msi ma.” ²³Die ba keese ta naga ba garu viise njumjikperj ta wakra tantl a taana njumjikperj.

Pcoli anan Romanisi sojasi jakuuri wla

²⁴Die Romani sojasisi jakuuri die di yi nuar di ba nagl Pcoli a juu juoku me ta tibi wa anan kpaasu. Amu u nan bal wudieke u yine wo ta juu vuosi gie di nata anan wa. ²⁵Die ba bobi wa a duar di ba tibi wa wa die u plasi sojasisi nyukuraha wunyt di zene mi di, “Mura yi sien mu di ni tibi vuodieke Romani naan wa di yna wa sien ta ye ka dii u saruya?” ²⁶Die sojasisi jakuuri di wanna naa wa die u ga ba nuhanduru jigij a baari di, “Bla fu yie? Daa wa gie yiwo vuodieke ta Romani naan wa di yna wa sien.” ²⁷Sojasisi nyukura nuhanduru wa die di ga Pcoli jigij a plasi wa di, “Bal mu, yiwo vuodieke ta Romani naan wa di yna sien?” Pcoli die di yijji a baari di, “Wa.” ²⁸Sojasisi nyukura nuhanduru wa di baari di, “Manu n tuu wo ligire pam ta wa buru vuodieke Romani naan di yna sien.” Ama Pcoli die di yijji a bal wa di, “Manu nuu ba wu mru mu anan kanu sieku.” ²⁹Die dembin diekemba di munana di ba tibi wa ta plasi wa wuplasika ha die di yijji kuan lagl lagl. Ta die njamaamu die yigi sojasisi nyukuraha nuhanduru

wa gban die u nuhanduru di u vaa ba bobi wa vuodieke Romani naan wa di yna wa sien anan chorumaha wla.

Die ba dine Pcoli saruya dene

³⁰Die ka tunvuusa die sojasisi nyukuraha nuhanduru wa di yaala u nuhanduru wudieke wla juu vuosisi nuhanduru die di bala di Pcoli yi chuusi mu. Die wla die u vaa ba vuari chorumaha Pcoli ma ta die yi nuar di Nymu kikaabulba nyukuraha anan tika nyukuraha lagl. Womi die u yaa Pcoli a ken juu ta vaa u zie ba nuhanduru.

23 Pcoli die di daansi nyukuraha die di lagluna wa nine mi die ta die ken a baari di, “N numballi, n ka chulya n su ma yaa gamma n berin Nymu nuhanduru a yaa ken tugi jinne.” ²Die Nymu kikaabulba jakuuri Ananiasi die di yi vuodiekemba di zene Pcoli lugl nuar di ba nuar u nuar ma. ³Pcoli die di bal a yi wa di, “Furu gaamu dieke ba pentine jayalun a zien, Nymu nan nuar furu. Kal wa giena a die mu saruya anan Mosisi muraha ta bi bal di ba nuar mu ta chuusi muraha dama ti muraha ka yi sien di ba nuar vuorj.”

⁴Dembin diekemba di zene gbigi Pcoli wa die di bal wa di, “Fu ka sba a baari di zla wa Nymu kikaabulba jakuuri?”

⁵Pcoli die di yijji a bal ba di, “N numballi, n ka sba a baari di u yiwo Nymu kikaabulba jakuuri. Nymu gbanu bal ti di ta die ken a bal wubiatl a yi ti nuhanduru.”

⁶Die Pcoli di nuhanduru di lagl nuukuraha batan die yiwo Sadusisi ta batan duar di yi Farasisi die u baari di, “N numballi n yiwo Farasi vuorj ta bi yi Farasisi vuorj bua. Ba die mu saruya giena dama n tuo dii mu di kuni nan daansi hagl ku me.”

⁷Die u bala naa kpatl wa, nuhanduru die di nan Farasisi anan Sadusisi sunsu ta die ba puo bule. ⁸(Dama die Sadusisi vuosisi die tuo dii di kuni kaan daansi hagl ku mi ta bi baari di malakasi yaa haaltl wori: Ama Farasisi vuosisi nu die tuo wo wla ataa wa gie mana a dii.) ⁹Die wla die ba wa faasi nata ta muraha dudagurba batan die di yine Farasisi vuosisi die di hagl zie ta baari di, “Turu ti ka ye wudieke daa wa gie di yine chuusi, di nan biagi yi haaltl yaa malaka bala waha a yla wa.”

¹⁰Die nuhanduru die di wa faasi ga tua ta njamaamu die di yigi sojasisi nyukuraha nuhanduru wa di ba nan ken yi Pcoli danu. Die wla die u yi nuar di u sojasisi juu kpikpaaku su a gbatl Pcoli a taan a nagl wa a yijji ga ba jigiberisikiri.

¹¹Ka yu ti Yomutien die di ken zie Pcoli jigij a baari di, “Da vaa njamaamu yalla fu, sba die fu bala n wla die Jerusalemi ma wa die gban gban fu nan bal n wla Romi ma.”

Die ba sanna dt ba kuu Pɔɔli dene

¹² Ka tunvuusa sukuuɔɔ Juu vuosi batan die lagɔsɔ a sarɔ. Die ba huɔ dt ba kaanɔ dii jadiikiɔɔ yaa a nyu nyaan a ga tugɔ sarɔɔ dieke ba baanɔ nan kuu Pɔɔli. ¹³ Die vuodiekemba die dt sanna wa die tɔan vuosi banɔsɔ-nusa. ¹⁴ Die wɔa die ba ga Nmuɔ kɔkaabɔtɔba nyɔɔkuraha anan tɔka nyɔɔkuraha jigɔɔ a baarɔ dt, "Tɔ lagɔɔ huɔ muɔ dt tɔ kaanɔ dii jaanɔ mana a ga tugɔ sarɔɔ dieke tɔ baanɔ nan kuu Pɔɔli. ¹⁵ Die wɔa nuɔɔɔ anan lagɔɔku nyɔɔkuraha ga Romani sojasisi jakuuru jigɔɔ a paalɔ balɔ sɔba nɔ yaala nɔ paalɔ ye wudieke u yine a chuusɔ. Ta balɔ ba dt ba yaa wa keɔ nɔ sarɔya diile jigɔɔ. Ama tɔ nan yi siri dt tɔ kuu wa ta u wa keɔ juu giena."

¹⁶ Ama die Pɔɔli taa bua die dt wuɔɔ ba sarɔku, die wɔa die u ga sojasisi jigɔɔberisikiri a balɔ Pɔɔli. ¹⁷ Pɔɔli die dt wanna naa wa die u wa sojasisi nyɔɔkuraha wuɔɔɔ a balɔ yɔ wa dt, "Yaa daluakuru gie a ga jakuuru jigɔɔ, ta u yaa wa wuɔɔ a baa u balɔ wa." ¹⁸ Ta nyɔɔkuraha wuɔɔɔ wa die dt u nuɔɔɔ a yaa wa a ga jakuuru jigɔɔ a balɔ wa dt, "Pɔɔli vuodieke dt benne dansarɔka ma wa wana muɔ, a balɔ muɔ dt n yaa daluakuru gie a keɔ fu jigɔɔ dama u yaa wuɔɔ a baa u balɔ fu."

¹⁹ Jakuuru die dt yigi u nuuɔ me a yaa wa nyɔɔ luɔɔɔ a plasɔ wa dt, "Bɔa wuɔɔ fu yaala fu balɔ muɔ?"

²⁰ U yɔɔɔ a balɔ wa dt, "Dembisi batan sannana dt ba keɔ balɔ fu dt sorɔɔ fu yaa Pɔɔli a keɔ suuɔ Juu vuosisi nyɔɔkura lagɔɔku jigɔɔ. Ba nan paalɔ yi sɔba ba yaala ba summa wudieke u paalɔ a yi chuusɔ. ²¹ Ama da keɔ a tɔɔɔ ba dama dembisi tɔan banɔsɔ-nusa lɔbruɔna a gbarɔ wa. Dama ba huɔya muɔ dt ba kaanɔ dii jaanɔ yaa a nyuu nyaan a ga tugɔ sarɔɔ dieke ba baanɔ nan kuu wa. Ta lele ba wa yiwo siri dt ba yi wudiekemba ba sanna wa ta chusa wudieke fu baanɔ nan balɔ."

²² Jakuuru die dt baarɔ dt, "Da keɔ balɔ vuuɔ mana dt balɔ muɔ wuɔɔ gie." Ta die taanɔ wa u ga.

Die ba yalla Pɔɔli a ga vuokpuɔɔ Felikisi jigɔɔ dene

²³ Womi die jakuuru die dt wa u nyɔɔkura bale a balɔ ba dt, "Nɔ vuarɔ sojasi kɔbɔsɔ-le anan duunɔɔalɔtɔɔ banɔsɔ-yuɔɔɔ anan tuɔtaaruɔ kɔbɔsɔ-le anɔ ba ga Siisiria yuku gie yaa gamma bimbilimɔɔ awayɔ sarɔɔ. ²⁴ Ta nɔ yaalɔ duune a yɔ Pɔɔli anɔ u jualɔ ta nɔ muɔɔɔ a daansɔma wa a yaa ga tugɔ vuokpuɔɔ Felikisi jigɔɔ." ²⁵ Jakuuru die dt maagɔ gbanɔɔ dt:

²⁶ Manɔɔ Kolodiasi Lisiasi waasa funɔɔ vuokpuɔɔ Felikisi.

²⁷ Juu vuosi batan die yigine daa wa gie a muɔ dt ba kuu wa. Ama die n muɔɔɔna dt u yiwo vuodieke Romani naanɔ wa dt yɔna sienɔ, die wɔa manɔɔ anan n sojasi batan dt ga gbati wa taanɔ. ²⁸ Die n tɔɔ yaala n summa wudieke ba bala dt u yi chuusɔ wa, die wɔa die manɔɔ yaa wa a ga ba nyɔɔkura lagɔɔku jigɔɔ. ²⁹ Die manɔɔ muɔɔɔ dt u ka yi wudieke dt muna dt ba kuu wa yaa ba nagɔ wa

yi dansarɔka sarɔ; die ba balala wudieke a galɔma wa die yiwo ba gbanɔ gbanɔ ba muɔaha wɔa. ³⁰ Die manɔɔ wuɔɔ dt Juu vuosi batan sama muɔ dt ba kuu wa, manɔɔ tɔɔ dt ba yaa wa keɔ fu jigɔɔ. Ta balɔ vuodiekemba dt galɔnnana wa dt ba yaa wuɔɔ a keɔ fu jigɔɔ.

³¹ Sojasisi die dt yi wudieke jakuuru die dt bala wa, ta die nagɔ Pɔɔli yuku mi a yaa ga Antipatirisi tɔɔ ma. ³² Ka tunvuusa die sojasisi die dt chunna nagɔsɔsɔ die dt yɔɔɔ a keɔ ba jigɔɔberisikiri ta vaa duunɔɔalɔtɔɔba dt ba gamma anan Pɔɔli. ³³ Die ba nagɔ wa a ga Siisiria ta die nagɔ gbanɔku a yɔ vuokpuɔɔ Felikisi ta nagɔ Pɔɔli yi u nuusi me. ³⁴ Vuokpuɔɔ die dt karɔɔ gbanɔku ta die plasɔ Pɔɔli tɔɔdieke u nyɔna. Die u muɔɔɔna dt Pɔɔli nyɔɔ wa Silisia tuɔɔganɔ ma wa, ³⁵ u baarɔ dt, "N nan wuɔɔ fu wɔaha dt yi vuodiekemba dt galɔnnana fu wa dt keɔ." Die u balɔna kuanɔ chaanɔ die u yɔ nuanɔ dt ba yaa Pɔɔli a ga yi naanɔ Herodi tigiɔ me a gbarɔ wa sɔba dansarɔka vuuɔɔ.

Juu vuosisi die dt galɔnnana Pɔɔli vuokpuɔɔ Felikisi nuɔɔ dene

24 Ka daraa anu kuanɔ chaanɔ Nmuɔ kɔkaabɔtɔba jakuuru Aniasi anan ba nyɔɔkuraha batan anan lɔya wuɔɔɔ ba wasunana Tetulusi die dt ga Siisiria ta ga vuokpuɔɔ Felikisi jigɔɔ dt ba balɔ wudieke Pɔɔli dt yine a chuusɔ. ² Die wɔa die ba wa Pɔɔli a keɔ juu ta Tetulusi die dt wa bala Pɔɔli dt yine wudieke wo dt:

"Jakuuru Felikisi, fu wɔa yine tɔ tuɔɔganɔka gie dt fɔalɔ ta fu бага dt benne tɔ ma wɔa fu wunsɔ tuɔɔganɔka. ³ Tɔ mana nine suuliye anan wudieke fu yinene wo ta tɔ waasa fu. ⁴ N ka yaala n chuusɔ fu sarɔɔ ama ko dii suguru anan tɔ ta fu wuɔɔ tɔ wɔaha gie bita. ⁵ Tɔ ye ta daa wa gie yiwo vuobanɔ ta yi jigɔɔmaburu ta vasa Juu vuosisi dt waga tuɔɔganɔka gie mana. Wuɔɔɔ u bɔ yiwo Nazarenesi juamɔ nuɔɔandusuru gbanɔ. ⁶ Die u muɔ dt u chuusɔ Nmuɔ juamɔ juokpenɔkuɔku, die wɔa tɔ yigi wo. ((Die tɔ tuɔ yaala tɔ dii u sarɔya anan tɔ gbanɔ gbanɔ dt muɔaha dt daguna die wo ⁷ ama ta sojasisi jakuuru Lisiasi die dt keɔ juu anan tuanɔ a gbati wa nyɔɔ tɔ jigɔɔ. ⁸ Naa kuanɔ chaanɔ Lisiasi die dt yi nuanɔ dt vuodiekemba dt balala dt u yiwo buabu keɔ fu nuɔɔɔ.)) Du yi fu plasɔ daa wa gie fu gbanɔ nan dt sɔba wudieke tɔ balala dt u yiwo mana yiwo wusie." ⁹ Die Juu vuosisi die dt lagɔsɔna mi die dt baarɔ dt wɔaha mana yiwo wusie.

Pɔɔli die dt balɔ a vuarɔ u gbanɔ dene

¹⁰ Mi die naanɔ wa die dt nagɔ u nuuɔ a diiɔ Pɔɔli dt u balɔ wɔa. Die u piili dt:

"N sɔba a baarɔ fu yine tɔnuɔ Juu vuosi sarɔya diiru bɔna pam, die wɔa n yaa sugɔfɔalɔɔ dt n balɔ vuarɔ n gbanɔ fu naalaku gie me. ¹¹ Du yi fu yaala, nan buagi a plasɔ a summa dt ka ka tɔanɔ daraa ban anan ale die manɔɔ jualɔ ga Jerusalemi dt n ga juanɔ Nmuɔ. ¹² Die Juu vuosisi

die ka ye mun ta n nuga nunhaguruj ananj vuonj Nmuj jiamuj juokpenjpkuku sunj yaa a lagisa vuosi a vasa ba sunyuruj di haga Nmuj jiamuj juone me yaa tika sunj. ¹³ Ba kaanj biagi a dagi di nmunchibusi dieke ba chibi-na a yi munj wa yiwo wusie. ¹⁴ Manuj n bala ni di sie dieke n dina ta juu vuosisi di bala di die sieku ka vuna wa ama manuj n ye ko jama ti chokjukusuj Nmunn. Wudieke mana di maaguna Mosisi muraha gbanji sunj ananj Nmuj naazualba gbanji sunj wa, n yi a mana yada munj. ¹⁵ N yaa tama sba vuosi gie, di Nmuj nan daansi vaa vuovuna yaa vuobiati hagi kunj me. ¹⁶ Die wla n mia munj di n yi wudieke di muna Nmuj ananj vuota nuha ta ka chulya n sunj ma.

¹⁷ "Die n nyuna Jerusalemi a yuasi wa wla, manj yinjji ga ananj piini di n yi zokuntielinj mi ta bi yi kaaba a yi Nmuj. ¹⁸ Die n wunsina n gbanj a kpati wa ta die bie Nmuj jiamuj juokpenjpkuku suku ta die yie kaabaha die ba juu ye munj. Sanja mi ta vuosi ye ka dala mi ta wati die di wori. ¹⁹ Ama juu vuosi batanj die di nyuna Asia tunjgbanj ma gbanj die bie mi sanja mi: ta du yi die ba ye n chuusuj ka tunj mu ba kejj gie a kejj bal chuusuj munj. ²⁰ Yaa vaa vuodiekemba di benne gie dagi wudieke a yine a chuusuj sanja dieke n zene ba nyukuraha nuha wa. ²¹ Die ba ka ye wudieke n chuusuna ntaala wubalumuj nyuna ma manj bal ba sunj di, 'Ni die munj saruya jinne dama n tuone a dii di kunti nan daansi hagi kunj me wo.' "

²² Felikisi die sba ti yomutienj sieti wla ta die vaa wuru ta baaru di, "N nan bal wudieke n yalla di yi sojasisi jakusuj Lisiasi di kejj tugl." ²³ Ta die yi soja dieke di gbaruna Pkoli nuanj di u gbari wa, ama ta vaa Pkoli bemme u dunjtu ta vaa u zualuj yuma wa jadieke u yaalala.

Pkoli die di bala wla a yi jakusuj Felikisi ananj u hagu dene

²⁴ Daraa a nmuna kuanj chaanj, jakusuj Felikisi di kejj ananj u hagu Dirusila, vuodieke di yine juu vuonj ta die vaa ba wa Pkoli u kejj, ta Pkoli die di bala yaa gamma vuonj di baanj nan yi Yisa Masia yada dene. Ta wunuj Felikisi die di womma. ²⁵ Ama Pkoli die di bi bala yaa gamma vunutj yiile ananj yigi n gbanj ananj dunja kpati saruya diile waha, nmaamuj die di yigi jakusuj Felikisi u baaru di, "Lele nan biagi ga. N nan bi wa fu manj kejj ye sienj." ²⁶ Ama Felikisi sanja mi die yile di Pkoli nan kpati wa ananj ligire, die wla u nanj wa wa munj, u ananj wa di bala wla.

²⁷ Ka buna ale kuanj chaanj Posiwosi Fesitusi die di tuo vuokpauj Filikisi nanj ma a zie. Ama vuokpauj Filikisi die di balla u vaa tuumaha, die u yaala juu vuosi yalluma sugfialuj ananj wa, die wla die u vaa Pkoli dansarika sunj.

Pkoli die di naguna u wla a poli ga naanj Siiza jigij dene

25 Jakusuj Fesitusi die di kenne Siisiria, ka daraa ataa kuanj chaanj u nyuj mi ta juall ga Jerusalemi. ² Mi die Nmuj kukaabitba nyukuraha ananj juu vuosi nyukuraha die di kejj Fesitusi jigij a chibi nmunchibusi a yi Pkoli ta die juusi Fesitusi di ³ u vaa Pkoli kejj Jerusalemi ma. Die ba juusi wa di u yi naa dama die ba wanj sanj munj di ba lobi a kuu Pkoli sienj me munj. ⁴ Fesitusi die di yinjji a bal di, "Pkoli bemme dansarika sunj Siisiria, ta n gbanj n nan yinjji a ga mi daraa ale ka gie nuanj. ⁵ Die wla, ni vaa ni nuhandusuriba batanj ga ananj munj Siisiria a ga bal wudieke u yine, du yi u yi wunj a chuusi."

⁶ Fesitusi die di bi dii daraa anu yaa daraa banj ba jigij ta die nyuj ga Siisiria. Ka tunvuusa die u juu kalu u saruya diile gbanji ma ta yi nuanj di ba yaa Pkoli kejj juu. ⁷ Die Pkoli di kenne juu wo die juu vuodiekemba di nyuna Jerusalemi a kejj wo di zie a gilinj wo, a piili bala wubiatu a chuusa wa, ama die ba ka biagi dagi di ba wuru yiwo wusie. ⁸ Die wla Pkoli die di bala di u gbatu u gbanj di, "Manuj n ka yi wunj a chuusi juu vuosi muraha yaa Nmuj jiamuj juokpenjpkuku jaanj yaa Romani vuosi naakpuka."

⁹ Ama Fesitusi die di yaala u yi anj juu vuosisi sunj ftal, die wla die u plasi Pkoli di, "Nan di yaala fu ga Jerusalemi anj n ga dii fu saruya ananj waha gie mi?"

¹⁰ Pkoli die di baaru di, "Aayi, n yaala Romani naakpauj gbanj dii n saruya. N ka yi wunj a chuusi juu vuosisi sba fu gbanj gbanj fu sba dene. ¹¹ Du yi manj chuusi wa ba muraha ta yi wudieke di muna kunj n tunj kaanj baaru ni da kuu munj. Ama du yi wudieke ba bala di n yiye wo di ka yi wusie, vuonj wori a baanj nan biagi a nagl munj a yi ba nuusi me. Ama lele n juusa di ni vaa Romani naakpauj Siiza gbanj gbanj dii n saruya."

¹² Womi Fesitusi ananj lagukku nyukuraha di ye tanj ta u yinjji bal di, "Fonuj juusuya munj di nan nagl fu wuru a poli ga naakpauj Siiza jigij, die wla ba yaa fu ga u jigij."

Pkoli die di balla wla a yi naanj Agiripa ananj u hagu dene

¹³ Die daraa ale kuanj chaanj, naanj Agiripa ananj u hagu Beniisi di kejj Siisiria di ba kaagi jakusuj Fesitusi. ¹⁴ Die ba yine daraa nmuna mi, ta Fesitusi die di kejj bal Pkoli di benne wudieke ma a yi naanj Agiripa di, "Felikisi vaa wa daa wunyl giena dansarika sunj, ¹⁵ ta die manj ga Jerusalemi Nmuj kukaabitba nyukura ananj juu vuosi nyukura di kejj n jigij a baaru di n dii u saruya a baaru di u chuusuya. ¹⁶ Ama die manj yinjji bal ba di tunj Romanisi mura wo sienj di ba nagl vuodieke vuosi di balala di u yiwo wubianj a yi ba nuusi me, ta

ba ye ka yaa wa ga sarɔya diile jigijɔ ta wunɔɔ aɔaɔ ba tuoli taɔɔ dɔ u balɔ a vuari u gbaɔ.

¹⁷“Die wla die ba kenne giena wa die n ka chuusi saɔɔa, ka tunvuusa die maɔ juu kaɔ n sarɔya gbaɔta ma ta yi nuarɔ dɔ ba yaa Pɔɔli a keɔ.

¹⁸“Ama vuodiekemba die dɔ balala a chuusa wa wa dɔ haguna zie dɔ ba balɔ wudieke u yine wo, die ba ka balɔ wubɔaɔ diekemba n yilinene dɔ ba nan balɔ wa. ¹⁹ Ama die ka yiwo nunhaguruɔ ba nuɔna aɔaɔ wa yaa gamma ba gbaɔ gbaɔ ba jiamuɔ aɔaɔ daa wunɔɔ die dɔ kpine ta u saarɔ dɔ dɔ Yisa wla, vuodieke Pɔɔli dɔ bala dɔ u bie u mɔsɔ ma.

²⁰“Die n zɔ n baarɔ nan dii sarɔyaka dene wla, die maɔ pɔasɔ Pɔɔli dɔ u nan dɔ yaala u ga Jerusalemi aɔ n dii wo sarɔya mi. ²¹ Ama die u baarɔ dɔ ba vaa u bemme dansarɔka ma a ga tugɔ saɔɔa dieke Romani naakpɔka dɔ baarɔ nan dii u sarɔya ka. Die wla die maɔ yi nuarɔ dɔ ba nagɔ wa yi dansarɔka suɔ giena a ga tugɔ saɔɔa dieke n baarɔ nan yaa wa a ga Romani naakpɔka jigijɔ.”

²² Womi naarɔ Agiripa dɔ balɔ yi Fesitusi dɔ, “N gbaɔ n yaala n wurɔ daa wa wlaaha a nyurɔ u gbaɔ gbaɔ u nuarɔ ma.”

Fesitusi die dɔ yirɔɔi balɔ dɔ, “Nan wurɔ wa sorinɔ.” ²³ Ka tunvuusa naarɔ aɔaɔ u hoɔɔ Beniisi die dɔ bɔbɔ aɔaɔ nyinyeeki dunsɔ a keɔ juu lagurɔku juoku me. Die sojasisi nyurɔkura aɔaɔaɔ tika nyurɔkura die dɔ du ba kuarɔ a keɔ juu mi. Fesitusi die dɔ yi nuarɔ ba yaa Pɔɔli keɔ juu.

²⁴ Fesitusi die dɔ baarɔ dɔ, “Naarɔ Agiripa aɔaɔ vuodiekemba mana dɔ benne gie nɔ daansi daa wa gie. Juu vuodiekemba mana dɔ benne Jerusalemi aɔaɔ Siisiria keɔ wo n jigijɔ ta nata dɔ u mu kuɔ. ²⁵ Ama manurɔ n ka ye wudieke u yine a chuusi ta mu kuɔ. Ta u gbaɔ dɔ bala dɔ ti yaa wa ga Romani naakpɔka jigijɔ aɔ u dii wo u sarɔya ka. Die wla n saɔɔa muɔ dɔ n yaa wa ga Romi. ²⁶ Ama n paalɔ wo wudieke n baarɔ nan maagɔ yaa gamma daa wa gie wla a yaa ga yi Romanisi naakpɔka. Die wla maɔ yaa wa keɔ nɔ mana nuɔɔa aɔaɔaɔ funurɔ naarɔ Agiripa. Ti keɔ balɔ wurɔ gie kpatɔ n nan wa yaa wurɔ aɔ n maagɔ. ²⁷ Dama dɔ wo chɔaɔ aɔ n vaa dansarɔka vuorɔ ga naakpɔka jigijɔ ta kaarɔ bɔaɔɔ dagɔ wudieke u yine chuusi.”

Pɔɔli die dɔ bala a gbatɔ u gbaɔ Agiripa nuɔɔa dene

26 Womi Agiripa die dɔ balɔ yi Pɔɔli dɔ, “N yi fu sienɔ dɔ fu balɔ a vuari fu gbaɔ.” Pɔɔli die dɔ nagɔ u nuarɔ a diirɔ ta baarɔ dɔ: ²“Naarɔ Agiripa! N suɔɔ fɔalya muɔ fu yna muɔ sieku gie dɔ n balɔ a vuari n gbaɔ fu nuɔɔa jinne, yaa gamma wudiekemba mana n gbaɔ gbaɔ n vuosi dɔ bala dɔ n yi chuusi wa. ³ Funurɔ fu sɔbɔna tunurɔ juu vuosi miraha aɔaɔaɔ wudiekemba dɔ yine ti nunhaguruɔ mana. Die wla n juusa fu, dii suguru ta fu wumma wudieke n bala n balɔ naa.

⁴“Die n yine buabinɔ a yaa ga muuna juu vuosi mana wurɔ sɔba die n benne die n tunɔɔaɔ ma aɔaɔaɔ Jerusalemi ma. ⁵ Ba wurɔ sɔba a yuasi. Du yi ba yaala ba nan bɔaɔɔ dagɔ fu dɔ die n gutɔ wa Farasisi diekemba die dɔ muɔɔuna a dɔa Nuɔɔa miraha. ⁶ Ama lele ba die muɔ sarɔya dama n yaa tama aɔaɔaɔ nua dieke Nuɔɔa dɔ yna ti chɔɔɔkuusɔlɔba kururɔ ma wa. ⁷ Nuari gie wla ta tunurɔ juu vuosi buurɔɔ baɔ aɔaɔaɔ ale die dɔ yaa tama ta yile dɔ ti nan daansi yeke. Die wla ti juama Nuɔɔa aɔaɔaɔ nuɔɔaɔna nɔmuɔtuasi aɔaɔaɔ yurɔ mana. Jakusurɔ Agiripa, tamaka gie wla juu vuosisi dɔ bala dɔ n chuusiya muɔ. ⁸ Bla wla dɔ hagurɔ a yi nɔ dɔ nɔ tuo a dii dɔ Nuɔɔa vasa kunti dɔ haga kuɔ me?

⁹“Piiliku me die n gbaɔ n mɔa muɔ dɔ n yi wurɔ mana a chuusi Yisa vuodieke dɔ nyɔna Nazeriti wa saarɔ.

¹⁰ Naa die maɔ yi Jerusalemi ma ma. Die maɔ tuose yiko gbaɔta a nyɔna Nuɔɔa kɔkaabɔtɔba nyurɔkuraha jigijɔ ta die yige Nuɔɔa vuosi pam a yie dansarɔka suɔ. Ba keɔ dii ba sarɔya ta baarɔ dɔ ba kuɔ ba n gbaɔ gbaɔ aɔaɔaɔ guta wa vuodiekemba dɔ bala dɔ ba kuɔ ba wa ma.

¹¹“Saɔɔa mana n aɔaɔaɔ mugisi be muɔ Nuɔɔa jiamurɔ juone me dɔ ba chiisi dɔ ba ka dɔ Yisa. Die ba wla dɔ paala yaa muɔ sunyururɔ wla maɔ gara tunɔɔaɔ gaasi a yaala ba jigijɔ.

Pɔɔli die dɔ balɔ ba u tarururɔ wla

¹²“Naa wla, daarɔ kaarɔ die maɔ gara Damasikusi dɔ n mugisi Yisa dɔdɔsɔrurɔ aɔaɔaɔ yiko dieke Nuɔɔa kɔkaabɔtɔba nyurɔkuraha die yna muɔ ta bɔ yi muɔ nuarɔ dɔ n yi wo. ¹³ Jakusurɔ Agiripa, die ka yiwo nɔmuɔsikperɔ ta maɔ bie sienɔ me a gara, ta die keɔ ye chaanurɔ nyurɔ nɔmuɔsikperɔ a chaana a tarururɔ nɔmuɔ, ta nyurɔɔa ta taarɔ gilurɔ muɔ aɔaɔaɔ n siechɔntɔ chanchaalurɔ. ¹⁴ Die ti mana die dɔ nan tunɔɔaɔ, ta die maɔ wurɔ lɔlurɔ dɔ balɔ tunurɔ juu vuosi jabalɔkurɔ ma dɔ, ‘Sɔɔli Sɔɔli, bla wla fu mugise muɔ? Dɔ yiwo gaanturɔ fu waguɔna aɔaɔaɔ manurɔ.’

¹⁵“Die maɔ yirɔɔi pɔasɔ dɔ, ‘N Yɔmutienɔ, mɔnta yine fu?’ Ta ti Yɔmutienɔ die dɔ yirɔɔi a baarɔ dɔ, ‘Manurɔ Yisa fu mugise die. ¹⁶ Ama hagɔ a zie fu nagurɔ ma. N nyurɔ fu jigijɔ dama funurɔ maɔ vuari dɔ fu yi n tuntuntu. Yime siara a balɔ vuosi wudieke fu yene yaa gamma n wla jinne aɔaɔaɔ wudieke n baarɔ nan dagɔ fu sorinɔ daarɔ.

¹⁷ N nan daansi gbatɔ fu a nyurɔ juu vuosi nuusi me aɔaɔaɔ buurigaasi dieke jigijɔ n bala n tunurɔ fu nuusi me.

¹⁸ Funurɔ yiwo vuodieke dɔ bala u yuori ba nine a vuari ba nyurɔ lumurɔ ma a ga chaanurɔ ma, a bɔ vuari ba a nyurɔ Sitaani nuusi me aɔaɔaɔ ba juu Nuɔɔa nuusi me, aɔaɔaɔ u vaa ba wubɔatɔ a chaa ba aɔaɔaɔ ba gutɔ vuodiekemba Nuɔɔa dɔ vuariɔna wa ma, dama ba yine muɔ yada wa wla.’

Pɔɔli die dɩ bala u tuuma wla dene

¹⁹ “Die wla, naan Agiripa, die n ka zetiye die n yene daanst dieke a nyɩ arɩzanna ma wa. ²⁰ Die n woliŋ a muɩl Nɩmɩ wuvunaha a yɩ Damasikusi vuosi, ta die nyɩ ga Jerusalem aŋaŋ Judia tɩgɩsɩ mana. Naa kuanŋ chaanŋ maŋ ga muɩl a yɩ vuodiekemba dɩ kana ka yi Juu vuosisi. Wudieke n balla a yɩ vuosisi gie mana yiwo, ba vaa ba tumbiatɩ ta dɩa Nɩmɩ sienŋ, ta tumma tunvuna aŋ ka dagɩ sɩba ba senŋ vaa ba tumbiatɩ aŋaŋ wusie.

²¹ “Naa wla die Juu vuosisi die dɩ yigi mɩŋ, die n ŋaana bie Nɩmɩ ŋamɩŋ juokpenŋkpɩkuɩ sunŋ, ta die yaala ba kuu mɩŋ wa. ²² Ama Nɩmɩ sunŋine mɩŋ dene a kenŋ tugɩ jinne daari gie maŋ zie dɩ n balɩ wusie a yɩ vuonŋ mana, wabɩtɩ aŋaŋ hagarɩtieliŋ. Wudieke n bala aŋaŋ wudieke Nɩmɩ naazualɩŋ aŋaŋ Mosisi die dɩ balla a nan yiwo, yiwo jabalɩmɩŋ. ²³ N balɩ ba Nɩmɩ Vuovuarkɩŋ Masia wa die dɩ bala u gbalɩŋ gbalɩŋ dieke ta kpi, ta wunɩŋ u balla u yi bumbunŋaŋ vuodieke dɩ bala u woliŋ a hagi kunŋ me, die wla u nan balɩ yɩ Juu vuosisi aŋaŋ vuodiekemba dɩ kana ka yi Juu vuosisi dɩ ba nan biagi ye gbatitaanɩŋ. Naa nan yi sɩba chaanɩŋ a yɩ ba.” ²⁴ Pɔɔli die dɩ balala dɩ u gbati u gbanŋ a taanŋ wa, Fesitusi die dɩ natɩ wa a baari dɩ: “Pɔɔli, yiwo yɩŋyaanŋ! Fu buɣɩna nyinti pam wa yine fu juu yɩŋyaatɩ die!” ²⁵ Ta Pɔɔli die yinŋi a balɩ wa dɩ, “Jakuuŋ Fesitusi, n ka juu yɩŋyaatɩ! Wudieke n balɩnana yiwo wusie ta bi yaa chɩaŋ. ²⁶ Jakuuŋ Agiripa, n yaa sikimiŋ ta nan biagi balɩ a yɩ fu dama fu gbanŋ fu sɩbuna ha wla, ta bi yi yada dɩ waha gie yaa gamma Yisa wa ka lɔbɩɩ fu jigiŋ, dama wudieke die yine wo die ka yi lɩmɩŋ ma.” ²⁷ Die Pɔɔli dɩ bi balɩ a yɩ naan Agiripa dɩ, “Funɩŋ, yi Nɩmɩ naazualɩŋ wubalɩkaha yada mɩŋ? N wɔŋ sɩba a baari fu yi yada mɩŋ.” ²⁸ Ta naan Agiripa die dɩ yinŋi balɩ Pɔɔli dɩ, “Aŋaŋ fu wubalɩka bita ka gie fu yile dɩ nan biagi tartɩŋ mɩŋ a yi Yisa dɩdɩsɩru?” ²⁹ Pɔɔli die dɩ yinŋi a balɩ wa dɩ, “Wubalɩka wanŋ yaa wubalɩka gobinŋ, manɩŋ n Nɩmɩ juusɩŋ yiwo dɩ funɩŋ aŋaŋ vuosi gie mana die dɩ wunna n wubalɩkaha jinne wo burɩŋ Yisa dɩdɩsɩruŋ sɩba manɩŋ ntaala dansarɩka gie nyɩna ma n ka yaala nɩ juu.” ³⁰ Womi naan Agiripa aŋaŋ jakuuŋ Fesitusi aŋaŋ Beniisi aŋaŋ vuodieke mana die dɩ benne ba jigiŋ die dɩ hagi nyɩŋ. ³¹ Ama die ba bala ba nyɩŋ wa die ba baari dɩ, “Daa wa gie ka yi wubɩaŋ kaant gbanŋ. U ka mu ba kuu wa yaa ba nagɩ wa a yi dansarɩka sunŋ.” ³² Ta naan Agiripa die dɩ balɩ yɩ jakuuŋ Fesitusi dɩ, “Tɩ tɩŋ nan biagi a vuari daa wa gie a taanŋ dɩ yi die u tɩŋ ka poli u wurɩ gie a ga naakpenŋkpɩŋ Siiza jigiŋ.”

Sojasisi die dɩ nagɩ Pɔɔli a ga Romi tɩŋ dene

27 Die ba kenne sanŋ dɩ ba nagɩ Pɔɔli a ga Romi, Itali tɩŋ ma, die ba nagɩ wa aŋaŋ dansarɩka vuosi batanŋ a yɩ Romani sojasisi jakuuŋ wunɩŋ nuuŋ me ba wasunana wa Julusi, die u benne sojasisi chaaku die ba wasunana Naalɩba jakuuŋ Chaaku. ² Tɩ mana die dɩ ga juu haari dieke die dɩ nyɩna Adiramitiwomi, dama die haariku die wɔŋ yi siri dɩ ka nyɩŋ Siisiria a ga Asia tɩŋgbanŋ ma tɩŋ diekemba die dɩ gbɩgɩna mugɩkpɩru. Ta Masedonia vuonŋ, Arisitakusi, vuodieke dɩ nyɩna Tesalonika die gutɩ wa tɩ ma. ³ Ka tunvuusa die tɩ tugɩ Sidoni. Sojasisi jakuuŋ, Julusi die mɩŋŋ a pɔɔgɩ Pɔɔli ta die yɩ wo sienŋ dɩ u ga u zualɩŋ jigiŋ aŋ ba yi wa u nyɩŋyaalɩka. ⁴ Die tɩ nyɩna Sidoni ta bulɩgɩŋ die dɩ nu-ga a tuole tɩ, die wla die tɩ dɔŋ daagi Saapurusi tɩŋgbanŋ chaaku, ta tɩŋgbanŋka die dɩ kagu tɩ a nyɩŋ bulɩgɩsɩku ma. ⁵ Die tɩ dɔŋ tɩaŋ ga Silisia aŋaŋ Pamifilia tɩŋgbanŋ chaaku ta ga tugɩ Mira tɩŋ, Lisia tɩŋgbanŋ mama, ta sunŋ mi. ⁶ Mi die sojasisi jakuuŋ die dɩ ye haari dieke dɩ nyɩna Alekizandira a tɩaŋ a gara Itali tɩŋgbanŋ, u vaa tɩ juu kanɩŋ.

⁷ Die tɩ dɔŋ sɔmm sɔmm daraa pam a kenŋ paalɩ gbalɩŋ ta ye kenŋ tugɩ Kinidusi tɩŋ ma. Bulɩgɩsɩbu die dɩ faasi tuoli tɩ mi chaaku wla die tɩ ka biagi dɔŋ gara mi. Die wla die tɩ daagi ga Kireeti tɩŋgbanŋ lɩgɩŋ. Dama mi die bulɩgɩsɩbu die dɩ ka faasi hagi, die tɩ kenŋ gbigi Salimoni, Kireeti tɩŋgbanŋ ma, a ga. ⁸ Die tɩ dɔma sɔmm sɔmm mugɩkpɩru kuanvanŋ ta die wa kenŋ tugɩ jigidieke ba wasunana “Haarɩtɩ zɩlivɩnɩŋ jigiŋ” mi die ka yaa aŋaŋ Lisia tɩŋ.

⁹ Die tɩ yuasɩna mi wla die sanŋa dieke mugɩkpɩru haariŋ dɔmɩŋ dɩ faasɩna yaa daanpɔyɩ dɩ wone kenŋ tugɩ. Sanŋa dɩaŋ ta Juu vuosi duuga daakpenŋkpɩŋ dieke die ba kaabɩna ba wubɩatɩ naa chaala die tɩanya mɩŋ. Die wla Pɔɔli die dɩ kpaanŋ ba dɩ, ¹⁰ “N zualɩŋ, n sɩba a baari tɩ sieku gie nan yi daanpɔyɩ, tɩ chiititi aŋaŋ tɩ haariku nan chuust ta vuosi batanŋ nan waari ba mɩsɩ gbanŋ.” ¹¹ Ama die sojasi jakuuŋ baga die wo wudieke Pɔɔli die dɩ bala wa ma dama die u wumma yie haariku jakuuŋ aŋaŋ ka tienŋ wo. ¹² Die haariŋ jigizielikiri die ka vuna aŋaŋ ba zie mi tafaanŋ sanŋa, die wla ba jusu die baari dɩ ba hagi mi a gamma Fonisi. Mi die yiwo Kireeti tɩŋgbanŋ tɩŋ ta haariŋ jigizielikiri die dɩ bie mi a tuoli ŋmɩŋ juuskɩŋ chaanŋ, ta die ba yaala ba bemme mi tafaanŋ sanŋa.

Bulɩgɩsɩkpɩŋ die dɩ kenne mugɩkpɩru ma wla

¹³ Sanŋa mi die ba ye bulɩgɩŋ dɩ nɩgɩnana nyɩna ba nuugalɩ chaanŋ a kienŋ sɔmm sɔmm, ta die ba yile dɩ ka yi wo bulɩgɩsɩvunɩŋ wudieke dɩ baanŋ nan sunŋine be sɩba ba sanna die wo. Die wla die ba datɩ kuudunsɩ dieke dɩ yigine haariku dɩ zie wo a yi haariku sunŋ a dɔ-

ma gbige Kireeti mugtkpuri kuanuarj. ¹⁴ Ama die di ka yuasuya ta bulɔgɩskpenjkpurj die di nɔga nyɩna njmuj pɔsuj chaan a kenj suuna mugtkpuri surj. ¹⁵ Die bulɔgɩsɩbu die di kenj hububu haaruku ma, ta die di haguru pam ananj vuonj di baan nan biagi dɔnj haaruku a tuolibu, die wla die ti vaa mɩsi ta vaa bulɔgɩsɩbu di yaa haaruku chuj gara. ¹⁶ Die bulɔgɩsɩbu die di yaa ti ga tianj tɩgɩburj dieke ba wasɩnana Kɔda wa jigirj. Die ti tuannana die tɩgɩbɩka die di kagɩ bulɔgɩsɩbu die di wa kpɩa. Die ti mu a biagi a yigi haarɩbɩke dieke di taastana haarɩkpuku ma wa. ¹⁷ Die ba datɩ ka a juu haarɩkpuku ma a nagɩ guune a mɩnjɩ bɔbɩ gilinj haarɩkpuku kenj kenj. Die ba chɩga njmaamuj di ba nan ga gbige Libia tɩngbanj ma, jigidieke nyaabu di kana ka goli wo. Die wla die ba datɩ haaruku garuku a suonj ta vaa bulɔgɩsɩbu di bi yaa haaruku chuj. ¹⁸ Die bulɔgɩskpɩbu di ye ko nɩga, die wla ka tunvuusa die ba piili a vuara haaruku chiititi a taana. ¹⁹ Die ka tunvuusa bɩbra ba vuari haaruku gbanj gbanj nyintiti ananj ba nuusi a vigi taana nyaabu surj. ²⁰ Die di yi daraa pam ta ti ka yese njmɩnnɩ yaa chɩnjmarɩsɩsɩ, nuɩjmarɩ die di ligine njmɩnsɩkpenj wla. Ta bulɔgɩsɩbu die ye ko faasi nɩga ta die ti bi wo tama di ti nan ye gbatɩ-taanuj.

²¹ Die di faasɩna a yuasi ta vuosisi die ka dii jaan, ta Pɔɔli di hagɩ zie ba nuɩja a baari di, "N zualuj, di tɩnj mu ni tuo n nuari ta da dɔnj nyuj Kireeti, ti tɩnj kaan juu daanpɔyɩ ananj wahala ka gie me. ²² Ama lele n wa juusa ni di ni yigi sikimɩnj ta ni wunyi mana kaan waari u mɩsi; ama haaruku nyɩna bala ka chuusi. ²³ Dama di-ewo yuku Njmurj dieke di suna muj ta manj jɩama wa malaka die kenj wo n jigirj, ²⁴ a kenj balɩ muj di, 'Pɔɔli, da vaa njmaamuj yalla fu. Sie ba nagɩ fu a ga zie naaltɩba jakuɩnj Siiza jigirj anj u dii fu sarɩya; fu wla Njmurj baa u gbatɩ wa vuodiekemba di benne haaruku gie me a taanuj.' ²⁵ Die wla n zualuj, ni dii sikimɩnj, dama n yi Njmurj yada muj di wudieke u bala muj wa nan senj yi. ²⁶ Ama bulɔgɩsɩbu nan kpanjɩ ti a ga zienj tɩngbanj gaanj ta nyaan di giline kuanuarj." ²⁷ Die ka yugiti ban-anusa die wonde ta bulɔgɩsɩbu die ye ko kpanjɩna ti chuj Miditerana mugtkpuri surj. Ama yaa gamma ka tanseese haarɩ dɔntɩba di mɩnjɩ di ti gbige gaanj. ²⁸ Die wla die ba nagɩ jamagɩsuj a magɩsi nyaabugolinj a die ye ta nyaabu golinj yiwo sɩba nanj magɩsa kobɩga ananj banɩsi-le: die di bi yi suaa die ba bi yi die gbanj gbanj ta ye ta bu goli yiwo nanj magɩsuj banɩsi-wayɩ. ²⁹ Njmaamuj die di yigi be dama die ba yile di ba haaruku nan kenj juali tana. Die wla die ba nagɩ kuudunsa anusa dieke di datɩnana haaruku di ziele wo a yi nyaan surj haaruku kuanj ta die juusa Njmurj di tunvunj. ³⁰ Die haarɩ dɔntɩba die di yaala ba chɩgɩ ta vaa haaruku die wla die ba vuari haarɩbɩke a yi nyaabu surj ta paaltɩ yie sɩba ba baa ba ga vuari wa kuudunsiha a tanj taanj nyaabu surj haaruku nuɩja. ³¹ Ama Pɔɔli die di

balɩ sojasisi jakuuri ananj sojasisi di, "Du yi haarɩ dɔntɩba gie di ka wari kalɩ haaruku surj, ni wunyi mana kaan ye gbatɩ-taanuj." ³² Die wla die sojasisi die di gobi gobi guonj dieke di bɔbɩna haarɩbɩke a yallɩ wa ta vaa ka nan nyaabu surj.

³³ Die tɩnj bulla vuunuj ta die Pɔɔli die di juusi ba mana di ba dii nyindiike, die u baari di, "Daraa banj anusa wunna njmaamuj di yallɩ ni ta ni ka dii jaan mana. ³⁴ Die wla n wa juusa ni ko dii nyindiike, dama ka yiwo jadieke di baan nan yi ni haguru. Ni wunyi kaan wɔnj ye danja." ³⁵ Pɔɔli di bala naa kpatɩ kuanj chaan die u nagɩ paanu a buri Njmurj ba mana nuɩja a yi ke gbieri a piili njɩba. ³⁶ Die ba dii sikimɩnj ta wa dii nyindiike. ³⁷ Die ti mana die yiwo vuosi kɔbɩsi-le ananj banɩsi-yupɔyɩ ananj ba yuaba a bie haaruku surj. ³⁸ Die vuonj mana di dine a chagɩ kuanj chaan die ba vuari paanu zaa tɩalɩkaha a taanj nyaabu surj amu haaruku da dunsɩma.

Haaruku njmabuj wla

³⁹ Die tɩnj di vuonj, haarɩ dɔntɩba die di ye tɩngbanjka ama ta ka mɩnjɩ mi, ama ta ye gbaguj kaanɩ mugtkpuri luguj ta ka yallɩ gaanj ba yile di ba tɩnj nan biagi ba yi haaruku ga mi a ga firɩ tambusuku me. ⁴⁰ Die wla die ba chɩa gobi kuudunsa guune a vaa ha a suonj ga nyaabu chɩan, ta bi forisi guonj diekemba di bɔbɩna daa diekemba ba yalla a dɔma wa ta die kɔti garɩ dieke di benne haaruku nuɩka amu bulɔgɩsɩbu nan di nɩga a kpanjɩna haaruku a gara nuɩja. Die ba kenj gbige muguru kuanuarj. ⁴¹ Ama haaruku nuɩja die di ga gbenj tambusɩbu ta faasi firɩ ta nyaponjiku di kenj a nɩgɩ ka kuaka a njmuuri njmuuri. ⁴² Tɔ, sojasisi die di sanj di ba kuu dansarɩka jujuribe amu ba wunyi gbanj kaan suo juali gaanj a chɩgɩ bia. ⁴³ Ama sojasisi jakuuri die yaala u gbatɩ Pɔɔli a taanuj. Die wla die u kagɩ ba di ba daa yi die. Ama die u yi nuonj di vuodiekemba mana di sɩbɩna suolehe nan nyaabu ma a suo juali gaanj; ⁴⁴ Ta vuo tɩalɩkaha di kana ka sɩba suolehe yigi haaruku daatɩti a juali. Naa die ti yi ti mana di juali gaanj ta wunj di ka yi ti.

Malita vuosi die mɩnjɩna tuo ti dene

28 Die ti kenne a juali gaari ta wunj di ka yi ti wo, die ti mɩnjɩ di tɩngbanjka mi saanj yiwo Malita. ² Die tɩka vuosi die mɩnjɩ tuo ti, dama saanjɩ mi nuonj die nuunana ta watɩ die faasi beri die wla die ba chɩgɩsɩ bolinj di ti weeli ta yi ti anjɩa. ³ Die Pɔɔli die di lagɩsi daati a nagɩha taana bolibu me, womi die javuukuj die di kenj nyuj daati ma bolibu di tuulɩna wla a dɩnj Pɔɔli ta nagɩ ka gbanj vili u nuonj. ⁴ Die tɩngbanjka vuosi die di ye javuukuri die di leenjinene Pɔɔli nuonj me ta die bala yɩa tamba di, "Daa wa gie nan yi vuokuuru, ananj u gbatɩna u gbanj a nyuj mugtkpuri wa ma, ama

bugile kaan̄ vaa u bemme u m̄st ma.”⁵ Ama Pɔɔli die d̄i kpaant̄ javuok̄r̄i a taan̄ bolibu me ta wuɔɔ mana d̄i ka yi wo. ⁶ Die vuosisi die d̄i yile d̄i u nan fuust̄ yaa u nan nan bunȳl a kpi. Die ba yilinene die wo a keɔ gbal̄ḡi ta wuɔɔ mana ka yi wo wo, die ba tar̄ḡi ba suɔanyile ta baar̄t d̄i, “Daa wa gie yiwo buun̄.”

⁷ Mi die ka yua an̄an̄ tuɔgban̄ka naan̄ Pubiluwosi kuat̄. Die u muɔɔɔ tuo t̄i chaant̄ ta die t̄i yi u chaan̄ɔɔ daraa ataa. ⁸ Pubiluwosi chɔɔɔ die d̄i dua a yuaḡi, nyuɔgban̄ tuula an̄an̄ chuurt̄ die yalla wa. Ta Pɔɔli die d̄i ga juu u juoku me a naḡi u nuun̄ a diisi u ma a juust̄ N̄muɔɔ ȳl wa die u ye alaaf̄ta. ⁹ Naa kuɔn̄ chaan̄ yuaḡtielin̄ die d̄i benne tuɔgban̄ka ma die d̄i keɔ Pɔɔli jiḡin̄ die u gbaan̄ ba mana. ¹⁰ Die ba ȳl t̄i piinisi pam ta die t̄i balla t̄i ga wa ba naḡi jadieke mana t̄i yaalala a yi haarku suɔ.

T̄i nyuna Malita a ga Romi dene

¹¹ Die t̄i benne mi chut̄t̄ ataa kuɔn̄ chaan̄ die t̄i naḡi haar̄t dieke ba wasunana N̄muɔɔɔɔba wa ta die d̄i nyuna Alekizandira ta bie Malita tafaan̄ san̄ka mi wo. ¹² Die t̄i ga tuḡi tuɔ dieke ba wasunana Sarakusi ta die yi daraa ataa mi, ¹³ ta die b̄i naḡi haarku a ga tuḡi tuɔ dieke ba wasunana Regumi wa. Ka tunvuusa die bulɔḡus̄ɔ d̄i piili a n̄ga nyuna nuugal̄t chaan̄, ta ka daraa ale daraan̄ die t̄i keɔ tuḡi Putiwoli tuɔ ma. ¹⁴ Mi die t̄i ye Yisa d̄i d̄us̄r̄t̄ba batan̄, die ba bal̄t d̄i t̄i w̄ar̄t̄ ba jiḡin̄ daraa ayuɔɔɔɔ. Die t̄i keɔ nyuɔ mi a ga Romi. ¹⁵ Die Yisa d̄i d̄us̄r̄t̄ba die d̄i benne Romi wa die d̄i wuɔɔ t̄i w̄a ta die keɔ tuoli t̄i sien̄ Apiyusi nyuɔ ma, ta batan̄ d̄an̄ d̄i keɔ tuoli t̄i chaan̄ɔɔ juone ataa dieke die d̄i gbine Romi wa. Pɔɔli die d̄i yene be wo die d̄i kpan̄ɔɔɔ wa ta u b̄r̄t̄ N̄muɔɔ.

Pɔɔli die d̄i benne Romi tuɔ ma w̄a

¹⁶ Die t̄i gana a ga tuḡi Romi die ba ȳl Pɔɔli sien̄ d̄i u bemme u duɔɔɔ ta vaa soja bal̄muɔ gbara wa.

¹⁷ Daraa ataa kuɔn̄ chaan̄ Pɔɔli die d̄i wa Juu vuosi nuɔn̄ɔnd̄us̄r̄t̄ba a laḡus̄. Die ba laḡus̄na wa u bal̄t a ȳl ba d̄i, “N numbali, an̄an̄ die n̄ kana ka yi wuɔɔ mana a chuust̄ t̄i vuosisi yaa ta chuust̄ t̄i chɔɔɔkuust̄ba chuara-ha, die ba naḡi muɔ yi wo dansar̄ka suɔ Jerusalemi ma, ta naḡi muɔ yi Romani vuosi nuusi me. ¹⁸ Die ba piast̄ muɔ wudieke n̄ yine a chuust̄ ta die yaala ba vuar̄t muɔ, dama die ba muɔɔɔɔ d̄i n̄ ka yi wudieke d̄i muna d̄i ba kuu muɔ. ¹⁹ Ama Juu vuosisi nuɔn̄ɔnd̄us̄r̄t̄ba die d̄i ka saaḡiɔ, die w̄a die man̄ baar̄t d̄i n̄ nan naḡi n̄ wuɔɔ a poli a keɔ naan̄ jakuun̄ Siiza jiḡin̄, ama n̄

wo wuɔɔ a baan̄ bal̄t chuust̄ n̄ gban̄ gban̄ n̄ vuosi. ²⁰ Die w̄a man̄ baan̄ n̄ ye n̄ a bal̄t n̄ wuɔɔ. N̄ muust̄nana N̄muɔɔ Vuovuark̄r̄i w̄aha, vuodieke tuun̄ɔ Juu vuosi d̄i yalla tama wa, die w̄a ba b̄ɔb̄i muɔ an̄an̄ chɔɔɔmaha gie.”

²¹ Ta ba bal̄t a ȳl wa d̄i, “Tuun̄ t̄i ka tuo gban̄ɔɔ a nyuɔ Judia yaa gamma fu ma, ta vuun̄ ka nyuɔ a keɔ gie an̄an̄ wuɔɔ yaa a bal̄t wub̄ɔn̄ yaa gamma fu ma.

²² Ama t̄i nan d̄i yaala t̄i summa fu suɔanyile. T̄i w̄ɔɔ s̄i-ba a baar̄t d̄i jiḡin̄ mana vuosi bala a chuusa juamun̄ dieke fu d̄una wa.”

²³ Die w̄a die ba naḡi daan̄ zien̄ an̄an̄ Pɔɔli. Duun̄ daar̄t mi daadan̄ pam d̄i keɔ a laḡus̄ Pɔɔli die d̄i benne jiḡin̄ dieke wo. Die u daḡi ba N̄muɔɔ naar̄t w̄a a nyuɔ sukuun̄ a ga tuḡi yuɔ, ta die m̄a d̄i u tar̄ḡi ba suḡt̄ d̄i ba tuo Yisa, ta die vuara w̄a a nyuna Mosisi m̄raha ma an̄an̄ N̄muɔɔ naazualba die d̄i maaḡina wudiekemba ba. ²⁴ Die batan̄ suḡt̄ die d̄i tar̄ḡi an̄an̄ u wubalkaha ma ama batan̄ die d̄i ka tuo dii. ²⁵ Die w̄a die ba haḡi mi an̄an̄ nunhaḡur̄ɔ an̄an̄ taɔ yaa gamma wubalkaha gie. Pɔɔli die d̄i bal̄t d̄i, “San̄ɔ dieke N̄muɔɔ Hal̄kas̄ka die d̄i vana N̄muɔɔ naazua Azaya die bal̄t ȳl t̄i chɔɔɔkuust̄ba wa, die u bal̄t wusie muɔ. ²⁶ Die u baar̄t d̄i,

‘Ga a bal̄t naa ȳl vuosi gie d̄i:

N̄i nan keɔ wuɔɔ a b̄i wuɔɔ ama d̄i kaan̄ d̄i s̄i-ba a ch̄an̄;

ta n̄i nan keɔ daanst̄ a b̄i daanst̄ ama n̄i kaan̄ ye,

²⁷ dama vuosi gie yiwo ylan̄kpiit̄iel̄in̄,

ta b̄i ligi ba t̄i-ba d̄i ba kaan̄ wuɔɔ,

ta b̄i muo ba nine d̄i ba da yesime.

Du yi die ba ka muo ba nine ba tuɔ nan ye,

ba tuɔ ka b̄i ligi ba t̄i-ba, ba tuɔ nan wuɔɔ,

ta ba tuɔ ka b̄i yi ylan̄kpiit̄iel̄in̄ ba tuɔ nan d̄i s̄i-ba

w̄aha gie ch̄ast̄.

Ta ba tuɔ nan ȳiɔn̄ keɔ n̄ jiḡin̄

an̄ n̄ gbaan̄ ba.’ ”

²⁸ Pɔɔli die d̄i b̄i bal̄t d̄i, “N̄i summa a baar̄t d̄i N̄muɔɔ w̄aha yaa gamma u gbat̄taan̄ku tuḡi vuodiekemba d̄i kana ka yi Juu vuosisi jiḡin̄ muɔ, ta ba nan wuɔɔ.” ((

²⁹ Pɔɔli die d̄i bala naa a kpat̄t̄ Juu vuosisi die d̄i haḡi a n̄ga nunhaḡur̄ɔ pam an̄an̄ taɔ.))

³⁰ Pɔɔli die d̄i tuɔ ligire a ȳl jiḡidieke u benne wo a bie mi b̄na ale ta muɔɔ tuose chaan̄ diekemba mana d̄i kienene u jiḡin̄ d̄i ba ye wo. ³¹ Ta die muust̄ w̄a yaa gamma N̄muɔɔ naar̄t ma, ta daga vuosi t̄i Yɔɔmutien̄ Yisa Masia w̄a, ta bala u duɔɔɔ an̄an̄ sikim̄in̄.

Romi vuosi

1 Gban̄ku gie nyly wa manly P̄coli vuodieke d̄l yine Yisa Masia tuntuntu, ta bl̄ yi tuntuntu dieke N̄mly d̄l vuarna d̄l n̄ muuli u wuvunaha jiginy mana wa jiginy. **2** N̄mly die woliy yl̄ wa nuar̄ yaa gamma u wuvunaha gie ma, ta u naazualy die d̄l muultha, s̄ba a maaguna dene u kas̄ gban̄ku ma wa. **3** Wuvunaha gie daga yaa gamma u Bua wa; wunly u yine tl̄ Ȳcmutier̄ Yisa Masia; die u burly wa vuota, ta ba mur̄l wa u yi naar̄ Davidi haagy, **4** ta Halkas̄ka die d̄l daga anar̄ hagry d̄l Yisa sen̄ yiwo N̄mly Bua u kumbu hagry wla. **5** U wla N̄mly die d̄l yl̄ mly sien̄ d̄l n̄ yi u tuntuntu, ta mar̄ nagy u saar̄ a gara buury mana jiginy, ta vasa ba yie wo yada ta tuose u nuar̄. **6** N̄mly vuodiekemba d̄l benne Romi ma wa gban̄ guty wa vuodiekemba N̄mly d̄l wana d̄l ba burly Yisa Masia suty wa ma mly.

7 Die wla n̄ maaga gban̄ku gie a yla n̄l vuodiekemba mana d̄l benne Romi tly ma, ta N̄mly d̄l cho n̄l ta wa n̄l d̄l n̄l yi u gban̄ gban̄ u vuosi wa. Tl̄ Ch̄ch̄ N̄mly anar̄ tl̄ Ȳcmutier̄ Yisa Masia sur̄ny n̄l ta yl̄ n̄l suḡduagy.

P̄coli die d̄l waasna N̄mly dene

8 Wudieke n̄ yaalala d̄l n̄ woliy bal̄ wunna, n̄ waasa N̄mly Yisa Masia saar̄ ma, n̄l mana wla, dama tlygban̄ka gie vuosi mana wumma n̄l yada ka wla. **9** N̄mly yine n̄ siariatier̄ d̄l n̄ ka va N̄mly juusly n̄l wla. Wunly u yine vuodieke n̄ jannana anar̄ n̄ sur̄ mana ta muula wuvunaha yaa gamma u Bua wa ma. **10** Mar̄ ken̄ juusa N̄mly sar̄nya mana, n̄ r̄aar̄ juusi wa mly d̄l d̄l yi u d̄ur̄ny, u yl̄ mly sien̄ ar̄ n̄ ken̄ kaagy n̄l. **11** N̄ faasi yaala n̄ sur̄ny n̄l ar̄ n̄l tuo N̄mly Halkas̄ka piini dieke d̄l baar̄ vaa n̄l mly a zie ta yaa hagry u dusly ma. **12** Wudieke n̄ dagunana wa yiwo naa, d̄l manly anar̄ n̄mly vuodiekemba d̄l yine yada wa nan̄ bly a kpar̄ly tar̄ tl̄ yada ka ma.

13 N̄ numbally, n̄ yaala n̄l summa d̄l n̄ mya mly sar̄nya pam d̄l n̄ ken̄ kaagy n̄l ama wla a tar̄ d̄l kaga mly. N̄ yaala n̄ yi vuodiekemba d̄l benne n̄l jiginy tl̄ Ȳcmutier̄ suty s̄ba n̄ yine vuogaasi jiginy dene wo. **14** D̄l yiwo talas̄ d̄l n̄ bal̄ vuosi mana wuvunaha wla, vuodiekemba nine d̄l yuorine anar̄ vuodiekemba nine d̄l kana ka yuoriye, anar̄ vuodiekemba d̄l yalla ylar̄ anar̄ vuodiekemba d̄l wone ylar̄. **15** Die wla mar̄ cheele d̄l n̄ muuli wuvunaha a yl̄ n̄mly vuodiekemba d̄l benne Romi tly ma.

Yisa wuvunaha d̄l yalla hagry dene

16 Viivi ka yall̄ mly n̄ muulnana wuvunaha, dama d̄l yiwo N̄mly hagry dieke d̄l gbat̄nana vuodiekemba mana d̄l yine Yisa yada a taana; ka woliy yiwo Juu vuosi suty, ta bl̄ yi buury mana suty. **17** Wuvunaha daga d̄l N̄mly baar̄ d̄l vuor̄ yiwo vuovun̄ u nly a yada yiile wla, genke nyly wa yaaly ma a yl̄ vuodiekemba d̄l yine Yisa yada, s̄ba d̄l maaguna N̄mly gban̄ku ma dene wo d̄l, "Vuodieke d̄l yine vuovun̄ N̄mly nly a yadaka wla, d̄l tier̄ nan̄ d̄l yaa miivoli dieke d̄l wone kpaty."

Vuota mana d̄l yalla bly dene

18 N̄mly daga vuota d̄l u ju wa sunyurly anar̄ ba, dama ba yie wubly ta ka d̄l u sien̄, ta ba wubly d̄l vaa vuosi d̄l ka s̄ba wusieke. **19** N̄mly data ba t̄ba, dama wudieke d̄l muna d̄l vuota summa yaa gamma u ma wa, u yuori daga ba mly. **20** Sar̄nya dieke N̄mly d̄l naanna tlygban̄ka gie wo a ken̄ tly jinne, u naar̄ku ma ba s̄ba u beri dieke vuota nine d̄l kana kaar̄ bly a ye, ta bl̄ s̄ba d̄l u yaa hagry dieke d̄l wone kpaty, ta sen̄ yi N̄mly. Die wla, ba bl̄ wo sien̄ N̄mly nly a baar̄ baar̄ d̄l ba ka s̄ba ba wubly. **21** Ba s̄ba N̄mly mly, ama ba ka yla wa juluma dieke ba muna d̄l ba yl̄ wa, ta bl̄ ka waasa wa. Ama ba sur̄anyile yiwo sur̄anyilibly, ta ba suḡty d̄l suuli anar̄ wut̄gty anar̄ l̄mly. **22** Ba baar̄ d̄l ba yaa wa ylar̄ ama ba yiwo gaantly; **23** ba tunna mu ba jama N̄mly dieke d̄l benne sar̄nya mana wa, ba vaya mly ta jama r̄muna diekemba vuota d̄l wunsna a n̄as̄ vuota yaa nembisi yaa d̄nyly yaa nyinvuuke.

24 Die wla N̄mly d̄l va ba, ta ba yie tuntumbly diekemba ba suḡty d̄l yaalala, ta yie viivi wla anar̄ tar̄. **25** Ta nagy wudieke d̄l yine N̄mly wusieke a taar̄, ta saagy yl̄ r̄munchly, ta tar̄ly a jama wudieke N̄mly d̄l naanna, ta vaa wunly N̄mly vuodieke d̄l naanna ha ta mu d̄l tl̄ bur̄l wa wa yaa gamma haahuu wo. Wusie.

26 Die wla, N̄mly d̄l vaa ba, ta ba yie ba d̄nyly d̄l yalla viivi, ta ba h̄guba d̄l ka bl̄ yaala ba duaguma anar̄ dembisi ta yly a duaga anar̄ tar̄. **27** Die gban̄ gban̄ ta dembisi d̄l ka bl̄ yaala ba duaguma anar̄ h̄guba, ta yly duaga anar̄ tar̄, ta ba faasi yaa l̄ba pam anar̄ tar̄. Dembisi d̄l yie nyinti atar̄ die d̄l yalla viivi anar̄

tañ, die wla ba yese tı́ıdatı dieke ba muna ba wublatı wla.

²⁸ Vuota die dı kana ka yaala u sımma Nımuñ wla, u vaa ba añañ ba tumbıatı, ta ba yie tuñ dieke dı kana ka vuuna. ²⁹ Ba sugıtı suuliye muñ añañ tumbıatı yiri yiri, sıba bıañ añañ halı, ta yie bıañ a yla tañ, ta yaa sugı bıañ, ta kua tañ, ta waga añañ tañ, ta chıba ñmunchıbıı, ta yile wublatı a yla tañ, ta gaara tañ kuası, ³⁰ ta bala chuusa tañ, ta yi Nımuñ dataası, ta zla wa tañ, ta yaa kalınbaanı, ta kule, ta yaala sieti dı ba yi bıañ, ta ka yla ba chualıñ añañ ba nulıñ julma; ³¹ ta bı wo ylañ ba ma, ta ka bı bala wusie, ta wo choti ta ka chıga zııııı. ³² Ba sıba a baarı Nımuñ mıraha dagıya dı vuodiekemba dı yinene wıaha gie nyuarı yiwo kuñ, ama hanıñ ba ko yie, ta bı yaa sugıfalıñ añañ vuodiekemba dı yinene he wo.

Nımuñ sarıya diile wla

2 N zuamba, du yi nı die vuosi sarıya, fu su die mana kaañ bıagı baarı ka yi bıañ. Dama du yi fu die vuosi sarıya ama ta yie wudieke ba yinene gbañ gbañ, die nuñ, die fu gbañ gbañ fu sarıya. ² Tı sıba a baarı Nımuñ nan keñ dii vuodiekemba dı yine die sarıya, ta u sarıya diilehe yiwo wusie. ³ Fu dagınana vuosi dı yinene tumbıatı dene wo, ama ta yie die, yile dı Nımuñ kaañ ye ta datı fu tıbıı? ⁴ Yaa fu nine ka suuliye chotıkpıku añañ suguru pam dieke Nımuñ dı yal-la añañ tuñ wa? Ka sıba a baarı dı wudieke wla Nımuñ dı chıgına nı zııııı yiwo u yaala nı yıññı keñ u jıgiri? ⁵ Ama fu sıkpeñ haguru muñ, die wla fu ka saagı fu vaa tuntumbıatı tuuma, die wla guta fu tıbıdatı dieke fu bala fu keñ a ye daa dieke Nımuñ sınyuuruñ dı bala ka keñ a nyuñ yaaluñ ma, añ u keñ dii vuosi sarıya añañ wusie wo. ⁶ Dama Nımuñ nan tuñ vuon mana yaa gamma u tunna dene. ⁷ Vuodiekemba dı yinene vuunı ta yaala Nımuñ bırı ba ta yı ba nyuarı añañ miivoli dieke dı wone kpatıñ, banıñ Nımuñ dı nan vaa ba bemme yaa gamma haahuu. ⁸ Ama vuodiekemba dı yaala waagıñ, ta zeti wusieke, ta yie bıañ, Nımuñ sınyuuruñ nan dı bie ba ma. ⁹ Vuodiekemba dı yine vuobıatı, Nımuñ nan datı ba tıbıı añ ba dii wahala añañ mugısın. Juu vuosi bala ba wolıñ ye tıbıdatıku, ta vuodiekemba dı kana ka yi Juu vuosisi dıañ wa diisi. ¹⁰ Ama Nımuñ nan yı vuodiekemba dı yinene wudieke dı vuuna bırıñ añañ julma añañ sugıduagıñ, Juu vuosi bala ba wolıñ tuo, ta vuodiekemba dı kana ka yi Juu vuosisi dıañ wa diisi; ¹¹ dama Nımuñ ka luge.

¹² Vuodiekemba dı kana ka sıba Nımuñ mıraha, Nımuñ nan datı ba tıbıı añañ wubıa dieke ba yine. Ta vuodiekemba dıañ dı sıbına Nımuñ mıraha, Nımuñ nan nagı mıraha a dii ba sarıya. ¹³ Daa vuodiekemba dı wunna Nımuñ mıraha yine vuovına Nımuñ jıgıñ, ama vuodiekemba dı yinene wudieke mıraha dı dagına,

banıñ ba yine vuovına Nımuñ jıgıñ. ¹⁴ Vuodiekemba dı kana ka yi Juu vuosi ka tuo mıraha a nyuñ Mosisi jıgıñ, ama du yi ba yie wudieke mıraha dı dagına añañ ba gbañ gbañ sıñanyile, ba yaa ba gbañ gbañ ba mıraha ba sugıtı ma ama die ba ka tuo mıraha a nyuñ Mosisi jıgıñ. ¹⁵ Ba yinene wudieke wo daga dı ba yaa mıra ba sugıtı ma. Ba sıñanyile gbañ daga dı dı yiwo wusie, dama sañña kaanı ba sıñanyile ñaañ dagı ba dı wudieke ba yine wo yiwo bıañ, ta sañña kaanı dıañ ka daga ba dı dı vuuna muñ. ¹⁶ Naa bala ka yi daa dieke Nımuñ dı bala u dii vuota sıñ sarıya Yısa Masia wla, sıba n muulına wıvıunaha die wo.

Yaa gamma Juu vuosi añañ mıraha wla

¹⁷ Nı batıñ wasa nı gbañ Juu vuosi, ta yi mıraha yada, ta nıga nyuunı dı nı yiwo Nımuñ vuovuarıka, ¹⁸ nı sıba wudieke Nımuñ dı yaalala nı yi, ta nı bıgırı a nyuñ mıraha ma a sıba wudieke dı vuuna; ¹⁹ nı yi yada dı nı bıagı dagı yııı sıeñ, ta bı yi chaanıñ a yı vuodiekemba dı benne lumıñ ma; ²⁰ ta bıagı kpaama gaanıñ, ta bı daga vuodiekemba dı kana ka sıba, dama nı sıba wusieke dı maagına die Nımuñ gbañku sıñ. ²¹ Nı daga vuosi wusieke, bıa wla nı ka daga nı gbañ? Nı muula dı, vuosi da keñ gaarı, ama ta nı gbañ nı gaara. ²² Nı daga vuosi dı ba da keñ a tuñ daakpana yaa hıgıku-pana tuuma, ama ta nı tumaha. Nı ka yaala bıgıle wla ama ta gaara bıgıle jıamıñ juone nyinti. ²³ Nı kuule dı nı yaa Nımuñ mıraha muñ, ama ta ka du ha ta yie Nımuñ viıvi me. ²⁴ Sıba dı maagına Nımuñ gbañku ma dı, "Nı Juu vuosi wla ta vuodiekemba dı kana ka yi Juu vuosi dı bala wublatı a chuusa Nımuñ saañ."

²⁵ Du yi nı du Nımuñ mıraha, die nuñ nı kıla gobıñ yaa nyuarı, ama du yi nı ka dıa mıraha, ka ka su sıba gobıye. ²⁶ Du yi vuodiekemba dı kana ka yi Juu vuosi ta ka gobi ba kıla, ama ta du Nımuñ mıraha, Nımuñ nan tuo be sıba vuodiekemba dı gobıne ba kıla. ²⁷ Nınuñ Juu vuosi, nı yaa mıraha a maagı gbañku ma a yı nı, ta nı gobe nı kıla, ama nı gbañ nı chuusunana mıraha; vuodiekemba dı kana ka gobe ba kıla ama ta du mıraha, banıñ ba bala ba dii nı sarıya ta baarı nı chuusıya. ²⁸ Daa fu benne sıba Juu vuoke ta ba gobi fu kılı yine fu Juu vuon wusie. ²⁹ Juu vuon wusie yiwo wudieke dı dına mıraha. Wusie gobıñ bie sıñ ma, ta kanıñ gobıku mi dı yi Nımuñ Halıkasıka tuuma, daa nyuñgbañ ma. Wunıñ vuoke mi yese bırıñ a nyılna Nımuñ jıgıñ, daa vuota jıgıñ.

3 Bıa nyuarı Juu vuosi dı ye a tuñ vuodiekemba dı kana ka yi Juu vuosi? Ba kıla gobıñ yaa nyuarı? ² Ka yaa nyuarı pam. Wudieke Nımuñ dı yına Juu vuosisi ka yi nuññına jaañ a tuñ a mana die u yiwo u wıaha, dı ba gbara. ³ Dı yiwo wusie dı batıñ die ka yi wıaha yada. Die nuñ dı dagıya dı Nımuñ ka yi wusıetıeñ ba kana ka yi yada wa wla? ⁴ Aayı, ka ka dagı die. Du yi

vuonj mana di yi n̄munchib̄tieliŋ, ama N̄muj̄ n̄uj̄ yiwo wusieb̄bal̄tu. S̄iba ba maaḡna N̄muj̄ gban̄ku suŋ die wo di:

“Du yi fun̄uj̄ N̄muj̄ fu bal̄ w̄a, ba nan ye di yaa wusie ta ba dii fu s̄arya, nan dii wusie.”

⁵ Ama du yi ti tuntumb̄lati di dagi di N̄muj̄ yaa wusie, bia ti baar̄ ti bal̄? Du yi N̄muj̄ di dat̄ ti t̄ba ti nan biagi bal̄ di N̄muj̄ yiwo b̄ar̄j̄? (Vuota suŋanyile maŋ bala naa.) ⁶ Aayl̄ daa die! N̄muj̄ di seŋ ka yi wusieb̄bal̄tu, lala u baa u yi a dii tuŋgban̄ka gie vuosi s̄arya?

⁷ Vuonj̄ nan di n̄iga n̄nhaḡir̄uj̄ di, “Du yi n̄ n̄munchib̄si di daga di N̄muj̄ seŋ yiwo wusiet̄eŋ, ta vuosi di ȳa wa jul̄ma, bia w̄a u nan dat̄ n̄ t̄biŋ di n̄ yiwo wub̄layiiru?” ⁸ Batar̄j̄ diaŋ di bala di, “Ni vaa ti yi wub̄lati am̄u wov̄una nan keŋ.” Vuosi batar̄j̄ z̄ia muŋ ta baar̄ di man̄uj̄ n̄ bala naa. N̄muj̄ nan dat̄ ba t̄biŋ s̄iba ba muna die.

Vuonj̄ wori a yi vuov̄unu

⁹ Lala ti baa ti bal̄? T̄nuŋ vuodiekemba di yine Juu vuosi wo ber̄iŋ t̄ar̄j̄ wa vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi ber̄iŋ muŋ? Aayl̄, n̄ w̄oŋ bal̄ muŋ di Juu vuosi aŋar̄j̄ vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi mana bie wo b̄ar̄j̄ ma,

¹⁰ s̄iba di maaḡna N̄muj̄ gban̄ku suŋ di:

“Vuonj̄ wori a yi vuov̄unu, Aayl̄, daa vuobal̄muŋ gban̄.

¹¹ Vuonj̄ wori ta yaa s̄ibiŋ, ta vuonj̄ ka j̄ama N̄muj̄.

¹² Vuonj̄ mana ȳiŋŋiye muŋ ta vaa N̄muj̄, vuonj̄ mana yiwo b̄ar̄j̄; vuonj̄ wori a yie v̄un̄uj̄, daa vuobal̄muŋ gban̄.

¹³ Ba nua su s̄iba kunti v̄or̄iti ta n̄munchib̄si di nyunna a ma, ta wudieke di nyunnana ba nua ma su s̄iba javuuk̄uj̄ tuar̄j̄;

¹⁴ ba nua suuli wo aŋar̄j̄ kaat̄tuati.

¹⁵ Ta ba yie lagi di ba yi vuonj̄ dar̄ŋa ta ku;

¹⁶ ta jigidieke mana ba gana, chuus̄uj̄ aŋar̄j̄ suḡichuus̄uj̄ ŋaar̄j̄ kien̄ mi.

¹⁷ Ta ba ka s̄iba sie dieke ba baa nan du a ye suḡduagar̄j̄.

¹⁸ Ta ba ka bi ch̄iga N̄muj̄.”

¹⁹ Lele, ti s̄iba di wudieke mana N̄muj̄ m̄raha di bala wa, bala ȳa vuodiekemba di benne ka yiko me, am̄u vuonj̄ mana kaar̄j̄ biagi yuori u nuar̄j̄ a bal̄ w̄uŋ, ta tuŋgban̄ka gie vuosi mana bemme N̄muj̄ s̄arya diile me. ²⁰ Dama vuonj̄ wori a nan biagi a du N̄muj̄ m̄raha di daḡna die a yi vuov̄unu N̄muj̄ nuŋŋa; m̄raha w̄a vuota di s̄iba di u tuma tumb̄lati.

N̄muj̄ di vanana vuota di bir̄uma vuov̄unu u nuŋŋa dene

²¹ Ama lele, N̄muj̄ di daaḡnana sie dieke a vas̄nana vuota di bir̄uma vuov̄unu u nuŋŋa wa wa bie yaal̄uj̄ ma, ta u naaz̄ual̄uj̄ w̄a aŋar̄j̄ m̄raha di daga a w̄a, ama di ka nyuj̄ m̄raha d̄us̄uj̄ ma. ²² N̄muj̄ vasa vuota di bir̄uma vuov̄unu u nuŋŋa ba yine Yisa Masia yada wa w̄a. N̄muj̄ yie naa, a ȳa vuodiekemba mana di yine Yisa Masia yada ta ka luge, ²³ dama vuota mana yiwo b̄ar̄j̄ die w̄a ti ka bie v̄un̄uj̄ s̄iba N̄muj̄ di yaalala dene wo. ²⁴ Ama N̄muj̄ z̄oŋl̄uch̄iḡila w̄a u baar̄ di ba yi vuov̄una u nuŋŋa, ka yiwo piini, dama Yisa Masia gbat̄ ti a taar̄j̄ muŋ ȳor̄i. ²⁵ N̄muj̄ die vaa wa Yisa Masia di nyuj̄ yaal̄uj̄ ma, ta bi yi u z̄uj̄ dieke di nyunna u ma wa di yi kaab̄uj̄ ti b̄ar̄j̄ w̄a, du yi ti yi naa yada N̄muj̄ nan naḡi chaa ti ti tal̄; naa daga di N̄muj̄ yiwo suḡȳial̄unt̄ieŋ. Saŋŋa dieke di t̄anna wa, N̄muj̄ die ka dat̄ vuota t̄biŋ ba tumb̄lati w̄a, dama u suguru w̄a; ²⁶ ama lele nuŋ die u yie, am̄u ka nan daḡi ti di wun̄uj̄ N̄muj̄ yiwo suḡȳial̄unt̄ieŋ, ta vasa vuodieke nuŋ mana di yine Yisa yada di bir̄uma vuov̄unu u nuŋŋa.

²⁷ Die w̄a, jaar̄j̄ beri muŋ ti nan kuuli aŋar̄j̄ ka? Aayl̄, jaar̄j̄ wori. Daa vuota di d̄ina m̄raha w̄a ti nan ye gbat̄taant̄uj̄, ama ti yine Yisa Masia yada wa w̄a. ²⁸ Dama ti bala a baar̄ di vuota yada yiile w̄a, N̄muj̄ di baar̄ di u yi vuov̄unu u nuŋŋa; daa u d̄ina m̄raha w̄a. ²⁹ N̄muj̄ yiwo Juu vuosi nyunna ma N̄muj̄? Aayl̄, U yiwo Juu vuosi aŋar̄j̄ vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi N̄muj̄. ³⁰ N̄muj̄ yiwo N̄muj̄ bal̄muŋ ta nan bal̄ di Juu vuosi aŋar̄j̄ vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi mana yiwo vuov̄una u nuŋŋa, ba yada w̄a. ³¹ Ti balala di vuota yese gbat̄taant̄uj̄ u yada w̄a, die nan yi m̄raha yi ȳor̄i? Aayl̄, daa die. Ama ti ye zie wo m̄raha kuar̄j̄ muŋ.

Abarahami w̄a

4 Wub̄la ti baa ti bal̄ yaa gamma ti ch̄oŋkuon̄uj̄ Abarahami aŋar̄j̄ u ber̄iŋ me? ² Du yi u tun̄v̄una w̄a N̄muj̄ di baar̄ di u yiwo vuov̄unu, die nuŋ u tuŋ nan di yaa jaar̄j̄ di u kuule aŋar̄j̄ ka, ama u kaar̄j̄ biagi a kuule N̄muj̄ nuŋŋa. ³ Di maaḡiya N̄muj̄ gban̄ku ma di, “Abarahami die yiwo N̄muj̄ yada, u yada ka w̄a N̄muj̄ die di baar̄ di u yiwo vuov̄unu u nuŋŋa. ⁴ Du yi vuonj̄ di tuma tuuma, u nyuar̄j̄ ka yi piini, ama ka yiwo u tune. ⁵ Ama vuonj̄ kaar̄j̄ biagi a vaa N̄muj̄ baar̄ di u yiwo vuov̄unu aŋar̄j̄ wudieke u tunna. N̄muj̄ tuose tuntumb̄lati tieliŋ du yi ba yi wo yada. ⁶ Davidi die bal̄ wa naa gban̄ gban̄, di vuodieke nuŋ N̄muj̄ di naḡi wa u yi vuov̄unu u nuŋŋa ta di ka yi u tuntun̄v̄una w̄a, die vuoke yaa suḡfial̄uj̄ pam.”

⁷ Davidi die bi baar̄ di,

“Vuodiekemba N̄muj̄ di vaa ba tumb̄lati a chaa ba ta bi ligiŋe, ban̄uj̄ ba yaa wa suḡfial̄uj̄;

⁸ Vuodiekemba Njmuḡ di kana ka tũnsa ba tuntum-
biati, yaa wa sugıfıtalıḡ.”

⁹ Sugıfıtalıku gie yiwo vuodiekemba di gobine ba kɔla
nyuna ma sutı? Aayı, di yiwo vuodiekemba di kana ka
gobi ba kɔlaha gbaḡ sutı. Tı wɔḡ a baarı di di maagıya
Njmuḡ gbaḡku ma di, “Abarahami die yiwo Njmuḡ yada,
ta u yada ka wıa Njmuḡ di baarı di u yiwo vuovınu u
nuḡḡa.” ¹⁰ Saḡḡa bla Njmuḡ di yi wıurı gie? Njmuḡ die wa
wa wa vuovınu ta u ye keḡ gobi u kɔlı yaa die u gobi
wo u kɔlı ta Njmuḡ di keḡ wa wa wa vuovınu? Njmuḡ
die wa wa wa vuovınu ta u ye gobi u kɔlı. ¹¹ Ka kuaḡ
chaḡ die u gobi u kɔlı, ama u gobıku die yiwo siara di
wunıḡ Abarahami yada wıa Njmuḡ di wa wa wa
vuovınu, ta u ye gobi u kɔlı. Die wıa, vuodiekemba
mana di yine Njmuḡ yada ama a ka gobi ba kɔla, Abara-
hami yine ba chɔkɔḡ; ba yine Njmuḡ yada wıa Njmuḡ di
wa ba vuovına. ¹² Abarahami bına yi vuodiekemba di
gobine ba kɔlaha chɔkɔḡ, daa ba gobınene wıa, ama ba
yine Njmuḡ yada sıba tı chɔkɔḡ Abarahami die di yine
die, ta ye gobi u kɔlı.

Njmuḡ nuarı yiwo vuodiekemba mana di yine yada sutı

¹³ Njmuḡ die yı wa Abarahami aḡaḡ u haagıı nuarı di
tuḡgbaḡka gie nan yi ba sutı. Die u yı wa nuarı gie, daa
Abarahami die di dına mıraha wıa, ama die u yine
Njmuḡ yada wa ta Njmuḡ di baarı di u yiwo vuovınu
wunıḡ Njmuḡ jıḡıḡ. ¹⁴ Du yi Njmuḡ nua di baa a yi
vuodiekemba di dına mıraha sutı, die nuḡ vuonı yada
tuḡ nan yi yɔrı, ta Njmuḡ nuarı kaḡ di yaa nyuarı.
¹⁵ Mıraha zetıḡ yalla Njmuḡ sınıyurıḡ a kienı, ama mıra-
ha di worı, ka zetıḡ worı.

¹⁶ Njmuḡ nuarı yiwo vuodiekemba di yine yada sutı, u
zɔkɔlnchıḡıla wıa, die u yı wa nuarı ta die ka seḡ yi
Abarahami haagıı mana sutı, daa vuodiekemba di di-
na mıraha nyuna ma sutı, ama vuodiekemba mana di
yine Njmuḡ yada sıba Abarahami die di yine yada die
wo, ka yiwo ba sutı, dama wunıḡ Abarahami yiwo tı
mana chɔkɔḡ. ¹⁷ Sıba di maagına Njmuḡ gbaḡku ma di,
“N yi fu wo buurıḡ pam chɔkɔḡ.” Die wıa, Njmuḡ jıḡıḡ
Abarahami yiwo tı chɔkɔḡ, Njmuḡ, vuodieke Abarahami
di yine yada wa, wunıḡ u yınana kuntu mıivoli, ta vasa
jadıeke di wone di keḡ beri. ¹⁸ Abarahami die yiwo ya-
da ta yaa tama saḡḡa dieke wıurı di kana ka dagı di
tama beri wo, die wıa die u keḡ bıurı buurıḡ pam
chɔkɔḡ. Sıba di maagına Njmuḡ gbaḡku ma di, “Fu
haagıı nan di dala sıba chıḡmarıı.” ¹⁹ Abarahami die
yiwo sıba bına kɔbıḡa, ta sıba di u nyıḡgbaḡıḡ
gbarıḡıya muḡ, ta u hɔḡu Sara dıaḡ di yi hɔḡupıurıḡ,
aḡaḡ die mana yɔrı, Abarahami yada die ka muurıye.
²⁰ Die u faası a yi Njmuḡ yada muḡ, ta ka chulıya aḡaḡ
Njmuḡ nuarı, die u yada ka di yı wa haḡurıḡ pam, ta u
bıra Njmuḡ. ²¹ Ta die sıba aḡaḡ wusıe di Njmuḡ nan
blaḡı a yi wudıeke u yına wa nuarı di u nan yi wo.

²² Die wıa Njmuḡ di nagı wa di u yiwo vuovınu, u yine
Njmuḡ yada wıa. ²³ Ama daa Abarahami nyuna ma wıa
di maagı Njmuḡ gbaḡku suḡ di, “Njmuḡ nagı wa muḡ a
bıurı vuovınu.” ²⁴ Ama a maagıya muḡ a yi tuḡıḡ
vuodiekemba Njmuḡ di bala u tuo tı di tı yiwo vuovına
u nuḡḡa wa gbaḡ, dama tı yine wunıḡ Njmuḡ vuodieke
di sugıurına tı Yɔmıtıeḡ Yısa a nyıḡ kumbu me wo yada
wa wıa. ²⁵ Wunıḡ u nagına Yısa a yı ba kuu wa tı tun-
tumbıati wıa, ta bı sugıurı wa a nyıḡ kumbu me, di u
vaa tı bıurı vuovına u jıḡıḡ.

Vuodiekemba Njmuḡ di bala di ba yiwo vuovına wıa

5 Tı yalla yada Yısa Masia ma wa wıa Njmuḡ di baarı
di tı yiwo vuovına u jıḡıḡ, ta sugıduagıḡ di bie
tuḡıḡ aḡaḡ Njmuḡ sunsuḡ, tı Yɔmıtıeḡ Yısa Masia wıa.
² U wıa Njmuḡ di chıḡı tı zɔkɔlı, tı yada ka wıa, ta tı ye u
zɔkɔlnchıḡıgıla ta yallı sugıfıtalıḡ, dama tı yaa tama di
tı nan daası ye beri vıurı dieke Njmuḡ di bala u yı tı
wa. ³ Ta tı bı yaa sugıfıtalıḡ tı wahala diile me, dama tı
sıba di wahalaha diile yıa tı wa sikımiḡ, ⁴ ta bı yıa tı
beri vıurıḡ, ta beri vıurıḡ dıaḡ di yıa tı tama. ⁵ Ta tama-
ka mı di ka vasa tı die viıvi, dama Njmuḡ nagı wa choti
dieke u yalla a yi tı sugıtı ma, u Halıkasıka u nagına a
yı tı wa wıa.

⁶ Dama saḡḡa dieke tı wone suḡıḡıḡ wo, ta Masia di
tuo tuḡıḡ vuobiati kuḡ a kpi, die ka yiwo saḡḡa dieke
Njmuḡ di vuarına a zıeḡ. ⁷ Di haḡurı muḡ di vuonı tuo
vuodieke di muḡına dısa mıra kuḡ a kpi, ama vuonı
zıı, vuonı nan tuo vuovınu kuḡ a kpi. ⁸ Ama di dagı tı
wa u chone tı dene, dama die tı yene yi tumbıattıelıbe
Masia di tuo tı kuḡ a kpi. ⁹ U zumbu wıa, Njmuḡ di baarı
di tı yiwo vuovına; die wıa gbaḡ u nan vuarı tı a nyıḡ
tıbıdatı dieke di kienene tı ma wa. ¹⁰ Die tı yiwo Njmuḡ
dataası, ama u wa yi tı wo u zualıḡ, u Bua wa kumbu
wıa. Lele tı wana a yi Njmuḡ zualıḡ naa, chulıḡ bı worı
di u nan gbatı tı a taḡı Masia mıivoli wıa. ¹¹ Daa die
nyuna ma, tı bı yaa wa sugıfıtalıḡ Njmuḡ ma tı
Yɔmıtıeḡ Yısa Masia wıa, dama u wıa Njmuḡ di yi tı u
zualıḡ.

Adami aḡaḡ Masia wıa

¹² Vuobalımuḡ nyuna ma bıaḡ di daagı a juu tuḡ-
baḡka gie me, ta bıabu wıa kuḡ di beri. Die wıa kuḡ di
kua vuota mana, dama vuota mana yiwo bıaḡ. ¹³ Die
bıaḡ wɔḡ bie wo tuḡgbaḡka gie me ta Njmuḡ di ye keḡ
yı tı Mosisı mıraha; ama du yi mıra di worı, vuonı kaḡı
blaḡı balı vuonı di u chuusı mıraha muḡ. ¹⁴ Ama a nyıḡ
Adami saḡka a keḡ tuḡı Mosisı saḡka, kuḡ yaa wa vu-
ta mana yıko, ta kua vuodiekemba bıaḡ di kana ka
tuḡı Adami bıabu. Adami die yiwo vuodieke di bala u
keḡ u kuaḡ chaḡı nıasıḡ. ¹⁵ Ama ba bale wo ka yi
bunıı, dama Njmuḡ piini dieke u nagına a yı tı yɔrı wa
ka sıı sıba Adami bıabu. Di yiwo wusıe di vuosi pam

kpiye muj vuobaluŋka tumbiati wla. Ama Njmuŋ zɔɔlnchiŋgula faasi dala muŋ, ta u piini dieke u ylnana vuosi pam, aŋ ka yi vuobaluŋka Yisa Masia zɔɔlnchiŋgula wla gbaŋ dala muŋ. ¹⁶ Njmuŋ piinike aŋaŋ Adami biabu ka yi bunyi. Kanuŋ biabu mi die yaa wa tibiɔdatuŋ a keŋ, ama Njmuŋ piini dieke u ylna ti yɔɔri wa yiwo ti wubiati naachaala ti tumbiati pam kuanŋ chaŋ. ¹⁷ Vuobaluŋka tumbiati wla kuŋ di kua vuonŋ mana, wunŋ vuobaluŋka mi wla. Ama wudieke di dɔna ka kuaka, vuobaluŋka Yisa Masia tuumaha tuŋ die. Njmuŋ chigi ti wa zɔɔluŋ pam ta tuo ti Yisa Masia wla, die wla ti nan ye nyanŋuŋ aŋaŋ miivoli dieke di wone kpatuŋ Yisa Masia ma.

¹⁸ Die vuonŋ mana die baa u ye wo tibiɔdatuŋ Adami biabu wla. Ama wuvuŋ dieke Masia di yine wo wla Njmuŋ tuo ti muŋ ta yi ti piini dieke di yine miivoli. ¹⁹ Adami die zeti wo Njmuŋ nuŋaŋ ta yi vuosi pam di yi tuntumbiati tieliŋ, ama Yisa tuo wo Njmuŋ nuŋaŋ, ta nan yi vuosi pam buruŋ vuovuuna Njmuŋ jigiuŋ.

²⁰ Muraŋa keŋye di ka dagi biaŋ di dala dene, ama biaŋ di dala dene wo, Njmuŋ zɔɔlnchiŋgula faasi dala muŋ pam a tuŋ die. ²¹ Die wla, biaŋ dieke di yine vuota di kpie die wo, die gbaŋ gbaŋ Njmuŋ zɔɔlnchiŋgula wla u baari di ba yi vuovuuna u jigiuŋ, ta yi ba miivoli dieke di wone kpatuŋ, ti Yɔɔmutieŋ Yisa Masia ma.

Yaa gamma tumbiati aŋaŋ sugyialuŋ wla

6 Die wla, bia ti baa ti bal? Ti nan di bie ti tumbiati ma amu Njmuŋ zɔɔlnchiŋgula guti yaa? ² Aayi, daa die. Yaa gamma biaŋ wla, ti su siba ti kpiye muŋ, ta biaŋ di bi wo ti hagruŋ. Die wla ti kaŋ wlaɔ tumbiati ma. ³ Tuŋ vuodiekemba ba sɔna ti aŋaŋ Njmuŋ nyaŋ Yisa Masia saŋ ma wa, ti su siba ti laguŋ a kpi muŋ aŋaŋ wa. ⁴ Die wla, die ti laguŋ a kpi muŋ aŋaŋ Yisa Masia ta ba guu ti aŋaŋ wa Njmuŋ nyaŋ sula ma; ta u Chɔɔŋ Njmuŋ di nagi u hagruŋ a sugru wa a nyuŋ kuŋ me, die gbaŋ gbaŋ ti gbaŋ di hagi di ti bemme miivoli haalku ma.

⁵ Du yi tuŋ aŋaŋ Masia die di laguŋ a kpi, die gbaŋ gbaŋ ti baa ti laguŋ a hagi kuŋ me siba die u haguŋ die wo. ⁶ Ti siba a baari di ti berikuuri die laguŋ a kpi muŋ aŋaŋ Yisa u dagaɔku ma, di ti berikuuri daa bi yalluma ti hagruŋ, ta ti kaŋ bi yi yɔɔri biaŋ hagruŋ ma, ⁷ dama du yi vuonŋ di kpi u bi wo biaŋ hagruŋ ma. ⁸ Ti dene kpi aŋaŋ Masia wa, ti yaa yada di ti nan di yallu miivoli aŋaŋ wa. ⁹ Ti siba a baari Njmuŋ sugru wa Masia a nyuŋ kuŋ me ta u kaŋ bi kpi; kuŋ bi wo u hagruŋ. ¹⁰ Die u kpiye muŋ bunyi ti tuntumbiati wla, ama u wana bie miivoli me wo, wunŋ aŋaŋ Njmuŋ laguŋ na a beri muŋ. ¹¹ Die wla, ni gbaŋ ni nagi ni gbaŋ siba ni kpiye muŋ ta biaŋ di bi wo ni hagruŋ, ama Yisa Masia wla ni bie wo ni miivoli me Njmuŋ jigiuŋ.

¹² Die wla, ni daa vaa biaŋ pɔɔgɔ ni nyuŋgbanuŋ ta vasa ni yime biaŋ choti. ¹³ Ni daa yuma ni nyuŋgbanuŋ luŋuŋ kaani hagruŋ aŋ ka tuma tumbiati, ama ni nagi ni gbaŋ a yi Njmuŋ, ta su siba ni nyuŋ wa kuŋ me ta juu miivoli me; ni nagi ni nyuŋgbanuŋ mana a yi Njmuŋ aŋ u nagi ni a tuŋ sugruŋ tuuma. ¹⁴ Biaŋ da yalluma di hagruŋ, dama muraŋa ka si ni, ama Njmuŋ zɔɔlnchiŋgulaha sɔna ni.

Sugyialuŋ yɔɔri wla

¹⁵ Muraŋa di kana ka si ti wa, ama ta Njmuŋ zɔɔlnchiŋgulaha di si ti naa, ti nan wlaɔ tumbiati yiile me yaa? Aayi, ti kaŋ yi die. ¹⁶ Ni ka siba a baari yiwo yɔɔmu a yi vuodieke fu tuosinene u nuari? Du yi fu saagi a yie tumbiati, yiwo biaŋ yɔɔmu, ta ka kpatuŋ yiwo kuŋ, ama fu saagi Njmuŋ nuŋaŋ, die nan vaa fu yi vuovuuna Njmuŋ jigiuŋ. ¹⁷ Saŋa kaani, biaŋ die yalla ni hagruŋ, ama lele nuŋ n waasa Njmuŋ ni faasɔna a tuo wusie dagaɔku dieke n dagaɔna ni wa. ¹⁸ Njmuŋ die vuari ni a nyuŋ biaŋ yɔɔri ma, amu ni yi wudieke di baŋ nan flalu u suŋ. ¹⁹ (Ni nuŋ vuota di kana ka muŋa Njmuŋ wla lagi lagi wa wla, maŋ yaala n bal aŋaŋ vuota ylaŋ a dagi ni u wla.) Siba die ni ŋaana a naga ni gbaŋ a tuma tumbiati a guta die wo, lele nuŋ ni nagi ni gbaŋ a tuma Njmuŋ tuuma amu ni nan seŋ yi u suŋ.

²⁰ Saŋa dieke die ni yine biaŋ yɔɔri wa, die di ka yi fɔgɔ di ni flalu Njmuŋ suŋ. ²¹ Tuŋ dieke die ni tunna ta lele ka wa yaa viivi naa, bia nyuari ni ye? Hanuŋ tuumaha mi chanchaaluŋ yaa kuŋ a kieŋ muŋ. ²² Ama lele nuŋ ni wa nyuŋ wa biaŋ yɔɔri ma, ta buruŋ Njmuŋ yɔɔri. Naa nan vaa ni yi sugyialuŋtieliŋ ta ye miivoli dieke di wone kpatuŋ. ²³ Dama tuntumbiati nyuari yiwo kuŋ, ama Njmuŋ piini yiwo miivoli dieke di wone kpatuŋ, ti taasuna aŋaŋ ti Yɔɔmutieŋ Yisa Masia wla.

Hɔgu faaruŋ aŋaŋ dembiŋ yalluŋ wla

7 N numballi, ni mana siba mura, die wla ni nan biagi siba wudieke n bala n bal naa chaluŋ. Mura yige vuodieke di benne u miivoli me muŋ. ² Die wla muraŋa suŋ, di yiwo talasi di hɔgu laguma aŋaŋ u churu saŋa dieke u churu di yene bie u mɔsi ma, ama saŋa dieke u churu wa di keŋ kpi, muraŋa ka bi yigi hɔgu wa. ³ Die wla, du yi saŋa dieke u churu wa di yene bie u mɔsi ma, ta u beri aŋaŋ dembigaŋ, ba nan di wasa wa daakpannaguru; ama du yi u churu wa di kpi, muraŋa kaŋ bi yigi wo. Du yi u yallu dembigaŋ u churu wa kuŋ kuanŋ chaŋ, u ka yi daakpannaguru. ⁴ N numballi, die gbaŋ die di su aŋaŋ ni, ni yiwo Masia nyuŋgbanuŋ luŋuŋ, ta die kpi ta muraŋa ka bi yige ni, ama lele nuŋ ni taasiya muŋ aŋaŋ Masia vuodieke die di haguŋ kumbu me wo, ni yime wuvuuna a yuma Njmuŋ. ⁵ Saŋa dieke di tuanna wa die ti yie ti nyuŋgbanuŋ choti ta muraŋa di vaa ti yaa biubiati ta a tuma

tu nyngbanu ma, ta yaa wudieke di yine kuŋ a kien tu ma. ⁶ Ama lele nu, muraha ka bi yigi tu, dama die tu kpiye muŋ ta muraha di bi wo tu haguru. Die wla, tu wa biagi a tuma yla Nmuŋ anan miivoli haali dieke Nmuŋ Halukasika di yna tu wa; tu ka bi tuma anan murukura ha die ba maaguna gban ku ma wa.

Mura anan bian wla

⁷ Die wla, bia tu baa tu bali? Tu nan bali di muraha ka vuna yaa? Aayi, tu kaan bali die. Muraha di tuŋ wori, n tuŋ kaan di siba bian di yine jadieke. Muraha di tuŋ ka dagiya di n daa yalluma lola anan n chanchaan jaan, n tuŋ kaan di siba lola di yine jadieke. ⁸ Ama bian ye wo ka haguru a nyuŋ wa muraha suŋ, ta lola yiri yiri pam di hagu n suŋ ma. Muraha di tuŋ wori, bian tuŋ nan yi jakpiikiŋ. ⁹ Saŋŋa dieke die n kana ka siba muraha, die n yaa miivoli muŋ; ama n kenne siba muraha, bian dieke di benne n suku di hagu, ¹⁰ ta maŋ kpi. Ta mura dieke di tunna mu ka yaa miivoli a keŋ wo, die di yaa kuŋ a keŋ. ¹¹ Bian die di ye sien muraha suŋ ta gaan muŋ, ta kuu muŋ.

¹² Muraha anan ka dagiku nuŋ yiwo kasi, ta yi wusie ta bi vuna. ¹³ Die nuŋ, di baan daga di wudieke di vuna wa yalla kumbu a keŋ n ma wa? Aayi, daa die. Bian di wa wudieke di vuna a yaa kumbu a keŋ n ma, amu ka nan yuori daga ti bian di sina dene. Die wla tu wa siba di bian faasi yiwo jaban pam.

Yaa gamma tumbiatu anan tunvuna yiile

¹⁴ Tu siba a baaru di muraha nyuŋ wa Nmuŋ jigiu, ama manuŋ nuŋ n yiwo vuota, ta yi bian yomu. ¹⁵ N ka siba wudieke n yinene chuan; ta ka yie wuvuna dieke n yaalala di n yi; ama ta yie tumbiatu dieke n hana. ¹⁶ Du yi maŋ yie tumbiatu dieke n kana ka yaala di n yi, di dagiya di n saagya muŋ di muraha vuna muŋ. ¹⁷ Die wla, di ka yi n gban n tunnanaha, ama di yiwo bia dieke di benne a ma wa vanana maŋ yie he. ¹⁸ N siba a baaru di wuvunuŋ wo n suŋ ma, n yaala n yiwo wudieke di vuna, ama n ka biagi yie ke. ¹⁹ Wuvunuŋ dieke n yaalala di n yi wo, n ka biagi yie, ama ta tumbiatu dieke n kana ka yaala di n yiwo, kanuŋ ma yie. ²⁰ Die wla, du yi maŋ yie wudieke n kana ka yaala di n yiwo, di dagiya di daa manuŋ n gban n yinene he ama di yiwo bia dieke di benne n ma yinene he.

²¹ Wubaluŋ maŋ ye ta ka bie n ma saŋŋa mana, maŋ keŋ yaala di n yi wudieke di vuna, bian nan beri anan muŋ. ²² Nmuŋ muraha yunana muŋ sugifialuŋ, ²³ ta maŋ yese muru dieke di tunnana n nyngbanu ma a waga anan muru dieke n suŋ di yaalala, ta bobi muŋ siba dansarika vuon, di n saagi a yi bia dieke di benne n suŋ ma wa. ²⁴ Aba, n yiwo sugichusuŋ tien. Muna baan gbatu muŋ a nyuŋ nyngban dieke di yalla muŋ a

gara kuŋ me naa? ²⁵ N bura Nmuŋ vuodieke di gbatuna muŋ a taan naa, tu Yomutien Yisa Masia wla.

Die wla, n di wa Nmuŋ muraha n suŋ ma, ama ta n nyngbanu diaŋ di di bian sieku.

Nmuŋ Halukasika beriu ma wla

8 Die wla, lele Nmuŋ kaan di vuodiekemba di benne Yisa Masia ma wa sarlya a baaru di ba chuusiya. ² Dama Nmuŋ Halukasika nan yi ba miivoli dieke di nyunna Yisa Masia jigiu ta gbatu ba a taan yoru, a nyuŋ bian anan kuŋ me. ³ Nmuŋ tuŋ wa u gban gban u Bua tuŋgan ka gie me, ta u keŋ anan nyngbanu siba tunu vuobiatu nyngbanu, u keŋ tuo tu kuŋ a kpi. Ta u kumbu wla Nmuŋ di chuusi bia dieke die di benne tunu vuota sugutu ma wa haguru. Mosisi muraha ka biagi yi naa, dama tunu vuota ka biagi di muraha vunuŋ. ⁴ Nmuŋ die yiwo naa amu tunu vuodiekemba beriu di dina Nmuŋ Halukasika daa vuota choti wo, nan saagi a du wusie sieku siba muraha di daguna dene wo. ⁵ Vuodiekemba beriu di dina vuota choti wo, naga ba suŋanyile a yie vuota choti me muŋ, ama vuodiekemba beriu di dina Nmuŋ Halukasika diaŋ di naga ba suŋanyile a yie Halukasika choti me muŋ. ⁶ Du yi fu nagi fu ylan a taasi anan vuota choti, di yiwo kuŋ, ama du yi fu nagi fu ylan a taasi anan Nmuŋ Halukasika choti, di yiwo miivoli anan sugidubaguŋ. ⁷ Du yi fu nagi fu ylan a taasi anan vuota choti, yiwo Nmuŋ dataan, ta ka di Nmuŋ muraha, ta kaan sen a di ha. ⁸ Vuodiekemba di dina vuota choti kaan biagi yi wuuŋ a fiati Nmuŋ suŋ.

⁹ Lele nu ka bi beri siba nu nyngbanu di yaalala nu bemme dene, ama nu beriu su siba Halukasika di daguna nu dene, du yi Nmuŋ Halukasika di sen bie nu ma. Vuodieke nuŋ mana di wone Masia Halukasika ka yi u sutu. ¹⁰ Du yi Masia di bie nu ma, Halukasika nan yi nu miivoli dama Nmuŋ tuo nu muŋ di nu yiwo vuovuna u nuŋŋa ama nu nyngbanu nan kpi nu bian wla. ¹¹ Wunuŋ Nmuŋ vuodieke di suguruŋa Yisa a nyuŋ kuŋ me wo, du yi ta u Halukasika di bie nu ma, wunuŋ vuodieke di suguruŋa Yisa a nyuŋ kuŋ me wo, wunuŋ u balla u yi nu nyngbanu miivoli haaluŋ, u Halukasika di benne nu ma wla.

¹² Die wla, n numballu, nu summa ta daa dia nu nyngbanu choti. ¹³ Du yi nu di nu nyngbanu choti nu baa nu kpi muŋ, ama du yi nu kuu nu nyngbanu choti Nmuŋ Halukasika haguruŋ ma, nu nan ye miivoli.

¹⁴ Vuodiekemba Nmuŋ Halukasika di dagunana ba sieku, banuŋ ba yine Nmuŋ ballu. ¹⁵ Dama Halukasika dieke Nmuŋ di yna nu wa, ka yi nu buruŋ wa yonisi anan vuodiekemba di chugunana nmaamuŋ, ama u yi nu buruŋ wa Nmuŋ ballu, ta yi nu haguruŋ nu wasa Nmuŋ di, "Tu Chokŋ." ¹⁶ Nmuŋ Halukasika vana ti gban gban haaltu di siba di ti yi wo Nmuŋ ballu. ¹⁷ Tu senne a yi

Nmuj balli naa wla, ti nan ye nyuvuuna diekemba u naguna a duanj a gbari u vuosisi; ti nan kenj guti ye u juluma. Dama du yi ti die wahala Masia wla, u nan kenj koti ti.

Yaa gamma sugiftali dieke ti bala ti daansi ye wla

¹⁸ N siba di wahala dieke ti dinene lele gie wo kaanj biagi nagi mcogisi ananj sugiftali dieke Nmuj di bala u yi ti wa. ¹⁹ Dunia nyinti mana Nmuj di naana chusa ananj nuyimuna a gbari sanja dieke Nmuj di bala u kenj vuari u balli yerj me, ²⁰ dama dunia nyinti mana die chuusiya muj ta die bi wo nyuari, die ka ka yi ka gbanj ka dujju, die ka yiwo Nmuj dujju u yi die, ama u bi vaa ka yaa tama. ²¹ Daanj kaanu nan di beri ta dunika nyinti mana nan kenj nyuj kunj yohisi ma, ta kunj kaanj bi pɔgulha, ta nan di yaa sugiftali dieke Nmuj balli di bala ba kenj ye wo. ²² Ti siba a baari dunia nyinti mana bie tuanj ma ta njmuuse a kenj tugj jinne siba hɔgu di bala u murj ta njmuuse dene wo. ²³ Ama daa dunia nyinti nyuuna ma njmuusinene, ama tunuj vuodiekemba di yalla Nmuj Halikasika di yine piini dieke Nmuj di wolinne a yi gbanj njmuuse muj ti sugiti ma ta chusa sanja dieke Nmuj di bala u wa ti u balli, a gbati ti nyujgbanj a nyuj yohisi ma. ²⁴ Die ti yalla tama wla ti ye gbatitaanuj. Du yi ti ye jadieke ti yalla tama di ti nan ye, die nuj ka ka bi yi tama. Muna baa u yaa tama jadieke u wone ye wla? ²⁵ Ama du yi ti yaa tama di ti nan ye jadieke ti yene ka yeye, die nuj ti nan chusi ananj suguru.

²⁶ Die gbanj gbanj Nmuj Halikasika di sunje ti ti gbaligisi ma. Ti njaanj ka siba ti muna ti juusi Nmuj dene ama Halikasika njaanj juusa Nmuj a yla ti ananj njmuusi dieke nuawuj di kana kaanj biagi a bali. ²⁷ Ta Nmuj vuodieke di sɔbuna vuota sunjanyile siba Halikasika sunjanyile muj, dama Halikasika juusa Nmuj a yla u vuosi a du sie dieke wunuj Nmuj di yaala.

²⁸ Vuodiekemba Nmuj di wana, u wa ba wa wuj wla, ta ba yaa choti ananj wa, ta ti siba di wudieke mana di yine, u vasa a yie wuvuuna a yla ba. ²⁹ Ta vuodiekemba Nmuj di wone a vuari wa, die u vuari ba muj di ba summa u Bua wa, amu u Bua wa nan yi Buajakuu ta yallu numballi pam. ³⁰ Nmuj wa wa vuodiekemba u vuaruuna wa, ta yi banuj vuodiekemba u wana wa di ba yi vuovuuna u nujja, ta vuodiekemba u bala di ba yiwo vuovuuna u nujja wa, u koti ba njmɔsikpenj.

Nmuj choti wla

³¹ Bia ti baa ti bali yaa gamma genj he mana ma? Du yi Nmuj di bie ti chaanj, muna baanj biagi a tuoli ti? ³² Nmuj die ka muj ti u Bua wa, ama die u nagi wa muj a buruj kaaba ti wla. Du yi die u yi ti u Bua, bia wla u kaanj yi ti nyintiallkaha mana. ³³ Muna baanj

biagi a bali chuusi Nmuj vuovuarka? Nmuj gbanj baari di ba wo banj u jigij. ³⁴ Muna benne a baanj biagi a dii ba saruya ta baari di ba chuusiya? Vuorj wori. Masia die kpiye muj ta Nmuj di suguri wa a nyuj kunj me, ta lele u kali Nmuj nuudiiginj chaanj a juusa wa a yla ti. ³⁵ Bia baanj biagi a vuari ti a nyuj Masia choti me? Wumugisike yaa, wahala yaa mugisij yaa kɔj yaa zɔɔluj yaa sugichuusi yaa kunj? ³⁶ Siba ba maaguna Nmuj gbanjku ma di:

“Fu wla vuosi yaala ba kuu ti muj sanja mana; ta ti su siba yii diekemba ba yalla a gara di ba kɔrigi wa.”

³⁷ Ama waha gie mana ma, ti yaa wa nyanjnj, Yisa Masia vuodieke di chone ti wo ma. ³⁸ Dama n senj a sɔba di jaanj wori a baanj biagi vuari ti a nyuj Masia choti me; kunj yaa, mɔsi yaa, malakasi yaa, jumbiati yaa, wudieke di yine lele yaa, wudieke di bala ka yi sanja dieke di bala ka kenj wo ³⁹ yaa jadieke di benne njmɔsikpenj, yaa tunjgbanka chianj, jaanj wori naamuj mana mana ma a baanj biagi a vuari ti a nyuj Nmuj choti me, choti dieke di nyuna ti Yɔmutienj Yisa Masia ma wa.

Yaa gamma Nmuj ananj Izara vuosi wla

9 N yiwo Masia suti wla, wudieke n balala wa yiwo wusie, n ka chɔba njmɔchɔsi. Ta Nmuj Halikasika di dii n siara di n ka chɔba njmɔchɔsi, ² du yi manj yaa sugichuusi dieke di wone kpatuj ³ n gbanj gbanj buurij wla. Di tunj nan yi muj nansuj manj tunj nan biagi a zie vuosi gie nanj ma di Masia chuusi muj, n tunj nan saagi. ⁴ Banuj ba yiwo Izara vuosi, ta Nmuj die di vuari ba, ba yi u balli, ta dagi ba u chaankpenjkpuj, ta saagi ananj ba, ta yi ba u muraha, ta dagi ba wusie jiamuj, ta yi ba nua. ⁵ Ba chɔɔjkuusuj die yiwo vuokpuuma, ta Masia die di tariuna a yi vuota wa die yiwo ba wunyi. Nmuj, vuodieke di yalla yiko jaanj mana ma wa ye biri dieke di wone kpatuj. Wusie.

⁶ N ka baari Nmuj nuari ka tuma; dama daa Izara vuosi mana yine Nmuj vuosi wusie. ⁷ Daa Abarahami haagisi mana yine u haagisi wusie, dama Nmuj die bali Abarahami di, “Aziki maaruj bala ba kenj yi fu haagisi.” ⁸ Die wla, daa vuodiekemba Abarahami di muruna vuota muruj yine Nmuj balli. Vuodiekemba di yine Nmuj nuari muruj balli banuj ba senne yi Nmuj balli. ⁹ Nmuj die yi wa nuari gie di, “Buj chaanj sanja gie n nan yinjij kenj, ta Sara murj wa Buadembij.”

¹⁰ Ama daa a mana wonde. Rebeka die murj wa yuuba ta ba yi dembisi ta yaa chɔɔj balumuj, wunuj u yine ti chɔɔjkuusuj Aziki. ¹¹⁻¹² Ama sanja dieke die ba yene ka murj ba ta ba ye ka yi wudieke di yine vunuj yaa banj, Nmuj die di bali Rebeka di jakuuri nan kenj janj buabike. Nmuj die bala naa di u choti yi. Die u choti yiwo di u vuari vuosi, daa ba tuuma wla; ama di yiwo u

chone ta vuari dene. ¹³ Siba Njmurj di bala wudieke u gbanjku ma di, "N vuari wa Jakobu ama ta zeti Esaa."

¹⁴ Bia ti baa ti bal? Ti nan bal di Njmurj ka yie wudieke di vuuna yaa? Aayi, daa die. ¹⁵ Njmurj die bal wa Mosisi di, "Vuodiekemba n yaalala n chigi zoolu banu man nan chigi zoolu." ¹⁶ Die wla, di ka di vuota di yaalunana yaa a yie wudieke, ama di yiwo Njmurj zoolunchigula wla. ¹⁷ Di maagya Njmurj gbanjku ma a bal yi Faaro di, "Manu Njmurj n yi fu wo naan naa wla, di n nagl fu a dagl n hagu, ta vaa n saan muulu a ga tngbanjka gie luga mana." ¹⁸ Die wla, u chiga vuodiekemba u yaalala di u chigi zoolu, ta yie batan tuba di ka wumma wla siba u yaala dene.

Yaa gamma Njmurj sunyuru anan u zoolunchigula wla

¹⁹ Ni wunyl nan plasi murj di du yi die, bla wla Njmurj di yese vuota chuusur? Muna baan blagi a zeti Njmurj choti? ²⁰ Ama n zua, muna yine fu di fu yinji bal wlu a yi Njmurj? Kpagu nan blagi a plasi vuodieke di wunsna ka wa di, "Bla fu wunsi murj naa?" ²¹ Dama vuodieke di wunsna kpaga yalla sien di u nagl torgu a wunsi kpaga ale a nyu torgu mi, ta kaan di vuuna ta kaan dan di ka vuuna.

²² Die gbanj gbanj Njmurj di yi; Die u yaala u dagl wa u sunyuru an vuon mana summa u hagu. Ama die u dii wo suguru anan vuodiekemba u juuna sunyuru anan ba wa ta di mu di u chuusi ba wa. ²³ Die u yiwo naa, di u dagl u yalla hagu pam dene, ta die chigi vuodiekemba u vuuna zoolu di ba guti ye u hagu ba taan. ²⁴ Dama ti yine vuodiekemba u wana daa juu vuosi nyuna ma, ama anan vuodiekemba di kana ka yi juu vuosi gbanj. ²⁵ Naa die yi siba Hosia die di maaguna dene, di Njmurj baari di,

"Vuodiekemba die di kana ka yi n vuosisi, banu man nan nagl an ba yi n vuosi; ta buuri dieke die n kana ka cho wo, banu man nan wa ba n buuri choti.

²⁶ Ta jigidieke die ba bal ba di ba ka yi n vuosi wo, mi ba nan wa ba Miivolitien Nabadie Njmurj balli." ²⁷ Njmurj naazua Azaya die bal wa naa yaa gamma Izara vuosi ma di, "Du yi Izara vuosi di dala siba mugu tambusu ama ba bita nan ye gbatu; ²⁸ dama Njmurj nan datu tngbanjka gie vuosi tuba a kpatu lagu lagu siba u bala die wo." ²⁹ Siba Njmurj naazua Azaya die di wolinne a bal wa di, "Du yi ti Yomutien vuodieke di yine hagu wo die di vaa ti buuri batan, di tu nan haari ti siba di haaru Sodomi anan Gomora tigi vuosi dene wo."

Yaa gamma Izara vuosi anan wuvunaha wla

³⁰ Ta lele, bla ti nan wa bal? Ti nan bal di vuodiekemba di kana ka yi juu vuosi wo die ka mla di ba yi vuovuna Njmurj jigini, ama Njmurj die di baari di ba

yiwo vuovuna u nuna, ba yada wla. ³¹ Ama Izara vuodiekemba die di muna di ba yi mur diekemba di baan yi an Njmurj baari di ba yiwo vuovuna u nuna wa di waari ka. ³² Bia wla die ba waari ka? Die ba waari ka mur dama die ba mla mur di Njmurj bal di ba yiwo vuovuna u nuna daa ba yada wla ama ba tuuma wla. Die wla, die ba gbin tngbinkiri a nan, ³³ tan dieke ba maaguna ka wla Njmurj gbanjku ma di,

"Ye, manu Njmurj nagl wa tan a duan Zayoni tu ma, tan dieke di baan vaa vuosi gbin anan ba nagl, ta yi tan dieke di baan vaa ba nan.

Ama vuodieke di yi wo yada kaan dii viivi."

10 N numballi, n juusa Njmurj anan n sun mana di u vaa n gbanj gbanj n buuri juu vuosi ye gbatu. ² N nan blagi a dii ba siara di ba du wa Njmurj anan nuna; ama ba ka siba u sien anan wusie. ³ Ba ka siba sie dieke Njmurj di daaguna a vasa vuosi di yie vuovuna u jigini, ama ta yaala ba gbanj gbanj sien, die wla ba ka suuna ba gbanj tngbanj a ya sie dieke Njmurj di daaguna a vasa vuosi di yie vuovuna u nuna wa. ⁴ Dama Mosisi mura duu kaan bi blagi vaa Njmurj baari di vuon yiwo vuovunu u nuna; ama vuodieke nu mana di yi Masia yada, Njmurj nan baari di wunlu vuoke yiwo vuovunu u jigini.

Gbatu di yine vuon mana sutu dene

⁵ Mosisi die maagu wa naa yaa gamma Njmurj di bala u vaa vuon yi vuovunu u nuna du yi u du mura; die u baari di, "Vuodieke nu mana di yinene wudieke mura di daguna nan ye miivoli ka wla." ⁶ Ama beri nu dieke di nyuna yada ma bal wa naa Njmurj gbanjku sun di, "Da ke yile fu sun ma di muna baan juu ga arzanna?" (Ka chian yiwo muna baan juu a ga arzanna ta yaa Masia a ke sun?) ⁷ "Da ke bi yilime di muna baan sun ga kpiile tigin?" (Ka chian yiwo muna baan sun ga a ga suguru Masia a nyu ku me?) ⁸ Wudieke Njmurj gbanjku di daguna yiwo naa, di "Njmurj wuvunaha ke gbigi nu mur; ka bie nu nua ma anan nu sugl ma." Wuvunaha yiwo yada wudieke ti muulu nana wa. ⁹ Du yi fu yuori fu nuar a bal di, "Yisa yiwo Yomutien", ta yi yada fu sun ma di Njmurj die suguru wa mur a nyu ku me, Njmurj nan gbatu fu a taan. ¹⁰ Dama ti yine Yisa yada ti sugl ma wla, Njmurj di baari di ti yiwo vuovuna u nuna, ta bi yuori ti nua a bala yadaka wla ti yese gbatu. ¹¹ Di maagya Njmurj gbanjku sun di, "Vuodieke di yine wo yada, u kaan wu dii viivi." ¹² Jaan ka puo juu vuosi anan vuodiekemba di kana ka yi juu vuosi. Njmurj baljka yine ti mana Yomutien ta sun vuodiekemba mana di juunana wa. ¹³ Di maagya Njmurj gbanjku sun di, "Vuodieke nu mana di juunana ti Yomutien ta yaala sunn, nan ye gbatu."

¹⁴ Dū yi vuosi dī ka yi wo yada, lalta ba baa ba juusi dī u sunḡi be? Ta dū yi ba ka wuḡ wuvunaha, lalta ba baa ba yi wo yada? Ta ba ka muuli wuvunaha, lalta ba baa ba yi a wuḡ ka wla? ¹⁵ Ta dū yi Nḡmḡ dī ka tuḡ tun-tuntu mi, lalta wuvunaha dī baa a yi a muuli? Dī maagīya Nḡmḡ gbanḡku ma dī, “Vuodiekemba dī ganana a muula wuvunaha kenīḡ vūna pam.” ¹⁶ Ama daa vuonḡ mana die tuone wuvunaha. Azaya die maagīya mḡ Nḡmḡ gbanḡku sunḡ dī, “Nḡmḡ, mīnīa tuosinene wuvunaha gie.” ¹⁷ Die wla, dū yi vuonḡ dī wuḡ wuvunaha gie, die baanḡ vaa vuoke yi Yisa yada, ta dū yi vuosi dī muula Masia wuvunaha die baanḡ vaa ba wuḡ.

¹⁸ N yaala n piasī a ye dī vuosi ka wuḡ wuvunaha yaa? Wusie, ba wuḡya. Dī maagīya Nḡmḡ gbanḡku sunḡ dī,

“Vuosi wuḡ ba lōlḡ anḡḡ ba wubaltka tuḡgbanḡka gie luga mana mḡ.”

¹⁹ N yaala n bī piasī a ye dī Izara vuosi die ka siba ka chlanḡ yaa? Mosisi gbanḡ gbanḡ die wolinne a yiḡḡi balī dī Nḡmḡ baarī dī,

“N nan yi Izara vuosi yalluma nḡḡmaaruḡ anḡḡ vuodiekemba dī wone buuriḡ.

Ta vaa ba juu sunḡuruḡ

a yi buuri dieke dī yine gaatuḡ.”

²⁰ Azaya die dīi wo dembisi, ta baarī dī Nḡmḡ baarī dī, “Vuodiekemba бага die dī wone n ma ye mḡ mḡ;

Ta nagī n gbanḡ a dagī vuodiekemba dī kana ka piasa yaala n jigiḡ.”

²¹ Ama u balī wa naa yaa gamma Izara vuosi ma dī, “N tuurī wa n nuuḡ ḡmuntuasī anḡḡ yuḡ dī n tuo be ama ba yiwo vuodiekemba dī kana ka wumma wla ta zeti n nuḡḡ.”

Nḡmḡ die dī chiguna Izara vuosi zōlḡ dene

11 N bī yaala n piasī mḡ dī, Nḡmḡ zeti wo u gbanḡ gbanḡ u vuosi dī yine Izara vuosi yaa? Aayī, u ka zeti be. Manḡ n gbanḡ gbanḡ n yiwo Izara vuonḡ, ta yi Abarahami haaguḡ, ta nyuḡ Benjamani buuriḡ ma.

² Nḡmḡ ka zeti u vuosi u vuaruḡa a nyuḡ piiliku me wo. Nī siba wudieke dī maagūna Nḡmḡ gbanḡku ma yaa gamma Elaja die dī fōbulnana a yla Nḡmḡ yaa gamma Izara wla dene: ³ Die u baarī dī, “N Yōmutiḡ, ba kuu fu naazuallba mana ta chuusi fu korititi, manḡ n nyūna ma tala ta ba mīa dī ba kuu mḡ.” ⁴ Nḡmḡ die dī yiḡḡi a balī wa dī, “Manḡ n yaa wa dembisi tuse ayuḡḡyi vuodiekemba dī yene ka jlanḡ buuḡ Baali.” ⁵ Die dī su leleke gie gbanḡ: Izara vuosi bīta ye beri ta Nḡmḡ dī vuari ba u zōlḡchigula wla. ⁶ Dū yi Nḡmḡ dī vuari vuosi dī yi wo u zōlḡchigula wla u vuari ba daa ba tuuma wla. Nḡmḡ dī tuḡ vuara vuosi ba tuuma wla, die nuḡ u zōlḡchigulaha ka yi wusie zōlḡchigula.

⁷ Naa dagīya dī Izara vuosi bīta dieke Nḡmḡ dī vuaruḡa wa die yene jadieke ba mana die dī dūna dūda a yaala wa. Ama vuotalukaha sikpeḡ die haguḡ mḡ.

⁸ Naa die yi siba dī maagūna Nḡmḡ gbanḡku ma dī, “Bīna dieke dī tianna a keḡ tuḡi jinne, Nḡmḡ die dī yi ba ka siba wla chiasī, ta ka bī yese yaa wumma.” ⁹ Dī bī maagīya Nḡmḡ gbanḡku sunḡ dī Davidi die baarī dī:

“Nḡmḡ, vaa vuosi gie duuga

yi chachabusi a yigi be anḡ ba dīi wahala;

¹⁰ ta vaa ba nine dī yuḡ, amu ba kaanḡ dī yese,

ta vaa ba suuḡ a zuuri ta daa biagi a tuuntī.”

¹¹ N yaala n piāsī a ye dī juu vuosi die dī gbinne nan a nan wa, die ba nanya mḡ a chuusi mana? Aayī, daa die. Die ba yine bliḡ wla, ta Nḡmḡ dī gbatī vuodiekemba dī kana ka yi juu vuosi a taanḡ. Nḡmḡ die yi naa amu juu vuosisi nan dī yaa nḡḡmaaruḡ anḡḡ vuodiekemba dī kana ka yi juu vuosisi. ¹² juu vuosi bliḡ wla dī yi tuḡgbanḡka gie vuosi dī ye gbatitaanḡ; ta banḡ juu vuosi dī kana ka yi Nḡmḡ choti wla yine vuodiekemba dī kana ka yi juu vuosi dī ye gbatitaanḡ, die wla dū yi juu vuosisi mana dlanḡ dī vaa ba tumbiatī ta ye gbatitaanḡ, tuḡgbanḡka gie vuosi nan faasī ye alibarika a tlanḡ naa.

Vuodiekemba dī kana ka yi juu vuosi gbatitaanḡ wla

¹³ N bala yla nḡḡ vuodiekemba dī kana ka yi juu vuosi, n yene yi Masia tuntuntu nī jigiḡ naa, n nan dī yaa nyuḡ nyuḡ n tuuma ma. ¹⁴ Dū yi manḡ tuḡ nan biagi a yi n gbanḡ gbanḡ n vuosi dī yine juu vuosisi yalluma nḡḡmaaruḡ anḡḡ vuodiekemba dī kana ka yi juu vuosisi, vuonḡ zu dī tuḡ nan yi batanḡ ye gbatitaanḡ. ¹⁵ Die Nḡmḡ dī zetine juu vuosisi, die u yiwo tuḡgbanḡka gie vuosi u zualḡ, ama dū yi Nḡmḡ dī saagi a tuo be ba yi u vuosi bībra, dī nan dī su lalta? Dī nan dī su siba ba suguruḡa vuonḡ a nyuḡ kuḡ me die wo.

¹⁶ Dū yi bumbunḡḡ paanuku dī yi Nḡmḡ suti, nyintialukaha gbanḡ yiwo u suti. Dū yi tuḡ nagurisi dī yi Nḡmḡ suti, ka nagurisi gbanḡ yiwo u suti. ¹⁷ juu vuosi su siba tigiḡ tu dieke dī vūna, ta Nḡmḡ die dī gobi tuuka nagurisi atanḡ, ta nagī haaguḡ tuḡ nagurisi a taasī anḡḡ jadieke dī benne tigiḡ me wo, a taasī a bīruḡ jabalumḡ. Nḡḡ vuodiekemba dī kana ka yi juu vuosi su siba haaguḡ tuuka nanḡ, ta taasī Nḡmḡ wuvuna dieke dī nyūna juu vuosi jigiḡ, ta su siba haaguḡ tuuka nanḡ dieke dī taasīna anḡḡ javuḡ dieke dī nyūna tigiḡ tuuka ma. ¹⁸ Die wla nī daa yilime dī nī tuḡ nanḡ diekemba Nḡmḡ dī chīana a taanḡ wa ta a su siba tigiḡ tuuka nagurisi wa. Nī daa kuulime, dama nī yine tuḡ nanḡ, ta tuuka nagurisi dī yla nī sunḡḡḡ, daa nī sunḡḡḡnene tuuka nagurisi.

¹⁹ Ama nī nan baarī dī, “Wusie, Nḡmḡ chīa nagurisi mī a taanḡ mḡ ta yi manḡ vuodieke dī yine haaguḡ nanḡka sienḡ.” ²⁰ Ka seḡ yiwo wusie, ba kana ka yi yada wa wla

u chla ba, ta funuḡ vuodieke dḡ yine yada wa wla u nagḡ fu a taastḡ ka ma. Die wla, da kuulime ka wla, ama chḡguma ḡmaamḡ. ²¹ Juu vuosi vuodiekemba die dḡ sḡna sḡba tigiḡ tuḡka, Nḡmuḡ die datḡ wa ba tḡba, die wla nḡ da yilime dḡ u kaanḡ blaḡu a datḡ nḡ tḡba dḡanḡ. ²² Tḡ ye Nḡmuḡ dḡ chḡgḡnana zḡḡluḡ ta bḡ tua dene. U tua muḡ anḡan vuodiekemba dḡ kana ka yi yada, ama ta nan dḡ chḡga nḡ zḡḡluḡ dḡ yi nḡ yie yada; ama nḡ ka yie yada u nan chla nḡ gbanḡ a taanḡ. ²³ Dḡu yi Juu vuosisi dḡ tarḡḡ ba suḡanyile ta yḡḡḡ a yi Yisa yada, Nḡmuḡ nan nagḡ ba a taastḡ jigidieḡ die ba wone a beri wo, dama u nan blaḡu yi die. ²⁴ Nḡnuḡ vuodiekemba dḡ kana ka yi Juu vuosi sḡ sḡba haagḡ tuḡ nagḡsḡ, ta Nḡmuḡ dḡ chla a taastḡ anḡan tigiḡ tuḡ. Dḡ kaanḡ dḡ haḡuḡ dḡ Nḡmuḡ nagḡ nagḡsḡ dieḡ u chḡana a nyuḡ tigiḡ tuḡka ma, ta bḡ nagḡ ka taastḡ anḡan ka gbanḡ gbanḡ tuḡka.

Nḡmuḡ die dḡ chḡgḡna vuonḡ mana zḡḡluḡ dene

²⁵ N numballḡ, n yaala nḡ summa wuḡbuḡuḡuḡ jaanḡ, ka nan yi anḡ nḡ daa yilime dḡ nḡ yaa sḡbuḡ: Ka yiwo dḡ Juu vuosi batanḡ yaa sikpeḡ haḡuḡ, dḡ nan dḡ sḡ die a ga tuḡ saḡḡa dieḡ vuodiekemba mana dḡ kana ka yi Juu vuosi ta Nḡmuḡ dḡ vuari ba dḡ ba keḡ yi Yisa sḡtuḡ dḡ keḡ Nḡmuḡ jigḡḡ. ²⁶ Die Juu vuosi mana dḡ nan keḡ ye gbatḡtaanḡ. Sḡba dḡ maagḡna Nḡmuḡ gbanḡku ma dḡ, “Gbatḡtaantu wa nan nyuḡ Zayḡni tuḡ ma, a keḡ vuari Jakobu haagḡsḡ a nyuḡ ba blaḡ mana ma. ²⁷ N nan zieḡ nuari gie anḡan ba, saḡḡa dieḡ maḡ keḡ vuari ba a nyuḡ ba blaḡ ma.” ²⁸ Juu vuosi die dḡ zetine Yisa wuḡvunaha die yine ba yi Nḡmuḡ dataastḡ, ta die wla nḡnuḡ vuodiekemba dḡ kana ka yi Juu vuosi dḡ ye gbatḡtaanḡ. Nḡmuḡ die dḡ vuariḡna Juu vuosi buuriḡ ta cho be wo, die dḡ yiwo ba chḡḡḡkuḡsḡba wla, ²⁹ dama dḡu yi Nḡmuḡ dḡ vuari vuosi a yi u piini, u ka tarḡga u suḡanyile. ³⁰ Nḡnuḡ vuodiekemba dḡ kana ka yi Juu vuosi die zeti wo Nḡmuḡ nuanḡ saḡḡa dieḡ dḡ tuanna wa, ama lele u chḡḡ nḡ wa zḡḡluḡ, dama Juu vuosisi dḡ zetine u nuanḡ wla. ³¹ Lele Juu vuosisi zeti wo Nḡmuḡ sḡba nḡ gbanḡ die nḡ zetine die wo, Nḡmuḡ die dḡ chḡgḡna nḡ zḡḡluḡ dene wo, die gbanḡ gbanḡ u nan chḡḡ ba zḡḡluḡ. ³² Nḡmuḡ yaala vuosi mana summa dḡ ba yiwo vuodiekemba dḡ zetine u nuanḡ, amu u nan chḡḡ ba zḡḡluḡ.

Nḡmuḡ buḡuḡ wla

³³ Nḡmuḡ nyinti wo kpatuḡ; ta u yḡan anḡan u sḡbuḡ wo magḡsḡ. Muḡna sḡbuḡna Nḡmuḡ suḡanyile ta nan blaḡu sḡba u sieti? ³⁴ Sḡba dḡ maagḡna Nḡmuḡ gbanḡku suḡ dḡ: “Muḡna sḡbuḡna Nḡmuḡ suḡanyile, ta nan blaḡu a kpaanḡ wa? ³⁵ Muḡna yene yḡ Nḡmuḡ jaanḡ, ta u mu dḡ u yḡḡḡ tuḡ wo?”

³⁶ Nḡmuḡ die naana jaanḡ mana ta pḡḡḡ a mana ta u wla a beri. Nḡ vaa u ye buḡuḡ yaa gamma haahuu. Wusie.

Vuonḡ dḡ bala u tuḡ Nḡmuḡ tuuma dene

12 Die wla, n numballḡ, Nḡmuḡ zḡḡluḡchḡgḡla wla n juḡsa nḡ dḡ nḡ nagḡ nḡ nyuḡgbanḡ a yi wa, anḡ ka yi kaabi dieḡ dḡ yalla miivoli, ta dḡu u nyuḡna ma, die u yaala. Nḡ yi naa, nḡ nan dḡ juama wa u yaala nḡ juama wa die wo. ² Nḡ daa vaa nḡ berḡ summa sḡba tuḡgbanḡka gie vuosi berḡ dḡ sḡna die wo. Nḡ vaa anḡ Nḡmuḡ tarḡḡ nḡ suḡanyile anḡan wusie, ta wuḡsḡ nḡ berḡ vuuḡ; die nḡ nan dḡ sḡba ta yie wudiekemba dḡ vuuḡ ta fḡala u suḡ.

³ Nḡmuḡ die dḡ chḡgḡna muḡ zḡḡluḡ wla maḡ bala nḡ mana dḡ vuonḡ da yilime dḡ u yiwo vuokpuḡ a tuḡ u sḡna die; Nḡ vaa vuonḡ mana yilime ta summa yada dieḡ Nḡmuḡ dḡ yḡna wa magḡsḡ. ⁴ Vuota nyuḡgbanḡ puoye muḡ, ta luḡḡ mana yaa ka tuuma, ama ta lagḡ a yi nyuḡgbanḡ balmuḡ. ⁵ Die gbanḡ dḡ sḡ, sḡba tḡ dala die wo, ama tuḡ anḡ Masia dḡ lagḡ a yiwo nyuḡgbanḡ balmuḡ, ta tḡ mana nyuḡgbanḡ die dḡ lagḡ a yi nyuḡgbanḡ balmuḡ. ⁶ Nḡmuḡ yḡ wa tḡ mana piini yiri yiri muḡ dḡ tḡ nagḡ a tuḡ. Die wla, vuonḡ mana nagḡ u piini dieḡ Nḡmuḡ Halḡkastḡka dḡ yḡna wa wa a tuḡ sḡba u yḡna wa dene. Dḡu yi fu piini dḡ yi dḡ fu yḡḡḡ bala Nḡmuḡ wla, dḡ mu dḡ fu tuma fu yada dḡ sḡna die, ⁷ ta dḡu yi fu piinike dḡ yi dḡ fu suḡḡime fu chanchaalḡ, dḡ vuuḡ dḡ fu suḡḡi, dḡu yi dḡ fu dagḡma fu chanchaalḡ, dḡ vuuḡ dḡ fu dagḡ. ⁸ Ta dḡ bḡ yi dḡ fu kpaḡḡsḡma fu chanchaalḡ, mu dḡ fu yiwo dene. Dḡu yi vuosi suḡḡiḡ, dḡ vuuḡ fu suḡḡime be anḡan fu suḡ mana, ta dḡu yi fu yaa yiko vuosi me, fu tumma yikoke tuuma vuuḡ; ta dḡu yi fu piinike dḡ yi dḡ fu chḡgḡma vuosisi zḡḡluḡ, dḡ mu fu chḡgḡma zḡḡluḡ anḡan fu suḡ mana.

⁹ Vaa fu choti yi wusie choti, ta hama jadieḡ dḡ yine blaḡ, ta muḡḡḡ a pḡḡḡ jadieḡ dḡ vuuḡ. ¹⁰ Nḡ chome vuuḡ sḡba vuonḡ anḡan u numbuḡ dḡ chone taḡ dene wo, ta yḡma taḡ juḡma. ¹¹ Nḡ tumma anḡan nuḡḡḡmuḡna ta daa yalluma walunkpḡastḡ, ta tumma tḡ Yḡmutieḡ tuuma-ha anḡan nḡ suḡ mana, ¹² ta vaa nḡ tamaka yḡ nḡ sugḡfḡalḡ, ta dime suguru nḡ wahala ma, ta juḡsḡma Nḡmuḡ saḡḡa mana, ¹³ ta vuari nḡ nyinti a yḡma nḡ numballḡ diekemba dḡ wone wo, ta tuosime Nḡmuḡ vuosi dḡ yine chaanḡ nḡ tige me ta yi ba chaanti.

¹⁴ Nḡ juḡsḡ Nḡmuḡ dḡ u yi alibarika a yi vuodiekemba mana dḡ mugisinene nḡ, nḡ yi naa, nḡ daa juḡsḡma Nḡmuḡ dḡ u kakaatḡ a yi ba. ¹⁵ Dḡu yi vuonḡ dḡ yaa sugḡfḡalḡ, nḡ gbanḡ nḡ yalluma sugḡfḡalḡ anḡan wa, ta vuodieḡ dḡanḡ dḡ yaa sugḡchuḡsuḡ, nḡ yalluma sugḡchuḡsuḡ anḡan wa. ¹⁶ Nḡ yalluma suḡanyili balmuḡ, ta daa yalluma kalinbaani, ama nḡ lagḡma anḡan wabḡtu, ta daa yilime dḡ nḡ yaa ninyuoriḡ.

¹⁷ Nl daa tumma bian a yuma vuodiekemba di tunna bian a yi ni; ni kpaŋŋi ni gbaŋ a yi wudieke vuon mana di subina di ka vuna. ¹⁸ Nl kpaŋŋi ni gbaŋ a be-mme aŋaŋ suguduaguj aŋaŋ vuon mana. ¹⁹ N numballi choti, ni daa keŋ a yi bian a yi vuodiekemba di yine ni bian, ama ni vaa Nmuŋ tun hanu mi. Di maagya Nmuŋ gbaŋku ma di, "Manuŋ n nyuna ma yalla yiko di n datu vuosi tba; n balla n tun hanu mi, Manuŋ Nmuŋ n balla naa." ²⁰ Ama ni yime sba di maagina Nmuŋ gbaŋku ma di, "Du yi koŋ di yallu fu dataaŋ, yi wa nyindiike, du yi nyanyuule di yallu wa yi wa nyaan aŋ u nyuu"; dama fu yie naa, yi wo wo viivi me. ²¹ Nl daa vaa bian nyanŋi ni, ama ni nagu tunvuna a nyanŋi bian.

Ti muna ti tuosime nyŋkura nua dene

13 Vuon mana mu u tuosime tungbaŋka nyŋkura-ha nua; dama vuon wori ta yaa u gbaŋ gbaŋ u yiko ta ka ka nyuŋ Nmuŋ jigiŋ. Nmuŋ yine vuodiekemba di yalla yikoke di yallu yiko. ² Die wla, vuodieke di kana ka tuose nyŋkuraha nua zeti wo wudieke Nmuŋ di yine, ta banuŋ vuosi mi nan ye tɔɔdatuŋ. ³ Di yi wo vuodiekemba di yinene biabu chigunana tungbaŋka nyŋkuraha ŋmaamuŋ, ama vuodiekemba di kana ka yie biabu ka chiga ba ŋmaamuŋ. Du yi fu ka yaala fu chiguma jakuŋ ŋmaamuŋ die nuŋ yime wudieke di vuna ta u nan bɔɔ fu. ⁴ Dama u yiwo Nmuŋ tuntuntu a tumma wudieke di vuna a yla ni, ama du yi fu yie bian, die nuŋ chiguma wa, dama u yaa sien di u datu fu tɔɔtuŋ. U yiwo Nmuŋ tuntuntu ta zie Nmuŋ nan ma a data vuodiekemba di yinene bian tɔɔtuŋ. ⁵ Die wla, di vuna ni tuosime nyŋkuraha nua, daa ni faasuna a chiga tɔɔdatuŋ wla, ama di yiwo wudieke di vuna.

⁶ Nl mu ni tumme lampo dama nyŋkuraha yiwo Nmuŋ tuntuntuŋ, ta di yi ba tuuma di ba nagu lampoke a muŋŋi daansuma tungbaŋka. ⁷ Die wla, ni yi ba jadieke di yine ba sutu, du yi saŋŋa di keŋ tugu di ni tun vuota lampo, yaa nyindiekemba di muna di fu tun a lampo; ta yuma ba mana juluma ta jama ba.

Choti wla

⁸ Nl daa yalluma vuon hamuŋ. Hamuŋ dieke ni muna ni yalluma yine, ni chome taŋ. Vuodieke di chone u chanchaaluj, u yiwo wudiekemba mana muraha di daguna wa. ⁹ Dama muraha dagya di, "Da keŋ tun hɔgukpana yaa daakpana tuuma, da keŋ a kuu vuon; da keŋ a gaaru; da keŋ yaaluma lɔla aŋaŋ fu chanchaan jaan" ta muraha ataŋ di tɔɔl a gutu naa ma ta a mana di laguj a baaru di, "Chome fu chanchaan sba fu chone fu gbaŋ gbaŋ die wo." ¹⁰ Du yi fu cho fu chanchaan, kaan yiwo bian; dama fu yaa choti di dagya di di wa Nmuŋ muraha mana.

¹¹ Di mu wa ni yime naa dama ni sba saŋŋa dieke ti benne wo di sina dene. Saŋŋa tuguŋa muŋ di ni hagu ni

gbuŋ ma. Dama ti gbatitaanuj saŋŋa gbigiye muŋ, ka ka yaa sba die ti piiline a yi Yisa Masia yada wa.

¹² Yuku tianna muŋ, ta tun di vuna. Die wla, ni vaa ti vaa lumuŋ ma tuumaha, ta nagu ti chaanuŋ ma tɔŋ taala nyinti. ¹³ Nl vaa aŋ ti tuuma vuuŋ ma sba vuodiekemba di benne chaanuŋ ma tuuma, ta da nyume daan a bugime, yaa a tumma hɔgukpana yaa daakpana tuuma, yaa ta tumma dɔguntu tuuma, yaa a tumma tuntumbiatu yiri yiri, yaa ta waga waaguŋ yaa ta yaa nuŋ-maaruŋ aŋaŋ taŋ. ¹⁴ Nl vaa ti Yɔmutien Yisa Masia kagu ni, ama ta vaa ni nyuŋbanuŋ lɔlɔbiatu, ta da yilime a wla.

Nl da chuusuma taŋ

14 Nl tuo vuodiekemba yada di kana ka dala ta daa nɔguma nunhaguŋ aŋaŋ ba, ba yada wla.

² Vuon wunuŋ yada nan vaa u dii jaan mana, ama vuodieke yada di kana ka dala wa chuaru wa koŋ.

³ Ama ni daa galuma taŋ ba dine yaa ba kana ka die jaan wla, dama Nmuŋ tuo ni mana muŋ. ⁴ Muna yine fu, fu baan biagu a balu chuusi vuon tuntuntu? Di yiwo u gbaŋ gbaŋ u Yɔmutien wo baan balu di u tuumaha vuna yaa di ka vuna. Ama u tuuma nan di vuna dama u Yɔmutien wo nan biagu a yi aŋ u tuuma di vuna.

⁵ Vuosi batan yile di daraa ataŋ vuna a taŋ daraa ataŋ, ta batan diaŋ di yile di daan mana vuna muŋ. Vuon mana pɔgulu wudieke u yine yada wa.

⁶ Vuodiekemba di yilinene di daan kaanu vuna a taŋ daraa a taŋ wa, tumma die a yuma ti Yɔmutien juluma; ta vuodieke diaŋ di dine nyindiike mana, u gbaŋ u yi die ta yuma ti Yɔmutien juluma; dama u waasa Nmuŋ ka ma; ta vuodieke diaŋ di chuaruna nyindiikehe a taŋ wa yiye die a yla ti Yɔmutien juluma ta u gbaŋ u waasa Nmuŋ. ⁷ Du yi ti yaa miivoli yaa ti kpi, ka yiwo Nmuŋ wla daa ti gbaŋ gbaŋ wla. ⁸ Du yi ti yaa miivoli, ti Yɔmutien wla yine ti yaa miivolike; du yi ta ti kpi, u choti wla ta ti kpi. Die wla, du yi ti kpi yaa ti yaa miivoli ti yiwo ti Yɔmutien sutu. ⁹ Masia die kpiye muŋ ta hagu kuŋ me di u yi vuodiekemba di yalla miivoli aŋaŋ kuntu Yɔmutien. ¹⁰ Ta funuŋ nuŋ bia yine fu bala chuusa fu numbuu? Yaa bia yine fu ka yla fu numballu juluma? Ti mana nan daansi keŋ a zie Nmuŋ nuŋŋa aŋ u dii ti sarlya. ¹¹ Di maagya Nmuŋ gbaŋku ma di,

"N senne beri naa, buuriŋ mana nan gbirigi n nuŋŋa, ta vuon mana nan balu di n sen yiwo Nmuŋ. Manuŋ Nabidie Nmuŋ bala naa."

¹² Die wla, vuon mana nan keŋ balu a yi Nmuŋ u wuyi-ike.

Da yi fu numbuu nan

¹³ Die wla, ti daa chuusuma ti chanchaaluj sara, ama ta summa ti sugutu ma di ti kaan yi wudieke di baan vaa ti numbuu nan. ¹⁴ Ti Yɔmutien Yisa vaa man sba a

baart di nyindiike wori ta yaa dıgıntı ta ka vuna anan diile. Ama du yi vuon di yi yada di nyindiike atan chuarı, die nıj u vaa an ka chuarıma u jıgıj. ¹⁵ Du yi fu numbuu suj di chuusu jadieka fu dine wıa, die nıj ka bı tuma choti tuuma. Da vaa nyindiike dieke fu dine wo chuusu fu numbuu dieke Masia di kpine u wıa wa. ¹⁶ Jadieka fu yilinene di ka vuna wa, daa vaa vuosi balı wubıan yaa gamma ka ma. ¹⁷ Dama Nmıj naartı wubalka ka yi diile yaa nyuule wubalka, ama ka yiwo sugıfıtalıj anan sugıduagıj anan sugıfıtalı dieke Nmıj Halıkasıka di yınana wa. ¹⁸ Vuodieka di dına Masia die, Nmıj nan di yaa sugıfıtalıj anan wa, ta vuosi nan di yıa wa jılıma.

¹⁹ Die wıa, nı vaa tı kpanıjı tı gban a yime wudieka di baan yaa sugıduagıj a keıj anan wudieka tı baan yi a sunıjı tan. ²⁰ Nı daa keıj chuusu Nmıj tuuma nyindiike wıa. Nyindiike mana vuna mıj, ama di ka vuna di fu dii nyindiike dieke di baan yi fu numbuu yi bıan.

²¹ Wudieka di muna di nı yi yiwo naa, di kpa di nı vaa nıjı nıjı anan daan nyuule yaa nı baan di yie wudieka di baan yi nı numbuu yi bıan. ²² Nı yine yada die yaa gamma nyindiike diile die wo, nı vaa ka be-mme nı anan Nmıj sunıjı. Wudieka vuon di yine ta yile di di vuna ta ka chılyıa, sugıfıtalıj yiwo u sıtı.

²³ Ama du yi u chuulı yaa gamma jadieka u dinene me, ama ta dii, die nıj u yiwo bıan, dama u ka dii ke anan yada. Du yi vuon di ka yi yada di jaan vuna, ama ta keıj yi die, di yiwo bıan.

Yaa gamma chanchaalıj sunıjıj wıa

15 Tıjıj vuodieka yada di hagırına wa, mu tı sunıjı wo vuodieka yada di kana ka dala wa, ta daa tumma tı gban gban choti nyına ma. ² Nı vaa tı mana baga bemme tı numballı ma ta sunıjı be an ba dıa Yısa Masia sieku vıunıj. ³ Wıunıj Masia die ka yaala u yi u gban gban u choti. Di maagıya Nmıj gbanıku ma di, "Vuodieka di zanana funıj Nmıj, zıa wa manıj." ⁴ Wudieka mana di maagıya Nmıj gbanıku ma wa, maagıya mıj di tı bugırı a nyıj ka ma. U gbanıku yıa tı wa suguru ta bı yıa tı kpaadensıj di tı yallıma tama. ⁵ Nmıj vuodieka di yınana suguru anan kpaadensıj yı nı sugıbalı mıj sıba Yısa Masia di yaala die wo, ⁶ amu nı mana nan lagıstı anan sugıbalı mıj a bırtı Nmıj vuodieka di yine tı Yımutıenıj Yısa Masia Chııj wa.

Vuodieka di kana ka yi Juu vuosi Nmıj jıamıj wıa

⁷ Nı tuosime tan sıba Masia di tuone nı dene wo amu Nmıj saan nan ye bırtıj. ⁸ Dama Masia die bırtıj wa Juu vuosisi tuntuntu, di u dagı di Nmıj yiwo wısi-etienıj, ta vaa nua dieka Nmıj di yına nı chııjkuultıba keıj yi wısi, ⁹ ta bı vaa vuodieka di

kana ka yi Juu vuosi di bırtı Nmıj u zııııchıgıııha wıa. Di maagıya Nmıj gbanıku ma di Davidi die baart di: "N nan bırtı fu vuodieka di kana ka yi Juu vuosi jıgıjıj;

ta chıa yıla a bırtı fu saan."

¹⁰ Di bı maagı di:

"Nıunıj vuodieka di kana ka yi Juu vuosi nı yallıma sugıfıtalıj, nıunıj anan Nmıj vuosi."

¹¹ Ka bı maagı di:

"Nıunıj vuodieka di kana ka yi Juu vuosi mana bırtıma Nmıj, buurıjı mana bırtıma wa."

¹² Azaya gbanı die maagıya Nmıj gbanıku ma di:

"Jeesi haagıjı nan daansı keıj,

u nan keıj daansa vuodieka di kana ka yi Juu vuosi,

ta ba nan di yaa tama u ma."

¹³ Nmıj vuodieka di yına nı tamaka, nı yine wo yada wıa, suulı nı anan sugıfıtalıj anan sugıduagıj amu nı tamaka nan di guta anan wıunıj u Halıkasıka hagırıj wıa.

Wudieka wıa Pıııı die di maagıya gbanıku gie anan dembısi

¹⁴ N numballı, n sıba n sunıjı ma di nı berıj vuna, ta nı sıba Nmıj wıaha vıunıj ta bıagı kpaama tan. ¹⁵ N maagıyana gbanıku n dii wo dembısi di n tıunıstı nı nı wıa a tan, dama Nmıj die chıgı wa n zııııııj, ¹⁶ ta vaa manıj yi Yısa Masia tuntuntu, di n muulıma wıvıunıha a yıma vuodieka di kana ka yi Juu vuosisi, ta ba yi sıba piini a yıa wa, ta u Halıkasıka nan vaa ba yi vuovıunına ta fıala u sunıjı. ¹⁷ Yısa Masia wıa n nan bıagı kuule anan n tunına tanı dieke a yıla Nmınnı. ¹⁸ N yaala n dagı nı tanı dieke Masia di vana manıj yi, ama n kaan bıagı a balı yaa gamma vuogaası tuuma ma, u vaa manıj balı u wıvıunıha a yı vuodieka di kana ka yi Juu vuosi, ta tanı mamachi tunıkpııma dieka di vana ba yi yada. ¹⁹ Nmıj Halıkasıka hagırıj die vana manıj tanı mamachi tuumaha gie, die wıa n dene nyıj Jerusalemı a di dıa tıgıstı a keıj tugı Yılırıkuımi tanı ma wa, ta die a muulı Masia wıvıunıha jıgıjıjı mana. ²⁰ Die wıa, die n di dıa mıj anan nııjıımına ta muula Masia wıvıunıha a yıla vuodieka di yene ka wııjıya; n ka yaala n ga jıgıdıeke vuonı di wone a muulı wıaha,

²¹ dama di maagıya Nmıj gbanıku ma di;

"Vuodieka ba yene ka muulı u wıaha a yı ba nan ye ke,

ta vuodieka di yene ka wııjı u wıaha nan sıba a chııstı."

Pıııı die di sanna di u kaagı Romı tanı vuosi dene

²² Wıa pam die kagına mıj sıenı manıj ka bıagı keıj a kaagı nı. ²³ Ama lele n kpatına n tuumaha tanıgbanıka

gie chaaku naa, ta dt yi bina pam wanna n yaalala dt n keŋ a kaagi n, ²⁴ ama lele n nan kaagi n, maŋ kaagi n kuarj chaarj dt kaarj yuasi pam, n nan dt yaala dt n suŋŋi muŋ aŋ n ga Speeni tuŋgbarj ma. ²⁵ Ama lele n, n gara Jerusalemi dt n ga suŋŋi Nmuŋ vuosi mi.

²⁶ Dama Yisa duduŋruŋ diekemba dt benne Masedonia aŋarj Akaya tuŋgbarjisi ma wa saŋya muŋ dt ba chiasu ligire a suŋŋi Nmuŋ vuosi diekemba dt benne Jerusalemi ma ta yi zooluntielibe. ²⁷ Dt yiwo wusie dt, dt yiwo ba gbarj gbarj ba choti ba yla ba piinike mi. Dt vuna dt ba yl ba, dama Nmuŋ wuvunaha die nyuŋ wa Jerusalemi vuosi jigirj a keŋ ba jigirj. Die wla dt vuna dt ba yl ba piinisi gie. ²⁸ Maŋ keŋ Jerusalemi a nagl piinisi a yl ba n nan nyuŋ mi a ga Speeni tuŋgbarj ma ta kaagi n maŋ keŋ gara mi. ²⁹ N siba a baari maŋ keŋ keŋ n jigirj, Masia suŋŋirj nan dt bie tɪ ma pam.

³⁰ N numball, tɪ Yomutierj Yisa Masia saarj ma aŋarj Nmuŋ Halukasika choti wla, n juusuma Nmuŋ aŋarj nuŋŋmuna n wla ta suŋŋi muŋ. ³¹ Nl juusi Nmuŋ dt u kagi muŋ a nyuŋ vuodiekemba dt kana ka yi Yisa Masia yada ta bie Judia tuŋgbarj ma wa nuusi me, ta bi juusuma dt piini dieke n bala n nagl yl Nmuŋ vuosisi, ba nan tuoke aŋarj suglfuluŋ. ³² Nl juusi Nmuŋ a yl muŋ naa, u saagi, n nan dt yaa suglfuluŋ, ta keŋ voosi bita n jigirj. ³³ Nmuŋ vuodieke dt yunana tɪ suglfuluŋ bemme aŋarj nɪ mana. Wusie.

Waasuŋ

16 N yaala n bal nɪ yaa gamma tɪ taa Fiibi wla, u yiwo vuodieke dt yine Yisa duduŋruŋba susuŋŋiru Senkiria tuŋ ma. ² U keŋ keŋ nɪ muŋŋi tuo wo tɪ Yomutierj saarj ma siba Nmuŋ vuosi dt muna ba tuo chaanu dene. Ta suŋŋi wo u yaalunana suŋŋi dieke mana a nyuna nɪ jigirj, dama u suŋŋi wo vuosi pam, aŋarj n gbarj.

³ N waasa Pirisila aŋarj u churu Akuyila, vuodiekemba dt yine n chanchaaluj tuntuntuŋ Yisa Masia tuuma ma. ⁴ Die ba nagl wa ba mɪsɪ a gbatɪ n miivoli, die wla maŋ waasa ba, daa n nyuna ma waasunana ba, ama manuj aŋarj vuodiekemba dt kana ka yi Juu vuosi ama ta yi Yisa duduŋruŋba wa.

⁵ N bi waasa Yisa duduŋruŋ diekemba dt lagunanna ba tigriri me ta jama Nmunu. Ta waasa n zuavunu Epanetusi, vuodieke die dt wolinne a yi Yisa duduŋruŋ Asia tuŋgbarj ma.

⁶ Ta waasa Meri, vuodieke die dt faasuna a tuŋ a yl n; ⁷ ta waasa Andironikusi aŋarj Juniasi vuodiekemba dt yine n buuriŋ, ta die maŋ ŋarj ba die dt laguj a bie dansarika ma wa; ta Masia tuntuntɪba dt siba vunuŋ, banuj ba wolinne a yi Masia duduŋruŋ n ma.

⁸ Ta waasa n zuavunu Ampiliatusi, vuodieke n chone tɪ Yomutierj sieŋ me.

⁹ Ta bi waasa Hubanusi, vuodieke dt yine tɪ chanchaaruŋ tuntuntu Masia tuumaha ma, aŋarj n zuavunu Sitakisi.

¹⁰ Ta waasa Apilisi, vuodieke dt yine maguŋŋ ama ta bi dt Masia aŋarj wusie wo, ta waasa Arisitobulusi tigrirj vuosi mana.

¹¹ Ta bi waasa Herodoni, vuodieke dt yine n buuriŋ, aŋarj vuodiekemba dt benne Nasisusi tigrirj me wo ta yi tɪ Yomutierj duduŋruŋba wa.

¹² Ta bi waasa Tirifaana aŋarj Tirifosa, vuodiekemba dt tunnana tɪ Yomutierj tuumaha, aŋarj n zuavunu Pesisisi, vuodieke dt faasuna a tuŋ tuuma a yla tɪ Yomutierj wo.

¹³ N bi waasa Rufusi, vuodieke dt faasuna a tuma a yla tɪ Yomutierj wo, aŋarj u nuŋ, vuodieke dt naguna muŋ a buruj u bua wa.

¹⁴ Ta waasa Asikiritusi aŋarj Feligoni aŋarj Hemisi aŋarj Patorobasi aŋarj Hemasi aŋarj tɪ numball diekemba mana dt yine Masia duduŋruŋba mi wo.

¹⁵ N bi waasa Filologusi aŋarj Julia aŋarj Nerusi aŋarj u taa wa aŋarj Olimpasi aŋarj Nmuŋ vuodiekemba mana dt bene ba jigiri.

¹⁶ Nl waasi tarj vunuŋ vunuŋ. Masia duduŋruŋba dt benne jigirj mana waasa nɪ.

Kpatuj kpaamuŋ

¹⁷ N numball n kpaama nɪ muŋ, dt nɪ summa vuodiekemba dt puonene Yisa duduŋruŋ ta kaga ba u sieŋ me, ta ka bi dt dagl dieke nɪ tuone wo, nɪ vuari nɪ gbarj ta va ba. ¹⁸ Dama vuosi mi ka jama tɪ Yomutierj Masia ama ba dt wa ba gbarj gbarj ba lɔla. Ba yaa nuansuŋ a gaama vuodiekemba dt kana ka siba wa. ¹⁹ Vuorj mana wuŋya muŋ nɪ duna Masia wuvunaha dene, die wla n yaa wa suglfuluŋ pam aŋarj nɪ. Ta yaala nɪ yalluma ylarj yaa gamma jadieke dt vuna ma, ama nɪ da tuosime jabluŋ. ²⁰ Dt kaarj yuasi aŋ Nmuŋ vuodieke dt yunana tɪ suglfuluŋ wa nan vaa aŋ nɪ tɪbi tɪbi Sitaani sikperj me.

Tɪ Yomutierj Yisa Masia suŋŋi nɪ.

Waasuŋ bɪbra

²¹ N tuntuj chanchaaluj Timoti waasa nɪ; ta n numball Lususi aŋarj Jasoni aŋarj Sosipata dɪarj dt waasa nɪ.

²² Manuj Tesusi vuodieke dt maaguna wudieke Pɔɔli dt bala naa waasa nɪ, tɪ Yomutierj Yisa saarj ma.

²³ Gayusi, vuodieke dt yine manuj Pɔɔli tigrirj tierj wo, ta Masia duduŋruŋ dt jama u tigriri me gbarj waasa nɪ. Erasitusi, vuodieke dt yine tɪka gie ligire gbɪgbarɪtu wa, wunuŋ aŋarj tɪ numbuu Kositusi gbarj waasa nɪ. ((

²⁴ Tɪ Yomutierj Yisa Masia suŋŋi nɪ mana.))

Kpatɩŋ Njɩɩŋ juusɩŋ

²⁵ Ni vaa ti biri Njɩɩŋ, dama u biagɩna vaa ni ye yigi ni yadaka a yalli keŋ keŋ, aŋaŋ die n muɩɩna wɩɩɩna yaa gamma Yisa Masia ma wa, ka yuori a dagi ni wusie dieke die di lɔbɩɩna wa bɩna bɩna die di tianna wa. ²⁶ Wunɩŋ Njɩɩŋ naazuɩɩba die tuohe mɩŋ a

maagɩha a yi gbanɩŋ ma ta yuori wusieke; ta Njɩɩŋ vuodieke di benne saŋŋa mana wa di yi nuɩŋ di bu-urɩŋ mana nan di sɩba ka, amu ba nan yi Masia yada ta di u nuɩŋ.

²⁷ Wunɩŋ u nyɩna ma u yine Njɩɩŋ ta yi yɩantɩŋ, vuɩŋ mana birɩma wa yaa gamma haahuu, Yisa Masia saŋ ma. Wusie.

1 Korinti Vuosi

1 Manuj Pɔɔli vuodieke Yisa Masia die di wana di n yi u tuntuntu Nabidie Njmurj choti ma, manuj ananj tu numbua Sosenesi maagnana gbanjku gie ² a yla nɔnɔj vuodiekemba di dɔna Njmurj a bie Korinti tuj ma, nɔnɔj vuodiekemba Njmurj di vuaruna di ni yi u vuokasumba ba, ta yi u sutu a laguj ananj Yisa, ananj vuodiekemba mana di benne jige mana ta jama tu Yɔmutiej Yisa Masia; wɔnɔj u yine ba Yɔmutiej, ta bi yi tɔnɔj tu Yɔmutiej wo.

³ Tu Chɔɔɔ Nabidie Njmurj ananj tu Yɔmutiej Yisa Masia sunjji ni ta bi yi ni sugidɔvaguj.

Pɔɔli die di waasuna Njmurj dene

⁴ Manuj n waasa Njmurj sanja mana ni wla ananj u chɔgɔna ni zɔɔɔɔ ta sunje ni Yisa Masia wla, ⁵ dama ni yese jaanj mana Yisa Masia ma murj, ta murjɔ bala wla ta bi murjɔ sɔba wudieke mana u bala ni chiasɔ. ⁶ Masia wudieke die ti daguna ni, ni murjɔ tuohe murj a pɔɔɔɔ. ⁷ Die wla ni ka waaru Njmurj Halikasika piini kaanu gbanj ananj ni gbaruna ananj nɔnɔmuna daa dieke tu Yɔmutiej Yisa Masia di bala u keɔj wo. ⁸ U nan murjɔ gbarɔ ni amɔ ni nan di hagurɔ a ga tugɔ daa dieke tu Yɔmutiej di bala u keɔj wo ta ni kaanj di yallɔ wɔbɔanj ni ma. ⁹ Wudieke Njmurj di baaru u nan yi, kanuj u yine. U vuaruna ni di nɔnɔj ananj u Bua Yisa Masia yi nuabalmuj a bemme.

Masia didɔsɔrɔj puole wla

¹⁰ N numballɔ, n jɔusa ni tu Yɔmutiej Yisa Masia saanj ma di ni mana laguj ananj nuabalmuj, ta nunhaguruj daa bemme ni sunsɔj, ta ni yi nuabalmuj ananj sunjanyilibalmuj. ¹¹ N numballɔ, Kilowo tigiɔj vuosi balɔ murj murj di ni yallɔ wa nunhaguruj ananj tarj. ¹² Ba balɔ murj murj di ni batanj baaru ba di wa manuj, ta batanj dɔanj di baaru di ba di wa Apolosi, batanj dɔanj di baaru di ba di wa Piita, ta batanj dɔanj di baaru di ba di wa Masia. ¹³ Masia wa puo puo murj? Die ba kpaasɔ murj murj dagarɔku ma ni wla? Yaa die ba sɔwa ni Njmurj nyaabu manuj Pɔɔli saanj ma?

¹⁴ N waasa Njmurj di n ka su ni wɔnyɔ mana Njmurj nyaanj ntaala Kirisipusi ananj Gayusi. ¹⁵ Die wla ni wɔnyɔ mana kaanj biagɔ a baaru ba su ni wa Njmurj nyaabu n saanj ma di ni dɔa murj. ¹⁶ N bi sɔwa Sitifanasi ananj u deɔj Njmurj nyaabu, ama n ka bi tɔnsɔ di n bi su vuonj bɔbra. ¹⁷ Dama Masia ka tuj murj di n keɔj suma

vuosi nyaabu; U tuj murj murj di n keɔj muulma u wɔwɔnaha a yuma vuosi. Daa n naguma vuota sɔbuj a baluma yuma ba; die manj tuj yine die, di tuj nan yi Masia vuodieke di kpine dagarɔku ma wa kumbu waaru ka haguruj.

Masia kurj die di daguna Njmurj haguruj ananj u sɔbuj dene

¹⁸ Vuodiekemba di bana Njmurj sieku banuj ba yine di Masia dagarɔku ma kumbu yiwo wɔtɔgɔ; ama tɔnɔj vuodiekemba di yine gbatɔtaanjku sɔba a baaru ka yiwo Njmurj haguruj. ¹⁹ Di maagɔya Njmurj gbanjku sunj di Njmurj baaru di,

“N nan chuusɔ yɔantielij sɔbuj ta vaa sɔsɔbɔrɔj chɔɔɔɔ.”

²⁰ Die wla, tujgbanjka gie yɔantielij ananj sɔsɔbɔrɔj ananj nunhagurɔ nɔgɔrɔba bie wo sɔa? Njmurj vaa wa tujgbanjka gie yɔantielij di yi gaantuj.

²¹ Njmurj, vuodieke di yalla yɔabu yine tujgbanjka gie vuosi yɔanj di kaanj biagɔ yi ta vuosi summa wa. Die wla u yi vuodiekemba di yine Yisa yada wa di ye gbatɔtaanj, dama wudiekemba ti muulnana a yla vuosi ta vuosi di bala di a yiwo gaantɔ wɔbalɔkaha wla. ²² Juu vuosi yaala ba ye mamachi wla ta ye yi yada; ta Giriiki vuosi dɔanj di yaala yɔanj wla. ²³ Ama tɔnɔj nɔj ti muula ta daga ba Yisa di kpine die dagarɔku ma, ta wɔrɔ gie di yine Juu vuosisi sɔnyɔrɔj di haga, ta bi yi wɔtɔgɔ a yi vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi. ²⁴ Ama Juu vuodiekemba Njmurj di vuaruna ananj vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi ta Njmurj di vuaru ba wa nɔj sɔba a baaru Masia kumbu wɔaha yiwo Njmurj haguruj ananj u yɔanj. ²⁵ Wudieke Njmurj di yine ta vuota di nagɔka di ka yiwo gaanj wuyiikiɔj, kanuj ka yaa yɔanj a tɔanj vuota yɔanj; ta wudieke Njmurj di yine ta vuota di yine di ka wo haguruj, ama ka yaa haguruj a tɔanj vuota haguruj murj.

²⁶ N numballɔ, ni yilime die ni sɔna die sanja dieke Njmurj di wa ni. Vuota jigij die ni vuosi bɔta die yalla yɔanj ta die yi vuokpuma yaa a yi naballɔ. ²⁷ Ama Njmurj vuaru wa gaantuj tujgbanjka gie vuosi jigij, di u yi anj yɔantielij dii viivi; ta bi vuaru wabɔtɔ tujgbanjka gie vuosi jigij, di u yi anj hagurɔtielij dii viivi. ²⁸ Njmurj vuaru wa tujgbanjka gie wabɔtɔ, ananj vuotɔgɔti ananj vuodiekemba di kana ka yi jaanj, di u yi wudieke vuosi di yilinene di ka yaa nyuarɔ wa yɔrɔ. ²⁹ Naa daga di vuonj wori a baanj biagɔ a kuuli Njmurj nɔnɔja. ³⁰ Wɔnɔj

Njmurj taasuna ti anarj Yisa Masia ta u yine ti ylarj. U wla Njmurj di vuari ti a nyurj bjarj ma, ta baari ti yiwo vuovuna u jigirj, ta bi yi u vuosi. ³¹ Die wla ni yime wudieke di maaguna Njmurj gbanjku surj di, "Vuodieke nurj mana di yaalunana u kuuli, u kuulime yaa gamma wudieke ti Yomutienj di yine."

Masia dagarjku ma kunj wla

2 N numballi, die n kenne ni jigiri die n ka muula Njmurj waha a yla ni anarj nuansurj yaa vuota sbrurj. ² Dama sarjja dieke die n benne anarj ni wa, die n wo surjanyile a guti Yisa Masia anarj u dagarjku ma kumbu wla. ³ Die wla die n kenne ni jigiri, die n bururj wa wabu ta cheele anarj njmaamurj, ⁴ ta die n ka dagi ta muuli waha anarj vuota sbrurj die di baarj nan yi vuosi nansurj ta ba ye tuokeye, ama die n muuliyarj murj, ta Njmurj Halikasjka die di dagi anarj ka hagrurj di a yiwo wusie. ⁵ Die wla di ka yi vuota sbrurj vana ni yi Yisa Masia yada ama di yiwo Njmurj hagrurj.

Yaa gamma Njmurj ylarj wla

⁶ Wusie, ti bala anarj ylarj a yla vuodiekemba di murjuna a siba Njmurj waha. Ama daa turjbanjka gie vuosi ylarj yaa turjbanjka gie naakpuma, vuodiekemba di bala ba waari ba hagrurjbu. ⁷ Ylarj dieke n balala naa yiwo Njmurj ylarj lbururkurj u naguna a lbururj vuota, ylarj dieke Njmurj die di wolinne a vuari ta ye ka naarj dunja di ka nan vaa ti ye juluma ka. ⁸ Turjbanjka gie naakpumaha wunurj wori a ye siba ylabu gie. Ba turj sbaka ba turj kaarj kpaasi ti Yomutienj dagarjku ma, wunurj u suna bururj mana. ⁹ "Di maagiyarj Njmurj gbanjku ma di:

Jadieke vuota di yene ka yeye yaa ta wurj,
ta ka bi yile di ka nan biagi a yi,
kanurj ka yine jadieke Njmurj di yine siri a zien
vuodiekemba di chone wo."

¹⁰ Kanurj Njmurj Halikasjka di yi ti sbaka, dama Halikasjka siba jaarj mana anarj Njmurj wulbururjka wla gbanj. ¹¹ Vuota haalburu dieke di benne u suku kasurj sbrurj vuota surjanyile. Die gbanj di su, vuorj ka siba Njmurj surjanyile sie Njmurj Halikasjka kasurj. ¹² Haalburu dieke ti tuone wo, u ka yi turjbanjka gie haalburu, ama u yiwo Njmurj Halikasjka dieke di baarj nan vaa ti summa piini dieke u yuna ti wa.

¹³ Die wla, ti ka bala wudieke di yine vuota ylarj dagurj; ama ti bala wudieke Njmurj Halikasjka di daguna ti, ta bi daga Njmurj wusieke a yla vuodiekemba di yalla Halikasjka. ¹⁴ Ama vuodieke di wone Halikasjka nurj, die vuoke ka tuose Halikasjka waha, dama ka yiwo wutogurj a yi wa ta u kaarj di siba a chiasurj, dama Halikasjka surjninene vuosi ba siba a chiasurj. ¹⁵ Ama vuodieke di yalla Halikasjka siba jaarj mana di suna

dene, ama vuorj kaarj biagi siba u suna dene. ¹⁶ Siba a maaguna Njmurj gbanjku surj die wo, di
"Muna baarj nan biagi murjuri Njmurj surjanyile
ta kpaarj wa?"
Ama tunurj ti siba Yisa Masia surjanyile murj.

Njmurj tuntunturj wla

3 N numballi, ka yiwo wusie, die n ka biagi a balu a yi ni siba n turj nan balu a yi vuodiekemba di yalla Halikasjka, ama die n balu a yi ni siba n njana bala a yla turjbanjka gie vuosi die wo, ta ni berurj su siba ballu berurj Masia sienj me. ² Biisurj die murj yi ni daa nyindiiki dunsurj, dama die ni ka tugurj die. Leleke gie gbanj ni ka tugurj die, ³ dama ni berurj ye su siba turjbanjka gie vuosi berurj; dama du yi sugurjbanj anarj nunhagrurj di bie ni sunsurj, daa turjbanjka gie vuosi berurj ni di? ⁴ Du yi ni wunurj di baari di u di wa Pajoli, ta wunurj diarj di baari di u di wa Apolosi, die nurj ni ka beri wo siba turjbanjka gie vuosi?

⁵ Muna yine Apolosi, ta muna yine Pajoli? Ti mana ko yiwo Njmurj tuntuntu diekemba die di surjnine ni ni yi Yisa yada. Ti wunurj mana tuma turj dieke ti Yomutienj di yunana wa di u turj. ⁶ Manurj die n bururj nyurjbururjkaha, ta Apolosi di jaastha nyaarj, ama Njmurj die vana a nyuorj ta bururj. ⁷ Vuodieke di bururjana anarj vuodieke di jasunana nyaarj ka yi wurj, ama Njmurj yine wurj, dama wunurj u vana a bururj. ⁸ Jaarj wori a puo vuodieke di bururjana anarj vuodieke di jasunana nyaarj, Njmurj nan turj ba wunurj mana yaa gamma u tunna mu dene. ⁹ Dama ti lagurj tuma murj a yla Njmurj. Ni su siba Njmurj kuorj, ta bi su siba Njmurj juorj. ¹⁰ N nagurj wa sbrurj dieke Njmurj di yuna murj wa, manurj su siba mururururu wa, a piili a duarj juoku nyabururj, ta vuogaarj di keurj mla ka sikpeurj. Ama vuodieke nurj di keurj mla ka sikpeurj u summa u munana die. ¹¹ Njmurj wurj nagurj wa Yisa Masia a yi juoku nyabururj, ta nyabururj bi wori ta vuorj di baarj piili a duarj. ¹² Vuosi batarj nan nagurj saluma yaa kuuti yaa tannurjgisa a mla juoku churjka ba duana wa sikpeurj; batarj diarj nan nagurj daatu yaa huuti yaa kunchurjaga a kpui ka ma. ¹³ Masia kenuurj daaru ta vuorj mana tuuma di suna die nan daansurj a nyurj yaalurj ma. Bolurj bala ka magurj vuorj mana tuuma ta yuori dagurj ka suna dene. ¹⁴ Du yi ta bolurj ka dii jadieke vuoke di muna a zien juoku nyabururjku ma wa, die nurj u nan ye tune. ¹⁵ Vuodieke jaarj di dine bolurj, u kaarj ye ka tune, ama u gbanj gbanj u nan ye gbatu-taanurj ama ka nan su siba u churj nyurj wa bolurj me.
¹⁶ Ni mana siba a baari ni yine Njmurj juorj ta Njmurj Halikasjka bie ni ma, daa die? ¹⁷ Die wla vuodieke di churj Njmurj juoku, Njmurj nan churj die vuoke. Dama Njmurj juorj yiwo kasurj, ta nururj ni yine kanurj juoku mi.

¹⁸ Vuonj daa gaama u gbanj. Du yi vuonj di bie ni ma a yile di u yiwo ylantienj siba tngbanjka gie vuosi di yilene die, di vuuna u nagj u gbanj a burj gaamu amu u nan senj burj ylantienj. ¹⁹ Jadieke tngbanjka gie vuosi di yilene die ka yiwo yanj, ka yine wutogu Njmunj jigij, siba ka maaguna Njmunj gbanjku sunj die wo, di, "Njmunj yige ylantielinj ba yanj wuyiike me", ²⁰ ta bi maagu jigij kaant bbra di, "Ti Yomutienj siba di ylantielibe sunjanyile yiwo yoru." ²¹ Die wla, vuonj daa kenj kuulime yaa gamma wudieke vuota di baanj buagi yi. Jaan mana yiwo ni sutu, ²² manuj Pockli ananj Apolosi ananj Piita ananj tngbanjka gie ananj miivoli ananj kunj, ananj sanjka gie ananj sanja dieke di bala ka kenj wo mana yiwo ni sutu. ²³ Ta Masia danj di su ni, ta Njmunj danj di su Masia.

Masia tuntuntuj wla

4 Die wla ni nagj ti a yi Masia tuntuntu diekemma Njmunj di vuarna ti ta nagj u wusie wubburukuru wubalkaha a yi ti nuusi me. ² Die wla, wudieke di yine nujgmuna wunna, di vuuna di tuntuntu tuma ananj wusie. ³ Ama n baga wori du yi ni die muj sarlya yaa vuonj di dii n sarlya siba vuota di naana die ba chanchaaluj sarlya die wo; dama n ka dii n gbanj gbanj n sarlya. ⁴ N sunj yantija muj, ama di ka dagi siba n ka tuma chuusa, ama ti Yomutienj yine vuodieke di dinene n sarlya. ⁵ Die wla, ni da dime vuonj sarlya lele gie, ama ni chisuma sanja dieke ti Yomutienj di bala u kenj wo, wunuj u bala u nagj jadieke di benne lumuj ma a dagi yaaluj ma, ta yuori sugiti sunj wla yaaluj ma; sanjka mi vuonj mana nan ye u buruj di suna die Njmunj jigij.

⁶ N numballi, ni wla manj nagj n gbanj ananj Apolosi a yi dagiti amu ni nan buguru a nyuj ti jigij amu ni nan di siba ba kenj baari di, "Da kenj yi poli wudieke di maaguna wa chlanj." Ta ni wunuj mana da kenj kotuma u gbanj vuonj wunuj wla a tlanj vuogaanj. ⁷ Manja yuna ni nyujkuriti ni chanchaaluj sunj? Da Njmunj yuna ni jadieke mana ni yalla wa? Ta du yi Njmunj yuna ni, bla wla ni kuule siba ka ka yiwo piini?

⁸ Ni wanj ye jadieke mana ni yaalala muj? Ni wanj yiwo nyintielinj? Ni yile di ni wanj yiwo naaluj ta vaa ti? Di tunj nan yi muj nansuj pam du yi ni senj yi naaluj amu tunuj ananj ni tunj nan laguj a yi naara. ⁹ Manuj n jigij n yile di Njmunj vuari wa tunuj vuodiekekemma di yine u tuntuntuj a vaa ti yi wabiti, ta vaa ti su siba vuodiekekemma ba bala ba kuu yaaluj ma, ta malakasi ananj tngbanjka gie vuosi di vuara ti fala. ¹⁰ Ti yiwo gaantuj Masia wla, ama nunuj nuj ni nagj ni gbanj a yi ylantielinj Masia sienj me. Tunuj ti yiwo wabiti ama nunuj ni nagj ni gbanj a yi haguurtielinj, ta vuosi di yla ni juluma ama ta tunuj nuj ba nine ka suuli ti. ¹¹ Sanja kaant a kenj tugi jinne, ti di dia muj ananj konj ananj

nyanyuule ta boba gachokti, ta ba niga ti, ta ti di dia ta wo jigiberisikinj. ¹² Ti faasi tuma muj a die a nyuna ti waluj ma, ba kenj zia ti, ti naanj yinjji balu wa wuvuna a yi ba, ta ba kenj mugise ti ti naanj dii wo suguru; ¹³ ba balu a chuusi ti saara, ti naanj yinjji balu ba ananj choti. Ti buruj wa wabiti, ta su siba tngbanjka tangokoj jaguma, ta bi su siba tngbanjka gie digunti a kenj tugi jinne.

¹⁴ N ka maaga naa a yla ni di n yi ni viivi, ama n maaga di n kpaanj ni ni yine n ballchoti wla. ¹⁵ Ni taasna ananj Masia wa wla, du yi ta ni yallu nujhandusuruj tuse banj, ama ni yallu wa chokoj balumuj dama Yisa Masia ma manj buruj ni chokoj dama manuj n naguna wuvunaha a kenj balu ni. ¹⁶ N juusa ni, ni dia n berij. ¹⁷ Wuru gie wla manj tuma Timoti ni jigij, vuodieke di yine n buachoti ta yi wusietienj ti Yomutienj wla ma; u nan tunsi ni yaa gamma n berij Masia ma, ananj wudieke n dina di dia a daga Masia didusuruba jigij mana.

¹⁸ Ni batanj wa yaa wa kalinbaani, ta yile di n kaanj kenj a kaagi ni. ¹⁹ Ama du yi ta ti Yomutienj di yi muj sienj, n nan kenj kaagi ni daraa ale wo gie nuanj, ta ye kalinbaantielibe gie, daa ba wubalka wla, ama n yaala n ye di ba senj yaa haguuruj yaa ba ka yallu. ²⁰ Njmunj naari ka yiwo nuanj wubalka, ama ka yiwo haguuruj wla. ²¹ Bla ni yaala? Ni yaala n kenj ni jigij ananj nujgmuna yaa n kenj somm ananj choti.

Digunti die di kenne juu Masia didusuruj ma wla

5 Ka senj yiwo wusie ba bala di digunti bie ni ma, wudieke vuodiekekemma di kaabinana bugile gbanj kaanj yi. N wunja di wunuj benne ni sunsunj ta duaga ananj u nisa. ² Ama ni yaa kalinbaani ta ka chiga viivi ka wla. Ni tunj mu ni yalluma sugichuusuj ta vuodieke di yine die wo ni tunj vuari wa a nyuj ni lagujku ma. ³ Ananj n yuana ananj ni wa, ama n sunjanyile bie ananj ni, ta n wanj yile a dii daa wa sarlya, ta di su siba n laguj beri muj ananj ni. ⁴ Ni kenj laguj ti Yomutienj Yisa saanj ma, ta n sunjanyile di beri ananj ni, ta ti Yomutienj Yisa haguuruj di beri ananj ni ⁵ ni vuari daa dieke di yine wubiaku gie wo a yi Sitaani nuusi me anj u chuusi u nyujgbanuj, ta naa nan yi anj u haaluj kenj ye gbatitaanuj ti Yomutienj kenij daraanj.

⁶ Di ka vuuna di ni yalluma kalinbaani. Ni ka siba a baari di daboti bira naana yie paanu zanj di yire? ⁷ Die wla, ni vuari dembike gie a nyuj ni ma, amu ni nan senj yi kast, ta su siba paanu zanj haaluj di wone daboti, wusie n siba muj di die ni senj su, dama Yisa Masia vuodieke di yine ti gasitanjku duuga yipokuka wanj tuo ti kunj a kpi muj. ⁸ Die wla, ti dina u sieku die wo, ni vaa ti vaa berikuuri, ta vaa sunjanyiliblati ananj blanj yiile, ta wa yi u sugyialuj didusuruj ananj wusie, amu blanj kaanj di bie ti ma.

⁹ N wɔŋ maagi gbanɔŋ a yɛ nɛ dɛ nɛ da dɛma daakpana aŋaŋ hɔgukpana tieliŋ. ¹⁰ Ama n ka daga dɛ nɛ vuari nɛ gbanɔŋ a nyɛŋ tɔŋgbanɔŋka gie hɔgukpana aŋaŋ daakpana ma yaa halɔtieliŋ yaa gaariŋ yaa vuodiekemba dɛ kaabɛnana bugile, dɛ yi die, die nɛŋ sie nɛ nyɛŋ tɔŋgbanɔŋka gie me. ¹¹ N maaga bala nɛ dɛ nɛ daa chumma aŋaŋ vuodieke dɛ bala dɛ wunɔŋ u dɛ wa Masia ama ta yie hɔgukpana aŋaŋ daakpana tuuma, yaa a yi halɔtieliŋ yaa ta kaaba bugile yaa a yi kuagaaru yaa a yi vuodieke dɛ nyunene daaŋ a buge, yaa a yi gaaru; nɛ daa keŋ kala aŋaŋ wa gbanɔŋ a dii nyindiike.

¹² Ka ka yi n tuuma dɛ n dime vuodiekemba dɛ kana ka dɛ Masia sariya. Da nɛnɛŋ vuodiekemba dɛ dɛna Masia wa muna nɛ dii nɛ chanchaalɔŋ sariya? ¹³ Nɛmɔŋ bala u dii vuodiekemba dɛ kana ka dɛ Masia wa sariya. Ka wɔŋ maagi mɔŋ Nɛmɔŋ gbanɔŋku sɔŋ dɛ, “Yagɔma wubiatɔtieliŋ a nyɛŋ nɛ jigiŋ.”

Sariya diile wɛa

6 Dɛ yi nɛ wunɔŋ dɛ yaa wɔŋ aŋaŋ u chanchaalɔŋ vuodieke dɛnɛŋ dɛ yine Masia didusuru, ta ka nagɛ wɛari a ga Masia didusuru jigiŋ dɛ ba ga wunsi, ama ta nagɛ ka a ga vuodiekemba dɛ kana ka dɛ Masia wa sariya diile jigiŋ, ka wo viivi? ² Nɛ ka sɛba a baari dɛ Masia didusurɛba bala ba keŋ dii tɔŋgbanɔŋka gie vuosi sariya? Ta dɛ yi nɛ nan daansi dii tɔŋgbanɔŋka gie vuosi sariya die nɛnɛŋ nɛ kaanɛŋ biagi a dii sariyabisi lele gie? ³ Nɛ ka sɛba dɛ tɛ bala tɛ keŋ dii malakasi sariya? Dɛ yi die, biɛ yine tɛ kaanɛŋ biagi a dii lele gie beriŋ sariya? ⁴ Dɛ yi nɛ yaa wɛa, biɛ wɛa nɛ yaa gara vuodiekemba Masia didusuruŋ batanɔŋ dɛ yilinene dɛ ba ka yi jaan jigiŋ? ⁵ Naa yiwo viivi a yɛ nɛ. Dɛ yi nunhaguruŋ dɛ nan nɛ sunsɔŋ, vuonɔŋ wori nɛ sɔŋ a yaa yɛnɛŋ a baanɔŋ biagi wunsi ka? ⁶ Ama nɛ batanɔŋ naga tanɛŋ a gara sariyadiiliŋ diekemba dɛ kana ka yi Masia yada wa jigiŋ ba die nɛ sariya.

⁷ Nɛ wone yaa wɛa aŋaŋ nɛ numballi gbanɔŋ, dagɛya dɛ nɛ wɔŋ chuusiya. Dɛ yi fu numbuɛ dɛ chuusi fu yaa a nyɛŋ fu ta fu saagi, dɛ ka kpɛa? ⁸ Ama nɛnɛŋ nɛ yine vuodiekemba dɛ nyɛŋnana ta gbata vuosi aŋaŋ nɛ Masia didusuruŋ chanchaalɔŋ gbanɔŋ. ⁹ Nɛ ka sɛba baari dɛ vuoblati kaanɛŋ ye Nɛmɔŋ naari a juu? Nɛ gaama nɛ gbanɔŋ, vuodiekemba dɛ yine diginti tuuma yaa ta kaaba bugile yaa hɔgukpana aŋaŋ daakpana tuuma yaa dembinɔŋ diekemba dɛ yaa lɔla a duaga aŋaŋ ba dembinɔŋ chanchaalɔŋ, ¹⁰ yaa gbigbaturuŋ yaa halɔtieliŋ yaa vuodiekemba dɛ nyunene daaŋ a buge yaa kuagaaruŋ yaa gaaruŋ, genbe mana wunɔŋ kaanɛŋ juu Nɛmɔŋ naari ma ¹¹ Nɛ batanɔŋ die suwa dene; ama ta Nɛmɔŋ dɛ sugiri nɛ wublati a taanɛŋ, ta nɛ wa yi u vuosi ta bi yi sugɛyɛlɔtieliŋ u jigiŋ, tɛ Yɔmutieliŋ Yisa Masia aŋaŋ Nɛmɔŋ Halukastka wɛa.

Nɛ nagɛma nɛ nyɛŋgbanɔŋ a yime wudieke dɛ baanɔŋ biri Nɛmɔŋ saan

¹² Nɛ batanɔŋ bala dɛ, “Wɔŋ ka chuari.” Dɛ yiwo wusie, ama daa jaanɛŋ mana vɛna a yɛ tɛ. Nɛ bala dɛ jaanɛŋ ka chuari, ka yiwo wusie, ama manɔŋ n kaanɛŋ vaa jaanɛŋ yalla mɔŋ a tumma. ¹³ Nɛ batanɔŋ baari dɛ, “Nyindiike yiwo nyuuti suti, ta nyuuti dɛnɛŋ yiwo nyindiike suti.” Ka yiwo wusie, ama Nɛmɔŋ nan chuusi a mana. Nɛmɔŋ ka naanɛŋ tɛ nyɛŋgbanɔŋ dɛ tɛ yaa tuma diginti tuuma, ama dɛ tɛ yaa jɛama tɛ Yɔmutieliŋ. Tɛ Yɔmutieliŋ sɛna tɛ nyɛŋgbanɔŋ. ¹⁴ Nɛmɔŋ die suguru wa tɛ Yɔmutieliŋ a nyɛŋ kuŋ me, die gbanɔŋ u nan daansi a suguru tɛ aŋaŋ u haguruɛ.

¹⁵ Nɛ ka sɛba a baari nɛ nyɛŋgbanɔŋ taasi wa aŋaŋ Masia nyɛŋgbanɔŋ? Die wɛa, nɛ nan nagɛ nyɛŋgbanɔŋ dieke dɛ taasuna aŋaŋ Masia nyɛŋgbanɔŋka a nagɛ taasuna aŋaŋ vuodieke dɛ yinene hɔgukpana tuuma? Die kaanɛŋ wɔŋ yi, naada. ¹⁶ Nɛ ka sɛba a baari dɛ vuodieke dɛ naguna u gbanɔŋ a lagɛma aŋaŋ vuodieke dɛ yinene hɔgukpana tuuma, wunɔŋ aŋaŋ vuoke mi biriŋ wa nyɛŋgbanɔŋ balumɔŋ? Dɛ maagiya Nɛmɔŋ gbanɔŋku sɔŋ dɛ, “Dembinɔŋ aŋaŋ hɔgu nan laguru tanɛŋ a yi nyɛŋgbanɔŋ balumɔŋ.” ¹⁷ Ama vuodieke dɛ naguna u gbanɔŋ a laguru aŋaŋ tɛ Yɔmutieliŋ, tɛ Yɔmutieliŋ aŋaŋ wa laguru yiwo haalbalumɔŋ.

¹⁸ Nɛ chigi nyɛŋ daakpana aŋaŋ hɔgukpana tuuma ma. Da tumblati mana yinene vuota nyɛŋgbanɔŋ ma; ama vuodiekemba dɛ yinene daakpana aŋaŋ hɔgukpana tuuma nɛŋ tuma biɛnɛŋ a yɛ ba gbanɔŋ gbanɔŋ ba nyɛŋgbanɔŋ. ¹⁹ Nɛ ka sɛba a baari nɛ nyɛŋgbanɔŋsi yine Halukastka dieke nɛ tuone nyɛŋ Nɛmɔŋ jigiŋ juonɔŋ, ta u bie mi? Nɛ ka sɛ nɛ gbanɔŋ, Nɛmɔŋ sɛna nɛ; ²⁰ dama u nagɛ wa Masia zumbu a daa nɛ mɔŋ, die wɛa nɛ nagɛ nɛ nyɛŋgbanɔŋ a yime wudiekemba dɛ baanɔŋ biri u saanɛŋ.

Wupɛasɛka yaa gamma hɔgu faaruŋ wɛa

7 Lele, n yaala n yinɛŋ wupɛasi diekemba nɛ maagi-na a pɛasi mɔŋ wa mɔŋ. Die nɛ pɛasiya dɛ, “Dɛ vɛna mɔŋ dɛ yi vuonɔŋ dɛ ka faari hɔgu yaa a yallɛ churu?” ² Daakpana aŋaŋ hɔgukpana tuuma dɛ faasuna dala wɛa, dɛ vɛna dɛ dembinɔŋ mana yalluma u gbanɔŋ gbanɔŋ hɔgu, ta hɔgu mana dɛnɛŋ yalluma u gbanɔŋ gbanɔŋ churu. ³ Dɛ vɛna dɛ dembinɔŋ nagɛ u gbanɔŋ a yɛ u hɔgu ta hɔgu dɛnɛŋ nagɛ u gbanɔŋ a yɛ u churu. ⁴ Hɔgu wa ka sɛ u gbanɔŋ gbanɔŋ nyɛŋgbanɔŋ, u churu sɛna. Dembinɔŋ dɛnɛŋ ka sɛ u gbanɔŋ gbanɔŋ nyɛŋgbanɔŋ u hɔgu sɛna. ⁵ Nɛ daa zetime tanɛŋ nɛ nyɛŋgbanɔŋ choti, sie sanɛŋa dieke nɛ keŋ yi nuabalumɔŋ dɛ nɛ juusi Nɛmɔŋ; ta a kuani chaanɛŋ nɛ bi laguma tanɛŋ, amu Sitaani kaanɛŋ biagi magɛsi nɛ, ta nyanɛŋ nɛ nɛ kana kaanɛŋ biagi yigi nɛ gbanɔŋ wɛa.

⁶ Dɛ yiwo wubalka manɔŋ balɛ ama daa mɛra. ⁷ N tɛŋ nan yaala dɛ vuonɔŋ mana bemme sɛba n benne die wo

ta ka faaru hõgu, ama vuonj mana yaa wa wudieke u blaguna yie ka yi piini yiri yiri a nyurj Nmurj jigij.

⁸ N kpaamurj wunna a yla vuodiekemba di yene ka faaru hõkõj yaa ye ka yallu churu anarj kpihõguba. Ni bemme ni nyuna ma siba n benne dene wo. ⁹ Ama du yi ni kaarj blagi yigi ni gbanj, die nurj dembisi faaruma hõkõj ta hõkõj yalluma chullurj, dama ni faaru hõkõj yaa yallu chullurj di kpana anarj ni baarj di yaa ka lola ama ni kaarj blagi kuv ka.

¹⁰ Vuodiekemba di faaruna hõkõj anarj vuodiekemba di yalla chullurj, n yla ni muru, daa manurj n zienneke, ama di yiwo ti Yõmutiej zienneke, di hõgu da keñ nyurj ta vaa u churu, ¹¹ ama du yi u yi die, di mu u bemme u nyuna ma yaa u yirjga u churu wa jigij, ta dembinj diarj da keñ zeti u hõgu.

¹² N bala naa a yla vuotlakaha diarj, (Manurj n balala naa daa ti Yõmutiej) di, du yi Masia didusuru di yaa hõgu, ta hõgu wa di ka yi Masia didusuru ama ta saagu di u anarj wa nan di beri, dembike daa keñ zeti wo.

¹³ Ta hõgu dieke diarj di yine Masia didusuru ta yaa daa dieke di kana ka yi Masia didusuru, ama ta daa wa di saagu di u nan di beri anarj wa, hõgu wa da keñ nyurj u jigij. ¹⁴ Dembinj dieke di kana ka yi Masia didusuru ama ta u hõgu di yi, hõgu wa wla Nmurj daansa churu wa siba wunurj Nmurj gbanj gbanj u vuosi; ta du yi ta hõgu wa diarj di ka yi Masia didusuru ama ta u churu wa di yi, Nmurj daansa hõgu wa siba wunurj Nmurj gbanj gbanj u vuosi. Di daa die ba ballu turj nan di su siba vuodiekemba di kana ka jama wusie Nmurnu ballu, ama di suna die wo, Nmurj tuo be murj. ¹⁵ Ama du yi ta vuodieke di kana ka yi Masia didusuru wa di yaala u zeti vuodieke di yine Masia didusuru wa u vaa wa arj u ga. Dama die nurj muraha ka bi bõbi ba wunurj mana. Nmurj wa ti di ti bemme anarj sugifalurj. ¹⁶ Funurj hõgu dieke di yine Masia didusuru wa, lala fu baa fu yi a summa di kaarj blagi a gbatu fu churu a taarj? Ta funurj daa dieke di yine Masia didusuru wa, lala fu baa fu yi a summa di kaarj blagi a gbatu fu hõgu a taarj?

Bemme siba Nmurj di wana fu die wo

¹⁷ Ni wunurj mana bemme beri dieke ti Yõmutiej di ziene fu wo anarj fu suna die wo ta Nmurj di vuaruna fu wa. Naa marj daga Masia didusuru lagurjku jigij mana di ba dia. ¹⁸ Vuodieke di gobine u kolu ta Nmurj di ye a wa wa, u bemme die; ta vuodieke diarj di kana ka gobi u kolu ta Nmurj di wa wa u diarj u bemme die.

¹⁹ Vuodieke di gobi anarj vuodieke di kana ka gobiye a mana yiwo nyuaru. Wudieke di yine nurjmurj yine ni duma Nmurj muraha vurunurj. ²⁰ Vuonj mana bemme die u suna die ta Nmurj di keñ wa wa. ²¹ Du yi ta die yiwo yõmu ta Nmurj di keñ vuaru fu, daa vaa ka mugisi fu, ama du yi fu tierj di yi fu sien di fu ga yõru nan blagi yi die. ²² Vuodieke die yine yõmu ta Nmurj di keñ vuaru wa

u wa bururj wa ti Yõmutiej sutu ta bie u durjgu; die gbanj vuodieke di suna u gbanj ta Masia di keñ vuaru wa, u wa bururj wunurj Masia yõmu. ²³ Nmurj daa ni murj, die wla ni daa bururj vuosi yõru. ²⁴ N numballu, ni bemme anarj Nmurj siba ni benne die sanja dieke die ni buruna Masia didusuru.

Yaa gamma vuodiekemba yene ka faarurj hõkõj yaa yallu chullurj anarj kpihõguba wla

²⁵ Lele nurj, n bala yla vuodiekemba di yene ka faarurj hõkõj yaa di yene ka yallu chullurj, ama daa ti Yõmutiej yuna murj sien di n balu naa; ama n bala n surjanyile di daguna murj dene; dama ti Yõmutiej di chiguna murj zõõlurj wla u surjga murj marj yi wusie bõbalu.

²⁶ Sarjka gie di tuana wla, n yile di di vuna di vuonj bemme u wone beri die wo. ²⁷ Du yi fu yaa hõgu, die nurj daa keñ zeti wo. Ta du yi fu ye ka faarurj hõgu, daa keñ faaru hõgu bõbra. ²⁸ Du yi fu faaru wa hõgu yaa a yallu churu, ka ka yi blarj, ta du yi hõgu dieke di yene ka yallu churu di yallu ka ka yi blarj; ama n yaala n kagu ni a nyurj wa mugisi dieke vuodiekemba di yalla hõkõj anarj vuodiekemba di yalla chullurj di yesinene turjbanjka gie me wo ma murj.

²⁹ N numballu, ti Yõmutiej kenurj gbigiye murj, die wla a nyurj jinne yaa gamma di vuna di vuodiekemba di yalla hõkõj bemme siba ba ka faaru hõkõj, ³⁰ ta vuodiekemba di kunana wa bemme siba ba wo sugichusurj; ta vuodiekemba di lalana bemme siba ba wo sugifalurj; ta vuodiekemba dinene nyurj bemme siba ba wo jaarj mana; ³¹ ta wudiekemba vuonj mana di yinene turjbanjka gie me daa vaa ba baga faast bemme a ma. Dama turjbanjka gie di suna die lele gie wo, ka kaarj yuast arj ka turj ga.

³² N ka yaala di jaarj mugisi ni. Daakpurj nurj daansa u baarj yi die a turj ti Yõmutiej tuuma arj ka falu ti Yõmutiej surj. ³³ Ama vuodieke di yalla hõgu nurj baga bie turjbanjka gie nyinti ma, dama u yaala u yi murj arj u hõgu surj falu. ³⁴ Die wla u yallu wa surjanyile bule. Hõgu dieke di buna wo churu yaa hõgula baga gbanj bie ti Yõmutiej tuuma ma anarj u baarj yi die a nagu u wunurj mana a bururj Nmurj sutu, wudieke u yinene anarj u yilinene wudieke wo; ama hõgu dieke di yalla churu nurj baga bie turjbanjka gie nyinti ma, dama u yaala u yi murj arj u churu surj falu.

³⁵ N bala naa dama n yaala n surjga ni murj, n ka yaala n kagu ni, ama n yaala ni bemme vurunurj, ta nagu ni gbanj a yi ti Yõmutiej tuuma ma ta daa vasuma.

³⁶ Du yi dembinj di yaa bandaa ta ba keñ sarj di ba kaarj faaru tarj, ta du yi dembike di yile yi di ka murjga yi bandaa wa, ta u yile di u kaarj blagi yigi u gbanj, di vuna di u yime wudieke u yaalala arj ba faaru tarj dama blarj wo a ma. ³⁷ Ama vuodieke surj di hagarurj, ta u siba a baaru wunurj kaarj mugisi wo, ta u nan blagi

yigi u gban, ta yile u surj ma daa vuorj mugisine wo di u kaarj faaru hcgulla wa, die vutj na. ³⁸ Vuodieke faaru-na u bandaa wa, di vuna; vuodieke djarj di kana ka faaru u bandaa wa, yiwo wudieke di faasuna a vuna tarj vuodieke di faaru-na u bandaa wa.

³⁹ Du yi hcgu di yaa churu ta u ye bie u mısı ma, u mu u bemme ararj wa mırj, ama du yi u churu wa di keř kpi, die nırj u yaa sienj di u yallı daa dieke u yaalala ama di mu u daa wa yi Masia didusuru. ⁴⁰ Ama manırj n jiginj u nan yaa sugıftalırj pam du yi u beri u nyuna ta ka yallıya; manırj n surjanyile wonde, ama n siba a baaru n gbanj n yaa wa Nımarj Halıkasıka mırj.

Yaa gamma bugile nırj rıkbırj

8 Tı, lele n wa yaala n balı mırj yaa gamma bugile nırj rıkbırj ma, ti siba a baaru ti mana yaa sibirj, arj ka senj yi wusie. Sibirj vasa vuota di kta u gbanj, ama choti vasa ti kparırjısa ti chanchaalırj. ² Vuodieke di yilinene di u siba jaarj, wunırj vuoke mi ye ka siba u tunna mu u summa dene. ³ Ama vuodieke di chone Nımarj, wunırj Nımarj di siba u wıa.

⁴ Tı, yaa gamma nırj dieke ba kaabına a yi bugile rıkbırj wıa; ti siba a baaru buırj yiwo jadieke di wone mısı, ta ti bı siba a baaru di Nımarj balımırj nyuna benne. ⁵ Du yi ta bugile di beri gbanj, ta bie rımırjsikperj yaa turjgarjka gie me (dama nyinti pam benne ta vuota di jıama ta wasaha ba yımutielinj) ⁶ ama tunırj ti jiginj nırj Nımarj balımırj nyuna ma benne; Wunırj u yine ti Chıkkırj Nımarj vuodieke di naanna jaarj mana, u ma ti yaa miivoli; ta Yımutierj balımırj nyuna ma benne, wunırj u yine Yısa Masia. U ma die jaarj mana di naarj; ta u ma ti bı yaa miivoli.

⁷ Daa vuorj mana sibirjna wusieke gie. Vuosi batırj kaabi wa bugile a yaası, die wıa ba keř dii nyindiike me, ba rıaarj yile di a yiwo buırj nyindiike. Ba yada ka hıgrı, die wıa ba rıaarj yile di ba yaa bıarj. ⁸ Daa nyindiike diekemba ti dinene baarj vaa ti gbigi Nımarj; ti kaarj waarı jaarj du yi ta ti ka dii nyindiikehe, yaa ti kaarj ye jaarj du yi ti diihe.

⁹ Du yi nı ka chuarı bugile nyindiike diile ama nı summa ta daa vaa a diile gaarj Masia didusurırj diekemba yada di kana ka dala wa. ¹⁰ Ta vuodieke yada di kana ka dala wa di ye nınırj vuodiekemba di bala di nı yaa sibirj ta nı bie buırj juorj me a die jadieke ba kaabına yi bugilehe, naa nan vaa u gbanj u ga dii nyindiike diekemba di yine buırj nyindiike. ¹¹ Funırj vuodieke di yine sibirjtierj wo, fu sibirjku nan chuası fu numbuo dieke yada di kana ka dala wa, vuodieke Masia die di kpine a gbati wa a taarj wa. ¹² Fu yie naa a yie bıarj a yla fu numballı, ta chuusa ba yada dieke di kana ka dala wa, ka daga di yie bıarj yla Masia mırj. ¹³ Die wıa, du yi nyindiike dieke n dinene wa di vasa n numbuo di

yie bıarj, die nırj n kaarj bı rıkbırj bıbra amu n kaarj vaa u yi bıarj.

Nımarj Tuntuntu berin wıa

9 N ka su n gbanj? N ka yi Masia tuntuntu? N ka ye ti Yımutierj Yısa? Daa n tuuma dieke n tunnana a yla ti Yımutierj Yısa wıa nı keř yi yada? ² Du yi ta vuosi batırj di ka saagu di n yiwo Masia tuntuntu, ama nınırj nırj di yiwo talası nı saagu! Dama nı nagına nı gbanj a taası ararj ti Yımutierj wo dagına di n senj yiwo Masia tuntuntu.

³ Du yi vuosi di bala a chuusa n saarj, n nan yırırjı balı naa a vuarı n gbanj: ⁴ Ti wo sienj di ti dime ta nyume ti tuuma wıa? ⁵ Ti bı wo sie dieke ti baarj nan nagı ti hcguba diekemba di yine Masia yada wa a di dia ararj ba siba Masia tuntuntırj batırj ararj ti Yımutierj nımballı ararj Piita die di yi die wo? ⁶ Yaa nı yile di manırj ararj Banabasi nyuna ma muna ti tuma ti nyuuti wıa? ⁷ Soja bıa tunnana tuuma ta bı tune u gbanj? Ta mınıa bala u suone tıası ama ta ka dii a biehe? Yaa mınıa bala u yaguma dırırjı ama ta kaarj nyu a bıısınj?

⁸ N nagına vuota berin a balı naa; daa die gbanj Mosisi mıraha di balı? ⁹ Di maagıya Mosisi mıraha ma di, "Du yi fu nagı naakuakırj a tuma fu kuarj tuuma, daa bıkbı ka nuarj ma di ka daa rıkbırjma." Nımarj baga bie wo niige nyuna ma? ¹⁰ Daa ti wıa die u balı naa? Wusie, die a maagi wa ti wıa. Vuodieke di kuanana ararj vuodieke di gobinene tuma ba tuumaha ta yaa tama di ba nan keř puo zaaha mırj. ¹¹ Die ti suo wo Nımarj Halıkası nyinti nı ma, di ka mu di ti tuo nyırjbanırj nyinti a nyırj nı jiginj? ¹² Du yi vuosi batırj di yaa sienj di ba tuo surırjı gie a nyırj nı jiginj, di ka mu di tunırj ti faası tuoke?

Ama die ti ka nagı ti yalla sieku gie a tuo nyinti a nyırj nı jiginj, ama die ti die wahala jaarj mana ma; dama die ti ka yaala ti vaa Masia wıvunaha gie wıarı kuarj. ¹³ Nı ka siba a baaru di vuodiekemba di tunnana Nımarj jıamırj juokperjkrıku surj yese ba nyindiike me, ta vuodiekemba dıarj di tunnana kaabırj korinj jiginj yese ba nyindiike a nyuna kaabıku ma? ¹⁴ Die gbanj gbanj Nımarj di yi nuarj di vuodiekemba di muulnana u wıvunaha yesime ba nyindiike a nyınna ka ma.

¹⁵ Ama manırj n ka nagı sieti gie kaanı mana a turj tuuma, ta n ka bı maaga naa di nı yi mırj jaarj. Marj kpi di kpra ararj wudieke wıa n yalla nyısurj nıgrırj baarj nyırj n nuusi me. ¹⁶ N ka yaa nyısurj nıgrırj yaa gamma wıvuna dieke n muulnana wıa, dama di yiwo talası di n muulma ha. Wıbıarj nan di bie n ma du yi marj ka muulı wıvunaha. ¹⁷ Du yi marj turj vuarı wa tuumaha n gbanj gbanj, n turj nan ye tune, ama n ka vuarı ka n gbanj gbanj, Nımarj die nagına a yi n nuusi me di n tuuma. ¹⁸ Bıa yine n tune? N tune yine n muulnana wıvı-

naha yčru wa, ta ka naga sie dieke n yalla wuvunaha tuuma ma wa a tuose jaan wa.

¹⁹ N bie wo n duŋŋu, n ka yi vuon yčmu, ama n nagı wa n gban a burıj vuon mana yčmu dı n vaa vuosi pam keŋ Yisa Masia jigin. ²⁰ Juu vuosi jigin, n nagı n gban a yi sba banıj dı n yi an ba ye gbatıtanıj. Vuodiekemba dıan dı dına Mosisi mıraha, n nagı wa n gban a yi sba ba wunıj mıj, ama n gban mıraha ka yigi mıj, ta yaala dı vuodiekemba dı dına mıraha ye gbatıtanıj. ²¹ Vuodiekemba dı kana ka dı mıraha, n nagı wa n gban a yi sba ba wunıj dı ba ye gbatıtanıj. Naa ka dagı sba n ka dısa Nımuŋ mıraha; n dıa Masia mıraha mıj. ²² Vuodiekemba ba yada dı kana ka dala wa n tarıgıya mıj sba ba wunıj dı ba ye gbatıtanıj. N tarıgı wa n gban sba vuon mana mıj a yi vuon mana dı dı su die mana batan nan ye gbatıtanıj.

²³ N yie wıaha gie mana wuvunaha wıa, dı n keŋ gutı a ye ka nyuarı. ²⁴ Nı sba a baarı chıgıa ma vuosi ŋaana chıga ama vuobalımuŋ nyuna ma ŋaana dii, ta tuo ka tune. Die wıa, nı chıgıa a dii ta tuo ka tune. ²⁵ Chıchıgıa mana mıa mıj ta yige ba gban dı ba keŋ tuo tune dieke dı kana ka yusa anan kpatıj, ama tunıj tı tuma dı tı keŋ tuo tune dieke dı wone kpatıj haahuu. ²⁶ Die wıa manı chıga ta n nine dı bie ka kpatıj ma ta ka chıga yčru yčru; die wıa manı su sba nuugunıgıru dieke dı kana ka viise n nuugume yčru yčru. ²⁷ N ka yaala manıj vuodieke dı muulnana wuvunaha a yıa vuosi keŋ waarı ka tune. Die wıa manı mugise n nyunıgbanıj an ka saaga a yıa mıj.

Kpaamuŋ yaa gamma bugile wıa

10 N numballı, n yaala nı summa dı nuŋmaan die lige tı chıchıksuulba mana mıj, ta ba mana die dı garıı mugıkpuru mıj. ² Die ba mana die lagıına a su Nımuŋ nyaabu nuŋmaaku anan mugıkpuru suŋ, ta die burıj Mosisi kuandıısuŋ. ³ Ba mana die lagııya mıj a dii nyindiike dieke Nımuŋ Halıkasıka dı yına ba, ⁴ ta die mana dı bı lagıj a nyuu nyaan dieke Nımuŋ Halıkasıka dı yına ba wa; dama ba mana die lagıına a nyuu nyaan dieke die dı nyına Nımuŋ haalıbu tanı dieke die dı belıne be wo. Tannı die yiwo Masia. ⁵ Anan die mana, Nımuŋ suŋ die ka fıalıya anan ba juıu, die wıa die u vaa ba kpi kpi, ta ba vıruı die dı jaası a dua dua hagıı ma.

⁶ Die wıa, wıaha gie yiwo dagıı a kpaana tı dı tı daa yaalıma bıan sba die ba yaalına die wo, ⁷ yaa tı jıama bugile sba ba batan die dı yıne die wo, ka maagıya Nımuŋ gbanıku suŋ dı, "Ta vuosisi die dı suun kalı a dii ta nyuu ta die hagı mı a sie ta jıama bugile."

⁸ Tı tuma dıgıntı tuuma sba batan die dı tuma die wo, ta dabalımuŋ ba vuosi tuse bıarıı-le anan ba taa dı kpi wo. ⁹ Tı daa magııma tı Yımutıen sba batan die dı

yıne die, ta die nyınuuke die dı duŋ ba a kuı wa. ¹⁰ Tı da vuuma sba batan die dı yıne die wo ta kuŋ malaka die dı keŋ kuı ba wa.

¹¹ Naa mana die yiye mıj a yi ba dı ka yi dagıı, ta ba maagı ha a duan dı a yi kpaamuŋ a yi tunıj vuodiekemba dı benne sanıa dieke dunıa dı bala ka kpatı wa naa.

¹² Die wıa, vuodieke dı yilıne dı u mıŋŋı zie, summa ta daa keŋ nan. ¹³ Magıı dieke mana dı kenne nı ma yiwo magıı dieke dı ŋaana a kıen vuosi ma. Ama Nımuŋ yiwo wusıetıen ta kaan vaa nı juu magıı dieke dı hagıına a tanı nı; ama sanıa dieke magıııj dı keŋ juu nı u nan yı nı hagıı dieke nı baan bıagı a nyanıı ka a nyıj ka ma.

¹⁴ Die wıa, n numballı, nı vuarı nı gban a nyıj bugile yırı yırı kaabuŋ ma. ¹⁵ N bala yıa nı dama nı yiwo yıantıııj, nı gban nı yilıme yaa gamma wudieke n bala naa wa. ¹⁶ Daa dieke tı ŋaana bıra Nımuŋ ta nyuo wo wo dagıya dı tı mana lagıj a tunısa Masia zımbu mıj; ta paanu dieke tı ŋaana gbıerı gbıerı a ŋıba wa, dagıya dı tı mana lagıj a tunısa Masia nyunıgbanıka mıj. ¹⁷ Ka yıne paanu gıııj balımuŋ, ta tunıj nuŋ tı dala mıj ta lagıj a yi nyunıgbanı balımuŋ, dama tı mana lagıjya a ŋıba paanu gıııj balıka.

¹⁸ Daansıma, juu vuosisi. Ba vuodiekemba dı dıne jadıeke ba kaabına a yı Nımunı lagıjya mıj anan tanı a yie kaabaha korıku me. ¹⁹ Manıj n balala wudieke wo, dı dagıya mıj dı buubu anan nı dieke ba kaabına a yi ka wa yaa nyuarı? Aayı, ka wo nyuarı. ²⁰ N bala mıj dı vuodiekemba dı kaabına kaaba a yıa bugile, ba kaaba yıa jımbıatı mıj, daa Nımuŋ. Die wıa n ka yaala nı lagıma anan jımbıatı. ²¹ N ka saagıya dı nı lagıj a nyume tı Yımutıen Masia nyınyuuke, ta bı nyume jımbıatı nyınyuuke. N ka saagıya dı nı dime a nyıj ma tı Yımutıen kpalı ma ta bı dime a nyıj ma jımbıatı kpalı ma. ²² Tı mıa mıj dı tı Yımutıen yalııma nyanıtaatı? Tı hagıı a tanı wa mıj?

²³ Vuosi batan baarı dı, "Tı yaa sıen dı tı yi wııj mana." Wusıe; ama daa jaan mana vıına. "Tı yaa sıen dı tı yi wııj mana." Ama daa wııj mana yalla nyuarı.

²⁴ Da yilıme fı nyuna ma fı wıa, ama yilıme fı chanıaalıj wıa.

²⁵ Nı ŋıbıma nı dieke ba yalla daa nyunı ma, ta daa plasıma wııplasıka dıekemba nan mugıı nı suŋanyıle, ²⁶ dama dı maagıya Nımuŋ gbanıku ma dı, "Tııgbanıka gie anan ka nyıntı mana yiwo Nımuŋ suıı."

²⁷ Vuodieke dı kana ka yi Masia dıdıııru ama ta keŋ bııııı fı nyındııke ta fı yaala fı ga, die nuŋ dime nyındııke dieke mana u nagına zıen fı ta daa plasıma wııplasıka dıekemba dı baan mugıı fı suŋanyıle.

²⁸ Ama dı yi vuon dı balı fı dı "Ba kaabı wa bıııj, die nuŋ da keŋ dii nyındııkehe vuoke mı suŋanyıle wıa.

²⁹ Daa fı suŋanyıle ama vuodieke dı balı fı wa suŋanyıle."

“Lalla vuonj surjanyile di baa ka chuusi n durjjo berinj? ³⁰ Du yi manj burj Nmuj n nyindiike ma ta ye dii, lalla vuonj di baa u galuj muj yaa gamma nyindiike dieke n buruna Nmuj a wla?”

³¹ To, du yi diinj yaa nyurjnyuule, wudieke mana ni yinene, ni yime wudieke di balla a burj Nmuj saanj. ³² Daa yime wudieke di baanj vaa anj vuonj nan, du yi u yi juu vuonj, yaa Giriiki, yaa Nmuj vuosi. ³³ Ni yime siba n yinene die wo; n mia muj di yi anj vuonj mana surj fualj n yinene wudieke wo, ta ka yile yaa gamma n gbanj beri vurunj wla, ama vuonj mana vurunj, amu ba nan kenj ye gbatttaanuj.

11 Die wla ni dia n berinj siba n dina Masia berinj dene wo.

Yaa gamma sikpenj liginj Nmuj jiamuj sanja

² N bura ni sanja mana ni tunsumana n wla ta di n dagiku n nagina a yi ni wa. ³ Ama wuj kaanl manj yaala ni summa, di Masia yiwo dembinj mana sikpenj tienj, ta dembinj mana di yi u hogu sikpenj tienj, ta Nmuj dianj di yi Masia sikpenj tienj. ⁴ Die wla dembinj dieke di juusunana Nmuj yaa a bala Nmuj wla yaaluj ma ta ligi u sikpenj ananj jaanj ka yla Masia julma. ⁵ Hugu dieke dianj di juusunana Nmuj yaa a bala Nmuj wla ama ta ka ligi u sikpenj ananj jaanj, u churu wa u yie viivi me, ka nan di su siba u wuj wa u sikpenj. ⁶ Ama du yi hogu wa di ka ligi u sikpenj, die nuj di vuna di u chia u sikpenj zoosi. Ama ka naana yi viivi di hogu wuj u sikpenj yaa chia u sikpenj zoosi wo, u mu u ligi wo u sikpenj. ⁷ Di ka mu di dembinj ligi u sikpenj dama Nmuj die naanna wa u niasl wa ta bi yi Nmuj buruj, ama hogu nrunj yiwo dembinj buruj. ⁸ Dama dembinj ka naanj nyuj hogu ma, ama hogu naanna nyuj dembinj me. ⁹ Nmuj die ka naanj wa dembinj a yi hogu ama die u naanj wa hogu a yi dembinj. ¹⁰ Ta malakasi wla, di vuna di hogu ligi u sikpenj anj ka yi dagiti di u churu wa yiwo u sikpenj tienj. ¹¹ Ama ti Yomutienj jiginj nuj, du yi dembinj di wori, hogu kaanj di beri, ta du yi hogu dianj di wori, dembinj dianj kaanj di beri, ¹² dama Nmuj die nagl wa dembinj gambinj a naanj hogu, ta hogu dianj di mura dembinj, ama jaanj mana nyuj wa Nmuj jiginj.

¹³ Ni piastl ni gbanj siba di vuna di hogu juusuma Nmuj ta ka ligi u sikpenj? ¹⁴ Ama ti berinj ma dagiya di du yi ta dembinj di yaa sikpenj zoowagiti ka yiwo viivi a yi wa; ¹⁵ ama du yi hogu di yaa zoowagiti ka yla wa vurunj, hogu zoosi yiwo u sibubinj. ¹⁶ Ama du yi vuonj di yaala u nigu nunhaguruj yaa gamma ka ma, n nan bal di tunj yaa Masia didusrl chanchaaluj die di benne mana wo chuara a gutl naa ma.

Yaa gamma ti Yomutienj nyindiike diile wla

(Mat. 26.26-29; Maki 14.22-25; Luki 22.14-20)

¹⁷ Wudieke n yaala n bal naa nuj, n ka bura ni ka wla, dama ni naana laguma ananj tanj wa a yie wudieke wo, wo nyuarl a yla ni ama ka chuusa ni muj. ¹⁸ Bum-bujanj wuj yiwo, n wurja muj ba balala di ni naana laguma tamba wa, luginj naana bie ni sunsurj, ta manj tuo a tanj dii di a yiwo wusie. ¹⁹ Di yiwo wusie di luginj nan di beri, dama kanuj ka bala ka dagl vuodiekemba di senne di wusie sieku yaaluj ma. ²⁰ Ni naana kenj laguma wa daa ti Yomutienj nyindiike ni naanj die.

²¹ Dama ni naana laguj wa, vuonj mana naanj die u diile ta ka chusa u chanchaaluj, ta batanj kuma koo ta batanj dianj di die a chaga, ta batanj di nyuo a buge, ta batanj dianj di ka yese a nyuo. ²² Ni wo tige a baanj nyuo ta dii mi? Yaa ni ka yla Nmuj vuosi julma ta yie zooluntielibe di die viivi? Bla ni yaala n bala ni yaa gamma wurl gie mi? N nan burj ni waha gie ma? Aayl, n kaanj burj ni.

²³ N tuo wo dagiku gie a nyuj ti Yomutienj jiginj ta nagl yla ni: di yuj dieke ba posine ti Yomutienj Yisa chlanj, die u nagl paanuku, ²⁴ a waasl Nmuj, a yi ke gbieri gbieri a naglha a yi u kuanjandusrlba di ba njobi, ta baarl di, “N nyujgbanuj wonna manj baa n nagl anj ba kus muj ni wla. Ni yime naa a tunsuma n wla.” ²⁵ Nyindiikehe kuanj, ta u bi nagl daanj ananj nyaanchibinj a baarl di, “Daabu gie yiwo n zuj dagiti a daga di Nmuj yi wa nuahaaluj a yi vuota, sanja dieke ni yaala ni nyu, ni nyume a tunsuma n wla.”

²⁶ Sanja dieke mana ni kenj njoba ti Yomutienj paanu gulimij ta nyuo daabu gie, ni bala vuosi di ti Yomutienj die kpiye muj a ga tugl sanja dieke u bala u yinj kenj. ²⁷ Die wla, vuodieke nuj mana di kenj njobi ti Yomutienj paanuku ta nyu daabu, sie dieke u kana ka mu di u yi die, die vuoke mi yiwo bianj a yi ti Yomutienj nyujgbanuj ananj u zumbu muj. ²⁸ Vuonj mana murej wunsu u gbanj, ta ye njobi paanuku ta nyu a daabu. ²⁹ Vuodieke nuj di kenne njobi paanuku ta nyu daabu ta ka siba di ka zie ti Yomutienj nyujgbanjka nanj ma, u nan ye tibudati dieke di yine bianj u njobina ta nyuo wla. ³⁰ Die yine ni pam di yuagi ta yi wabiti, ta batanj di kpi kpi. ³¹ Ama du yi ti nan wolinj a wunsu ti gbanj ta ye njobi ta nyu, ti kaanj ye tibudatuj. ³² Ti Yomutienj die ti sarlya ta data ti tibudatuj, amu u kaanj chuusi ti sanja dieke u bala u chuusi tunjgbanjka gie vuosi wo.

³³ Die wla, n numballi, du yi ni kenj lagl tanj di ni dii ti Yomutienj nyindiikehe, ni chusuma tanj. ³⁴ Ama vuodieke nuj koo di yalla, ta u kaanj biagi a chuusi, die nuj u wolinj dii u tiginj me, ta ye kenj, die kaanj di yaa tibudatuj a kenj u ma sanja dieke ni kenne laguj tamba wa. Wutlalkaha nuj manj kenj kenj, n nan bal ni.

Yaa gamma Njmurj Halkasika piinisi wla

12 N numballi, yaa gamma Njmurj Halkasika, n yaala ni summa ka piinisi di sna die ananj wusie. ² Ni sba a baari sanja dieke ni yene ka yi Masia yada wa, die ni jama bugile, jadieke di kana ka bala wla, ta die yaa ni gaama sieti pam ma. ³ N yaala ni summa di du yi Njmurj Halkasika di bie vuodieke ma, die vuoke kaan biagi yuori u nuanj a chuusi Yisa saanj; ta vuon djan kaan biagi a bali di Yisa yine ti Yomutien, sie Njmurj Halkasika bie u ma. ⁴ Njmurj Halkasika piinisi yiri yiri benne, ama Halkasika balujka yunana a mana. ⁵ Njmurj jlamuj yiri yiri benne, ama Yomutien balujka ti jama. ⁶ Tuuma yiri yiri djan benne, ama Njmurj balujka vasunana vuon mana di tuma u tuuma. ⁷ Njmurj yi Masia didusuruj mana haguruj yiri yiri murj di a dagi di Halkasika bie ba ma, di ti suruji Masia didusuruj mana. ⁸ Halkasika nan yi vuon ylan wubalka; ta bi yi wonyi djan sibirj ta u bala sibirj wubalka, ama a mana nyinna Halkasika balujka jigij. ⁹ Halkasika yla vuon yada, ta bi yla wonyi djan haguru dieke di vasunana yuagtielij di yese gbaamuj; ¹⁰ ta bi yla wonyi djan haguruj u biagi tuma mamachi tuuma; ta bi yla u wonyi djan ylan u biagi a yinji bala Njmurj wla; ta bi yla wonyi djan ylan dieke u biagi a sba piini dieke di nyinna Njmurj Halkasika jigij ananj jadieke di kana ka nyurj Halkasika jigij; ta bi yla wonyi djan ylan u biagi bala jabalki yiri yiri diekemba ba kana ka wumma; ta bi yla wonyi djan ylan u biagi yinji bala jabalki dieke u kana ka wumma ha chianj. ¹¹ Naa yiwo Halkasika tuuma, ta u yla vuon mana die piini sba wunuj Halkasika di yaalala die.

Nyurjbanuj wubalka wla

¹² Masia su sba nyurjbanuj; nyurjbanuj yiwo nyurjbanuj balumuj ama ta puo puo luga luga, ama ka puone puo die mana ka ye yiwo nyurjbanuj balumuj. ¹³ Ti mana vuodiekemba di yine Juu vuosi ananj vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi, ananj yonisi, ananj vuodiekemba di sna ba gbanj, ba su ti mana Njmurj nyaanj ananj Halkasika balujka murj di ti laguj a yi nyurjbanuj balumuj; ta Halkasika balujka di suuli ti mana.

¹⁴ Nyurjbanujka ka yi chubalalumuj, ama a dala murj. ¹⁵ Du yi nanj di baari di, "N kana ka yi nuurj wla n ka guti nyurjbanujka ma" daa die nanj di baa ka yi anj ka kaan guti nyurjbanujka ma. ¹⁶ Ta du yi ta tibirj di baari di, "Manuj n ka yi nimbij die wla n ka guti nyurjbanujka ma", daa die tibirj di baa ka yi anj ka kaan guti nyurjbanujka ma. ¹⁷ Du yi ta nyurjbanujka mana di laguj a yi nimbij, lala ka baa ka yi a wumma wla? Ta du yi ka laguj yi tibirj, lala ka baa ka yi a wuj nyuuginj? ¹⁸ Ama Njmurj laguj wa nyurjbanujka gie luga luga mana a yi nyurjbanuj balumuj u yaalala dene. ¹⁹ Du yi a mana di

laguj yi jabalumuj, ka turj nan yi nyurjbanuj? ²⁰ Di sna die wo, nyindiekemba di taasina nyurjbanujka dala murj, ama a mana yiwo nyurjbanuj balumuj.

²¹ Die wla, nimbij kaan biagi bali yi nuurj di, "N ka yaala fu", yaa sikpenj bali yi nanj di, "N ka yaala fu." ²² Ta ti nyurjbanuj luga luga diekemba di taasina nyurjbanuj ma ta su sba a wo haguru, du yi a wori nyurjbanujka kaan biagi a yi wunuj. ²³ Nyurjbanuj luga diekemba ta ti daansa ta ka faasi wo juluma wa, hanuj ti murjti daansa ananj nurjmurj. Die wla ti murjti lige vuosi nine me ti luga diekemba di kana ka mu di vuosi ye, ²⁴ ta luga diekemba di muna vuosi yesime ti ka ligihe. Njmurj laguj wa ti nyurjbanujka sie dieke me luga diekemba di wone juluma wa ti faasi daansa. ²⁵ U yiwo naa di nyurjbanujka luga mana laguj a tuma wunuj, ta luga mana бага bemme hanuj ba ma. ²⁶ Du yi nyurjbanujka lugubalumuj di die wahala nyurjbanujka mana dinene wahala dene; ta du yi nyurjbanujka lugubalumuj di ye juluma nyurjbanujka mana yaa wa sugfialuj murj.

²⁷ Nuruj ni laguj yiwo Masia nyurjbanujka, ta ni wonyi mana yiwo u nyurjbanuj luguj. ²⁸ Die wla Njmurj di vuari Masia tuntuntu Masia didusuruj ma, ta ba yi nurjandusuruj; a bi guti vuari naazualuj; ta vuari dudaguruj; a bi guti vuari vuodiekemba di tunnana mamachi wla; a bi guti vuari vuodiekemba di u yna ba haguruj ba biagi gbaama yuagtielij; ta vuari susurujiruj; a bi vuari vuodiekemba u yna ba ylan ba biagi daansa tuumaha; ta bi guti vuari vuodiekemba di biagi balala nyurjbaluki yiri yiri diekemba ba kana ka wumma. ²⁹ Daa vuon mana yine Masia tuntuntu, yaa naazua, yaa didaguru yaa vuodiekemba di yalla haguruj a biagi tuma mamachi tuuma. ³⁰ Daa vuon mana yalla haguruj a biagi gbaama yuagtielij, yaa a biagi bala nyurjbaluki gaasi diekemba ba kana ka wumma, yaa daa vuon mana nan biagi a yinji a bali nyurjbaluki gaasi diekemba ba kana ka wumma a chiasu. ³¹ Ni yaaluma piini diekemba di yine piinikpuma ananj nurjmurj.

N nan dagi ni sie dieke di tianna a mana.

Choti wla

13 To, Du yi manj biagi bala nyurjbaluki gaasi mana, yaa a biagi bala malakasi jabalkuj, ama ta wo choti ananj vuosi, n su sba gunganj yaa bimbilimuj watu murj. ² Du yi manj yaa piini dieke a baanj biagi yinji bala Njmurj wla, yaa ta yaa sibirj mana yaa ta biagi sba wulburika wla mana, yaa ta yaa yada dieke di baanj biagi a yi ta tankpenjkuurj wu jigij kaan a ga jigigaanj, ama ta wo choti ananj vuosi, n yiwo yonisi. ³ Du yi manj nagu n nyinti diekemba n yalla mana a yi zoolntielij, ta nagu n gbanj a yi di ba juo bolij Masia wla, ama ta wo choti ananj vuosi, ka wo nyuaru a yi murj.

⁴ Vuodieke di yaa choti, yaa wa suguru ta bi chiga vuosi zɔɔɔɔ, u wo sugɔɔɔɔ, yaa kuuliŋ yaa kɔɔɔɔ-n gbaŋ, ⁵ u wo kalinbaani, choti ka yie u chanchaalŋ yɔɔɔɔ yɔɔɔɔ, yaa ta faasina yaala u kasuŋ ma vuunŋ, yaa ta jia sɔɔɔɔɔɔ yɔɔɔɔ yɔɔɔɔ, u ka naga biaŋ dieke ba yinene wo a yie u suŋ ma. ⁶ Vuodieke di yalla choti ka yaa sugɔɔɔɔɔɔ yaa gamma biaŋ ma, ama ta yaa sugɔɔɔɔɔɔ anjaŋ wusieke. ⁷ Vuodieke di yalla choti ka gbaliga; u yada anjaŋ u tama anjaŋ u suguru wo kpatuŋ.

⁸ Choti wo kpatuŋ. Ama du yi Nmuŋ wia yinŋi baluku ka nan keŋ kpatu, ta du yi wubaluku gaasi baluŋ ka nan keŋ kpatu, ta du yi sɔɔɔɔ ka nan keŋ kpatu. ⁹ Lele nuŋ, ti sɔɔɔɔ wa bita ta Nmuŋ wia yinŋi baluku piinike gbaŋ di yuori a dagiti bita muŋ. ¹⁰ Ama saŋŋa di keŋ tugi ta Nmuŋ di dagiti a mana, wudieke di benne bita wa nan kpatu.

¹¹ Saŋŋa dieke die n yine buabin die n bala sɔɔɔɔ buabin, ta die yie nyinti sɔɔɔɔ buabin, ta die yile sɔɔɔɔ buabin, ama wana lua naa, n vaa wa balubɔɔɔɔ wia. ¹² Wudieke ti sɔɔɔɔ lele wo yayaa muŋ, ta su sɔɔɔɔ ti ŋaana daansa dige me ta ka yese vuunŋ; ama ti nan keŋ ye he yaaluŋ ma. Wudieke n sɔɔɔɔ lele gie wo yayaa muŋ, ama n nan keŋ sɔɔɔɔ vuunŋ sɔɔɔɔ Nmuŋ di sɔɔɔɔ muŋ vuunŋ die wo.

¹³ Tɔ, yada anjaŋ tama anjaŋ choti, nyinti ataa wa gie benne; ama choti tiaŋ a mana.

Halkasika piini wubalka bɔbra

14 Ni yaaluma choti a tiaŋ jaan mana; ama ta bi yaaluma Nmuŋ Halkasika piini anjaŋ nuŋŋuma, a tiaŋ a mana ni faasi yaaluma piini dieke di yine Nmuŋ wia yinŋi baluku. ² Vuodieke di balala nyɔɔɔɔɔɔ gaasi diekemba u kana ka wumma ta Nmuŋ Halkasika di yi wa wa, u bala yia Nmuŋ daa vuota, dama vuonŋ ka sɔɔɔɔ a chiasɔ, u ŋaana bala lɔɔɔɔ wia Halkasika haguruŋ ma wa. ³ Ama vuodieke di yinŋine bala Nmuŋ wia, bala yia vuota ta sunŋe be ta kpaŋŋisa ba ta yia ba sugɔɔɔɔɔɔ. ⁴ Vuodieke di balala wubalki gaasi dieke u kana ka wumma sunŋe u gbaŋ nyuna; ama vuodieke di yinŋine bala Nmuŋ wia sunŋe Masia didusuruŋa mana.

⁵ N tuŋ yaala ni mana baluma nyɔɔɔɔɔɔ gaasi diekemba ni kana ka wumma, ama a tiaŋ ka n tuŋ yaala ni mana yinŋi baluma Nmuŋ wia muŋ. Vuodieke di yinŋi bala Nmuŋ wia, ka yaa nyuarɔ a tiaŋ vuodieke di balala wubalki gaasi dieke u kana ka wumma, sie vuonŋ bie mi ta nan biagi yinŋi balɔ waha a dagi Masia didusuruŋa an ka sunŋi be. ⁶ N numballi, du yi manŋ keŋ ni jigin a bala wubalki gaasi diekemba n kana ka wumma, bia sunŋin manŋ yia ni? Sie manŋ keŋ a yuori nyindieke di nyuna Nmuŋ jigin a dagi ni, yaa yiaŋ, yaa a yinŋi balɔ Nmuŋ wia a yi ni, yaa daguku a taŋ.

⁷ Du yi nyindiekemba di wone musɔ ba yaa laala di ka tariga a kpaŋ, lala vuosi di baa ba yi a summa a kpaŋ chianŋ? ⁸ Du yi vuodieke wunana kantana di ka muŋŋi wu nuŋŋuma wula, muna baan yi siri anjaŋ tɔŋ? ⁹ Die gbaŋ gbaŋ di su, du yi fu bala yia vuosi anjaŋ jabalki dieke ba kana ka wumma, lala ba baa ba yi a summa wudieke fu balala chianŋ? Di nan di su sɔɔɔɔ bala yia wa bulɔɔɔɔ. ¹⁰ Nyɔɔɔɔɔɔ yiri yiri pam benne dunta ma, ta a mana di yaa a chiasɔ. ¹¹ Ama du yi manŋ ka sɔɔɔɔ jabalki dieke vuonŋ di bala yia muŋ, vuodieke di balala a yia muŋ nan di yi chaanu n jigin ta n diaŋ yi chaanu u jigin. ¹² Ni senne yaalala Halkasika piini wo, ni yaaluma piini dieke di baan sunŋi Masia didusuruŋa mana.

¹³ Vuodieke di balala nyɔɔɔɔɔɔ gaasi diekemba u kana ka wumma, mu u juusɔ wa Nmuŋ a ye piini dieke u baan biagi a daga a chiasɔ. ¹⁴ Du yi manŋ juusɔ Nmuŋ anjaŋ wubalki dieke n kana ka wumma, n haaluŋ juusɔ-nana ama n ka sɔɔɔɔ wudieke n balunana chiasɔ. ¹⁵ Lala manŋ baa yi? N nan juusɔ Nmuŋ anjaŋ n haaluŋ, ta bi juusɔ wa anjaŋ n sunŋanyile; ta chia yia a yi Nmuŋ anjaŋ n haaluŋ; ta bi chia yia anjaŋ n sunŋanyile. ¹⁶ Dama fu bra Nmuŋ ta waasa wa anjaŋ fu haalibu nyuna ma, lala vuodiekemba di kana ka sɔɔɔɔ a chiasɔ di baa ba guti fu a buri Nmuŋ? Du yi ba ka sɔɔɔɔ a chiasɔ, lala ba baa ba summa di fu buri yiwo wusie? ¹⁷ Du yi fu Nmuŋ buri di vuuna gbaŋ, ama ka kaan sunŋi vuonŋ.

¹⁸ N waasa Nmuŋ di n biagi bala wubalki dieke n kana ka wumma a tiaŋ ni wuni mana. ¹⁹ Ama manŋ bie Masia didusuruŋa laguruŋ suŋ, n nan di yaala di n balɔ nuawuŋ anu diekemba di yalla chiasɔ an ka sunŋi n chanchaalŋ, a tiaŋ n baa bala nuawuŋ tuse tuse jabalki dieke n kana ka wumma ma.

²⁰ N numballi, ni daa yilime sɔɔɔɔ ballubɔɔɔɔ, ama biaŋ yiile nuŋ ni summa sɔɔɔɔ ballubɔɔɔɔ, ama ni yilime sɔɔɔɔ nyɔɔɔɔ. ²¹ Di maagya Nmuŋ gbaŋku suŋ di, Nmuŋ baari,

N nan daansi vaa chaanŋ diekemba di balala jabalki gaasi

anŋ ba balɔ wia a yi n vuosi.

Ba nan balɔ a yi ba tuŋbaŋ gaan nyɔɔɔɔɔɔ ma die mana yɔɔɔɔ n vuosi kaan suŋ a yi muŋ.

²² Die wia, wubalki gaasi yiwo Nmuŋ haguruŋ dagiti a yia vuodiekemba di kana ka yi Masia yada wa, daa vuodiekemba di yine wo yada wa. Ama Nmuŋ wia yinŋi baluku yiwo dagiti a yi yada tielin, daa vuodiekemba di kana ka yi Masia yada wa.

²³ Du yi Masia didusuruŋa mana di laguŋ taŋ, ta vuonŋ mana di bala jabalki gaasi diekemba ba kana ka wumma, ta vuodiekemba di kana ka yi Masia didusuruŋa yaa vuodiekemba di kana ka sɔɔɔɔ a wia di keŋ juu, ba kaan balɔ di ni juo yuŋyaati? ²⁴ Ama du yi ta Masia didusuruŋa di laguŋ taŋ, ta tuose Nmuŋ wia a yinŋi bala yia taŋ ta vuodiekemba di kana ka yi Masia didusuruŋa yaa vuodiekemba di kana ka sɔɔɔɔ a wia di

keij juu, ba nan miijji di ba yiwo tuntumbiati tielin yaa gamma wudieke ba wunna wa ta dii ba gban gban saryia. ²⁵ Ta yuori bal wudieke di benne ba suguti ma, ta suoj gbigiri a biri Njmuj ta baari di, "Wusie, Njmuj seij bie ni jigin."

Masia didusurij di muna ba jlama Njmuj dene

²⁶ N numballi, n balku gie chian? Du yi ni keij lagisi tan di ni jlama Njmuj, ta wunyi njaan yaa wa yuli, ta wunyi dian dagij, ta wunyi dian wudieke Njmuj di yuorine a dagi wa, ta wunyi dian wubalki gaasi diekemba u kana ka wumma, ta wunyi dian di biagi bala wubalki gaasi diekemba u kana ka wumma a chias, ni yime genhe mana sie dieke di muna a sunjime Masia didusurij. ²⁷ Du yi ba yaala ba bal wubalki gaasi diekemba ba kana ka wumma ba daa tian vuosi bale yaa bataa, ba baluma wunyi wunyi, ta vuoj dian bemme mi a daga a chias kaani kaani. ²⁸ Ama du yi ta vuodieke di baanj biagi a dagi a chias di wori, die nuj vuodieke di balala wubalki gaasi diekemba u kana ka wumma tari ta baluma yuma u nyuna ma anjan Njmuj. ²⁹ Ni vaa naazuaij bale yaa bataa baluma Njmuj waha, ta vuotialkaha juma wudiekemba ba balala wa. ³⁰ Ama du yi ta vuoj di kalt ni suj ta Njmuj di yuori u waha a dagi wa, ta u yaala u yinji bal Njmuj waha, vuodieke di balala wa tari. ³¹ Ni mana nan biagi yinji bal Njmuj waha wunyi wunyi an ka yi vuoj mana buguri an ka kpanjiisi vuoj mana. ³² Vuodieke di yalla piini dieke di yine Njmuj waha yinji balku nan biagi yigi u gban a chisi u sanja, ³³ dama Njmuj ka wa ti di ti yime waha tora tora, ama u wa ti di ti bemme somm.

Die di mu di summa sanja dieke Njmuj vuosi di keij lagij. ³⁴ Hcguba mu ba muu ba nua somm Masia didusurij lagimuj jigin, ama ba mu ba suoj ba gban tujgban ta wumma siba Njmuj miraha di daguna die wo. ³⁵ Du yi ba yaala ba summa wuj, ba piast ba chulij tige me, dama ka yiwo viivi di hcgu bal waha Masia didusurij lagimuj jigin.

³⁶ Njmuj waha gie die ka wolin piili wo ni jigin, yaa daa ni nyuna ma jigin ka keij tugi. ³⁷ Vuodieke di siba di u yiwo Njmuj naazua yaa u yaa Halukaska piini, u summa a baari wudieke n maagunana yia ni naa yiwo ti Yomutiej mira muj. ³⁸ Ama vuodieke di zeti waha gie, ni gban daa tuosime u waha.

³⁹ Die waha n numballi, ni yaaluma Njmuj waha yinji balku anjan nujumina, ama ni da kaguma vuodiekemba di yaala wubalki gaasi diekemba ba kana ka wumma balij. ⁴⁰ Ni yime wuj mana vluuj vluuj an a dia tan.

Masia kuj hagij waha

¹⁵ N numballi, n yaala n tuisi ni muj yaa gamma wuvuna dieke die n muulna a yi ni wa, ta ni tuo a miijji pggulha wa. ² Du yi ni miijji pggulaha ni nan ye gbatitaanij, daa die ni yadaka nan yi yori.

³ Wudieke n tuone wo kanij man nagij a yi ni wa, ta ka yine wukpuj a tian wuj mana; di Masia die tuo wo tuij wublayiirij kuj a kpi, siba di maaguna Njmuj gban ma dene wo; ⁴ di die ba guu wo muj, ta u hagi kumbu me ka daraa ataa daraan siba di maaguna Njmuj gbanju ma dene wo, ⁵ ta die nyuj Piita jigin, ta ka kuanj chaan u bi nyuj u tuntuntij ban anjan bale wo jigin. ⁶ Ka kuanj chaan die u nyuj bunij u didusurij di tianna vuosi kobisi-nu wa jigin, batan pam ye bie ba misu ma ta batan dian di kpi. ⁷ Naa kuanj chaan die u nyuj Jemisi jigin, ta die keij nyuj u tuntuntiba mana jigin.

⁸ Ka kuanj kuanj die u keij nyuj n gban n jigin, manij vuodieke die di sina siba n daan ka tugya ta ba muru muj wa. ⁹ Masia tuntuntiba mana ma manij n yine vuodieke di wiaruna ba kuanj, ta die ka mu di ba wasi-ma muj Masia tuntuntu, dama die n vaa Masia didusurij di dii wahala pam. ¹⁰ Ama Njmuj die chiguma muj zokuj ta sunji muj manij yi vuodieke n yine jinne naa, ta die u yuna muj sunji dieke wo di ka yi yori. Dama n njunti wa nij a tuj a tian tuntuntu banij ba mana, ama di ka yi manij n tuna naa, ama Njmuj sunji dieke die di benne n ma wa tuna die. ¹¹ Du yi manij yaa banij ba muulnana waha, wubalijka ti mana di muula, ta kanij ni yi yada wa.

Yaa gamma kuj hagij waha

¹² Du yi ti muula di Masia die hagi kuj me, lala ni batan di baari di kunti ka daansi hagi kuj me? ¹³ Du yi kunti di kaan daansi hagi kuj me, die nuj Masia gban die ka hagiya kuj me. ¹⁴ Ta du yi Masia die di ka hagi kuj me, die nuj ti wo wuj a baanj muuli a yi ni, ta ni dian di wo wuj a baanj tuo dii. ¹⁵ A bi guti, ti bi chiba waha a yia Njmuj dama ti baari di u suguruna Masia a nyuj kuj me, ama du yi kuj hagij di wori die nuj die u ka suguri wa a nyuj kuj me. ¹⁶ Du yi wusie di kunti di ka haga kuj me, die nuj Njmuj die ka suguri Masia a nyuj kuj me. ¹⁷ Du yi Masia di ka hagi kuj me, die nuj ni yadaka yiwo yori, ta ni tuntumbiati ye bie ni ma.

¹⁸ Ta ka nan bi dagi di vuodiekemba die di yine Masia yada wa ta kpi wo baya muj. ¹⁹ Ti yine Masia yada wa, du yi ka yaa nyuar tujgbanja gie berij nyuna ma, die nuj ti waha tuj nan di yaa zokuj a tian vuoj mana.

²⁰ Ama ka yiwo wusie di Njmuj die seij suguri wa a nyuj kuj me muj. Wunuj Masia yiwo vuodieke die di wolin hagi kuj me, ta ka dagi di vuodiekemba die di kpine gban nan daansi hagi kuj me. ²¹ Vuota die yaa

kuŋ a keŋ tuŋgbanŋka gie me; die gban gban vuota di bi yaa kuŋ hagur a keŋ. ²² Dama Adami wla ta vuota mana di kpie, die gban gban Masia wla vuota nan hagu kuŋ me. ²³ Vuon mana yaa u kuŋ hagur sanŋa muŋ; Masia die woliŋ hagu, ta vuodiekemba di yine u vuosisi nan daansi hagu u kenin daraan. ²⁴ Ka kuŋ chaan kpatuŋ nan keŋ, Masia nan daansi a nyanŋu ŋmuŋsikpeŋ naara anan yikotielin anan haguŋtielin, ta nagi naaru a yi u Chokŋ Nmuŋ nuusi me. ²⁵ Masia nan daansi yi naan a ga tugi sanŋa dieke Nmuŋ di bala u nyanŋu u dataasi mana a nagi ba yi u nuusi me. ²⁶ Dataan dieke Nmuŋ di bala u wiaru kuŋ a chuusi yine kuŋ. ²⁷ Di maagya Nmuŋ gbanŋku suŋ di, “U nan nagi jaan mana a yi u nuusi me”, ama ka ka dagu siba Nmuŋ gban gutu wa jaan mana wa ma, dama wunur Nmuŋ bala u nagi jaan mana a yi Masia nuusi me. ²⁸ Ta jaan mana di keŋ a bie Masia nuusi me sanŋa dieke wo, u gban u nan daansi bie Nmuŋ nuusi me, vuodieke di yine ta nyinti mana di bie u nuusi me wo; ta Nmuŋ di su jaan mana.

²⁹ Du yi kunti di ka haga kuŋ me, bia wla vuosi batan di ziele vuodiekemba di kpine nan ma a sia Nmuŋ nyaabu? Du yi kunti di ka haga, bia wla ba yie die?

³⁰ Du yi kunti di ka haga kuŋ me, bia yine ta tunuŋ ti juo wukpuma ma sanŋa mana? ³¹ N numballi, n tuole kuŋ daan mana muŋ! N yaa nyuunur nuguŋ ni ma anan ni taasina anan Yisa Masia ti Yomutien wo, naa wla man bala die. ³² Du yi wudiekemba Efesusi tuŋ vuosisi die yine muŋ an ka su siba n waga anan domblati naa, bia nyuaru man nan ye anan n waga anan ba wa du yi kunti di ka haga kuŋ me? Du yi di kunti di ka haga kuŋ me die nuŋ, “Ni vaa ti dime ta nyume, ta summa a baaru sorin ti nan kpi.”

³³ Ni da vaa vuon gaan ni. Du yi vuovuna anan vuoblati di laguruŋ chuŋ, ka chuusa vuovunaha berin muŋ. ³⁴ Ni yinŋi ye yan ta vaa ni tumblati. Ni batan ka siba Nmuŋ, die wla man maaga naa di n yi ni viivi.

Nyungbanuŋ di bala ka su dene kuŋ hagur kuŋ chaan

³⁵ Vuon nan plasi di, “Lala kunti di baa ka hagu kuŋ me? Ba nyungbanuŋ baa ka summa lala?” ³⁶ Gaamu wa gie, du yi fu keŋ buru jaan tuŋgban ma ka ka nyuune ntaala ka huuga. ³⁷ Fu keŋ bura, daa tuŋka gban gban fu ŋaan nagi a buru, ama ka bie fu ŋaan nagi a buru siba zaa yaa jadieke mana. ³⁸ Ama Nmuŋ nan vaa bini mi nyuunur ta su siba u yaala ka summa die, ta bin mana yaa ka tuŋ di sina die.

³⁹ Nyungbanuŋ mana ka yi bunyu, vuota yaa nyungbanuŋ balmuŋ, ta dŋuŋsi yaa nyungbanuŋ balmuŋ, ta nembisi dan di yaa nyungbanuŋ balmuŋ, ta zaasuŋ dan di yaa nyungbanuŋ balmuŋ.

⁴⁰ Nmuŋ sikpeŋ nyinti yaa a nyungbanuŋ ta tuŋgbanuŋ nyinti dan di yaa a nyungbanuŋ. Nmuŋsikpeŋ nyin-

ti yaa a tuan vunuŋ ta tuŋgbanuŋ ŋan nyinti dan di yaa a tuan vunuŋ. ⁴¹ Nmuŋni yaa ka tuan chaanuŋ, ta chuku dan di yaa ka tuan chaanuŋ, ta chuŋmarisiŋ dan di yaa a tuan chaanuŋ. Ta chuŋmarisiŋ suŋ a mana di yaa chaanuŋ tra tra.

⁴² Die di vaa di summa kunti di keŋ hagu kuŋ me. Vuota nyungbanuŋ ŋaan kpie muŋ, ta ba guohe, ama a hagu kuŋ me a nan tarigu, dama ka kaan daansi kpi. ⁴³ Ba ka guo ti anan vunuŋ, ama ti nan keŋ hagu anan vunuŋ, ba bi ka guo ti anan haguŋ, ama ti nan keŋ hagu anan haguŋ. ⁴⁴ Ba guo ti anan tuŋgbanuŋka gie nyungbanuŋ muŋ, ama ti keŋ hagu ti nan ye nyungbanuŋ dieke di yine Haalbu nyungbanuŋ. Nyungbanuŋ dieke di yine tuŋgbanuŋka gie nyungbanuŋ beri muŋ ta nyungbanuŋ dieke di yine Haalbu nyungbanuŋ dan di beri. ⁴⁵ Dama di maagya Nmuŋ gbanŋku suŋ di, “Bumbuŋan vuon Adami die yiwo vuota”; ama vuodieke di kenne kuaka yiwo Haal dieke di yna ti miivoli wo. ⁴⁶ Daa nyungbanuŋ dieke di yine Haalbu die wolinne keŋ, tuŋgbanuŋka gie nyungbanuŋ die wolinne keŋ, ta ka kuŋ chaan ta Haalbu tuan di keŋ. ⁴⁷ Bumbuŋan vuoke die nyuŋ wa tantu ma, ta vuodieke di diisine bule wo di nyuŋ ŋmuŋsikpeŋ. ⁴⁸ Vuodiekemba di yine tuŋgbanuŋka gie sutu su siba vuodieke di nyuna tantu ma muŋ, ta vuodiekemba di yine arizanna sutu di su siba vuodieke di nyuna arizanna ma wa. ⁴⁹ Ta ti mana nyungbanuŋ di nasina Adami vuodieke die nyuna tantu ma wa, die gban gban daan kaan ti arizanna nyungbanuŋ nan su siba Masia nyungbanuŋ.

⁵⁰ N numballi, n bala ni di nyungbanuŋ dieke di yine nŋan anan zuŋ kaan biagu juu Nmuŋ naaru ma; ta nyungbanuŋ dieke di huuguna kaan biagu ye miivoli dieke di wone kpatuŋ.

⁵¹ N yaala n balu ni wulbburukuŋ gie muŋ, ti batan nan kpi, ta ti batan dan nan di bie ba musu ma; ama ti mana nan tarigu. ⁵² Dinuŋ daaru mi kantan di kuŋ, ti mana nan tarigu bunyu lagu lagu siba ninkamuŋ. Kantana di kuŋ, kunti nan hagu kuŋ me anan nyungbanuŋ dieke di kana kaan kpi, ta tunuŋ vuodiekemba di benne ti miivoli mi dinuŋ daaru mi wo, nyungbanuŋ nan tarigu. ⁵³ Di yiwo talasi di nyungbanuŋ dieke di huugunana keŋ tarigu nyungbanuŋ dieke di kana ka huuga, ta nyungbanuŋ dieke di kpinene keŋ tarigu a yi nyungbanuŋ dieke di kana ka kpiye. ⁵⁴ Die wla naa di keŋ yi, ta nyungbanuŋ dieke di huugunana di keŋ tarigu a yi nyungbanuŋ dieke di kana ka huuga, ta nyungbanuŋ dieke di kpinene keŋ tarigu a yi nyungbanuŋ dieke di kana ka kpiye, sanŋa mi wudieke di maaguna Nmuŋ gbanŋku suŋ nan suuli, di, “U nyanŋu wa kuŋ a kpatu.” Di bi maagu di,

⁵⁵ “Kuŋ sia fu nyanŋuku di beri buba?”

Kuŋ, lala fu baa fu yi a nagi ti yi wahala ma buba?”

⁵⁶ Bian vasa kuŋ di ŋaan yla ti wahala, ta bian di yese ka haguŋ a nyuna miraha ma. ⁵⁷ Ama ti waasa Nmuŋ anan u yna ti nyanŋuŋ ti Yomutien Yisa Masia ma.

⁵⁸ Die wla n numballi, ni mureti zie keij keij ta daa vaa jaan vuari ni a nyti Masia kuan dusi ma. Ni nagt ni gban a tuma ti Yomutien tuuma sanja mana, dama ni sba a baari tuuma diekempa ni tunna a yia ti Yomutien wo, kaan daansi nan yori.

Ligire chiasu wla

16 Lele, n yaala n dagi ni yaa gamma ligire dieke ni chiasuna di ni sunji Nmuti vuodiekempa di benne Judia ma wa wla, n yaala ni yime sba n daguna Masia didusuri diekempa di benne Galasia tu ma mui. ² Alasiri daan mana, vuon mana vuari ligire u baan biagi dene a nyti u tunna a ye ligire dieke wo a duan, amu man keij keij ni kaan bi chiasu buba. ³ Man keij keij n nan maagi gbanu a tu vuodiekempa ni vuari an ba yaa ni piinisi a ga Jerusalemi. ⁴ Du yi di mu di n ga n gban, die nuni ti nan lagisi ga.

Poli die di sanna di u yi wudieke

⁵ N sanja di n daagi Masedonia tungban ma; ta a kuan chaan n nan keij ni jigij a kaagi ni, dama di mu di n ga Masedonia tungban ma. ⁶ Fu zi n nan di bie ni jigij daraa ale yaa n nan wari ni jigij wuyaalka gie mana; ta ni nan keij sunji mui an n tuan ga jigidieke n yaala n ga. ⁷ N ka yaala di n keij kaagi ni daraa nuna ta tuan ga, ama du yi ti Yomutien di yi sien, n nan yuasi ni jigij.

⁸ N nan wari Efesusi gie a ga tugi Pentikosi duuga sanja, ⁹ dama sien yuori yi mui mui di n mureti tu Masia tuumaha, ama dataasi pam dian benne.

¹⁰ Du yi Timoti di keij keij ni kpani ni gban a mureti tuo wo chaanti, dama u gban u tuma ti Yomutien tuumaha sba n tunna die. ¹¹ Ni summa di vuon keij daansi wa yori, ama ni sunji wo ta vaa an u nyti ni

jigij anan sugufalun amu u nan viiri keij n jigij, dama n daansa wa anan ti numballi sien me.

¹² Yaa gamma ti numba Apolosi, n juusa wa di wunni anan ti numballi keij kaagi ni, ama u ka yaala u keij lele gie, ama u keij ye sien u nan keij.

Yaa gamma kpaamun anan waasu wla

¹³ Ni gbara ta mureti zie keij keij ni yadaka ma, ta yal-luma dembisi anan haguun. ¹⁴ Yime jaan mana anan choti.

¹⁵ Ni wun sba Sitifanasi anan u den, die ba yine vuodiekempa di wolinne yi Masia yada Akaya tungban ma, ta die nagt ba gban a tuma yia Nmuti vuosi. N juusa ni n numballi, ¹⁶ di ni saagi a yuma vuosi gie chanchaalun anan vuodiekempa mana di gutna ba ma a tuma pam a yia Nmuti vuosi.

¹⁷ N sun fialya mui anan Sitefanatusi anan Fotunatusi anan Akayisi keni wla, dama die ni wone n jigiri, die n yaa wa suguchusuri, ama ba kenne wo n bi wo suguchusuri. ¹⁸ Die ba kpani ni sba die ba kpani ni die wo, ni yuma vuosi gie chanchaalun julma.

¹⁹ Masia didusuri diekempa di benne Asia tungban mana waasa ni. Akuyila anan Pisisila Masia didusuriba di lagisuna jama Nmuti ba tigiri me wo waasa ni vunu ti Yomutien saan ma. ²⁰ Ti numballi mana di benne giena waasa ni.

Ni waasi tuan vunu vunu.

²¹ Manun Poli maaguna waastu gie giena anan n nuun.

²² Vuodieke mana di kana ka cho ti Yomutien, kaati bie u ma!

Maranata; ka chian yiwo, "Ti Yomutien, keij."

²³ Ti Yomutien Yisa sunji ni.

²⁴ N cho ni mana anan wusie Yisa Masia saan ma.

2 Korinti Vuosi

1 Manuj Pöoli vuodieke Nmutj di vuarlina di n yi Yisa Masia tuntuntu anaj ti n umbua Timoti maagunana gbanju gie, a yla nuntj Nmutj vuodiekemba di benne Korinti tuj ma anaj Nmutj vuodiekemba di benne Akaya tujgbanj mana.

² Tl Chököj Nmutj anaj ti Yömutienj Yisa Masia sunjji ni ta bi yi ni suguduaguj.

Pöoli die di waastna Nmutj dene

³ Ni vaa ti waast Nmutj, vuodieke di yine ti Yömutienj Yisa Masia Chököj wa, ta bi yi vuodieke di chugunana ti zööluj pam wa ta ti sunjji mana di nyuna u jigiri. ⁴ U sunjje ti muj ti wumugisike me, amu ti nan biagi a sunjji vuodiekemba di benne wumugisike yiri yiri me wo anaj sunjji dieke ti tuone a nyuj wuntj Nmutj jigiri. ⁵ Tl wahala diile Masia wla di dala die wo, die gbanj gbanj ti sunjji nan di dala wuntj Masia wla. ⁶ Du yi ti die wahala, di yiwo ni sunjji anaj ni gbatitaantj wla. Du yi ti ye sunjji, di yiwo ni wla, di ti sunjji ni, ta ni gbanj ni ye suguru ta biagi a dii wahala siba ti dine dene wo. ⁷ Die wla, ti ka chuga nmaamuj ni wla, dama ti siba a baari ni dine wahala siba ti dine die wo, die gbanj gbanj ni nan di yese sunjji siba ti yesinene die wo.

⁸ Tl numballi, ti yaala ti balu ni muj yaa gamma wahala dieke ti dine Asia tujgbanj ma. Die wahalka die faast dala muj a tuaj ti haguuj ta die ti bi wo tama di ti nan di bie ti miivoli me, ⁹ ta die yile di ti baa ti kpi muj. Naa die yiye muj di ka dagu ti di ti daa yalluma tama ti gbanj gbanj ti ma, ama ti naguma ti yada a yi Nmutj nyuna ma ma, vuodieke di sugunana kunti a nyuna kuj me wo. ¹⁰ Wuntj die u gbatina ti a nyuj kuj daampöy ma, ta u nan bi a gbatu ti a taanj; ti yaa wa tama u ma ta siba di u nan di gbata ti sanja mana muj. ¹¹ Ni sunjji ti anaj Nmutj juustuj, amu Nmutj nan tuo vuosi pam di juustunana a yla ti wa juustuj, ta nan sunjji ti, aj vuosi pam nan waast wa ti wla.

Yaa gamma Pöoli sunsamuj taruj wla

¹² Wudieke ti yalla kuule yiwo naa: di ti biagi bala di wudieke mana ti yine tujgbanjka gie me die ti yiye muj anaj nmutjchigula anaj sugujaluj dieke di nyunna Nmutj jigij, die die di faast yi sanja dieke ti bene ni jigiri. Nmutj sunjji wla die vana ti beri die wo daa vuota ylanj. ¹³ Tl maaga wudieke ni baarj biagi a karuj ta

siba a chasti a yla ni, ama ta yaa tama di ni nan kenj siba ha vuntj, ¹⁴ siba ni wone siba ti waha bita die wo, di ni nan kenj a siba a mana ta kuule ti wla siba ti gbanj ti bala ti kuule ni wla wa daa dieke ti Yömutienj Yisa Masia di bala u kenj wo.

¹⁵ Die n wöj siba naa wla ta die sanj di n yinjji kenj kaagu ni, amu ni nan ye sunjji bule. ¹⁶ Dama die n sanja muj di n kenj kaagu ni manj kenj tuaj gara Masedonia tujgbanj ma, ta bi kenj a kaagu ni manj kenj yinjji kienj, aj ni sunjji muj aj n ga Judia tujgbanj ma. ¹⁷ Die n sunjanjaha die yiwo laaluj? Yaa wudieke die n sana di n yiwo die yiwo siba tujgbanjka gie vuosi di naana bala di, "Wa, wa" ta kuaj chaarj ba bi bala di, "Aayl, aayl" die wo? ¹⁸ Ama Nmutj vuodieke di yine wusietienj wo yiwo n daansatienj, di nua dieke die n yi ni wa ka yi "Wa" anaj "Aayl." ¹⁹ Dama Yisa Masia vuodieke di yine Nmutj Bua, vuodieke manuj anaj Salasi anaj Timoti die di muuli u wla a yi ni wa, u ka bala di, "Wa" ta yinjji bala di, "Aayl", ama u ma jaarj mana yiwo "Wa." ²⁰ Dama u yine "Wa" Nmutj nua mana ma. Naa wla ti bala di, "Wusie" Yisa Masia ma, amu Nmutj ye buruj. ²¹ Nmutj die vuarlina ti anaj ni di ti tumma tuuma, ta u mujji a zienj tunuj Masia ma, ²² wuntj u magulna tunuj di ti yiwo u suti, ta u wolinj yi u Halikasika ti sugiti ma aj ka dagu di u nan kenj yi ti wudieke mana u yuna nuarj di u nan yi ti wa.

²³ Nmutj yine n daansatienj di wudieke die di yine ta manj ka kenj Korinti ni jigij yiwo die n ka yaala n datu ni tibunj wla. ²⁴ Tl kaarj biagi a mugisi ni ta dagu ni ni mu-na ni yi yada die, dama ti siba di ni yaa yada ta mujji zie vuntj, ama ti tuma anaj ni di ti dagu ni, ni baarj yi die ta yalluma sugufaluj.

2 N sanja muj di n kaarj bi yinjji kenj ni jigij a yi ni sunj chuusi. ² Dama du yi manj chuusi ni sunj, muna bala u tualu a yi muj sugufaluj? Daa nuntj? ³ Naa wla die manj maagi gbanuj dama die n ka yaala n kenj aj vuodiekemba di tunna mu ba yuma muj sugufaluku, chuusi n sunj. Dama n yaa tama di n sugufaluj yiwo ni gbanj gbanj ni sugufaluj muj. ⁴ Die n maagi gbanju a yi ni muj anaj sugichuustuj pam anaj nuntant; di ka su siba di n yaala ni sunj chuusi muj ama die n yaala ni summa n faastna cho ni dene.

Vuodieke di yine bjarj naachaala wla

⁵ Du yi ni wonyl di yi wulj ta n surj di chuusti, u ka yi a chuusti wa n nyuna ma, ama u yi chuusti wa ni mana mury, du yi u ka chuusti ni mana ama ni jusu, n bala die dama n ka yaala n faasi nagl nyrjmina ananj wa wa wla. ⁶ Ni mana die lagrya mry a datl u tbrj die wla di mu. ⁷ Ama lele di mu mry di ni nagl chaa wa ta kparjisi wa, amu u kaanj di yaa sugichuustj pam ta nan. ⁸ N jusu ni, ni vaa u summa di ni serj cho wo mry. ⁹ Wudieke wla die n maaguna ni gbanjku gie yiwo naa, die n yaala n magisi ni mry a ye di ni tuose n nuarj jaanj mana ma mry? ¹⁰ Du yi ni nagl vuorj tumblati a chaa wa, n gbanj n nagl a chaa wa mry, du yi vuoke di yi wudieke di mu di n nagl chaa, n nagl chaa wa mry ni wla Masia nyrjja, ¹¹ amu Sitaani da yesime sienj a gaanj ti, dama ti siba u sieti di suna die mry.

Tirosi tynjgbanj wla

¹² Die n gana a tugl Tirosi tynjgbanj ma wa di n muult Yisa wvunaha die manj mryj di Nymry yuori wa u tuuma sienj mi mry a yl mry. ¹³ Ama die di faasi mugisi mry mry die n kana ka ye n numbuu Tatusi mi wo wla. Die wla, manj taanj vuosi mi, ta tianj ga Masedonia tynjgbanj ma.

Masia di yunana ti nyanjryj dene

¹⁴ Ti mu ti burma Nymry, dama ti taasuna ananj Masia wa wla die vana ti nyanjja jaanj mana ma. Nymry vuarna ti di ti yuori Masia dagl jiginj mana; ta u wvunaha sbrj su siba tulaari dieke nyuugry di faasuna vuna ta nyuugl jiginj die wo. ¹⁵ Dama ti su siba tulaari dieke nyuugl di vuna Masia di naguna ti a yl Nymry, ta nyuuglbu di juo vuodiekemba di yesinene gbatitaanj ananj vuodiekemba di kana ka yese gbatitaanj ma. ¹⁶ Vuodiekemba di kana ka yese gbatitaanjku nry jiginj, ti su siba nyuugl dieke di yalla kunj a kienj, ama vuodiekemba di yesinene gbatitaanjku nry jiginj, ti su siba nyuugl dieke di yalla miivoli a kienj. Vuorj wori a baanj biagi tynj tuumaha gie. ¹⁷ Ti ka su siba vuodiekemba di naguna Nymry waha a burj nyurj dilehe, ama tunj nry ti bala wusie dama wunry Nymry tunna ti; die wla ti bie u nyrjja, ta muula u waha Yisa yiko me.

Yaa gamma Nymry nuahaalry wla

3 Naa bi dagl mry di ti daga ti gbanj mry? Di yiwo talasi di vuorj maagi ti siara gbanjti a yl ni? Yaa ti tuo ti siara gbanjti ni jiginj siba vuosi batanj di yinene wo mry? Aayl. ² Nunry ni yine ti siara gbanjry ta marj ti sugiti ma di vuorj mana karj a summa. ³ Di bie wo yaalry ma di nunry ni yine Masia gbanjku mi ta u maagi a tynj ti ananj ka, di ka yi gbanj dieke vuota di

maaguna ananj jamaakry nyaanj a dusi tanteelikinj me, ama Masia die maaguna ha ananj miivolitiej Nabidie Nymry Halikasika vuota sugiti ma.

⁴ Wudieke wla n bala naa, yiwo ti yaa wa kpaadensinj Nymry nyrjja Masia surjryj wla. ⁵ Ti ka daga ti gbanj di ti nan biagi yi wulj ananj ti gbanj gbanj ti hagurj, ama Nymry surjryj wla ti biagi tuma tuumaha. ⁶ Wunry u vana ti mu ananj u nuahaalku waha tuuma; ta nuahaalku ka yi Mosisi mry diekemba die u maaguna wa, di yiwo Halikasika suti. Mraha die yaa wa kunj a kienj ama Nymry Halikasika yla ti miivoli dieke di wone kpatry.

Nuahaalku chaanry wla

⁷ Sarjja dieke Nymry die di maaguna u mraha a diisi tanteelikiri me wo, sarjka mi die u chuulikperjkrj die suorj a vaa Mosisi nine di chaanj; chaanjku wla Izara vuosisi die ka biagi a daansa wunry Mosisi nine chaanj ananj ka chaanjku di banana mana. Du yi mry dieke di yalla kunj a kienj wo di kerj ananj chuulikperjkrj, ⁸ die nry Halikasika tuuma sienj nry nan faasi dala pam a tianj die. ⁹ Du yi mry dieke di daguna vuosi di ba yaa biabu die di kerj ananj chuulikperjkrj, Nymry Halikasika tuuma sie dieke di vana vuosi di burj vuovunaha Nymry nyrjja nan di beri ananj chuulikperjkrj a faasi tianj die. ¹⁰ Wusie, mraha die di kerj waarj ka chuulikperjkrj dama chuulikperjkrj dieke di tianna ka kenne. ¹¹ Du yi ta mry dieke di tianj gara die di kerj ananj chuulikperjkrj, die nry Halikasika tuuma sie dieke di bala ka bemme yaa gamma haahuu wo nan di yaa chuulikperjkrj a faasi tianj die.

¹² Tama ka gie wla ti faasi yaa sikiminj dene. ¹³ Ama tunj nry ti ka su siba Mosisi, die di njaana naga garj a ligi u nine ta ka yaala Izara vuosi ye chuuli dieke di benne u nine chaanj ta tianj gara wa. ¹⁴ Ama ba surjanyile die ka yuoriye; sarjja dieke ba kerj karj Nymry nuakuuri gbanjku, di njaanj su siba garjku ye ligi wo ba surjanyile a kerj tugl jinne. Garjku njaanj vuari mry di yi vuorj di nagl u gbanj a taasi ananj Masia nyuna ma. ¹⁵ A kerj tugl jinne ba kerj karj Mosisi mraha, garjku njaanj ligi ba sugiti mry. ¹⁶ Ama du yi vuorj di yinjri a du ti Yomutiej, garjku njaanj vuari mry. ¹⁷ Ta lele ti Yomutiej wo yine Halikasika, ta jigidieke ti Yomutiej Halikasika di bene, durjry berij beri mry. ¹⁸ Die wla tunj nry garjku ka bi ligi ti nine, ta ti mana di yese ti Yomutiej di yalla chuulikperjkrj pam dene, ta a targi ti ta ti niasa wa, ta ti chuulij bi guta sarjja mana, ta chuuliku di nyuna wunry ti Yomutiej vuodieke di yine Halikasika jiginj.

Nyindiekemba di yalla nyuar̄t ta bie kpaga ma dene

Yada wla

4 N̄m̄ɔj ʒɔʒɔlɔnɔɔgɔɔla wla u naɔi tuumaha gie a yi ti nuusi me, die wla ti ka chɔga ŋmaam̄ɔj. 2 Die wla ti zeti lum̄ɔj ma tuuma an̄aɔj tumbiat̄i diekemba di yalla viivi a kien̄ wo, ta tuma ta ka lɔbura vuosisi, ta ti ka tart̄ga N̄m̄ɔj wlaaha di ti gaama vuosi, ama ti gban̄ ti bie wo N̄m̄ɔj n̄ɔɔŋa ta muula u wlaaha yaal̄ɔj ma an̄aɔj wusie, di vuon̄ da yalluma sun̄anyilibiat̄i yaa gamma ti tuuma ma. 3 Die wla, du yi N̄m̄ɔj wuvunaha di lɔbur̄i, di lɔbur̄i wa vuodiekemba di faasina bla ta kpie jigin̄ nyuna ma m̄ɔj. 4 Ba ka yi Yisa yada dama Sitaani vuodieke tɔɔgban̄ka gie vuosi di juanna ligi wo ba sun̄anyile m̄ɔj. Wun̄ɔj u ligine ba nine di ba daa yesime chaan̄ku di kenne ba jigiri. Chaan̄ku nyɔj wa wuvun̄ dieke di daguna Masia chuulin̄ wa jigin̄; wun̄ɔj u yine N̄m̄ɔj n̄ias̄ɔj dee dee. 5 Ti ka muula wlaaha yaa gamma ti ma, ama ti muula yaa gamma Yisa Masia ma m̄ɔj, wun̄ɔj u yine ti ʒɔmutien̄ wo, ama ta daga di tun̄ɔj ti yiwo u tuntunt̄ɔj a yi ni, u saan̄ wla. 6 N̄m̄ɔj die di bal̄ kur̄ɔj ma wa di, "Chaan̄ɔj chaan̄ lum̄ɔj ma", wun̄ɔj u vana chaan̄ku di chaan̄ ti suḡiti ma, di ti sum̄ma u chuulikpen̄kpūɔj di s̄ina die; kan̄ɔj chuulikpen̄kpūɔj chaannana Yisa Masia nine me.

7 Ama tun̄ɔj vuodiekemba di yalla nyindiekemba di yalla nyuar̄t gie su s̄iba tɔɔɔɔɔj kpaga, di a daḡi di haḡr̄i dieke di t̄anna haḡr̄ɔj mana yiwo N̄m̄ɔj sut̄i ama daa tun̄ɔj. 8 Ti die wahala pam san̄ŋa mana, ama a ka nyan̄ŋa ti; san̄ŋa a tan̄ ti n̄aan̄ ka s̄iba ti baan̄ yi die, ama ti n̄aan̄ yaa wa tama, 9 ba mugise ti m̄ɔj, ama N̄m̄ɔj ka vasa ti, ba n̄aan̄ naɔi ti taana ama ba ka biaḡi kua ti. 10 Wlaaha gie ti yesinene daḡɔɔa di ti saaga san̄ŋa mana m̄ɔj di ti kpi kun̄ dieke chanchaan̄ Yisa di kpine amu vuosi nan ye ta sum̄ma di ti yaa wa u miivoli mi. 11 Ti yene bie ti m̄ɔsi ma naa ti bie wo kun̄ nuusi me Yisa wla, amu u miivoli dieke di benne ti nyɔɔɔgban̄ɔj dieke di balla ka keɔj kpi wo keɔj nyɔj yaal̄ɔj ma. 12 Naa daḡɔɔa di kun̄ yigi wo ti nuusi a yall̄, di n̄un̄ɔj ni ye miivoli haal̄ɔj.

13 Di maaḡɔɔa N̄m̄ɔj gban̄ku sun̄ɔj di, "N̄ yalla yada wla man̄ bal̄ wla", ti gban̄ ti yaa wa Halukas̄i dieke di vana vuoke mi di yi yada wa, die wla ti gban̄ di yi yada ta bala naa. 14 Dama ti s̄iba di N̄m̄ɔj die suḡr̄i wa ti ʒɔmutien̄ Yisa Masia a nyɔj kun̄ me, wun̄ɔj u nan daansi suḡr̄i tun̄ɔj an̄aɔj n̄un̄ɔj vuodiekemba di dina Masia wa kun̄ me, a yaa ti keɔj u jigin̄. 15 Wlaaha mana beri m̄ɔj di a sun̄ŋi ni, du yi vuosi di yine N̄m̄ɔj ʒɔʒɔlɔnɔɔɔgɔɔlaha yada di keɔj dala ta guta, an̄waas̄i dieke N̄m̄ɔj di bala u tuo a nyɔj ba jigin̄ nan faasi dala, amu u nan ye jul̄ma.

16 Naa wla ti yaa wa tama ta gbal̄ga; an̄aɔj ti kur̄unana ta ti nyɔɔɔgban̄ɔj di gbal̄ga naa, ama N̄m̄ɔj yla ti haal̄ti haḡr̄ɔj daan̄ mana m̄ɔj. 17 Die wla, wahala bita dieke ti dinene ta kaan̄ yuasi wa, nan di yaa suḡf̄ial̄ti dieke di dala ta wo kpat̄ɔj a yi ti, ta suḡf̄ial̄t̄ku nan t̄an̄ɔj wahalaka pam. 18 Dama ti baga ka bie nyindieke ti yesinene me, ama ti baga bie wo nyindieke ti kana ka yese me m̄ɔj. Jadieke ti yesinene kaan̄ yuasi ta t̄an̄ɔj ga, ama jadieke ti kana ka yese wo n̄ɔj nan di beri yaa gamma haahuu.

5 Ti s̄iba a baan̄t̄ di nyɔɔɔgban̄ dieke ti yalla lele naa su s̄iba ti tɔɔgban̄ka gie tigin̄ m̄ɔj, du yi a keɔj kpi, ti yaa wa tigi dieke N̄m̄ɔj di nan yi ti ar̄zanna ma, daa vuota m̄una tigiri mi, ka nan di beri yaa gamma haahuu. 2 Ti f̄ɔbl̄a m̄ɔj an̄aɔj ti nyɔɔɔgban̄ka gie, ta chusa daa dieke N̄m̄ɔj di balla u wuri ti tɔɔgban̄ka gie nyɔɔɔgban̄ka ta yi ti ar̄zanna ma nyɔɔɔgban̄ɔj. 3 Dama ti keɔj ye ti nyɔɔɔgban̄ haal̄t̄ku ti haal̄ti kaan̄ wɔɔj a waari jigiberisikin̄. 4 Ama ti haal̄ti di yene suu nyɔɔɔgban̄ka gie me wo, ti ŋmuuse m̄ɔj. Daa ti ka bi yaala nyɔɔgban̄ka gie berin̄, ama ti yaala ar̄zanna nyɔɔɔgban̄ka m̄ɔj, di d̄un̄ɔj daari mi miivolike nan keɔj nyii kun̄ an̄ a kpat̄i. 5 N̄m̄ɔj yine vuodieke di wuns̄na ti ta vaa ti yi siri yaa gamma tart̄ɔt̄ku wla, ta yi ti u Halukas̄ika an̄ ka daga di u nan keɔj yi wudieke u balla di u nan keɔj yiwo mana.

6 Die wla, ti yall̄i wa kpaadensin̄ san̄ŋa mana m̄ɔj, ta ti wɔɔj s̄iba di du yi ti haal̄ti di bie tɔɔgban̄ka gie nyɔɔɔgban̄ɔj ma, ti wo ti ʒɔmutien̄ jigin̄, 7 dama ti dia yada sien̄ m̄ɔj daa jadieke ti nine di yesinene. 8 Ti yall̄i wa kpaadensin̄ s̄iba a wone bal̄i wa, dama di mu di ti vaa nyɔɔɔgban̄ka gie ta ga ti ʒɔmutien̄ jigin̄. 9 Die wla, du yi ti bie tɔɔgban̄ka gie me yaa ti keɔj bie u jigin̄, wudieke ti faasina yaala yiwo di ti f̄ial̄ma u sun̄ɔj.

10 Dama ti mana nan keɔj nyɔj yaal̄ɔj ma Masia n̄un̄ŋa sar̄ɔɔa diile daraan̄, an̄ vuon̄ mana nan keɔj tuo u tune s̄iba u tuuma di s̄ina dene tɔɔgban̄ka gie me, ka vuna yaa di ka vuna di mu wa di tien̄.

Ti tart̄gna a yi N̄m̄ɔj zual̄ɔj Masia wla dene

11 Ti chɔɔnana N̄m̄ɔj dene wo, die wla ti kpan̄ɔjusa vuosi di ba yin̄ŋi keɔj u jigin̄. Ti berin̄ dua wa yaal̄ɔj ma m̄ɔj a yi N̄m̄ɔj, ta n̄ gban̄ di yaa tama di ka bi dua wa yaal̄ɔj ma a yi ni. 12 Ti ka bi kuule ni jigin̄, ama ti yaala ti yi ni sien̄ m̄ɔj an̄ ni biaḡi a n̄ɔi ni nyua ti wla, amu ni nan biaḡi a yaa wun̄ɔj di ni yin̄ŋi bal̄i vuodiekemba di kuulinene yaa gamma wudieke ba yene vuota di yinene, ama ta da wudieke di benne u sun̄ɔj ma. 13 Du yi ti juo yun̄yaati, di yiwo N̄m̄ɔj wla, ta du yi ta ti bie ti sun̄anyile me, di yiwo ni wla. 14 Masia choti pɔɔɔl̄na ti; ti wana s̄iba di vuobal̄m̄ɔj die tuo vuon̄ mana kun̄ a

kpi wo, di daglya di vuonj mana kpiye muj ananj wa. ¹⁵ Wunuj die u tuone vuonj mana kunj a kpi di vuodiekemba di yene bie ba miivoli me daa bemme a yuma ba gbanj ama ba bemme a yi wunuj vuodieke die di tuone ba kunj a kpi wo, ta bi hagi kumbu me wo.

¹⁶ Die wla, ti ka bi daansa vuota sunjanyile di sina die ta die vuosi sarlya; die ti daansi wa Masia ananj vuota sunjanyile di sina dene ta dii u sarlya, ama lele ti ka bi daansa dene. ¹⁷ Die wla, du yi vuonj di taasi ananj Masia die vuoke yiwo vuohaalu, u berikuuri gaya muj ta berihaaluj di keñ u jigij. ¹⁸ Naa mana nyuj wa Njmut jigij. Wunuj u tariguna ti Masia wla, di ti daa bi yi u dataasi, ama ta yi u zualuj, ta bi yi ti u tuuma di ti vaa vuosi gbanj yi u zualuj. ¹⁹ Naa daglya di Masia die di kpine wo die yua Njmut sienj di u yi tujgbanjka gie vuosi u zualuj, ta nagi ba tumbiatu a chaa ba, ama ta nagi u wovuna dieke di daguna ba u yine be u zualuj dene, a yi ti nuusi me.

²⁰ Die wla ti yiwo Masia tuntuntuj ta Njmut di vana ti wasa vuosi. Masia nan ma ti zie ta juusa ni di ni saagi ta yi Njmut zualuj. ²¹ Dama ti wla ta Njmut di yi Masia, vuodieke di kana ka yi banj, di zie tuj tumbiatutieliñ jigizielikin ta chii ti tuntumbiatu amu ti nan yi wovuna Njmut jigij wunuj Masia wla.

6 Die wla, tuj vuodiekemba di tunnana Njmut tuumaha u sunjij wla naa, n juusa ni di ni daa vaa u zooluchigulaha yi yori. ² Dama Njmut baari di: "Die sanja di tuguna di n chigi ni zooluj, die n wuj ni juusuj muj; ta sanja di tuguna di n gbatu ni a taanj wa, die n gbatu ni muj." Ni wumma! Sanja kenye muj di Njmut chigi ni zooluj. Daari gie ni baa ni ye gbatutaanuj.

³ Tuj nuj ti ka yie wudieke di baanj kagi vuonj Yisa Masia sieku me, amu vuonj keñ baari di ti tuumaha ka vuna. ⁴ Ama ti berij daglya di ti senj yiwo Njmut tuntuntuj, dama ti yese wahala, ananj mugisij, ananj wla, ama ti dii suguru a mana ma muj. ⁵ Vuosi die tiba ti ananj kpaasa, ta naga ti a yie dansarka juonj me, ta ti wla kpi kpaan di njaan lagisa a yaa wati, ta ti bi tuma tuumaha a gbalgi, ta ka guura yuj a tanj, ta ka die sanja a tanj gbanj. ⁶ Ti yiwo sugiyalantieliñ, ta siba Njmut waha, ta yaa suguru ananj burichini ta suuli ananj Njmut Halkaska ta cho vuosi ananj wusie, ⁷ ta bala ba Njmut wudieke di yine wusie wo, ta yall wunuj Njmut hagi rubu, ta bi yaa chaanuj beri dieke di yine ti dembisinanj jaanj ti yaa waga ta bi yaa gbari ti gbanj. ⁸ Ta vuosi batanj di yla ti julma ta batanj dianj zia ti, ta batanj di chuusa ti saara, ta batanj dianj di bira ti. Batanj dia gaama vuosi ama ta ti bala wusie. ⁹ Ti wo saanj vuota jigij, ama ta yaa saanj Njmut jigij, ta vuosi di yile di ti baa ti kpi muj ama ta ti ko bie ti musu ma, ta niga ti pam ama ti ka kpiye; ¹⁰ ta ti sugichuusuj nuj ti njaan yaa wa sugufaluj sanja mana. Ti yiwo zoolun-

tieliñ ama ta yi vuosi di buruj nyintitielij Njmut jigij; ta wo nyinti ama ta su nyinti mana.

¹¹ Ti zualuj Korinti vuosi, ti wanj balu ni ti sunj wla mana a yi ni, ti cho ni pam. ¹² Daa tuj ti zetine di ti kaan cho ni, ama di yiwo nunuj ni zetine di ni kaan di cho ti. ¹³ Lele n wa bala a yla ni siba ni yiwo n ballu: ni cho ti ananj ni sugiti mana siba ti chone ni dene wo.

Ni summa vuodiekemba di kana ka yi Masia yada wa wla

¹⁴ Ni daa yi jabalumuj ananj vuodiekemba di kana ka yi Masia yada! Vuovunu ananj vuoban nan biagi yi nuabalumuj? Ta chaanuj ananj lumuj nan biagi bie ananj tanj? ¹⁵ Masia ananj Sitaani nan biagi yi nuabalumuj? Vuodieke di yine Masia didusru ananj vuodieke di kana ka yi Masia didusru nan biagi yi nuabalumuj? ¹⁶ Bugile nan biagi bie Njmut jlamuj juonj me? Tuj ti yine Nabidie Njmut jlamuj juoku, dama tuj die Njmut die baari di:

"Manuj ananj n vuosi nan laguj a beri ta n nan di bie ananj ba; n nan di yi ba Njmut, ta ba dianj di yi n vuosi."

¹⁷ Die wla ta Njmut di bi baari di,

"Ni vuari ni gbanj, a nyuj tujgbanjka gie vuosi sunsuj, ta vaa banj mana yiile, ta n nan tuo ni.

¹⁸ N nan yi ni Chokoj, ta ni yi n nahaaluj ananj n hogulasi. Manuj Hagirtiej Njmut bala naa."

7 N numballu, ti yene nuaha gie a nyuj Njmut jigij naa wla, ni vaa ti vuari ti gbanj a nyuj jadieke nuj mana di nan biagi a yi ti nyujbanuj ananj sugiti duguti, ama ta chiguma Njmut, ta yi sugiyalantieliñ ananj wusie.

Pooli sugufaluj wla

² Ni yuori ni sugiti a yi ti. Ti ye ka yi ni wunyi mana banj, yaa a yi wuj a chuusi ni wunyi, yaa a nyuri vuonj. ³ N ka bala naa di n galuj ni. Dama die n wanj balu ni muj di ti faasi cho ni pam. Du yi ti kpi yaa ti bie ti musu ma, ti nan di beri ananj ni. ⁴ N yaa wa tama pam ni ma, ta niga nyusuj ni wla. Ni kpanjis mu pam, ta ti wahala diile me mana ama n yaa wa sugufaluj pam muj.

⁵ Die ti kenne a tugl Masedonia tujgbanj ma wa, die ti ka biagi voosi. Die ti ye mugisij pam a nyuj luga mana; vuosi die waga ananj ti Njmut waha gie wla; ta ti sugiti di suuli ananj njaamuj. ⁶ Ama Njmut vuodieke di kpanjisnana vuodiekemba sunj di chuusuna wa die vaa Tatusi di keñ ti jigij a keñ a kpanjis ti. ⁷ Daa u keñku nyuna ma die kpanjisuna ti, ama die u bina a

bali ti ni kpaŋŋiɔsɩna wa dene wo. Ta bali ti ni bɩna faasi yaala ni ye mɩŋ dene, di ni faasi yaa wa sugɩchuusɩŋ ni tumbiati wɩa, ta bi bali ni nine di ŋmɩnti dene di ni tuo n nuari, naa die vaa n sɩŋ di faasi flali.

⁸ Dɩ yi gbaŋ dieke die n maaguna a yi ni wa di yi ni yaa sugɩchuusɩŋ, ama n sɩŋ ka chuusɩya n maaguna ka. Die n yaa sugɩchuusɩŋ bita die n mɩŋŋɩna di ka vaa ni sɩŋ di chuusɩŋ saŋŋa bita wa. ⁹ Ama lele n yaa wa sugɩfɩalɩŋ, daa n yine ni sɩŋ di chuusɩ wɩa, ama ni sugɩchuusɩku di vana ni vaa ni tuntumbiati wɩa. Nɩmɩŋ die vaa ni ye sugɩchuusɩŋ ni tumbiati wɩa, die di yine kanɩŋ gbaŋku di yaa nyuari a yi ni. ¹⁰ Dama dɩ yi Nɩmɩŋ di yi vuon di yaa sugɩchuusɩŋ u tumbiati wɩa, kanɩŋ sugɩchuusɩku mi nan yi u vaa u tumbiati ta ye gbatɩtaanɩŋ, ta kaan chuusɩ u sɩŋ bɩbra; ama tɩŋgbaŋka gie sugɩchuusɩŋ nɩŋ yaa kunŋ kienŋ. ¹¹ Nɩmɩŋ di vana ni sɩŋ di chuusɩ wa, ni gbaŋ ni ye ka yina ni nyuari; ni baga bie Nɩmɩŋ wɩa ma, ta ni bi faasi yaala ni dagɩ di ni wo bɩaŋ; ta ni sɩnyɩɩɩŋ di hagi aŋaŋ bɩaŋ, ta bi chɩga Nɩmɩŋ; ni bi yaala ni ye mɩŋ; ni yaala ni yi choti; ni wɩŋ yi lagɩ a datɩ vuodieke di yine biabu tɩbɩŋ mɩŋ. Ni yine naa wa wɩa, ka seŋ dagɩ di ni wo bɩaŋ wɩuri ma.

¹² Die wɩa, daa vuodieke di yine biabu wɩa die maŋ maagi gbaŋku mi yaa vuodieke u yine biabu. Ama die n maagi ka mɩŋ di ni sɩba Nɩmɩŋ jigiŋ ni baga die di bemme ti ma dene. ¹³ Lele nɩŋ ti sugɩchuusɩŋ kpatiya mɩŋ.

Ta die ti bi yaa sugɩfɩalɩŋ pam dama die ni vaa Tatusi sɩŋ di dua ta die yiwo sugɩfɩalɩŋ pam, die wɩa ti gbaŋ ti yaa sugɩfɩalɩŋ. ¹⁴ Die n wɩŋ bɩri ni mɩŋ a yi wa ta ni ka vaa maŋ dii viivi. Die ti ŋaana bala ni wudieke wo yiwo wusie. Die gbaŋ gbaŋ wudieke ti bala a yi Tatusi yaa gamma ni ma wa di keŋ yi wusie. ¹⁵ Die wɩa u keŋ tɩnsɩ ni tuone wo chaanti dene aŋaŋ juluma, ta tuo wudieke u bala ni wa aŋaŋ juluma dene u ŋaŋ faasi cho ni mɩŋ. ¹⁶ N yaa wa sugɩfɩalɩŋ pam di n nan biagi nagɩ n tama a yi ni ma.

Yisa didusɩrɩba piini wɩa

8 Ti numballi, ti yaala ni sɩmma Nɩmɩŋ zɩɩlɩnɩɩgɩla di vana Yisa didusɩrɩba di benne Masedonia tɩŋgbaŋ ma di yine wudieke. ² Die ba ye wahala aŋaŋ mugisiŋ aŋaŋ zɩɩlɩŋ pam, ama die mana yɩri, die ba yaa wa sugɩfɩalɩŋ pam ta dagɩ burichini ta yi Nɩmɩŋ piini pam. ³ N nan biagi dii ba siara di ba yiya mɩŋ a tugi ba hagɩɩŋ nuari, die ba yi a tɩaŋ ba tɩna mu ba yi dene gbaŋ. Die di yiwo ba duŋŋu ba yɩa, ⁴ ta die faasi juusi ti mɩŋ, di ti yi ba sieŋ aŋ ba sɩŋjime Nɩmɩŋ vuodiekemba di benne Judia tɩŋgbaŋ ma. ⁵ Die ba yi a tɩaŋ ti tɩŋ nan yile di ba nan yi dene wo. Die ba wolɩŋ nagɩ wa ba gbaŋ a yi ti Yɩmutienŋ, ka kuarŋ chaŋ ba nagɩ ba gbaŋ a yi ti, sɩba Nɩmɩŋ di yaalunana dene wo.

⁶ Die Tatusi die yine vuodieke di yine ni piili tuumaha, die wɩa ti juusi wa mɩŋ di u sɩŋŋi ni aŋ ni kpati ni choti tɩŋ wɩŋ dieke ni piiline wo. ⁷ Sɩba ni yine Yisa yada, ta mɩŋŋi yie jaan mana vɩunɩŋ vɩunɩŋ wa, ta sɩba u wɩa vɩunɩŋ, ta biagi bala tɩŋ u wɩaha, ta di wa aŋaŋ nɩŋŋmuna, ta bi cho ti dene wo, ti yaala ni yime tunvɩnaha mi gbaŋ dene aŋaŋ nɩŋŋmuna.

⁸ Wudieke n bala ni naa ka yi mugisiŋ di ni yime, n wɩŋ bali ni mɩŋ Nɩmɩŋ vuosi batari nine di ŋmɩnti dene di ba yi piini, di ni yi aŋ n ye ni senne cho be dene.

⁹ Ni sɩba ti Yɩmutienŋ Yisa Masia zɩɩlɩnɩɩgɩla di sɩna dene. Die u yiwo nyintitienŋ, ama ni wɩa die u bɩriŋ wa zɩɩlɩntienŋ, u bɩriŋna zɩɩlɩntienŋ amu ni nan bɩriŋ nyintitienŋ.

¹⁰ Kpaan dieke n yaala di n yi ni wunna: Die bɩri ma, die ni yine vuodiekemba die di wolɩnne yaala ni yi piinike, ta yi vuodiekemba di wolɩnne a yi. Ni kpaŋŋi ni gbaŋ a tɩŋ ka a kpati. ¹¹ Ni nine die ŋmɩntɩya mɩŋ aŋaŋ piinike yɩla. Die wɩa ni vaa ni nine bi ŋmɩnti aŋ ni yi kpati, ni yima sɩba ni baan biagi a yi dene. ¹² Dɩ yi vuon di yaala u yi Nɩmɩŋ piini, ta yi u yalla dene, Nɩmɩŋ nan tuo ke. Nɩmɩŋ ka yaala vuon yi wa piini a tɩaŋ u yalla dene.

¹³ N ka yaala ni yima ni chanchaalɩŋ ta dime wahala ka ma. N yaala ni muuma tɩŋ. ¹⁴ Wudieke n balala wunna: Sɩba ni yalla pam lele gie wo, di vuna di ni sɩŋŋi wo vuodiekemba di wone wo, ta dɩ yi ni keŋ wo saŋŋa dieke, ama ta ba yallɩ pam, ba nan sɩŋŋi yi ni gbaŋ. Naa nan vaa ni mu tɩŋ, ¹⁵ sɩba di maaguna Nɩmɩŋ gbaŋku sɩŋ dene wo di, "Vuodiekemba die di lagɩsɩna maana pam wa die di ka dii ta tɩala, ta vuodiekemba dɩaŋ die di kana ka lagɩsɩna pam wa, die ka waarɩ jaan."

Tatusi aŋaŋ u zualɩŋ wɩa

¹⁶ Ti bɩra Nɩmɩŋ aŋaŋ u ŋaana yi Tatusi baga di bie ni ma sɩba ti baga di benne ni ma dene wo. ¹⁷ Die ti juusɩna Tatusi di u kaagi ni wa, die u saagiya mɩŋ, u gbaŋ gbaŋ u yine nɩŋŋmuna di u keŋ ni jigiŋ; u kien mɩŋ aŋaŋ u gbaŋ gbaŋ u choti. ¹⁸ Ti nan vaa ti numballi wonyi aŋaŋ wa keŋ ni jigiŋ. Ti numbuu wa gie di muɩunana Masia wuvunaha dene wɩa die wɩa vana Masia didusɩrɩba mana di bɩra wa. ¹⁹ A bi gutɩ, Yisa didusɩrɩba mana vuarɩna wa di u beeli ti aŋ ti nagɩ piinisiŋ a ga sɩŋŋi Nɩmɩŋ vuosi di yine zɩɩlɩntielibe ta bie Judia tɩŋgbaŋ ma. Naa nan kotɩ ti Yɩmutienŋ saŋ, ta bi dagɩ di ti faasi yaala ti sɩŋŋime ti chanchaalɩŋ dene.

²⁰ Ti nan nagɩ ligirehe pam a ga sɩŋŋi be, ti yaala wɩŋ mana tugiŋ mɩŋ amu vuon kaan ye sieŋ a bali a chuusɩ ti saan yaa gamma ti pɩgɩlɩna ligirikpɩmaha gie dene wo. ²¹ Ti yaala ti yiwo wudieke di muna Nɩmɩŋ aŋaŋ vuota nɩŋŋa mɩŋ.

²² Ti nan bi vaa ti numbua wunyt guti u ma a keŋ ni jigin. Saŋŋa mana ti yese ti numbua wa berin di suna dene, ta siba a baari u nine ŋmuntiya muŋ di u tuŋ Nmuŋ tuumaha. Ta lele u yalla tama pam ni ma wa wla, u nine di faasi ŋmunti di u suŋŋi ni. ²³ Tatusi nuŋ, u yiwo n tuntunŋ chanchaanŋ ta guta suŋŋe muŋ maŋ suŋŋe ni. Ta ti numballi diekemba di kenne anŋan Tatusi wa nuŋ ba zene Masia didusuriba nanŋ ma, ta ba berin di vasa vuosi di bura Masia saanŋ. ²⁴ Ni daguma ti numballi mi ni choti amu Masia didusuriba mana nan di siba di ti yaa wusie ti nɔguna nyuunŋ yaa gamma ni ma wa.

Taŋ suŋŋin wla

9 Di ka bi yi talasi di n maagi gbanuŋ a bal ni yaa gamma Nmuŋ vuosisi di bene Judia tuŋbanŋ ma wa suŋŋin wla. ² N wɔŋ siba a baari ni yiwo nuŋŋmuna di ni suŋŋi, ta ni wla maŋ kuule a yla Masedonia tuŋbanŋ vuosisi, ta bal ba di buŋ ma mana nuŋŋ Masia didusuri diekemba di benne Akaya tuŋbanŋ ma di yi siri di ni suŋŋi be. Ni yalla chotike mi di ni suŋŋi wo wla, Masedonia vuosi jusu gbanŋ yiwo siri di ba nan di suŋŋe. ³ Die wla n tuma ti numballi gie ni jigin amu ni nan yi siri anŋan ni suŋŋin anŋ n kuuline dene yaa gamma ni ma wa kaanŋ yi yɔri. ⁴ Di daa die, du yi Masedonia tuŋbanŋ vuosi di di n kuanŋ a keŋ ni jigin, ta ni ka yi siri, ti nan dii viivi, dama die ti bur ni ba jigin muŋ. ⁵ Die wla, maŋ yile di di vuna n tuŋ ti numballi gie anŋ ba wolij keŋ n ma ta suŋŋi ni anŋ ni lagisi piini dieke ni yine nuanŋ di ni nan yi wa. Amu maŋ keŋ keŋ a nan yi siri anŋ ka dagi di ni yi wa anŋan ni gbanŋ gbanŋ ni choti, daa vuonŋ mugisine ni.

⁶ Ni tunsi baluku gie: vuodieke di burina bita nan gobi bita, ta vuodieke diaŋ di burina pam nan gobi pam. ⁷ Vuonŋ mana yi u sanna u suŋ ma di u nan yi dene, ta daa yi anŋan sugichuusunŋ yaa mugisinŋ, dama Nmuŋ yaala vuodieke di yunana piini anŋan sugifalunŋ muŋ. ⁸ Nmuŋ nan biagi yi ni jaanŋ mana ta ni kaanŋ waari jaanŋ. Ni nan di yalli nyindiekemba mana ni yaalala saŋŋa mana, ta nan ye a tianŋ ni yaalala dene, ta ni nan biagi a suŋŋe vuodiekemba di wone, ⁹ siba di maaguna dene Nmuŋ gbanŋku suŋ dene wo di, "Vuodieke nuunŋ di turunana a yla zɔɔlntielinŋ, u burichini wo kpatunŋ." ¹⁰ Nmuŋ vuodieke di yunana kpaaru nyumburukaha, ta yla wa vuonŋ mana nyindikehe, wununŋ u nan yi ni jaanŋ mana ni yaalala anŋ a daluma, ta ni nan faasi a suŋŋe vuosi. ¹¹ U nan vaa ni yalluma nyinti pam saŋŋa mana, amu ni nan biagi suŋŋe vuosi saŋŋa mana, amu vuosi pam nan bur ni Nmuŋ yaa gamma ni piini dieke ba tuone a nyunŋ ti jigiri. ¹² Du yi ni suŋŋe Nmuŋ vuosi a yla ba jadieke ba wone, naa nan vaa vuosi pam bur ni Nmuŋ. ¹³ Du yi ni suŋŋe be, die nan dagi ba di ni senŋ a tuo Masia wuvunaha muŋ ta di ha, ta vu-

osi pam bur ni Nmuŋ die wla ta bi bur ni wa anŋan ni suŋŋine be anŋan vuonŋ mana dene wo. ¹⁴ Die wla ba keŋ juusa Nmuŋ a yla ni, ba nan juusi anŋan choti, dama ba ye di Nmuŋ bie ni sugiti ma pam ta suŋŋe ni pam. ¹⁵ Ni vaa ti waasi Nmuŋ, dama wununŋ u yuna ti u Buadembinŋ vuodieke di tianna piini mana.

Pɔɔli die di waguna u tuumaha wla

10 Ni batanŋ baari di du yi maŋ bie ni jigin, n wo sikiminŋ, ama maŋ keŋ a ga jigaasi n yaa wa sikiminŋ. Manunŋ Pɔɔli gbanŋ gbanŋ n juusa ni Yisa Masia vuodieke die di benne sɔmm ta yaa suguru wo saanŋ ma. ² Ni da vaa n tuama a yi ni du yi maŋ keŋ keŋ ni jigin; dama n siba a baari maŋ keŋ keŋ n nan datu vuodiekemba di balala di ti diwa wudieke tuŋbanŋka gie vuosisi di dinana wa tɔba. ³ Di yiwo wusie di ti yiwo vuota, ama ti ka waga waagi dieke di suna siba vuota waaginŋ, ⁴ die wla ti ka naga vuota hagurunŋ a waga die waaginŋ, ama ti naga Nmuŋ haguri dieke di nan chuusi Sitaani hagurunŋ mana wa a waga. Ti bala a nyanŋa vuodiekemba di kana ka tuose Nmuŋ waha, ⁵ ta nyanŋa yanŋ dieke vuosi batanŋ di yilinene di ba yalli ta yaa kalinbaani anŋan nunhagurunŋ ka ma, amu vuosi kaanŋ di siba Nmuŋ, di ti vaa vuonŋ mana suŋanyile saagi a yi Masia. ⁶ Ti tuŋ siba di ni saagi a tuo Masia nuanŋ a kpati, ti tuŋ nan yi siri di ti datu vuodieke nuŋ mana di zetine u nuari tibunŋ.

⁷ Nuunŋ ni daansa vuota nine me nyuna ma. Du yi vuonŋ di bie giena a baari di u yiwo Masia sutti, di tienŋ summa di ti gbanŋ ti yiwo Masia sutti siba u yine die wo. ⁸ N ka chiga viivi du yi maŋ kuule pam yaa gamma ti Yɔmutienŋ di yuna ti yiko dieke wo. U yi ti muŋ di ti nagi a suŋŋi ni daa ti nagi a chuusi ni. ⁹ N ka yaala ni yilime di n yaala ŋmaamunŋ yigi ni anŋan n gbanŋtiti n maagunana a yla ni wa. ¹⁰ Vuonŋ nan baari di, "Pɔɔli gbanŋtiti paali tua muŋ, ama u keŋ bie ti jigini nuŋ u ŋan wo hagurunŋ ta u wubalika diaŋ di yi yɔri." ¹¹ N yaala banunŋ vuosi mi summa di jaanŋ ka puo wudieke ti maagunana ti gbanŋti ma wa du yi ti wo ni jigini anŋan wudieke ti bala ti yi du yi ti bie ni jigini.

¹² Wusie, ti ka wɔŋ yaala ti nagi ti gbanŋ a magisi anŋan vuodiekemba di kɔtuna ba gbanŋ ŋmuŋsikpeku. Ba wo yanŋ, dama ba naga ba gbanŋ a magisa anŋan ba chanchaalunŋ berin di suna die. ¹³ Tuunŋ ti kaanŋ kuule yaa gamma jadieke ti kana ka mu di ti kuulime, ama ti nan kuuli yaa gamma tuŋ dieke Nmuŋ di naguna a yi ti di ti tuŋ wa ma. Ti bala ni Nmuŋ waha yiwo tuumaha a tanŋ. ¹⁴ Ni benne buunŋbu mi wo wla, die ti ka garisi buunŋbu die ti kenne anŋan Masia wuvunaha a bal a yi. ¹⁵ Ti ka kuule anŋan wudiekemba vuogaasi di yine a tianŋ ti buunŋbu a daga siba ti gbanŋ gbanŋ ti yine he. Ama ti yaa tama di ni yada nan guti pam, anŋ ni suŋŋi ti anŋ ti faasi tuŋ Nmuŋ tuumaha ni jigini siba u naguna

a yi ti di ti tumma dene wo, ¹⁶ amu ti nan biagi ga tungbanisi diekemba di benne ni nuna wa a ga muuli Masia wuvunaha mi. Ti kaan ga jigidieke vuogaan di wone a tunj, ti ka yaala ti kuuli vuogaan tuuma wla.

¹⁷ Siba di maaguna Nmutij gbanku ma di, "Vuodieke nu mana di yaalunana di u kuuli, kuuli yaa gamma wudieke Nmutij di yine." ¹⁸ Dama vuodieke di burunana u gban ka dagi di Nmutij nine suuli wo mutij, ama ti Yomutien di buruna vuodieke, die daguna di Nmutij nine suuli wo mutij.

Yaa gamma Pwoli anjan nmunchibisi tuntuntiba wla

11 Manj bala gaantij wubalka, ni dii suguru anjan mutij. ² N sunj bie ni ma pam siba Nmutij sunj di bene ni ma dene wo. Ni su siba hogula dieke di kana ka siba dembinj manj yaala n nagl a yi Masia an ni dia wunuj u nyuna. ³ Nmaamun yall mutij ni wla di vuonj nan kenj a gaan ni siba Sitaani die di gaana Evi dene wo anjan u yanj, an ni kaan bi di Masia anjan sugulalij anjan wusie. ⁴ Dama du yi vuogaan di kenj a muula Yisa gaanj wla a yla ni, ta ka muula Yisa dieke wla die ti wone a muuli a yi ni wa, ta ni tuose haalgan dagij anjan wuvunij gaanj dagij ta a ka yi Nmutij Haalt dieke anjan wuvunij dieke die ni tuone a nyuj ti jigiri, die nu ni saagi a yi wa mutij anjan sugulalij dene.

⁵ N ka yile di vuodiekemba di gaana ni di ba yiwo Yisa tuntuntiba naa, yiwo Yisa tuntuntiba a tianj mutij. ⁶ Di nan biagi yi di n ka biagi bala vuvunij, ama n siba Nmutij waha vuvunij ta sanja mana ti njan yuori daga ni mutij. ⁷ Die n ka tuo jaanj a nyuj ni jigij sanja dieke die n muulna Nmutij wuvunaha a yi ni wa. Ta bi suuj n gban tunjban di n kotu ni, die n yiwo banj n yine naa wa? ⁸ Die n bala ni Nmutij wubalkaha, die n tuose sunjanj a nyuna Masia didusuri gaasi jigij anj ka su siba n gaara ba nyinti mutij, amu n nan biagi a sunji ni anjan Nmutij waha. ⁹ Ta die n benne ni jigiri die n ka mugisi ni di ni yi mutij jaanj, ti numballi diekemba die di nyunna Masedonia tunjbanj a kenj wo, die yalla jadieke nu mana n yaalala a kenj a yi mutij. Die n kana ka mugisi ni wo, die gban gban n kaan mugisi ni yaa gamma. ¹⁰ Wusie manj bala naa Masia saanj ma, di vuonj wori Akaya tunjbanj luga mana a baanj biagi bal di n vaa n kuuliku gie di n tuone jaanj a nyuj ba jigij wla. ¹¹ Di ka su siba di n ka cho ni. Nmutij gban gban siba n chone ni dene.

¹² N nan di yie naa, amu banuj tuntuntiba mi kaan ye sienj a kuule di ba gbanj ba yiwo Yisa tuntuntiba siba ti gbanj ti tumma die wo. ¹³ Banuj tuntuntiba mi yiwo gigaantiba, ta chiba nmunchibisi ba tuumaha ma ta nagl ba gbanj a buruj siba Masia tuntuntij. ¹⁴ Ba tuma die wo, ni da vaa ka yi ni mamachi, dama die gbanj Sitaani di mia ta naga u gbanj a buruma siba chaanuj malaka. ¹⁵ Die wla du yi wunuj Sitaani tuntuntij di

gaama vuosi di ba yiwo Nmutij tuntuntij diekemba di dagunana vuosi di ba dia Nmutij sienj, ni da vaa a yi ni mamachi. Nmutij nan kenj datu ba tba siba ba tuuma di muna dene.

Pwoli wahala diile Masia ma wla

¹⁶ N bi balu ni mutij: Vuonj daa yilime di n yiwo gaamu, ama du yi ni yile di n yiwo gaamu, ni tuo mutij siba ni baanj tuo gaamu dene wo amu n nan biagi a kuuli bita. ¹⁷ Wudieke n yaalala di n balu ni naa ka yi ti Yomutienj wubalka. Manuj n balunana n gbanj gbanj wubalka, n senj bala siba gaamu. ¹⁸ Ama vuosi pam di kuulinene yaa gamma wudieke ba biagina yi ba yine vuota wla, n gbanj n nan biagi kuuli. ¹⁹ Ni yile di ni yaa wa yanj, ta die wla ni yaa wa suguru ta wumma yla gaantij anjan sugulalij. ²⁰ Ni vasa vuosi di pugilina ni siba yonisi, ta nyura ni ta bi gbata ni. Ta daansa ni yoru ta bi fala ni. ²¹ Die ti kana ka yi ni naa wla ni yile di die ti wo hagurij yaa?

Ama du yi vuonj di yaa sikimij ta nan biagi a kuuli, n gbanj n nan biagi a kuuli. N senj bala siba gaamu. ²² Du yi gigaantiba di wasa ba gbanj Hiiburu vuosi, n gbanj n yiwo Hiiburu vuonj. Ta du yi ba wasa ba gbanj Izara vuosi, n gbanj n yiwo Izara vuonj. Ta di bi yi ba yi Abarahami haagisi, n gbanj n yiwo ba wunuj. ²³ Du yi ba wasa ba gbanj Masia tuntuntij, manuj n tianj ba mutij, dama n tunj a yi Masia pam a tianj ba. N faasi a tunj mutij pam, ta die ba tba mutij anjan kpaasuj pam ta die sanja pam die manj ye danja ta gbigi kunj. Lele n wa bala siba gaamu. ²⁴ Bunu die n gbanj gbanj n vuosi die di tibi mutij anjan kpaasuj nuanj banisi-taa anjan awayi. ²⁵ Romi vuosisi dianj die di ngi mutij anjan daanj die jigij butaa, ta sanja kaan die n dataasi die di taa mutij anjan tana. Ta die haarisi die di nmabi a chuusi ta bubij anjan mutij nyaanj ma butaa, ta sanja kaan nmuntuasi anjan yuj die manj bie dakuulij sikpenj mugikpuri ma. ²⁶ Die n njaana dia wa, die n bie wo muga daanpoyi ma anjan gbugbatulij daanpoyi ma anjan n gbanj gbanj n vuosi jigij. Ta die bi bie daanpoyi ma tunjbanj gaasi vuosi jigij, anjan tugikpuma ma anjan haaguj ma anjan mugikpuma ma, anjan vuodiekemba di gaana vuosi di ba yiwo Masia didusurij jigij. ²⁷ N senj tunj mutij anjan nuonmuna ta dii wahala, ta ka guora sanja a tanj, ta die beri sanja a tanj ta ka die nyindiike, ta wati di yige mutij sanja atanj ta manj wo garij. ²⁸ A bi guti, sanja mana di njan mugise mutij mutij yaa gamma Masia didusuriba mana ma. ²⁹ Du yi vuonj yada di ka dala, n sunj njan chuusi mutij, ta du yi ba gaanj vuonj u yi banj, n njan yaa wa sugichuusij.

³⁰ Du yi manj baa n kuuli, n nan kuuli yaa gamma n wabuna dene. ³¹ Ti Yomutienj Yisa Chokij Nmutij,

vuodieke di muna ananj buruj yaa gamma haahuu wo, wunuj u siba di n bala wusie. ³² Die n yene bie Damasikusi ma wa, naanj Aritasi sanjka mi wo, die tika jakuuj die yaala u yigi muj muj, ta die vaa gbigbarutuj di gbari tika gaamuj sanuaha. ³³ Ama die n zualuj die di nagl muj a yi kparuj ma a nagl muj a daagi toli dieke di benne tungbanjka gaamuj ma a suuj zien tungbanj, manj chigi nyuj daa wa nuusi me.

Mamachi nyindiekemba Pɔɔli die di yene wla

12 N mu di n kuulime muj, ama ka wo nyuaru nuj. Ama lele n wa yaala n balu muj yaa gamma wudiekemba ti Yɔmutien di yuorine a dagl muj sanjka dieke n kana ka guura ta daansa wa. ² N siba Masia didusuru wonyi Njmu die di naguna wa a juali arizanna ma gbanj gbanj buna banj ananj anusa di tuanna wa. N ka siba di die ka senj yi yaa die ka yiwo daansa, Njmu nyuuna ma sibu. ³ Siba n wone a bala wa, Njmu nyuuna ma sibu di daa wa gie die bie wo u nyungbanuj ma sanjka mi yaa die u ka juali ananj u nyungbanuj. ⁴ Die u juali a ga paradasi, † ta die u wuj wudiekemba u kaanj biagi a balu vuonj, dama Njmu kaanj saagi anj u balu. ⁵ Die wla n nan kuuli yaa gamma daa wa gie ma, ama n kaanj kuuli yaa gamma n gbanj gbanj n ma, ntaala n wabuj wla. ⁶ Du yi manj yaala n kuuli ama n kaanj di su siba gaamu, dama n nan di bala wusie; ama n kaanj wɔnj kuuli. Manuj n ka yaala vuonj buru muj a tuanj n buruj di muna die. N yaala ba daansuma n berij di sina die, ta wumma n balala dene, ta ka kuanj chaanj ba summa n yine vuodieke.

⁷ Ama die Njmu die di kana ka yaala di n kuuli yaa gamma mamachi wukpuuj dieke n yene wo wla, die Njmu di vaa manj ye mugisij a nyuj Sitaani jigij. Kanuj mugisiku mi di yuagi muj siba hanjɔɔɔ di njaana tɔbu vuo. ⁸ Die manj juusu ti Yɔmutien butaa di u vuari kanuj mugisiku a nyuj n jigij. ⁹ Ama die u yinjji balu muj di, “N sunjij nyuuna ma nan mɔgisi fu kanuj mugisiku mi, dama vuodieke di wone u gbanj gbanj u hagruj, nan senj ye n hagruj.” Die wla n nan faasu kuuli yaa gamma n wabuti ma ananj sugfialuj, amu Masia hagruj nan kenj n ma. ¹⁰ Die wla n yaa wa sugfialuj du yi manj kenj wabugi, yaa ta vuosi di bu zia muj, yaa manj kenj die wahala, yaa manj kenj bie mugisij me, yaa ta yese wla Masia wla, dama manj kenj wo n gbanj gbanj n hagruj, sanjka mi manj yese Masia hagruj.

Pɔɔli бага die di benne Korinti vuosi ma dene

¹¹ Ni vana manj bala siba gaamu, dama nuj nuj tunna mu ni buruma muj. Du yi manj ka yi vuonj, ama vuodiekemba di gaanana vuosi di ba yiwo Masia tuntunta ka tuanj muj jaanj mana ma. ¹² Die n benne ni ji-

† Arizanna saanj buna yi paradasi.

giri ta tuma mamachi tunkpuma ananj daguti, ta dii suguru sanjka mana wa, die daguya muj di n yiwo Masia tuntuntu. ¹³ Lala Masia didusuru banuj ba di tuanj nu? Manuj n kana ka plasi nu di nu sunjji muj wo, kanuj ka vana ba tuanj nu? Du yi die di vaa manj yi chuusi, nu nagl n taali a chaa muj.

¹⁴ Butaa ma wunna manj kienj di n kaagi nu, ama n ka kienj ta yaala jaanj nu jigij, di yiwo nuj manj yaala ama daa nu ligire. Daa ballu yallunana nyinti a yla ba tielij, ama di yiwo ba tielibe yallunana nyinti a yla ba. Nuj nu yine n ballu. ¹⁵ Die wla n yaa sugfialuj di n nagl jadieke mana n yalla a yi nu halu n gbanj gbanj. N faasina cho nu wla, die wla nu cho muj bita?

¹⁶ Di yiwo wusie di die n ka mugisi nu di nu yi muj jaanj, ama nu batanj nan di bala di die n gaanj nu muj ta gbatu nu. Lala die manj gbatu nu? ¹⁷ Die vuodiekemba n tunna nu jigiri, wonyi die nyuru nu muj? ¹⁸ Die n juusu wa Tatusi di u kenj nu jigij, ta die vaa ti numballu wonyi di di wa a kenj nu jigij. Tatusi ye a nyuru nu muj? Tunuj ti wo die sunjanyile. N tunnana ananj sunjanyile dieke wo, die gbanj gbanj sunjanyile u yallu. Sie dieke n duna wa, ka gbanj gbanj u gbanj u di.

¹⁹ Ni yile di sanjka mana di ti bala a gbata ti gbanj wla ma nu jigij muj? Aayi. Ti bie wo Njmu nujja ta bala wudieke Masia di yaalala. Ti numballu choti, ti yaala ti sunjji nu muj anj nu mɔnjɔɔ dia Njmu sieku, die wla ti bala naa. ²⁰ N sukpaanj niga nu wla di manj kenj kenj n nan kenj haaru nu ta nu tarigya muj ta su siba n tunna a yaala nu bemme dene wo, ta nu diaj nu nan ye ta n gbanj n tarigya muj ta ka su siba nuj nu tunna yaala n bemme dene wo. N sukpaanj niga muj di n nan kenj ye nu ta waaguj, ananj sugubanj, ananj sunyuruj yuru yuru ananj halu ananj tanj chuusu ananj kuagaaruj ananj kalinbaani ananj watu yuru yuru bie nu sunsuj. ²¹ N sukpaanj niga muj di Njmu nan vaa n dii viivi manj kenj kaagi nu buba. Di nan di su siba n kumma dama du yi nu jusu di ye ka vaa nu tumbatuti die nu wone a yie wo. Ni ye yiye diguntu tuuma siba daakpana ananj hogukpana ta ka chuga viivi.

Kpatuj kpaamuj

13 N nan kenj a kaagi nu n butaa ma. Du yi nu balu di vuonj yiwo taali siba di maaguna Njmu gbanjku sunj dene wo di, “Sie daansa vuosi bale yaa bataa balu a chuusi wa.” ² Die n kenne nu jigiri bule wo ma die n wɔnj kpaanj nuj vuodiekemba di wone a yi blabu ananj nu chanchaaluj mana muj. N yaala n bu kpaanj nu n wone nu jigiri di, manj kenj yinjji kenj n nan datu vuodiekemba die di yine blabu tɔba. ³ Die nan dagl di Masia vana manj bala. U ka yi wabu nu sunsuj, u yaa hagruj nu jigij muj. ⁴ Die u nagl wa u hagrujbu a duanj luguj ta vaa ba kpaasu wa dagariku ma. Lele nuj, Njmu hagruj wla u bie u mɔsu ma. Tunuj vuodiekemba

di lagirna a bie u ma wa wo hagrurj sba Masia die di wone hagrurj dene, ama ti nan di beri Njurj hagrurj wla sba Masia di benne dene wo arj ni ye.

⁵ Ni daansi ni gbanj gbanj berinj ta ye di ni senj yi Yisa Masia yada yaa ni ka yi wo; di yiwo talasi di ni daansi-ma ni gbanj berinj di sina dene. Ni ka sba a baari di Yisa Masia bie ni ma? U senj bie ni ma, dama du yi ta u ka bie ni ma, die nurj ni ka yi u vuosi wusie. ⁶ N yaa tama di ni nan di sba a baari di manurj nurj n yiwo u vuorj aranj wusie. ⁷ Ti juusa Njurj di ni daa kenj yi barij. Ti ka juusa naa di vuosi ye di ti yiwo wusie vuosi murj; aranj vuosi batarij di yilinene di ti ka murj a turj Masia tuumaha mana yori, ama ti juusa Njurj murj di ni tuma tunvuna, ⁸ Dama ti kaarj biagi yi wuri a chusurj wusieke, ama ti zie wusieke kuarj murj. ⁹ Du yi ti su sba wabiti ta ni hagrurj ti rnarj yaa sugifalurj murj.

Die wla ti Njurj juusurj yiwo di ni yi vuovuna a kpati.

¹⁰ Die wla, marj maaga ni gbanjku gie n wone ni jigiri amu marj kenj kenj a tugi ni jigirj, di kaarj bi yi nurjmu-na di n datu ni tiburj ta dagu ni n yiko. Ti Yomutierj yi murj yikoke murj di n surjri ni arj ni murjri u sienj daa n chusurj ni.

¹¹ N nimbali wudieke di tialna yiwo n taarj ni murj. Ni kparjri ni gbanj ta yi vuovuna a kpati, ta tuo n kpaarjku, ta yalluma nuabalurj, ta bemme aranj sugifalurj aranj tarj. Ta Njurj vuodieke di chone ti ta yla ti sugiduagiku nan di beri aranj ni.

¹² Ni waasi tarj vuruurj vuruurj.

¹³ Njurj vuosi mana di benne giena wa waasa ni.

¹⁴ Ti Yomutierj Yisa Masia surjri, aranj Njurj choti, aranj Halukasika nuabalurj bemme aranj ni mana.

Galasia Vuosi

1 Gban̄ku gie nyuŋ wa man̄ŋ Pɔɔli, vuodieke d̄i yine Yisa Masia tuntuntu jigij. Daa vuota die yine m̄ŋ Masia tuntuntu, daa vuota tunna m̄ŋ, ama t̄i Chɔɔŋ N̄m̄ŋ aŋaŋ Yisa Masia vuodieke die u sugur̄na a nyuŋ kumbu me wo die tunna m̄ŋ. ² Man̄ŋ Pɔɔli aŋaŋ t̄i numballi diekemba d̄i benne giena mana waasa Masia d̄id̄usur̄ba d̄i benne Galasia ma.

³ T̄i Chɔɔŋ N̄m̄ŋ aŋaŋ t̄i Yɔmutien̄ŋ Yisa Masia sun̄ŋi n̄i ta ȳi n̄i sugufal̄ŋ.

⁴ Yisa Masia yine vuodieke die d̄i saaguna t̄i Chɔɔŋ N̄m̄ŋ nuar̄ŋ ta kpi t̄i tuntumbiat̄i w̄a, d̄i u gbat̄i t̄i a nyuŋ t̄uŋgban̄ka gie b̄ar̄ŋ yɔŋr̄s̄i ma. ⁵ W̄sun̄ŋ N̄m̄ŋ nyuŋna ma muna b̄ar̄ŋ yaa gamma haahuu. Wusie.

Wuvuŋ bal̄m̄ŋ nyuŋna ma benne

⁶ N̄i w̄a ȳi m̄ŋ m̄ŋ mamachi pam aŋaŋ n̄i kana ka yuas̄ya ta vaa N̄m̄ŋ vuodieke d̄i wana n̄i Masia zɔɔl̄nch̄iḡla w̄a wa ta ga d̄i wubal̄gaaku. ⁷ Vuosi bat̄aŋ bene a m̄a d̄i ba tar̄iḡi Masia wuvunaha ta chɔɔr̄ma n̄i, ama wusie wubal̄k̄igaan̄ŋ b̄i wori. ⁸ Ama d̄i ȳi n̄i gban̄ŋ gban̄ŋ yaa N̄m̄ŋ malaka d̄i keŋ muuli wubal̄v̄uŋ gaas̄i a ȳi n̄i ta a ka ȳi die t̄i muul̄na wudiekemba a ȳi n̄i wa, N̄m̄ŋ nan seŋ chuus̄i d̄i tier̄ŋ. ⁹ T̄i w̄ɔŋ bal̄i n̄i m̄ŋ, ta man̄ŋ b̄i baan̄ŋ n̄i bal̄i n̄i b̄ibra; d̄i ȳi vuon̄ŋ d̄i muuli wubal̄k̄i gaas̄i a ȳi n̄i ta a bie a tuar̄ŋ a nyuŋ die n̄i wolinne a tuo wudiekemba ba, N̄m̄ŋ nan seŋ chuus̄i wa.

¹⁰ N̄i ka m̄a d̄i n̄i tuo b̄ar̄ŋ a nyuŋ vuota jigij, ama N̄m̄ŋ b̄ar̄ŋ man̄ŋ yaala, dama man̄ŋ t̄uŋ b̄i yaala vuota b̄ar̄ŋ, n̄i t̄uŋ kaan̄ŋ ȳi Masia yɔm̄u.

Pɔɔli die d̄i kenne a ȳi Masia tuntuntu dene

¹¹ N̄i numballi, n̄i yaala n̄i summa d̄i wuvuna diekemba n̄i muul̄nana a ȳa n̄i naa ka nyuŋ wa vuota jigij. ¹² N̄i ka tuohe a nyuŋ wa vuota jigij, yaa d̄i yiwo vuon̄ŋ daḡuna m̄ŋ ama d̄i yiwo Yisa Masia gban̄ŋ gban̄ŋ yuorinehe a daḡu m̄ŋ.

¹³ N̄i w̄ɔŋ w̄uŋ m̄ŋ die n̄i tuuma d̄i suna die san̄ŋa dieke die n̄i d̄ina Juu vuosi j̄lar̄ku, die n̄i mugise Masia d̄id̄usur̄ŋ pam, ta die m̄a d̄i n̄i chuus̄i ba ta ka ch̄iḡi ba zɔɔl̄ŋ. ¹⁴ T̄uŋŋ Juu vuosi j̄lam̄ŋ sien̄ŋ me, die n̄i t̄iar̄ŋ n̄i chanchaal̄ba pam, ta die naḡi n̄i sun̄ŋ mana a ȳi wo t̄i chɔɔŋkuul̄ba chuaraha ma.

¹⁵ Ama N̄m̄ŋ die d̄i ch̄iḡuna m̄ŋ zɔɔl̄ŋ ta vuari m̄ŋ ta ba ye muuri m̄ŋ wa, d̄i wa m̄ŋ d̄i keŋ tumma a ȳma

wa. Ta die san̄ŋ, ¹⁶ ta naḡi u Bua wa a daḡu m̄ŋ, amu n̄i nan muuli wuvunaha a ȳi buurigaas̄is̄i. San̄ŋka mi die n̄i ka ga vuon̄ŋ jigij d̄i u kpaan̄ŋ m̄ŋ. ¹⁷ Die n̄i ka b̄i ga Jerusalemi d̄i n̄i ye vuodiekemba d̄i wolinne a ȳi Masia tuntunt̄ba n̄i ma wa, ama die n̄i wolin̄ŋ ga wa Arabia t̄uŋgban̄ŋ ma ta wa viiri keŋ Damasikusi t̄uŋ ma. ¹⁸ Die ka b̄una ataa kuar̄ŋ chaan̄ŋ die man̄ŋ ȳiŋŋi ga Jerusalemi a ga waas̄i Piita, ta die bie u jigij daraa ban̄ŋ aŋaŋ anu nyuŋna ma. ¹⁹ Die n̄i ka ye Masia tuntunt̄ba wun̄ȳi mana a gut̄i Piita ma ntaala Jemisi t̄i Yɔmutien̄ŋ numbuwa wa.

²⁰ N̄m̄ŋ gban̄ŋ s̄iba d̄i wudieke n̄i maaguna yiwo wusie ta ŋm̄nch̄ib̄is̄i d̄i wo ka ma.

²¹ Ka kuar̄ŋ chaan̄ŋ die man̄ŋ ga Siria aŋaŋ Silisia t̄uŋgban̄ŋ ma. ²² San̄ŋka mi Yisa d̄id̄usur̄ba die d̄i benne Judia ma wa die ka s̄iba m̄ŋ. ²³ Wudieke die ba s̄ib̄una yine wudieke ba chanchaal̄ba d̄i balala d̄i, "Daa dieke die d̄i mugisinene t̄i gban̄ŋ yaa wa wuvuŋ dieke die u yaala u chuus̄i wa ta muula ȳa vuosi." ²⁴ Die w̄a ba b̄ra N̄m̄ŋ n̄i w̄a.

Pɔɔli aŋaŋ Masia tuntuntu ban̄ŋ ba w̄a

2 Ka b̄una ban̄ŋ aŋaŋ anusa kuar̄ŋ chaan̄ŋ die man̄ŋ aŋaŋ Banabasi die d̄i ȳiŋŋi ga Jerusalemi, ta die naḡi Tatusi a gut̄i. ² Die n̄i gaya m̄ŋ dama N̄m̄ŋ die yuorine a daḡu m̄ŋ d̄i n̄i gamma. Mi die man̄ŋ laḡis̄i ba nuŋŋandusur̄ba nyuŋna ma, a bal̄i ba n̄i muul̄na wuvunaha dene a ȳa vuodiekemba d̄i kana ka ȳi Juu vuosi. Die n̄i ka yaala t̄uŋ dieke n̄i tunna aŋaŋ t̄uŋ dieke d̄i t̄ial̄na keŋ ȳi ȳɔr̄i. ³ N̄i chanchaan̄ŋ Tatusi die yiwo Giriiki vuon̄ŋ ama vuon̄ŋ die ka mugisi wo d̄i u gobi u kɔl̄i.

⁴ Ama vuodiekemba d̄i ch̄ib̄unana ŋm̄nch̄ib̄is̄i d̄i ba gban̄ŋ ba yiwo Masia d̄id̄usur̄ba nuŋ, t̄uŋ yaala Tatusi yime die. Ban̄ŋ vuosi mi die l̄ɔb̄ur̄i a bie wo t̄i sun̄ŋ, d̄i ba ye t̄i suna t̄i gban̄ŋ dene t̄i taas̄ina aŋaŋ Yisa Masia wa. Ba yaala t̄i yiwo Mosisi m̄iraha ȳɔŋr̄s̄i. ⁵ Ama die t̄i yaala t̄i pɔɔli wuvunaha aŋaŋ ka wusie sien̄ŋ a ȳi n̄i w̄a, die t̄i ka saaḡi a ȳi ba b̄ita gban̄ŋ.

⁶ Ama vuodiekemba nuŋ ba was̄ina ba nyuŋkuraha nuŋ (ba yiwo vuokpuma yaa ba ka ȳi, d̄i ka ȳi talas̄i n̄i jigij, dama N̄m̄ŋ ka daansa vuosi nine ta die sar̄ya); ban̄ŋ vuodiekemba ba was̄inana vuokpumaha die ka ȳi m̄ŋ daḡuhaal̄ŋ. ⁷ Ama die ba yeye m̄ŋ d̄i N̄m̄ŋ vuar̄na m̄ŋ d̄i n̄i muul̄ma wuvunaha a ȳma vuodiekemba d̄i kana ka ȳi Juu vuosisi, s̄iba u vuar̄na Piita d̄i u muul̄ma wuvunaha a ȳma Juu vuosisi.

⁸ Dama Njmutj hagruj wla, Piita die dt yi tuntuntu a yl Juu vuosisi dene, die gbanj gbanj manj yi tuntuntu a yl vuodiekemba dt kana ka yi Juu vuosisi. ⁹ Jemisi ananj Piita ananj Jɔɔn, vuodiekemba ba wasunana nuɲɲandusurɔba wa, ama ba gbanj die sɔba a baari Njmutj yna mɲ tuumaha gie dt n turj, die wla manuj ananj Banabasi ananj banuj die dt waasi tarj ta yigi tarj nuusi me, naa die bala ka dagi dt tɔ yaa nuabalumuj ananj tarj. Die tɔ mana dt saagi dt manuj ananj Banabasi muuluma wuvunaha a yɔma vuodiekemba dt kana ka yi Juu vuosi, ta banuj ba muuluma a yɔma Juu vuosisi. ¹⁰ Wudieke nyuna ma ba bala tɔ yime yiwo naa, dt tɔ tunsɔma zɔɔlɔntielibe dt benne ba chaaku wla. Kanuj wurɔ mi serj yiwo wudieke die n yaala n yi.

Pɔɔli die dt galɔna Piita dene

¹¹ Die Piita dt kenne Antiyoku ma wa, die n balɔ yuori wo u nine me, dama die u ka yi wudieke dt muna. ¹² Dama Jemisi die turj wa Juu vuosi batanj Antiyoku turj ma, die ba yene ka kerj wo, Piita ananj vuodiekemba dt kana ka yi Juu vuosisi die lagɔsa die mɲ, ama die ba kenne wo, u ka bɔ saagi dt u dii ananj ba, dama die u chɔga vuodiekemba dt yine kɔla gobɲj yada wa mɲ. ¹³ Die wla, Juu vuosisi diekemba die dt benne ananj ba wa dɔanj dt piili a chɔga ŋmaamuj, ta dt Piita dt yine wudieke, ta Banabasi gbanj die dt taari a dt ba. ¹⁴ Die n yene dt ba ka mɲɲɔ dt wuvunaha sieku wo, die manj balɔ a yl Piita ba mana nine me dt, "Funuj yiwo Juu vuonj, ama fu berɲj dt su sɔba vuodieke dt kana ka yi Juu vuonj, ta bɔa fu mugise vuodiekemba dt kana ka yi Juu vuosisi dt ba bemme sɔba Juu vuosisi?"

Vuosi nan ye gbatɔaanuj yada wla

¹⁵ Tɔnɲ ba murɔ tɔ mɲ ta tɔ yi Juu vuosi ta ka su sɔba vuodiekemba dt kana ka yi Juu vuosisi ta Juu vuosi dt wasa tuntumbɔatɔ tielibe wo. ¹⁶ Ama tɔ sɔba a baari sie vuonj yi Yisa Masia yada, die nan yi anj Njmutj vaa u yi vuovunɔ u jigɲj, daa tɔ yinene wudieke Mosisi mɔraha dt daguna tɔ dt tɔ yime wo; die wla, tɔ gbanj yiwo Yisa Masia yada dt Njmutj vaa anj tɔ yiwo vuovuna u jigɲj, yadaka wla, ama daa tɔ yinene mɔraha dt daguna wudieke. Dama Njmutj kaanj vaa anj vuonj yi vuovunɔ u jigɲj u yinene wudieke mɔraha dt daguna wa wla. ¹⁷ Du yi tɔ mɔa ananj nuɲɲmɔna dene dt Njmutj vaa anj tɔ yi vuovuna u jigɲj Masia wla, ama ta Juu vuosi dt bala dt tɔ yiwo vuobɔatɔ sɔba vuodiekemba dt kana ka yi Juu vuosisi naa, naa dagɲa mɲ dt Masia vana tɔ yi tuntumbɔatɔ tielɲj? Aayi dt ka daga dene. ¹⁸ N nan dt yie bɔanj du yi manj bɔ saagi dt vuonj nan yi vuovunɔ Njmutj jigɲj du yi u dt Mosisi mɔraha, ta chɔusa wudieke die n wolinne a dagi wa. ¹⁹ Ama yaa gamma mɔraha wla nuɲ, ka su sɔba n kpiye ka jigɲj mɲ, dt n yalluma miivoli Njmutj jigɲj. ²⁰ Ka su sɔba die ba lagɲj a kpaasi mɲ mɲ

anj anj Masia dagarɔku ma manj kpi, ama Masia bie n ma manj yaa miivoli. Ta lele, miivoli dieke n yalluna ta bie n nuɲɲgbanj ma naa, n yiwo Njmutj Bua yada mɲ, die wla manj beri; wunuj u chone mɲ ta die zie n nanj ma a kpi. ²¹ N kaanj zeti Njmutj zɔɔlɔnchɔgɔlaha. Du yi Njmutj dt nan vaa vuonj yi vuovunɔ u jigɲj u dɔna mɔraha wla, die nuɲ Masia kumbu wo chɔanj.

Yada yine nuɲɲmɔna

3 Nuɲɲ Galasia vuosi, nɔ yiwo gaaturj. Nuɲɲ vuodiekemba die mɲɲɔna sɔba Yisa Masia dagarɔku ma kurj wla vɔnɲj vɔnɲj, mɔna kenne a chɔɔruɲ nɔ? ² Nɔ balɔ mɲ wurɔ gie: die nɔ dɔna mɔraha wla die nɔ tuo Njmutj Halɔkasɔka yaa die nɔ wunna wuvunaha ta yi yada wa wla? ³ Lalla nɔ yi gaantuj dene! Die nɔ piili a dɔa Masia ananj Njmutj Halɔkasɔka hagruj; bɔa wla nɔ wa yaala nɔ kpatɔ ananj nɔ gbanj gbanj nɔ hagruj? ⁴ Wahala diekemba nɔ dinene yaa gamma wuvunaha gie yiwo yɔrɔ? Nɔ yaala nɔ vigi taanj mɲ? ⁵ N yaala n bɔ pɔasi nɔ mɲ, Njmutj yl nɔ wa u Halɔkasɔka ta tuma mamachi wla nɔ jigɲj nɔ mɔraha dɔsɲj wla yaa nɔ wunna wuvunaha ta yi he yada wa wla?

⁶ Nɔ tunsɔma Abarahami wla, dt maagiya Njmutj gbanjku ma dt, "Abarahami die yiwo Njmutj yada, u yadaka wla wunuj Njmutj dt vaa u yi vuovunɔ u jigɲj." ⁷ Die wla nɔ mu nɔ summa dt vuodiekemba dt yine Njmutj yada senne yi Abarahami haagɔsɔ. ⁸ Njmutj gbanjku die dt bala wudieke wo dagɲa dt wunuj Njmutj nan daansi baari dt vuodiekemba dt kana ka yi Juu vuosi gbanj yiwo vuovuna u jigɲj ba yine wa yada wla. Die wla die u wolinne a balɔ a yl Abarahami wuvunaha dt: "N nan daagi fu ma a yi alibarika a yl buuriɲ mana ma." ⁹ Naa dagɲa dt vuodieke nuɲ mana dt yalla yada nan gutɔ ye alibarika dieke Njmutj dt naguna a yl Abarahami wa u yine wo yada wa.

¹⁰ Vuodiekemba dt naguna ba suɲanyile mana a yi mɔraha ma ta yile dt ka nan gbati ba a taanj wa, Njmutj kaati bie ba ma. Dama dt maagiya Njmutj gbanjku ma dt, "Vuodieke nuɲ mana dt kana ka dɔa wudiekemba mana dt maagiya Mosisi mɔraha gbanjku ma wa, Njmutj kaati bie ba ma." ¹¹ Naa mɲɲɔna a dagi dt daa mɔraha dɔsɲj vasunana vuonj dt yie vuovunɔ Njmutj jigɲj, dama dt maagiya Njmutj gbanjku suɲ dt, "Vuodieke nuɲ mana dt yine Njmutj yada ta Njmutj dt vaa vuoke mi dt yi vuovunɔ u jigɲj u yada wla, u nan dt yallɔ miivoli wusie." ¹² Mɔraha dɔsɲj ananj yada yiile ka mu tarj, dama dt maagiya Njmutj gbanjku ma dt, "Du yi fu yaala miivoli yaa gamma fu mɔraha dɔsɲj wla, die nuɲ dt mu fu dɔa mɔraha mana mana."

¹³ Die tɔ bie wo Njmutj kaati ma, dama die tɔ ka mɲɲɔna dt mɔraha, ama Masia gbanj gbanj die tuo tɔ kurj a kpi, ta bie wo kaatka ma ta vuari tɔ a nuɲj ka ma,

dama di maagiyá Njmuŋ gbanƙu ma di, “Vuodieke nuŋ mana ba taan wa guun Njmuŋ kaati bie u ma.”¹⁴ Njmuŋ die yaala u daagi Yisa Masia ma ta vaa vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi danŋ ye wuvuŋ dieke Njmuŋ di yna Abarahami nuanŋ di u nan yi wa; di ti yi yada, ta tuo Halƙastka dieke Njmuŋ die yna nuanŋ di u nan yi ti wa.

Miraha anan nuari wla

¹⁵ N numballi, ni vaa n nagi vuota anan u chan-chaalŋ berinŋ a magiŋ an ni muŋŋi summa wudieke n balala chianŋ: du yi vuosi bale di saagi di ba yi wuŋ, ta maagi ba saara, ba wunyi kaanŋ biagi a zeti yaa a chusi sanƙu halƙi bita gbanŋ. ¹⁶ Njmuŋ die di yna Abarahami anan u haagiŋ u nuari, die u ka baari di, “Fu haagiŋ”, ama die u baari di, “Fu haagiŋ” vuobalmuŋ, vuodieke di yine Masia wa. ¹⁷ Wudieke n balala wa yiwo naa, Njmuŋ die zienŋ wo nuanŋ anan Abarahami ta die baari di u nan yi wudieke u yna nuanŋ di u nan yiwo; ta mui dieke di kenne ka kuanŋ chaanŋ bina kɔbiŋ-nusa anan banŋi-taa wa kaanŋ biagi a chuusi wudieke Njmuŋ di ziene nuari ta yi nuanŋ di u nan yiwo. ¹⁸ Dama du yi Mosisi miraha duŋŋ wla Njmuŋ di yi vuosi u piini, die nuŋ di dagiya di u tuŋ kaanŋ yi vuonŋ u piini u nuari wla; ama u nuari wla die u yi Abarahami u piinike.

¹⁹ Ta bia wla Njmuŋ die di yi ba miraha? Tuntumbiatu wla Njmuŋ die di yi vuota miraha a guti u nuari ma, ta die yaala miraha pɔguli ba dee a ga tugi sanŋa dieke Abarahami haagiŋ vuodieke wunŋ Njmuŋ die di yi nuanŋ a yi wa di u nan kenŋ wo kenŋ. Malakasi die naguna miraha a yi vuota nuusi me ta Mosisi die di yi ka naazua. ²⁰ Ama Njmuŋ gbanŋ gbanŋ die yna Abarahami nuari, daa naazua die yna wa.

Miraha tuuma

²¹ Naa dagiya di miraha waga muŋ anan Njmuŋ nua? Aayi, di ka daga dene; ama du yi Njmuŋ die di yi mui dieke di baanŋ biagi a yi vuota miivoli, u tuŋ nan baari di vuosi yiwo vuovuna u jigini miraha duŋŋ wla. ²² Di maagiyá Njmuŋ gbanƙu ma di vuonŋ mana dunƙa gie me bie wo banŋ dansarka ma muŋ, ama sie dieke nyuna ma vuonŋ di baanŋ daagi a tuo Njmuŋ nuari yiwo u yi Yisa Masia yada.

²³ Miraha die di pɔguli ti sɔba ti bie wo dansarka ma a ga tugi sanŋa dieke Njmuŋ di yuori yada yiile wla a daga ti. ²⁴ Die wla, miraha die su sɔba ti Yɔmutienŋ ta die pɔguli ti dee a ga tugi sanŋa dieke Masia die di kenne kenŋ, di ti yi wo yada an Njmuŋ vaa ti yi vuovuna u jigini. ²⁵ Ama lele nuŋ ti yi Masia yada muŋ; die wla miraha ka bi yi ti Yɔmutienŋ.

²⁶ Ni yine Masia yada wa vana ni mana di buruŋ Njmuŋ balli. ²⁷ Nunŋ vuodiekemba die ba suna ni Njmuŋ nyaabu Masia saanŋ ma wa, nunŋ ni tuone u gbanŋ

gbanŋ berinŋ. ²⁸ Die wla, puole bi wori vuodiekemba di yine Juu vuosi anan vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi mi, ka bi wori vuodiekemba di yine yɔŋiŋ anan vuodiekemba di suna ba gbanŋ ma, ka bi wori hɔŋ anan dembisi sunŋ, ni benne Yisa Masia jigini naa wla yine ni mana vuobalmuŋ. ²⁹ Du yi ni yi Masia suti, die nuŋ ni yiwo Abarahami haagiŋ, ta ni nan kenŋ tuo piini dieke Njmuŋ die di yna wa nuanŋ di u nan yi wa wa.

4 N bi bala ni muŋ di buadembinŋ dieke di bala u kenŋ dii u chɔŋ faari wa, sanŋa dieke u yine yi buanyaalŋ ba nanŋ pɔguli wa muŋ sɔba yɔmu. ² Sanŋa dieke u yine yi buanyaalka, vuosi batanŋ nanŋ wube wo ta daansa u nyinti dee a ga tugi sanŋa dieke u chɔŋ wa di ziene wo. ³ Die gbanŋ gbanŋ di su anan ti, sanŋa dieke ti kana ka sɔba Masia wa, die ti su sɔba buanyaalka, ta dunƙa gie haalŋ hagiŋ die pɔgulinŋ ti. ⁴ Ama sanƙa die Njmuŋ di ziene di kenne tugi, Njmuŋ die tuŋ wa u gbanŋ gbanŋ u Buadembinŋ tuŋgbanƙa gie me, ta hɔgu di mui wa, ta u bie Juu vuosi miraha ma, ⁵ di u gbati vuodiekemba di benne miraha hagiŋ ma, amu ti buruŋ Njmuŋ balli wusie.

⁶ Ti yine u balli wla u tuŋ u Buadembike Halƙastka u bie ti suguti ma anŋ ti wasa wa di “N Chua.” ⁷ Die wla, ka bi yi yɔmu, ama yiwo Njmuŋ bua, fu yine u bua wa wla u nan yi fu jadieke mana u yallunana a yia u balli.

Pɔɔli baga die di benne Galasia vuosi ma dene

⁸ Sanŋa dieke di tianna wa die ni ka sɔba Njmuŋ, sanƙa mi die ni yiwo yɔŋiŋ a yi jadieke di senne ka yi Nabidie Njmuŋ. ⁹ Ama lele nuŋ, ni wa sɔba Njmuŋ yaa ni vaa n balƙi di Njmuŋ sɔba ni muŋ, di wa yiwo lala ni bi yaala ni yinŋi a di dunƙa gie haalƙi wabiti di pɔgulinŋ tuŋgbanƙa gie? Bia yine ni bi yaala ni buruŋ ba yɔŋiŋ? ¹⁰ Ni faasuna vaa ni baga di bie wo daraa atanŋ anan chuti atanŋ anan sanŋa atanŋ anan bina atanŋ ma pam, ¹¹ ta die di yi nmaamuŋ di yigi muŋ yaa gamma ni ma di wudieke mana n yine a yi ni wa yiwo yɔri.

¹² N numballi, n juusa ni, ni summa sɔba manŋ, dama n gbanŋ n su sɔba nunŋ muŋ. Ni ka yi wuŋ a chuusi muŋ. ¹³ Ni tunsu sanŋa dieke n wolinne a muŋ wuvunaha a yi ni wa; die n yuaguna wla manŋ ye sienŋ a wolini muŋ wuvunaha a yi ni wa. ¹⁴ Ama ananŋ n yuagubu die di faasuna a yi mugisinŋ a yi ni mana yɔri, die ni ka daansi muŋ yɔri ta zeti muŋ, ama ta die tuo muŋ sɔba ni tunna baa ni tuo Njmuŋ malaka dene, ta bi tuo muŋ sɔba ni tunna baa ni tuo Yisa Masia dene wo. ¹⁵ Ta die ni suguti die di falƙi pam, bia wana yi? N nan biagi a balƙi di sanƙa mi die ni tuŋ nan biagi a vuarƙi ni nine a yi muŋ ni tuŋ nan yi die. ¹⁶ Lele n wa yiwo ni dataanŋ die n bala ni wusieke wla?

¹⁷ Vuosi mi mla muŋ anan nuŋŋmuna amu ni nan yinŋi a di ba, ama ba wo sunŋanyile vuna. Wudieke ba

yaaltnana yiwo di ba puo manj anjan ni amu ni nan yi nuhgmuna a di ba. ¹⁸ Di vuna muj di fu dia vuonj anjan nuhgmuna du yi wudieke u daglnana wa di vuna. Ni yime naa sanja mana daa manj keñ bie ni jigij nyuna ma. ¹⁹ N balli choti, di bi yuagi muj bibra ni wla siba hõgu di ñaana baa u muru ta di yuagi wa dene wo. N nan di bie kanj yuagibu ma a ga tugi sanja dieke ni berij di baanj niasu Masia berij. ²⁰ Di tunj nan yi muj nansuj pam manj tuj bie ni jigij lele gie, amu n nan biagi tarigi n baluj anjan ni dama di mugisi muj muj pam ni wla.

Sara anjan Haga mõgusuj wla

²¹ Nnunj vuodiekemba di yaala muraha põguli ni wa, ni ka wuj wudieke muraha di daguna wa? ²² Di maagija muj di Abarahami die yaa wa ballidembisi bale; ta wunyi nuñ di yi yõmu ta wunyi wa diañ nuñ di ka yi yõmu. ²³ Yõmu wa die muru u bua dembike siba ba ñaana a muru vuota dene wo, ama hõgu dieke di kana ka yi yõmu wa die di muru u bua dembike siba Nmuj die di yuna nuanj dene wo. ²⁴ Hõguba bale wo gie mana zie wo Nmuj nuazielikij ale wo nagusi ma muj. Yõmu wa saanj die yiwo Haga, ta u die zie nua dieke Nmuj die di yuna Sayina Kunkogiri me wo ta die muru u bua u yõjisi ma wa. ²⁵ Haga zie a yi wa Sayina Kunkogiri di benne Arabia tujgbanj ma wa, ta su siba tugtkpuka gie Jerusalemi wo, ta wunuj anjan u balli yiwo yõjisi. ²⁶ Ta aruzanna Jerusalemi di su-u-gbanj, wunuj u yine ti nuñ. ²⁷ Dama di maagija Nmuj gbanju suñ di;

“Funuj hõgusuruj, yalluma sugifialuj!

Funuj vuodieke di yene ka siba maaruj yuaguj di su-na dene, chiamu sugifialuj yla

Dama hõgu dieke ba zetine wo nan keñ yaa balli pam a tuanj hõgu dieke di benne anjan u churu wa.”

²⁸ Tõ, n numballi, nunnj ni wana yi Nmuj nuanj balli, siba Aziki die di yine dene wo. ²⁹ Die sanja mi die bua dieke ba muruna wa siba ba muruna vuota dene wo die di mugise vuodieke ba muruna wa anjan Nmuj Halukasika haguibu, die di su lele gbanj. ³⁰ Ama lala ba maagi Nmuj gbanju suñ? Di maagija muj di, “Yagi hõgu yõmu wa anjan u buadembike a taanj, dama hõgu yõmu buadembike kaanj guti dii u chõkõ wa faari anjan hõgu dieke di kana ka yi yõmu wa bua wa.” ³¹ Die wla n numballi, tunj ti ka yi hõgu yõmu wa balli, ama ti yiwo hõgu dieke di kana ka yi yõmu wa balli.

Yaa gamma su-n-gbanj põgusuj wla

5 Yisa Masia wõñ gbatu ti a taanj muj, ta ti beri ti duñjõ. Die wla, ni zie keñ keñ ta da vaa jaanj bõbõ ni bibra anj ni buruj ka yõjisi bibra.

² Ni wumma, manuj Põkõli balala ni naa, di du yi ni saagi a di kõla gobij muraha, die nunnj di dagija di

Masia wo nyuaru a yi ni. ³ N bi bala ni bibra, vuodieke di duna kõla gobij muraha, di yiwo talasu di u dia muraha mana mana. ⁴ Nnunj vuodiekemba di kpanjñnana ni gbanj di Nmuj vaa ni yi vuovuna u jigij muraha dusuj wla, ni wõñ puo wo ni gbanj a nyuj Masia ma, ta bi vuari ni gbanj a nyuj Nmuj zõkõlõchigula ma. ⁵ Tunj nuñ Nmuj Halukasika yi ti wa tama di Nmuj nan vaa ti yi vuovuna u jigij ti yine Masia yada wa wla. ⁶ Dama di yi ti taasi anjan Yisa Masia, ti gobi ti kõla yaa ti ka gobiye, di ka yi talasu. Du yi ti yi Masia yada ta ka vaa ti cho tanj, kanuj ka yine nuhgmuna.

⁷ Die ni kpanja ni gbanj muj, muru wana yi ta ni zeti wusieke? Lala u tienj di haluj ni? ⁸ Da Nmuj vuodieke di wana ni wa tunna dene. ⁹ Siba ba bala di, “Dabõti bita vasunana paanu zõñ mana di yine.” ¹⁰ Ama n ye yaa tama ni ma. Ti taasuna anjan ti Yõmutienj wo vaa manj yaa wa tama di ni kaanj daagi sie gaanj, ta bi yaa tama di vuonj nunnj mana di mugisinene ni wo, Nmuj nan datu u tibuj.

¹¹ N numballi, du yi manj ye muula di vuosi gobi ba kõla gbanj, bia wla ba mugise muj? Du yi wusie di n muula kõla gobij wla, die nuñ n muulku yaa gamma dagarku ma dene wo, kaanj di yaa mugisij keñ. ¹² Di tunj nan yi muj nansuj du yi vuodiekemba di chõrõnana ni wa jaa ba gbanj guti kõla gobij me.

¹³ N numballi, nunnj nuñ Nmuj wana ni muj di ni be-mme ni duñjõ, ama ni daa vaa ni duñjõ beriku gie vaa ni nyujgbanuj lõla nyanjõna ni. Ama ni nagõ choti a sunjime tanj. ¹⁴ Dama muraha mana kalu wa murubalumuj ma di, “Chome fu chanchañ siba fu chone fu gbanj dene.” ¹⁵ Ama du yi ni yie tanj danja ta chussa tanj siba haaguj nyunbati, die nuñ di summa di ni nan chuusi tanj.

Nmuj Halukasika anjan vuota berij wla

¹⁶ N bala ni muj, di ni vaa Halukasika põguli ni, ta da vaa ni lõla vaa ni yime vuota choti. ¹⁷ Dama vuota nyujgbanuj choti anjan Nmuj Halukasika choti ka dia tanj. Halukasika anjan vuota nyujgbanuj yiwo dataasi, ta naa dagija di ni kaanj biagi yi wudieke ni yaalala. ¹⁸ Du yi Halukasika di daguna ni sienj, die nuñ ni bi wo muraha suñ.

¹⁹ Wudieke vuota nyujgbanuj di yinene yiwo daak-pana anjan hõgukpana tuuma, anjan diguntõ tuuma yiri yiri, anjan lõlõbati, ²⁰ anjan bugile jamuj anjan yuj. Vuosi buruma dataasi anjan tanj ta waga, ta yaa sugubanj anjan tanj ta jia sunyuruj anjan tanj, anjan halbijanj, ta puo ta luge tanj, ²¹ ta bi yaa sugubanj, ta nyuo daanj a buge, ta yie wla yõri yõri, ta yie wudiekemba di niasuna naa a guti. N kpaama ni muj siba n wone a kpaanj ni dene wo, di vuodiekemba di yinene waha gie wo kaanj wõñ juu Nmuj naari ma.

²² Ama Njmurj Haltkasika vasa vuonj di yaa choti ananj sugfialij ananj suguduagij ananj suguru, ananj buri-chini ta tuma vurunj, ta yi wusietienj, ²³ ta suonj u gbanj tujgbanj, ta biagi yige u gbanj. Mira wori a bala di vuonj da yie naa. ²⁴ Ta vuodiekemba di yine Yisa Masia suti wa nuj wuj kuu ba vuota berij ananj ka lobiati mana murj. ²⁵ Haltkasika yi ti wa miivoli ta ti mu ti dia wa. ²⁶ Di ka mu di ti yallima kalinbaani yaa a yime vuosi juuma sunyurij, yaa a yaa wa sugubianj ananj tanj.

Chime tanj chiidunsa wia

6 N numballi, du yi ni wonyi di yi bianj, nurunj vuodiekemba di bemme ananj Njmurj Haltkasika mu ni sunjji wo somm anj u yinjji sieku me. Ama ni summa amu ni gbanj ni kaanj juu kanuj biabu mi. ² Ni sunjime a chime tanj chiidunsa, ni yie naa ni nan di di Masia murika. ³ Du yi vuonj di yile di u yiwo vuonj ama ta ka yi vuonj die nuj u gaama u gbanj. ⁴ Di vuna di vuonj mana magisi u gbanj gbanj u berij, ta u wa yallima sugfialij yaa gamma u tunvuna ma, ta daa nagij u gbanj a magisuma ananj vuogaanj tuuma. ⁵ Dama di yiwo talasi di vuonj mana chii u gbanj gbanj chiiti.

⁶ Vuodieke ba daguna wa Yisa Masia wuvunaha mu u tia nyunvuna mana u yalli ananj u didaguru.

⁷ Ni da gaama ni gbanj; vuonj kaanj biagi gaanj Njmurj; vuota gobe jadieke u buruna wa murj. ⁸ Vuodieke di buruna di u fiali u nyujgbanuj choti, u nan keij gobi kunj u nyujgbanuj lobiati ma wia; ama vuodieke nuj di buruna di u fiali Njmurj Haltkasika, nan keij gobi miivoli dieke di wone kpati Njmurj Haltkasika wia. ⁹ Die

wia, ni daa vaa ti gbaligi ananj vurunj yiile, dama du yi ti ka vaa vurunj yiile, ti nan keij ye ka nyuarj sanja dieke di muna. ¹⁰ Die wia, du yi ti ye sienj, ti yime wudieke di vuna a yuma vuonj mana; a tianj a mana ti yime a yuma vuodiekemba di yine ti numballi ti mana di yine Yisa Masia yadaka wia.

Kpatuj kpaamuj ananj waasuj

¹¹ Lele, ni ye n maagina ananj maagikpuma dene ananj n gbanj gbanj n nuonj. ¹² Vuodiekemba di yaala ba vaa juu vuosi sunj fiali wa, banuj ba mugisine ni di ni gobi ni kola, amu juu vuosisi kaanj mugisi be Masia dagariku ma wia. ¹³ Vuodiekemba di gobinene ba kolaha gbanj ka dia Mosisi muraha, ama ba yaala ni gobi wo ni kola amu ba nan biagi kuuli ni kolaha gobin wia.

¹⁴ Manuj nuj n nan kuuli yaa gamma ti Yomutienj Yisa Masia dagariku ma nyuna ma, dama u dagariku wia manj kuu tujgbanjka gie wia n nyujgbanuj ma, ta tujgbanjka gie wia di bi wo haguruj n nyujgbanuj ma.

¹⁵ Puole wori yaa gamma vuodieke di gobine u kolj ananj vuodieke di kana ka gobi u kolj. Wudieke di yine nujgmuna yine berihaali dieke Njmurj di yi ti wa murj.

¹⁶ Sugfialij ananj zochichigula bemme vuodiekemba die dina dagiku gie ma, banuj ba yine Njmurj vuosi.

¹⁷ Ka kpatuj, ni summa di vuonj bi yi murj wumugisikij, dama n wuj yaa wa kojaglagisi a dagi di n yiwo Yisa Masia yomu.

¹⁸ N numballi, ti Yomutienj Yisa Masia sunjji ni mana. Wusie.

Efesusi Vuosi

1 Manuj Pääli vuodieke Njmutj di vuarlina di n yi Yisa Masia tuntuntu maaginana gbanjku gie a yla nuntj Yisa Masia didusuri diekemba di yine wo yada ta bie Efesusi tuj ma.

² Tl Chokj Nabidie Njmutj ananj tl Yomutiej Yisa Masia sunjji nl ta yl nl sugufaluj.

Njmutj Halikasika di sunjinene tl Yisa Masia wla dene

³ Nl vaa tl waasi Njmutj, vuodieke di yine tl Yomutiej Yisa Masia Chokj wa, dama tl benne Yisa Masia ma wla ta wuntj Njmutj di yl tl u Halikasika piini diekemba mana di benne arzanna ma. ⁴ Njmutj die wanj wolij a vuari tl mutj Yisa Masia ma di tl yi u sutl ta wa kejj naanj tunjgbanjka gie, amu tl nan di bie kasl ta wo blanj u nujja. ⁵ U cho tl wla, die wla u sanjku ma, die u yile di Yisa Masia ma u nan vaa tl buruj u balli. ⁶ Nl vaa tl burj Njmutj dama u zoolnchigula di faasina a dala wla, ta u chijl tl zooluj u Buadembike choti wo me. ⁷ Dama Njmutj nagl wa tl wublati a chaa tl ta tl bie tl dunjjo u Buadembike choti wo zumbu wla. Ye, Njmutj zoolnchigula die di benne tl ma dene ta wo magisuj. ⁸ Njmutj vuodieke di yalla ylanj ananj sluj pam wa, ta tunj slba u yiline dene ⁹ ta yuori dagl tl wuloburkuj wudiekemba die u ziene di u nan kejj yi Masia ma wa. ¹⁰ Sanjka mi di kejj tugl, u nan yi u sanjku a kpatl ta lagisl jadieke u naanna mana ta a bie njmunsikpejj ananj tunjgbanjka gie me mana ta vaa Masia yi a sikpejjiej.

¹¹ Njmutj njaanj yie wo wudieke u sanna mutj, die wla u vaa Yisa Masia di vuari tl. ¹² Die wla nl vaa tunj vuodiekemba di wolinne a yaa tama Masia ma wa burjma Njmutj ta kotima u saanj njmunsikpejj.

¹³ Die nl gbanj di kejj buruj Njmutj vuosi die nl wanna wuntj diekemba di yalla gbatitaanuj wa. Die nl yine Masia yada wa wla Njmutj die di nagl u Halikasika dieke di yine u chaanuj magiluj a yl nl slba u ylna nuanj di u nan yl wa. ¹⁴ Njmutj yl tl wa Halikasika di u yi siara di tl nan kejj ye jadieke wuntj Njmutj di ylna nuanj di u nan yl u vuosisi, ta bl dagl di u nan sejj yl vuosi gbatitaanuj ananj wusie. Nl vaa tl burjma wa ta kotima u saanj.

Pääli Njmutj juustuj wla

¹⁵ Die wla, a nylj daa dieke n wanna di nl yi tl Yomutiej Yisa Masia yada ananj nl chone Njmutj vuosi

dene wo a kejj tugl jinne wo, ¹⁶ n ka vaa Njmutj waasuj nl wla. N njaanj tunsu nl wla n Njmutj juustuj ma ¹⁷ ta juusa tl Chokj Njmutj, vuodieke di yine hagurtejj ta bl yi tl Yomutiej Yisa Masia Nmunnl, di u yl nl ylanj ta yuori u gbanj a dagl nl anj nl mutjejj summa wa. ¹⁸ Ta bl juusa wa di u yuori nl nine anj nl summa tama dieke wla u wana nl, ta bl slba a baarl di nyindiekemba u bala u kejj a nagl yl u vuosisi faasl vlna, ¹⁹ ta bl slba u haguruj di dala dene ta nan sunjji tunj vuodiekemba di yine wo yada naa. Bunuj hagurkpejjkpubu mi ²⁰ die u nagl a sugurj Masia a nylj kuj me ta vaa u kall u nuudiigij chaanj arzanna ma. ²¹ Masia suna njmunsikpejj naara ananj yikotielij ananj hagurtejjiej ananj sikpejjielij mana; wuntj u yalla saanj dieke di tlanna yiko mana saara diekemba di benne dunjaka gie me ananj dunjaka dieke di bala ka kejj wo. ²² Ta Njmutj di nagl jaa nj mana a yi u nuusi me ta vuari wa di u yi Njmutj vuovuarkaha mana Sikpejjiej. ²³ Masia yine u vuovuarkaha sikpejj, ta vuovuarkaha yine u nyljgbanuj, ta u nyljgbanjka di suuli ananj u haguruj, ta u dlanj u suuli ananj Njmutj haguruj.

Kuj ananj miivoli wla

2 Sanjja dieke di tlanna wa, nl nuazetij ananj blanj yiile wla, die nl su slba nl kpiye mutj. ² Sanjka mi die nl di wa tunjgbanjka gie haalblati sienj ta tuo tunjgbanjka gie naanj Sitaani nuanj vuodieke di pögulna vuodiekemba di kana ka tuose Njmutj nuarl, ³ wusie, tl mana die su slba banuj, ta dl tl nyljgbanuj lola, ta yie tl nyljgbanuj ananj sunj di yaala dene. Tunuj ananj banuj tuuma die yaa wa Njmutj sunyuruj a kiekj tl ma.

⁴ Ama Njmutj zoolnchigula ananj u choti faasl dala mutj ta wo magisuj ⁵ die wla, die tl zetine Njmutj nuarl ta die su slba tl kpiye mutj sanjka mi wo, sanjka mi, Njmutj di vuari tl a nylj kuj me, a yaa tl juu miivoli me Masia wla; Njmutj zoolnchigula wla tl ye gbatitaanuj. ⁶ Tl benne Yisa Masia ma wla Njmutj di laguj a sugurj tunuj ananj wuntj, ta tl laguj a dii naanj ananj wa arzanna ma. ⁷ U yiwo naa di u dagl vuonj mana sanjja mana u zoolnchigula di dala dene, ta yi burichini a yl tl Yisa Masia wla. ⁸ Njmutj zoolnchigula wla nl ye gbatitaanuj, dama nl yine Masia yada wa wla. Njmutj piini wonde a yl nl, daa nl gbanj gbanj nl yine wudieke. ⁹ Vuonj kaanj blagl ngl u nyustuj ka wla, a ka yi nl gbanj gbanj nl tuuma. ¹⁰ Yisa Masia ma Njmutj di yi tl vuodiekemba tl

yine, ta yi ti tunvuuna berij di ti tuma wudieke u wone a sanj di ti tumma wa.

Masia vuosi mana yiwo bunyl

¹¹ Die wla, nunuj vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi naa, ta Juu vuosi di wasa ni koljootielinj ta wasa ba gbanj vuodiekemba di gobine ba kola naa, ni tunst die ni yine vuodiekemba sanja dieke di tianna. Die kolagobinj die yiwo wudieke vuota di yinene ba nyujgbanj ma. ¹² Sanja mi die ni ka siba Masia. Die ni yiwo chaanuj ta ka guti Nmuj vuovuarikaha ma. Die ni bie wo tujgbanjka gie ta ka siba Nmuj, ta bi wo tama, dama u yina u vuosi nua dieke wo die ni ka gutiya.

¹³ Ama lele, ni bie wo Masia ma, die wla nunuj vuodiekemba die di benne saasaa wa wa kenj a gbigi wo Nmuj, Masia kumbu wla. ¹⁴ Wunuj u lagisna Juu vuosisi ananj vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi ta yi be bunyl, ta sugifaluj di kenj, u kpine wo wla u kpisi dataastu die di benne ba sunsuku. ¹⁵ Juu vuosi muraha die yaa wa chuara pam ama Masia die di kpisihe ananj u kumbu amu u nan lagisu Juu vuosisi ananj vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi a kenj u jigij an buurinj bule wa gie laguj a yi buurihaali balumuj di u yi an sugifaluj kenj buurinj bule wa gie jigij. ¹⁶ U dargarkuri kumbu yine u kpisi dataastu ba sunsuj, ta lagisu ba mana ba yi buuribalumuj ta yaa ba a yinjji kenj Nmuj jigij. ¹⁷ Die wla, Masia die kenye muj a muuli sugifaluj wuvuna a yi nunuj vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi, ta die yua ananj Nmuj, ta bi muuli a yi Juu vuosisi, vuodiekemba die di gbigine Nmunn. ¹⁸ Di yiwo Masia wla Juu vuosisi ananj vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi mana biagi kenj ti Chokoj Nmuj jigij, u Halikas balujka ma.

¹⁹ Die wla, lele, nunuj vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi ananj Nmuj vuosisi yiwo tujgbanj balumuj balli, ta bi yi Nmuj tiginj vuosi, ni ka bi yi chaanuj. ²⁰ Ni su siba juonj waara ta Nmuj naazualuj ananj Nmuj tuntuntiba di yi ka nyabiluj, ta Masia di yi ka gogogogoyuguruj tanjkenjkuuruj dieke di vana ka zie kenj kenj. ²¹ Wunuj Yisa Masia lagisna a kogulu Nmuj vuosisi ta ba beri vununj ta buruma u jigij. ²² Ni lagisna ananj Masia wla, Masia taasa ni muj ananj u didusuruj banuj ba, ta ni mana di laguj a yi juoku gie ta Nmuj Halikasika di bie ka ma.

Pokoli die di tunna yi vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosi

3 Naa wla manuj Pokoli vuodieke di june dansarika Yisa Masia tuuma wla di ko juusa Nmuj a yla nunuj vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi. ² N yaa tama di ni wujja muj di Nmuj zoklunchugula wla u yi muj tuumaha gie ni sunjij wla. ³ Nmuj yuori wo u wuloburikaha a dagi muj muj. N wanj maagi ni waha

gie bita muj. ⁴ Du yi ni karuj wudieke n maagina wa, ni nan di siba di n siba jaanj yaa gamma Masia ma. ⁵ Sanja dieke di tianna wa vuota die ka siba wuloburuj gie, ama lele Nmuj vaa wa u Halikasika di yuorike a dagi u tuntuntiba ananj u naazualba u vuaruna wa. ⁶ U wuloburukuj yiwo naa: Wuvunaha wla vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi di nan ye jadieke Nmuj di bala u yi Juu vuosisi, ba bi laguj ananj ba a yi nyujgbanj balumuj, ta guti a die jadieke Nmuj di yua nuanj Yisa Masia ma di u nan yi wa.

⁷ Nmuj zoklunchugula wla die u yi muj sienj di n buruj u tuntuntu ta muuluma u wuvunaha siba u yua muj haguruj dene. ⁸ Nmuj vuosi mana sunj n yine vuodieke di wiaruna ba kuanj ta ka mu wuj ama Nmuj chigi muj wa zokluj ta vuari muj di n balli a yi vuodiekemba di kana ka yi Juu vuosisi yaa gamma wuvuna diekemba Masia di yunana ta a wo magisuj wa. ⁹ Nmuj, vuodieke di naanna nyinti mana die vuari wa muj di n sunjji vuonj mana anj ba summa u sanjku gie. Sanja dieke di tianna Nmuj die lobur u sanjku gie muj u vuosi jigij. ¹⁰ U yiwo naa di lele u dagi haaliti ananj ba naara di yalla yiko njmujsikpenj me u yalla ylanj u wuyiike mana mana ma dene. U daagi wa u didusuruba ma a dagi ba u yalla ylanj dene. ¹¹ Ti Yomutiej Yisa Masia ma ta Nmuj die yi naa siba u sanna dene wo ta kenj naanj dunla. ¹² Ti yine Masia yada ta bie u ma wla, Nmuj sieku yuori yi ti muj, ta ti nan biagi ga u jigij ta ka chuga njmaamuj. ¹³ Die wla, n juusa ni muj, ni daa vaa ni sunj chuust n dinene wahala ni wla, dama di yiwo ni sunjij wla.

Masia choti wla

¹⁴ Naa wla manj gbirige ti Chokoj Nmuj nujja a juusa wa, ¹⁵ u ma buurinj mana di benne arzanna ma ananj tujgbanjka gie me di yese ba miivoli. ¹⁶ Nmuj haguruj di dala pam dene wo, n juusa wa muj di u yi ni hagurubu mi u Halikasika wla, anj hagurubu bemme ni ma, ¹⁷ a bi juusa wa di Masia nagi ni sugiti a buruj u jigiberisikin, ni yada wla, n juusa wa muj di ni chone Nmuj ananj tanj dene wo nan vaa anj ni mujji zie kenj kenj ta ka nanna, ¹⁸ ta nunuj ananj Nmuj vuosi mana nan biagi siba Masia choti teelinj ananj ka waturuj ananj ka goli di dala dene. ¹⁹ Ananj di tuana di vuonj summa Masia di chone ti dene wo, n juusa Nmuj di nunuj ni nan di siba, ta vaa ni berij su siba Nmuj berij.

²⁰ Nmuj haguruj dieke di tunnana ti ma wa wla, u nan biagi a yi jaanj mana a yi ti a tanj ti yilinene wudieke ta juusa wa; ²¹ tunuj vuodiekemba di yine Masia didusuruj ta taast ananj wa wa mu ti buruma Nmuj sanja mana haahuu. Wusie.

Nyūgban balumū wla

4 Manū vuodieke dī june dansarkā tī Yōmutien tuuma wla naa, n kpaama nī dī nī vaa nī berij vūgma sība Njūmū dī yaala ka summa dene ta wa nī wa. ² Nī suuma nī gban tūgban, ta bemme sōmm, ta yalluma suguru anān tan, ta chome tan sanja mana.

³ Njūmū Halikasika yī nī wo jabalumū, die wla nī kpanji nī gban anān nūjūmuna a bemme anān sugufialū amu nī nan wiarī yī jabalumū.

⁴ Masia dīdūsrū yīwo nyūgban balumū, ta Njūmū Halikasī balumū benne, ta Njūmū dī gbati tī a taan a yī tī tama balumū.

⁵ Yōmutien balumū nyūna ma benne, ta tī mana dī lagū yīwo yada, ta Njūmū nyaan sula dīan dī yī jabalumū.

⁶ Njūmū yīwo jabalumū ta yī vuota mana Chōkō, ta bī yī vuon mana Yōmutien ta tuma vuon mana ma, ta bī bie vuon mana ma.

⁷ Masia yī wa tī wonyī mana piini yiri yiri sība u yaalala dene. ⁸ Sība dī maagna dene Njūmū gbanjū ma wa dī:

“Sanja dieke u jualna ηmūsikpeku die u nagī yōjūī pam u nyānūna a gutī u ma ta yī vuota piinisi.”

⁹ Lele, “Die u juali ga ηmūsikpen” chīan? Dī dagūya dī die u wolin a keñ suon wa tūgbanjū gie kpiile tigin mū. ¹⁰ Die wla, wūnū vuodieke die dī kenne suon tūgbanjū gie me wo, wūnū u bīna juali ga saasaa amu u nan ligi dūnūka gie mana anān u yīko.

¹¹ Wūnū, u yūna vuota piinisi, ta vuarī batān a yī be tuntuntū, a yī batān dīan Njūmū naazualū, ta batān dīan dī yī wūvūnaha mūmūlitū, ta yī batān wūnū Masia dīdūsrūba dīdaansūnū anān Njūmū wusieke dīdagūnū. ¹² Die u yīwo naa dī vuodiekemba dī yīne Njūmū vuosisi mana muma anān tūvūnaha, ta vaa wūnū Masia dīdūsrū sugitī hagūrūma. ¹³ Die wla, tī dene sība Njūmū Bua dembike ta yīwo yada naa, tī mū tī lagū bunyī a bīrū nyūnkūrī diekemba berij dī vūgna, ta summa sība wūnū Masia. ¹⁴ Tī kaan bī yī sība ballūbī amu vuobiati anān gūgaantība nan vaa tī leenjī sība ba yinene vuosi batān dene wo. ¹⁵ Ama tī nan dī bala wusie yaa gamma Njūmū waha anān choti ta bīrūma Masia ma, wūnū u yīne tī sikpenjīen, ¹⁶ ta tūnū vuodiekemba dī yīne wo yada wa dīan dī yī sība u nyūgbanū. Nyūgbanjū taasi wa tan anān gbeme anān zūj anān gūlī, dū yī ka lūga mana dī mūjū tūma nyūgbanjūka nan dī bīrūma ta hagūrī. Die gban gban dī sū, dū yī tī mana dī cho tan ta tuma tūj dieke Yisa Masia dī nagūna a yī tī wa, tī nan dī hagūrī a bīrū nyūnkūra. Naa baa ka yī mūjū Masia hagūrū dī benne tī ma wa wla.

Tī berihaalū wla

¹⁷ Tī Yōmutien saan ma, man kpaama nī, dī nī daa bī bemme sība vuodiekemba dī kana ka sība Njūmū, ta ba sunjanyile dī bie lumū ma ta wo nyuarī wa. ¹⁸ Ba yallī wa sunjanyilibiati ta ba tūba dī hagūrī, ta ba ka sība wla chīasi, die wla ba ka gutī miivoli haalī dieke Njūmū dī yūna wa ma. ¹⁹ Ba ka chūga viivi, ta dīdīa a tuma dīgūntī tuuma, ta ka bīagi yige ba gban halī bīta gban.

²⁰ Ama nūnū nū, daa die nī bugūrī yaa gamma Masia ma. ²¹ Die nī wūj yaa gamma u ma, ta yī u dīdūsrū, ta ba dagū nī wusie yaa gamma u ma mū. ²² Die wla, nī kpanji nī gban a vaa berikūrī lūlūbiati diekemba dī tūnnana a chūusa nī wa. ²³ Lele, nī vaa an Njūmū tarūgī nī sunjanyile anān nī sugū, ²⁴ amu nī nan pōgū berihaalī dieke Njūmū dī yūna nī wa, ta nī nīasi Njūmū nī wuyīike me, ta bemme vūnū, ta yī sugūyalūntielī anān wusie.

²⁵ Die wla, nī vaa ηmūchūbīstī, ta vuon mana balma wusie a yūma u nūmbua, dama tī yīwo jabalumū Masia ma. ²⁶ Dū yī fū keñ jū sunyūrū, ama da vaa ka vaa fū yī bīan, ta daa bī yalluma fū sunyūrūbu fū sun ma an ηmūjū nan. ²⁷ Nī da keñ yī Sitaani sien an u magūī nī. ²⁸ Vuodieke die dī gaarūnana, u vaa gaarū ta kpanji u gban a tūj tuuma a dīi, ta bī bīagi sunjīme zōalūntielī. ²⁹ Nī da balma wūbiati a yūma nī chanchaalū, ama nī balma wūdiekemba dī yīne talasi ta yaa nyuarī, amu nī chanchaalū dī keñ wūj ka nan bīagi sunjī be. ³⁰ Nī da yīme wūdieke dī baan nan yī an Halikasika, vuodieke dī yīne Njūmū chaanū magūlū nī ma wa ye sugūchūsurū. Wūnū u yīne magūlū dieke dī dagūna dī daan kien ta Njūmū nan keñ yī nī sī-n-gban anān wusie. ³¹ Nī vaa bīan berij mana, ta da yalluma sunyūrū. Vuon da bī natuma u chanchaalū anān sunyūrū, vuon da bī zīama u chanchaalū, ta bī vuarī haasi sunjanyile mana nī ma. ³² Ama nī yī vuodiekemba dī chūgunana nī chanchaalū zōalū, ta vasūma nī chanchaalū tūmbiati a chama ba sība Njūmū dī nagūna nī tūmbiati a chaa nī dene wo Masia ma wla wa.

Yaa gamma chaanū ma berij wla

5 Nī yīne Njūmū ballūchoti wla wa, nī kpanji nī gban ta summa sība wūnū, ² nī chome vuon mana sība Masia die dī faasūna a cho tī ta tuo tī kūr a kpi ta yī kaabi dieke Njūmū dī yaalala wa.

³ Nī yīne Njūmū ballū wla naa, dī ka wōj vūna dī daakpana anān hōgūkpana, yaa dīgūntī yaa lūlūbiati tuuma bemme nī sunj. ⁴ Nī waasūma Njūmū sanja mana ama nī daa vaa daakpana yaa hōgūkpana tuuma wūbalūka, yaa dīgūntī wūbalūka, yaa wūbalūki tōgūntī nyūmma nī nūa ma. ⁵ Dī mū nī summa a baarī dī vuodieke dī duaga hōgūkpana yaa a duaga dembikpana yaa ta yī dīgūntī vuon yaa halī vuon, wūnū u kaan ye jigijū Ma-

sia ananj Njmutj naari ma; vuodiekemba di yalla hall faasi cho nyinti a tianj Njmutj.

⁶ Die wubiatl yiilehe wla Njmutj nan ken datl nuazeti-tielibe tba. Ni daa vaa vuonj nagl u gaanti dagulj a gaanj ni. ⁷ Ni vuari ni gbanj, ta vaa vuosi mi. ⁸ Ni wa yiwo Njmutj balli ta bie chaanulj ma, ni ka bi bie lumulj ma sba die ni benne wo ta yie biabu, di mu ni berij summa sba chaanulj balli berij, ⁹ dama wudieke di yine wusie ananj Njmutj chigula ananj tunvuna mana yiwo chaanulj ma suti. ¹⁰ Die wla, ni kpanjulj ni gbanj ta tuma wudieke di bala ka ftali ti Yomutien suj. ¹¹ Ni daa chansuma vuodiekemba di tunnana lumulj ma tuuma ta a wo nyuari wa, ama ta vaa ba lumulj ma tuumaha nyulj yaalulj ma. ¹² Wudieke ba yinene lumulj ma wa yaa wa viivi pam ananj ti baanj di bala yaa gamma ka ma gbanj. ¹³ Ama sanja dieke jaanj mana di bala a ken nyulj yerj me wo, ba lumulj ma berij mana nan ken nyulj yaalulj ma firrr. ¹⁴ Dama wudieke mana ba ken yuori dagl yaalulj ma njaanj bie wo chaanulj ma mulj. Die wla die di maagi Njmutj gbanjku ma di:

“Funulj vuodieke di guurina, fu hagl gbulj ma ta hagl kuj me,
ta Masia nan yl fu u chaanulj.”

¹⁵ Die wla, ni daa bemme gaantulj berij, ama ni yi sstburulj. ¹⁶ Ni nagl ni sanja a yime vluulj dama vuosi yie blan sanja gie me mulj. ¹⁷ Die wla ni daa yi gaantulj ama ni summa wudieke ti Yomutien di yaalala ni yi.

¹⁸ Ni daa nyume daanj a bugime; dama kanulj ka bala ka chuusi ni, ama ni kpanjulj ni gbanj ta vaa Njmutj Halikasika yalla ni a tuma. ¹⁹ Ni chama yla a buruma ti Yomutien ananj ni sugiti mana ananj ni chanchaalulj, ta chama Njmutj gbanjku yla ananj Halikasika yla. ²⁰ Vuonj mana waasuma ti Chokj Njmutj jaanj mana wla, ti Yomutien Yisa Masia wla.

Hoguba ananj ba chullba wla

²¹ Ni yunana Masia julma wla, ni suulj ni gbanj a yuma tanj.

²² Hoguba, ni suulj ni gbanj tngbanj a yuma ni chullba sba ni suuna ni gbanj a yl ti Yomutien dene wo. ²³ Dama Masia di yine u vuosi sikpentien dene wo, die gbanj gbanj dembinj di yi u hogu sikpentien. Masia vuosi yiwo u nyuljbanulj ta u yi ba Gbigbatu. ²⁴ Die wla, hoguba mu ba suulj wa ba gbanj tngbanj jaanj mana ma a yl ba chullba sba Masia vuosisi di suuna ba gbanj a yl wa dene.

²⁵ Dembisi, ni chome ni hoguba sba die Masia di chone u vuosi ta tuo ba kuj a kpi dene wo. ²⁶ Die u yiwo naa, amu u nan yi ba kasi, ta bi nagl Njmutj wubalkaha ananj Njmutj nyaanj a su ba di u wunsu ba vluulj, ²⁷ ta yinj nagl ba a yl u gbanj gbanj nuusi me ananj vluulj, ta ba vluuljku di wo diginti, ta ba bi yi sugiyalntielin, ta wo blan, hall bita gbanj. ²⁸ Dembisi

mu ba chome ba hoguba sba ba chone ba gbanj gbanj ba nyuljbanulj dene, dembinj dieke di chone u hogu, cho wo u gbanj gbanj mulj. ²⁹ Vuonj wori a haa u gbanj gbanj u nyuljbanulj, ama vuonj mana mulj daansa u nyuljbanulj mulj sba Masia di daansunana u didusurba dene wo. ³⁰ Tluulj ti yine u nyuljbanjka. ³¹ Njmutj gbanjku baari di, “Naa wla, dembinj nan vaa u chokj ananj u nulj, ama ta nagl u gbanj a lagulj ananj u hogu anj ba yi jabalumulj.” ³² Njmutj wulj gie dagl ti wa wusie dieke di lburina mulj, ama n sba di ka daga ti mulj yaa gamma Masia ananj u didusurulj wla mulj. ³³ Ama ka bi daga ni mulj di di vuna di dembinj mana chome u hogu sba u chone u gbanj dene wo, ta hogu mana dianj yuma u churu julma.

Balli ananj ba tielinj wla

6 Balli, ni mu ni saaguma yuma ni tielinj ti Yomutien wla, dama die muna di ni yi. ² Muraaha sulj, murika gie yiwo mur dieke Njmutj di wolinj a yi nuanj a gutl ka ma di, “Yuma fu chua ananj fu naa julma, ³ amu jaanj mana nan yi vluulj a yl fu, ta fu bi ye miivoli wanj tngbanjka gie me.”

⁴ Chualulj, ni da poglobl ni balli ananj tuanj ta vaa ba sunyululj di haga, ama ni daguma ba ta kpaama ba yaa gamma wudieke ti Yomutien di yaalala.

Yohulsi ananj ba tielinj wla

⁵ Nluulj vuodiekemba di yine yohulsi dianj, ni saaguma ni tielinj nua, ta chiguma ba njmaamulj, ta tuma yuma ba ananj ni sugiti mana sba ni tunna baa ni tuma dene a yuma Masia wa. ⁶ Ni da tuma a yuma ba sanja dieke ba ken daansa ni nyuna ma, di ba buru ni, ama ni nagl ni gbanj a burulj Masia yohulsi ta yime wudieke di yine Njmutj choti ananj ni sugiti mana. ⁷ Ni tuma ni tuuma ananj sugifialulj sba ni tuma yla ti Yomutien Masia ama ni daa yilime di ni tuma a yla vuota nyuna ma, ⁸ ta summa a baari ti Yomutien Masia nan ken tulj vuonj mana yaa gamma wvluulj dieke mana u yine, u yiwo yomu yaa vuodieke di sba u gbanj.

⁹ Yohulsi tielinj, ni dianj ni mulj poglobl ni yohulsi ta da poglobl ba ananj tuanj, ta summa di nululj ananj ni yohulsi mana yall wa Yomutien balumulj arizanna ma, ta u die vuosi sarlya ta ka luge.

Tantaala nyinti wla

¹⁰ Wudieke di kpatina kuanj yiwo naa, ni vaa ti Yomutien hagarubu yi ni hagaruma. ¹¹ Ta nagl Njmutj tantaala nyinti mana u yunana ni wa a gbara ni gbanj, amu ni nan biagi zie a tuuli Sitaani wusanbiati. ¹² Dama ti ka waga ananj vuodieke di yalla nyuljbanulj ananj zulj, ama ti waga ananj haalbiati mana ananj ba yikotielin, ananj lele wo dunia ka gie lumulj ma sikpentielin, ananj njmulsikpenj haalbiati. ¹³ Die wla, ni nagl Njmutj tcn-

taala nyinti mana a gbara ni gbanj lele, amu dabiaku di keŋ tugi ni nan biagi a tuuli daari mi a gbatu ni gbanj, ta tumbu di keŋ tianj ni nan ye zie keŋ keŋ.

¹⁴ Die wia ni zie keŋ keŋ, ta vaa ni wusie summa siba gbanuj a bɔbi ni chiasu, ta vaa sugiyaluj berij summa siba jakagikuj a kagu ni nyua aŋaŋ ni kuasi, ¹⁵ ta ni yi siri a muɔla wuvuj dieke di ftalnana vuosi suguti aŋ ka su siba ni sunene ni nura. ¹⁶ Wudieke di gutina nyinti gie ma yiwo naa, ni nagi ni yada Masia ma aŋ ka summa siba jakagiki dieke ni pɔguluna ni nuusi me a yaa kaga Sitaani yuma di suna siba bolij wo, ¹⁷ ta pɔguli ni gbattaanuj aŋ ka summa siba kuuti sibubij, ta bi pɔguli Nmuj waha aŋ ka summa siba takoobi dieke Halikasika di yaa tuma wa. ¹⁸ Ni juusuma Nmuj siba Halikasika di daguna ni dene saŋŋa mana. Ni juusuma Nmuj di u suŋŋi ni jaan mana ma. Ni gbara ta daa vaa Nmuj juusuj, ta juusuma Nmuj saŋŋa mana a yuma Nmuj vuosi mana. ¹⁹ Ta juusuma a yuma n gbanj, di Nmuj suŋŋi muŋ n wubatkaaha ma amu n nan biagi

yuori a balu wubɔbɔrika diekemma di benne wuvunaha ma ta da chiguma ŋmaamuj. ²⁰ Dama wuvunaha naŋ ma maŋ zie ta bie dansarka suŋ naa. Die wia ni juusuma Nmuj di n biagi a baluma di muna di n balu wuvunaha dene ta da chiguma ŋmaamuj.

Kpatuj waasuj

²¹ Ti numbuwa choti Tichikusi, vuodieke di yine ti Yɔmutienj tuntuntu aŋaŋ wusie wo, nan balu ni wia mana yaa gamma n ma amu ni nan di siba n berij di suna dene. ²² Die wia maŋ tuma wa ni jigij, di u keŋ balu ni ti mana berij di suna dene, ta bi kpaŋŋisu ni.

²³ Ti Chɔɔŋ Nmuj aŋaŋ ti Yɔmutienj Yisa Masia yi ti numballu mana suguduaguj aŋaŋ choti aŋaŋ yada.

²⁴ Nmuj suŋŋi vuodiekemba mana di chone ti Yɔmutienj Yisa Masia wa aŋaŋ choti dieke di wone kpatuj.

Filipi Vuosi

¹ Manuj Pɔɔli aŋaŋ Timoti, tunuj vuodiekemba di yine Yisa Masia tuntuntuŋ wa maagnana gbanjku gie a yla Njmuŋ vuovuna diekemba mana di yine Yisa Masia didusuruŋ ta bie Filipi tuŋ ma, aŋaŋ ba nuŋŋandusuruŋba aŋaŋ ba susuŋŋiribe. ² Ti Chɔɔŋ Njmuŋ aŋaŋ ti Yɔmutienj Yisa Masia suŋŋi ni, ta bi yi ni sugiduaguj.

Pɔɔli Njmuŋ juusuŋ wla

³ N waasa Njmuŋ saŋŋa dieke mana maŋ keŋ tunsu ni wla, ⁴ saŋŋa mana maŋ keŋ juusa Njmuŋ a yla ni, n ŋaŋ juusa muŋ aŋaŋ sugifaluj, ⁵ dama ni suŋŋine muŋ dene wo yaa gamma wuvunaha tuumaha ma ka piiliku me wo a keŋ tugl jinne wla. ⁶ Die wla, n ka chulya di Njmuŋ vuodieke die di piiline tunvuuŋku gie ni sugliti ma nan pɔɔluka die yaa gamma, a ga tugl saŋŋa dieke u balla u keŋ kpatu tunvuuŋku gie daa dieke Yisa Masia di balla u keŋ wo. ⁷ Ni bie n suŋ ma saŋŋa mana. Die wla, maŋ yile ni wla naa di vuna, dama a nyuj saŋŋa dieke die n benne n duŋŋu ta mla di n vaa wuvunaha zie wo, a keŋ tugl saŋŋa dieke n june dansaruka ma wa, ni mana die suŋŋi muŋ muŋ aŋaŋ tuŋ dieke Njmuŋ di suŋŋine muŋ a nagl a yi muŋ wa. ⁸ Njmuŋ yine n siaratienj di n suŋ seŋ bie ni ma aŋaŋ Yisa Masia gbanj gbanj choti.

⁹ N juusa Njmuŋ di ni choti nan di guta saŋŋa mana, di ni wusie ylanj aŋaŋ ni sibuŋ mana gbanj nan di guta ¹⁰ amu ni nan biagi vuari jadieke di faasuna vuna, amu ka kuari chaari ni kaari bi yaa diguntl aŋaŋ biari daa dieke Masia di bala u keŋ wo, ¹¹ ta yime tunvuna pam Yisa Masia haguruŋ ma, amu Njmuŋ saari nan ye buruj aŋaŋ pumpaguj.

Miivoli di yine wudieke a yi Pɔɔli

¹² N numballi, n yaala ni summa di wudieke di haarta muŋ wa suŋŋi wo wuvunaha di gara nuŋŋa wusie.

¹³ Die wla, naalba gbɔgbarutiba mana aŋaŋ vuodiekemba di benne giena mana wa siba a baari di n yine Masia tuntuntu wla maŋ bie dansaruka suŋ. ¹⁴ N dansaruka ma berij yi wa ti numballi pam sikimij ti Yɔmutienj sienj me, ta ba bala wuvunaha ta ka chiga ŋmaamuŋ.

¹⁵ Vuosi batari muula Masia waha dama ba yaa wa sugubari aŋaŋ nyantaati, ama batari nu muulaha muŋ aŋaŋ suŋanyilivuna. ¹⁶ Vuodiekemba di tunnana aŋaŋ

ba choti naa siba a baari Njmuŋ die yina muŋ wuvunaha tuuma di n vaa wuvunaha zie. ¹⁷ Vuosi batari diaŋ ka muula Masia waha aŋaŋ ba sugliti, ama ba muula aŋaŋ suŋanyilibati; ta yile di ba nan nagl muŋ a yi wuuŋ ma n yene bie dansaruka ma naa.

¹⁸ Die ka chuusya. N yaa wa sugifaluj ka wla, dama di yi ba muula aŋaŋ suŋanyilivuna yaa suŋanyilibati, wudieke di yine talasi yiwo ba muula wa Masia waha. N nan di yaa sugifaluj saŋŋa mana ¹⁹ dama n siba a baari di ni Njmuŋ juusuŋ aŋaŋ ni suŋŋi dieke di nyunana Yisa Masia Halkasuka ma wa wla, n nan keŋ a nyuj dansaruka ma. ²⁰ N sugunanuj aŋaŋ tama yiwo di n da keŋ yi n gbanj viivi, ama ta yalluma suguhaguruŋ lele aŋaŋ saŋŋa mana, ta di yi maŋ kpi yaa maŋ beri n miivoli me, n nan vaa Masia saari ye buruj. ²¹ Dama di yi maŋ beri n miivoli me, n beri muŋ a yla Masia, ama di yi kuŋ maŋ kpi, die nan faasi yi muŋ nyuari. ²² Di yi maŋ nan di bie n miivoli me ta nan biagi yi wudieke di yaa nyuari, die nuŋ, n ka siba jadieke n baari vuari.

²³ Nyinti ale wa gie yine wudiekemba di datunana muŋ; n tuŋ nan faasi yaala di n vaa miivolike gie, ta ga bemme aŋaŋ Masia, die tuŋ nan faasi vuna. ²⁴ Ama ni wla, di faasi vuna di n bemme n miivoli me. ²⁵ N siba muŋ di kanuj ka vuuŋa ta chuluŋ wori, die wla maŋ siba di n nan di beri. N nan di beri aŋaŋ ni mana, amu ni nan di haguruŋ ta yaa sugifaluj ni Masia diusuŋ ma. ²⁶ Ni nan di faasi yaa sugifaluj Yisa Masia ma di yi maŋ keŋ keŋ ni jigij buba.

²⁷ Ti, wudieke di yine nuŋŋumina yiwo naa, ni vaa ni berij summa siba Masia wuvunaha di daguna dene, ta di yi maŋ biagi a keŋ ye ni yaa maŋ ka keŋye, ama n nan wuŋ di ni muŋŋi zie muŋ aŋaŋ suŋanyili balumuŋ, ta yaa nuabalumuŋ ta kpariŋa ni gbanj ta wuvunaha yaa gamma ni yadaka Yisa Masia ma nan di gara nuŋŋa.

²⁸ Ni da chuguma ni dataasi, ni yalluma suguhaguruŋ saŋŋa mana ta die nan dagl ba di banuj ba bala ba nan, ta nuŋŋi ni hagl, dama Njmuŋ yina ni nyariŋuj.

²⁹ Ni wari yaa sienj muŋ di ni tuŋ yi Masia, daa ni yine wo yada nyuna ma, ama ni die wahala u wla. ³⁰ Lele, ni nan gutl n ma tumbu ma. Di yiwo tuŋ dieke die ni yene muŋ n waguŋana wa, ta lele ni wuŋ di n ye waga muŋ.

Masia suuŋ-n-gbaŋ tuŋgbaŋ aŋaŋ u yine sikpeŋ tien wla

2 Nl benne Masia ma naa yine nl muŋŋ zie, ta u choti di vaa nl sugiti di fiala, ta nl yaa Halikasika didusuritan, ta yaa choti aŋaŋ zɔɔlnchugula aŋaŋ taŋ. ² Die wla maŋ bala nl di nl yalluma suŋanyili balmuŋ ta vaa n sugifalŋ guti, ta yalluma choti balmuŋ ta nl suŋanyile mana yi bunyi. ³ Nl da yime wuŋ a nyumma sugibian aŋaŋ kalinbaani ma, ama nl suuŋ nl gbaŋ tuŋgbaŋ, ta kɔtuma taŋ a tuŋaŋ nl kɔtina nl gbaŋ dene wo. ⁴ Nl da vasuma nl baga bemme nl nyinti nyuna ma, ama nl vaa nl baga bemme nl chanchaalŋ nyinti ma gbaŋ. ⁵ Nl vaa beri dieke Yisa Masia die di yalla wa bemme nl ma:

⁶ U nias wa Nmuŋ saŋŋa mana ama die u ka vaa u niasna aŋaŋ Nmuŋni di yi jadieke u yigine keŋ keŋ

⁷ ama ta saagi u gbaŋ gbaŋ choti me ta vaa jadieke u yalla wa

ta nagu u gbaŋ a biruŋ siba yɔmu.

Ta yi vuota

ta keŋ nyuŋ a yi vuota

⁸ Die u suuŋ u gbaŋ, ta saagi Nmuŋ nuar a keŋ a kpi dagariku ma gbaŋ.

⁹ Naa wla Nmuŋ di kɔti wa a tuŋaŋ vuon mana, ta yi wa saan dieke di yine saan kperjkuŋ a tuŋaŋ saara mana,

¹⁰ di ka yi aŋ vuodiekemba di benne arizanna ma aŋaŋ tuŋgbaŋka gie me aŋaŋ

kpiile tigiŋ

ba mana keŋ gbirigi ba dune me, ta yuma wunuŋ Yisa saari gie julma,

¹¹ ta vuon mana nan daansi bal di wunuŋ Yisa Masia yine Yɔmutien aŋ ka biri ti Chɔɔŋ Nmuŋ saan.

Ti chaana lumuŋ ma siba chuŋmarisi wla

¹² N numballi, die nl saaga a yla muŋ muŋ saŋŋa dieke die n bene nl jigiri, lele n wone nl jigiri naa, nl mu nl faasi a saaguma a yuma muŋ muŋ. Die wla nl ko ye tum aŋaŋ ŋmaamuŋ ta chelime ta tumma tuŋ dieke Nmuŋ di gbatu nl a taan di nl tuma wa ¹³ dama Nmuŋ tuma nl ma saŋŋa mana di nl yaaluma u choti yiile ta bi yime ke.

¹⁴ Nl yime wuŋ mana ta da vuomma yaa a nɔguma nunhaguŋ, ¹⁵ amu nl nan di wo bian, ama ta yi sugyialntielin, ta yi Nmuŋ balli diekemba di wone daŋŋa, dama nl bie wo tuŋgbaŋka gie vuotɔgti aŋaŋ vuobiati sunsuŋ muŋ. Di yiwo talasi di nl nyigisuma ba sunsuŋ siba chuŋmarisi di nyigisunana ŋmuŋsikpeŋ dene wo, ¹⁶ ama ta bal miivoli wla. Du yi nl tuma die, n nan daansi yallu nyuŋ nɔguŋ daa dieke Yisa Masia di

bala u keŋ wo, dama ka nan keŋ dagi di n wahala aŋaŋ n tuumaha ka yi yɔri.

¹⁷ Du yi maŋ nagu n miivoli gie a taan a guti wahala dieke n wone dii wo ta vaa nl yi yada naa wa, n nan di yaa sugifalŋ, aŋ ti mana laguŋ a yalluma sugifalŋ.

¹⁸ Die gbaŋ gbaŋ di yi talasi di nl yalluma sugifalŋ aŋ manuŋ aŋaŋ nl mana laguŋ yalluma sugifalŋ.

Timoti aŋaŋ Epafirodatusi wla

¹⁹ N yaa tama ti Yɔmutien Yisa ma di n tuŋ Timoti nl jigiri lele, ta wuŋ nl wla aŋ n suŋ dua. ²⁰ U nyuna ma u baga benne nl ma aŋaŋ wusie siba n baga di benne nl ma dene wo. ²¹ Vuodiekemba mana di tialna nuŋ, vuon mana nine ŋmuŋti wa aŋaŋ u tuŋaŋ jaan, ta ba baga wo wudieke di yine Yisa Masia sutu ma. ²² Nl siba di Timoti tuuma dagiya di u tuma aŋaŋ wusie. U tuma muŋ aŋaŋ muŋ wuvunaha tuuma ma siba bua di ŋaana tuma aŋaŋ u chɔɔŋ dene wo. ²³ N yaa tama di di kaan yuasi n nan tuŋ wa nl jigiri maŋ ye wla di bala a yinŋi dene. ²⁴ Ti Yɔmutien wla, n yaa tama di di kaan yuasi n gbaŋ n nan keŋ nl jigiri.

²⁵ N yile di di yiwo talasi di n tuŋ ti numbuu Epafirodatusi, vuodieke di tunna aŋaŋ nuŋŋumna ta mla di u suŋŋi muŋ aŋaŋ Masia tuumaha, wunuŋ u buna yi vuodieke die nl tunna wa u keŋ suŋŋi muŋ wo. ²⁶ U chele muŋ di u ye nl mana. U suŋ die chuusiya muŋ die nl wanna di u yuagi muŋ wa. ²⁷ Ka seŋ yiwo wusie di die u yuagi muŋ ta gbigi kuŋ, ama Nmuŋ die di chugi wa zɔɔluŋ, daa u nyuna ma, ama die u chugi wa n gbaŋ zɔɔluŋ, ta vuari muŋ nyuŋ u kuŋ sugichuusiŋ di bala ka guti u yuaguŋ sugichuusiŋ ma wa. ²⁸ Die wla, n chele muŋ di n tuŋ wa nl jigiri amu nl keŋ ye wo, nl nan di yaa sugifalŋ bibra, ta n gbaŋ n sugichuusiŋku bia. ²⁹ Nl tuo wo aŋaŋ sugifalŋ ti Yɔmutien saan ma, ta yuma vuodiekemba di suna siba wunuŋ julma ³⁰ dama die u ka waga u miivoli wla, ta die baa u kpi Masia tuumaha wla gbaŋ, di u yi muŋ suŋŋi dieke die nl kana ka biagi a yi muŋ wa.

3 N numballi, ka kpatuŋ yiwo nl yalluma sugifalŋ ti Yɔmutien ma. Manuŋ n baga wori di n bi maagi nl wudiekemba die n wone maagi a yi nl wa, maŋ yi die, ka nan yi nl suŋŋiŋ. ² Nl summa wubiyiribe, vuodiekemba di suna siba gbaasi ta bala di nl mu nl gobi wo nl kɔla wa. ³ Tuŋŋ vuodiekemba di janna Nmuŋ Halikasika haguruŋ ma wa yine vuodiekemba di senne gobi ti kɔla. Tuŋŋ ti ka yaa tama vuota chuara ma, ama ti kuule muŋ yaa gamma wudieke Yisa Masia di yine. Tuŋŋ ti ka kuule yaa gamma wudieke ti yine ⁴ ama n tuŋ nan biagi a kuuli. Du yi batan di kuule yaa gamma vuota chuara, die nuŋ n yaa wla pam di n kuule a tuŋ die. ⁵ Dama die ba muruna muŋ ta ka daraa anu daraan ba gobi n kɔli, ta ba muru muŋ Juu vuon, Benjamani buuriŋ ma, ta maŋ yi Juu vuon aŋaŋ wusie.

Du yi Mosisi muraha dusuj, die n yiwo Farasi vuonj ta dtha sba Farasisi vuosi di dina dene wo, die n dtha munj ananj nuhmuna, ⁶ ta die di kenj mugise Masia didusuruj gbanj. Du yi vuonj di nan di di muraha ta yi vuovlusu Njmutij jigijn, manuj nuj n wo bianj yaa gamma ka ma. ⁷ N tunj nan biagi biisi waha gie mana di a yaa wa nyuari, ama n daansi ye ta a mana wo nyuari Masia wia. ⁸ Daa genhe nyuna ma wone nyuari a yi muij: ama n daansi ye ta jaanj mana wo nyuari; dama n sibuna n Yomutienj Yisa Masia ta u sibuku nyuari di faasi dala naa wia. U wia manj nagj jaanj mana a vigi taanj, manuj n wasa a mana tanjokoj ma jaguma, di n muijij summa Masia, ⁹ ta muijij taasi ananj wa ananj wusie. Lele nuj, n yiwo vuovlusu Njmutij jigijn daa n dina muraha wia, ama n yine Masia yada wa wia. N yadaka wia Njmutij di nagj muij a buruj vuovlusu u jigijn. ¹⁰ Wudieke mana n yaalala yiwo di n muijij summa Masia, ta bi summa u kumbu hagiku hagiruj, ta bi dii wahala ananj wa, ta n berikuuri kpi sba u kpine dene wo, ¹¹ ta yaa tama di n gbanj n nan kenj hagj kuj me ta ye miivoli.

Nyanjij tune wia

¹² N ka bala di n wanj yiwo vuovluj dieke Njmutij di yaalala di n yi wo, n ye ka tugj die, ama n ye ko mia muij sba chichiguru di n ga nyanji a ga tuo tune dieke wia Yisa Masia die di vuoruna muij di n tuo wo. ¹³ N numballi, n sba a baari di n ye ka nyanji nyanjiku, ama wubalmuj manj yie, n daama wa wudiekemba mana di benne n kuanj, ta mia di n tugj jadieke di benne n nuhja wa. ¹⁴ Die wia manj chiga a tuole jigidieke chigulaha di bala ka kpatj wa, di n ga a tuo tune dieke di yine arizanna ma miivoli, ta Njmutij di wa muij ka wia Yisa Masia ma wa.

¹⁵ Di yiwo talasi di tunj vuodiekemba di kurunna Halukasika ma wa mu ti yalluma sunjanyileke gie, ama ni batanj yaa wa sunjanyili gaasi, ama Njmutij nan yuori ni nine. ¹⁶ Die wia, ni vaa ti pɔgulj wusieke gie sba die ti pɔgulna ka dene a kenj tugj lele wo.

¹⁷ N numballi, ni chansuma muij. Ni nagj ni sunjanyile a yi vuodiekemba di dina wuvluj dieke die ti naguna a yi ni wa sieku. ¹⁸ Die n wanj balj ni waha gie mana sanja dieke di tianna wa, ama lele n bi bala ni ananj nintaanti, di vuosi pam benne ta ba berinj di nagj ba a buruj Masia dagariku kumbu dataasi. ¹⁹ Ba kpatuj yiwo chuusuj, dama ba nyuuti yine ba hmuna. Ba kuule ananj jadieke di nagunana ba yie viivi me, ta yile yaa gamma tujgbanjka gie nyinti nyuna ma. ²⁰ Ama tunj nuj, ti yiwo arizanna ma balli, ta ti chele a chusa ti Gbigbatitaantu, vuodieke di yine ti Yomutienj Yisa Masia wa di u nyuj arizanna ma a kenj. ²¹ U nan kenj tarigj ti tujgbanjka gie nyujgbanj dieke di wone hagiruj ta nan kenj kpi wo anj ka nlasj u gbanj gbanj arizanna ma

nyujgbanuj. U nan kenj a nagj hagiruj dieke di vana u su jaanj mana wa a yi die.

Kpaamuj

4 Die wia, n numballi, nuntuj vuodiekemba n chone, ta yaala n ye ni naa, nuntuj ni yine manj yalli sugifaluj ta vasa manj kuule ni ma. N numballi choti, ni muijij zie ta dia ti Yomutienj Yisa Masia dene.

² N taa Yuwodia ananj Sintike, n juusa ni, ni kpanji ni gbanj a bemme ananj tanj ananj sugifaluj ti Yomutienj wia. ³ Ta funuj vuodieke di yine n didusuruj ananj wusie wo, n yaala fu sunji wo hɔguba bale wo gie, dama banuj ananj Kilementi ananj vuodiekemba mana di yine n tuntuj chanchaaluj, ta ba saara di bie Njmutij miivoli gbanjku ma wa, die lagisj tuma muij pam, wuvunaha muuluj ma.

⁴ Ni yalluma sugifaluj ni taasuna ananj ti Yomutienj wia. N bi bala ni, ni yalluma sugifaluj.

⁵ Ni bemme sɔmm ananj vuonj mana. Ti Yomutienj kenij gbigiye muij. ⁶ Ni daa vaa ni sunj chuusi jaanj mana ma. Ama ni juusuma Njmutij a yaaluma jadieke di yine talasi a yi ni. Ni juusuma Njmutij, a waasuma wa ni sugiti ma sanja mana, ta balj wa wudieke ni yaalala. ⁷ Ta Njmutij nan yi ni u sugifaluj dieke di tianna vuota sugifaluj mana anj ka sunji ni sugiti anj ni sunjanyile dua jigibalumuj dama ni taasuna ananj Yisa Masia wia.

⁸ N numballi, wudieke di yine kpatuj wunna, ni vaa ni sunjanyile suuli ananj wudieke di vuna ta yaa buruj, ananj wudieke di yine wusie, ananj wudieke di yalla julma, ananj wudieke Njmutij di yene anj ka vuna, ananj wudieke di wone bianj, ananj wudieke vuosi di chone, ananj wudieke di yalla saanj vuntuj, ananj wudieke di vuhna, ananj wudieke mana di vuna ananj buruj. ⁹ Ta ni nagj wudiekemba mana ni buguruna ananj wudiekemba ni tuone a nyuj n jigijn, ananj n wubalkaha ananj n wuyiike mana a tunj tuuma. Ta Njmutij, vuodieke di yunana ti sugidugaku nan di beri ananj ni.

Waasuj

¹⁰ N yaa sugifaluj ta waasa ti Yomutienj, dama ananj ka yuasuna mana ama ni baga ye bie n ma. Wusie, ni senj cho muij muij, ama die ni ka ye sienj muij di ni dagj die. ¹¹ N ka yile di ni daanj wa n wia die wia manj bala naa, dama manuj n wanj bugurj wa n nine di bala ka suuli jadieke mana n yalla dene. ¹² N sba waaruj berinj ananj chagiti berinj. N wanj bugurj a mana; die wia, du yi jigidieke n benne wo di yi wanj yaa chagiti, du yi ka dala yaa du yi bita, ama n nine suule jadieke n yalla sanja mana muij. ¹³ Masia di yuna muij hagiruj wia, n nan biagi yi wuluj mana.

¹⁴ Ama die ni yiwo vuntuj pam ni sunjine muij n wumugisikehe me wo. ¹⁵ Nuntuj Filipi vuosi sba di die n wolinne piili Masia wuvunaha muulku, die n nyunna

Masedonia tuj ma wa, die ni nyuna ma die ni yine Masia didusuruj diekemba di surujinene muj. Die ni yiwo vuodiekemba die di gutuna a dii n nyuari ananj n nanuj. ¹⁶ Die n benne Tesalonika tuj ma wa ta die yaala surujij wo, die ni naana surujje muj. ¹⁷ Di ka su siba n yaala piinisi ni jigij, ama n yaala ni tuo wo nyuari a nyuj Njumu ma muj. ¹⁸ N tuo ni piinisi mana muj, amu a yi muj. Piini dieke ni naguna a tuj Epafirodatusi wo vaa manj chagi muj. Piinisi mi su siba kaabi dieke nyuugij di vuruna ba naguna a yi Njumu, ta ka flali u suruj, u tuo ke. ¹⁹ Die wia, Nabidie Njumu vuodieke n juanna nan yi ni ni nyunyaalka mana, ta a nan nyuj wa u nyinti

dieke di faasuna dala ta bie arizanna ma wa, Yisa Masia wia. ²⁰ Vuosi buruma ti Chokuj Njumu saanj yaa gamma haahuu. Wusie.

Kpatuj waasuj

²¹ Ni waasi vuodiekemba di yine Njumu vuosi Yisa Masia wia. Ti numballi diekemba di benne giena wa waasa ni. ²² Njumu vuosi mana waasa ni, a tianj ba mana vuodiekemba di yine naanj Siiza tiginj tuntuntuj gbanj waasa ni.

²³ Ti Yomutiej Yisa Masia surujij ni mana.

Kolosa Vuosi

1 Manuj Pöoli, vuodieke di yine Yisa Masia tuntuntu Nmut choti wla, ananj ti numbua Timoti, maagnana gbanjku gie ² a yla Nmut vuosi diekemba di benne Kolosia tuj ma, ta yi ti numballi diekemba di yine Yisa Masia yada wa. Ti Chöw Nabidie Nmut surij ni, ta yi ni sugidugur.

Pöoli die di juusunana Nmut ta waasa wa dene

³ Ti njanj waasa Nmut vuodieke di yine ti Yömutien Yisa Masia Chöw wa ti ken juusa Nmut a yla ni sanja mana, ⁴ dama ti wunja muj ni yine Yisa Masia yada dene ta bi cho Nmut vuosi mana dene. ⁵ Die piiliku me sanja dieke ni wunna wuvunaha di yine wusie wo, die ni wunja muj yaa gamma wuvuna diekemba di chustnana ni arzanna ma wa muj. ⁶ Wuvunaha gie di kenne ni jigiri tuga jigij mana muj tugbanjka gie me ta wunsa vuosi berij siba ka wunsuna ni berij a nyuj daa dieke die ni wunna ta siba Nmut zölnchigula ananj wusieke di sina die wo. ⁷ Die ni bugur wa wiaru gie a nyuj ti tuntuj chanchanj Epafirasi, vuodieke n faasuna cho jigij, wunuj u yine Masia tuntuntu dieke di tunnana ananj wusie a yi ti. ⁸ U bi bal ti ni choti yaa gamma ni chanchaaluj ma di sina dene Nmut Halukasika surij wla.

⁹ Naa wla, a nyuj daa dieke ti wunna ni wla wa, ti ka vaa Nmut juusuj ni wla, di wunuj Nmut yi an ni siba wudieke u yaalala, ta yi ni u Halukasika ylan ananj ka stbuj mana, ¹⁰ amu ni nan biagi beri beri dieke ti Yömutien di yaalala, ta yie wudieke di nannana u surj, amu ni nan di buruma ta siba wa sanja mana.

¹¹ Wunuj Nmut yi ni hagrur pam siba u yalla hagrur mana dene wo amu ni nan di yaa hanja ananj suguru.

¹² Ni waasuma ti Chöw Nmut ananj sugifaluj. Wunuj u vana ni mu di ni guti atla faaru dieke u yuna nuanj di u nan nagl yi u vuosi arzanna ma wa. ¹³ Wunuj u vuarna ti a nyuj Sitaani hagrur ma a nagl ti a yi u Bua dembij choti naaru ma. ¹⁴ U Bua dembike wla u nagl ti tumbiatl a chaa ti ta vuari ti a nyuj yörlu ma.

Masia ananj u tuuma wla

¹⁵ Vuorj kaanj biagi ye Nmut ama u Bua dembij Masia yiwo u nasuj. Wunuj u tanna jaanj mana, ta yi Nmut nyujnaanjka mana sikpen tierj. ¹⁶ Dama u ma Nmut di naanj jaanj mana di benne arzanna ma ananj tugbanjka gie me, nyindiekemba ti yesinene ananj

nyindiekemba ti kana ka yese. Wunuj u naanna nyindiekemba mana di yalla hagrur ananj yiko, ananj malakasi diekemba di yalla hagrur ananj haaltl mana. Masia ma Nmut di naanj jaanj mana ta nagl jaanj mana a yi wa. ¹⁷ Wunuj Masia wöj beri muj ta jaanj mana wori, ta u wla jaanj mana di beri siba Nmut di sanna dene wo. ¹⁸ Wunuj u yine u vuosi mana sikpen ta u vuosi dlanj di yi u nyujgbanuj. U vuosisi miivoli nyunna u jigij. Wunuj u yine Nmut Bua dembij dieke di kpine ta wolin hagrur kuj me, di u nyuna ma u yi jaanj mana mana sikpen tierj, ¹⁹ dama die di yiwo Nmut nansuj di Masia yalluma wunuj Nmut gbanj gbanj berij ananj wusie. ²⁰ U Bua dembike wla ta Nmut yi jadieke mana di benne nmutsikpen ananj tugbanj di yijij yi u zualuj ananj sugifaluj; ta zuj dieke die di nyuna u Bua dembike ma wa dagaruku ma wa wla u yi sugifaluj di beritunuj ananj wunuj sunsurj.

²¹ Sanja kaanu, ni surjanyilibiatl ananj ni tumbiatl die yine ni Nmut dataasi, ta ni yua ananj wa, ²² ama lele nuj, u Bua dembike nyujgbanuj kumbu dagaruku ma wla u bi yi ni u zualuj di u nagl ni an ni yi sugifaluntielij, ta wome duguntl, yaa blan, ta kenj u jigij. ²³ Ama sie ni kpanjti ni gbanj ananj wusie ta bemme ni yadaka ma ta zie kenj kenj, ta daa tarl a nyuj ni tamaka ma, tama dieke die ni yene sanja dieke ni wunna wuvunaha; ta die ba muuli wuvunaha a yi vuota mana wa tugbanjka gie me; ta manuj Pöoli yiwo ka tuntuntba wunuj wa.

Pöoli die di yine Masia didusuruj tuntuntu dene

²⁴ Lele nuj n wa yaa sugifaluj n dinene wahala ni wla wa, dama wahala dieke n dinene, n tuma kpata wa wahala dieke Masia di naguna zie di n dii wo, u nyujgbanj dieke di yine u didusurba wa. ²⁵ Ta Nmut dieke di yuna muj tuumaha di tuj wa, wunuj u yine muj Masia didusurba mi yömu ni surij wla, di vuosi summa Nmut waha. ²⁶ Waha yiwo wulöbur diekemba Nmut di naguna a löbur vuota sanja kaanu, ta buurij mana di ka siba ha, ama ta lele u wa yuori dagl u vuosi.

²⁷ Nmut sanja di u yuori wulöburka waha a dagl u vuosisi muj. U wulöburka waha faasi vuna muj, ta yaa nyuari a yi vuota mana. Di daga di Masia bie ni ma, die wla, ni yaa tama di ni nan daansi gutl a bie Nmut chuulikpenkpuuku ma. ²⁸ Die wla, Masia wa wla ti muula, ta kpaama vuorj mana, ta naga ylan yiri yiri

mana a daga vuonj mana, di ti yi anj vuonj mana haguru ma u Masia dulusj ma, ta nagu ba a yi Njmuj. ²⁹ Naa wla, manj ko kpanjja n gbanj ananj haguru dieke mana Masia di yi muj ta bu dala wa.

2 N yaala ni summa n kpanjjanana n gbanj ni wla ananj Masia didulusi diekemba di benne Lodisia tunj ma, ananj vuodiekemba di yene ka ye muj ma dene. ² N yaala ba suguti haguru ma, ta ba lagisi tanj ananj choti, ta summa Masia waha chiasu, ta yi wo yada ananj wusie, ta ye sugufalt dieke vuosi di njaana ye ba kenj siba Njmuj waha chiasu dene, ta summa Njmuj wuloburikuru dieke di yine Masia wa, ³ u nyuna ma yalla wusie yanj ananj sibu.

⁴ Die wla manj bala ni naa, ni daa vaa vuonj nagu nuansanj a gaanj ni, ⁵ dama n wone ni jigij ananj n nyungbanuj naa, ama n yile ni wla sanjja mana ta n baga di bie ni ma, ta n sunj di flali ananj ni, ta ye ni benne vunu dene wo, ananj ni yine Masia yada ananj wusie dene wo.

Wusie miivoli bie wo Masia ma

⁶ Die ni tuone Yisa Masia di u yiwo ni Yomutienj wo, ni bemme u ma dene, ⁷ ta vaa ni yada dagurisi sunj u ma, ta ni yada bie u ma ta yaa haguru siba ba daguna ni dene wo, ta waasuma wa sanjja mana.

⁸ Die wla, ni daa vaa vuonj nagu vuota yanj a gaanj ni; wudieke di kana ka taasi ananj Masia, ama ta yi tungbanjka gie yanj ananj vuota daguj. ⁹ Dama Masia nyungbanuj ma Njmuj berij di beri ¹⁰ ta ni tuo wusie miivoli like ni taasuna ananj wa wla. Wunu u yine sikpenj tielinj ananj hagurutielinj mana jakuuj.

¹¹ Nunu ananj wunu berij wla ni tuo kolagobinj, ama ka ka yi vuota di naguna nuuj a gobi ni nyungbanuj wa. Masia gobiku die vuoruna ti a nyuj bianj ma wa, ¹² dama sanjja dieke ba suna ni Njmuj nyaabu die ni guti wa Masia ma ba guu ni, ta ni bi hagu ananj wa ni nyaabu sulaha ma, ni yada dieke di benne Njmuj haguruj tuuma dieke di suguruna Masia a nyuj kumbu me wo wla. ¹³ Sanjja dieke di tianna wa, die ni yiwo siba kunti ni bianj wla ananj die ni kana ka yi juu vuosi wla, ta die bi wo miraha. Ama lele, Njmuj yi ni miivoli muj, ta nagu ni bianj a chaa ni Masia ma. ¹⁴ Sanjja dieke ba kpaasuna wa dagaruku ma wa, die u kpisi ti bianj hamuj dieke di maagu a duanj yaa gamma miraha ma muj. ¹⁵ Dagaruku ma wla Masia die di chuusi Sitaani ananj haalbiati haguruj mana, ta yaa u nyanjina ba dene wo siara a kenj nyuj yaaluj ma.

¹⁶ Die wla, ni daa vaa vuonj zienj mira yaa gamma jadieke ni baanj di die ta nyuo, ni daa vaa vuonj vuoruma ni duuga daavuna, yaa chuhaaluj duuga yaa davuusikuru daraa a yla ni. ¹⁷ Hanuj miraha gie mana die yiwo ligisij ta daga di vuonj kienj; die vuoke yiwo Masia. ¹⁸ Du yi vuonj di baari u tanj wa u chanchaaluj

ta ka guura ta yese daansa ta yaala ni sunj ni gbanj a jama malakasi, ni daa saagu, die nan chuusi ni. Vuoke mi koti wa u gbanj u sunjanyile me, ta ka wo chianj; ¹⁹ u ka bi pugu Masia; Masia yine u vuosi sikpenj ta lagisi ba ba taasi ananj tanj ta su siba nyungbanuj gbeme ananj ka gurisi, wunu Masia yunana ba nyindiike, ta ba guta siba Njmuj di yaalala dene wo.

Masia yaa wa miivoli haaluj a kienj

²⁰ Ni kpiye muj ananj Masia, ta u gbatu ni a nyuj tungbanjka gie haaliti haguruj ma, bla wla ni ye beri siba ni ye yiwo tungbanjka gie suti? Bla wla ni nagu ni gbanj a yi muru dieke di bala di ²¹ "Da kenj pugu jaabu gie", yaa "Daa kenj lanj jaabu gie" yaa "Daa kenj gbi jaabu gie?" ²² Nyinti gie mana vuota nan nagha a tunj tuuma anj ka chuusi ta kaanj yuasi. Miraha gie mana yiwo vuota daguj. ²³ Ka senj yi wusie, miraha chanchaaluj niasu wa wudieke di yalla yanj, ama ta wo, ba jama ba yaala dene, ta gaama di ba suuna ba gbanj tungbanj, ta mugise ba nyungbanuj, ama du yi vuonj didi waha mana, ka kaanj biagi sunjji wo anj u mujji pugu u nyungbanuj a nyuj nyungbanuj lalbiati yiile me.

3 Die ni hagya muj ananj Masia a nyuj kuj me, die wla ni nagu ni suguti a taasi ananj arizanna ma nyinti, jigidieke Masia di kalla Njmuj nuudiigij chaanj. ² Ni vaa ni suguti bemme mi nyinti ma, ama daa tungbanjka gie nyinti ma, ³ dama die ni wanj kpie muj ananj Masia, ta ni miivoli bie ananj wa Njmuj jigij. ⁴ Masia vuodieke di yunana ti miivoli wo sanjja dieke u kenj nyuj yaaluj ma, ni gbanj ni nan daansi guti nyuj ananj wa u chaankpenkpuj ma.

Berikuuj ananj Berihaaluj wla

⁵ Die wla, ni vaa tungbanjka gie lala di tunnana tuuma ni ma wa, atanj yine daakpana ananj hogukpana tuuma, ananj diginti, ananj lalbiati, ananj sunjanyilibiati ananj halu. Halu yiwo bugile kaabuj buurij. ⁶ Waha gie wla Njmuj sunyuruj nan di bie vuodiekemba di kana ka tuose u nuari ma. ⁷ Sanjja dieke di tianna wa die nyinti gie die suna ni, ta ni bie ka ma.

⁸ Ama lele ni mu ni vaa nyinti gie mana a taanj muj; a yine sunyuruj ananj lalbiati ananj haasa. Ni daa vaa juume yaa wubaliki biati nyuma ni nua ma. ⁹ Ni da chubuma wla a yuma tanj, dama ni vaa waha gie mana die di benne ni berikuuri ma muj; ¹⁰ ta wa nagu berihaluj. Berihaaluku gie ta Njmuj vuodieke di naanna ka wa di yie ke jahaaluj sanjja mana, ta ka niasu u gbanj gbanj berij, di u yi anj ni senj summa wa ananj wusie.

¹¹ Die wla puole bi wori vuodiekemba di yine juu vuosi ananj vuodiekemba di kana ka yi juu vuosi sunsunj; vuodiekemba di gobine ba kola ananj vuodiekemba di kana ka gobiye mana puole bi wori ba sunsunj; puole bi wo haaguj vuosi ananj tika vuosi sunj; ta bi wo yonjisi

anjan vuodiekemba di suna ba gban surj, ama ni mana yiwo Masia sutt, ta u bie ni mana ma.

¹² Njmurj cho ni murj ta yi ni u vuovuarka ta ni yi u vuokasumba. Die wla ni bemme sɔmm, ta chiguma zɔɔɔɔɔɔ ta suurj ni gban tunjbanj ta yalluma suguru. ¹³ Ni dime suguru anjan tanj, ta du yi vuorj di yaa wurj anjan u chanchaanj ba nagj chaa tanj. Di mu ni nagj chama tanj sɔba ti Yɔmutiej naguna chaa ni dene wo. ¹⁴ Genhe mana ma ni nagj choti a guti, kanj ka bɔbɔna wlaaha mana a laguj tanj anjan wusie. ¹⁵ Ni wunyi mana guti wa Masia nyungbanjka ma ta Njmurj di vuari ni di ni lagisi bemme anjan sugifaluj. Die wla ni vaa Masia sugifaluku daguma ni surjanyile ta buruma Njmurj sanja mana. ¹⁶ Di yiwo talasi di Masia wlaaha gie bemme ni sugiti ma vuru vuru, anj ni daguma tanj, ta bi kpaama tanj anjan ni surjanyile mana; ta chiama Njmurj gbanjku yla, anjan Njmurj buruj yla, anjan Halikasjka yla, ta chiama yla anjan waasuj ni sugiti ma a yuma Njmurj. ¹⁷ Die wla, wudieke mana ni yinene, yaa wudiekemba ni bala, ni yime ti Yɔmutiej Yisa saanj ma, ta waasuma ti Chɔɔɔɔ Njmurj u wla.

Masia vuosi berij wla

¹⁸ Hɔguba, ni nagj ni gbanj a yi ni chulluj, sɔba di yine talasi di Masia vuosi yime die wo.

¹⁹ Dembisi, ni chome ni hɔguba ta da pɔɔɔɔɔɔ ba anjan tuarj.

²⁰ Balli, ni tuosime ni tielij nua sanja mana, dama die fɔla Njmurj surj.

²¹ Chualuj, ni da vaa ni balli sunyuru haguma, ni yi die ba kaanj bi yaa kpanjji n gbanj.

²² Yɔɔɔɔ, ni tuosime ni tielij nua jaanj mana ma, anj ka daa yi sanja dieke ba kenne daansa ni nyuna ma, di ni fɔla ba sugiti anj ba buruma ni, ama ni tuma anjan nurjmunna sanja mana, dama ni yinene ti Yɔmutiej julma wla. ²³ Wudieke mana ni yinene ni yime anjan nurjmunna sɔba ni yie a yla wa ti Yɔmutiej daa vuota. ²⁴ Tɔnsuma di ti Yɔmutiej wo nan daansi yi ni nyuari dieke di yine u vuosi sutt arɔzanna ma, dama Masia yine wusie Yɔmutiej ta ni yie a yla wa. ²⁵ Wubɔayiiru danj nan daansi tuo u wubɔati tubɔdatuj u yinene wudieke wo wla, dama Njmurj nan kejj datu u tibuj ta lugij wori.

4 Yɔmutielij, ni yime vuru a yuma ni yɔɔɔɔ, ta summa di ni gbanj yaa wa Yɔmutiej arɔzanna ma.

Kpaamuj

² Ni kpanjji summa ni gbanj anjan Njmurj juusuj sanja mana, ta juusuma wa anjan nurjmunna, ta waasuma wa.

³ Ta bi juusuma Njmurj di u yi ti sievuru anj ti muulma u wlaaha, ta yuori dagi Masia lɔburuj wlaaha, dama ka wla manj bie dansarka surj naa. ⁴ Die wla ni juusuma Njmurj a yuma murj anj n buagj bal sɔba n muna n murjji bal die wo.

⁵ Ni summa ni berij anjan vuodiekemba di kana ka yi Masia didusurba, ta naguma ni sanja a balma yuma ba u wla. ⁶ Di yiwo talasi di ni wubalika nansuma, ta yaa julma, ta summa ni baanj yijji a bal wupiasjkuj mana anj ka tugisi dene a yuma vuorj mana.

Kpatuj waasuj

⁷ Ti numbuja choti Tikikusi, vuodieke di yine ti wusie tuntuntu, ta bi yi ti tuntuj chanchaanj ti Yɔmutiej tuuma ma nan bal ni yaa gamma n wla. ⁸ Die wla manj tuma wa ni jigij di u kejj kpanjji ni, ta bal ni yaa gamma ti mana di bemme dene. ⁹ U kiej murj anjan ti numbuja choti Onisimusi vuodieke di yine yada ta u yi ni wunyi wa. Ba nan bal wudieke di yinene giena.

¹⁰ Arisitakusi vuodieke di benne dansarka ma anjan murj wa waasa ni, ta Banabasi wara buadembij Maki gbanj waasa ni. ¹¹ Josua vuodieke ba bina wasa Jusitusi gbanj waasa ni. Vuosi bataa wa gie nyuna ma yine Juu vuodiekemba di dna Masia ta lagisi tuma anjan murj Njmurj naari tuuma ma. Banuj ba yiwo vuodieke di surjine murj pam.

¹² Eparasi, vuodieke di yine ni wunyi wa ta yi Masia tuntuntu wa waasa ni. U juusa Njmurj anjan nurjmunna sanja mana a yla ni di Njmurj vaa anj ni murjji zie kejj kejj ta yi sɔsɔburuj ta yie Njmurj di yaalala dene. ¹³ N dii wo siara di u sejj faasi tuma anjan nurjmunna a surjine nurj anjan Lodisia tuj anjan Hirapolisi tuj vuosi. ¹⁴ N numbuja choti Luki vuodieke di yine dɔgita wa, wuruj anjan Demasi waasa ni.

¹⁵ Ni waasi ti numballi choti diekemba di benne Lodisia, ta bi waasi ti taa Nimifa anjan Masia didusurba di lagisunana u tigiri me wo ta jlama Njmunni. ¹⁶ Ni kejj karuj gbanjku gie a kpati, ni kpanjji ni gbanj a nagj a yi Masia didusurba diekemba di benne Lodisia ma anj ba karuj, ta bi karuj Lodisia vuosi gbanj dieke die n maaguna a yi ba wa. ¹⁷ Ni bal Akipusi di u kpanjji u gbanj ta tumma tuj dieke ti Yɔmutiej di naguna a yi wa wa vuru.

¹⁸ Lele manuj Pɔɔli maagunana kpatiku wlaaha gie anjan n gbanj gbanj n nuurj. Manuj n waasa ni. Ni da daanj di ni juusuma Njmurj a yuma murj n benne dansarka ma wa.

Njmurj surjji ni.

1 Tesalonika Vuosi

1 Manuj Pöoli anaj Silasi anaj Timoti maagunana gbanju gie a yla Yisa Masia didusru diekemba di benne Tesalonika tuj ma ta yi ti Chököj Nmutij anaj ti Yömutiej Yisa Masia vuovuarikaha; wunuj Nmutij sunji ni, ta bi yi ni sugidvagrj.

Tesalonika vuosi yada anaj ba berij wla

²Ti waasa Nmutij sanja mana ni mana wla, ta tuusa ni wla ti Nmutij juusuj ma. ³Nmutij, vuodieke di yine ti Chököj wa nujra, ti tuusa ni yine wo yada ta tuma tunvuna, anaj ni choti die di vana ni tuma anaj nujujuna dene wo, ta ni tama di bie ti Yömutiej Yisa Masia ma keij keij dene. ⁴Ti numballi, ti sba a baari di Nmutij cho ni muj ta vuari ni di ni yi u vuosi, ⁵dama wuvunaha die ka yi nuarj wubalka nyuna ma ti keij nagj yi ni, ama die ka yaa wa Halukasika haguruj, ta die ti balaha ta ka chulya. Ni sba ti berij di suna die anaj ti sunjine ni die sanja dieke die ti benne ni jigiri. ⁶Die ni tuone Nmutij waha, die ni chaansa ti muj ti dina ti Yömutiej dene wo, ta die dii wahala ama Halukasika die yi ni wa sugifaluj. ⁷Die wla ni berij die di yi dagiti a yi ti Yömutiej didusru diekemba mana di benne Masedonia anaj Akaya tujgbanjisi ma wa ba muna ba bemme dene. ⁸Dama ti Yömutiej wuvunaha die nyuj ni jigij muj ta dia a ga Masedonia anaj Akaya tujgbanjisi ma, a bi guti, ni yine Nmutij yada dene wo wöj ga luga mana muj. Die wla di ka bi yi talasi di ti baluma wuj ba jigij. ⁹Vuosi gie mana bala yaa gamma die ni mujuna a tuo ti chaanti dene sanja dieke ti kenne ni jigiri, anaj ni vana ni bugile ta keij Nmutij jigij dene, di ni jan wunuj Nmutij, vuodieke di yine wusietiej Nmuti anaj miivolitiej wo, ¹⁰ta chusa u bua Yisa Masia, vuodieke die u suguruna a nyuj kumbu me wo, di u nyuj arzanna ma a keij, wunuj u gbatuna ti a nyuj wunuj Nmutij sunyuru dieke di kienene ti ma wa.

Pöoli tuuma Tesalonika tuj ma

2 N numballi, ni gbanj ni sba di die ti kenne kaagi ni wa die ka ka yi yöru. ²Ni sba die ti dine wahala dene Filipi tuj ma, ta ba zia ti, ama die ti kenne ni jigiri, die ti yaa wa suguhagurj dieke di nyuna Nmutij jigij di ti muuluma wuvunaha a yuma ni. Anaj vuosi pam die di kana ka saaga a yla ti mana yöru. ³Dama wudieke die ti bala ni die ka nyuj njmunchibisi yaa

sunjanyilibati ma, die ti ka gaama ni, ⁴ama sanja mana ti muula wudieke Nmutij di yaala ti muuluma muj, dama u wöj ye ti ta ti mu ti pöguluma wuvunaha muj. Die wla, ti ka muula di ti ftaluma vuota sugiti, ama ti yaala ti ftaluma Nmutij sunj, wunuj u magisinana ti sugiti anaj ti sunjanyile. ⁵Dama ni sba anaj wusie di Nmutij yiwo ti siaratiej di die ti ka keij ni jigij anaj nuansuruj, yaa anaj wubalki dieke di ligine ti lülbati. ⁶Die ti ka yaala buruj a nyuna ni jigij yaa vuogaasi jigij. ⁷Ti yine Masia tuntuntuj wla, die ti tuj yaa sienj di ti bal ni di ni sunji ti. Ama die ti bie wo sömm ni jigiri sba nuj di njaana daansa u balli dene wo. ⁸Die ti faasna cho ni wla die ti muula Nmutij wuvunaha a yla ni; daa die nyuna ma ama die ti yiwo siri di ti kpi ni wla, dama ti faasi cho ni muj. ⁹Ti numballi, n yaa tama di ni tuusa ti tuuma anaj ti wahala diilehe sanja dieke die ti benne ni jigij a muula Nmutij wuvunaha a yla ni wa. Die ti tuma njmuntvasi anaj yuj amu ti kaarj yi chiiti a yi ni.

¹⁰Nunuj anaj Nmutij yine ti siaratielij yaa gamma die ti benne anaj ni anaj berivunuj anaj wusie ta die wo bjarj dene. ¹¹Ni sba di die ti beri muj anaj ni wunuj mana sba chököj di njaana beri anaj u gbanj gbanj balli dene wo. ¹²Die ti kpanjisa ni muj, ta yie ni sugiti di ftala, ta kpaama ni sanja mana di ni bemme beri dieke di baarj suuli Nmutij nine. Wunuj u wana ni di ni keij juu u gbanj gbanj u naari ma anaj u nansikperjkuruj ma.

¹³Ti bi waasa Nmutij sanja mana dama die ti kenne anaj Nmutij waha ni jigiri die ni wunja muj ta tuohe; die ni ka tuohe sba a yiwo vuota wla, ama die ni tuohe muj sba Nmutij wla. Ka seij yiwo Nmutij wla, dama ni vuodiekemba di yine wo yada wa, waha mi tuma ni sugiti ma muj. ¹⁴Ti numballi, mugisi dieke di haaruna ni naa, kanuj mugisiku mi chanchaaj die haari wa vuodiekemba di yine Nmutij vuosi Yisa Masia wla Judia tujgbanj ma; nunuj anaj ba ye wo mugisi balumuj. Die ni gbanj gbanj ni vuosi di mugisine ni dene wo, die gbanj gbanj mugisij ba vuosisi juu vuosi die di mugisi be. ¹⁵Banuj juu vuosisi die kuna ti Yömutiej Yisa Masia anaj Nmutij naazualba, ta bi mugisi ti wo. Naa wla Nmutij sunj ka ftalya anaj ba, ta ba bi yi vuonj mana dataasi. ¹⁶Ba mla muj di ba kagi ti anj ti da muuluma Nmutij wuvunaha a yuma vuodiekemba di kana ka yi juu vuosisi anj ba ye gbatitaanuj. Naa dagiya di ba gu-

ta ba tuntumbiati diekemba ba yinene wo muŋ. Lele, Njmuŋ sunyuruŋ haŋya muŋ ba ma, ta u nan datu ba ti-ba.

Pɔɔli die di yaala u bi kaagi Tesalonika vuosi dene

¹⁷ Ti numballi, die vuosi di mugisine ti wla, ti nyuŋ ni jigij daraa ale, ama saŋŋa mana ti yile ni wla ta mia di ti keŋ ye ni aŋaŋ ti nine. ¹⁸ Ti tuŋ seŋ yaala ti yiŋŋi keŋ ye ni muŋ. Ta manuŋ Pɔɔli gbaŋ gbaŋ di mia saŋŋa pam di n keŋ ni jigij ama Sitaani di kaŋi muŋ. ¹⁹ Ti Yɔmutieŋ Yisa di keŋ keŋ saŋŋa dieke, nuŋuŋ ni bala ni yi ti tama aŋaŋ ti nyuaru, ta ni wla ti baa ti keŋ zie u jigij aŋaŋ sugifialuŋ aŋaŋ kuuliŋ. ²⁰ Wusie, ni wla ti yaa saŋŋ aŋaŋ sugifialuŋ.

3 Die wla die ti suŋ di chuusi pam ti kana ka biagi yese ni wo, die ti saŋ di ti wiaru bemme Atensi tuŋ ma ti nyuuna ma, ² ta tuŋ ti numbuu Timoti vuodieke di yine Njmuŋ tuntuntu aŋaŋ ti yaa gamma Masia wuvu-naha muusuku ma wa, di u keŋ a kpaŋŋuŋuŋ ni ta vaa ni yadaka haŋuruŋa, ³ amu ni wonyu kaŋi yiŋŋi kuŋŋ wa-halaka gie wla. Ni gbaŋ gbaŋ ni siba di Njmuŋ yua sieŋ di vuosi gie mugisi ti. ⁴ Dama die ti yene bie ni jigiri, die ti ŋaŋŋ bala ni muŋ di ba nan keŋ mugisi tuŋŋ vuodiekemba di yine Masia diduŋuŋŋ mana, a seŋ keŋ yi die gbaŋ gbaŋ. ⁵ N sugichuusiŋ faasu dala muŋ, die wla maŋ tuŋ Timoti di u keŋ a ye ni yadaka su lalia. Dama ŋmaamuŋ die yalla muŋ muŋ di di muna naa Sitaani die magisu ni muŋ ni va Masia kuŋŋ duŋuŋ ta vaa ti tuumaha di yi yuru.

⁶ Lele, Timoti nyuŋ ni jigij a keŋ muŋ, a keŋ balu ti wuvuuna yaa gamma ni yada aŋaŋ ni choti wla. Ta balu ti di saŋŋa mana ni tuŋsa ti wla vuuŋuŋ, ta yaala ni ye ti siba ti yaalala ti yene ni dene wo. ⁷ Ti numballi, ti bie wahala aŋaŋ mugisiŋ mana mana ma muŋ, ama Timoti di bala ti wudieke wo yaa gamma ni yada ma, die di vaa ti suŋ di dua. ⁸ Lele ti nan biagi a taŋŋ juu ti sibuna di ni zie wo keŋ keŋ ti Yɔmutieŋ sieŋ me naa wa. ⁹ Lele ti nan biagi waasu Njmuŋ ni wla. Ti waasa wa aŋaŋ ti yalla sugifiali dieke ni wla wuuŋuŋ Njmuŋ nuŋŋa naa. ¹⁰ Yuŋ aŋaŋ ŋmuntuasu mana ti ŋaŋŋ juusa wa muŋ aŋaŋ ti suŋ mana di u vaa ti bi ye ni buba aŋaŋ ti nine, amu ti nan biagi suŋŋi ni aŋ ni yadaka haŋuru-ma.

¹¹ Ti Chɔɔŋ Njmuŋ gbaŋ gbaŋ aŋaŋ ti Yɔmutieŋ Yisa Masia yu ti sieŋ aŋ ti biagi keŋ a kaagi ni buba.

¹² Choti dieke ni yalla aŋaŋ tamba wa aŋaŋ vuouŋ mana naa, ti Yɔmutieŋ vaa ka gutuma saŋŋa mana ta keŋ summa siba ti yalla choti dieke aŋaŋ ni wa. ¹³ Wuuŋuŋ ti Yɔmutieŋ wo vaa ni sugitu haŋuruŋa ta vaa ni bemme ta wome biaŋ ta yi kasu ti Chɔɔŋ Njmuŋ nuŋŋa saŋŋa dieke wuuŋuŋ ti Yɔmutieŋ Masia di keŋ keŋ aŋaŋ u vuodiekemba mana di yine u sutu wa.

Beri dieke di fialnana Njmuŋ suŋ

4 Die wla, ti numballi, die ti wɔŋ kpaŋŋ ni muŋ ni muna ni bemme dene amu Njmuŋ suŋ nan fiali. Kanuŋ beriku mi ni beri dene. Lele ti juusa ni muŋ ta bi kpaŋŋuŋa ni ti Yɔmutieŋ Yisa saŋŋ ma di ni vaa kanuŋ beriku mi gutuma. ² Ni siba ti kpaanna ni dene ti Yɔmutieŋ Yisa saŋŋ ma. ³ Njmuŋ yaala ni bemme kasu ta vuaru ni gbaŋ a nyuŋ daakpana aŋaŋ hoŋuŋkpana tuuma ma. ⁴ Ni yuma ni hoŋuŋba juuma, ⁵ ta da bemme aŋaŋ luŋluŋ siba vuodiekemba di kana ka siba Njmuŋ di benne dene wo. ⁶ Vuouŋ da keŋ yime u Masia diduŋuŋŋ chanchaŋŋ biaŋ yaa a nyuru wa. Ti wɔŋ balu ni muŋ ta kpaŋŋ ni di ti Yɔmutieŋ nan keŋ datu vuodiekemba mana di yinene kanuŋ biabu mi tiba. ⁷ Njmuŋ wa ti muŋ di ti keŋ bemme kasu, ama daa ti keŋ a yime daakpana yaa hoŋuŋkpana tuuma. ⁸ Die wla, vuodieke nuŋ mana di zetine daguku gie, ka zeti wo vuota daguŋ, ama di yiwo Njmuŋ vuodieke di yunana ni u Halukasika u zete.

⁹ Di ka bi yi nuŋŋmuna di ti maagi a balu ni yaa gamma taŋ choti wla, dama Njmuŋ wɔŋ dagu ni muŋ yaa gamma ni muna ni chome taŋ dene. ¹⁰ Ta nuŋuŋ ni wɔŋ cho ni Masia diduŋuŋŋ chanchaaluba mana di bene Masedonia tuŋ ma wa mana. Ti numballi, ti juusa ni muŋ di ni vaa chotiti mi gutuma yaa gamma. ¹¹ Ni kpaŋŋuŋ ni gbaŋ a bemme sɔmm, ta ni baga bemme ni gbaŋ gbaŋ tuuma ma, ta tumma a dime, siba ti wolinne a bala ni dene wo, ¹² amu vuodiekemba di kana ka yi Masia diduŋuŋŋba nan di yla ni juuma, amu ni kaŋŋ di naga ni gbaŋ a jaluma vuouŋ a yaala ni nyuŋyaalika.

Ti Yɔmutieŋ keŋŋ wla

¹³ Ti numballi, ti yaala ni summa wusie yaa gamma Masia diduŋuŋŋ diekemba di kpine wo, ta da yalluma sugichuusiŋ siba vuodiekemba di wone tama wa. ¹⁴ Ti yi yada muŋ di Yisa die kpiye muŋ ta bi haŋi kuŋ me. Die wla ti bi yi yada di Njmuŋ nan keŋ yi aŋ Yisa yiŋŋi keŋ aŋaŋ u diduŋuŋŋ diekemba die di kpine wo.

¹⁵ Ti Yɔmutieŋ dagu ti wa naa, di u keŋ kieŋ tuŋŋ vuodiekemba di bene ti miivoli me wo kaŋŋ woliŋ vuodiekemba di kpine wo a keŋ tuoli wo. ¹⁶ Dama ti Yɔmutieŋ nan keŋ nyuŋ aruzanna ma a keŋ suuŋ aŋaŋ natukpeŋkpuŋ, aŋaŋ Njmuŋ malakasi Naŋŋ wa luŋuŋ, aŋaŋ Njmuŋ kantani kpaŋ, ta vuodiekemba die di yine Masia yada ta kpi wo nan woliŋ haŋi kuŋ me. ¹⁷ Ta ka kuŋŋ chaŋŋ tuŋŋ vuodiekemba di yene bie ti miivoli me nan laŋuŋŋ aŋaŋ ba a ga haaru ti Yɔmutieŋ nuŋŋ-maraha ma. A nyuŋ saŋka mi ti nan di beri aŋaŋ wa yaa gamma haahuu. ¹⁸ Die wla ni kpaŋŋuŋŋuŋa taŋ aŋaŋ waha gie.

Ni yi siri a gbara ti Yɔmutienj keniŋ

5 Ti numballi, di ka yi talasi di ti maagi a bali ni yaa gamma saŋŋa dieke waha gie di balla a yi.
² Dama ni gbanj gbanj ni waŋ siba di ti Yɔmutienj yinŋi kienku daari nan di su siba gaaru di ŋaana kienj yuku dene wo. ³ Saŋŋa dieke vuosi di kenj bala di, "Suguduaguj anjan alaafita beri wo", kanuj saŋka mi ba baa ba juu wahala ma bunyi. Kanuj wahalka nan kenj bunyi siba hɔgunyuutitienj di ŋaana baa u mɔri yuagibu kenj bunyi dene wo, ta ba kaanj nyuj bu ma. ⁴ Ama ti numballi, nɔnɔ nɔnɔ ni wo lumuj ma, die wia ti Yɔmutienj keniŋ daari kaanj kenj pirigi ni siba gaaru keniŋ. ⁵ Ni mana yiwo chaanuj ma vuosi, ta bi yi ŋmɔntuasi vuosi, ti ka yi yuj yaa lumuj ma vuosi. ⁶ Die wia, ti da dua guuruma siba vuosi batanj di yinene die wo, ama ti mu ti yesime ta mɔŋŋi pɔgɔluma ti gbanj. ⁷ Dama yuj vuosi di guura ta batanj di nyuo daanj a buge. ⁸ Ama tɔnɔ nɔnɔ ti yiwo ŋmɔntuasi balli ta ti mu ti mɔŋŋi pɔgɔli ti gbanj, ta nagɔ yada anjan choti a yeegi anj ka su siba jakagɔkuj, ta bi nagɔ gbatitaanuj tamaka a bubu anj ka summa siba kuuti sibubinj. ⁹ Nɔmuj die ka vuari ti di u kenj datɔ ti tɔbuj, ama die u vuari ti di ti ye gbatitaanuj ti Yɔmutienj Yisa Masia ma, ¹⁰ wɔnɔnɔ die u tuone ti kuj a kpi, di du yi ti kpi yaa ti beri ti miivoli me u keniŋ saŋka mi, tɔnɔ anjan wa nan laguj a beri. ¹¹ Die wia, ni kpaŋŋisuma tanj ta sunjime tanj siba ni yinene die lele wo.

Kpatuj kpaamuj anjan waasuj

¹² Ti numballi, ti juusa ni di ni vaa ni бага bemme vuodiekemba di tunnana ti Yɔmutienj tuuma ni jigiri,

ta yi ni nɔŋŋandusuj u sienj me, ta kpaama ni wa. ¹³ Ni pɔgɔli ba anjan juluma pam, anjan choti ba tuuma-ha wia. Ta bemme anjan suguduaguj anjan tanj.

¹⁴ Ti numballi, ti juusa ni di ni kpaama walnkɔlatielinj, ta kpaŋŋisuma vuodiekemba di chigunana ŋmaamuj, ta sunjime wabiti, ta yalluma suguru anjan vuonj mana. ¹⁵ Ni da yime bianj a yuma vuodiekemba di yine ni bianj, ama ni vaa anj ka yi ni sunjanmuj saŋŋa mana di ni yime vɔnɔnɔ a yuma tanj anjan vuonj mana.

¹⁶ Ni yalluma sugufialuj saŋŋa mana, ¹⁷ ta juusuma Nɔmuj saŋŋa mana, ¹⁸ ta waasuma Nɔmuj wɔnɔnɔ mana mana ma, dama die Nɔmuj di yaala, ni yine Masia didusurba wia.

¹⁹ Ni da kaguma Nɔmuj Halikasika, ²⁰ ta da bi zetime Nɔmuj naazualuj wia, ²¹ ama ni mu ni fiati a magisuma jaanj mana, ta tuo jadieke di vɔnɔnɔ, ²² ta chigɔ nyuj bianj yiri yiri mana ma.

²³ Nɔmuj vuodieke di yɔnana ti suguduaguj, yi ni sugɔyalantielinj anjan wusie, ta pɔgɔli ni haaltɔ anjan ni miivoli anjan ni nyujgbanuj ta ni da yalluma bianj ti Yɔmutienj Yisa Masia yinŋi kienku saŋŋa. ²⁴ Nɔmuj vuodieke di wana ni nan yi naa, dama u yiwo wusietienj.

²⁵ Ti numballi, ni juusuma Nɔmuj a yuma ti gbanj.

²⁶ Ni waasi Masia didusurba mana vɔnɔnɔ vɔnɔnɔ.

²⁷ Ti Yɔmutienj saanj ma manj kpaama ni, di ni karuj gbanjku gie a yi Masia didusurba mana.

²⁸ Ti Yɔmutienj Yisa Masia sunjij ni.

2 Tesalonika Vuosi

1 Manuj Pääli ananj Silasi ananj Timoti maaguna gbanjku gie a yla ti Yömutienj Yisa Masia didusuri diekemba di benne Tesalonika tunj ma ta bi yi ti Chöwö Njmutij sutu wa.

² Ti Chöwö Njmutij ananj ti Yömutienj Yisa Masia sunjji ni, ta bi yi ni suguduagun.

Masia keniñ wla

³ Ti numballi, di mu ti waasuma Njmutij sanjja mana ni wla. Ti yi die di vuna mun, dama ni yadaka guta mun ta ni yalla choti dieke ananj tanj wa di guta pam. ⁴ Die wla ti gbanj ti kuule mun ni wla Njmutij vuosi jigini. Ti kuule yaa gamma suguru ananj yada dieke ni yene yalli ni mugisiku gie me ananj ni wahalaka gie me ta beri ananj hanja naa.

⁵ Naa daga di Njmutij sarjya diile yiwo wusie; die wla u nan kenj bal di ni mu ni bemme u naari ma; u naari dieke wla ni dinene wahalaka. ⁶ Njmutij nan yi wudieke di muna: u nan vaa vuodiekemba mana di mugisinene ni wo dii wahala, ⁷ ta u nan gbatu nuntij vuodiekemba di dinene wahalaka, ta bi gbatu ti diaj. U nan yi naa sanjja dieke ti Yömutienj Yisa di kenj nyun arizanna ma a kienj ananj u malakasi diekemba di yalla yiko ke. ⁸ Ba nan kenj ananj bolinyaanj di ba datu vuodiekemba di kana ka siba Njmutij ananj vuodiekemba di kana ka saagu tuo wuvunaha yaa gamma ti Yömutienj Yisa ma wa. ⁹ Banuj vuosi mi chuusuku nan di beri yaa gamma haahuu, ta ba kaanj gbigi ti Yömutienj ananj u chuulikpenjku ananj u haguibu nuna, ¹⁰ u kenj kenj daa dieke di u ye julma a nyun u vuosi jigini ananj vuodiekemba mana di yine wo yada wa. Ni gbanj ni nan guti ba ma, dama ni tuo wudieke die ti balla ni wa mun. ¹¹ Die wla ti juusa Njmutij a yla ni mun sanjja mana. Ti juusa wa di u vaa ni buruj vuovuna u nuna. Ta bi juusa wa di u vaa u haguibu sunjji ni anj ni blagutun wuvuna diekemba ni yada di yaalala ni yi wo. ¹² Die nan vaa ti Yömutienj Yisa saanj ye buruj ni wla, ta ni diaj ni ye buruj u wla, Njmutij ananj ti Yömutienj Yisa Masia zöwöchigila wla.

Vuobiaku wla

2 N numballi, yaa gamma ti Yömutienj yinji kienjku wla ananj ti bala ti kenj a lagun bemme ananj wa wa, ² n yaala n bal ni ta ni da njaanj ma yaa ta chelime vuosi batanj di balala di ti Yömutienj daari wanj

kenj mun wo. Vuonj zi ba bala ni di tunj die ti bala die Njmutij naazualun wubalka dagun ma, yaa wubalka ma, yaa gbanun ma. ³ Ni da vaa vuonj gaanj ni wun mana ma. Dama daari kaanj kenj ntaala nuazetinj sanjja wolinj kenj, sanjja dieke vuosi pam di bala ba kenj a zeti Njmutij nuari, ta vuobiaku diaj nan kenj a nyun yaalun ma; Njmutij wanj sanj di u chuusi wa mun. ⁴ U nan kenj zeti Njmutij jiamun ananj jiamun mana, ta yi u gbanj sikpenj tienj dieke di tianna jadieke mana vuota di janna. U nan kenj juu Njmutij jiamun juoku gbanj ta wasa u gbanj Njmutij.

⁵ Ni tunstya di die n yene bie ni jigini die n bal waha mana mun? ⁶ Ta lele, ni siba wudieke di kaginana wa, ama u nan kenj sanjja dieke Njmutij di sanna di u kenj wo. ⁷ Vuobiati wanj beri mun ta tuma wubiati lburun ma, ta vuodieke di yigine be a yalli wa nan di yalli ba dene a ga tugun sanjja dieke Njmutij di bala u yagu wa a taanj. ⁸ Sanjka mi wublayiiru wo nan kenj nyun ama ti Yömutienj Yisa nan kuu wa ananj u nuarun wun, ta u yinji kienjku chuulikpenjku bi chuusi wa a guti.

⁹ Wublayiiru wo nan kenj ananj Sitaani haguun ta yi njmunchibisi mamachi ananj daguti yiri yiri mana di u gaanj vuosi. ¹⁰ U nan kenj nagi njmunchibisi yiri yiri mana a gaanj vuodiekemba Njmutij di bala u chuusi wa. U nan kenj chuusi ba dama ba kana ka yaala wusie dieke di bala ka gbatu ba a taanj ta zetike wla. ¹¹ Die wla Njmutij di vaa njmunchibisi haguun di tuma ba ma ta ba yie wudiekemba di kana ka yi wusie yada. ¹² Njmutij nan daansi chuusi vuodiekemba di kana ka yi wusieke yada ama ta yaala wubiati yiile he.

Ni zie kenj kenj

¹³ Ti numballi, nuntij vuodiekemba ti Yömutienj di chone naa, di mu ti waasuma Njmutij sanjja mana ni wla, dama Njmutij wanj nuari ni piiliku me mun di ni ye gbatitaanun. Die ni yiwo wusie wuvunaha yada mun, ta u Halukasika di bi yi ni kast, die wla ni ye gbatitaanun. ¹⁴ Die ti muulina wuvunaha a yi ni wa wla Njmutij di wa ni di ni bemme vuntun siba ti Yömutienj Yisa Masia di benne vuntun dene wo. ¹⁵ Die wla ti numballi, ni munji zie kenj kenj ta munji pöglu wusie diekemba ti daguna ni wa ti wubalka ma ananj ti gbanji ma wa.

¹⁶ Ti Yömutienj Yisa Masia gbanj gbanj ananj ti Chöwö Njmutij vuodieke di chone ti ta sunjji ti a yi ti suguduagu dieke di wone kpatiku ananj tama dieke di vuna u

zɔɔlnɕɪɔɫa wɪa wa, ¹⁷ vaa ni sugiti hagurɪma ta yi ni hagurɪ, aŋ ni bɪagɪ baluma wudieke di vuɪna ta bi yime wudieke di vuɪna.

Ni juusuma Njɪmɪ a yɪma ti

3 Ti numballi, ka kpatɪ yiwɔ naa, ni juusuma Njɪmɪ a yɪma ti, di ti Yɔmutien wuvɪnaha nan ye jata lagɪ lagɪ ta yese jɪlɪma sɪba die ka yene jɪlɪma ni jigiri dene wo. ² Ta bi juusuma di u vuari ti a nyɪ vuoblati nuusi me, dama daa vuonɪ mana yine wuvɪnaha yada.

³ Ama ti Yɔmutien yiwɔ wusietien, ta nan yi ni hagurɪ ta gbarɪ ni aŋ Sitaani kaan yi ni wɪɪ. ⁴ Ti Yɔmutien wɪa ti yaa yada di ni yie wudieke die ti bala ni wa, ta nan di yie die saŋna mana.

⁵ Ti Yɔmutien wo sunɪ ni aŋ ni summa Njɪmɪ di chone ti dene, ta bi sunɪ ni aŋ ni yallɪma hanɪa dieke Masia di yɪna ti wa.

Di yiwo talasi di vuonɪ mana tuma tuuma

⁶ Ti numballi, ti Yɔmutien Yisa Masia saan ma ti bala ni naa, ni vuari ni gbarɪ a nyɪ ti numballi diekemba di yalla walɪnkɪasi ta ka di kpaan dieke die ti yɪna ni wa. ⁷ Ni gbarɪ gbarɪ ni sɪba vuɪɪ di ni mu ni yiwo wudieke die ti yine wo. Die ti wo walɪnkɪasi saŋna dieke die ti benne ni jigiri. ⁸ Die ti ka tuo sunɪnɪ a nyɪ vuonɪ jigiri ta ka tunye. Ama die ti tuma mɪ ta sia walɪ, ta tuma yun aŋanɪ nɪmɪtuasi mana amɪ ti kaan yi chiiti a yi ni

wunɪ mana. ⁹ Die ti ka yie naa di dagɪ sɪba ti wo yiko dieke ti baan ɪasi di ni sunɪ ti, die ti yie naa, di ka yi dagɪ a yi ni aŋ ni dia. ¹⁰ Die ti yene bie ni jigiri, die ti balɪ ni di, "Vuodieke nɪ mana di kana ka yaala tuuma, die vuoke ka mu u dii."

¹¹ Ti bala naa dama ti wunɪa mɪ di vuosi batan benne ni sunɪ ta yaa walɪnkɪasi, ba ka yie wɪɪ mana ntaala ba jume vuosi wɪa ma. ¹² Ti Yɔmutien Yisa Masia saan ma ti bala ba ta kpaama ba di ba vaa ba baga bemme ba gbarɪ gbarɪ ba tuuma ma, aŋ ba bemme sɔmm ta dime ba gbarɪ ba walɪ.

¹³ Ni numballi, nɪnɪ nɪnɪ ni da gbalɪma aŋanɪ vuɪɪ yiile. ¹⁴ Di yi vuonɪ di ka saagɪ a yi wudiekemba ti bala gbarɪku gie me wo, ni yigi ni gbarɪ aŋanɪ die vuoke, ta ni baga da bemme u ma, aŋ u dii viivi. ¹⁵ Ama ni da bemme aŋanɪ wa sɪba ni dataanɪ, ama ni kpaan wa sɪba ni numbua.

Kpatɪ waasɪ

¹⁶ Ti Yɔmutien vuodieke di yɪnana ti sugɪduagɪku yi ni sugɪduagɪ saŋna mana aŋanɪ wɪɪ mana ma. Ti Yɔmutien bemme aŋanɪ ni mana.

¹⁷ Manɪ ɪɔɔli maaganana kpatɪku gie aŋanɪ n gbarɪ gbarɪ n nuunɪ a waasa ni naa. N gbarɪti mana siara wunna; n maaga a kpata n gbarɪti naa.

¹⁸ Ti Yɔmutien Yisa Masia sunɪ ni mana.

1 Timoti

1 Manuj Pɔɔli yiwo Yisa Masia tuntuntu, dama ti Gbɔgbatitaantu Nabidie Njmurj ananj Yisa Masia, vuodiekemba di yine ti tamaha yuna muj nuanj ananj nuɔɔmuna; ² manj maaga gbanjku gie a yia funuj Timoti, vuodieke di yine n bua wusie, ti yadaka gie wla. Ti Chɔɔɔ Nabidie Njmurj ananj ti Yɔɔmutiej Yisa Masia sunji fu, ta chigi fu zɔɔɔ, ta bi yi fu sugɔɔɔɔɔ.

Yaa gamma njmunchibutielij wla

³ N yaala fu bemme Efesusi me sɔba die n wone kpaanj fu dene wo, saɔɔɔ dieke die n benne sienj me a gara Masedonia tɔɔɔɔɔ ma wa. Kpaanj vuodiekemba di benne mi ta daga njmunchibutielij dagiku di ba vaa.

⁴ Bal ba di ba vaa ba chɔɔɔkuɔɔ nandagaha ananj ba maaruj maaruj saaraha wudieke di yalla nuhaguruj kiej wo. Naa ka sunje vuonj u bɔɔɔ tuma Njmurj tuuma. Njmurj tuumaha gie nan bɔɔɔ tuj du yi vuonj di yaa yada ananj Njmurj. ⁵ Mu fu dagi wa vuosi anj ba yalluma wusie choti dieke di nyunana sugɔɔɔɔɔ ananj sunjanyile vuna ananj wusie yada ma. ⁶ Vuosi batanj vaa wa naa ta ga juu gaanwobalika ma. ⁷ Ba yaala ba yiwo Njmurj muraha didaguruj, ama ba zi ba gbanj gbanj ba nuanj wobalika chɔɔɔ, ta bi ka sɔba wudieke ba balala ananj nuɔɔmuna wa chɔɔɔ.

⁸ Ti sɔba a baari muraha vuna muj di yi vuonj di mujɔɔ a dɔha sɔba a daguna die wo. ⁹ Di mu ti tunsi di ba ka zieɔ mura vuovuna wla, ama ba zie wo vuodiekemba di kana ka dɔha wla, ananj tubhagurutieli ananj vuodiekemba di kana ka di Njmurj ananj wubɔɔɔɔɔ ananj vuodiekemba di kana ka juama Njmurj ananj vuodiekemba di kana ka chɔɔɔ Njmurj vuosi ananj vuodiekemba di kana ka yia Njmurj juuma wa wla ananj vuodiekemba di kunana ba chualuj ananj ba nulu ananj vuotakuɔɔ, ¹⁰ ananj hɔɔgukpaɔɔ yaaltuj yaa daakpaɔɔ yaaltuj ananj vuodiekemba di yalla lɔla a duaga ananj ba dembij chanchaaluj ananj vuodieke di gaarunana vuosi a daa ananj njmunchibutielij ananj vuodiekemba di dinene njmunchibutielij siara ananj vuodieke nuɔɔ mana di kana ka di wusie dagiku wla.

¹¹ Masia wobalika vuna diekemba di dagunana Nabidie Njmurj die di faasina a vuna ta mu buruj dene wo gbanj daga die; ta wunuj Nabidie Njmurj die naguna a yi n nuusi me ta manj muɔɔ.

Yaa gamma Njmurj zɔɔɔɔɔɔɔ wla

¹² N waasa ti Yɔɔmutiej Yisa Masia, wunuj u yuna muj haguruj n tuumaha gie me. N waasa wa dama u yi muj yada ta vuari muj a yi u tuumaha ma di n tuj a yi wa, ¹³ ananj die n njaana bala a chuusa u saanj, ta die mugise u vuosi ta die zɔɔ wa mana, ama Njmurj die chigi muj wa zɔɔɔ, dama die n ka yiwo yada, die wla ta ka sɔba wudieke n yinene. ¹⁴ Ta die ti Yɔɔmutiej Yisa di keɔ chigi muj zɔɔɔ dieke di wone naamaguruj, ta vaa manj yi wo yada ta cho n chanchaaluj. ¹⁵ Wunuj gie yiwo wusie amu ti tuoɔe ta yi yada di Yisa Masia die keɔ tɔɔɔɔɔ gie me di u gbati wubɔɔɔɔɔ a taanj muj, ta die n wubɔɔɔ die tuanna wubɔɔɔɔɔ mana, ¹⁶ ama Njmurj die chigi muj wa zɔɔɔ, manuj vuodieke die di yine wubɔɔɔɔɔɔɔ jakuɔɔ ta dii suguru pam ananj muj, di ka yi siaria a dagi vuodiekemba di bala ba daansi yiwo yada ta ye miivoli dieke di wone kpatiku. ¹⁷ Vuosi buruma Naakpeɔɔɔ dieke naari di wone kpatuj ta wunuj u ka kpie wo. Vuonj ka yese wo ta wunuj u yine Njmurj balujka. Vuosi buruma wa ta yuma wa juuma yaa gamma haahuu. Wusie.

¹⁸ N bua Timoti, n naga kpaanjku gie a yie fu nuusi me. Kpaanjku gie sɔba sɔba wudieke Njmurj naazuɔɔɔɔ die di wone a bal ba yaa gamma fu ma wa. Vaa waha gie yi fu dembisianj jaanj anj fu mujɔɔ a wagi. ¹⁹ Yalluma fu yadaka ananj sunjanyile vunuj ta tuma wudiekemba fu sɔbuna di a yiwo tunvuna. Vuosi batanj ka saagu naa die yine ba taari nyuj ba yadaka sienj me mana mana. ²⁰ Ba batanj yine Himinuusi ananj Alekizanda, manuj n naguna ba a yi Sitaani nuusi me di u mugisi be. Naa nan dagi ba yiaɔ anj ba vaa Njmurj saanj chuusuj.

Yisa didusuruj juamuj wla

2 Wudieke di yine talasi yiwo naa, ni juusuma Njmurj a yuma vuonj mana. Ta juusi wa di u sunji be ta bi yi alibarika a yi ba mana, ta waasuma wa ba mana wla. ² Ni juusuma Njmurj a yuma naaluj ananj vuodiekemba mana di yalla yiko amu ti nan di beri sɔmm ananj sugɔɔɔɔɔ ta mujɔɔ beri sɔba vuodiekemba di chigi-nana Njmurj ta yime wudieke di muna a yuma ti chanchaaluj. ³ Naa vuna ta nanna ti Gbɔgbatitaantu Njmurj sunj, ⁴ wunuj u yaala vuota mana ye gbatiitaanuj ta keɔ summa wusieke. ⁵ Dama Njmurj balumuj bene, ta

nuɔɔɔɔɔɔɔɔ yiwɔ vuobalɔmɔɔ a bie Nɔmɔɔ aɔaɔ vuota sunsuɔ, die vuoke yine Yisa Masia, ⁶ wunuɔ die u nagi-na u gbanɔ a yi kaabuɔ di u gbatɔ vuota mana a nyuɔ wubiati aɔaɔ kuɔ me, Nɔmɔɔ die daga ti naa saɔa dieke di muna. ⁷ Naa wla Nɔmɔɔ di vuari muɔ di n yi Masia tuntuntu aɔaɔ didaguru, ta muɔlma wuvunaha a yuma vuodiekemba di kana ka yi juu vuosisi, a daga-ma ba wunuɔ Masia wudieke di yine wusie wo di ba yi yada. Wudieke n balala yla ni naa, daa ɔmunchɔbɔsi maɔ chɔba, ka yiwo wusie.

⁸ N yaala ni juusuma Nɔmɔɔ saɔa dieke ni keɔ a laguɔ di ni juɔaɔ Nɔmɔɔ. Vuodiekemba di senne yi sugyɔlɔntielinɔ ta wo sunyuruɔ yaa nunhaguɔɔ nan biagi a kɔti ba nuusi ɔmɔsikpeɔ a juusi Nɔmɔɔ. ⁹ N bi yaala hɔgu-ba yalluma ylaɔ yaa gamma ba gartɔ jiginɔ ta mɔɔɔɔ bɔbɔma sɔba Yisa didusuruɔ di muna ba bɔmma die; ba da bɔbɔma ba sikpeɔ zoosi aɔaɔ ligire pam yaa a bɔbɔma gartɔ diekemba ligire di faasuna a tua pam yaa nyieleeti yaa nuupirinɔ diekemba ba wunsɔna aɔaɔ saltma; daa naa bala ka yi ba vuu ma; ¹⁰ ama ba yime wuvuna a yuma ba chanchaalɔ sɔba hɔgu diekemba di balala di ba juama Nɔmɔɔ di muna ba yi dene. ¹¹ Hɔguba bemme sɔmm ta suuɔ ba gbanɔ tuɔgbanɔ ta buguruɔma. ¹² Manɔɔ n ka saagiya di hɔguba daguma yaa yalluma yiko dembisi ma; ba mu ba bemme sɔmm ta da balma wla ni keɔ laguɔ di ni juɔaɔ Nɔmɔɔ. ¹³ Dama Nɔmɔɔ die wolinɔ a naaɔ wa Adami ta ka kuaɔ chaɔa die u naaɔ Evi. ¹⁴ A bi gutɔ, Sitaani die biagi a gaɔa wa Evi ta u chuusi Nɔmɔɔ muraɔa, daa Adami. ¹⁵ Ama dii yi ta hɔgu di yie Yisa yada ta cho vuosi, ta yi sugyɔlɔntienɔ ta beri beri dieke di muna, Nɔmɔɔ nan gbatɔ wa a taɔaɔ u maaruɔ ma.

Yisa didusuruɔ nuɔɔaɔndusuruɔ wla

3 Wuru gie yiwo wusie, di dembinɔ dieke di yaala u yi Yisa didusuruɔ nuɔɔaɔndusuruɔ, di yiwo tunvuuɔ u yaala.

² Di ka mu di Yisa didusuruɔ nuɔɔaɔndusuruɔ yalluma wubiɔaɔ mana.

U mu u yalluma hɔgubalɔmɔɔ nyuna ma, ta mɔɔɔɔ a pɔgɔlɔ u gbanɔ, ta yi yɔantienɔ, ta mɔɔɔɔ beri; u mu u yi vuodieke di biagiɔna a tuose chaanɔ u tigin me,

ta biagi daga vuosi Nɔmɔɔ wla,

³ ta da bi yi vuodieke di nyunene daaɔ a buge, ta daa yaaluma watɔ aɔaɔ waaguɔ, ama ta bemme sɔmm, ta da faasi chome ligire pam.

⁴ U mu u yiwo vuodieke di biagiɔna a pɔgɔlɔ u gbanɔ gbanɔ u denɔ vuuɔ, ta yi u ballɔ di saaga a yla wa,

ta yla vuosi juɔlma.

⁵ Dama du yi vuonɔ di ka sɔba u baɔaɔ pɔgɔlɔ u gbanɔ gbanɔ u denɔ die,

lala u baa u yi a pɔgɔlɔ Nɔmɔɔ vuosi?

⁶ Di yiwo talasi di u yi vuodieke di wone a dusa Yisa Masia a yuasi;

daa die u nan keɔ kɔti u gbanɔ aɔaɔ kalinbaani, ta ye tɔbiɔdatuɔ sɔba Nɔmɔɔ die di datina Sitaani tɔbuɔ die wo.

⁷ Di mu u yiwo vuodieke, vuodiekemba di kana ka du Yisa Masia gbanɔ di baɔaɔ nan baari di u berinɔ vuna, amu u kaɔaɔ juu viivi me aɔ Sitaani chachabi kaɔaɔ yigi wo.

Yisa didusuruɔ susuɔɔɔjiru wla

⁸ Ka bi yiwo talasi di Yisa didusuruɔ susuɔɔɔjiribe gbanɔ yalluma berivuuɔ,

ta bi yi wusie bɔbalɔtuɔ;

ba da faasi nyume daaɔ pam,

yaa a faasi chome ligire pam.

⁹ Ba mu ba mɔɔɔɔ a pɔgɔlɔ yada dieke Nɔmɔɔ di yuorine a daga ba wa aɔaɔ sugyɔlɔlɔ.

¹⁰ Di yiwo talasi di ba wolinɔ magɔsi ba a ye;

du yi ba wo wuu mana ba magɔsi ku ma ba nan biagi tuma a suɔɔɔ Nɔmɔɔ tuumaha.

¹¹ Di yiwo talasi di ba hɔguba gbanɔ yalluma beri vuuɔ, ta da yi vuodiekemba di gaaruɔna vuosi kuasi, ta mɔɔɔɔ pɔgɔlɔ ba gbanɔ, ta yi vuodiekemba ba yine yada di ba nan biagi yi wuu mana vuuɔ vuuɔ. ¹² Di yiwo talasi di Yisa didusuruɔ susuɔɔɔjiru yalluma hɔgubalɔmɔɔ, ta biagi pɔgɔlɔ u ballɔ aɔaɔ u denɔ mana vuuɔ. ¹³ Masia didusuruɔ susuɔɔɔjiribe diekemba di mɔɔɔɔna tuma tuumaha, banɔ ba nan ye juɔlma pam a nyuɔ Masia didusuruɔ aɔaɔ Nɔmɔɔ jiginɔ ta nan biagi a balɔ aɔaɔ dembisi yaa gamma ba yine Yisa Masia yada die wo.

Pɔɔli di bala yaa gamma wusie daga ku dieke Nɔmɔɔ die di yuorine a daga

¹⁴ N maaga gbanɔku gie a yla fu muɔ, ama n yaa tama di n nan keɔ ye fu daraa ale wa gie nuɔaɔ. ¹⁵ Ama du yi maɔ keɔ a yuasi, gbanɔku gie nan vaa ni summa ti mu-na ti bemme die Nɔmɔɔ vuosi sunsuɔ vuodiekemba die wunuɔ Miivoli tienɔ Nabidie Nɔmɔɔ die di vuaruɔna wa. Banɔ ba pɔgɔlɔna wuvuuɔ dieke di yine wusie wo, ta zie gbarɔ ha. ¹⁶ Di yiwo wusie di Masia wudieke Nɔmɔɔ di yuorine a daga ti naa faasi yaa haguɔɔ muɔ:

Die u keɔ nyuɔ muɔ aɔaɔ nyuɔgbanɔ,

Nɔmɔɔ Halukasika die dagaɔa di u berinɔ vuna; ta malakasisi die di ye wo.

Ta vuosi die di muɔlɔ u wla a yi buurinɔ mana, die ba yi wo yada dunɔa ka gie me,

ta Nmutj die di kenj kotl wa a ga arizanna ma ta u ye buruj.

Nmunchibisi didaguruj wla

4 Nmutj Halukasika senne daga yaaluj ma di sanja kienene, vuosi batanj nan daansi vaa Masia wuru gie, ta saagi yi jumbiatl diekemba di bala ba gaanj ba wa, ta bi di Sitaani dagiku. ² Vuodiekemba di daguna gugaantuj dagiku gie, chiba nmunchibisi ta ba sunjanyile ka bi mugisi be ka wla siba vuonj di njaana molu ananj jatuolinj dene ta ka bi chuga ka. ³ Die vuosisi daga di dembinj yalluj ananj hogu faaruj ka vuna, ta nyindiike a tanj ka vuna ananj diile; ama tunuj vuodiekemba di siba Masia wusieke ta yi yada naa, ti siba a baarl Nmutj naanna jaanj mana di vuosi waasi wa a ma ta diihe. ⁴ Jadieke nuj mana Nmutj di naanna vuna muj ta yi nyindiike; ti yuma wa anwaasi a ma ta dii, a vuna ananj diile; ti daa zetime a kaant gbanj, ⁵ dama Nabadie Nmutj baarl a mana vuna; ti njaana juusa wa ta waasi wa wa njaana vasa nyindiikehe di vuna.

Tuntuntu vunu wla

⁶ Du yi fu nagl kpaanjku gie a yi Yisa Masia didusuruj chanchaaluj, nan yi u tuntuntu vuna tienj, nan dagl di buruj a nyuj wa ti yada dagititi ananj kpaanj vunaha fu dina wa. ⁷ Vuari fu gbanj a nyuj nmunchibisi nandaga diekemba di kana ka nyuj Nmutj jigij; a wo nyuarl; ama buguruma Nmutj chaanuj berinj ananj nuhjmuna. ⁸ Tuuma bugur dieke di gutunana nyujgbanuj haguruj yaa nyuarl buta muj ama chaanjku buguruj faasi yaa nyuarl jaanj mana ma, dama ka yla nyuarl tunjganjka gie me lele wo gie ananj arizanna ma sanja dieke di kienene. ⁹ Wuruj gie yiwo wusie amu ti tuoke a dii. ¹⁰ Tu mua muj ta tuma ananj nuhjmuna, dama ti yaa tama Miivolitiej Nabadie Nmutj ma, wunuj u yine vuonj mana Gbigititaantu ta nan gbatl vuodieke nuj mana di yine wo yada.

¹¹ Dagi ba ta kpaanj vuonj mana di ba yime wudieke fu balala wa gie mana. ¹² Da vaa vuonj daansi fu yorl fu yine daluakuj wla, ama vaa ta fu baluj ananj fu berinj ananj fu choti ananj fu yada ananj sugyialuj berinj daguma Masia didusuruj di muna ba bemme die. ¹³ Nagl fu sanja mana ananj fu haguruj a karumma Nmutj gbanjku yaaluj ma ta daguma a chiasl ta muuluma Masia waha a ga tugl sanja dieke n baa kenj. ¹⁴ Da daanj ma Halukasika piini dieke di benne fu suku ma wa; Nmutj die yi fu piinike sanja dieke Nmutj naazuallba di bala fu wla ta nyujkuraha die di nagl ba nuusi a duss fu ma wa. ¹⁵ Naguma fu sanja mana a yime naa ananj nuhjmuna amu vuonj mana nan ye fu burunana dene Yisa tuuma ma. ¹⁶ Summa fu berinj ananj wudiekemba fu dagunana wa. Mnjulj pognl dagiku gie, dama du yi

fu pognlha nan gbatl fu gbanj ananj vuodiekemba fu dagunana wa a nyuj Nmutj saruya diile me.

Timoti tuuma ananj Masia didusuruj wla

5 Da galuma daajakuuj mana, ama kpaama wa siba fu gbanj gbanj fu chua, yalluma daluakaha siba fu gbanj gbanj fu numball, ² ta yalluma hogu nyujkuraha siba fu nulu, ta bemme ananj hogulabaha siba fu taaluj ananj sugyialuj.

³ Yuma kpihogu diekemba di senne bie ba nyuna ma juluma ananj sunjij, ⁴ ama kpihogu dieke di yalla ballu yaa haagusi, u ballul yaa haagusl mu ba piili a buguruma ba nmunchigula tuuma a wolij a daansuma ba tiginj vuosi, naa nan vaa ba tielinj gbanj dii ba wubinj nyuarl, dama die Nmutj di yaala. ⁵ Kpihogu dieke di senne mu sunjij yine vuodieke di wone vuosi. Wunuj u yaa wa tama Nmutj ma ta juusa wa sanja mana yuj ananj nmuntuasi di u sunji wo. ⁶ Ama kpihogu dieke di yine u dunj wanj kpil muj ta ye bie u musl ma. ⁷ Yuma ba kpaanjku gie anj ba dumaha amu ba kaanj di yaa wubianj. ⁸ Vuodieke di kana ka daansa u maaruj, a tianj a mana u tiginj vuosi, u ka mujul di yadaka; ta vuodieke di kana ka yi Masia didusuruj gbanj di tianj wa.

⁹ Da busuma kpihogu diekemba di kana ka kuruj tianj buna banjlu-yuaba a gutuma kpihoguba busuku ma. A bi gutl u mu u yiwo vuodieke die di yalla churu balmuj, ¹⁰ ta ba siba wa di u yiwo vuodieke di tunnana tunvuna: siba ballu mujul wubinj, ta tuose chaanuj u tiginj me, ta yie suonj-n-gbanj tuuma a sunji u Masia didusuruj chanchaaluj, ta sunje vuodiekemba di benne wumugisike me, ta bi yi vuodieke di nagl u gbanj mana a yi tunvuna yiile me.

¹¹ Ama da nagl kpihogulabaha a gutuma kpihoguba busuku ma dama sanja dieke ba kenj yaa lola di ba yallu chulluj ba njaanj zeti Masia muj, ¹² ta gobi nua dieke ba yuna wa wa ta juu bianj ma. ¹³ A bi gutl ba njaanj chuusa ba sanja ta ka yaala tuuma, ama ta didla gara tige tige ta bugura kuagaaruj, ta juo vuosi wla ma, ta didla bala wudiekemba di kana ka mu di ba ball. ¹⁴ Die wla manuj n tunj nan di yaala kpihogu diekemba di yene ka kurujya wa yallu chulluj a murl ballu ta daansuma ba derj, amu ti dataasi kaanj ye sienj a bala wubiatl yaa gamma ti ma, ¹⁵ dama kpihoguba batanj wanj yijij a di Sitaani muj. ¹⁶ Ama du yi ta hogu dieke di yine Masia didusuru di yaa kpihoguba u tiginj me, u mu u mujul daansuma ba, ta da nagl ba chiidunsa a chiime Masia didusuruj, amu ba nan biagl a mujul daansuma kpihogu diekemba di benne ba nyuna ma.

¹⁷ Masia didusuruj nyujkura diekemba di mujuna a tuma ba tuuma wa mu vuosi yuma ba juluma ananj tune vunu; ta vuodiekemba di muuluma Masia wla ta daga ba a chiasl, banuj ba faasuna mu ananj juluma ananj

tune vluur, ¹⁸ dama di maagya Njmur gbanju surj di, “Naakuakur di tiba zaa ta zaabie di nyinna, daa bɔbi ka nuar”, ka bi maagi di, “Tuntuntu mu u tuo u tune.” ¹⁹ Du yi vuorj di bal di nyurkuraha wunyi yi wurj, daa vaa fu бага bemme ka ma, ntaala siara vuosi yi vuosi bale yaa bataa. ²⁰ Vuodiekemba di yinene biabu, galu ba vuosi surj, amu vuotialkaha nan di chiga nmaamurj.

²¹ Nabadie Njmur anarj Yisa Masia anarj wurj Njmur malakasi nurja marj ya fu kpaanjku gie anarj nurjmu-na, di fu tuo dagiku gie ta daa lugime fu wurj mana ma. ²² Daa yime lagi lagi di fu nagl fu nuusi dusi vuorj ma arj u yi Masia didusurj nurjandusru. Daa naguma fu nuurj a lume vuosi wublati ma; ama murjku pɔgul fu gbarj.

²³ Fu kana ka haurj sarja mana wa, daa nyume nyaarj nyuna ma, ama narj nyu daarj bita arj bu surj fu nyuutiti.

²⁴ Vuosi batarj tumbiatl wɔrj dua wa yaalrj ma ta ba ye ka dii ba sarja; ta vuosi batarj tumbiatl nan daansu nurj yaalrj ma ba sarja diile kuarj. ²⁵ Tunvuna gbarj yiwo die, a tarj nurj wa yaalrj ma, ta nyindiekemba di kana ka nurj yaalrj ma gbarj di kaarj biagi lɔbrl.

6 Di yiwo talasi di vuodiekemba mana di yine yɔrjisi yuma ba tielin julma, amu vuorj kaarj bal wublarj yaa gamma Njmur ma anarj ti dagiku. ² Yɔrjisi diekemba tielin di yine Masia didusurba daa vaa ba julma yula di ba yine ba numballi wla, ama di yiwo talasi di banrj ba faasi tuma vluurj, dama vuodiekemba di yenene ba tuumaha nyuarika yiwo ba Masia didusurj chanchaalrj ta ba cho be.

Ligire choti wla

Di yiwo talasi di fu daguma ta muuluma waha gie. ³ Vuodieke nurj mana di dagunana dagugaarj ta ka saagi a yi ti Yɔmutiej Yisa Masia nuawaha anarj ti jarjku dagiku, ⁴ suuliye murj anarj kalinbaani ta ka siba wurj, ta bi yallu nunhaurj anarj waagurj lɔla yaa gamma wubaluka chiasu, ta naa yaa wa sugubarj anarj waagurj, anarj vuosi ztala anarj wubisibisi, ⁵ anarj nunhaurj sarja mana vuoblati jigirj. Banrj ba suguti ka murjku tuma, ta ba bi wo wusieke. Ta bi yile di Njmur dusurj nan yi vuorj yi nyintitiej.

⁶ Du yi vuorj nine di suuli jadieke u yalla, Njmur jarjku serj yie vuosi di yie nyintitielinj, ⁷ dama die ti ka yaa jaarj mana a keŋ dunla ka gie me, ta ti kaarj bi nurj ka ma anarj jaarj mana. ⁸ Die wla du yi ti yaa nyindiike anarj garu ti vaa ti nine suulihe, ⁹ dama vuodiekemba di yaalala ba burj ligiretielibe, banrj ba junene magisurj ma, anarj chachabi ma, ta yaa gaan-lɔla anarj lɔlɔlati diekemba di chuusunana vuosi ta

vasa ba nanna yɔru wa. ¹⁰ Ligire yaalrj pam yiwo wublati yiri yiri piilinj. Vuosi batarj nagl wa ba gbarj a yi ligire yaala ma die wla ba vaa yadaka sieku ta ka bi yi Yisa yada, die wla ba yese sugchuusurj yiri yiri ba faasina a yaala ligirehe wla.

Wagama waagi vluurj yaa gamma Yadaka wla

¹¹ Ama funurj Timoti, yiwo vuodieke di yine Njmur vuorj, di vuna di fu vuurj fu gbarj a nurj waha gie mana ma, ta fu kpaanjku fu gbarj a yime wudieke di nana Njmur surj ta bemme siba wurj. Yalluma yada, anarj choti, anarj hanla ta bemme sɔmm. ¹² Kpaanjku fu gbarj ta wagama waagi vluurj yaa gamma yadaka ma, ta pɔguluma miivoli dieke di wone kpaturj wa; Njmur die di wana fu murj ta fu tuo miivolike sarja dieke die fu yuna fu gbarj gbarj siara vluurj, vuosi pam nurja wa.

¹³ Ta lele n wa yaala fu yi wa nuarj Njmur nurja vuodieke di yunana jaarj mana miivoli, anarj Yisa Masia vuodieke die di bala yi Pontiwosi Paliti anarj nurjmu-na yaa gamma u yada ma yaalrj ma wa. ¹⁴ Yi nuarj di fu nan didi wudiekemba mana n yuna fu wa amu vuorj kaarj galurj fu, a ga tugl sarja dieke ti Yɔmutiej Yisa Masia di bala u yinj keŋ wo. ¹⁵ Nabadie Njmur dieke ti burunana wa, wurj u nyuna yine jakuorj, ta yi naakru-ma mana darj Naarj, ta bi yi nyurkura mana jakuorj, wurj u bala u vaa Yisa Masia yinj keŋ sarja dieke di muna. ¹⁶ Nabadie Njmur nyuna ma kana ka kpie; u bie wo chaankpenkpuurj dieke vuorj di kana kaarj biagi a gbigi mi; wurj u yiwo vuodieke vuota di yene ka yeye yaa a nan biagi ye wo; wurj u muna burj ta u haurj nan di beri yaa gamma haahuu. Wusie.

¹⁷ Kpaanj vuodiekemba di yine nyintitielinj turjbanka ma wa di ba daa nigma ba nyura yaa nagl ba tama a yi a ma, dama die nyinti yiwo bulɔgusurj, ama bal ba di ba yalluma ba tama Njmur ma, wurj u yine nyintitiej ta ya ti jadieke mana ti yaalala di ti tuome ta bemme anarj suglialurj. ¹⁸ Kpaanj ba di ba tuma tunvuna, ta ba tunvunaha faasi dalama ta yi vuodiekemba nuusi di turunana anarj piini yula. ¹⁹ Die nan yi arj ba yalluma nyinti arizanna ma, nyindiekemba di kana ka chuusa arj ka gbari ba a ga tugl sarja dieke ba bala ba keŋ mi wo; ta ba nan di yallu miivoli dieke di yine wusie miivoli-like.

²⁰ Timoti, murjku gbara wurj dieke Njmur di naguna yi fu nuusi me wo. Vuurj fu gbarj a nurj gaanti nunhaurj anarj azama dieke di wone nyuaru ta ka nurj Njmur jigirj, ta vuosi batarj di zi ta wasa ka ‘siburj’ wa, ²¹ dama vuosi batarj baaru di ba yallu wa sɔbuku gie, die wla ba vaa yadaka sieku.

Njmur surjnjirj bemme ni ma.

2 Timoti

1 Manuj Pɔɔli, vuodieke dɛ yine Yisa Masia tuntuntu Nɔmuj choti ma wa, dɛ n muuluma miivoli dieke Nɔmuj dɛ yɛ nuaj dɛ u nan yɛ wa Masia wɛ wa, ² n maa-ga gbanɔku gie a yɛ n buachoti Timoti.

Tɛ Chua Nɔmuj anaj tɛ Yɔmutien Yisa Masia surɔji fu, ta chɛgi fu zɔɔɔɔɔɔ, ta bɛ yɛ fu sugɛduagɛ.

Kpaamuj anaj Nɔmuj waasuj wɛ

³ Nɔmuj vuodieke n jɛanna anaj sugɛyɛɛɛɛ sɛba n chɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ die dɛ jɛanna wa dene wo, manj keɔ jɔusa wa n njaan tɛnsɛ wa fu wɛ saɔɔɔɔɔɔ mana n jɔusɛku ma, yuj anaj nɔmɛntuasi, ta waasa wa fu wɛ. ⁴ N tɛnsa fu nɛntaantɛ wɛ, ta ko yaala n ye fu ta yalluma sugɛɛɛɛɛɛ pam. ⁵ Ta tɛnsa fu yine Yisa Masia yada anaj wusie dene wo, yada dieke fu nɔɔɔɔɔɔ Lowisi anaj fu nɔɔ Yunisi die dɛ yalla wa, n sɛba dɛ fu gban yaa wa kanuj yadaka mi. ⁶ Die wɛ manj tɛnsa fu dɛ fu vaa piini dieke Nɔmuj dɛ yɛna fu saɔɔɔɔɔɔ dieke n nagɛna n nuuj a diisi fu ma wa hagɛ nɔmɛnsikpɛɔ. ⁷ Dama Halɔkasɛ dieke Nɔmuj dɛ yɛna tɛ ka yɛ tɛ nɔmaamuj, ama Halɔkasɛka yɛ tɛ hagɛɛɛɛɛ anaj choti anaj yigi-n-gban berɛɔ.

⁸ Die wɛ, muuluma tɛ Yɔmutien wɛaha ta daa chɛgi-ma viivi. Da bɛ chɛgɛma viivi n benne dansarɔka surɛ u wɛ wa, ama saagɛma a dime wahala wuvɛnaha wɛ, sɛba Nɔmuj dɛ yɛnana fu hagɛɛɛɛɛ dene wo. ⁹ Wɔnɔɔ Nɔmuj gbatɛna tɛ a taan ta wa tɛ dɛ tɛ keɔ yɛ u gban gban u vuosi, daa tɛ tunvɛna wɛ, ama u gban gban die sanna dɛ u nan chɛgi tɛ zɔɔɔɔɔɔ. Die u saɔ wa naa ta ye ka naan dɔnta, dɛ u nan chɛgi tɛ zɔɔɔɔɔɔ gie Yisa Masia wɛ. ¹⁰ Ama tɛ Gbɛgbatɛtaantɛ Yisa Masia kenɛɔ yuorine a dagɛ tɛ, wɔnɔɔ Yisa Masia die chuusɛna kurɛ hagɛɛɛɛ, ta bɛ dagɛ tɛ dɛ tɛ saagɛ u wuvɛnaha tɛ nan ye miivoli dieke dɛ wone kpatɛɔ.

¹¹ Nɔmuj wɔɔ wa mɛɔ mɛɔ dɛ n yɛ tuntuntu anaj dɛdagɛɛɛ ta muuluma wuvɛnaha. ¹² Die wɛ, manj die wahalaka mi ta ka chɛga viivi. Dama n sɛba vuodieke n tuone a dii wo, ta sɛba anaj wusie dɛ u nan bɛagɛ gbarɛ jadieke u nagɛna a yɛ n nuusi me wo a ga tugɛ Dakpatɛkɛɛɛ daari. ¹³ Wudieke fu wɔnna a nɔɔɔ n jigiri, mɔɔɔɔɔɔ pɔɔɔɔɔɔ anaj yada anaj choti dieke Yisa Masia dɛ yɛnana tɛ wa. ¹⁴ Nɔmuj Halɔkasɛ hagɛɛɛɛ dɛ benne fu ma wɛ, mɔɔɔɔɔɔ pɔɔɔɔɔɔ wuvɛɛɛ diekemba u nagɛna yɛ fu nuusi me wo.

¹⁵ Sɛba a baari dɛ vuodiekemba mana dɛ benne Asia tɔɔɔɔɔɔ ma wa die chɛgi ta vaa mɛɔ mɛɔ; ba batan

yine Fejelusi anaj Hemojenesi. ¹⁶ Tɛ Yɔmutien, chɛgi Onesiforusi tigin vuosi zɔɔɔɔɔɔ, dama die u kpaɔɔɔɔɔɔ mɛɔ mɛɔ saɔɔɔɔ mana. Die u ka chɛga viivi anaj n benne dansarɔka ma wa, ¹⁷ die u kenne tugɛ Romi tɔɔ ma wa, die u piiliye mɛɔ a yaala n jigiri a ga tugɛ saɔɔɔɔ dieke u yene mɛɔ. ¹⁸ Tɛ Yɔmutien chɛgi wa zɔɔɔɔɔɔ Dakpatɛkɛɛɛ daari ma. Fu gban sɛba vɛnɔɔɔ die u surɔɔɔɔ mɛɔ dene, Efesusi tɔɔ ma.

Yisa Masia soja vɛnɔɔ wɛ

2 N bua, funɔɔ nɔɔ vaa fu surɛ hagɛɛɛɛ Yisa Masia die dɛ surɔɔɔɔɔɔ fu dene u zɔɔɔɔɔɔɔɔɔ ma wɛ.

² Die fu wone a wɔɔ dagɛ dieke a nɔɔɔ n jigiri vuosi pam nine me wo, nagɛ kanuj dagɛku mi a dagɛ vuodiekemba dɛ yine yɛantieliɔ, ta nan bɛagɛ dagɛ ba chanchaalɔ.

³ Saagɛma wahala diile Yisa Masia wɛ sɛba soja vɛnɔɔ dɛ njaana die wahala dene wo. ⁴ Soja dieke dɛ yaala u jakuɔɔ nine suuli wo u ka bɛ lagɛma u berɛɔ anaj wudieke dɛ kana ka yɛ sojasi tuuma. ⁵ Vuodieke dɛ chɛgɛnana pagɛɛɛɛ chɛgɛɛɛ kaan bɛagɛ chɛgi dii ta tuo diilehe tune ntaala u dɛ chɛgɛɛɛɛ mɛraha mana. ⁶ Kpɔkpaaru dieke dɛ faasɛna tɔɔ anaj nɔɔɔɔɔɔ mu u woliɔ ye wo nyindiikehe tuan. ⁷ Yilime yaa gamma wudieke n balala dama tɛ Yɔmutien nan yɛ fu yɛan anj fu summa a mana chɛasi.

⁸ Tɛnsɛma Yisa Masia wɛ, vuodieke die dɛ yine naan Davidi haagɛɛ ta hagɛ kumbu me wo, sɛba n muulɛna wuvɛnaha a dagɛ dene wo. ⁹ N muulɛnana wuvɛnaha wɛ n die wahala ta ba bɔbɔ mɛɔ anaj chɔɔɔɔ sɛba wubɛlayiiru. Ama Nɔmuj wɛaha nɔɔ ka bɔbɔ anaj chɔɔɔɔ ma. ¹⁰ Ta yaa hanɛ wahala mana ma Nɔmuj vuovuarɔkaha wɛ, amɛ ba gban ba nan ye gbatɛ-taanɔɔ Yisa Masia ma, ta yalluma sugɛɛɛɛɛ dieke dɛ wone kpatɛɔ. ¹¹ Wɛaha gie yiwo wusie dɛ:

“Dɛ yɛ tɛ kpiye mɛɔ anaj wa tɛ nan keɔ yaa miivoli anaj wa.

¹² Dɛ yɛ tɛ bɛ kpaɔɔɔɔ tɛ gban tɛ nan keɔ gutɛ dii naan anaj wa; ama tɛ baari tɛ ka sɛba wa u gban u nan keɔ baari dɛ u ka sɛba tɛ.

¹³ Dɛ yɛ tɛ keɔ yɛɔɔɔ u kuan ama wɔnɔɔ nɔɔ u nan wɛari yɛ wusietien dama u kaan bɛagɛ chiisi u gban gban berɛɔ.”

Tuntun dieke di fialnana Njmun sunj

¹⁴ Tunsma fu vuosi wuru gie, ta kpaanj ba ananj nuhnmuna Njmun nuhna di ba daa waguma yaa gamma wupiasatogiti ma, a wo nyuaru ama a chuusa vuodiekemba di wunnana wa munj. ¹⁵ Kpanji fu gbanj anj Njmun buru fu, ta yi tuntuntu dieke di kana ka chiga viivi ananj u tuuma, ta munji daga Njmun wusieke.

¹⁶ Vuaru fu gbanj a nyur wubalki togiti ma, dama ka wo nyuaru ta nan bi vaa vuosi bemme saasaa ananj Njmun.

¹⁷ Hanj wubalka nuj su siba kujagu dieke di kana ka kpiye. Hamenusi ananj Filetusi ye daga die dagiku.

¹⁸ Ba va wa wusie dagiku ta bala di kumbu hagiku wanj keñ a tianj munj, die wia ta chuusa vuosi batanj yada,

¹⁹ ama Njmun vuovuarika nuj zie munj ta ka duma, ta wudieke di maaguna a dusu ba ma yiwo naa: “Ti Yomutienj siba vuodiekemba di yine u suti”, ta a bi maagi di, “Vuodieke nuj mana di balala di u yiwo ti Yomutienj suti mu u chigi nyur wa bianj yiile me.”

²⁰ Kpala yiri yiri bie wo tigikpur ma, daa a mana yine kurubisu, atanj yiwo tumbala ta atanj dianj di yi kpala. A tanj zie munj a gbaru wa daakpurj daraanj, atanj dianj ba yaa tuma daanj mana. ²¹ Vuodieke di vana bianj ta yi sugiyalantienj, bala u yi kpali dieke Njmun di bala u nagu tunj u tuuma, fu berinj nan di vuna, ta nan yi siri di ti Yomutienj nagu fu tunj tunvunuj mana. ²² Vuaru fu gbanj a nyur daluaka lalbiati ma, ta muma a yaaluma sugiyaluj, ananj yada, ananj choti, ananj suguduaguj, ta laguma ananj vuodiekemba di yalla sugiyaluj ta wasa ti Yomutienj di u sunji be wo. ²³ Chigi nyur gaantuj ananj nunhaguritogiti ma, dama siba a baaru a kpatuj yiwo waaguj. ²⁴ Ti Yomutienj tuntuntu ka mu u waguma waaguj. U mu u yi burichi vuonj, ta yi didaguruvunuj dieke di yalla suguru, ²⁵ ta yi vuodieke di benne somm, ta kpaama vuodiekemba di nuginana nunhaguruj ananj wa. Vuonj zi Njmun nan keñ vaa ba tarugi ba berinj ta keñ summa wusieke, ²⁶ ta ba sunjanyile nan yijni keñ anj ba chigi nyur Sitaani chachabi ma, chachabi dieke di yigine be ta vaa ba yie u durujoku wa.

Dakpatkaha wia

3 N yaala fu summa wuru gie, di dakpatkaha sanja di nan di tua. ² Vuota nan yi halutielinj, ta faasi cho ligire, ta yi kalinbaan tielinj, ta kuule, ta bi yi vuodiekemba di zianana vuosi, ananj vuodiekemba di kana ka tuose ba tielinj nua, ananj vuodiekemba nine di kana ka suule jaanj, ananj vuodiekemba di kana ka chiga Njmun, ³ ta yi vuodiekemba di wone choti ananj tanj, ta kaanj di chiga zooluj, ta yi molanfukutielinj, ta kaanj biagu yige ba gbanj, ta nan di tua, ta kaanj di yaala wuvunuj, ⁴ ta nan di nyunna ba chanchaaluj kuanj, ta yi pogi pogi tielinj, ta kcta ba gbanj, ba nan di cho nansuj a tianj Njmun, ⁵ ba nan keñ a yi siba vuodiekemba di

juanna Njmun ama ta zeti Njmun haguribu. Ni vuari ni gbanj a nyur banuj vuosi mi. ⁶ Ba batanj juo tige me a gaama hogugaatiba, vuodiekemba di yinene bianj pam wa ta di ba sugutu lalbiati yiri yiri wo. ⁷ Sanja mana hoguba gie bugra munj ama ba kaanj wanj siba wusie sieku. ⁸ Siba Janesi ananj Jamberesi die di kana ka saagu a yi Mosisi wo, dembisi gie suwa dene, ba waga ananj wusieke, ba sunjanyile ka vuna, ba ka bi di yadaka sienj. ⁹ Ama ba kaanj di gaama vuosi a yuasi, dama vuonj mana nan keñ ye ba gaaturj di suna die siba die di yine a yi Janesi ananj Jamberesi dene wo.

Kpatuj kpaamuj

¹⁰ Ama funuj nuj, di wa n dagiku ananj n berinj ananj n sunjanyile. Wanj siba n yine Masia yada dene, ananj suguru, ananj n choti ananj vuota, ananj n hanja, ¹¹ ta bi siba vuosi di mugisine munj dene, ananj n wahala diile. Siba wudiekemba mana die di yine munj Antiyoku ananj Yikonumi ananj Lisitira tugisu me. Siba die n yene mugisibiatu dene, ama ti Yomutienj die vuari munj munj a nyur a mana ma. ¹² Wusie, vuodiekemba mana di yine Yisa Masia suti ta yaala ba bemme vunuj nan ye mugisij a nyur vuosi jigij; ¹³ ta vuobiatu ananj gugaantiba nan keñ guta ba wubiatu ta gaama vuosi ta vuosi dianj di gaama ba. ¹⁴ Ama funuj nuj, ye yalla wusie dieke ba daguna fu wa, ta fu faasi tuo dii wo, dama wanj siba di vuodiekemba di yine fu didaguruj yiwo wusietielinj. ¹⁵ Ta fu ballubisu mi wanj siba Njmun gbanju di biaguna yia fu yanj ta daga fu fu baanj yi Yisa yada dene ta ye gbatitaanuj. ¹⁶ Wudieke mana di benne Njmun gbanju ma wa nyur wa u nuanj ma, ta a mana di yaa nyuaru, ta daga u wia, ta kpaama ti, ta wunsa ti berinj, ta daga ti sugiyaluj berinj, ¹⁷ di vuodieke di juanna Njmun berinj vunuj ma, di u yi siri ta tuma wuvuna yiri yiri mana.

4 Yisa Masia vuodieke di bala u keñ dii naaru ta dii vuodiekemba di benne ba miivoli me ananj kpiilinj saruya wa, wunuj ananj Njmun nuhna manj bala fu naa, ² di fu muuluma u wia sanja mana, du yi sanja di mu yaa ka ka mu, ta baluma vuosi ba wubiatu, ta kpaama ba, ta kpanjisuma ba ta daguma ba waha ananj suguru sanja mana. ³ Dama sanja kiej ta vuosi kaanj di wumma daguvunu, ama ba nan keñ di ba gbanj gbanj ba lalbiati, ta nan di wumma yia didaguruj pam diekemba di dagunana wa wudieke ba yaalala ba wunuj. ⁴ Ba kaanj di wumma wusieke, ama ta wumma yia nmunchubisu daguj. ⁵ Ama funuj nuj, mu fu yigi wo fu gbanj wunuj mana ma, ta yalluma hanja wahala ma ta muuluma Yisa Masia wuvunaha, ta tuma tunj dieke mana Njmun di naguna a yi fu wa.

⁶ Dama manuj nuj, sanja gbigiye munj di n yi siba kaaba Njmun korinj me. Sanja keñye munj di n nyur tungbanja gie me. ⁷ N muwa muvunuj, ta tunj n tuuma

kpatɪ, ta ye pɔgɪlɪ yada wɪaha keŋ keŋ. ⁸ Die wɪa, nyuarɪ dieke dɪ yine sugyɪalɪntielɪŋ nyuarɪ dua gbarɪ mɪŋ mɪŋ arzanna ma; ta tɪ Yɔmutien, vuodieke dɪ dine vuota sarɪya aŋaŋ wusie wo nan keŋ yɪ mɪŋ kanɪŋ nyuarɪ sarɪya diile daraaŋ. Daa n nyɪna ma u baa u yɪ, ama u nan yɪ vuodiekemba mana dɪaŋ dɪ yaalala dɪ u keŋ wo.

Wubalka kpatɪ

⁹ Kpaŋŋɪ fu gbaŋ a keŋ n jigɪŋ daraa ale wa gie. ¹⁰ Dama Demasi dɪ faasuna cho tɪŋgbaŋka gie nyinti pam wɪa, u va mɪŋ mɪŋ ta ga Tesalonika tɪŋ, ta Kiresikensi dɪaŋ dɪ ga Galasia tɪŋgbaŋ ma, ta Tatusi dɪaŋ dɪ ga Dalimasia tɪŋgbaŋ ma. ¹¹ Luki nyɪna ma benne n jigɪŋ. Nagɪ Maki a keŋ aŋaŋ wa, dama u tuuma yaa nyuarɪ pam a yɪ mɪŋ. ¹² N tɪŋ wa Tikikusi Efesusi tɪŋ ma. ¹³ Fu keŋ kien saŋŋa dieke, fu nagɪ n jayeekiwan dieke n vana a taŋ Tiroasi tɪŋ ma Kapusi jigiri aŋaŋ n gbaŋ pilikehe aŋaŋ gbaŋ tɪalkaha. ¹⁴ Alekizanda, vuodieke dɪ yine macheeri wo yɪ mɪŋ wubɪaŋ pam; Nɪmɪŋ nan datɪ u tɪbɪŋ u yine naa wɪa. ¹⁵ Summa fu gbaŋ aŋaŋ wa, dama u waga aŋaŋ wɔvɪŋ dieke tɪ muɪlnana pam.

¹⁶ Die n wolinne bala dɪ n vuarɪ n gbaŋ sarɪya diile saŋŋa wa, die vuɔŋ ka zie n kuarɪ, ba mana die chɪgɪ ta va mɪŋ mɪŋ; Nɪmɪŋ da keŋ chuɔsɪ ba wɪrɪ gie wɪa.

¹⁷ Ama tɪ Yɔmutien die dɪ bie n jigɪŋ ta yɪ mɪŋ hagɪrɪŋ maŋ biagi a muɪl wɔvɪnaha mana a yɪ vuodiekemba dɪ kana ka yɪ juu vuosisi dɪ ba wɔŋ. Wɔvɪŋ die gbatɪna mɪŋ a nyɪŋ naachigɪŋ nuarɪ ma. ¹⁸ Wɔvɪŋ u bɪna baa u vuarɪ mɪŋ a nyɪŋ biarɪ mana ma, ta nagɪ mɪŋ a ga juu u naarɪ ma arzanna ma aŋaŋ alaafia. Wɔvɪŋ u sɪna burɪŋ yaa gamma haahuu. Wusie.

Kpatɪ waasɪ

¹⁹ N waasa Pisisila aŋaŋ Akuyila, aŋaŋ Onesiforusi tigɪŋ vuosi mana. ²⁰ Erasitusi die wɪarɪ bie wo Korinti tɪŋ ma, ta maŋ vaa Tirofimusɪ Militusi tɪŋ ma dama die u wo alaafia. ²¹ Kpaŋŋɪ fu gbaŋ ta fu keŋ ta tafaarɪ wa tugɪ.

Yubulusi aŋaŋ Pudensi aŋaŋ Linusi aŋaŋ Kolodia aŋaŋ tɪ numballɪ mana waasa nɪ.

²² Tɪ Yɔmutien bemme aŋaŋ nɪ.

Nɪmɪŋ sunŋɪŋ bemme nɪ mana ma.

Tatusi

1 Manuj Pɔɔli, vuodieke dɛ yine Njumuj yɔmu ta bi yi Yisa Masia tuntuntu wa, manuj Njumuj die dɛ vuari a tunj muj u vuovuarikaha jigij dɛ n vaa ba yada hagurɔma, ta vaa ba summa wusie dieke ti Njumuj jlamuj dɛ daguna, ² ta bi yla ba tama dɛ ba nan ye miivoli dieke dɛ wone kpatuj. Njumuj, vuodieke dɛ kana ka chɛba waha die wɔɔj yi ti nuarj muj dɛ u nan yi ti miivoli gie, ta wa kej naarj tunjgbanjka gie, ³ ta sarjja dieke dɛ muna wa, die u yuorihe a dagi ti u waha ma; ta die nagɛ waha a yi n nuusi me marj muɔlaha sɛba ti Gbɛgbatitaantu Njumuj die dɛ daguna muj dene wo.

⁴ Manuj n maaga yla funuj Tatusi, funuj vuodieke dɛ yine n buavuuu yada balujka ma. Ti Chɔɔɔ Njumuj ararj ti Gbɛgbatitaantu Yisa Masia sarjji fu ta bi yi fu sugduaguj.

Yaa gamma Tatusi tuuma Kireeti tunj ma

⁵ Die n vaa fu muj Kireeti tunj ma dɛ fu wonsɛ wudiekemba mana dɛ yine talasɛ, ta bi vuari Masia didusurɛba nyurjura tunj mana ma, sɛba n daguna fu dene wo. ⁶ Dɛ yiwo talasɛ dɛ Masia didusuruj nujhandusuru wome bɛarj; ta yalluma hɔgubalmuj nyuna; ta u balli yi Masia didusuruj ta da yi ballɛbiati ararj tibhagurɛtieluj. ⁷ Dama Masia didusuruj nujhandusuru sina Njumuj tuuma, die wla dɛ yiwo talasɛ dɛ u da yalluma bɛarj, u ka mu u yalluma kalinbaani, yaa a juma sunyuruj yɔri yɔri, yaa a yi vuodieke dɛ nyunene daarj a buge, yaa vuodieke dɛ yaalala waaguj, yaa vuodieke dɛ faasna a yaala ligire pam. ⁸ Ama u mu u yiwo vuodieke dɛ mujjuna tuose chaanuj u tigij me, ta cho dɛ u yime wudieke dɛ vuna, ta bi yi vuodieke dɛ yalla yarj, ta bemme vunuj, ta bi yi sugyialantiej, ta biagi a yige u gbanj. ⁹ Ta yi vuodieke dɛ mujjuna a pɔgɛli wusie waha sɛba a daguna dene. Die nan vaa u mujjɛ dagi vuosi dagi dieke dɛ vunujna, ta biagi a nyarjja vuodiekemba dɛ kana ka saaga yla wusie dagiku.

¹⁰ N bala fu naa dama nuazetielibe dala pam, ta juu vuosi dɛ su dene, ba naga ba wudiekemba dɛ wone nyuarjka a gaama vuosi muj. ¹¹ Dɛ yiwo talasɛ dɛ fu kagi ba wubalukaha gie, dama ba yalla ligire chotibiati wla ba daga vuosi wudieke dɛ kana ka vuna dɛ ba dagi, die dɛ chɔɔrj tige ararj vuosi sarjanyile. ¹² Kireeti daa wonyɛ vuodieke dɛ yine didagurjkerjkaarj die baaru dɛ, "Kireeti vuosi mana yiwo njmunchibitieluj, ta

bi yi vuobiati sɛba haaguj dɔmbiati ta bi yi walunkpateieluj ta yaa wutuluj pam." ¹³ Wudieke die u bala wa yiwo wusie, die wla galuj ba ba nine me amu ba nan yi wudieke dɛ yine wusie yada, ¹⁴ ta daa bi wumma juu vuosisi sunsobilitɔgɛti, ta daa bi wumma a yuma vuodiekemba dɛ zetine wusie waha dagiku. ¹⁵ Sugyialantieluj jigij nuj, jaarj mana yantija muj a yi ba, ama wublayiribe dɛ kana ka yi Masia yada wa jigij nuj, jaarj ka yantija a yi ba, dama ba sarjanyile ararj ba yarj ka yantija. ¹⁶ Ba wasa ba gbanj Njumuj vuosi ama ba wuyiike dɛ ka dagi dɛ ba yiwo Njumuj vuosi. Ba yiwo nuazetieluj, ta haa tarj, ta ka mu ba yi wudieke dɛ vunujna.

Yaa gamma wusie dagiku wla

2 Tatusi, mu fu daguna wudieke dɛ yine wusie. ² Kpaama nyurjura dɛ ba bemme sɔmm, ta yalluma yarj, ta bi yigi ba gbanj, ta mujjɛ pɔgɛli Masia waha, ta chome vuosi, ta bi yalluma sikimuj. ³ Bi kpaarj hɔgu nyurjura die gbanj gbanj, dɛ ba bemme sɛba vuodiekemba dɛ benne kasɛ dɛ muna dɛ ba bemme dene, ta daa yi kuagaaruj, ta daa bi nyume daarj a bugime. Ba mu ba daguna wudiekemba dɛ vunujna, ⁴ ta daguna hɔgulabaha dɛ ba chome ba chulluj ararj ba balli, ⁵ dɛ ba bi yigime ba gbanj, ta bemme kasɛ, ta yi hɔguvuna ba chulluj tige me, ta tuosime ba chulluj nua. Die nan yi arj vuorj kaarj biagi bal wubiati yaa gamma Njumuj waha. ⁶ Bi kpaarj dalukaha die gbanj gbanj, dɛ ba yigime ba gbanj. ⁷ Fu gbanj bemme vunuj jaarj mana ma, arj ka yi dagiti a yi ba. Daguna ba Masia waha ararj wusie, ta vaa fu nine njmuntɛ, ⁸ ta baluma wudieke dɛ tugɛsuna amu fu dataasɛti kaarj ye wunuj a bal a chusɛti, die nan vaa ba dii viivi. ⁹ Dɛ vuna dɛ yɔrjɛti tuosime ba tieluj nua, ta yime wudieke dɛ fualnana ba sarj jaarj mana ma. Ba tielibe dɛ kej bala wla, ba da nɔguma nunhaguruj ararj ba, ¹⁰ yaa ba gaarjma ba. Dɛ yiwo talasɛ dɛ ba dagi dɛ ba yiwo vuovuna ta yi wusietieluj sarjja mana amu ba nan vaa Njumuj, vuodieke dɛ yine ti gbɛgbatitaantu wa dagiku ye buruj wudieke mana ba yinene me. ¹¹ Dama Njumuj yi wa vuota mana sien dɛ u ye gbatitaanuj; naa dagija u zɔɔlunchigula dɛ dala dene. ¹² Kanuj zɔɔlunchigulaka mi dagi ti muj dɛ ti vaa wudiekemba mana dɛ kana ka dɛ Njumuj sien, ararj tunjgbanjka gie lɛlɛbiati, ama ta yigi ti gbanj, ta bemme vunuj, ta dia Njumuj tunjgbanjka gie

me, ¹³ dama ti chusa muḡ ta yaa tama dieke di yunana ti sugifalɔŋ di ti Nmuḡ kpenkpuka aḡaḡ ti Yɔmutien Yisa Masia nan keḡ nyuḡ chuulikpenkpuḡ ma. ¹⁴ Die u tuo wo ti kuḡ a kpi di u gbatɩ ti a nyuḡ wublatɩ mana ma, ta yi ti sugiyalɩntielɩḡ di yine u nyuna ma sutɩ, di ti yi vuodiekemba nine di ḡmuntɩna aḡaḡ tunvuna yi-ile. ¹⁵ Daguma ba wɩaha gie mana, ta kpaḡḡɩsuma ba, ta kpaḡ ba aḡaḡ Nmuḡ di yuna fu yiko dene, ta da vaa vuon daansi fu yɔri.

Masia didusurɩḡ di muna ba bemme dene

3 Kpaḡ fu vuosisi di ba yuma naalɩ aḡaḡ vuodiekemba di yalla yiko juluma, ta tuosime ba nua ta yime siri di ba yi wudiekemba mana di vuruḡa. ² Balɩ ba di ba da baluma wublatɩ yaa gamma vuosi mi, ta da waguma taḡ, ta bemme sɔmm, ta yuma vuon mana juluma. ³ Dama saḡḡa dieke die di tuanna wa die ti gbaḡ die ti wo yɩaḡ, ta yi nuazetitelɩḡ, ta du sie dieke di kana ka tugɩsɩya, ta du lɩlɩbatɩ sieti yiri yiri. Die ti wo suḡanyilivuna, ta die yaa sugɩbaḡ, die ti haa ti chanchaalɩḡ, ta ba diaḡ ba haa ti. ⁴ Ama saḡḡa die di keḡ tugɩ ti gbɩgbatɩtaantu Nmuḡ die di dagɩ ti di u yaa zɔɔlɩnɩɩɩɩɩ ta cho vuon mana, ⁵ ta gbatɩ ti a taḡ. Die di ka yiwo ti tunvuna wɩa ama die di yiwo u zɔɔlɩnɩɩɩɩɩ wɩa die u gbatɩ ti a taḡ, ta die di vaa u Halukasɩka die di su ti ta vuari ti tumbatɩ, ta yi ti murthaalɩḡ aḡaḡ miivoli haalɩḡ. ⁶ Nmuḡ die yi ti wa u Halukasɩka, ti Gbɩgbatɩtaantu Yisa Masia wɩa, ⁷ amu u zɔɔlɩnɩɩɩɩɩ wɩa ti nan birɩḡ vuovuna u jigɩḡ, ta ye mi-

ivoli dieke di wone kpatɩku, ta ti yaa tama di ti nan ye wo. ⁸ Wɩaha gie yiwo wusie.

N yaala fu nagɩ fu suḡanyile mana a daguma ba naa, ta vuodiekemba di yine Nmuḡ yada wa nan nagɩ ba saḡḡa mana a yie wuvuna. Wɩaha gie vuna muḡ ta yaa nyuari a yɩa vuon mana. ⁹ Ama ni vaa nɩnhagurɩtɔgtɩ, ta bi vaa ni chɔɔḡkuusɩḡ buurɩḡ saara busɩḡ, ta vaa waagɩḡ aḡaḡ nɩnhagurɩḡ yaa gamma muraha ma, dama a yiwo wutɔgtɩ ta wo nyuari. ¹⁰ Du yi vuon di yi jigɩḡmaburu, fu kpaḡ wa bunyi yaa bule me; du yi u бага di wo kpaḡku ma, fu va wa ta da bi tɔḡḡ wa. ¹¹ Nan di sɩba a baari di wunɩḡ vuoke mi ka bi du Masia, ta u gbaḡ gbaḡ u tumbatɩ di dagɩ di u chuusɩya muḡ.

Kpatɩḡ kpaamɩḡ

¹² Du yi maḡ keḡ tuḡ Atemasi yaa Tichikusi fu jigɩḡ, fu kpaḡḡi fu gbaḡ a keḡ n jigɩḡ Nikopolisi tuḡ ma, dama n nan di bie mi wuyaalɩka gie. ¹³ Kpaḡḡi fu gbaḡ a suḡḡi Senasi, vuodieke di yine lɔya wa, aḡaḡ Apolosi, aḡ ba ye wudieke mana ba yaalala a piili ba sieku. ¹⁴ Di mu di Masia didusurɩba yime tunvuna saḡḡa mana, ta suḡḡime vuosi ba wumugisike me, ta da bemme beri dieke di wone nyuari.

¹⁵ Vuodiekemba mana di benne n jigiri waasa fu. Waasi vuodiekemba di yine Masia didusurɩba ta cho ti wo.

Nmuḡ suḡḡi ni mana.

Filimoni

1 Manuj Pɔɔli vuodieke di benne dansaruka sunj Yisa Masia saanj wla wa, ananj ti numbua Timoti maaginana gbanƙu gie a yla funuj ti tuntun chanchaaj, vuodieke ti faasna cho wo, ² ananj Masia didusurɔ diekemba di lagujna a jama Njumuj fu tigiri me wo, ta bi yla ti taa Afia ananj ti tuntun chanchaaj Akapusi.

³ Ti Chɔɔɔ Nabidie Njumuj ananj ti Yɔmutienj Yisa Masia sunji ni ta bi yi ni suguduaguj.

Filimoni choti ananj u yada wla

⁴ N numbua Filimoni, sanja dieke mana manj kenj jusa Njumuj, ta tunsɔ fu wla n njaan waasɔ wa muj.

⁵ Dama n wuj fu yalla yada ti Yɔmutienj Yisa ma dene ta bi cho Njumuj vuosi mana dene. ⁶ N jusa Njumuj muj tɔnɔ ananj fu di lagusna a yi Yisa Masia yada naa, die vaa ti mɔnɔ sɔba berivunuj dieke di yine ti sutɔ u ma. ⁷ N numbua, fu chotiti gie yi muj wa sugufaluj ta bi kpanjɔɔɔ muj, dama kpanjɔɔɔ Njumuj vuosi mana muj.

Yaa gamma Filimoni yɔmu Onisimusi wla

⁸ Masia wla n tunj kaan chugɔ njaamuj di n balɔ fu anj fu yi wudieke di muna. ⁹ Ama choti wla, n baa jussɔ fu muj, manuj Pɔɔli vuodieke di yine Yisa Masia tuntuntu ta lele a bie dansaruka sunj u wla wa. ¹⁰ Die wla, n zie wo Onisimusi nan ma, vuodieke di yine n gbanj gbanj n bua Masia ma wa a jusa fu, dama n benne dansaruka sunj giena wa n balɔ wa muj wuvunaha u yi yada.

¹¹ Sanja dieke di tianna wa die u wo nyuarɔ a yi fu, ama lele nuj, u yaa nyuarɔ a yi manuj ananj fu mana muj.

¹² Lele n yinjɔ tunj wa muj fu jigijɔ, ta n sunj mana bie u ma. ¹³ N tunj nan di yaala u zie fu nan ma n jigijɔ ta sunjime muj n benne dansaruka ma Masia wuvunaha wla wa. ¹⁴ Ama n ka yaala n mugisi fu anj fu sunji muj, ama n yaala fu yi muj ananj fu dɔnɔnɔ. Die wla, n kaan yi wuj ntaala saagɔya.

¹⁵ Vuonj zi, Onisimusi die gaya muj ta va fu sanja bu-ta amu nan di yallɔ wa yaa gamma haahuu. ¹⁶ Ta lele nuj u ka die yiwo yɔmu, dama u tɔnɔ wa yɔmu, u yiwo ti numbua choti, Masia ma. N faasna a cho u wla dene wo, mu fu cho wo a tɔnɔ dene, dama u yiwo fu yɔmu ananj fu numbua ti Yɔmutienj ma.

¹⁷ Die wla, du yi fu nagɔ muj sɔba fu tuntun chanchaaj, die nuj mɔnɔ tuo wo sɔba fu baan nan tuo muj dene wo. ¹⁸ Du yi u yi fu wuj yaa u dii fu hamuj, fu vaa n tunj. ¹⁹ N maaga wurɔ gie ananj n gbanj gbanj n nuuj muj. Manuj Pɔɔli n nan tunj fu; ama daa manuj n bala n balɔ fu, dama fu gbanj sɔba a baarɔ yaa wa n hamuj fu miivoli wla. ²⁰ Die wla n numbua, ko sunji muj ti Yɔmutienj wla ta kpanjɔɔɔ muj ti yine didusurɔtan Masia ma wla.

²¹ N maagina wudieke naa, n yaa tama di nan yi tɔnɔ n bala fu di fu yi wudieke wo. ²² Bi yaalɔ juonj a gbara muj dama ni Njumuj jussuj wla n yaa tama di n nan kenj kaagɔ ni.

Kpatuj waasuj

²³ Epafirasi, vuodieke di gutɔna a bie dansaruka sunj ananj muj Yisa Masia wla wa waasa ni. ²⁴ Ta n tuntun chanchaaluj, Maki ananj Arisitakusi, ananj Demasi, ananj Luki, gbanj waasa ni.

²⁵ Ti Yɔmutienj Yisa Masia sunji ni mana.

Hiiburu Vuosi

Njmurj di yina ti u wla u Bua Yisa ma dene

1 Kuruj ma wa Njmurj die daaga u naazualba ma a bala wla a yla ti chɔɔɔkuulba sarjja pam anjan si-eti pam ma, ² ama lele nurj u vaa wa u Buadembike di bali a yi ti. U ma Njmurj di daagi a naan dunja ta bi vuari wa di u summa jaan mana. ³ Wunurj u yine Njmurj gbanj gbanj nlasurj, ta chaana Njmurj chaanurj, ta pɔgɔlɔ dunlaka gie luga mana anjan u nuawurj dieke di yalla hagururj wa. Die u yine wudieke di baan vaa vuosi ye ba bianj naachaala a kpatɔ wa, u wa kalt wa Njmurj vuodieke di yine hagururjienj wo nuudiiginj chaan arizanna ma.

Njmurj Buadembike hagururj wla

⁴ Njmurj di yine u Buadembike saanj di tianj malakasi saaraha, die gbanj gbanj Buadembike di tianj ba.

⁵ Dama Njmurj ye ka bali yi u malakasi wunurj di:

“Funurj yiwo n Buadembij,
ta jinne manj yi fu Chɔɔɔ.”

Yaa Njmurj ye bali yi u malakasi wunurj di:

“N nan kenj yi u Chɔɔɔ
ta u yi n Buadembij.”

⁶ Sarjja dieke Njmurj die di bala u turj u Buadembij dieke di yine nyurjnaanjka mana sikpentienj turjbanjka gie me wo die u bi bali di:

“Njmurj malakasi mana mu ba jlama wa murj.”

⁷ Ama naa Njmurj die di bali yaa gamma malakasi ma, di:

“Njmurj yiwo u malakasi di yi haalɔɔ
ta bi yi ba yi bolinyaanj.”

⁸ Ama ta bali yi u Buadembike di:

“Yiwo Njmurj, ta fu naaru nan di beri yaa gamma haahuu.

Ta daansa fu vuosi anjan wusie.

⁹ Funurj nurj cho wo vurunj ama ta haa bianj die wla manurj Njmurj vuodieke di yine fu Njmurj di vuari fu

ta yi fu juluma ta fu yaa sugɔɔɔɔɔ dieke di faasuna tianj fu zualurj.”

¹⁰ Ta die bi bali naa di:

“Njmurj, piiliku me wo naan wa turjbanjka gie,
ta naan njmurjikpenj anjan fu nuusi.

¹¹ A mana nan kenj kpi, ama funurj nurj nan wiarɔ a beri;

a mana nan kenj kururj a churɔ sɔba gati.

¹² Nan kenj kpenjhe sɔba jayeekikpurj,

ta nan tarurjha sɔba fu tarurjnanana gati.

Ama funurj nurj wo tarurj,

ta nan di beri yaa gamma haahuu.”

¹³ Njmurj ye ka bali a yi u malakasi wunurj di

“Kala n nuudiigiri gie chaan,

a ga tugɔ sarjja dieke n balla n nagɔ fu dataasɔ

a yi fu nuusi me.”

¹⁴ Malakasi mana yiwo haalɔɔ ta jlama Njmurj ta u tu-
ma ba di ba kenj a surjji vuodiekemba di balla ba ye
gbatitaanjku.

Gbatitaanj kpenjkpurj wla

2 Ti mu ti yigi wo wusie diekemba ti wunna a yalla kenj kenj amu ti kaan taaru ta va ha. ² Wudiekemba malakasi di muulna a yi ti chɔɔɔkuulba die yiwo wusie ta vuodieke die di kana ka di ha die ye wo tɔbɔ-dati dieke di muna. ³ Die wla, di yi ti ka saagi a wumma gbatitaanj kpenjkpurjku wlaaha vurunj, ti baa ti yiwo lala a nyurj tɔbɔdaturj ma? Ti Yɔmutienj gbanj gbanj die wolinne a muulɔ yaa gamma gbatitaanjku gie mi, ta vuodiekemba die di wunna wa di dagɔ ti di ka senj yiwo wusie. ⁴ Sarjka mi Njmurj die di turj mamachi wukpuma anjan dagɔɔ pam ta die bi yi vuosisi u Halɔkasɔka piinisi u yaalala dene, die di dagɔ di u wla-
ha yiwo wusie.

Vuodieke di suna gbatitaanurj

⁵ Njmurj die ka vuari malakasisi di ba daansuma dunja dieke di bala ka kenj ta ti bala naa wa. ⁶ Di maagiya murj jigij kaanɔ Njmurj gbanjku surj di:

“Njmurj, vuota yiwo bɔa fu yile u wla?

Ta bi yi bɔa fu baga di bie u ma?

⁷ Naan wa murj ta u ka tugɔ malakasi

ta bi yi u ye bururj anjan pɔmpagurj

⁸ ta vaa u su jaan mana.”

Di balya murj di Njmurj vaa wa vuota di yi “Jaan mana sikpentienj.” Di dagɔɔ di u su jaan mana murj, ama lele vuota ye ka su jaan mana. ⁹ Ama ti sɔba yaa gamma Yisa wla. Wunurj sarjja bɔta Njmurj die di va u ka tugɔ malakasi, di u tuo vuota mana kurj a kpi, wunurj Njmurj zɔɔɔɔɔɔɔ wla. U kumbu wahala diile wla Njmurj di vaa u ye bururj anjan pɔmpagurj. ¹⁰ Njmurj vuodieke di naanna jaan mana ta bi pɔgɔlɔ jaan mana wunurj u

vana u balli pam di u juo u naari ma, naa die tugisna a yi wa di u vaa ba gbigbatitaantu Yisa sen yi ba Gbigbatitaantu anan wusie, u wahala diilehe wia.

¹¹ Wunur u yinene vuota di yi Nmur vuosi, ta wunur anan ba mana di lagur a yaa Chokor balmur. Die wia Yisa di ka chiga viivi di u wasma ba u numballi. ¹² Die u bal yi wa Nmur di:

“N nan bal n vuosi wudieke fu yine;
a bur fu saar ba lagur jigir.”

¹³ Die u bi bal di, “Manur nurur n nan yi Nmur yada”, ta bi baari di, “Manur anan balli diekemba Nmur di yina mur wa lagurna beri naa.”

¹⁴ Nmur balli di yine vuota ta yaa nyungbanur anan zur wia, Yisa diar die di keur yi vuota siba banur, amu u kumbu me u keur chuusi Sitaani vuodieke di yalla kur haurur wa, ¹⁵ ta vuur vuodiekemba di chigunana kur ba nmaamur ma, dama die ba yiwo nmaamur yurur ba miivoli mana ma. ¹⁶ Wusie, daa malakasisi u surur, ama Abarahami haagisur u surur. ¹⁷ Naa wia di mu u summa siba u numballi jaar mana ma amu u nan biagi yi kikaaburba jakurur dieke di yine wusietur ta bi chiga zokur, ta nagur u gban a yi kaaba vuota wia Nmur jigir, amu Nmur nan nagur ba wuburba a chaa ba. ¹⁸ Ta lele, u nan biagi surur vuodiekemba Sitaani di magisna dama Sitaani die magisur u gban mur ta u dii wahala.

Yisa yiwo vuokpur a tarur Mosisi

3 N numballi diekemba di yine Nmur vuosi ta u wa ni naa, ni yilime yaa gamma Yisa ma, vuodieke Nmur die di tunna di u keur yi kikaaburba jakurur ti Nmur jiamur sien me wo. ² Die u yiwo wusietur a yi Nmur vuodieke di vuurna wa di u keur tur tuumaha gie wo siba Mosisi die di yine wusietur u tuuma ma Nmur vuosi suku. ³ Mimiru di yese burur pam a tarur tigur dieke u muna wa, die gban gban Yisa di mu u ye burur pam atarur Mosisi. ⁴ Tigur nur mana vuor muna ka, ama Nmur muna jaar mana. ⁵ Mosisi die yiwo wusie tuntuntu Nmur vuosi mana jigir, a bala wudiekemba Nmur di bala u daansur a bal. ⁶ Ama Masia nur u yiwo wusietur ta su Nmur tigur mi ta yi Nmur Buadembur. Du yi ti yaa kenyiti anan kpaadensur yaa gamma ti tamaka ma, die nur turur ti yine Nmur tigur vuosi mi.

Nmur vuosi voosur wia

⁷ Die wia, ni saagur a yi wudieke Haltkasur di bala wa, di:

“Dur yi ni wurur Nmur kurur jinne,

⁸ ni da vaa ni sugur haururba siba ni chokurkururba die di zetine Nmur nuur,

siba die ba suna die wo haurur me wo ta magisur wa wa.

⁹ Nmur die balur mur di:

“Die ba wurur ye wudieke n yinene a ga turur bina banur-nusa wa

ama mi die ba magisur mur.

¹⁰ Die wia mur jur sunurur anan vuosi mi ta baari di, Ba sugur ma, ba zeti mur mur, ta ka du n sieti.

¹¹ Die mur jur sunurur ta yi nuurur gie di, ba kaar wurur jur tururur dieke n tunna baa n yi ba voosiku wo me.”

¹² N zurur, ni summa ta da vaa sururururur anan churur yi ni wurur yigurur kuar ta va miivolitur Nabidur Nmur. ¹³ Ama ni sururur tarur daarur mana ti yine bie ti miivoli me naa, ta ni daa vaa burur gaarur ni arur ni yi turururururur. ¹⁴ Dama du yi ti yigur yada dieke ti yalla a nurur piiliku me wo a yallur keur keur a ga turur kpurur, turur anan Masia nan yi tuntuntu chanchaurur.

¹⁵ Naa die ba maagur Nmur gbanurkur surur di:

“Dur yi ni wurur Nmur kurur jinne,
ni daa ligur ni turur, siba ni chokurkururur die di ligine ba turur dene wo

ta die wagur anan Nmur ta zeti wo wo.”

¹⁶ Muna mba die wurur Nmur kurur ta zeti ke wo? Di yiwo vuodiekemba mana die Mosisi di duna ba nurur a yaa ba a nurur Ijipiti tururur ma wa. ¹⁷ Muna mba Nmur die di jur sunururur a yi bina banur-nusa wa? Di yiwo vuodiekemba die di yine burur a kpi haururur me wo. ¹⁸ Muna mba Nmur di die balur a yi di, “Ba kaar wurur a jur tururur dieke n tunna baa n yi ba voosiku wo me?” Die di yiwo vuodiekemba die di zetine u nuurur. ¹⁹ Die wia ti wa siba di die ba ka biagi jur kurur turururur me, dama die ba wone yada wia.

4 Lele nur, Nmur wa yi ti nuurur mi di ti keur a ye voosi dieke u bala ka wia wa. Die wia ni mana summa amu ni wurur kaarur waarur ka. ² Ti gbanur ti wurur Nmur wurururur murur siba die ba wurur dene wo. Die ba wurur wurururur murur ama die ka wo nuurur a yi ba, dama die ba wurur wa ba ka tuo ke anan yada. ³ Die wia, turur vuodiekemba di yine Nmur yada naa, nan keur jur voosi dieke Nmur di yuna nuurur di u nan yi wa. Siba Nmur die di bala die wo, di

“Manur die n jur wa sunururur ta yi nuurur gie:

Ba kaar wurur jur tururur dieke n tunna baa n yi ba voosiku.”

Die u keur bala naa, ta u wurur kpurur u naamur tuuma piiliku me mur. ⁴ Dama Nmur gbanurkur surur jigirur kaanur u wurur balur murur yaa gamma daraa ayururur wa gie daarur, di: “Nmur die vaa wa u tuuma mana ta voosi daraa ayururur wa daraar.” ⁵ Ta die bi balur wurur gie gbanur gbanur di: “Ba kaar wurur a jur tururur dieke n tunna yaala n yi ba voosiku.” ⁶ Ama Nmur voosurur jigirur beri di vuosi jur. Vuodiekemba die di wolinne wurur Nmur wurururur die ka ye kurur voosiku mi, dama die ba ka yi Nmur yada. ⁷ Nmur bi zigur wo daarur kaanur, ta wasa daarur mi “Jinne.” Ta bina pam kuarur chaurur Nmur die di

bi daagi Davidi ma a bali wuru gie siba di wone a maagi Njuru gbanju ma dene wo di:

“Du yi ni wu Njuru lali jinne,
ni daa keji vaa ni sugiti haguuma.”

⁸ Di tuji yi Josua di biagi a yi ba voosin, Njuru tuji kaan bi bali yaa gamma daan kaani. ⁹ Naa dagiya di Njuru vuosi voosiku ye kien mji siba Njuru di voosine daraa ayupyi daraan dene wo. ¹⁰ Dunda daari mi, Njuru vuosi nan vaa ba tuuma ta voosi siba Njuru die di vana u tuuma ta voosi dene wo. ¹¹ Die wia, ni vaa ti kpanji ti gban ta ye voosiku mi, amu ti wunyi kaan waari ka siba die ba zetine Njuru vuari ta waari ka dene wo. ¹² Dama Njuru waha yiwo wudieke di yalla miivoli, ta yaa haguji, ta bi die a tuaji takoobi dieke di yalla nua ale. Njuru waha biagi gobe a tuga vuota haalu anan miivoli jigiji, ta tuga u gbime anan u koba kpaan, ta tuga ta puo u sunanyile anan wudieke u yiliniene u sun ma. ¹³ Ta nyunnaanaka mana di bie yaalu ma, ta Njuru, vuodieke di bala u keji dii ti saruya wa nine di yese he; ta jaan wori a lobi.

Masia yine ti kaabu jakuun

¹⁴ Ti yaa wa kaabu jakuun, vuodieke di wolinne ga Njuru gban gban jigiji arizanna ma, wunuji u yine Yisa, Njuru Buadembike. Die wia, ti mu ti yigi keji keji yada dieke ti bala yaalu ma wa. ¹⁵ Ti kaabu jakuun ka yi vuodieke di kana ka chuga ti zaku ti wabiji ma, ama wunuji nuji die u ye wo magisiyi yiri yiri siba ti gban, ama wunuji die u ka yi banji. ¹⁶ Die wia, ni vaa ti yaa kpaadensin ta ga Njuru vuodieke di yine burichini wo jigiji, ta ye zaku chugula anan sunji anji ka sunji ti sanja dieke ti keji yaala.

5 Kaabu jakuun mana Njuru naana vuara wa a nyuna u chanchalu sunji di u zie ba nan ma a kaabi ma a yuma wunuji Njuru ba banji wia. ² U gban gban u wabu sieti pam ma wia, u biagi pugu vuodiekemba di waaruna yanji ta taari nyuji sieku me sammu. ³ Ta u gban gban u wabu wia, u ka yie kaabaha vuosi nyuna ma wubati wia, ama u yie mji anan u gban gban u wubati wia. ⁴ Vuonji ka vuara u gban a yie kaabu jakuun, sie Njuru vuari wa siba die u vuari Aroni dene wo.

⁵ Die gban gban, Masia die di ka koti u gban ta vuari u gban di u yi kaabu jakuun ama Njuru die bala a yi wa di:

“Furuji fu yine n Buadembin;
ta jinne manji buruji fu chakuji.”

⁶ Ta u bali jigiji kaani danji

“Furuji nan keji yi kukaabitu yaa gamma haahu,
siba Melikizedeki.”

⁷ Die Yisa di yene bie tngbanja gie me wo, die u naan juusa Njuru ta bala u wumugisike anan nuntaanti a yia Njuru, vuodieke di baan biagi gbati wa a nyun

kumbu me wo. Die u yine vuodieke di vuuna u gban a yia Njuru wia, Njuru die di wu u juusu. ⁸ Die u senji yiwo Njuru Buadembin wusie, ama die u dii wo wahala u tuone Njuru nuaji wia, ⁹ ta die keji dii wahalaka kpati, ta yi vuodiekemba mana di tuone u nuaji di ye gbati-taanji dieke di wone kpatiji. ¹⁰ Dama Njuru die vuari wa mji di u yi kaabu jakuun siba Melikizedeki.

Yada taanji kpaamun

¹¹ Ti tuji nan bali ni wia pam yaa gamma Masia anan Melikizedeki ma, ama di haguji mji di ti dagi ni a chiasi, dama ni ka siba wia chiasi lagi lagi. ¹² Di ti mu ni yiwo didaguruji sanja gie, ama ni ye yaala didaguruji anji ba dagi ni yaa gamma Njuru waha wupiilikehe. Ni su siba ballunyaaliti ta mu ni nyume biisinji daa nyindii-ki dunsu. ¹³ Vuodieke di nyunene biisinji ye yiwo buanyaaluji, ta ka siba wuji mana yaa gamma wunuji yaa banji ma. ¹⁴ Nyindii-ki dunsu nuji yiwo nyunkura suti, banji ba dagi ba mji ba siba wudieke di yine wunuji anan wudieke di yine banji.

6 Die wia, ni da vaa ti wari Masia waha wupiilikehe dagiji ma, ama ni vaa ti daguma wudiekemba di muna a yuma vuodiekemba di kurinna Masia dusuji ma wa. Die wia ti ka bi yaala ti baluma yaa gamma wudieke wia ti muna ti chugi nyuji ti wubati ma ta yi Njuru yada, ² ta bi baluma yaa gamma Njuru nyaabu sula wia anan nuuji dusuji vuosi ma anan kumbu haguji wia anan Njuru di balla u dii vuosi saruya dene ta ka wo kpatiji dene. ³ Du yi Njuru di saagi ti nan ga nuji.

⁴ Masia didusuri diekemba di zetine u dusuji, di nan di haguji anji ba biagi a tarugi ba sunanyile. Sanja kaani die ba bie wo Njuru chaanji ma, ta banji anan ba chanchaluji di tuo Njuru Halikasika, ta lan arizanna ma piini a ye, ⁵ ta die siba Njuru wia nansuji di suna die, ta siba duna dieke di kienene wo haguji wia, ⁶ ama ta keji zeti Masia dusuji. Di nan di haguji di ba yinji tarugi ba sunanyile, dama ba bi kuu wa Njuru Buadembike dagaruku ma ta yi wo viivi yenji me mji.

⁷ Tngbanji dieke nuji di naana nu ka di sunsi ta yie nyindii-ki a yia vuodiekemba di kuna wa, Njuru yi alibarika yi kanji tngbanja mi. ⁸ Ama du yi ka nyuuji hanguji anan huubati, die nuji ka wo nyuaji, di kaan yuasi ta Njuru kaa kaati yi ka anji ka dii boliji a chuusi.

⁹ Ama ti numballi, anan ti bala naa mana, ama ti ka chele yaa gamma ni ma. Ti siba di ni bie sievuuku ma, gbati-taanji sievuuku ma. ¹⁰ Njuru nuji yiwo wusietenji. Wunuji u kaan daan tuji dieke ni tunna wa, yaa choti dieke ni yalla anan wa wa ta die sunji ta ye sunje Masia didusuriba wa. ¹¹ Ti yaala ni wunyi mana yallma kanji suku mi a ga tugi kpatiku, amu ni yalla tama di ni nan ye jadieke wo ni nan senji a ye ke. ¹² Ti ka yaala ni yi walunkpateilinji, ama ti yaala ni yi vuodiekemba di

yine Yisa yada, ta yallma suguru, ta keŋ ye jadieke Nmuŋ di yuna nuarŋ di u nan yi ba wa.

Nmuŋ wusie nuarŋ wo chuluŋ

¹³ Nmuŋ die di yuna Abarahami nuarŋ, die u huŋ wa u gbaŋ gbaŋ u saarŋ ma, dama wuonŋ wori a tuarŋ wunŋ Nmuŋ u baarŋ nan huŋ vuoke mi saarŋ ma. ¹⁴ Die u baarŋ di, "Manuŋ n yla fu nuarŋ di n nan yi alibarika a yi fu ma, ta yi fu haagisi pam." ¹⁵ Abarahami die di dii suguru ta die keŋ ye jadieke Nmuŋ di yuna nuarŋ di u nan yi wa wa. ¹⁶ Vuota di keŋ baa u huŋ u ŋaarŋ huŋ wa vuodieke di tuanna wa saarŋ ma, ta u huŋsi di kua nuhaguruŋ mana. ¹⁷ Vuodiekemba di bala ba tuo nua dieke Nmuŋ di ziene wo, die u yaala u dagi ba di u kaarŋ tarigi u suŋanyile; die wla die u huŋ a guti u nuarŋ ma. ¹⁸ Nmuŋ kaarŋ biagi chibi ŋmunchibisi. Die wla nyinti ale wa gie, u nuarŋ aŋarŋ u huŋa wa wo tariguŋ. Die wla ti chiguna a ga u jigiri a ye gbatitaaruŋ naa wa, di mu ti vaa u nuarŋ gie kpaŋŋisi ti aŋ ti yigi tama dieke ti yalla wa a yalla keŋ keŋ. ¹⁹ Tama dieke ti yalla naa die vana ti suguti di hagiŋ, ta ga juu arizana ma Nmuŋ juamuŋ juokpeŋkpuku suŋ a garisa garu dieke di puone juokpeŋkpuku a ga tugŋ juodieke di yine kasŋ Nmuŋ juokpeŋkpuku suŋ wa. ²⁰ Mi die Yisa die di wŋŋ zie ti narŋ ma a yi ti sieyiiritu, ta yi kaabitba jakuŋ yaa gamma haahuŋ siba Melikizedeki.

Nmuŋ Kikaabitu Melikizedeki wla

7 Melikizedeki wa gie die yiwo Salemi tuŋ naarŋ, ta bi yi Nabidie Nmuŋ kikaabitu. Die Abarahami die di nyinna tuŋ dieke die u biagi a nyarŋi naaluba banusa a yinŋi a kienŋ wo, die Melikizedeki die di tuoli wo sienŋ me a yi alibarika a yi wo. ² Abarahami die di yi wa nyindiekemba mana u naguna a nyuŋ mi wo barŋ mana suŋ kaanu. U saaru Melikizedeki wa charuŋ yine "Sugyialuŋ Naarŋ" ta u die bi yi Salemi tuŋ naarŋ, ta Salemi charuŋ di yi "Suguduaguŋ" die wla u bi yi "Suguduaguŋ Naarŋ." ³ Wuŋ die wori a daga yaa gamma Melikizedeki chŋŋ wla yaa u nuŋ wla yaa u chŋŋkuulba wunŋ wla yaa u gbaŋ gbaŋ u maaruŋ yaa u kuŋ wla. U su siba Nabidie Nmuŋ Buadembike, ta yi Nmuŋ kikaabitu yaa gamma haahuŋ.

⁴ Ye Melikizedeki die di yine vuokpuŋ dene, ta ti chŋŋkuuŋkpuŋ Abarahami die yi wa jadieke mana die u wagna gbatŋ a nyuŋ tuŋ ma barŋ suŋ mana kaanu.

⁵ Muraŋ die dagiya di Izara vuosisi gbaŋ mu ba vuarŋ wa ba nyinti barŋ suŋ mana kaanu a yi ba gbaŋ gbaŋ ba buuriŋ die di yine Liiva haagisi ta yi Nmuŋ kikaabitu aŋarŋ ba mana die di yine Abarahami haagisi mana yaru. ⁶ Melikizedeki die ka yi Liiva haaguŋ ama Abarahami die yi wa u nyinti barŋ suŋ mana kaanu. Die Melikizedeki die di yi alibarika a yi Abarahami ma, wunŋ vuodieke Nmuŋ di yuna nuarŋ. ⁷ Vuonŋ mana siba muŋ di

vuodieke di yunana alibarika yiwo vuokpuŋ a tuarŋ vuodieke di tuosinene alibarika ka. ⁸ Kikaabitu diekemba die di tuosinene nyinti barŋ mana suŋ kaanu a nyuna vuosi jigiri die yiwo vuota ta die di keŋ kpie, ama Melikizedeki vuodieke die di tuosinene nyinti barŋ mana suŋ kaanu a nyuna Abarahami jigiri ye bie wo u miivoli me siba Nmuŋ gbaŋku di daguna dene wo. ⁹ A bi guti ti nan biagi a baaru di Liiva haagisi vuodiekemba die di tuosinene nyinti barŋ mana suŋ kaanu wa, gbaŋ die yi wa Melikizedeki ba nyinti barŋ mana kaanu saŋŋa dieke Abarahami die di yuna wa. ¹⁰ Dama saŋŋa dieke Melikizedeki die di haaruna Abarahami wa, die ba ye ka muŋ Liiva ama wunŋ Liiva die bie wo u chŋŋkuuŋ Abarahami wa ma.

¹¹ Nmuŋ die yi Izara vuosi muŋa ta die dagi Liiva maaruŋ ba kaaruŋ tuuma di suna die. Du yi ta kikaabitu diekemba die di nyuna Liiva maaruŋ ma tuuma di biagi a ye vuosi sugyialuntielinŋ, di tuŋ kaarŋ bi yi talasi di kikaabitu gaarŋ vuodieke di kana ka nyuŋ Arŋni maaruŋ ma ama ta yi kikaabitu siba Melikizedeki keŋ. ¹² Dama ba keŋ tarigi kikaabitu vuaruŋ, di yiwo talasi di ba tarigi muraŋa gbaŋ. ¹³ Ta ti Yomutierŋ vuodieke wla ti balala naa wa, nyuŋ wa buuriŋ gaarŋ ma. Ta vuonŋ di ye ka nyuŋ u buuriŋ ma a yi kikaabitu.

¹⁴ Vuonŋ mana wŋŋ siba a baaru wunŋ Yisa die nyuŋ wa Juda buuriŋ ma, ta Mosisi die di ka balŋ di kikaabitu ba buuriŋ ma.

Yisa su siba Melikizedeki

¹⁵ Saŋŋa dieke kikaabitu gaarŋ siba Melikizedeki die di kenne keŋ wo die di yi aŋ ti faasi siba waha charuŋ. ¹⁶ Wunŋ die u ka yi kikaabitu yaa gamma vuota muraŋa ma, ama die u buruŋ wa kikaabitu miivoli dieke di wone kpatuŋ hagiŋ ma. ¹⁷ Dama di maagya Nmuŋ gbaŋku ma di, "Nan yi kikaabitu yaa gamma haahuŋ, siba Melikizedeki die di suna die wo." ¹⁸ Die wla muŋkuuru ka bi tuma dama ka wo hagiŋ aŋarŋ nyuarŋ. ¹⁹ Dama Mosisi muraŋa die ka biagi yi jaarŋ di beri vuruŋ. Ama lele ti yaa tama dieke di kpana ka, ka ma ti churŋ gbigi Nmuŋ.

²⁰ Ta Nmuŋ di bi yi nuarŋ a guti ka ma. Nmuŋ die ka yla nuarŋ die ba kalunnana kikaabitu mi wo. ²¹ Ama Yisa die keŋ yiwo kikaabitu saŋŋa dieke Nmuŋ di yuna wa nuarŋ ta balŋ wa di:

"Manuŋ Nmuŋ yi wa nuarŋ

ta kaarŋ bi tarigi n suŋanyile, ta baaru

'Furuŋ fu bala fu yi kikaabitu yaa gamma haahuŋ.' "

²² Die wla, Yisa yiwo vuodieke di daguna di nua dieke di kpana beri muŋ ta wo tariguŋ.

²³ Kuruŋ ma wa kikaabitu mi wo die kpiye muŋ ta ba chanchaalŋ di tuose ba tuuma, die wla die ba dala.

²⁴ Ama Yisa nuŋ u nan di beri ta yi kikaabitu yaa gamma haahuŋ ta u tuumaha kaarŋ nyuŋ u nuusi me aŋ

vuogaan tuoke. ²⁵ Die wla, vuodiekemba di chunna gbigi Njmur, wunur Yisa saan ma naa, u nan biagi a gbatu ba a taan leleke gie anjan sanja dieke di kienene wo, dama wunur u bie wo u miivoli me sanja mana mur, ta juusa Njmur a yla ba.

²⁶ Die wla, Yisa yine ti kikaabutu jakuun dieke di sunjinene ti ti yaalala dene. Wunur u yiwo sugiyalun-tien ta wo bian: u bie u tuar ta ka su siba vuodiekemba di yalla bian wa, ta Njmur di kotu wa a tuar arzanna ma tielin mana. ²⁷ Kikaabutu nyukura banur ba die wolin kaaba daan nur mana ba gban gban ba wubiatu wla, ta bi kaaba yla vuosisi wubiatu wla, wunur Yisa nur ka su die, die u nagu wa u gban a yi kaabi balmur, kaabur bi wori. ²⁸ Mosisi muraha njaan vuota a yie be kikaabutu nyukura ama ta ba ka muru beri vurun a kpati. Muraha kuur chaan Njmur die di yi nuar ta nagu u Buadembur a yi wo kikaabutu, wunur u nan di beri vurun yaa gamma haahuu.

Yisa yine ti kikaabutu jakuun

8 Wudieke ti bala naa chanur yiwo naa, ti yaa wa kikaabutu jakuun ta u kalu Njmur vuodieke di yalla hagurur mana nuudiigin chaan naaru ma arzanna ma, ² ta u tuma kikaabutu nyukura tuuma Njmur kasu dian kasu vuku ma; kanur ka yine wusie jlamur vur ta ti Yomutien die di wunsu ka da vuota.

³ Kikaabutu jakuun dieke nur mana ba vuurina, die di yiwo talasi di u nagu piinisi ta bi yi kaaba a yi Njmur, die gban die di yi talasi di ti kikaabutu jakuun gbanur yi jaan. ⁴ Du yi u tur bie tungbanur gie me, u tur kaanur yi kikaabutu naada, dama kikaabutu diekemba di ylanana Njmur piinisi siba juu vuosi muraha di daguna die wo wunur beri mur. ⁵ Wudieke ba tunnana naa wa yiwo arzanna ma vurun niasur. Naa wla Njmur die di kpaanur Mosisi sanja dieke die u balla u wunsu Njmur jlamur vuku, Njmur die di kpaanur wa ta baaru di, "Yime jaan mana mana siba n daguna fu tannu sikpenur wo."

⁶ Ama Njmur yi wa Yisa kaabur tur dieke di tuanna ba kaabur tuumaha siba u nuar di tuanna ta bie vuota anjan wunur Njmur vuosisi sunsuku dene wo, dama u nuar taasi wa anjan nyunvuna atian nuakuur.

⁷ Dama du yi ta bumbunanur nuar die vana ta vuosi di bie vurun, die nur di tur kaanur bi yi talasi di Njmur yi nuaru a gutu ka ma. ⁸ Ama Njmur die ye vuota biabu sanja dieke u balla di:

"Manur Njmur bala naa:

saanur kienur ta n nan kenur yi nuahaalur a yi Izara vuosi anjan Juda vuosi.

⁹ Kanur ka kaanur di su siba nua dieke die n ziene anjan ba chonkuurur

daa dieke die n yigine ba nuur ta vuaru ba a nurur Ijipiti tungbanur ma wa.

Die ba ka di nua dieke die n yuna ba wa

die wla n baga die di wo ba ma.

¹⁰ Manur Njmur baaru n nan zienur nuaru gie anjan Izara vuosi

daa diekemba di kienene wo:

N nan wa maru n muraha ba sunanyile me ta maagu ha ba sugutu ma.

Manur n nan yi ba Njmur, anur ba dianur ba yi n vuosi.

¹¹ Di kaanur bi yi talasi di vuonur dagu u chanchaanur yaa a balu u chanchaanur di 'Funur, summa Njmur.'

Dama ba mana nan kenur siba murur vuodiekemba di yine vuokpuma anjan wabutu mana.

¹² N nan kenur vaa ba wubiatu a chaa ba ta kaanur di tunsa ba wubiatutu wla."

¹³ Njmur di dene balu nuahaalur wla die yine bumbunanur nuaru di yi nuakuur, ta jadieke nur mana di kuurina ta nurur, ka kaanur vuosi ta ka bla.

Tungbanur gie Njmur jlamur anjan arzanna ma Njmur jlamur wla

9 Bumbunanur nuaru die yaa wa muru yaa gamma ba baanur nan jlanur Njmur dene anjan jigidieke ba baanur di jlama wa tungbanur gie me. ² Die ba kpui wo donuru gbanur vurun ta yaa juone ale. Die ba wasa juodieke die di benne nurur wa, Kasu Jigiri. Mi die ba zienur jadieke ba naguna popolisi a suga ka ma ta teebuli di zie ka ma ta paanu dieke die ba naguna a yi Njmur di diisi teebulike me. ³ Die garu dieke di puone juone ale wo kuur die ba wasa kasu dianur kasu jigiri, ⁴ die ka sunur die kori dieke ba naguna salma a wunsu wa ta ba juu nyun-nyunvuna ka ma a yla Njmur anjan Njmur nuaha a daka dieke ba naguna salma a maru ka mana wa die di beri. Ka ma salma gbienur die di beri ta nyindiike dieke ba wasunana maana wa die di bie ka ma anjan Aroni daanur dieke di tusu vaatutu anjan tur teelike ale dieke Njmur muraha di maaguna a diisi a ma wa di beri. ⁵ Die adaka ka sikpenur die nyinti atanur die yalla chobiti ta daga di Njmur bie me, ta a chobititi die di jatu a ligi jigidieke Njmur di nagunana wubiatu a chaa wa. Ama lele kaanur biagi a dagu waha chasi mana.

⁶ Naa die di su, die kikaabutu die njaan juu juodieke di bene nurur ma daanur mana a tuma ba Njmur jlamur tuuma, ⁷ ama kikaabutu jakuun nyuna ma njaana juu juodieke di bene suku ma wa, burur mana bunur u juu mi. U njaanur nagu wa zuru a juu yi kaaba a yi Njmur u gbanur gbanur u wubiatu wla anjan vuosisi di yine wudiekemba ta ka siba baaru a yiwo wubiatutu. ⁸ Njmur Halukasika die murur daga yaa gamma Njmur jlamur vuku gie, di jigidieke di yine kasu dianur kasu jigiri die ye ka yuori sanja dieke juodieke di bene nurur di yene zie wo. ⁹ Naa yiwo dagutu a yi turur vuodiekemba di bene leleke gie wo, ta daga di vuodiekemba die di

jianna Njmunu ta die njaan yla Njmuɔ ba piinisi anjan ba dɔɔɔɔ zumbu die ka biagi a vuari ba wubiati Njmuɔ nuɔɔɔ, ¹⁰ dama hanɔɔ nuɔ die a yiwo nyindiike anjan nyinyuuki diekemba die di chuaruna anjan wudieke di kana ka chuari, anjan nyuɔɔɔɔɔ wunsuɔ wla. Genhe mana die yiwo nyuɔɔɔɔɔ ma muraha di ba di ha yaa gamma a ga tugɔ saɔɔɔ dieke wunuɔ Njmuɔ di bala u yi ba murthaaluɔ.

¹¹ Ama Masia vuodieke di yine nyuɔɔɔɔ dieke di benne leleke gie kikaabutuɔba jakuuru wɔɔ keɔ muɔ. Vuɔ dieke u kenne juu ta tuma ka ma naa yiwo vuɔɔɔɔɔɔ dieke di benne vuɔɔɔɔ anjan wusie; daa jadieke vuota di kpine, ta a ka bi yi tuɔɔɔɔɔɔ gie jaanɔ. ¹² Masia die di kenne a juu bunyi jlamuɔ vuuku ma a ga tugɔ kasɔ dɔɔɔ kasɔ jigiri saɔɔɔ dieke wo, die u ka nagɔ bie anjan naarasɔ zɔɔ a yi kaaba, ama die u nagɔ wa u gbanɔ gbanɔ u zɔɔ a tuɔ ta vuari ti a nyuɔɔɔɔɔ ma yaa gamma haahuu. ¹³ Die ba njaan naga bie anjan naarasɔ zɔɔ, ta die bi nagɔ naasaan a yi kaaba ta juu ka nyuɔɔɔɔɔɔ bolɔɔ ta nagɔ ka tanyeeliɔ anjan zumbu a musɔ musɔ vuodiekemba die di yalla biabu Njmuɔ nuɔɔɔ, di ka wunsɔ ba nyuɔɔɔɔɔ anjan ba yanti. ¹⁴ Ama Masia die wo biaruɔ ta Halkasika dieke di benne saɔɔɔ mana haguruɔ ma wunuɔ Masia die di nagɔ u gbanɔ a yi kaabi dieke di bene vuɔɔɔ vuɔɔɔ a yi Njmuɔ. Die wla u zumbu di faasuna yaa haguruɔ ta vuari biaruɔ ti suguti ma. Ta lele ti nan biagi jlan Nabidie Njmuɔ ta kaanɔ bi yie wudiekemba di baanɔ yaa ti a ga kuɔ me.

¹⁵ Wuɔɔ gie wla, Masia yine vuodieke di vana nuu haaluɔ di beri amu vuodiekemba Njmuɔ di wana wa nan ye alibarika dieke di wone kpatiku ta Njmuɔ di yi nuanɔ di u nan yi wa. Naa nan biagi yi dama Masia die kpiye muɔ, die di vaa vuota di ye gbatitaanɔ a nyuɔɔɔ ba wubiati ma saɔɔɔ dieke nuakuuru di yene beri wo.

¹⁶ Du yi vuonɔ di maagi u faari diile gbanɔɔ, vuonɔ ka yese jaanɔ ntaala ba keɔ biagi a dagɔ di vuodieke di maaguna gbanɔɔ kpiye muɔ. ¹⁷ Dama saɔɔɔ dieke vuodieke di maaguna faari gbanɔɔ di yene bie u mi-ivoli me wo, gbanɔɔ mi wo yiko. ¹⁸ Die wla bumbunɔɔ nuari die di wo yiko du yi ba ka yi zumbu kaaba. ¹⁹ Mosisi die woliɔ muuɔ wa Njmuɔ muraha mana sɔba di maaguna dene wo. Ta ka kuɔɔɔ chaanɔ u nagɔ vaati a bobɔ anjan yiise kobuɔmuɔɔ a nagɔ suge naarasɔ anjan bie zɔɔ di lagunana nyaanɔ a nagɔ musa muraha gbanɔɔ ma anjan vuosisi mana ma, ²⁰ ta die bala di, "Zumbu gie yine nuu dieke Njmuɔ di yina ni di ni dia daguti." ²¹ Mosisi die di bi nagɔ zumbu a musɔ Njmuɔ jlamuɔ vuuku anjan jadiekemba mana ba naguna a jlama Njmunu ma. ²² Wusie, Njmuɔ muraha ma zɔɔ die vana jaanɔ mana di bie vuɔɔɔ ta wo diginti, ta du yi zɔɔ di ka nyuɔɔɔ, Njmuɔ kaanɔ nagɔ vuosi wubiati a cha ba.

Masia kaabiku kpise wo biaruɔ

²³ Die wla, die di yiwo talasi di ba yi kaaba a wunsɔ nyindiekemba di yine arizanna ma nyinti nlasuɔ. Ama kaabi dieke di tuanna naa balla ka wunsɔ arizanna ma nyinti gbanɔ gbanɔ. ²⁴ Dama Masia die ka ga juu juokasi dieke vuota di naguna ba nuusi a mu ta ka niasɔ jigikasi ka wa, ama die u ga juu wo arizanna gbanɔ gbanɔ ma a zie Njmuɔ nuɔɔɔ ti suɔɔɔɔ wla. ²⁵ Juu vuosi kikaabutuɔba jakuuru njaan juu kasɔ dɔɔɔ kasɔ jigiri buɔ mana bunyi anjan dɔɔɔɔ zɔɔ muɔ. Ama Masia die ka ga juu di u nagɔ u gbanɔ a yime kaaba saɔɔɔ mana, ²⁶ dama die u tuɔ yi die, die nuɔ di tuɔ nan yi talasi di u dime wahala saɔɔɔ saɔɔɔ a nyuɔ saɔɔɔ dieke Njmuɔ di naanna tuɔɔɔɔɔ gie wo. Ama leleke gie, saɔɔɔ di gbigine kpatuɔ naa, die u keɔ nyuɔ bunyi di u nagɔ u gbanɔ a yi kaaba ta kpisi biaruɔ. ²⁷ Vuota mana baa u kpi wo bunyi ta ka kuɔɔ chaanɔ Njmuɔ dii wo u sarɔɔ. ²⁸ Die gbanɔ gbanɔ Masia gbanɔ die di nagɔ u gbanɔ a yi kaaba bunyi di u vuari vuosi pam a nyuɔɔɔɔɔ ma, u nan daansi yinɔɔ a keɔ ama daa u bi vuari vuosi a nyuɔ ba biaruɔ ma ama ta gbatɔ vuodiekemba di chusunana wa wa a taanɔ.

10 Juu vuosi muraha die yiwo arizanna ma nyuɔɔɔ diekemba di kienene wo nlasuɔ, ama daa ka gbanɔ gbanɔ. Die wla, kaabi dieke di wone kpatiku ta ba yie buɔ mana wa kaanɔ biagi a yi vuodiekemba di kienene anjan kaabiku kasɔ Njmuɔ nuɔɔɔ. ² Du yi die kaabiku tuɔ nan biagi wunsɔ ba suguti, ba tuɔ nan kaabi bunyi ta vaa, ta biaruɔ kaanɔ bi di ba. ³ Ama ba yie kaabaha mi muɔ buɔ mana ta a tuusa vuosi ba wubiati, ⁴ dama naarasɔ anjan bie zumbu gie kaanɔ biagi a vuari biaruɔ.

⁵ Die wla, die Masia die di bala u keɔ tuɔɔɔɔɔɔ gie me wo, die u balɔ a yi wa Njmuɔ di:

"Funuɔ ka yaala kaaba anjan piinisi, ama wunsɔ wa nyuɔɔɔɔɔɔ a yi muɔ.

⁶ Fu suɔ ka falala anjan dɔɔɔɔ ba naguna a yie kaaba ta juha wubiati wla wa.

⁷ Die wla manɔ baari di, 'Njmuɔ, manɔ n wunna di n yi wudieke funuɔ fu yaalala,

sɔba di maaguna die wo fu gbanɔɔ ma yaa gamma n wla wa.' "

⁸ Die u woliɔ baari di, "Funuɔ fu wo sugufaluɔ anjan kaaba anjan piinisi anjan dɔɔɔɔ ba naguna yi kaaba ta juu ha wa anjan kaabi dieke ba njaana kaaba ba wubiati wla wa." Die ba kaaba kaabaha gie sɔba muraha di daguna di ba yime die wo. ⁹ Womi die u bi baari di, "Njmuɔ, n wunna n nan yi fu choti." Die wla, Njmuɔ vuari wa kaaba kuraha mana a taanɔ ta nagɔ Masia kaabiku a zienɔ a nanɔ ma. ¹⁰ Yisa Masia die yiwo wudieke Njmuɔ di yaalala ta die nagɔ u gbanɔ a yi kaaba bunyi ta vuari ti wubiati a taanɔ.

¹¹ Kikaabibalij dieke juu vuosi kikaabituba di jaana yie daanj mana wa kaanj biagi a vuari wublati a taanj. ¹² Ama Masia nuj die nagi wa u gbanj a yi kaabuj bunyj bianj wia, kaabi dieke di yalla hagirij yaa gamma haahuu ta vuara bianj saŋja mana wa. Ta lele u wa kali wa Nmuŋ nuudiigij chaanj. ¹³ Mi u wa chusa saŋja dieke di baanj keŋ tugl anj Nmuŋ nagi u dataasi a yi u nuusi me. ¹⁴ Die wia, wunuj die u yiwo kikaabi balumuj ta yi vuodiekemba u vuaruŋa a nyuj bianj ma wa di ba bemme vunuŋ yaa gamma haahuu.

¹⁵ Nmuŋ Halikasj gbanj di wo siara yaa gamma wuru gie mi, di

¹⁶ “Manuj Nmuŋ, nuaru gie manj baa n ziej ananj ba daa diekemba di kienene wo:

Manuj n nan nagi n muraha a yi ba sugiti ma, ta maagtha a diisi ba sikpara ma.”

¹⁷ Ta die bi bal a guti di, “Ta ba wublatiti ananj ba tuntumbiati, n kaanj bi tunsŋa bibra.” ¹⁸ Die wia Nmuŋ di naguna wublati a chaan, u ka bi yaala kaabuj mana bibra.

Ti chuŋ gbigi Nmuŋ

¹⁹ N numballi, Yisa kumbu wia ti yaa wa sikimij di ti ga juu kasj dlanj kasj wa jigij. ²⁰ Yisa nyujgbanuj dieke di yine sie haaluj ananj sie dieke di yalla miivoli wo yuorine sanuari a yi ti. ²¹ Ti yalla kikaabitu kpuluj dieke di sŋa Nmuŋ tigiŋ me wia, ²² ni vaa ti chuŋ gbigi Nmuŋ ananj sugi diekemba di benne vunuŋ ananj wusie yada, ta da yalluma chuluj, ananj ti sugi diekemba Yisa zuj di vuaruŋa suŋanyilibiati me wo, ananj ti nyujgbanuj dieke die ti sŋa ananj nyaanj dieke die di wone dŋintu wa. ²³ Ni vaa ti yigi tama dieke ti bala di ti yallu wa a yalla keŋ keŋ ta da chuluma, dama vuodieke di yŋa ti nuaru yiwo wusietiej. ²⁴ Ni vaa ti baga bemme tamba ma ta suŋjime tanj yaa gamma choti ananj tunvuuna yiile.

²⁵ Ni da vaa ti vaa lagumuj sba vuosi batanj di yinene dene wo, ama ni vaa ti faasi kpaŋjuma tanj, sba ti yene ta ti Yomutiej daari faasi a chuŋ gbigi dene wo.

²⁶ Ti sŋbŋa wusie dieke ba yuori dagi ti naa, du yi ti ko yie bianj, kaabuj bi wori a baanj biagi a vuari biabu mi. ²⁷ Wudieke di tialna yiwo sarjya diile dieke di yalla ŋmaamuj ananj bolikpenjkpuuj dieke di kienene ta nan daansi a chuusi vuodiekemba di zetine Nmuŋni.

²⁸ Vuodieke nuj mana die di zetine Mosisi muraha dŋusuj, ta vuosi di sba ta yi siara vuosi bale yaa bataa, die ba ŋaanj kua di tierj ta ka chŋga wa zŋŋluj. ²⁹ Die nuj, yilime wudieke di bala ka yi a yi vuodiekemba di kana ka yla Nmuŋ Bua wa juluma ta ka bi yla nuaru zuj dieke di yine ti kasj wa juluma ta zla Halikasj dieke di suŋjine ti wo, banuj vuosi mi nan faasi ye tbiɔɔatuj pam. ³⁰ Dama ti sba di Nmuŋ baaru di, “Manuj n balla n yinjji tunj bianj.” Ka bi maagi di, “Nmuŋ nan keŋ dii u

vuosi sarjya.” ³¹ Di yaa ŋmaamuj di vuonj juu miivoli-tierj Nmuŋni sŋnyuluj ma.

³² Ni da daanj ma saŋja dieke ni wolinne a bugru yaa gamma Masia ma wa, die ni dii wo wahala pam ama die a ka nyaŋji ni. ³³ Saŋja a tanj ba ŋaanj zla ni wa yaaluj ma ta mugise ni, ta saŋja a tanj dlanj ni ŋaanj yi siri di ni guti wa vuodiekemba ba mugisinene wo.

³⁴ Die ni ŋaanj chŋga zŋŋluj ananj vuodiekemba di benne dansarika ma wa, ta saŋja a tanj ba keŋ gbatu ni nyinti, ni ŋaanj yaa wa sugifialuj dama ni sba a baaru di ni yaa nyindiekemba di tianna die ta Nmuŋ di yi nuanj di u nan yi ni wa anj ka bemme yaa gamma haahuu wo. ³⁵ Die wia ni da vasuma ni kpaŋjŋnana ni gbanj dene wo, dama ka yaa wa nyuari pam a kierj.

³⁶ Ni mu ni yalluma suguru, ta biagi yi wudieke Nmuŋ di yaalala, ta ye jadieke die u yŋa nuanj di u nan yi ti wa. ³⁷ Di maagiya Nmuŋ gbanjku suŋ di:

“Di tialu wa bita pilii

ta vuodieke di balla u keŋ wo nan keŋ u kaanj yuasi.

³⁸ N vuovunaha nuj ba nan yi muŋ yada ta bemme; ama du yi ba wunuj di yinjji kuanj n suŋ kaanj fialu ananj wa.”

³⁹ Tŋnuŋ ti ka yi vuodiekemba di yinjjinene kuanj ta nan yŋru wa, ama ti yiwo Masia yada ta u gbatu ti a taanj.

Yada wia

11 Yada yiwo, fu tuone a dii di fu yalla tama di nan ye nyindiekemba wa nan seŋ ye he. Ta bi tuo dii di fu kana ka yese nyindiekemba ba seŋ beri muŋ.

² Nmuŋ die buru wa kuruj ma vuosi ba yada wia.

³ Ti yada wia ti sba a baaru di Nmuŋ die yuori wo u nuanj a balu ta ŋmuŋsikpenj ananj tuŋgbanjka gie di naanj. Die u nagi wa jadieke ti kana ka biagi yese a naanj jadieke ti yesinene naa.

⁴ Abeli die di yine Nmuŋ yada wia, die u yi Nmuŋ kaabi dieke di faasuna a vuuna a tianj Keeni kaabiku. U yadaka wia Nmuŋ die di baaru di u yiwo vuovunu, dama Nmuŋ gbanj suŋ die fialuj muŋ ananj u piinisisi. Abeli die kpiye muŋ, ama die u yine Nmuŋ yada wia u ye bala muŋ jinne, dama wudieke u yine wo ye daga ti muŋ.

⁵ Enŋki die di yine Nmuŋ yada wia die u ka kpiye, ama Nmuŋ die nagi wa muŋ a jualu arizanna ma ta vuonj di ka bi ye wo. Di maagiya muŋ Nmuŋ gbanjku ma di, Enŋki die yiwo vuodieke di fialunana Nmuŋ suŋ ta u keŋ nagi wa a jualu arizanna ma. ⁶ Vuonj wori a baanj biagi a fialu Nmuŋ suŋ du yi di tierj ka yi wo yada, dama vuodieke nuj mana di kienene Nmuŋ jigij mu u yi wo yada di wunuj Nmuŋ seŋ beri muŋ ta yla vuodiekemba di yaalala wa nyuari.

⁷ Nowa yada wia die di yi ta u wuj Nmuŋ kpaanjku yaa gamma nyindiekemba die u kana ka biagi ye ananj

u nine wo. Die u tuo Njmuŋ nuari ta kpaasi haarukperŋkpuŋ ta wunuŋ aŋaŋ u denŋ die dɪ juu ka ma ta ye gbattaanuŋ. Dene die dɪ dagɪ dɪ tɔŋgbanŋka gie vuosi yaa wa biaŋ, ama u yadaka wɪa die dɪ yi ta Njmuŋ dɪ wa wa vuovuuu.

⁸ Abarahami die yiwo Njmuŋ yada die wɪa saŋŋa dieke Njmuŋ die dɪ balɪ wa dɪ u nyuŋ tɔŋgbanŋ dieke u benne wo a ga tɔŋgbanŋ dieke wunuŋ Njmuŋ dɪ bala u nagɪ yɪ wa wa, die u saagɪ ta ga. Die u vaa wa u gbanŋ gbanŋ u tɔŋgbanŋka ta ka sɪba jigidieke u ganana. ⁹ U yadaka wɪa die dɪ yi u ga yi chaanu tɔŋgbanŋ dieke Njmuŋ die dɪ yna nuari dɪ u nan yɪ wa wa ma. Die u bie wo dɔŋɪstɪ gbanŋtɪ vultɪ ma; ta u ballɪ Aziki aŋaŋ Jakobu vuodiekemba die dɪ kenne tuo nuari dɪaŋ die dɪ bie mi. ¹⁰ Dama Abarahami die chusa dɪ u keŋ juu tɔŋ dieke Njmuŋ dɪ tuurine ta mu wa ma, tɪka yiwo jadieke dɪ balla ka bemme haahuu.

¹¹ U hɔgu Sara dɪaŋ die kurɪnya muŋ ta yi hɔgupuŋ, ama wunuŋ Sara yada wɪa die u keŋ yigi nyuuti ta muuri, dama u die sɪba a baari dɪ Njmuŋ vuodieke dɪ yna wa nuari yiwo wusietieŋ. ¹² Abarahami vuodieke dɪ kana ka yua aŋaŋ kuŋ naa, ama u kasuŋ haagɪstɪ die dɪ keŋ dala sɪba chuŋmarɪstɪ dɪ dala dene wo, ta bɪ dala sɪba muguŋ tambusuŋ dɪ dala dene ta wo biisiŋ.

¹³ Vuosi gie mana die keŋ kpi muŋ aŋaŋ ba yada, ama ta ye ka tuo wudieke Njmuŋ dɪ yna nuari dɪ u nan yɪ ba wa, ama ba yadaka wɪa die ba woliŋ ye ke saasaa, dama die ba sɪba ta saagɪ dɪ ba yiwo chaanuŋ ta kaanŋ yuasɪ tɔŋgbanŋka gie me. ¹⁴ Vuodiekemba dɪ balala wɪa ha gie wo yuori daga wa dɪ ba yaala ba gbanŋ gbanŋ ba tɔŋgbanŋ. ¹⁵ Die ba ka yile yaa gamma tɔŋgbanŋ dieke ba vana wa, du yi die ba tɔŋ yile ka wɪa, ba tɔŋ nan ye sienŋ a yinŋi ga ka ma. ¹⁶ Ama die ba yile muŋ yaa gamma tɔŋgbanŋ dieke dɪ tianna ka ta bie arɪzanna ma. Die wɪa Njmuŋ dɪ ka chɪga viivi dɪ ba wasuma wa ba Njmuŋ, dama die u wunsɪ wa tigikpuŋ a gbart ba.

¹⁷ Abarahami dɪ yine Njmuŋ yada wɪa, die u nagɪ u bua Aziki dɪ u yi kaaba a yɪ Njmuŋ saŋŋa dieke Njmuŋ dɪ magɪsna wa wa. Ye, wunuŋ Abarahami wo mi die yine vuodieke Njmuŋ dɪ yna nuari mi, wunuŋ u bɪna yi vuodieke dɪ nagɪna u buadembɪ balumuŋ dɪ u yi kaaba a yɪ Njmuŋ. ¹⁸ Njmuŋ die wɔŋ balɪ wa muŋ dɪ, "Aziki ma nan ye haagɪstɪ diekemba n yɪna nuari dɪ n nan yɪ fu wa." ¹⁹ Abarahami die yiwo yada dɪ Njmuŋ nan biagi sugurɪ kunti a nyuŋ kuŋ me, ta ka senŋ su sɪba Abarahami die tuo wo Aziki a nyuŋ kuŋ me.

²⁰ Aziki yada wɪa die u balɪ wuvuuŋ dieke die dɪ balla ka keŋ Jakobu aŋaŋ Esɔɔ ma wa.

²¹ Jakobu die dɪ yalla yada wɪa, die u balla u kpi wo die u balɪ wuvuuna a yɪ Josefu balludembisi wunya mana ta die keŋ jalɪ u daanŋbanuŋ ta juanŋ Njmuŋ.

²² Josefu die dɪ yalla yada wa wɪa die u balla u kpi wo, die u balɪ yaa gamma Izara vuosi dɪ balla ba nyuŋ Ijipiti

tɔŋgbanŋ ma dene, ta die balɪ yaa gamma ba balla ba yi u kɔba dene.

²³ Mosisi chɔɔŋ aŋaŋ u nuŋ die dɪ yalla yada wɪa, die ba muruna wa ta ye u vuna dene wo, die ba nagɪ wa a lɔburɪ chuta ataa, ta die ka chɪga naanŋ wa dɪ ziene nua dieke wo.

²⁴ Mosisi die dɪ yalla yada wɪa, die u burunna wa die u ka saagɪya dɪ ba wasuma wa Naanŋ Faro Ila bua. ²⁵ Die u saagɪya muŋ dɪ u dii wahala aŋaŋ Njmuŋ vuosi ama ta ka saagɪya tuntumbɪatɪ sugɪftalɪ dieke dɪ yine bita wa. ²⁶ Die u yiliye muŋ dɪ, du yi ba zɪa wa Masia wɪa dɪ yaa nyuari pam a tɪaŋ Ijipiti tɔŋgbanŋ nyinti mana, dama u nine die bie wo nyuari dieke dɪ kienene wo me muŋ.

²⁷ Mosisi die dɪ yalla yada wɪa, die u nyuŋ Ijipiti tɔŋgbanŋ ma ta die ka chɪga naanŋ wa sunyuru dieke dɪ baanŋ keŋ u ma, ama ta die gara nuŋŋa sɪba u senŋ ye wo Njmuŋ, vuodieke vuonŋ dɪ kana ka yese wo aŋaŋ u nine wo. ²⁸ Die u yalla yada wɪa die u piili gasɪtanŋku duuga, ta die yɪ nuari dɪ Izara vuosi nagɪ zɪŋ mɪstɪ ba gbiabɪstɪ amu kuŋ malakaka kaanŋ keŋ a kuu ba bumbunŋ baludembisi.

²⁹ Die Izara vuosi yada wɪa die dɪ yi ta mugurumumbu die dɪ puo ta yi tɔŋgbanŋ kɪaŋ a yɪ ba ba juali, ta Ijipiti vuosisi dɪaŋ die dɪ mɪa dɪ ba juali ama muguru nyaabu die dɪ keŋ lagɪŋ ta dii be.

³⁰ Izara vuosi yada wɪa die ba chunna a giliŋ Jeriko tɪka daraa ayupɔyɪ wa die ka gaama mana die dɪ nan dene. ³¹ Rahabi, hɔgu dieke die dɪ tunnana daakpana tuumaha yada wɪa die Izara vuosisi die ka gutɪ kuu wa aŋaŋ vuodiekemba die dɪ zetine Njmuŋ nuari, dama die u muŋŋɪ tuo wo Izara vuodiekemba die dɪ kenne dɪ ba maansi daansi tɪka chaanti.

³² N bɪ balɪ nɪ vuosi batanŋ wɪa a gutɪ? Du yi saŋŋa dɪ beri n tɔŋ nan balɪ nɪ yaa gamma Gidioni wɪa, aŋaŋ Baraki wɪa, aŋaŋ Samasini wɪa, aŋaŋ Jafita wɪa, aŋaŋ Davidi wɪa, aŋaŋ Samuli wɪa, aŋaŋ Njmuŋ naazualuŋ wɪa. ³³ Ba yada wɪa die ba batanŋ die dɪ wagi a nyariŋɪ tɔŋgbanŋɪstɪ, ta ba batanŋ wudieke dɪ muna, ta tuo Njmuŋ dɪ yna nuari dɪ u nan yɪ ba jadieke, ta ba batanŋ die dɪ vaa naachige dɪ ka biagi yuori a nua, ³⁴ ta ba batanŋ dɪ kpisi bolikpuuma, ta ba batanŋ die dɪ chɪgɪ nyuŋ takoobi kuŋ me. Ta ba batanŋ die yiwo wabɪtɪ ama a keŋ burɪŋ hagurɪtieliŋ, ta batanŋ dɪaŋ die dɪ taa tɔŋ aŋaŋ haguruŋ ta vaa tɔŋgbanŋ gaasi sojasisi dɪ chɪgɪ. ³⁵ Ta hɔguba batanŋ maarɪtɪ vuodiekemba die dɪ kpine dɪ hagi kunti me.

Ta ba batanŋ die dɪ yine Njmuŋ yada wɪa die ba nɪgɪ kuu ba, dama die ba ka yaala ba zeti Njmuŋ dɪsuŋ ta chɪgɪ nyuŋ kumbu me, ama die ba yaala ba hagi kuŋ me a ye miivoli dieke dɪ tianna die. ³⁶ Die ba vuari wa ba batanŋ fala ta tɪbɪ ba, ta bɔbɪ ba batanŋ aŋaŋ chɔɔɪma a nagɪ ba yi dansarɪka ma. ³⁷ Die ba taa ba batanŋ tana, ta die gobi ba batanŋ bule, ta die kua ba batanŋ aŋaŋ takoobi. Ba batanŋ die bɔbɪ wa yiise aŋaŋ bie gbanŋtɪ ta

di dia anjan zakkur, ta vuosi die di mugise be ta yie be blaŋ. ³⁸ Tuŋgbarŋka gie vuosi die ka mu di ba bemme anjan ba. Die ba di dia muŋ hagiyer me anjan tana ma, ta juo tanpaŋisi anjan voruti diekemma di benne tuŋgbar ma.

³⁹ Vuosi gie mana ba yada wla Nmuŋ die di buri ba ama ba wunyi mana die ka tuo wudieke Nmuŋ di yina nuar di u nan yi ba wa, ⁴⁰ dama Nmuŋ die wŋr sarŋ wa wudieke di faasina vuna a zier ti ama daa ti nyuna ma, ba gban ba gutiya muŋ. Nmuŋ sarŋku die yiwo naa, di banuŋ anjan ti mana nan daansi a laguŋ a bemme vunuŋ anjan wusie.

Ti Chŋŋ Nmuŋ wla

12 Vuosi gie mana yiwo siaratielin a gilin ti. Die wla, ni vaa ti kpaŋŋi ti gban a vigi wudieke mana di baar kagi ti Masia sien me a taar, anjan blaŋ dieke di baar blaŋ a yigi ti; ni vaa ti dii suguru a mu mu dieke di bala ka keŋ ti wo naa. ² Ni ko vaa ar ti nine bemme Yisa ma; wunuŋ ti yada di taasi a nyuŋ ka piilin me anjan ka kpatuŋ. Die u ka chiga viivi di u kpi dagaruku ma dama sugifalut die zene a gbari wa ka kuar chaar, die yine u wa kalu Nmuŋ naalagarŋti ma u nuudiigin chaar lele gie wo.

³ Ni yilime yaa gamma wudiekemma die di haarina wa anjan vuobiati die di hana wa dene, amu ti kaar gbaluŋ ta kuu tamaha. ⁴ Dama ni kpaŋŋina ni gban ta waga anjan blaŋ naa, ni wunyi ye ka kpaŋŋi u gban a ga tugi sarŋa dieke ba kuna wa. ⁵ Ni ka tuusa Nmuŋ di kpaana ni sba chŋŋ di kpaanana u ballu dene wo? Di maagya di:

“N bua, sarŋa dieke Nmuŋ di yla fu kpaamuŋ, fu wumma

di yi u datu fu tibuŋ, daa vaa fu kpaŋŋinana fu gban dene wo.

⁶ Dama Nmuŋ kpaama vuodieke u chone muŋ, ta vuodieke nuŋ mana u tuone a yi u bua wunuŋ vuoke u data u tibuŋ.”

⁷ Ni yalluma hanu ni wahala diile me, ta nagi ka sba chŋŋ di ŋaana a data u bua tibuŋ dene wo. Ni wahala diilehe dagya muŋ di Nmuŋ pŋgu ni muŋ sba u ballu. Bua wori ta u chŋŋ di ka data u tibuŋ. ⁸ Du yi ni ka ye tibuŋdatuŋ sba u ballu mana wa, die nuŋ di dagya muŋ di ni yiwo daakpana ballu ta ka seŋ yi u ballu anjan wusie. ⁹ Ni chualuŋ vuodiekemma di benne tuŋgbarŋka gie me data ti tba, ta ti yla ba juluma. Die wla, ni vaa ti suuŋ ti gban a yi Nmuŋ, vuodieke di yine ti haliti Chŋŋ wa ta ye miivoli. ¹⁰ Ti tuŋgbarŋka gie chualuŋ naga sarŋa bita muŋ a data ti tba sie dieke me ba yene ta di vuna, ama Nmuŋ nuŋ data ti tba di u suŋji ti, amu ti nan di beri kasu sba u bene kasu dene wo.

¹¹ Tibudatuŋ sarŋa tua muŋ ta wo sugifaluŋ, ama ka kuar chaar vuodiekemma di dinene ka wahala ka ŋar

ye wo ka nyuar dieke di yine suguduaguŋ anjan berivunuŋ.

Kpaamuŋ

¹² Ni gbaluŋya muŋ, die wla ni kpaŋŋi ni gban a bi haguŋma. ¹³ Ni bemme berivunuŋ amu ni nan ye gbatitaanuŋ, ta ni gbaluŋsi kaar vaa ni bia.

¹⁴ Ni kpaŋŋi ni gban a bemme vunuŋ anjan vuon mana, ta bemme kasu dama vuon wori a baar nan ye ti Yŋmutier wo di yi u ka yi kasu. ¹⁵ Ni gbari ni gban ta da keŋ waari Nmuŋ zakkur chigilaha. Ni wunyi da yalluma tuar u suŋ ma ar kanuŋ tuabu mi keŋ yalla sugichuusuŋ a keŋ ni chanchaalut ma, ta chuusi vuosi pam. ¹⁶ Ni gbari ni gban ta da keŋ yime dguŋti tuuma yaa ta daansa Nmuŋ wla yur sba Esŋ di yine dene wo, ta die nagi u nyuŋkuruti a taruŋ nyindiike a dii bunyi wa. ¹⁷ Ni sba a baari ka kuar chaar die u yaala u tuo alibarika a nyuŋ u chŋŋ wa jigiuŋ ta die kuŋ anjan nuntantuŋ ama ta die ka yeye, dama die u ka ye sie dieke u baar daagi a taruŋ wudieke u wolinne a chuusi wa.

¹⁸ Nunuŋ nuŋ ni ka keŋ jigidieke ni baar blaŋ gbi sba Izara vuosi die di kenne Sinayi tankpenkpuŋ ma wa, jigidieke bolikpenkpuŋ die di dinene ta lumuŋpenkpuŋ di beri, ta buluŋstpenkpuŋ di niga wa, ¹⁹ ta kantar die di kuŋ ta luluŋ di balu wa. Die ba wanna luluŋ mi wo, ba piili juusa ta die ka yaala kanuŋ luluŋ bi balu buba, ²⁰ dama muŋ dieke die ba wanna wa die haguŋ a yi ba muŋ. Die ka baari di, “Du yi dŋr gban di gbi tankpenkpuŋ ba mu ba taa ka anjan tana a kuu muŋ.” ²¹ Mi die yaa ŋmaamuŋ pam, die wla Mosis die di baari di, “Ŋmaamuŋ yalla muŋ, ta n nyuŋbanuŋ di chele.”

²² Ama nunuŋ nuŋ, ni keŋ wo kunkogi dieke ba wasinana Zayoni, wudieke di yine miivolitier Nmuŋ tuŋpenkpuŋ ta yi arizanna ma Jerusalemi wa, jigidieke malakasi tuse tuse di laguŋna anjan sugifaluku wa. ²³ Nunuŋ nuŋ ni keŋ wo vuodiekemma Nmuŋ di yine u ballu ta ba saara di maagi arizanna ma wa jigiuŋ. Ni keŋ wo Nmuŋ vuodieke di yine vuota mana sarjadiiru wo jigiuŋ, anjan sugyaluntielin vuodiekemma Nmuŋ di yi ta ba haliti di muŋŋi beri wo jigiuŋ. ²⁴ Ni keŋ wo Yisa, vuodieke di yine nuupŋŋuŋuŋuŋ wa jigiuŋ, ta bi keŋ nuahaaluku jigiuŋ. Ta zuŋ dieke die di nyunna daga wunuŋ dieke di tianna Abeli zumbu wla.

²⁵ Die wla, ni summa ta da zeti di ni wuŋ a yi Nmuŋ vuodieke di balala yla ni wa, dama Izara vuosi die di zetine vuodieke die di balala yla ba tuŋgbarŋka gie me wo nuar, die u ka vaa ba tibuŋdatuŋ; ta di yi ti zeti u kpaanuku die di nyunna arizanna ma, lala ti baa ti yi a chigi nyuŋ tibuŋdatuŋ ma? ²⁶ Sarŋa mi die Nmuŋ luluŋ die di dŋr tuŋgbarŋka gie, ama lele u yi wa nuar di, “N ka baa n dŋr wa tuŋgbarŋka gie nyuna ma buba, ama n

baa dɔŋ wa tɔŋbaŋka aŋaŋ ŋmɔŋsikpenŋ gbaŋ.”

²⁷ “Bɔbra wa” dagɔya dɔ nyɔnnaaŋka mana nan dɔŋ ta vuɔ, amu nyɔndiekemba dɔ kana ka biagi dɔŋ wa nan tɔalɔ.

²⁸ Die wɔla, tɔ tuone naari dieke dɔ kana kaŋ dɔŋ naa wɔla, nɔ vaa tɔ wasɔma Ŋmɔŋ ta jɔama wa aŋaŋ julɔma aŋaŋ ŋmaamɔŋ aŋ u nine suuli, ²⁹ dama Nabidie Ŋmɔŋ su sɔba boli dieke dɔ dinene.

Kpatɔŋ kpaamɔŋ

13 Nɔ yine Masia dɔdɔsɔrɔŋ wɔla nɔ chome taŋ saŋŋa mana. ² Nɔ da keŋ daaŋ dɔ nɔ tuo chaanɔŋ nɔ tige me, dama vuosi batan yiwo die a tuo malakasi chaanɔ ta die ka sɔba dɔ ba yiwo malakasi. ³ Nɔ tɔnsɔma vuodiekemba dɔ benne dansarɔka ma wa sɔba nɔnɔŋ aŋaŋ banɔŋ lagɔŋna bie dansarɔka ma. Ta tɔnsɔma vuodiekemba dɔ dinene wahalaka sɔba nɔnɔŋ aŋaŋ banɔŋ dinene wahalaka.

⁴ Nɔ yallɔma julɔma aŋaŋ taŋ, nɔ hɔŋɔba faaruŋ aŋaŋ nɔ dembisi yallɔŋ ma, ta da yime daakpana yaa hɔŋɔkpana tɔuma, dama Ŋmɔŋ nan keŋ datɔ vuodiekemba dɔ yinene die tɔba.

⁵ Nɔ vuari nɔ lɔla a nyɔŋ ligire yaalɔŋ ma, ta vaa nɔ nine suuli jadieke nɔ yalla, dama Ŋmɔŋ baari dɔ, “N kaŋ wɔŋ vaa nɔ, ta n kaŋ wɔŋ daaŋ nɔ wɔla.” ⁶ Die wɔla nɔ vaa tɔ yallɔma sikimiŋ ta balɔ dɔ,

“Ŋmɔŋ yine n susunŋiru,

n kaŋ dɔ chɔga ŋmaamɔŋ.

Bla vuota dɔ nan biagi a yi mɔŋ?”

⁷ Nɔ da keŋ daaŋ nɔŋŋandɔsɔrɔkuraha die dɔ bala Ŋmɔŋ wɔla a yɔla nɔ wa, ta tɔnsɔ die ba benne dene ta keŋ kpi dene wo, ta chansɔma ba yada. ⁸ Yisa Masia dɔ sɔna die diene wo, u su wa die jinne, ta nan dɔ su die yaa gamma haahuu. ⁹ Nɔ da vaa dagɔhaalɔŋ yiri yiri vaa nɔ taari a nyɔŋ sievɔŋku ma. Dɔ vɔna dɔ Ŋmɔŋ sunŋiŋ yɔ vuɔŋ haguruŋ u suŋ ma; nyɔndiike diile chuaraha dɔsɔŋ kaŋ yɔ wa haguruŋ. Vuodiekemba dɔ pɔŋlɔna nyɔndiikehe chuaraha kaŋ wɔŋ ye sunŋiŋ a nyɔnna ka ma.

¹⁰ Kɔkaabɔtɔba diekemba dɔ yinene kaaba Juu vuosi Ŋmɔŋ jɔamɔŋ jigiriŋ wo, wo sien dɔ ba dii kaabaha dɔ diisine tɔ koriku me wo. ¹¹ Ta Juu vuosi kɔkaabɔtɔba jakuuri ŋaŋ yaa wa dɔŋɔsɔ zɔŋ a ga juu kasɔ dɔŋ kasɔ jigiri dɔ u yi kaaba biagi wɔla, ama ka kuari chaŋ ba

ŋaŋ juu wa dɔŋɔsɔ nyɔŋbaŋɔsɔsɔ tɔka kuanuani. ¹² Die wɔla Yisa gbaŋ die kpi wo tɔka kuanuani, dɔ u vuari vuosisi a nyɔŋ ba biagi ma aŋaŋ u gbaŋ gbaŋ u zɔŋ. ¹³ Die wɔla, nɔ vaa tɔ nyɔŋ ga u jigiriŋ a ga dii viivi aŋaŋ wa.

¹⁴ Dama tɔŋ dieke dɔ bala ka bemme yaa gamma tɔŋbaŋka gie me wori, ama tɔŋ dieke dɔ kienene wo tɔ chɔsa. ¹⁵ Die wɔla, nɔ vaa tɔ birɔma Ŋmɔŋ saŋ saŋŋa mana Yisa Masia saŋ ma; birɔ dieke dɔ nyɔnana tɔ nua ma wa yine kaaba a yɔ wa. ¹⁶ Nɔ da vaa dɔ nɔ yime vɔnɔŋ a sunŋime taŋ, dama a yine kaabi diekemba dɔ fɔlɔnana Ŋmɔŋ suŋ.

¹⁷ Nɔ saaguma yɔma nɔ nɔŋŋandɔsɔrɔŋ ta dɔla ba nua, banɔŋ ba daansɔnana nɔ haaltɔ ta ka voose, dama banɔŋ ba bala ba keŋ dagɔ ba tunna dene a yɔ Ŋmɔŋ. Dɔ yi nɔ saaga a yɔla ba ba nan dɔ tuma ba tɔuma aŋaŋ sugɔfɔlɔŋ dɔ daa die ba nan dɔ tuma aŋaŋ sugɔchɔsɔŋ, die kaŋ sunŋi nɔ.

¹⁸ Nɔ juusɔma Ŋmɔŋ a yɔma tɔ. Tɔ sɔba dɔ tɔ ka yi wɔŋ a chɔsɔ ta yaala tɔ yime wudieke dɔ muna saŋŋa mana.

¹⁹ Ama n faasɔ juusa nɔ dɔ nɔ juusɔma Ŋmɔŋ dɔ u vaa n yiniŋi keŋ nɔ jigiriŋ daraa gie nuani.

Kpatɔŋ Ŋmɔŋ juusɔŋ

²⁰ Ŋmɔŋ vuodieke dɔ yɔnana tɔ sugɔduagɔku die suguruɔna tɔ Yɔkɔmutien Yisa a nyɔŋ kuŋ me. Wunɔŋ Yisa wa yine gbɔgbarɔtɔ kpenkpen, dama die u kpiye mɔŋ, ta u zɔŋ dɔ wunɔŋ Ŋmɔŋ nuari dieke dɔ bala ka bemme yaa gamma haahuu wo, ²¹ wunɔŋ u mɔŋŋi a wunɔŋ beri vɔnɔŋ amu nɔ nan dɔ yie wudieke u yaalala, ta tuma tunvɔna mana; Yisa Masia wɔla, u vaa nɔ yi vuodiekemba dɔ fɔlɔnana u suŋ. Wunɔŋ Masia sɔna birɔŋ yaa gamma haahuu. Wusie.

Kpatɔŋ wubalɔka

²² N nɔmballɔ, n juusa nɔ dɔ nɔ dii suguru ta wunɔŋ n kpaanɔku gie, dama gbaŋ dieke n maagɔna a yɔla nɔ naa yiwo gbaŋ gobinɔ. ²³ N yaala nɔ sɔmma dɔ ba vuari tɔ numbu a Timoti a nyɔŋ dansarɔkaka ma mɔŋ. Dɔ yi u keŋ n jigiriŋ lele, maŋ keŋ kienɔ n nan yaa wa keŋ.

²⁴ Nɔ waasɔ nɔ nɔŋŋandɔsɔrɔba mana aŋaŋ Ŋmɔŋ vuosi mana a yɔ tɔ. Tɔ nɔmballɔ diekemba dɔ nyɔna Itali tɔŋbaŋ ma waasa nɔ.

²⁵ Ŋmɔŋ sunŋi nɔ mana.

Jemisi

1 Manuj Jemisi, vuodieke di yine Nabidie Njmurj tuntuntu ananj ti Yomutienj Yisa Masia tuntuntu, n waasa Izara buurij banj ananj bale wo di jaasna dunja mana ma wa mana.

Yada ananj Ylanj wla

² N numballi, ni yalluma sugifialuj sanja dieke ni dinene wahala yiri yiri, ³ dama ni siba a baari wahala-ha mi kenij vasa ni siba di ni senj yiwo Yisa Masia yada wusie, anj ka yi ni yaabula. ⁴ Ni yalluma sikimij a ga tugi kpatuj ta ni da kenj a nan, amu ni da kenj waari berivunuj ananj jaanj mana. ⁵ Du yi ni wunyi di waari ylanj, u juusi Nabidie Njmurj vuodieke di yunana; dama u wo halj ananj yula, ta yla vuonj mana ta ka galuma ba, anj u yi wa. ⁶ Fu kenj juusa Njmurj, fu yi yada ta da kenj a chull; ama vuodieke mana di juusa ananj chulluj, u su siba mugikpuij nyaponjiki dieke bulogisuj di yalla duma. ⁷ Wunuj vuoke mi da kenj yilime di u nan ye jaanj a nyuj Njmurj jigij, ⁸ dama u yaa sunjanyile bule ta ka zie jigibalumuj.

Zawluj ananj nyinti wla

⁹ Di vuna ti numballi diekemba di yine zawluntielij yalluma sugifialuj Njmurj di kotuna ba wa wla, ¹⁰ ta ti numballi diekemba di yalla nyinti gbanj yalluma sugifialuj Njmurj di suuna ba wla, dama ka kaanj yuasi anj ba tlanj ga siba tuwute. ¹¹ Dama njmuni di kenj nyuj ka tuolibu njanj ngi wa tuka anj ka tuwutehe jigi a nan, anj ka vunuj mana chuusi. Die gbanj gbanj di su a yi ligiretielij; sanja dieke ba yilinene di ba tuuma ga njanj wa sanja mi ba kpie.

Magisuj wla

¹² Sugifialuj bie vuodieke di nyanjuna magisuj, dama Njmurj nan yi ba nyuar dieke di yine miivoli dieke u yna nuanj di u nan yi vuodiekemba di chone wo wo. ¹³ Du yi vuonj di ye magisku mi, u da kenj baari di, "Magisku gie nyuj wa Njmurj jigij." Dama jaanj wori a nan bage magis Njmurj di u yi banj ta Njmurj ka magisa vuonj di u yi banj. ¹⁴ Du yi vuonj di yaala u yi u sugibanj tuuma die yine magisuj. ¹⁵ Sugibanj di kenj yigi vuonj, ka njanj yaa wa tumbati a kenj, ta tumbati kpatuj yiwo kuj.

¹⁶ N numballi choti, ni daa vaa jaanj gaanj ni. ¹⁷ Javunuj mana nyuna wa njmunsikpenj, ti Chokoj Njmurj jigij, vuodieke di naanna arizanna chaanuj mana. Wunuj u ka tartga siba njmunsikpenj chaanuj di njaana a tartga die wo; wunuj u ye yiwo Njmurj. ¹⁸ U gbanj gbanj u yaalala u yi ti u balli, u wusie wubalka ma ta ti ye miivoli haaluj, di ti tlanj u nyunnaarka mana.

Wumuj ananj tumuj wla

¹⁹ N numballi, n yaala ni summa wuru gie; vuonj mana mu u yi lagi a wumma, ama ta summa u balala die, ta da julma sunyuruj lagi lagi, ²⁰ dama vuota sunyuruj ka tuma Njmurj tunvuna diekemba u yaalala. ²¹ Die wla, n numballi, ni vuari sunjanyilibati mana ananj wubati mana ni sugiti ma ma, ta suuj ni gbanj Njmurj njanj, ta tuo wudieke u naguna yi ni sugiti ma wa, dama wuru mi yaa haguru dieke di baanj nan vuari ni a nyuj kuj me.

²² Ama ni yime wudieke wuru di daguna ni; du yi ni wuj wuru, ama ta ka yie ka dagunana ni die wo, ni gaama ni gbanj. ²³ Vuodieke mana di wunnana wuru, ama ta ka yie ka dagunana die wo su siba vuonj di daansu u gbanj dige me a ye u gbanj u sina die, ²⁴ dama u daansi ye u gbanj digeke me, ta ga, u njanj daanj wa u sina die. ²⁵ Ama vuodieke di yilinene murvunaha diekemba di baanj bage a gbati vuota a taanj, ta mjanj di ha, ta ka yi vuodieke di wunnana ta daama ha ama ta yie a dagunana wudieke wo, Njmurj nan yi alibarika a yi wudieke mana u yinene me.

²⁶ Vuonj di baari di u yiwo Yisa kuanjandusuru ama ta ka yige u nuanj, di tierj gaama u gbanj, ta u Yisa kuanjandusuru di wo nyuar. ²⁷ Vuodieke di sunjinene bikpiisi ananj kpihaguba ba wahala ma, ta bi vuari u gbanj a nyuj tungbanjka gie wubati ma, wunuj u senne yi Yisa kuanjandusuru wusie, ta wo taal Njmurj jigij.

Lugij wla

2 N numballi, ni yine ti Yomutienj Yisa Masia vuodieke di yine hagurujenj yada die wo, ni da kenj lugime. ² Du yi nyintitienj di yeegi nyinyeeki vunuj ta yi salma nuupirij a kenj juu ni Njmurj jlamuj juonj me, ta zawluntienj danj di yeegi garichokti a kenj juu, ³ ta ni yi nyintitienj wo juluma pam, ta bal yi wa di u kenj a kala njanj, ama ta bal a yi zawluntienj wo di zie yaa u suuj

kala tungbanj, ⁴ die nuj ni yiwo vuodiekemba di lug-inene anjan tan anjan sunanyilibati.

⁵ N numballi, ni wumma; Nmutj vuari wa zoolntielinj tungbanjka gie vuosi nujna, di ba yi nyintitielinj u jigij, dama ba yi wo mutj yada, ta u yi be u balli dieke di bala ba dii naan dieke die u yna nuanj di u nan yi vuodiekemba di chone wo wo. ⁶ Ama nunuj ni zia wa zoolntielinj. Daa ligiretielibe mugisinene ni wa, ta yaa ni a gara sarlya diile jigij wo? ⁷ Daa banuj, ba balala a chuusa Yisa Masia saanj vuj dieke di suna ni wa?

⁸ Di maagija Nmutj gbanjku ma di, "Chome fu chanchaanj siba fu chone fu gbanj die wo." Du yi fu du Nmutj naari murka gie, di vuna. ⁹ Ama du yi ni luge anjan tan ni yiwo bianj ta miraha di yuori a dagi ni di ni yiwo miraha chuchusuruj. ¹⁰ Vuodieke di saagi a du miraha mana, ta keij chuusi a kaani gbanj, chuusi wa a mana. ¹¹ Miraha sunj, Nmutj dieke di bala di, "Da keij yi daakpana yaa hogukpana tuuma", wunuj u gbanj gbanj u buna baari "Daa keij kuu vuonj." Die wla du yi fu ka yi daakpana yaa hogukpana tuuma, ama ta kuu vuonj, chuusi wa miraha mana mana. ¹² Ni baluma ta tumma ta summa di Nmutj nan nagi mur dieke di gbatunana vuosi a nunnna ba wublati ma wa a dii ni sarlya. ¹³ Vuodiekemba di kana ka chigi ba chanchaaluj zooluj, Nmutj nan dii ba sarlya ta kaanj chigi ba zooluj; ama zoolunchigila vuonj ka chiga sarlya diile.

Yada anjan tuuma wla

¹⁴ N numballi, vuodieke di bala di u yi Yisa Masia yada, ama ta ka tuma tunj dieke di muna u yi, di yaa nyuari? Kanuj yada ka mi nan biagi gbatu wa a taanj? ¹⁵ Du yi ta fu numbua di beri ta wo jayeekinj anjan nyindiike di u dii, ¹⁶ ta fu balu wa di, "Waasi tiginj, ta boba ta die" ama ta ka yi wa jaanj, di yaa nyuari? ¹⁷ Du yi yada nyuna ma di beri, ama ta tuuma di wori, kanuj yadaka mi yiwo yada kpiikinj.

¹⁸ Du yi vuonj di baari di, "Vuonj wunuj yaa yada, ta wunuj dianj di yaa tunvuna", n gbanj n nan yinji a balu di, "Du yi fu ka tuma tunvuna, bla bala ka dagi di fu senj yaa yada? Ama n tunvuna bala ka dagi di n senj yaa yada." ¹⁹ Fu yi yada di Nmutj balumuj benne? Di vuna. Jumbati gbanj yi yada di Nmutj balumuj benne, ta cheele anjan nmaamuj. ²⁰ Funuj gaamu wa gie, fu yaala ba dagi fu di du yi fu yaa yada ta wo tunvuna, yiwo yori? ²¹ Da ti chokokusuj Abarahami die di naguna u bua Aziki a dusi kuruj ma di u kuu wa a yi kaaba a yi Nmutj wla, Nmutj die di baari di u yiwo vuovunuj u jigij? ²² Ni ka ye ye? Die u yine Nmutj wla yada wa wla, die wla die u tuma tunvunaha; tuumaha gbanj die daguna di u senj yi Nmutj yada wusie. ²³ Die Nmutj wubalka die di maaguna Nmutj gbanjku sunj die yiwo wusie di, "Abarahami die yiwo wo yada, die wla Nmutj die di baari di u yiwo vuovunuj u jigij." Die wla die ba

wasu wa Nmutj zua. ²⁴ Ye ye? Vuonj tunvuna wla Nmutj di nan baari di vuoke yiwo vuovunuj u jigij; ama daa u yada nyuna ma wla.

²⁵ Die gbanj gbanj die di yi a yi Rahabi hogu dieke die di tunnana daakpana tuumaha, die u dine a tuo tuntunta dieke Izara vuosi die di tunna wa, ta sunji be ba daagi sie gaanj a yinji ga wa, u tuumaha gie wla Nmutj die baari di u yiwo vuovunuj u jigij.

²⁶ Die wla, siba nyungbanj dieke di wone haaluj di yine nyungbanj kpiikiri, die gbanj gbanj yada di beri ta tunvuna di wori, ka gbanj ka yiwo yada kpiikinj.

Jilij wla

3 N numballi, ni vuosi pam da keij yaaluma di ni yi didaguruj, dama ni wanj siba a baari tunuj vuodiekemba di yine didagurba sarlya nan faasi tua a tianj vuodiekemba di kana ka yi didagurba. ² Ti mana ti ka yie wudieke di muna sanja mana, ama vuodieke di kana ka bala wublati, die vuoke senj yiwo vuovunuj, ta nan biagi kogulu u nyungbanuj mana. ³ Ti keij nagi kabarka a kobu duuj nuanj di ka yi ti duruj, ka nyungbanuj haguruj mana njaanj bie wo ti nuusi me. ⁴ Bi yilime haarukpuma wla, anjan a yine nyukpuma mana, bulogisukpenkpuj di keij rugu, a chuj mutj, ama di yiwo daabuj ta vuodieke di donnana ka di yaa duma ka gara jigidieke u yaalala. ⁵ Die di si anjan jiliku; ka yiwo jabuj vuota nyungbanuj ma, ama vuota naga ka a bala wukpuma.

Daansi ye, bolikaalubuj di njaana biagi a dii bonjukpuj die wo! ⁶ Jiliku dianj su siba bolinj; ka bie ti nyungbanuj ma ta yallu wublati yiri yiri mana ta nan biagi a chuusi ti nyungbanuj mana, ta bi dii vuota berinj siba bolinj; kanuj bolibu mi nyuj wa Sitaani jigij. ⁷ Vuota yaa dorusi anjan nembisi anjan nyinvuoke anjan zaasiti haguruj, ⁸ ama vuota kaanj biagi kogulu u jilij, ka yiwo jabuanj, ta suuli anjan tuabianj dieke di yalla kunj kienj, ta ka voose. ⁹ Jilij dieke ti yalla a bura ti Chokoj Nmutj di yine ti Yokmutienj wo, kanuj jiliku gbanj gbanj ti yaa a bala wublati a yla vuota, vuodiekemba Nmutj di naanna siba u gbanj gbanj. ¹⁰ Nua dieke wubalki vuna di nunnana ka ma wa, kanuj ka gbanj gbanj wubalki blatu di bi nunnna. N numballi di yi die, di ka vuna. ¹¹ Buluj dieke di nunnana nyanansuj nan biagi bi nyuj nyatuakuj? ¹² N numballi, kunkamuj tunj nan biagi a nyuj taama? Yaa juj nan biagi a nyuj kunkama? Die gbanj nyatuakuj buluj di kaanj biagi nyuj nyanansuj.

Yuanj dieke di nunnna arzanna wla

¹³ Muna yalla yuanj ni sunsunj ta yaa sibuj? Du yi vuonj di beri u bemme vunuj ta sunj u gbanj ta tuma tunvuna, die baanj dagi di u senj yaa yuanj. ¹⁴ Ama du yi ni yallu sugubianj anjan sugituanj anjan halu ni sugiti ma, ni

da keŋ kuulime aŋaŋ ka, ta chibuma ŋmunchibisi a yi-ma wusieke. ¹⁵ Kanuŋ ylabu gie ka nyuŋ Ŋmuŋ jigin, ka yiwo tuŋgbaŋka gie aŋaŋ nyuŋgbaŋuŋ chotiŋ aŋaŋ Sitaani tuaŋ. ¹⁶ Dama jigidieke ta sugubian aŋaŋ halu dɔ benne, mi mugisiŋ aŋaŋ wubiati yiri yiri dɔ beri. ¹⁷ Ama ylaŋ dieke dɔ nyunna Ŋmuŋ jigin, wo dɔgnti; vuodieke dɔ yalla kanuŋ ylaŋ, u yaa sugufialuŋ ta bie sɔmm, ta wumma yla u chanchaalŋ, ta chɔga zɔɔluŋ pam, ta bi tuma tunvuuna, ta ka luge, ta bala wusie. ¹⁸ Vuodiekemba dɔ yalla sugufialuŋ ta vasa sugufialuŋ dɔ beri vuosi sunsuŋ, banuŋ ba vanana Ŋmuŋ chigula dɔ beri.

Dunya zuati wla

4 Bla taasinana waaguŋ aŋaŋ nunhaguŋuŋ ni sunsuŋ? A nyuŋ wa sugubian dɔ benne ni suguti ma. ² Ni yaala nyinti a taŋ, ama ni ka yese he, die wla ni ŋaŋaŋ yiwo siri aŋaŋ vuokuula. Ni yaa sugubian aŋaŋ ni chanchaalŋ nyinti, ama ta ka yese he, die wla waaguŋ aŋaŋ nunhaguŋuŋ bie wo ni sunsuŋ. Ni wo jadieke ni yaalala dama ni ka juusa Ŋmuŋ dɔ u yi ni kanuŋ jaabu mi. ³ Ni juusa Ŋmuŋ ama ni ka yese dama ni yaa suŋanyilibiati, ni juusa yaala ni sugubiati nyinti. ⁴ Ni wa Ŋmuŋ ta du nyuŋgaasi; du yi ni yaala tuŋgbaŋka gie nyunbiati, ni ka siba dɔ ni yiwo Ŋmuŋ dataasi? Vuodieke dɔ yaala tuŋgbaŋka nyunbiati, wunuŋ vuoke mi buruŋ wa Ŋmuŋ dataaŋ. ⁵ Ni siba a baaru dɔ ka yiwo yɔru Ŋmuŋ wla dɔ baaru dɔ, “U yaala Haalu dieke u yuna ti wa pam.” ⁶ Ama u bi yla ti wa suŋŋiŋ pam. Die wla dɔ maagɔya Ŋmuŋ gbaŋku suŋ dɔ, “Ŋmuŋ waga kalinbaantieliŋ, ama ta suŋŋe vuodiekemba dɔ suuna ba gbaŋ tuŋgbaŋ.” ⁷ Die wla ni tuo Ŋmuŋ nuar, ama ta zetime Sitaani, ta u nan chugi ta va ni. ⁸ Ni chuŋ gbigi Ŋmuŋ jigin, ta u gbaŋ u nan keŋ gbigi ni. Nunuŋ tuntumbiati tieliŋ ni vaa tuntumbiati yiile; nunuŋ suŋanyile bule tieliŋ ni wunsi ni suguti. ⁹ Ni yalluma sugichuusiŋ ta kumma aŋaŋ nintaanti ni wubiati wla, ta daa bi laama, ta vaa ni sugufialuŋ buruŋ ni sugichuusiŋ. ¹⁰ Ni suuŋ ni gbaŋ ni Yɔmutien nuŋŋa, ta u nan kɔti ni ŋmuŋsikpen.

Da baluma wubiati yaa gamma fu chanchaŋ ma

¹¹ N numballi, ni da keŋ baluma wubiati a yuma taŋ. Vuodieke dɔ bala wubiati yaa gamma u numbua ma a chuusa wa, dɔ yiwo Ŋmuŋ muraha u bala wubiati a yla ta chuusa die. Du yi fu bala a chuusa muraha, die nuŋ ka bi yi vuodieke dɔ dina ha, ama vuodieke dɔ chuusi-nana ha. ¹² Ŋmuŋ nyuuna ma yalla sien a baar biagi a zien mura, ta bi biagi a dii ti sarɔya, ta bi yaa haguŋ dieke dɔ baar biagi a gbatɔ ti a taar, ta bi biagi chuusi ti, ta muna diaŋ benne a yaa sien dɔ u dii u chanchaŋ sarɔya?

Ŋmuŋ nyuuna ma yalla miivoli haguŋ

¹³ Ni ye, nunuŋ vuodiekemba dɔ balala dɔ, “Jinne yaa sorin, ti nan dia a ga tuŋ kaanu, ti nan dɔ bie mi a ga tugi buŋ ta dii nyuŋ a ye ligire pam”, ¹⁴ ta ka wɔŋ siba wudieke dɔ bala ka yi sorin. Ni miivoli yine bla? Ka su siba muluŋuŋ dɔ ŋaana nanna sukuuŋ die ama dɔ yi suaa dɔ bla wa. ¹⁵ Die wla, ti muna ti balu wudieke wunna, “Du yi Ŋmuŋ duŋŋu, ti nan yaa miivoli, ta yi naa aŋaŋ naa.” ¹⁶ Ama ni yallu wa kalinbaani ta kuule; ni kuulinene die wo ka vuuna.

¹⁷ Die wla vuodieke dɔ sɔbuna tunvuuna ha yiile, ama ta ka yiye, ka yiwo wubiati.

Nyintitielin kpaamuŋ wla

5 Nunuŋ nyintitielin, ni wumma! Ni kuma aŋaŋ nintaanti yaa gamma wubiati dieke dɔ kienene ni ma wa. ² Ni nyintiti mana huugɔya muŋ ta tɔguŋ dɔ mugɔ ni nyinyyeeke mana. ³ Ni ligire gbaŋ chuusiya muŋ, ka nan dagɔ dɔ ni chuusiya, ta ka nan chuusi ni nyuŋgbaŋuŋ siba bolin dɔ ŋaana die die wo. Ni zien wo ni nyinti a gbarɔ ni sarɔya diile daaŋ. ⁴ Ni nyura tuntuntɔba dɔ gobinene ni zaa ni kuati ma, ta ka tune be, ta ba kuma, ta ba kpambu dɔ tugi Nabidie Ŋmuŋ tɔba ma. ⁵ Ni bie wo tuŋgbaŋka gie me ni duŋŋu ta du ni nyuŋgbaŋuŋ lɔla nyinti. Ni wubi wo ni gbaŋ ta beri siba naapɔli diekemba dɔ gbarɔna kuula. ⁶ Nunuŋ ni bala chuusa vuovuuna ta kua ba ama die ba ka wagi ni.

Suguru wla

⁷ N numballi, ni dii suguru ta chuusiya ti Yɔmutien kenne daraaŋ. Ni ye kpaaru dɔ ŋaana dii sikimiŋ a chusa bumburaŋ nuŋ a ga tugi kuaŋannuŋ ta u nyindiikehe muŋŋu a yi dene. ⁸ Die wla ni gbaŋ ni dii suguru dene, ta vaa ni sikpara dua dama ti Yɔmutien kenne daraaŋ gbigiye muŋ.

⁹ N numballi, ni da keŋ vuuma taŋ, ama du yi ni yi die, Ŋmuŋ nan dii ni sarɔya. Ye, sarɔyadiiru wo zie wo ni sanua nuar. ¹⁰ N numballi, Ŋmuŋ naazuati ba vuodiekemba dɔ balla u saar ma, ni ye die ba dinene wahala die ta yaa suguru die wo, ni vaa aŋ ka yi daguŋ a yi ni. ¹¹ Banuŋ vuosi die dɔ dine suguru wo, ti wasa ba sugufialuŋ tieliŋ. Ni wɔŋ wuŋ Jobu die dɔ yalla suguru die wo, ta ka kuaŋ chaar Ŋmuŋ die dɔ keŋ vuari wa a nyuŋ u wahala ma. Dɔ dagɔ ti Nabidie Ŋmuŋ dɔ yalla zɔɔlunchigula dene ta chɔga ti zɔɔluŋ.

¹² N numballi, wudieke dɔ yine nuŋŋumna wunna, ni daa keŋ huma. Ni da wa ŋmuŋsikpen yaa tuŋgbaŋka gie yaa jaar mana saar ta huu. Ni vaa ni wa yi ni wa, ta ni aayi yi ni aayi amu Ŋmuŋ da keŋ a datɔ ni tɔbuŋ.

Nmɔɔ jɔsɔɔ wɔa

¹³ Du yi vuonɔɔ dɔ bie nɔ sunsɔɔ ta yaa wumugisikiɔɔ, u jɔsɔɔma Nmɔɔ. Ta vuodieke dɔaɔ dɔ yaa sugɔɔfɔɔlɔɔ, u chɔlɔma yɔla a bɔrɔma Nmɔɔ. ¹⁴ Dɔ bɔ yi ta vuonɔɔ dɔ bie nɔ jigiɔɔ a yɔagɔ, u wa Masia kuaɔaɔndɔsɔɔrɔba nyɔɔkɔra aɔ ba duuri wo aɔaɔ kpaɔaɔ tɔ Yɔmɔtɔieɔ Yisa Masia saɔaɔ ma ta jɔsɔɔ Nmɔɔ a yɔ wa. ¹⁵ Du yi ba jɔsɔɔ aɔaɔ yada, u nan ye gbaamɔɔ, tɔ Yɔmɔtɔieɔ nan gbaɔaɔ wa, ta du yi u tɔɔ wa tuntumbɔɔtɔ, Nmɔɔ nan nagɔ u wɔbɔɔtɔ a chaa wa. ¹⁶ Die wɔa nɔ balɔma nɔ wɔbɔɔtɔ a yɔma taɔ ta jɔsɔɔma Nmɔɔ a yɔma taɔ, ta Nmɔɔ nan gbaɔaɔ nɔ.

Vuovɔɔvɔɔ Nmɔɔ jɔsɔɔ yaa hagɔɔɔ pam. ¹⁷ Elaja die yi-wo vuota sɔba tɔvɔɔ, ama die u jɔsɔɔ Nmɔɔ aɔaɔ nɔɔɔmɔna dɔ nɔɔ da nɔ, ta die nɔku dɔ seɔ ka nɔa a ga tugi bɔna ataa aɔaɔ chɔtɔ ayɔbaba. ¹⁸ Ka kuaɔaɔ chaaɔ u bɔ a jɔsɔɔ Nmɔɔ, ta nɔɔ die dɔ nɔ ta tɔɔgbɔaɔka die dɔ fɔɔlɔ ta nyɔɔndiike die dɔ yi vɔvɔɔ.

¹⁹ N nɔmballɔ, dɔ yi nɔ wɔnyɔ dɔ nyɔɔ wusie sieku me, ta nɔ wɔnyɔ dɔ bɔ yaa wa yɔɔɔ keɔ sieku me bɔbra, ²⁰ nɔ tɔnsɔ genke, dɔ vuodieke dɔ vuaraɔna wɔbɔɔyɔiuru a nyɔɔ u wɔbɔɔtɔ sieɔ me, vuaraɔ wa u mɔsɔ a nyɔɔ kuɔ me ta vaa Nmɔɔ dɔ nagɔ tumbɔɔtɔ pam a chaa.

1 Piita

1 Manuj Piita vuodieke di yine Yisa Masia tuntuntu maaginana gban̄ku gie a yia N̄muj vuovuarkaha di jaasuna a bie Pontusi tungban̄ ma an̄an̄ Galasia an̄an̄ Kapadosia an̄an̄ Asia an̄an̄ Bitinia tungban̄is̄ ma wa ta yi chaamba. ²Ti Ch̄ōn̄ Nabidie N̄muj die wolinne a vuari ni ta die s̄ba di ni nan keŋ yi u vuosi, ta u Halukas̄ka di yi ni suglyaluntielin̄ di ni tuosime Yisa Masia nuar̄ an̄ u sugiri ni an̄an̄ u zuŋ. N̄muj sun̄ji ni, ta yi ni sugduaguj pam.

Yaa gamma tama dieke di wone kpatuj

³Ni vaa ti waasi Nabidie N̄muj vuodieke di yine ti Ȳmutien̄ Yisa Masia Ch̄ōn̄ wa, dama u ch̄iguna ti z̄ōn̄ pam ta yi ti miivoli haaluj Yisa Masia kumbu haguj wia. Naa yine an̄ ti yaa tama dieke di wone kpatuj, ⁴di ti nan keŋ ye nyindiekemba di yine N̄muj balli s̄uti, nyindiekemba di baar̄ di beri yaa gamma haahuu, ta kaar̄ chuusi yaa huugi, an̄ ka v̄un̄ŋ kaar̄ nyuj ta bie arizanna ma, ⁵a gbari nuun̄ vuodiekemba N̄muj hagr̄uj di gbaruna ni, ni yada wia wa, di ni nan keŋ ye ni gbatitaan̄ŋ nyuari dieke di yine siri ta nan keŋ nyuj yaaluj ma dakpat̄kiri daraan̄ wa. ⁶Die wia ni yalluma suḡfialuj an̄an̄ ni ŋaana yaa suḡchuusuj san̄ŋa bita lele ni dinene wahala yiri yiri wia naa dama di yiwo talasi di ni dii wahala. ⁷Wahalaha kien̄ m̄uj di N̄muj ye di ni seŋ a yi Masia yada m̄uj. Di su s̄ba ba ŋaana naga salma a yie bolin̄ me wo di ba ye ka v̄una dene wo. An̄an̄ ba yinene naa mana, ama salma nan keŋ chuusi ta ni yada yiile v̄una m̄uj N̄muj jigij a t̄an̄ salma gban̄. Du yi N̄muj di ye di ni seŋ yi Masia yada, die baar̄ vaa ni ye bur̄ŋ an̄an̄ p̄mpaguj an̄an̄ jilma san̄ŋa dieke Yisa Masia di bala u keŋ a nyuj wa. ⁸Ni ye ka ye Masia wa gie ama ta cho wo; ta ni ka yese wo lele ama ta yi wo yada, ta yaa suḡfialuj pam vuota di kana kaar̄ biagi a dagi ka s̄na die.

⁹Ni yine wo yada wa wia, ni yese gbatitaan̄ŋ m̄uj. ¹⁰Gbatitaan̄ku gie wia N̄muj naazualba die di mia di ba m̄uj̄ŋ summa ka ch̄an̄ an̄an̄ n̄ŋm̄ina, ta die yin̄ŋi bala yaa gamma piinike gie N̄muj di bala u daansi nagl̄ yi nuun̄ŋ wa. ¹¹Masia Halukas̄ka dieke di benne ba ma wa die wolinne a dagi ba di u nan daansi dii wahala; ta ka kuar̄ chaar̄ u nan keŋ ye jilma; ta die ba mia di ba summa san̄ŋa dieke naa di bala ka yi, ta bi mia di ba summa ka bala ka yi dene. ¹²N̄muj die di yuori dagi ba di ba ka yin̄ŋi bala ba gban̄ gban̄ sun̄ŋin̄

wia ama nuun̄ŋ ni sun̄ŋin̄ wia an̄an̄ ba ŋaana bala yaa gamma wudiekemba ni wunna lele a nyuj N̄muj tuntunt̄ba jigiri. N̄muj Halukas̄ka dieke u dene tun̄ŋ wa die vana ba muusi wuvunaha gie a yi ni. Naa die malakasi gban̄ die di mia di ba summa ka ch̄an̄.

Ni yi suglyaluntielin̄

¹³Die wia, ni yi siri an̄an̄ ni sun̄anyile ta gbara, ta yigi ni gban̄, ta yalluma tama an̄an̄ wusie yaa gamma wuvun̄ŋ dieke N̄muj di bala u keŋ yi ni san̄ŋa dieke Yisa Masia di bala u keŋ a nyuj yaaluj ma wa. ¹⁴Lele ni wana yi N̄muj balli naa, ni saagama a dia u nuar̄, ta daa d̄ma l̄l̄l̄bat̄ diekemba die ni d̄na wa san̄ŋa dieke ni yene ka s̄ba Yisa Masia wa. ¹⁵N̄muj vuodieke di vuari ni wa yiwo suglyaluntien̄, die wia ni gban̄ ni yi suglyaluntielin̄ ni wuyiike mana ma, ¹⁶dama di maaglȳa N̄muj gban̄ku sun̄ŋ di, “Ni yi suglyaluntielin̄ dama manuj N̄muj yiwo suglyaluntien̄.”

¹⁷Ni s̄ba a baar̄ N̄muj dinene vuota mana sarlȳa yaa gamma u yine wudieke ta ka luge, ta wun̄ŋ ni wasa wa “Ti Ch̄ōn̄”, die wia ni yene bie tungban̄ka gie me wo s̄ba chaamba naa, ni yuma wa jilma. ¹⁸Nuun̄ŋ ni s̄ba a baar̄ die ni yiwo ȳŋis̄ a yi wut̄ŋ diekemba die ni tuone a nyuj ni ch̄ōn̄kuus̄l̄ba jigiri, ta ni s̄ba N̄muj die di vuarna ni a nyuj ka ma dene, die u ka nagl̄ jadieke di chuusinana s̄ba salma yaa kuuyala a tun̄ŋ, Aay! ¹⁹Ama die u nagl̄ wa Yisa Masia zuŋ dieke di v̄un̄ŋa a t̄anna ligire mana; an̄ ka su s̄ba kaabuj yi-ivun̄ŋ dieke di wone bian̄ yaa maguluj u ma wa.

²⁰San̄ŋa dieke N̄muj di yene ka naar̄ duntaka gie wo, ama die u wolin̄ a vuari wa Masia di u yine kaabku gie, ta Masia di keŋ nyuj yaaluj ma dakpat̄kiri gie ni wia. ²¹U wia ni yi N̄muj yada; wun̄ŋ die u suḡruna wa a nyuj kun̄ŋ me ta yi wa jilma; die wia ni yall̄ yada an̄an̄ tama N̄muj jigij.

²²Ni tuone Masia wusie wiaha wia yine ni nyuj bian̄ ma, ta lele ni wa cho ni numballi an̄an̄ wusie; die wia, ni chome tar̄ an̄an̄ ni suḡti mana. ²³Ni ye wo miivoli haaluj m̄uj; miivoli mi ka nyuj jaburi dieke di kpinene jigij ama ka nyuj wa jaburi dieke di kana ka kpie me; N̄muj wubalki dieke di yalla miivoli ta nan di beri yaa gamma haahuu nagina ka a yi ni. ²⁴Dama di maaglȳa N̄muj gban̄ku sun̄ŋ di:

“Vuota mana su s̄ba huuti,
ta ba v̄un̄ŋ di su s̄ba t̄uwute

Huuti njaan jigi miŋ ta a wutehe nan,
²⁵ ama ti Yomutien waha gie niŋ nan di beri yaa
 gamma haahuu.”
 Waha gie yiwo wuvuŋ dieke die ba muulna a yi ni
 wa.

Yaa gamma miivoli tanŋ wla

2 Die wla ni vaa wublati mana, anjan gaamiŋ
 mana, anjan nŋmunchibisi, anjan sugubian, anjan
 saan chuusiŋ mana. ² Ballunyaalisi njaan yaala ba nyusi
 biisiŋ anjan niŋmuna, nuŋ ni summa siba bal-
 lunyaalisi: ni mu ni yaaluma Nŋmŋ waha siba
 buanyaaliŋ di yaalala biisiŋ dene wo; Nŋmŋ waha su
 siba wusie biisiŋ, dama waha nan vaa ni burŋ ni
 gbatutaanŋ sieŋ me, ³ lele ni wana laŋ ta siba di ti
 Yomutien vuna naa.

⁴ Niŋ ni mu ni kiere u jigiŋ, wuŋ u yine miivoli
 taŋ dieke vuota di zetine ama ta Nŋmŋ di vuari wa ta u
 yi niŋmuna jaan u jigiŋ. ⁵ Ta ni gban gban ni su siba
 miivoli tana aŋ ba naga ni a mia Nŋmŋ jiamŋ juoŋ.
 Juoku gie yiwo juodieke nuŋ sugyialantieliŋ Nŋmŋ
 jiamŋ nuŋandusuriba di bala ni yime kaaba a yuma
 Nŋmŋ, ta u nan di tuose kaabaha Yisa Masia wla.

⁶ Dama di maagiya Nŋmŋ gbanŋku ma di Nŋmŋ die
 baari di:

“Ye, n duana taŋ Zayoni tuŋ ma,
 Manŋ n vuarna tanŋ mi
 kanŋ ka yine juoku gŋgŋgŋyugurŋ tanŋ
 ta ka faasi yi niŋmuna taŋ,
 ta vuodieke niŋ mana di yine wo yada kaan dii viivi.”

⁷ To, nuŋ vuodiekemba di yine wo yada nuŋ, tanŋ
 faasi yiwo niŋmuna jaan a yi ni; ama vuodiekemba di
 kana ka yi wo yada wa nuŋ, ka su siba di maagiya
 Nŋmŋ gbanŋku suŋ dene wo di:

“Taŋ dieke muuriba di zetine wo
 kanŋ ka senne yi taŋ vuuŋ anjan niŋmuna.”

⁸ Ta ka bi maagi di:

“Tanŋ mi vuosi di baa ba gbiŋ,
 ta ka bi vaa ba nan.”

Vuosi mi gbime nagisi ta nanna dama ba kana ka tuo
 Nŋmŋ waha wla, naa die Nŋmŋ die di baari di ba nan
 di su.

⁹ Ama nuŋ niŋ, ni yiwo buuri dieke Nŋmŋ die di
 vuarna, ta bi yi naan vuosi di dunana vuosi niŋna ba
 jama Nŋmŋ, ta bi yi sugyialuŋ vuosi, ta bi yi u gban
 gban u vuosi, nuŋ ni dagunana Nŋmŋ chuu-
 likpenŋkpuŋ tuumaha, wuŋ u vuarna ni a nyuŋ
 lumŋku ma, ta bi wa ni a keŋ u mamachi
 chaankpenŋkpuŋku ma. ¹⁰ Saŋna dieke die di tianna wa
 die ni ka yi Nŋmŋ vuosi ama lele niŋ ni wa yiwo u vu-
 osi; saŋna dieke di tianna die u ka chigi ni zakuŋ ama
 lele niŋ, u wa chigi ni zakuŋ niŋ.

Yaa gamma Nŋmŋ yŋŋisi wla

¹¹ N numballi choti, ni wumma, n kpaama ni miŋ
 anjan niŋmuna di ni yine chaamba dunna ka gie me
 wla, ni vaa nyuŋgbanŋka gie lɔlɔlati diekemba ni wagi-
 na anjan ni naa, ¹² ama ta bemme vuuŋ anjan tuŋgban-
 ka gie vuodiekemba di kana ka siba Nŋmŋ suŋ, ta di
 yi ba zia ni di ni yiwo wublati, ba nan ye ni tunvuna
 ta burŋ Nŋmŋ, daa dieke u bala u keŋ a ye vuosi di
 benne dene wo.

¹³ Ti Yomutien wla ni suŋ ni gban tuŋgban a yi
 vuodiekemba di yalla yiko mana, ni saagiya a yuma
 naakpuŋ dieke di suna jigiŋ mana, ¹⁴ anjan u nyuŋkura,
 wuŋ u tunna ba di ba keŋ a datu vuodiekemba di
 yinene bian tɔbaha ama ta burŋ vuodiekemba di yinene
 vuuŋku. ¹⁵ Dama wudieke Nŋmŋ yaalala yiwo naa, u
 yaala ni yime wuvuna amu ni nan kagi gigaantiba di
 balala wubalki tɔgti yaa gamma ni ma wa. ¹⁶ Ni be-
 mme siba vuodiekemba di suna ba gban, ama ni da
 vaa ni duŋŋu beriku gie vaa ni lɔburi yi bian, ama ni
 bemme siba Nŋmŋ yŋŋisi. ¹⁷ Ni yuma vuota mana jul-
 ma ta chome Masia didusurŋ chanchaalŋ mana, ta
 chiguma Nŋmŋ ta yuma naakpuŋka julma.

Ni dia Masia nagisi

¹⁸ Niŋ tuntuntiba, ni mu ni suŋ wa ni gban tuŋ-
 gan a yuma ni nyuŋkura, ta yuma ba julma, daa
 vuodiekemba di yine vuovuna ta chiga ni zakuŋ nyuna
 ma, ama vuodiekemba di tuana gban. ¹⁹ Du yi ba niŋ
 fu fu tunvuna wla, ta fu yile Nŋmŋ wla ta dii suguru,
 die vuuŋna Nŋmŋ niŋna. ²⁰ Ama du yi fu yi bian ta ba
 niŋ fu ta fu tuo tibidatiku sɔmm, lala fu baa fu ye
 burŋ? Ama du yi fu yi wudieke di vuuŋna ta ba niŋ fu
 ta fu tuo niŋku sɔmm, die vuuŋna Nŋmŋ niŋna. ²¹ Naa
 wla Nŋmŋ die di vuari ni, dama Masia gban gban die
 dii wo wahala ni wla, aŋ ka yi daguti a yi ni di ni dia u
 nagisi. ²² Di, “Die u ka yi bian mana, ta die ba ka ye wo
 ta u gaama vuosi anjan u wubalki.” ²³ Die ba zia wa
 miŋ ama die u ka yinŋi a zia ba, ta die ba vaa u dii wa-
 halaha, die u ka yinŋi vuon wuŋ anjan sɔnyurŋ, ama ta
 die nagŋ u gban a yi Nŋmŋ nuusi me, vuodieke di
 dinene vuon mana sarɔya ta ka luge wo. ²⁴ Wuŋ Ma-
 sia gban gban die chine ti tumbati u nyuŋgbanŋ ma
 dagariku ma, amu ti nan nyuŋ bian ma ta yi vuovuna
 Nŋmŋ jigiŋ. Dama u danŋa wla ti ye gbaamiŋ. ²⁵ Die ni
 su siba yii diekemba di bana miŋ, ama lele ni yinŋi
 keŋ wo ni Yiyaguru wa jigiŋ vuodieke di gbaruna ni.

Yaa gamma hoguba anjan ba chulluŋ wla

3 Hoguba, die gban gban di su anjan nuŋ, ni su-
 ma ni gban a yuma ni chulluŋ amu du yi ba batanŋ
 di ka yi Nŋmŋ wuvunaha yada, ama vuon zi ni berinŋ
 wla ba nan keŋ yi yada, ta di kaan bi yi talasi di ni balŋ

wuŋ gbaŋ, ² naa nan yi dama ba ye ni berij di vuŋna aŋaŋ wusie ta ni yaa julma dene. ³ Hɔgu diekemba di yine Masia didusurba vuŋuŋ ka nyuna nyindiekemba ba yeeginene me, da a nyuna nyinti sɔba sikpeŋ zoosi bobij yaa salma tukpaarisi yiile yaa aŋaŋ garivuna bobij. ⁴ Ama ba vuŋuŋ nyuna ba sugiti ma, a nyuna nyinti sɔba suuŋ-n gbaŋ tuŋgbaŋ aŋaŋ sɔmm berij. Kanuŋ vuŋku wo chuusuŋ ta bi faasi vuna Njumuŋ nuŋŋa.

⁵ Dama naa die hɔgu diekemba die di janna Njumuŋ kuruŋ ma ta yaa ba tama u ma wa die di ye ba vuŋuŋ. Hɔguba mi die suuŋ wa ba gbaŋ a yi ba gbaŋ gbaŋ ba chulluŋ muŋ. ⁶ Sɔba Sara die di suna dene wo, Sara die tuose u churu Abarahami nuŋaŋ ta die wasa wa di, "N Tienŋ." Nunuŋ hɔgu diekemba di yine Masia didusurba su sɔba wunuŋ u balli dama ni yie vuŋuŋ ta ka chiga wuŋ.

⁷ Nunuŋ dembisi diekemba diaŋ di yalla hɔguba, ni nagi yuŋ ta bemme vuŋuŋ aŋaŋ ba, ta yuma ba julma, ta summa a baari ba yiwo wabiti ni jigij. Ta bi summa a baari di hɔguba aŋaŋ dembisi nan daansi lagisi taŋ a tuo Njumuŋ piini dieke di yine miivolike. Naa nan vaa ta wuŋ kaŋ kagi ni Njumuŋ juusuŋ.

Masia didusurŋ di dinene wahala ba yinene wuvuna wia dene

⁸ Wudieke di tialna yiwo naa, ni mana yalluma sugibalumuŋ, ta ni бага bemme ni chanchaluŋ ma, ta yalluma choti aŋaŋ taŋ, ta chiguma taŋ zɔɔluŋ, ta suuma ni gbaŋ tuŋgbaŋ a yuma taŋ. ⁹ Du yi vuŋuŋ di keŋ yi ni blaŋ, ni da yinŋi yi wo blaŋ a tuŋ, ta du yi vuŋuŋ diaŋ di keŋ zia ni, ni da yinŋi zia wa a tuŋ, aayi, ama ni juusu-ma Njumuŋ di u yi alibarika a yi ba, dama Njumuŋ vuari ni di ni yime alibarika a yuma vuosi amu ni nan ye alibarika ni gbaŋ gbaŋ. ¹⁰ Dama di maagya Njumuŋ gbaŋku suŋ di:

"Vuodiekemba di yaalala miivoli
ta yaala ba keŋ ye daa diekemba di vuŋna,
mu ba va wa wubiati baluŋ
aŋaŋ ŋmunchibisi.

¹¹ Ba mu ba va wa wubiati yiile ta yime vuŋuŋ;
ta yaaluma sugiduaguŋ sieŋ ta dia ka aŋaŋ nuŋŋi-ma.

¹² Dama ti Yɔmutienŋ nine bie wo vuovuna ma,
ta u bi wuma ba juusuŋ saŋŋa mana muŋ;
ama ta waga aŋaŋ vuodiekemba di yinene blaŋ."

¹³ Mɔna balla u yi ni blaŋ du yi ni nine di ŋmɔnti aŋaŋ vuŋuŋ yiile? Vuŋuŋ wori! ¹⁴ Ama du yi vuŋuŋ di vaa ni die wahala ni dina berivuŋku sieku wia, ni yaa sikpeŋ nansuŋ, ni da vaa ba yi aŋ ŋmaamuŋ yigi ni, ta ni da bi vaa a mugisi ni, ¹⁵ ama ni buruma Masia ni sugiti ma ta yi wa julma dama u yiwo ti Yɔmutienŋ. Ni yi siri saŋŋa mana, amu vuŋuŋ di keŋ piasi ni di ni dagi ni tama dieke ni yalla wa chuanŋ ni nan biagi a muŋŋi a

yinŋi baluŋ wa, ¹⁶ ama ni yinŋi baluma sɔmm aŋaŋ julma. Ta yime vuŋuŋ amu ni suŋanyile da mugisi ni, amu vuodiekemba di balala wubiati a yia ni wa ni benne vuŋuŋ ni dina Masia wa nan dii viivi ba wubalukaha ma ta tarigi. ¹⁷ Dama di kpia du yi Njumuŋ duŋŋu di ni dii wahala ni tunvuna wia a tuŋ ni baŋ dii wahala ni tumbiati wia. ¹⁸ Dama Masia gbaŋ gbaŋ die diye wahala bunyi nyuna ma tumbiati mana wia di ka bi mu di u dii wahala bɔbra, wunuŋ vuodieke die di wone blaŋ die tuo wo tuŋuŋ vuobiati kuŋ a kpi di u yaa ti keŋ Njumuŋ jigij. Die ba kuu wa muŋ ama Njumuŋ die vaa u hagi kuŋ me aŋaŋ u Halukasika haguŋuŋ. ¹⁹ Naa, Halukasika ma die u ga haaltti diekemba di benne dansarika kpiiliŋ tigiŋ a ga muŋuŋ wusie wuvunaha a yi ba. ²⁰ Haaltti gie yiwo vuodiekemba die di kana ka tuo Njumuŋ nuŋaŋ saŋŋa dieke u dine suguru aŋaŋ ba Nowa saŋka, saŋŋa dieke wunuŋ Nowa die di wunsi haarkpuku, ta vuosi banuŋ nyuna ma die di juu mi ta ye gbatuŋuŋ nyaabu ma wa. ²¹ Nyaabu mi yiwo Njumuŋ nyaŋ sula niasuŋ di gbatuŋa ti a taŋ lele naa, daa nyuŋbanuŋ nyaŋ sula, ama di yiwo ti juusu-ma Njumuŋ di u su ti sugiti ta yi ti suŋanyile vuna Yisa Masia kumbu haguŋ wia wa. ²² U juali ga wa arizanna ma a ga kalu Njumuŋ nuudiigiŋ chaŋŋ ta yaa haguŋ malakasi ma aŋaŋ nyindiekemba mana ti kana ka yese ama ta a bie ta yaa haguŋ wa.

Tumbiati vasuŋ wia

4 Ti wɔŋ ye muŋ di Masia die dii wo wahala u nyuŋbanuŋ ma, die wia ti mu ti yalluma kanuŋ suŋanyile ta vaa ti sugiti haguŋuŋ, dama vuodieke di dinene u nyuŋbanuŋ ma, u tienŋ nyuŋ wa tumbiati yiile me a kpati muŋ, ² amu u kaŋ bi beri a yie vuota lɔlɔbiati bɔbra, Aayi! Ama u nan di beri u mɔsi mana ma a yie wudieke Njumuŋ di yaalala. ³ Nunuŋ die ni nagi saŋŋa pam saŋŋa dieke di tianna a yie wudieke vuodiekemba di kana ka sɔba Njumuŋ di yaalala. Die ni tuma diguŋtu tuuma yaaluŋ ma, ta die yaa lɔlɔbiati, ta die ni faasi nyuo daŋ a buge, ta die faasi die duuga ta yie wati yɔri yɔri, ta lagisa taŋ daanyule jige, ta kaa-ba bugile wudieke Njumuŋ di chuaruna. ⁴ Di wa yiwo vuosi mi mamachi ni kana ka bi chiga a gara tuntumbiati kpumaha gie aŋaŋ ba wa, die wia ba bala wubiati a yia ni aŋaŋ Njumuŋ. ⁵ Ama vuosi mi mu ba daansi baluŋ a vuari ba gbaŋ daa dieke Njumuŋ keŋ die ba sarɔya. Njumuŋ yiwo siri di u keŋ dii vuŋuŋ mana sarɔya, vuodiekemba di yene bie ba miivoli me aŋaŋ vuodiekemba di kpine. ⁶ Naa wia Masia die di muŋuŋ wuvunaha a yi vuodiekemba di benne kpiile tigiŋ gbaŋ; die ba kpi wo sɔba vuosi di kpinene dene wo ama die u baluŋ wuvunaha a yi ba muŋ, amu ba nan ye miivoli ba haaltti ma sɔba Njumuŋ di yalla miivoli dene wo.

Yaa gamma piini dieke Njmuḡ di yuna ni wa pɔgɔlɔ

⁷ Jaan mana kpatuḡ gbigiye muḡ, die wɔa, ni yalluma yɔaḡ ta yigi ni gbaḡ amu ni nan bɔaḡi a juusi Njmuḡ. ⁸ Wudieke di yine nuḡḡmuna yiwo naa, ni chome taḡ vuuḡ, dama choti lige wublati pam muḡ. ⁹ Ta tuosime taḡ chaanti ni tige me ta da vuḡ ma. ¹⁰ Vuḡḡ mana aḡaḡ piini dieke u tuone a nyuḡ Njmuḡ jigin, ni muḡḡi pɔgɔli piini yiri yiri wo ta nagɔ suḡḡime ni chanchaalɔ. ¹¹ Sɔba du yi vuḡḡ di yi bɔbalɔtu, u mu u baluma Njmuḡ gbaḡ gbaḡ wɔa a yɔma vuosi, ta du yi vuḡḡ dɔaḡ di suḡḡe vuosi, u mu u suḡḡime be aḡaḡ haḡuɔ dieke Njmuḡ di nagɔna a yi wa wa mana. Naa wɔa vuḡḡ mana nan burɔ Njmuḡ Yisa Masia wɔa; wuuḡ Njmuḡ suna burɔ aḡaḡ haḡuḡḡ mana yaa gamma haahuu. Wusie.

Masia duḡḡ wahala diile wɔa

¹² N numballi choti, wahala dieke ni dinene naa aḡ ka su sɔba bolinḡ di dinene ni naa maḡɔsa ni muḡ, ama ni da vaa ka yi ni mamachi ta yilime di a yiwo wuhaalɔ a kienḡ ni ma. ¹³ Sɔba ni gutuna a die Masia wahalaha naa, die di mu di ni yalluma sugɔfɔalɔ, naa yiye muḡ amu ni nan keḡ nata aḡaḡ sugɔfɔalɔkpenḡkpuḡ saḡḡa dieke Masia chuulikpenḡkpuḡ di bala ka keḡ nyuḡ yaalɔ ma. ¹⁴ Du yi ba zɔa ni Masia saḡḡ wɔa, ni yaa sikpenḡ nansuḡ, dama naa daḡɔya di Njmuḡ Haalɔ di yalla haḡuḡḡ pam wa bie ni ma. ¹⁵ Ama ni summa di ni wuuḡ da keḡ yi vuokuuḡ ta dime wahala ka wɔa, yaa gaaru ta dime wahala ka wɔa, yaa a yime wublati mana ta dime wahala ka wɔa, yaa ta ni da bi jume vuosi wɔa ma ta dime wahala ka wɔa. ¹⁶ Ama du yi vuḡḡ di die wahala u yine Masia diduḡḡ wɔa, die nuḡ u da vaa viivi yalluma wa, ama u mu u buruma Njmuḡ ba wasunana wa Masia diduḡḡ wɔa.

¹⁷ Dama saḡḡa tuḡya muḡ di Njmuḡ piili a dii vuosi sarɔya; u nan wolinḡ dii u gbaḡ gbaḡ u vuosi sarɔya; ta u wolinḡ a dii tuḡḡ vuodiekemba di yine u vuosi sarɔya, die nuḡ lala di baḡḡ di summa a yi vuodiekemba di kana ka yi u wuvunaha yada wa? Ka nan yi wubɔaḡ pam a yi ba. ¹⁸ Di maagɔya Njmuḡ gbaḡku suḡ di, “Du yi di haḡuɔ di vuovuna ye gbatitaanɔ die nuḡ lala di baa di su a yi vuodiekemba di kana ka chɔḡa Njmuḡni aḡaḡ wubɔayiiiribe?” Di nan di tuḡḡ.

¹⁹ Die wɔa, vuodiekemba di dinene wahala Njmuḡ choti wɔa wa nagɔ ba gbaḡ a yi Njmuḡ, dama wuuḡ u naana ba ta yi wusietienḡ, die wɔa ba yime vuuḡḡ yaa gamma.

Kpaamuḡ

5 Nuḡḡ Yisa Masia diduḡḡɔba nyuḡkuraha n kpaama ni muḡ, manɔ vuodieke gbaḡ di yine Masia

diduḡḡɔba jakuuḡ, ta n nine die di ye Yisa Masia die di dinene wahala dene, ta maḡ nan keḡ gutɔ a tuo juluma dieke di bala ka keḡ nyuḡ yaalɔ ma wa. ² N kpaama ni muḡ, ni muḡḡi daansuma Njmuḡ vuosisi dieke di benne ni nuusi me wo, aḡ ka daa yi fɔḡumu, ama ka yi ni duḡḡu, dama die Njmuḡ di yaalala, ka daa bi yi di ni faasi yaala ligire wɔa ama ka yi ni choti ni suḡḡe. ³ Da faasi pɔgɔluma Njmuḡ vuosisi u nagɔna ba a yi ni nuusi me aḡaḡ fɔḡuḡ, ama ni vaa aḡ ni berinḡ daḡuma ba ba muna ba bemme dene. ⁴ Ta Masia vuodieke di yine sikipigiletielinḡ mana sikpenḡ wo di keḡ yinḡḡi keḡ, ni nan ye juluma sibubi dieke di yine ni nyuarɔ ta wone chuusuḡ.

⁵ Die gbaḡ gbaḡ di su nuḡḡ vuodiekemba di yine balluḡhaala, ni suuma ni gbaḡ tuḡḡbaḡ a yɔma ni nyuḡkura; ta ni mana suuma ni gbaḡ a yɔma taḡ, dama di maagɔya Njmuḡ gbaḡku suḡ di, “Wuuḡ Njmuḡ zete kalinbaantielinḡ, ta suḡḡe vuodiekemba di suuna ba gbaḡ tuḡḡbaḡ.” ⁶ Die wɔa, ni suḡḡ ni gbaḡ tuḡḡbaḡ Haḡuḡḡienḡ Nabidie Njmuḡ nuḡḡa, amu u nan kɔti ni ḡmuḡsikpenḡ saḡḡa dieke u yaalala. ⁷ Ni nagɔ ni wu-mugisike mana a vigi taḡḡ Njmuḡ nuḡḡa ta u nan chiihe a yi ni, dama u бага bie ni ma.

⁸ Ni yigime ni gbaḡ, ta gbara dama Sitaani yiwo ni dataaḡ ta di dia sɔba naachiginḡ, u su sɔba naachigi dieke di dinene tuḡḡ, ta yaala vuḡḡ di u kpasɔ wa a ḡɔbi. ⁹ Nuḡḡ ni mu ni muḡḡi zie keḡ keḡ a wagi Sitaani ta da taaru a nyuḡ ni yadaka ma, dama ni mu ni summa di ni numballi diekemba di benne tuḡḡbaḡka gie me gbaḡ die wahalaka mi muḡ. ¹⁰ Njmuḡ chɔḡa zɔɔlɔ jaan mana mana ma, ta di yiwo wuuḡ u vuari ni di ni ye juluma dieke di wone kpatuḡ Masia ma. Wusie ni keḡ dii wahalaka saḡḡa bita, wuuḡ Nabidie Njmuḡ nan wuuḡ ni berinḡ, ta vaa ni muḡḡi zie keḡ keḡ, ta yi ni haḡuḡḡ, ta nagɔ ni a zienḡ nyabiluvuuḡ ma. ¹¹ Wuuḡ u suna haḡuḡḡ mana yaa gamma haahuu. Wusie.

Kpatuḡ waasuḡ

¹² Tɔ, n maagɔ wa wɔa bita di n nagɔ tuḡ a yi nuḡḡ, Salasi suḡḡinene muḡ maḡ maagɔ gbaḡ gobiri gie. N sɔba di u yiwo wusie Masia diduḡḡ wɔa ni. N yaala n kpaḡḡuḡ ni muḡ, ta yaala ni summa di waha gie yiwo Njmuḡ wusie choti piini dieke Njmuḡ di yunana, die wɔa, nuḡḡ ni muḡḡi zie keḡ keḡ ka ma.

¹³ Njmuḡ vuari wa vuosi ba yi Masia diduḡḡɔba “Babiloni” tuḡḡbaḡ ma gie sɔba u vuari na dene wo. Ba mana waasa ni. Ta n buadembinḡ Maki gbaḡ di waasa ni. ¹⁴ Ni waasi taḡ vuuḡḡ vuuḡḡ.

Sugɔduagɔ bemme ni mana ma, nuḡḡ vuodiekemba mana di yine Masia diduḡḡɔba wa.

2 Piita

1 Manuj Simoni Piita vuodieke di yine Yisa Masia yom u ananj u tuntuntu maagnana gbanjku gie a yla nnuj vuodiekemba di yine Yisa Masia yada siba ti gbanj ti yine wo yada wa. Yisa Masia vuodieke di yine ti Njmutij ananj ti gbibatitaantu wa, wunuj u yine ti mana di yiwo yada. U yiwo naa dama u ka luge.

² Ni siba Njmutij ananj ti Yomutij Yisa Masia naa, zoolnchigula ananj sugiduaguj bi gutuma ni ma.

Njmutij vuosi berij wla

³ Njmutij haguruj dala pam; ta u yla ti jadieke mana di muna di ti bemme beri dieke di fialnana u suj dama ti siba wa wla. Wunuj u wana ti a kej u chuulikpenjkpu ku suj ananj berivunuj ma. ⁴ Die wla, u ziej wo nuakpuma diekemba di faasina vujna a yi ti di ti nyuj digunt dieke di benne tujgbanjka gie me lobiati wla, ama ta tuo u berij. ⁵ Naa wla, ni kpanji ni gbanj a guti berivunuj ni yada ka ma, ta bi guti Njmutij sibu ni berivunujku ma; ⁶ ta bi guti yigi-n-gbanj ni Njmutij sibu ma; ta bi guti hanla ni yigi-n-gbanjku ma; ta bi guti Njmutij chiguj ni hanlaka ma; ⁷ ta bi guti ni Njmutij chigulaha ma, zoolnchigula ni numballi ma; a bi guti choti ni zoolnchigula ni numballi ma. ⁸ Du yi ni berij di su die, die nan vaa ni summa ti Yomutij Yisa Masia sanja mana, ta yaa nyuaru pam a yi wa. ⁹ Ama vuodieke nuj mana di wo beriku gie chanchaaj, die vuoke yujya muj ta ka biagi yese, ta wuj daaj di Yisa die vuari wa muj u tumbiati ma sanja dieke di tianna wa.

¹⁰ Die wla, n numballi, ni faasi kpanji ni gbanj a tuj anj ka dagu di ni senj guti wa vuodiekemba Njmutij di wana ta vuari wa ma. Du yi ni yie die ni kaaj wuj nan ni yadaka ma. ¹¹ Ta Njmutij nan vaa anj ni daansi juu ti Yomutij Yisa Masia vuodieke di yine ti Gbiibatitaantu wa naari ma; naari dieke di benne yaa gamma ta wo kpatuj wa.

¹² Die wla n nan di tunsu ni waha sanja mana; n siba di ni wujya muj, ta muju siba, ta pogiha kej kej, ¹³ ama n yile di di vuna di n tunsu ni n yene bie n miivoli me wo naa. ¹⁴ N siba a baari di di kaaj yuasi n nyujgbanjka gie nan kpi siba ti Yomutij Yisa Masia die di yuorine a bal muj dene wo. ¹⁵ Die wla, manj kpanji n gbanj a maagu gbanjku gie di a tunsu ni waha gie sanja mana, n kuj kuanj chaaj.

Njmutij di kotina Yisa Masia dene

¹⁶ Die ti wone bal di ti Yomutij Yisa Masia yiwo hagurtij dene wo, ta nan yijji kej wo, waha ka yi njmunchisi, ka yiwo wusie. Ti nine yeye muj u haguruna dene. ¹⁷ Die ti bie wo u jigij sanja dieke ti Chokuj Njmutij di yuna wa julma chuulikpenjkpu ku ma wa. Sanjka mi die luj die di nyuj ti Hagurtij Njmutij vuodieke di yine chuulikpenjkpu tij wo jigij a baari di, "N Buachoti wanna, vuodieke n nine di suuline wo wunna." ¹⁸ Ti gbanj gbanj tba die di wuj luku gie di nyuna arizanna ma wa, sanja dieke die ti benne anaj wa kunkogij dieke Njmutij di vuari ma wa.

¹⁹ Die di yuori a dagu ti di wudieke Njmutij naazualba die di balla yaa gamma Yisa ma wa yiwo wusie. Di vuna ni wumma wudieke die ba balna wa vunuj. Ba wubalkaha su siba popoli di naana chaana lumuj ma dene wo die yaa ga tugi sanja dieke Yisa di bala u kej, die nan vaa ni nine yuori vunuj. ²⁰ Ama wudieke di tianna a mana yiwo naa; ni tunsu di wudiekemba Njmutij naazualba die di maaguna Njmutij gbanjku suku ka yi ba gbanj gbanj wubalka, ²¹ dama Njmutij naazua wunuj die ka yile u gbanj gbanj u choti me ta bal wla, ama Njmutij Halkaska die daguna ba ba bala ba bal wudieke di nyuna wunuj Njmutij jigij.

Njmunchisi didaguruj wla

2 Njmunchisi naazualij die di benne juu vuosi sunsuku dene wo, die gbanj gbanj njmunchisi didaguruj gbanj di nan di bie ni sunsuj, ta daga njmunchisi dagu ku luj ma, wudieke di bala ka chuusi ni. Ba nan zeti ti Yomutij Yisa Masia vuodieke di gbatina ba a taaj wa gbanj. Ba yine die wo nan vaa Njmutij chuusi ba lagu. ² Ta vuosi pam nan di di ba ta tuma ba gbanj gbanj digunt tuma. Ba wla vuosi batanj nan chibi wla yaa gamma wusie sieku. ³ Ba nan di yaa lobiati, ta gaama ni ta nyura ni. Sanja dieke di tianna Njmutij die wuj baari di ba yiwo wublayiirij, ama di kaaj yuasi u nan datu ba tba.

⁴ Malaka diekemba die di yine chuusi wa, Njmutij die ka vaa ba tibudaturuj. Die u bobu ba muj anaj choruma ta nagi ba taaj boli dieke di wone kpisiku me; bolibu mi bie wo wuj dieke di faasina suuj ta sibi pam; ba nan di bie me die a ga tugi sanja dieke Njmutij di bala u dii ba sarja. ⁵ Die gbanj gbanj die u ka vaa kuruj ma tujg-

ban̄ka gie vuosi. Die u vaa wa nyaan̄ d̄i keñ̄ dii t̄uñ̄-
ban̄ka, an̄añ̄ vuodiekemba die d̄i kana ka ch̄iḡa wa,
ama ta die gbat̄i Nowa, vuodieke die d̄i muulnana
suḡȳal̄uñ̄ ber̄iñ̄ w̄aha, an̄añ̄ u t̄iḡiñ̄ vuosi bayup̄ȳu a
gut̄i. ⁶ Wun̄uñ̄ N̄m̄uñ̄ die b̄i chuusi wa Sodom̄i an̄añ̄
Gomora t̄uḡiḡi, die u vaa a dii bol̄iñ̄ ta bur̄uñ̄ t̄anyeelin̄,
ta vuodiekemba die d̄i benne han̄uñ̄ t̄uḡiḡi ma die d̄i
kpi. Naa yiwo daḡut̄i a ȳi wub̄laȳiiribe u bala u keñ̄ a
dat̄i ba t̄ub̄uñ̄ dene. ⁷ Die u b̄i gbat̄i Loti, vuodieke d̄i
yine vuov̄uñ̄u a nȳuñ̄ Sodom̄i an̄añ̄ Gomora t̄uḡiḡi ma.
Die wub̄laȳiiribe die d̄i yinene ba nȳuñ̄gban̄uñ̄ l̄l̄l̄biat̄i
tuomaha, die d̄i chuusa u suñ̄ pam. ⁸ Loti die yiwo
vuov̄uñ̄u ama die u benne an̄añ̄ wub̄laȳiiribe w̄a
sar̄ñ̄a mana u ñ̄aan̄ yese ba tumb̄iat̄i ta b̄i wumma ba
wub̄iat̄i wubal̄ka. Naa die faasi chuusa u suñ̄ dama
die u yiwo vuov̄uñ̄u. ⁹ T̄i Ȳom̄ut̄ieñ̄ Nabid̄ie N̄m̄uñ̄ s̄iba
u baan̄ yi die a gbat̄i vuodiekemba d̄i ch̄iḡunana wa a
nȳuñ̄ mugis̄iñ̄ me, ama ta dat̄i wub̄laȳiiribe t̄iba die a
ga tuḡi daa dieke u baan̄ keñ̄ dii ba sar̄ȳa.
¹⁰ Vuodiekemba d̄i d̄una ba nȳuñ̄gban̄uñ̄ l̄l̄l̄biat̄i tuoma
ta ka ȳa N̄m̄uñ̄ ȳikoke jul̄ma wa, u nan daansi dat̄i vu-
osi mi t̄iba a t̄uñ̄ ba ch̄anch̄aal̄uñ̄.

N̄m̄unch̄ib̄is̄i d̄idagur̄i diekemba d̄i benne n̄i sunsuku
yiwo tub̄hagur̄itielin̄, ta ka ch̄iḡa vuon̄. Ba z̄ia wa
malakasi ta ka ch̄iḡa ñ̄maam̄uñ̄. ¹¹ Malakasi mi yaa wa
hagur̄uñ̄ an̄añ̄ ȳiko pam a t̄uñ̄ ñ̄munch̄ib̄is̄i d̄idagur̄iba
mi, ama ba ka bala b̄ian̄ ta z̄ia ba N̄m̄uñ̄ j̄iḡiñ̄. ¹² Vuosi
gie ka s̄iba malakasis̄i d̄i suna die ama ta z̄ia ba. Ban̄uñ̄
vuosi mi wo suñ̄anyile, ba yie wudieke ba yaalala, ta su
s̄iba haagur̄ d̄omb̄iat̄i diekemba vuosi d̄i ȳiginene a
kua dene wo. Ba gban̄ gban̄ tumb̄iat̄i bala ka chuusi
ba. ¹³ Ba tumb̄iat̄i nyuar̄i yiwo chuusuñ̄. Ba yie ba
nȳuñ̄gban̄uñ̄ l̄l̄l̄biat̄i yaal̄uñ̄ ma m̄uñ̄. Ba keñ̄ bie n̄i j̄iḡiñ̄
ba ñ̄aan̄ su s̄iba d̄iḡunt̄i d̄i ñ̄aana bie gar̄i ma dene wo.
Ba keñ̄ die nȳindiike an̄añ̄ n̄i, ama ba ñ̄aan̄ ko yile wo
ba wub̄iat̄i w̄a. ¹⁴ D̄u yi ba ye h̄oḡu ba ka vasa u suḡuñ̄,
ta kaan̄ vaa ba b̄ian̄. Ta gaama vuodiekemba d̄i kana
ka m̄uñ̄ s̄iba N̄m̄uñ̄ sieku ta vasa ba b̄ia. Ta ba suḡuñ̄
ma yaa chotib̄iat̄i pam. N̄m̄uñ̄ nan daansi dat̄i ba t̄iba.
¹⁵ Ba ka saaga d̄i ba d̄ia sie dieke d̄i tuḡis̄ina wa ama
ta naḡi sie gaan̄. Ba d̄i wa sie dieke Bori buademb̄iñ̄
Balaami die d̄i d̄una wa. Die u yaala tumb̄iat̄i ȳiile
nyuar̄i, ¹⁶ ta N̄m̄uñ̄ d̄i kpaan̄ wa u tumb̄iat̄i w̄a, ta vaa
u bon̄iñ̄ d̄i bal̄i w̄a an̄añ̄ wa an̄añ̄ vuota l̄l̄uñ̄ a kpaan̄
wa d̄i u vaa u ȳuñ̄yaati tuomaha.

¹⁷ Vuosi gie su s̄iba bul̄uñ̄ dieke d̄i wone nyaan̄ dene
wo, ta b̄i su s̄iba nuñ̄mara bul̄ḡis̄uñ̄ d̄i nagunana ch̄uñ̄
dene wo. N̄m̄uñ̄ nan daansi naḡi ba a taan̄ lum̄uñ̄ pam
ma. ¹⁸ Ba bala kalinbaa wubal̄ka diekemba d̄i wone
nyuar̄i d̄i ba gaan̄ vuodiekemba d̄i m̄unana d̄i ba nȳuñ̄
vuob̄iat̄i j̄iḡiñ̄ naa, ta gaama ba d̄i ba yime nȳuñ̄gban̄uñ̄
l̄l̄l̄biat̄i an̄añ̄ d̄iḡunt̄i tuoma. ¹⁹ Ta bala ba d̄i ba nan
keñ̄ beri ba d̄uñ̄ñ̄u, ama ta ba gban̄ gban̄ d̄i yi b̄ian̄
ȳoñ̄is̄i, dama wudieke mana d̄i nyañ̄ñ̄una vuota, vaa

wa wun̄uñ̄ vuoke mi d̄i bur̄uñ̄ wa ka ȳom̄u.

²⁰ Vuodiekemba d̄i s̄ibuna t̄i Ȳom̄ut̄ieñ̄ Yisa Masia,
vuodieke d̄i yine t̄i Gb̄ugbat̄taantu, ta die vaa wub̄iat̄i
diekemba d̄i benne t̄uñ̄gban̄ka gie me wo ȳiile, d̄i yi
die wub̄iat̄i mi d̄i keñ̄ ȳiñ̄ñ̄i keñ̄ a nyañ̄ñ̄i ba, ba
kpat̄uñ̄ nan d̄i l̄bra a t̄uñ̄ die ba suna dene wo. ²¹ Ba t̄uñ̄
ka s̄iba suḡȳal̄uñ̄ ber̄iku, d̄i t̄uñ̄ nan d̄i k̄p̄ia a t̄uñ̄ ba
s̄ibuna ka ama ba ka saagi a yi wuv̄uñ̄na diekemba die
ba wunna wa. ²² Ba yie m̄uñ̄ d̄i daḡi d̄i nandagaha gie
yiwo wusie, d̄i, “Gbaan̄ ñ̄aan̄ ȳiñ̄ñ̄e a ga die ka gban̄
gban̄ ka tut̄i”, ta “Peruku d̄i su nyaan̄ ka ñ̄aan̄ ȳiñ̄ñ̄e a
ga nanna wa funfata ma.”

T̄i Ȳom̄ut̄ieñ̄ Yisa Masia ȳiñ̄ñ̄i kien̄ku nuan̄

3 N numball̄i choti, gban̄ku gie n maaginana ȳa n̄i
naa, gut̄i wa n gban̄ñ̄i bule ma. Gban̄ñ̄i ale wo gie
mana n̄i t̄unsa n̄i m̄uñ̄ nyinti gie mana d̄i n vaa n̄i
suñ̄anyiliv̄uñ̄na haḡi. ² N yaala n̄i t̄unsuma nuawur̄uñ̄
diekemba N̄m̄uñ̄ naazual̄ba die d̄i bala ka w̄a kur̄uñ̄
ma wa, ta b̄i t̄unsuma m̄ur̄i diekemba t̄i Ȳom̄ut̄ieñ̄,
vuodieke d̄i yine t̄i Gb̄ugbat̄taantu die d̄i bala ta t̄uñ̄
vuodiekemba d̄i yine u tuntunt̄iba die d̄i bal̄i n̄i wa.
³ Wudieke d̄i t̄uanna a mana yiwo naa; n yaala n̄i sum-
ma d̄i vuodiekemba d̄i d̄una ba suḡuñ̄ l̄l̄l̄biat̄i nan
daansi beri dakpat̄ikur̄i daraaha. Ba nan d̄i vuara n̄i
fala, ⁴ ta bala d̄i, “Die Yisa Masia die d̄i ȳina nuan̄ d̄i u
nan daansi ȳiñ̄ñ̄i a keñ̄ wo, u bie s̄ia? Die t̄i ch̄ual̄ba
die d̄i k̄pine a keñ̄ tuḡi jinne, jaan̄ mana ye s̄wa die ka
s̄una dene d̄una piiliku me wo.” ⁵ Vuosi mi ka saaga d̄i
ba t̄unsi d̄i N̄m̄uñ̄ die yuori wo u nuan̄ a bal̄i ta naan̄
ar̄izanna an̄añ̄ t̄uñ̄gban̄ka gie kur̄uñ̄ ma wa; ta die vuari
t̄uñ̄gban̄ka a nȳuñ̄ nyaan̄ ma an̄ ka bie nyaan̄ sunsuñ̄
⁶ ta b̄i yi nyaan̄ d̄i dii t̄uñ̄gban̄ka a chuusi ka. ⁷ Ama
wun̄uñ̄ N̄m̄uñ̄ wubal̄ka nan b̄i p̄oḡul̄ ñ̄m̄uñ̄sikpeñ̄ an̄añ̄
t̄uñ̄gban̄ dieke d̄i benne lele gie wo yaa gamma a ga
tuḡi sar̄ñ̄a dieke u nan daansi yi an̄ bol̄iñ̄ dii a mana,
ta chuusi vuob̄iat̄i, dama d̄unda daari mi u nan dii ba
sar̄ȳa ta chuusi ba.

⁸ N numball̄i choti, n̄i daa daan̄ma wur̄i gie. N̄m̄uñ̄
j̄iḡiñ̄ n̄uñ̄, dabal̄m̄uñ̄ su s̄iba b̄una tusiñ̄, ta b̄una tusiñ̄
d̄uñ̄ d̄i su s̄iba dabal̄m̄uñ̄. ⁹ Vuosi yile d̄i d̄i yuasiya
m̄uñ̄ d̄i N̄m̄uñ̄ yi wudieke die u ȳina nuan̄ d̄i u nan yi
wo, ama daa die; u yaa wa suguru an̄añ̄ n̄i m̄uñ̄; u ka
yaala vuon̄ keñ̄ juu bol̄iñ̄ me; u yaala vuon̄ mana vaa u
tumb̄iat̄i ta ye gbat̄taanuñ̄.

¹⁰ T̄i Ȳom̄ut̄ieñ̄ daari mi ken̄iñ̄ nan d̄i su s̄iba gaaru
ken̄iñ̄. D̄unda daari mi ñ̄m̄uñ̄sikpeñ̄ nan b̄ia an̄añ̄
wat̄kpeñ̄k̄p̄uñ̄; ta boli dieke d̄i faas̄ina a die nan daan-
si dii ñ̄m̄uñ̄sikpeñ̄ nyinti mana, ta t̄uñ̄gban̄ka gie an̄añ̄
ka nyinti mana nan keñ̄ dii bol̄iñ̄ a kpat̄i. ¹¹ Nyinti gie d̄i
balla a keñ̄ dii bol̄iñ̄ naa wa, n̄i yile d̄i d̄i mu n̄i yi
vuob̄ian̄ñ̄i? D̄i mu n̄i bemme beri v̄uñ̄uñ̄, ta ch̄iḡuma
N̄m̄uñ̄, ¹² ta ch̄us̄uma N̄m̄uñ̄ daari mi, ta kpañ̄ñ̄uma n̄i

gbanj a yi aŋ daaru keŋ lagɪ lagɪ. Dunda daaru mi, ŋmɔŋsikpeŋ nan dii a talɪ, ta bolibu tuulibu nan nanŋɪ ŋmɔŋsikpeŋ nyinti mana. ¹³ Ama tɪ chɔsa saŋŋa dieke ŋmɔŋsikpeŋ haaluŋ aŋaŋ tɪŋgbanj haaluŋ dɪ balla ka bemme sɪba Ŋmɔŋ dɪ yɪna nuaj dene wo, jigidieke vuosi mana mi nan dɪ yie vɔvɔŋ nyɪna saŋŋa mana wa.

¹⁴ N numballɪ choti, nɪ chɔsɪnana daaru gie wɪa, nɪ kpaŋŋɪ nɪ gbanj ta yallɪma sugɪyɪaluŋ aŋaŋ beri vɔvɔŋ, ta daa yallɪma bɪaŋ Ŋmɔŋ jigɪŋ ama ta bemme aŋaŋ sugɪduaguŋ. ¹⁵ Tɪ Yɔmutieŋ dɪ dine suguru ta ye ka yɪŋŋɪ keŋ naa, u yaala nɪ sɪmma dɪ u yɪa vuosi sieŋ mɔŋ dɪ ba ye gbatitaanuŋ ta u ye yɪŋŋɪ keŋ. Tɪ numbua choti Pɔɔli gbanj die maagu wa gbanuŋ a yɪ nɪ ta balɪ nɪ naa,

sɪba Ŋmɔŋ dɪ yɪna wa yɪaŋ dene wo. ¹⁶ U gbanjɪ mana ma, u maagɪya mɔŋ a bala yaa gamma Ŋmɔŋ daaru gie, ta daga nɪ ka wɪa. Wɪa atarɪ bie u gbanjɪ ma ta haguɪ dɪ vuonj sɪmma a chɪasɪ, ta vuodiekemba dɪ wone yɪaŋ, ta zɪ ba zene jigidieke, dɪ tarɪgɪ a chɪasɪ, sɪba ba dagɪnana Ŋmɔŋ gbanjku wɪaha atarɪ chɪasɪ dene wo. Naa wɪa, Ŋmɔŋ nan keŋ datɪ ba tɪba.

¹⁷ N numballɪ choti, nɪ wɔŋ sɪba wɪaha gie mɔŋ, die wɪa nɪ gbara amu vuodiekemba dɪ kana ka sɪba Ŋmɔŋ nɪ kaanj vaa nɪ taaru nyɪŋ Ŋmɔŋ sieku me. ¹⁸ Nɪ bɪ tuosime tɪ Yɔmutieŋ Yisa Masia, vuodieke dɪ yine tɪ Gbɪgbatitaantu wa suŋŋɪŋ a gutɪma, ta bugɪrɪma u wɪaha. Wɔvɔŋ u sɪna bɪruŋ lele yaa gamma. Wusie.

1 Խոհ

Miivoli wla

1 N maaga gban̄ku gie a yla n̄i d̄i n dagi vuodieke ba wasnana N̄m̄ūj Nuawla dieke d̄i yine vuota miivoli wo wla. Die sar̄ja dieke N̄m̄ūj die d̄i balla u naan̄ dun̄a ta Nuawuri gie w̄ōj beri m̄ūj. Die Wuri gie kenne s̄ūj dun̄a ma die t̄i wumma ka wubalka ta ye ke an̄an̄ t̄i nine, ta t̄i gb̄ka an̄an̄ t̄i nuusi. ² Die miivoli gie die d̄i yuorine die t̄i ye ke m̄ūj, die wla t̄i bala ka wla a yla n̄i yaa gamma miivoli dieke d̄i wone kpatku. Miivolike gie die bie wo t̄i Ch̄ōj Nabidie N̄m̄ūj jigij ta die t̄i Ch̄ōj wa die d̄i nagi wa a dagi t̄i. ³ Wudieke die t̄i yene ta w̄ūj wa, kan̄ūj ka gban̄ gban̄ t̄i bala a yla n̄i, am̄ū n̄i gban̄ n̄i nan guti t̄i nuabalum̄ūj laḡūku dieke t̄i yalla an̄an̄ t̄i Ch̄ōj Nabidie N̄m̄ūj an̄an̄ u Bua Yisa Masia wa ma. ⁴ T̄i maaga d̄i t̄i bal̄ n̄i waha gie dama a sen̄ yla t̄i wa suḡf̄al̄ūj wusie.

N̄m̄ūj yine chaan̄ūj

⁵ Yisa Masia die bal̄ d̄i N̄m̄ūj yiwo chaan̄ūj ta wo lum̄ūj b̄ta gban̄ u ma. Die wuri gban̄ gban̄ t̄i bala a yla n̄i. ⁶ Du yi t̄i baari tun̄ūj an̄an̄ N̄m̄ūj yaa wa nuabalum̄ūj an̄an̄ tan̄ ama ta bie lum̄ūj ma, die n̄ūj t̄i ch̄ba ģmunch̄b̄s̄ū ta t̄i tuuma d̄i sen̄ daga d̄i t̄i ch̄ba ģmunch̄b̄s̄ū. ⁷ Ama du yi t̄i d̄i chaan̄ku sien̄ sar̄ja mana, s̄ba N̄m̄ūj d̄i benne chaan̄ūj ma dene wo, die n̄ūj t̄i yaa nuabalum̄ūj an̄an̄ tan̄, ta u Bua Yisa wa zim̄bu d̄i chaana t̄i suḡti ma a vuara b̄an̄ mana.

⁸ Du yi t̄i baari d̄i t̄i wo b̄an̄ t̄i gaama t̄i gban̄ ta ka bala wusie. ⁹ Ama du yi t̄i bala t̄i wubiat̄i a yla N̄m̄ūj, t̄i summa a baari wun̄ūj u nan d̄i naga t̄i wubiat̄i a cha t̄i, ta b̄i chaana t̄i suḡti ma a vuara t̄i wubiat̄i mana dama wun̄ūj u yiwo wusiet̄i ta yie wudieke d̄i muna. ¹⁰ Du yi t̄i baari d̄i t̄i ka yi b̄an̄, die n̄ūj t̄i nagi wa N̄m̄ūj a b̄ur̄ ģmunch̄b̄t̄i, ta u waha d̄i wo t̄i suḡti ma.

Yisa yine t̄i susun̄jiru

2 N ball̄, n maaga n̄i waha gie am̄ū n̄i kaan̄ yi b̄an̄, ama du yi n̄i wun̄ū d̄i yi b̄an̄, t̄i yaa nuap̄k̄ūguru t̄i Ch̄ōj N̄m̄ūj jigij, wun̄ūj u yine Yisa Masia vuodieke d̄i yine suḡf̄al̄ūnt̄i. ² Die u kenne a s̄ūj wa, die u tuo wo t̄i kur̄ a kpi, wun̄ūj u yine t̄i kaab̄ūj N̄m̄ūj jigij t̄i tuntumbiat̄i wla, ta u kaab̄ku ka

yi t̄in̄ūj t̄i nyuna ma wla ama ka yiwo tun̄gban̄ka gie vuosi mana mana wubiat̄i wla.

³ Du yi t̄i du N̄m̄ūj m̄raha, kan̄ūj ka baa ka dagi d̄i t̄i sen̄ s̄ba wa m̄ūj. ⁴ Du yi vuon̄ d̄i baari d̄i “Man̄ūj n s̄ba wa m̄ūj”, ama ta ka du u m̄raha, wun̄ūj vuoke mi yiwo ģmunch̄b̄t̄i ta wusie d̄i wo u ma. ⁵ Ama vuodieke d̄i d̄na wun̄ūj N̄m̄ūj wubalkaha, die vuoke senne cho N̄m̄ūj an̄an̄ wusie. Ta naa bala ka dagi d̄i u sen̄ yiwo nuabalum̄ūj an̄an̄ N̄m̄ūj; ⁶ du yi t̄i baari d̄i t̄i yaa wa nuabalum̄ūj an̄an̄ N̄m̄ūj die n̄ūj d̄i mu t̄i ber̄i summa s̄ba Yisa Masia ber̄i die d̄i suna die wo.

Yaa gamma m̄r̄haal̄ka wla

⁷ N numball̄, n ka maaga m̄r̄haal̄ūj a yla n̄i, ka yiwo m̄r̄kūūr̄, m̄r̄kūūr̄ dieke n̄i wone wun̄ūj a yuasi wa, ta m̄r̄kūūr̄ yine Yisa wudieke die n̄i wunna wa. ⁸ Ama wusie, ka yiwo m̄r̄haal̄ūj, ta n̄i yese ke wusie ch̄an̄ Yisa Masia an̄an̄ n̄i ma, dama lum̄ūku t̄an̄ gara m̄ūj ta wusie chaan̄ku d̄i w̄ōj chaana.

⁹ Du yi vuodieke n̄ūj mana d̄i balala d̄i u bie wo chaan̄ku ma, ama ta haa u numbua ye ko bie wo lum̄ūku ma. ¹⁰ Ama vuodieke n̄ūj mana d̄i chone u numbua bie wo chaan̄ku ma, ta wun̄ūj d̄i wo u ma a baan̄ vaa u yi b̄an̄. ¹¹ Ama vuodieke n̄ūj mana d̄i hana u numbua bie wo lum̄ūku ma; u chun̄ wa bu ma ta ka s̄ba jigidieke u ganana, dama lum̄ūku vaa u yun̄ m̄ūj.

¹² N ball̄, n maaga a yla n̄i dama N̄m̄ūj w̄ōj nagi n̄i wubiat̄i a cha n̄i m̄ūj Masia saan̄ ma.

¹³ N chuamba, n maaga a yla n̄i dama n̄i w̄ōj a s̄ba vuodieke d̄i wone beri a nyun̄ piiliku me wo m̄ūj.

Dalvaka, n maaga a yla n̄i dama n̄i w̄ōj a nyar̄ūj Sitaani m̄ūj, wubiat̄i t̄i wo.

¹⁴ N ball̄, n maaga a yla n̄i dama n̄i s̄ba t̄i Ch̄ōj Nabidie N̄m̄ūj m̄ūj.

N chuamba, n maaga a yla n̄i dama n̄i w̄ōj a s̄ba vuodieke d̄i wone beri a nyun̄ piiliku me wo.

Dalvaka, n maaga yla n̄i dama n̄i yaa hagur̄ūj ta N̄m̄ūj wubalkaha d̄i bie n̄i ma ta n̄i nyar̄ūj Sitaani wubiat̄i t̄i wo m̄ūj.

¹⁵ N̄i da yaaluma tun̄gban̄ka gie vuosi ber̄i, n̄i da b̄i yaaluma tun̄gban̄ka gie nyinti. Du yi n̄i yaala tun̄gban̄ka gie nyinti die n̄ūj n̄i ka cho t̄i Ch̄ōj N̄m̄ūj. ¹⁶ Vuosi yaa l̄b̄l̄b̄iat̄i d̄i ba yi ba gban̄ gban̄ d̄ūj̄ū, ta yaa l̄b̄l̄b̄iat̄i an̄an̄ jadieke n̄ūj mana ba yesinene, ta b̄i yaa nyun̄ūj ngur̄ yaa gamma jadieke ba yalla, ama naa mana yi-

wo tungban̄ka gie l̄la; a ka nyū t̄ Ch̄k̄k̄ N̄m̄j̄ jiḡin̄.
 17 Tungban̄ka gie an̄j̄ j̄adieke d̄i benne ka ma ta vuosi
 d̄i yaala naa nan daansi kpat̄i, ama vuodieke d̄i yinene
 N̄m̄j̄ choti tuuma, wun̄j̄ u balla u daansi a bemme
 yaa gamma haahuu.

Yaa gamma Masia dataakpen̄kpuū w̄la

18 N balli, dun̄ia kpat̄j̄ gbigiye m̄j̄. Ta die ba w̄k̄j̄
 bal̄i n̄i d̄i Masia dataakpen̄kpuuka nan ken̄j̄; ta lele Ma-
 sia dataasi pam w̄k̄j̄ ken̄j̄ m̄j̄, die w̄la t̄i s̄ba d̄i dun̄ia
 ka kpat̄j̄ gbigiye m̄j̄. 19 Masia dataasi gie die nyū wa
 t̄i laḡj̄ku ma, ama die ba ka gut̄i t̄i ma an̄j̄ wusie.
 Die ba t̄j̄ gut̄i t̄i ma t̄un̄j̄ an̄j̄ ba t̄j̄ nan laḡj̄ a beri;
 ama ba vaa t̄i m̄j̄, ta a daga d̄i die ba ka gut̄i t̄i ma
 wusie.

20 Ama n̄un̄j̄ n̄j̄ Masia ȳl̄ n̄i Hal̄kas̄ka m̄j̄, die w̄la
 n̄i mana d̄i s̄ba wusie nyindieke N̄m̄j̄ d̄i yuorine a
 daḡi n̄i wa. 21 Man̄j̄ n̄i ka maaga a ȳl̄ n̄i d̄i n̄i ka s̄ba
 wusieke, ama n̄i maaga a ȳl̄ n̄i dama n̄i w̄k̄j̄ s̄ba ka
 m̄j̄ ta b̄i s̄ba d̄i n̄m̄n̄ch̄b̄is̄t̄i ka nyūna wusie me.

22 M̄n̄ia yine n̄m̄n̄ch̄b̄it̄iej̄ wo? N̄m̄n̄ch̄b̄it̄iej̄ yine
 vuodieke d̄i balala d̄i Yisa ka ȳi N̄m̄j̄ Vuovuark̄r̄i Ma-
 sia wa. Vuodieke d̄i bala naa wa yine Yisa dataaj̄, ta
 zeti t̄i Ch̄k̄k̄ N̄m̄j̄ an̄j̄ Bua wa. 23 Vuodieke n̄j̄ mana
 d̄i zeti N̄m̄j̄ Bua Masia wa gban̄j̄ zeti wo Ch̄k̄k̄ wa
 m̄j̄, ama vuodieke d̄i bala d̄i u yiwo yada d̄i Yisa yine
 N̄m̄j̄ Bua wa, t̄i Ch̄k̄k̄ N̄m̄j̄ beri an̄j̄ wa.

24 Die n̄i wolinne a wun̄j̄ Yisa w̄laha piiliku me wo n̄i
 m̄j̄n̄j̄ p̄k̄ḡl̄ha. Du ȳi n̄i p̄k̄ḡl̄ w̄laha n̄i nan d̄i beri
 an̄j̄ N̄m̄j̄ an̄j̄ u Bua wa ma. 25 Ta nua dieke u yūna
 t̄i wa yiwo miivoli dieke d̄i wone kpat̄j̄.

26 N maaga n̄i w̄laha gie yaa gamma vuodiekemba d̄i
 m̄n̄ana d̄i ba gaaj̄ n̄i w̄la. 27 Ama n̄un̄j̄ n̄j̄ Masia vaa
 u Hal̄kas̄ka d̄i ken̄j̄ suūj̄ n̄i ma m̄j̄. Du ȳi Hal̄kas̄ka
 d̄i w̄lari a bie n̄i ma die, n̄i kaaj̄ b̄i yaala vuoj̄ d̄i u
 daḡi n̄i. Dama u Hal̄kas̄ka daga n̄i jaaj̄ mana, ta u
 daḡiku d̄i ȳi wusie, daa n̄m̄n̄ch̄b̄is̄t̄i. Die w̄la n̄i d̄i
 Hal̄kas̄ka daḡj̄ ta w̄lari Masia ma.

28 Die w̄la n̄i balli, n̄i w̄lari Yisa ma, amu u ken̄j̄ ken̄j̄ t̄i
 nan d̄i yaa sikim̄j̄ ta kaaj̄ dii viivi u n̄j̄n̄ja san̄j̄a dieke
 u bala u ken̄j̄ wo. 29 N̄un̄j̄ n̄i summa d̄i Yisa Masia yiwo
 suḡȳal̄unt̄iej̄, die w̄la n̄i summa d̄i vuodiekemba
 mana d̄i tun̄nana suḡȳal̄uj̄ tuuma ba gban̄j̄ ba yiwo
 N̄m̄j̄ balli.

N̄m̄j̄ Balli

3 N̄i ko ye choti dieke t̄i Ch̄k̄k̄ Nabidie N̄m̄j̄ d̄i
 faas̄na cho t̄i. U chotiti d̄i faas̄na dala w̄la u wa t̄i
 u balli, ta t̄i sej̄ ȳi u balli. Ama tungban̄ka gie vuosi ka
 s̄ba t̄i yine vuodiekemba dama ba ka s̄ba Nabidie
 N̄m̄j̄. 2 N̄i zuamba, lele t̄i yiwo N̄m̄j̄ balli, ama d̄i ye
 ka daḡi yuori t̄i bala t̄i summa die. Ama wudieke t̄i
 s̄b̄ina wun̄na, d̄i Yisa d̄i yin̄j̄ ken̄j̄, t̄i nan d̄i s̄i s̄ba

wun̄j̄, dama t̄i nan ye u senne s̄i die wo. 3 Vuodieke
 mana d̄i yalla tamaka gie d̄i u nan ken̄j̄ s̄i s̄ba Yisa,
 mu u vuari wa u gban̄j̄ a nyūj̄ b̄ari ma s̄ba Yisa d̄i
 wone b̄ari dene wo.

4 Vuodieke mana d̄i yinene b̄ari chuusa wa N̄m̄j̄
 m̄raha dama b̄ari ȳiile chuusa N̄m̄j̄ m̄raha m̄j̄. 5 N̄i
 s̄ba a baari d̄i Yisa Masia die ken̄j̄ m̄j̄ tungban̄ka gie
 me d̄i u vuari vuota b̄ari, ta b̄ari wo u ma. 6 Die w̄la
 vuodieke mana d̄i benne Masia ma ka yie b̄ari; ama
 vuodieke d̄i yinene b̄ari ye ka s̄ba Yisa d̄i yine
 vuodieke, ta ka w̄k̄j̄ s̄ba wa.

7 N balli, n̄i da vaa vuoj̄ gaaj̄ n̄i! Vuodieke mana d̄i
 yinene wudieke d̄i muna yiwo suḡȳal̄unt̄iej̄ s̄ba Ma-
 sia d̄i yine suḡȳal̄unt̄iej̄ die wo. 8 Vuodieke mana d̄i
 yie b̄ari bie wo Sitaani nuusi me, dama Sitaani w̄k̄j̄ ȳi-
 wo b̄ari a nyūj̄ piiliku me, ama wudieke w̄la N̄m̄j̄ Bua
 die d̄i ken̄j̄ yiwo d̄i u chuusi Sitaani tuumaha gie.

9 Vuodiekemba mana d̄i yine N̄m̄j̄ balli tuo wo ba
 Ch̄k̄k̄ N̄m̄j̄ ta ka yie b̄ari. Ba ka b̄ari yie b̄ari dama
 ba tuone ba Ch̄k̄k̄ N̄m̄j̄ ber̄i w̄la. 10 Wudieke d̄i
 puone N̄m̄j̄ balli an̄j̄ Sitaani balli wun̄na: Vuodieke
 mana d̄i kana ka yie wudieke d̄i muna yaa ka cho u
 num̄bua ka ȳi N̄m̄j̄ bua.

Chome fu chanchaan̄j̄

11 Die n̄i wolinne a wun̄j̄ Yisa w̄laha piiliku me wo yine
 naa; d̄i t̄i chome tan̄j̄. 12 D̄i ka mu t̄i bemme s̄ba Keeni
 die d̄i benne die wo, wun̄j̄ die u yiwo wublat̄iej̄ wo
 Sitaani suti, ta die kuu u num̄buabin̄j̄ Abeli. B̄a w̄la die
 u kuu wa? Die u kuu wa dama u num̄buabike tuuma
 die v̄una m̄j̄, ta wun̄j̄ u tuuma d̄i ka v̄una.

13 Die w̄la n̄i num̄balli, n̄i daa vaa ka ȳi n̄i mamachi d̄i
 ȳi tungban̄ka gie vuosi d̄i haa n̄i. 14 T̄i chone tamba wa
 daḡya d̄i t̄i nyūj̄ kumbu haḡr̄j̄ ma a ken̄j̄ miivoli
 dieke d̄i wone kpat̄j̄ ma. Ama vuodieke n̄j̄ d̄i wone
 die choti, wun̄j̄ u ye bie wo kumbu haḡr̄j̄ ma.

15 Vuodieke n̄j̄ mana d̄i hana u num̄bua yiwo
 vuokuuru, ta n̄i s̄ba a baari miivoli dieke d̄i wone
 kpat̄j̄ wo vuokuuru ma. 16 Yisa Masia die d̄i tuone t̄i
 kun̄j̄ a kpi t̄i w̄la, daḡina t̄i choti d̄i s̄ina dene. T̄i gban̄j̄
 mu t̄i tuo wo t̄i num̄balli kun̄j̄ a kpi. 17 Du ȳi vuodieke d̄i
 yall̄i nyinti a m̄ḡisa u gban̄j̄ ta t̄iala, ama ta ye u num̄-
 bua d̄i wo jaaj̄, ta u бага d̄i wo u ma, N̄m̄j̄ choti wo
 die vuoke me. 18 N balli t̄i chotiti daa bemme t̄i nuaj̄
 ma nyūna ma; ama ka ȳi wusie choti dieke d̄i
 sun̄jinene vuosi.

T̄i muna t̄i yalluma sikim̄j̄ N̄m̄j̄ jiḡin̄

19 Du ȳi t̄i cho tan̄j̄ die n̄j̄ t̄i s̄ba a baari d̄i t̄i d̄i wa
 wusie daḡiku, ta t̄i nan d̄i yaa sikim̄j̄ N̄m̄j̄ n̄j̄n̄ja.
 20 Du ȳi ta t̄i sun̄j̄anyile d̄i daga t̄i d̄i t̄i yiwo b̄ari, n̄i vaa
 t̄i tuusi d̄i N̄m̄j̄ t̄ian̄j̄ t̄i sun̄j̄anyile m̄j̄ ta b̄i s̄ba wun̄j̄
 mana. 21 N̄i zuamba, du ȳi t̄i sun̄j̄anyile d̄i ka daḡi t̄i d̄i t̄i

yi blaŋ die nuŋ ti yaa sikimiŋ Njmuŋ jigiŋ. ²² Du yi ti dta u muraha ta yie wudieke di nannana u suŋ die bala ka vaa u di yla ti jadieke mana ti juusunana a yaala. ²³ Naa yine u muraha, di ti yi u Bua Yisa Masia yada ta chome taŋ siba Masia di yuna ti nuari dene wo. ²⁴ Vuodieke nuŋ mana di dina u muraha, banuŋ ba laguŋ beri muŋ aŋaŋ Njmuŋ ta Njmuŋ di beri aŋaŋ ba. Jadieke di daguna ti di Njmuŋ beri aŋaŋ ti wa yine u Halkasika u naguna a yi ti wa.

Njmuŋ Halkasika aŋaŋ ŋmunchibisi haaluŋ wla

4 N zuamba, ni da keŋ yi vuodiekemba mana di balala di ba yaa Njmuŋ Halkasika wla yada, ama ni magisi ba a ye di ba haalutiti nyuŋ wa Njmuŋ jigiŋ yaa. Dama ŋmunchibisi naazuaba pam, vuodiekemba di gaanana vuosi wuŋ keŋ muŋ a di dta vuosi jige. ² Wudieke di balla ka vaa ni summa di di yiwo Njmuŋ Haaluŋ wunna: vuodieke mana di balala di die ba muru wa Yisa Masia ta u yi vuota, wunuŋ u yalla Haalu dieke di nyuna Njmuŋ jigiŋ. ³ Ama vuodieke nuŋ mana di chisinene wuru gie yaa gamma Yisa ma wa wo Haalu dieke di nyuna Njmuŋ jigiŋ. Haalibu gie nyuŋ wa Masia dataakpenkpuka, Sitaani jigiŋ; die ba wuŋ balu ni di Masia dataakpenkpuka nan keŋ, ta lele u wuŋ keŋ tuŋgbaŋka gie me muŋ.

⁴ N balli, nuŋuŋ ni yiwo Njmuŋ sutu, ta Njmuŋ Halkasika di bie ni ma ta yaa haguŋuŋ a taŋ haalu dieke di benne tuŋgbaŋka gie vuosi me. Die yine ni nyaŋŋa ŋmunchibisi naazuaba. ⁵ Banuŋ ŋmunchibisi naazuaba gie yiwo tuŋgbaŋka gie sutu, die wla ba bala tuŋgbaŋka gie nyinti wla ta tuŋgbaŋka gie vuosi di wumma ba. ⁶ Ama tuŋuŋ nuŋ ti yiwo Njmuŋ sutu. Ta vuodieke mana di sibiŋa Njmuŋ di wumma a yla ti. Ama vuodiekemba di kana ka yi Njmuŋ sutu ka wumma a yla ti. Naa balla ka vaa ti summa vuodieke di yalla Njmuŋ Halkasika a daga wusie dagiku aŋaŋ vuodieke di yalla Sitaani haalibu dieke di dagunana ŋmunchibisi dagiku.

Njmuŋ yiwo chotitien

⁷ N zuamba, ni vaa ti chome taŋ dama choti nyuŋ wa Njmuŋ jigiŋ, ta vuodieke mana di chone vuosi yiwo Njmuŋ bua ta bi siba wa. ⁸ Njmuŋ yiwo chotitien, ta vuodieke mana di wone choti ka siba wa. ⁹ Naa Njmuŋ die di daga ti u choti: die u vaa wa u Buademi baluŋka di keŋ suuŋ tuŋgbaŋka gie me di ti ye miivoli u wla. ¹⁰ Choti dieke di senne yi choti aŋaŋ wusie wunna, ka ka yi di tuŋuŋ die ti faasna cho Njmuŋ, ama Njmuŋ die faasna cho ti ta die vaa u Buademiŋ di keŋ suuŋ tuŋgbaŋka gie me a tuo ti kuŋ a kpi ta die buruŋ kaabuŋ wunuŋ Njmuŋ jigiŋ di ti ye ti wubatuŋ naachaala.

¹¹ N zuamba, du yi Njmuŋ di cho ti naa, die nuŋ di yiwo talasi di ti chome taŋ. ¹² Vuouŋ wori a yeye Njmuŋ aŋaŋ u nine, ama ti cho taŋ, Njmuŋ nan di bie ti jigiŋ

sarŋa mana ta ti nan di yallu choti dieke u yuna ti wa aŋaŋ wusie.

¹³ Njmuŋ yi ti u Halkasika muŋ die wla ti siba a baaru di tuŋuŋ ti taasi aŋaŋ wa ta u bie ti ma. ¹⁴ Ti Chakuŋ Njmuŋ die tuŋuŋ wa u Buademiŋ di u keŋ yi tuŋgbaŋka gie vuosi gbugbatitaantu. Die ti ye u Bua wa muŋ, ta lele ti wa bala u wla a yla vuosi. ¹⁵ Vuodieke di balala di u yi yada di Yisa yiwo Njmuŋ Bua, wunuŋ u yine vuodieke Njmuŋ di benne u ma ta u dtaŋ u taasi aŋaŋ Njmuŋ. ¹⁶ Ta ti gbaŋ gbaŋ ti siba Njmuŋ di chone ti die, ta bi yi yada di u seŋ cho ti muŋ.

Njmuŋ yiwo chotitien ta vuodieke mana di chone vuosi sarŋa mana taasi wa aŋaŋ Njmuŋ, ta Njmuŋ dtaŋ di bie u ma. ¹⁷ Du yi ti seŋ cho ti chanchaalŋ aŋaŋ wusie ta ti beriŋ di su siba Masia die di benne die tuŋgbaŋka gie me wo, die nuŋ Njmuŋ sarŋa diile daaru di keŋ tugŋu ti kaanŋ di chiga ŋmaamuŋ. ¹⁸ Ti yaa choti aŋaŋ vuosi, ŋmaamuŋ kaanŋ di beri. Du yi choti di faasi beri aŋaŋ wusie, ŋmaamuŋ kaanŋ ye sien a bemme ti ma, dama tibidatuŋ wla ti ŋaŋ chiga ŋmaamuŋ. Du yi vuouŋ di yaa ŋmaamuŋ, die nuŋ u ka cho vuosi aŋaŋ wusie.

¹⁹ Ti yaa choti aŋaŋ vuosi dama Njmuŋ die wolinne a cho ti. ²⁰ Du yi vuouŋ di baaru di, "Manuŋ n cho Njmuŋ muŋ", ama ta haa u numbuu nuŋ, wunuŋ vuoke mi yiwo ŋmunchibitien. Dama u kaanŋ biagi a cho Njmuŋ vuodieke u kana ka yese aŋaŋ u nine, du yi u ka cho u numbuu dieke u yesinene aŋaŋ u nine. ²¹ Nuari gie Yisa Masia di yi ti, di vuodieke mana di chone Njmuŋ, chome u numbuu gbaŋ.

Ti balla ti nyaŋŋuma magisuŋ dene

5 Vuodieke mana di yine yada di Yisa yiwo Njmuŋ Vuovuaruŋuŋ Masia wa wunuŋ vuoke yiwo Njmuŋ bua. Ta vuodieke nuŋ di chone chakuŋ wa nan di cho u bua gbaŋ. ² Du yi ti cho Njmuŋ ta yie wudieke u muraha di daguna ti wa, die balla ka vaa ti summa di ti cho u balli muŋ. ³ Du yi ti seŋ cho Njmuŋ ti nan didi u muraha, u muraha dusuŋ ka tua. ⁴ Njmuŋ bua mana nan biagi a nyaŋŋuŋ tuŋgbaŋka gie magisuŋ, ta ti yine Yisa Masia yada wa yunana ti haguŋuŋ ti biagi nyaŋŋa die. ⁵ Muna baanŋ biagi nyaŋŋuŋ tuŋgbaŋka gie magisuŋ? Sie vuodieke nyuna di yine yada di Yisa yiwo Njmuŋ Buademiŋ.

⁶ Die di yiwo wunuŋ Yisa Masia die nyuna arizanna ma a keŋ tuŋgbaŋka gie me ta ka kuanŋ chaanŋ Joon die di su wa Njmuŋ nyaanŋ, ta ka kuanŋ chaanŋ u kpi ta u zuŋ di nyuŋ. Di ka yi wusie di wudieke nyuna ma die di yine wo yiwo di Joon die su wa Njmuŋ nyaanŋ ama die u kpiye muŋ ta u zuŋ di nyuŋ. Ta Njmuŋ Halkasika di yi daansatiŋ, dama Halkasika yine wusietien.

⁷ Vuodiekemba di yine daansatiŋ yiwo ba bataa:

⁸ banuŋ ba yine Njmuŋ Halkasika aŋaŋ nyaabu aŋaŋ zumbu, ba bataa wa gie yiwo nuabalumuŋ. ⁹ Ti yie vuota

siaria yada mu, ama Nmu siara faasi yaa hagu, ta wunu u yna siara wa gie yaa gamma u Bua wa ma. ¹⁰ Die wla vuodieke mana di yine Nmu Bua wa yada yalla Nmu siaraka gie u su ma, ama vuodieke nu mana di kana ka yi Nmu siaraka gie yada, wunu u nagi wa Nmu a buru nunchitien, dama u ka yi yada di siara dieke Nmu di yna yaa gamma u Bua wa ma yiwo wusie. ¹¹ Nmu siaraka yiwo naa: Nmu yi ti wa miivoli dieke di wone kpatu, ta miivolike gie nyu u Bua wa jigij. ¹² Vuodieke nu mana di taasna anan Nmu Bua wa yaa miivolike gie mu; ama vuodieke nu mana di kana ka taasi anan Nmu Bua wa wo kanu miivoli mi.

Miivoli dieke di wone kpatu wla

¹³ N maaga gbanu gie a yla nuu vuodiekemba di yine Nmu Bua wa yada wa, dama n yaala nu summa di nu yaa miivoli dieke di wone kpatu mu. ¹⁴ Die wla ti ka chuga nmaamu saha dieke ti ke jusa Nmu dama u wumma a yla ti du yi ti jusa a yaala jadieke di yine u sugunanu. ¹⁵ Du yi ti sba a baari di Nmu wumma ti mu saha dieke ti ke jusa wa, die nu ti sba a baari di u wu tuo ti jusu mu.

¹⁶ Du yi vuou di ye u numba di yinene bla dieke di kana kaan puo wo a nyu Nmu jigij, u jusu Nmu a yi wa an Nmu vaa u wublati a chaa wa ta yi wa miivoli, dama u naga chaa vuodieke tumblati di kana kaan puo wo a nyu u jigij. Ama tumblati atan beri a bage puo vuou a nyu Nmu jigij, n ka bala di nu jusu Nmu a yma vuodiekemba di yinene hanu labu mi. ¹⁷ Tu dieke mana di kana ka vuna yiwo ban, ama tumblati atan beri a ka puo vuou a nyu Nmu jigij.

¹⁸ Ti sba a baari vuodiekemba nu mana di yine Nmu balli ka yie ban saha mana dama Nmu Bua wa gbari ba mu ta tuntumblatien, Sitaani di kaan bage a yi be wu.

¹⁹ Tu ti sba a baari ti yiwo Nmu balli ama vuodiekemba nu mana di kana ka yi Nmu balli bie wo Sitaani nuusi me.

²⁰ Ti sba a baari Nmu Bua dembike Yisa wa die ke wo tugbanu gie me a yi ti yu di ti summa wusie Nmu. Ti wana taasi anan Yisa wa wla, die vana ti taasi anan wusie Nmu, wunu u yine vuodieke di yuna miivoli dieke di wone kpatu.

²¹ N balli, nu vuaru nu gan a nyu bugile me.

2 Jכנ

¹ Manuj Jכנ vuodieke di yine Masia didusuruj jakusuj wa maaginana gban̄ku gie a yla n taa vuodieke N̄muj die di vuaru na wa an̄aj u balli. Manuj n cho ni muj an̄aj wusie, ama daa manuj n kasuj n chone ni, ama vuodiekemba mana di tuone N̄muj wusie daguku gban̄ cho ni muj. ² Manuj an̄aj ba chone ni, dama wusie daguku bie ti sugiti ma ta nan di bie ti suj ma yaa gamma haahuu.

³ Ti Chok̄uj Nabadie N̄muj an̄aj u Bua wa Yisa Masia surujin̄ an̄aj ba zok̄luchigula an̄aj ba sugiduguj nan di bie ti ma, ti duna wusie daguj ta cho tan̄ die wo.

Wusie an̄aj choti wla

⁴ N suj die falya pam n yene ta fu balli batanj di wa wusie daguku dieke ti Chok̄uj N̄muj di yina ti wa. ⁵ N taa, n jusu fu, vaa an̄ ti mana chome ti numballi chan-chaaluj. Genke ka yi murthaaluj man̄ maaga a yla ni, ka yiwo mur dieke ti tuone a nyuj piiliku me wo a yaa keuj tuguj jinne. ⁶ Wusie choti yiwo ti yime wudieke N̄muj di bala ti. Piiliku me wo, u wok̄ bal̄ ti muj di ti chome wo an̄aj ti chanchaaluj.

⁷ To, gugaantuj pam wok̄ jat̄ ga tujgban̄ka gie lugaha mana muj. Gugaantuba gie bala di banuj ba ka yi yada di die ba mur̄ Yisa Masia ta u yi vuota. Die vuosisi yiwo gugaantuj ta bi yi Masia dataasi. ⁸ Die wla, ni summa ni gban̄ ta da keuj waar̄ jadieke ni kpan̄ja ni gban̄ a tuj ka wla wa, ta keuj ye ka nyuar̄ mana N̄muj jigij.

⁹ Vuodieke nuj di kana ka mur̄tu tuo Yisa Masia daguku ama ta guta u gban̄ gban̄ u wla, N̄muj wo u jigij, ama vuodieke nuj di duna daguku ta ka vasa, ti Chok̄uj N̄muj an̄aj u Buadembin̄ Yisa Masia bie u jigij. ¹⁰ Die wla vuodieke nuj mana di kienene ni jigij ta ka daga Yisa Masia daguku dieke di tugusina, ni da tuo wo ni tige me, ni daa keuj a waasi wa gban̄, ¹¹ dama vuodieke di waasina wa, u gban̄ u guti wa muj u tumblati ma.

Taanuj wubalka wla

¹² N yaa wla pam di n bal̄ ni, ama n ka yaala n maagha gban̄ku gie suj a yi ni, n yaa tama di n nan keuj kaagi ni, an̄ ti dii azama an̄aj tan̄, du yi die, di nan yi ti mana sugifaluj pam.

¹³ Fu taa vuodieke N̄muj di vuaru na balli waasa fu.

3 Խոփ

¹ Մանդ Խոփ vuodieke Էլ yine Masia ԷլԷսրիյ յակսիյ maagnana gbanօu gie a yla n zua Gayusi, vuodieke Էլ yine n zua choti.

² N zua, n jousa Նմիյ a yla fu Էլ fu yallma alaafu, ta jaan mana gamma vuuիյ a yla fu siba fu benne vuuիյ die wo Նմիյ jigiյ. ³ N yaa sugօfաիյ pam die Էլ Էլ n umballi batan Էլ kenne a balu fu ԷլԷսրիյ dagօu dene, ta bie wusieke me saիյna mana. ⁴ Jaan mana ka yi miյ sugօfաիյ a tugօ n wunna Էլ n ballu Էլ wa dagօu dieke Էլ tugօsna wa.

Gayusi burիյ wla

⁵ N zua, fu suniյnene Էլ n umballi anan ba batan fu zina wa gban, funiյ yie wo wudieke Էլ vuuիյna. ⁶ Ba keյ keյ Masia ԷլԷսրիյ lagօu jigiյ saիյna dieke mana ba anan tuusօ fu burichinike gie wla miյ. Die wla ba keյ kien fu jigiյ fu suniյ be anan ba chօույ ma sie dieke me Էլ ԷլԷսրիյ Նմիյ sun. Miյիյ քօցօ ba dama ba yiwo Նմիյ sut. ⁷ Էլ yiwo Yisa Masia saan wla ba Էլ ԷլԷսրիյ a muսla waha, ama ba ka tuose jaan mana a nyunna vuodiekemba Էլ kana ka yi Masia ԷլԷսրիյ jigiյ. ⁸ Die wla ԷլԷսրիյ Masia ԷլԷսրիյ mu Էլ suniյ wo vuosi gie, amu Էլ nan gutօ ba ma a tuma yaa gamma wusieke dagօ muսլիյ.

Diyotirefesi anan Demetirusi wla

⁹ Die n maagi wa wla atan a yla Masia ԷլԷսրիյ diekemba Էլ benne n jigiյ wo, ama Diyotirefesi die

zeti wo n nuar, dama u yaala u wasma u gban vuokօu. ¹⁰ Die wla man keյ keյ n nan yuori balu wudiekemba mana u yine, wubla diekemba u bala yaa gamma Էլ ma anan րմսիյ diekemba u balala wa. Daa genhe nyuna ma u yie, ama u zetiye miյ Էլ u tuo Էլ n umballi diekemba Էլ ԷլԷսրիյ wa, ta kaga vuodiekemba Էլ yaala ba tuo be chaanti, ta bl yaga ba nyunna Masia ԷլԷսրիյ lagօu ma.

¹¹ N zua, da keյ chansma vuon tuntumbiatօ, ama chansma wudieke Էլ vuuիյna. Vuodieke Էլ tuna tunvunna wunիյ u yiwo Նմիյ Bua, ama vuodieke Էլ tunnana tumbiatօ, u tumbiatօ daga Էլ u ka siba Նմիյ.

¹² Vuon mana bura Demetirusi, ta u berիյ Էլ daga Էլ u Էլ wa wusie dagօu; ta n gban man bura wa; ta fu siba Էլ wudieke nuյ mana n bala yaa gamma vuon ma yiwo wusie.

Taanիյ wubalօka

¹³ Manիյ n yaa wla pam Էլ n balu fu, ama n ka yaala n maagօa a yi gbanօu gie sun. ¹⁴ Ama n yaa tama Էլ n nan keյ ye fu daraa ale wo gie nuar, an Էլ dii azama anan tan.

¹⁵ Nabidie Նմիյ yla fu sugօuagօu.

Fu zualba mana waasa fu. Էլ zualba diekemba ԷլԷսրիյ die Էլ benne fu jigiյ, fu waasօ ba mana wunyl wunyl.

Juudi

1 Manuj Juudi vuodieke di yine Yisa Masia tuntuntu ta bi yi Jemisi numbua, maaginana gbanju gie a yla vuodiekemba ti Chokoj Njmutj di vuarna ba ta cho be ta Yisa Masia di gbari ba wa: ² Njmutj chigi ni zokluj, ta yi ni suguduaguj ananj choti pam.

Yaa gamma njmunchibisi didaguriba wla

³ N numballi choti, die n mla muj di n maagi ni gbanuj yaa gamma gbatitaanj dieke ti yalla wa ma, ama lele n yeye muj ta di yiwo talasi di n maagi a yi ni, ta kpaanj ni anj ni njmunti nij a yaalma yada wudieke Njmutj di naguna a yi u vuosi wo vunu, ta daa vaa vuonj tarigtha. ⁴ Dama vuosi batanj, vuodiekemba di kana ka chiga Njmutj lobaruna a bie ni sunj, ta tarigi wunuj Njmutj zoklunchigula waha di ba yime ba nyujgbanuj lobarati tuuma; ta ka tuo Yisa Masia nuanj; wunuj u nyuna ma u yine ti Sikpentienj ananj ti Yomutienj. Wublayiribe gie tibidatuj wanj maagi Njmutj gbanju sunj a yuasi muj.

⁵ Wudieke n yaala n bal ni naa, ni wanj wuj a mana muj, ta bi sba ha, ama n yaala n tunsi ni yaa gamma a wla; ti Yomutienj Nabidie Njmutj die gbatl wa u vuosi a nyuj Ijipiti tujgbanj ma, ama ka kuanj chaanj die u kuv ba batanj vuodiekemba di kana ka yi wo yada wa. ⁶ Ni bi sba a baari di malaka diekemba die di kana ka mujji a pɔgul yiko dieke Njmutj di yina ba ananj ka sien me wo, ta die ka bi wari a bie ba jigiberisike arizanna ma wa, Njmutj die bɔbi ba muj ananj chɔruma a nagl ba taanj dansarika vor dieke di golinne ta bi yi lumuj ma, ta gbari dakpenkpuuj dieke u bala u dii ba sarlya wa. ⁷ Die gbanj gbanj di yi a yi Sodomj ananj Gomora tigi sba ananj tigi diekemba die di gbigine mi wo. Vuosi mi die tuma daakpana ananj hogukpana tuuma, ta die di lobarati pam ta die ye tibidati dieke die di yine boli dieke di dinene yaa gamma haahuu, ka yi kpaamuj a yla vuonj mana.

⁸ Njmunchibisi didaguriba gie bala di ba daansa yinana ba sienj ba yie ba nyujgbanuj digunti ananj hogukpana ananj daakpana tuuma, ta zeti Njmutj nuanj, ta bi zla Njmutj malakasi. ⁹ Ama malakasi jakuuj vuodieke saanj di dine Makeli wo, sanja dieke wunuj ananj Sitaani die di waguna Mosisi nyujgbanuj wla wa, ama Makeli gbanj die di ka zla Sitaani, die u bal wa di, "Njmutj nan dagl fu ylanj." ¹⁰ Ama vuosi gie nuj, zla jadieke mana ba kana ka sba ka chianj, ta yie wudieke

mana ba yaalala sba dɔjis di wone ylanj dene, ta chusa ba gbanj. ¹¹ Wublanj bie ba ma, dama ba di wa Keeni siebiaku; ba bi yiwo gigaantuj ligire wla sba Baalami die di suna dene; ta bi tuma sba Kora die di tunna dene wo ta ka di Njmutj nuari ta kenj kpi wo; ba gbanj ba nan kpi die. ¹² Vuosi gie di kenj laguj ananj ni ti Yomutienj choti nuabalumuj duuga diile sanja ba su sba chachabi ta nan biagi chuusi ni. Ba ka chiga viivi ananj ba baga di benne ba nyuna ma ba ma wa. Ba su sba nuujmara diekemba di kana ka yaa nuuj kierj, ama ta bulogisuj di yaa ha a chunj; ta bi su sba tu diekemba di kana ka nyunna nyujnyujka ka nyujnyujka sanja, ta bi su sba tu diekemba ba vuuna ka dagurisi ta ka kpi wo. ¹³ Ba su sba mugikpuuj nyaanj di njana ponje ta yaa funfugiti ananj digunti dene wo, ta bi su sba chujmar diekemba di njana di dia dene wo; ta lumuj dieke di wone kpatuj di chusa ba wa.

¹⁴ Enki, vuodieke di diisine Adami haagisi buyupɔyi ma die yinjine bal ba wla di, "Njmutj ananj u malakasi tuse tuse kierj ¹⁵ di u dii vuonj mana sarlya, ta chuusi vuodiekemba mana di kana ka chiga wa, dama ba yiwo wublati ta ka di wa; ananj vuoblati mana di balala a chusa wa wa, ta ba baga di wori ananj wa dene wo."

¹⁶ Vuosi gie yiwo vuodiekemba di vuunana ta naga ba chanchaaluj taali, ta yie ba gbanj lobarati tuuma, ta kuule pam, ta naga nuansanj a tuose nyindiekemba mana ba yaalala a nyunna vuosi jigij. ¹⁷ N numballi choti, ni tunsi wudieke ti Yomutienj Yisa Masia tuntuntu die di bala ni sanja dieke di tianna wa. ¹⁸ Die ba baari di, "Dakpatikuru daraaha mi vuodiekemba di dina ba nyujgbanuj lobarati nan kenj a vuari ni fala."

¹⁹ Banuj vuosi mi yaa wa puole a kierj; ba nyujgbanuj choti nyuna ma pɔguluna ba, Njmutj Halikasika wo ba ma. ²⁰ N numballi choti, ni vaa ni sugiti haguruma ananj Masia wunuj dieke di yine kasi wa, ta juusuma Njmutj u Halikasika haguruj ma, ²¹ ta ni yi vuodiekemba Njmutj di chone, ta chusuma sanja dieke ti Yomutienj Yisa Masia di nan kenj yi ni miivoli dieke di wone kpatuj, u zoklunchigula wla wa.

²² Vuodiekemba ba yada di leenjine wo, ni chigi ba zokluj, ²³ ta gbatl ba a nyuj Sitaani bolij me; ta vuodiekemba di yalla ba lobarati magulaha, ni chigi ba zokluj, ta bi yalluma njmaamuj, ta da gbigi ba wublati jigij.

Nmɔɔ bɔrɔ

²⁴ Nmɔɔ nan biagi gbarɔ nɔ ta nɔ kaɔɔ dɔ nanna, ta keɔ yaa nɔ tugi u nɔɔɔ chuulikpenkɔɔ ma, ta nɔ kaɔɔ yaa wobɔɔ, ta nɔ nan yaa sugɔɔɔɔ pam;

²⁵ wɔnɔɔ vuodieke dɔ yine Nmɔɔ balɔka ta gbatɔ tɔ tɔ Yɔmɔtɔɔ Yisa Masia wɔa wa, u sɔna bɔrɔ aɔaɔ juluma aɔaɔ hagɔrɔ aɔaɔ yiko, saɔa dieke dɔ tianna wa, aɔaɔ lele gie, yaa gamma haahuu! Wusie.

Yuoridaguj

1 Wudieke Yisa Masia die di yuorine a dagi maagu-na gbanju gie me. Njuru die yina wa wuru mi di u dagi u tuntuntu wudieke di bala ka yi lele ke gie. Masia die tunj wa u malaka u tuntuntu Joon jigin, di u balu wa waha gie mana. ² Die wla, Joon die di yuori dagi wudieke mana u yene, an ka yi wudieke di nyina Njuru jigin, anan wudieke Masia di yuorine a dagi wa wa. ³ Vuodieke nu mana di karinna naazua wudieke di maaguna gbanju gie me, sugufalun yiwo u suti, ta vuodiekemba di wunnana wuru ta saagi, sugufalun yiwo ba suti, dama sanja gbigiye nu di wuru gie mana yi.

Yisa Masia diduru diekemba di benne tigi ayupyi wa wla

⁴ Manu Joon maaguna gbanju gie a yla Yisa Masia diduru diekemba di benne tigi ayupyi wa di benne Asia tunjan ma.

Njuru vuodieke di benne, ta die beri, ta nan di beri yaa gamma haahuu wo, anan haalti ayupyi di benne u naagbanju nuja anan Yisa Masia yi nu sunjan anan suguduagu. ⁵ Wunu Yisa Masia yiwo vuodieke di muulnana Njuru wla anan wusie wo, ta bi yi vuodieke die di wolinne a hagi nu me wo, ta bi yi tunjan gie naakpuma mana nan wa.

U chone ti ta tuo ti nu a kpi a gbatu ti a nyu ban ma, ⁶ ta yi ti buru u naari ma vuodiekemba di yine kukaabubu, di ti tunj u Choon Njuru tuuma. Wunu u suna buru anan hagu yaa gamma haahuu. Wusie.

⁷ Yeye, u nan di bie nu mara sun a kien, nu mana nine nan daanu ye wo, anan vuodiekemba die di tulu na wa gan. Sanja dieke u bala u ken wo, tunjan gie vuosi mana nan ken nu u wla. |Wusie, ka nan sen yi die.

⁸ Ti Yomutien Nabidie Njuru, vuodieke di yalla hagu mana, ta die beri, ta ye beri, ta nan ken beri yaa gamma haahuu wo, wunu u balala naa di, "Manu n yine jaan mana piilun anan ka kpatu."

⁹ Manu Joon vuodieke di yine nu numba ta lagu anan nu a dii wahala anan suguru Yisa Masia wla wa, die n duna di dia ta muula Njuru wla anan ti Yomutien wulunaha wla, ba nagi nu a yaa nu a ga Patimosi tunjan dieke nyaan di giline wo me. ¹⁰ Womi, Alasiri daan kaanu Njuru Halukasika die di hagi n ma, die nu wun lulukenkpu di donnana siba kantan ta bala wla

n kuan. ¹¹ Die luku di baari di, "Maagi wudieke fu yene wo a yi ganu ma a nagi tunj a yi Masia diduru lagu ayupyi wa, di benne Efesusi tunj ma anan Simirina anan Pegamumi anan Tiatira anan Saadisi anan Filadalfia anan Lodisia tigi ma wa."

¹² Die nu yinu di n ye vuodieke di balala wla a yla nu wa, womi die nu ye salma popoli jigizielikun ayupyi di zene. ¹³ A sunsun die nu ye nu di zene a nusi dembin ta yeegi jayeekuan ka sun a gba u naatala ta salma ganu di kabi u nyu. ¹⁴ Ta u sikpen zosi di yantu siba gunun, ta u nine di su siba bolinyaan, ¹⁵ ta u naatala di nyusa siba kuuti ba nuna a yi bolun me ta u lulu di duma siba nyaakpu di palala. ¹⁶ Ta pugu chumaru ayupyi u nu diigin me, ta takoobi dieke di dinene ka nua ale di chabi u nuan ma, ta u nine chaan die di chaan siba nu di chaannana nu nu dene wo. ¹⁷ Die n yene wo wo die nu sun nan tunjan u nuja siba vuodieke di kpine. Die u nagi u nu diigin a duri n ma ta baari di, "Da va nmaanu yalla fu, manu n yine jaan mana piilun anan ka kpatu. ¹⁸ Manu n yine vuodieke di benne u miivoli me, die n kpiye nu, ama lele, n bie wo n miivoli me yaa gamma haahuu, manu n yaa wa nu anan kpiilun hagu. ¹⁹ Die wla, maagi nyindiekemba fu yene lele gie, anan nyindiekemba di bala a yi kuan chaan. ²⁰ Chumaru ayupyi dieke fu yene n nu diigin me wo anan salma popoli jigizielikun ayupyi wa lulu chun wuna: chumaru ayupyi wa zie yi wa n diduru lagu lagu ayupyi diekemba di benne tigi ayupyi wa malakasi, ta popoli jigizielikun ayupyi wa dan di yi n diduru lagu lagu ayupyi wa."

Masia wudieke di yine Efesusi tunj vuosi suti wuna

2 Ta vuodieke die n yene wo di balu nu di n maagi waha a yi u diduru diekemba di lagu a bie Efesusi tunj ma wa malaka di: Waha gie nyu wa vuodieke di pugu chumaru ayupyi u nu diigin me wo, ta di dia chun salma popoli jigizielikun ayupyi wa suku. ² N siba nu tuuma di suna dene, anan nu faasna tunj die a dii suguru dene, ta siba a baari di nu ka yaala nu bemme anan vuobati, ta siba di nu magu vuodiekemba di balala di ba yiwo n tuntuntu a ye nu, ta ye di ba yiwo

ɲmunchubtieliɲ. ³ Nɪ dii wo suguru ta dii wahala pam n wɪa ama ta ka va mɪj.

⁴ Ama nɪ bɪaɲ wunna: nɪ ka bɪ cho mɪj sɪba die nɪ wolinne a cho mɪj dene wo. ⁵ Nɪ tɪnsɪ die nɪ sɪna dene wo, ta vaa wublatɪtɪ yiile, ta yime wudieke die nɪ wolinne a yie ka vɪna wa. Du yi nɪ ka va nɪ wublatɪ, n nan keɲ nɪ jigɪɲ a nagɪ nɪ popoli jigizielikiri a nyɪɲ ka jigiberisikiɲ. ⁶ Ama wudieke nɪ yinene aɲ ka vɪna yiwo naa; nɪ ka yaala wudieke Nikola vuosi dɪ yinene wo, sɪba n gbaɲ dɪ kana ka yaala dene wo.

⁷ Vuodieke dɪ yalla tɪba, u wɪɲ wudieke Nɲmɪj Halɪkasɪka dɪ balala yɪa Masia dɪdɪsɪrɪba naa!

Vuodieke dɪ nyarɲɲuna nyarɲɲɪ, wɪnɪj maɲ nan yɪ wa sierɲ dɪ u dii miivoli nyɪɲnyɪɲka diekemba dɪ bene Nɲmɪj jigɪɲ, jigidieke ba wasɪnana paradasi † wa.

Masia wudieke dɪ yine Simirina tɪj vuosi sɪtɪ wunna

⁸ Ta vuodieke die n yine wo dɪ bɪ balɪ mɪj dɪ n maagɪ wɪaha gie a yɪ u dɪdɪsɪrɪ diekemba dɪ lagɪɲna a bie Simirina tɪj ma wa malaka dɪ:

Wɪaha gie nyɪɲ wa vuodieke dɪ yine jaan mana piiliɲ aɲaɲ ka kpatɪɲ wa jigɪɲ, wɪnɪj die u kpine ta bɪ hagɪ kuɲ me wo. ⁹ N sɪba nɪ wahala diile wɪa, ta bɪ sɪba a baarɪ nɪ yiwo zɪɪntɪeliɲ, ama wusie, Nɲmɪj jigɪɲ nɪɲ nɪ yiwo nyintitɪeliɲ. N sɪba a baarɪ vuosi batarɲ bala a chuusa nɪ saara, ta bɪ baarɪ dɪ ba yiwo Juu vuosi, ama ta ka yiye, ba yiwo Sitaani vuosi. ¹⁰ Nɪ da chɪɲguma ɲmaamɪj aɲaɲ wahala dieke nɪ bala nɪ dii wo. Sitaani nan va aɲ ba yigi nɪ batarɲ a yi dansarɪka ma, dɪ ba magɪsɪ nɪ a ye, aɲ nɪ dii wahala a ga tugɪ daraa baɲ. Ama du yi kuɲ gbaɲ nɪ yi mɪj yada ta n nan yɪ nɪ piini dieke dɪ yine miivoli.

¹¹ Vuodieke dɪ yalla tɪba, u wɪɲ wudieke Nɲmɪj Halɪkasɪka dɪ balala a yɪa Masia dɪdɪsɪrɪba naa! Vuodieke dɪ nyarɲɲuna nyarɲɲɪku gie, wɪnɪj u kaan ye kuɲ dieke dɪ gutɪna bule wo.

Masia wudieke dɪ yine Pegamumi tɪj vuosi sɪtɪ wunna

¹² Ta vuodieke die n yine wo dɪ bɪ balɪ mɪj dɪ n maagɪ wɪaha gie a yɪ u dɪdɪsɪrɪ diekemba dɪ lagɪɲna a bie Pegamumi tɪj ma wa malaka dɪ:

Wɪaha gie nyɪɲ wa vuodieke dɪ yalla takoobi dieke dɪ yalla nuadiike ale wo jigɪɲ. ¹³ N sɪba jigidieke nɪ benne wo yiwo jigidieke Sitaani dɪ yine naan. Ama nɪ ye du mɪj mɪj; saɲɲa dieke die ba kenne kuu Antipasi, vuodieke dɪ yine n siariatɪɲ aɲaɲ wusie wo, nɪ gbaɲ gbaɲ tɪɲdieke Sitaani dɪ benne wo, saɲka mi gbaɲ, die nɪ ka zeti n sierɲ. ¹⁴ Ama wusie, wɪa bɪta nɪ yi a chuusɪ: vuosi batarɲ bene nɪ sɪɲ a du Balaami dagɪɲ, vuodieke die dɪ dagɪna Balaki u bala u yi die a vaa Izara vuosi yi bɪaɲ ta vaa ba die nyindiiki dieke ba naguna a yɪ ɲmɪnaha ta bɪ vaa ba yie daakpana aɲaɲ

† Arɪzanna saan bɪna yi paradasi.

hɔgukpana tuuma aɲaɲ taɲ. ¹⁵ Die gbaɲ gbaɲ nɪ yallɪ vuosi batarɲ nɪ sɪɲ ta ba dɪ Nikola vuosi dagɪɲ. ¹⁶ Die wɪa, nɪ vaa nɪ wublatɪtɪ yiile, dɪ daa die, n nan keɲ nɪ jigɪɲ lele a wagɪ aɲaɲ banɪj vuosi mi aɲaɲ takoobi dieke dɪ nyɪna n nuarɲ ma wa.

¹⁷ Vuodieke dɪ yalla tɪba, u wɪɲ wudieke Nɲmɪj Halɪkasɪka dɪ balala yɪa Masia dɪdɪsɪrɪba naa! Vuodieke dɪ nyarɲɲuna nyarɲɲɪku gie, wɪnɪj maɲ baan n yɪ lɔbɪrɪj ma nyindiike dieke ba wasɪnana maanaha aɲ u dii, ta bɪ yɪ wa tanyɪtɪ dieke saan haalɪj dɪ maagɪna ka ma wa ta vuon ka sɪba wa, sie vuodieke dɪ tuone nyɪna ma.

Masia wudieke dɪ yine Tiatira tɪj vuosi sɪtɪ wunna

¹⁸ Ta vuodieke die n yine wo dɪ bɪ balɪ mɪj dɪ n maagɪ wɪaha gie a yɪ u dɪdɪsɪrɪ diekemba dɪ lagɪɲna a bie Tiatira tɪj ma wa malaka dɪ:

Wɪaha gie nyɪɲ wa Nɲmɪj Buadembike vuodieke nine dɪ sɪna sɪba bolɪnyaan, ta u naatala dɪ nyɪɲɪsa sɪba kuutɪ dene wo jigɪɲ. ¹⁹ N sɪba wudieke nɪ yinene mɪj, ta sɪba nɪ yalla choti dene, ta bɪ sɪba nɪ yalla yada dene, nɪ tuuma aɲaɲ nɪ yalla hanɪa dene, ta bɪ sɪba dɪ lele, nɪ tuma a tɪaɲ die nɪ wolinne a tuma dene wo.

²⁰ Ama nɪ wubɪaɲ yiwo naa: nɪ tuo wo hɔgu dieke ba wasɪnana Jezebeli wa, vuodieke dɪ chɪbɪnana ɲmɪnchɪbɪsɪ dɪ u yiwo Nɲmɪj naazua wa. U daga mɪj ta gaama n tuntuntɪba ba yie daakpana aɲaɲ hɔgukpana tuuma ta die nyindiiki diekemba ba naguna yɪ ba ɲmɪna. ²¹ N yɪ wa wa saɲɲa dɪ u tarɪɲ u berɪɲ, ama u ka saagɪ dɪ u vaa u daakpana tuumaha. ²² Die wɪa n nan nagɪ wa a taan yuagɪtɪ gado me, wɪnɪj aɲaɲ vuodiekemba dɪ lagɪɲna a tuma dɪɲntɪ tuumaha nan dii wahala pam. N nan yi die lele, ntaala ba vaa ba wublatɪtɪ mi yiile. ²³ Ta n nan kuu vuodiekemba dɪ dɪna wa wa mana, aɲ n dɪdɪsɪrɪba mana summa sɪba dɪ manɪj n yine vuodieke dɪ sɪbɪna vuota mana sɪɲ aɲaɲ u sɪɲanyile. Ta n nan yɪɲɲɪ tɪj vuon mana yaa gamma u tuuma dɪ sɪna die.

²⁴ Ama nɪ vuodiekemba dɪ tɪalɪna Tiatira tɪj ma ta ka dɪ hɔgu wa gie ɲmɪnchɪbɪsɪ dagɪku ta ka bɪ dɪ dagɪ dieke vuosi batarɲ dɪ wasɪnana Sitaani wɪlɔbɪrɪkaha dagɪku, nɪnɪj maɲ bala nɪ, dɪ n kaan nagɪ chiidunsa a chii nɪ. ²⁵ Ama nɪ faasɪ a yigi wudieke nɪ yalla wa a yalla keɲ keɲ a ga tugɪ saɲɲa dieke n bala n keɲ wo.

²⁶⁻²⁷ Vuodiekemba dɪ nyarɲɲuna nyarɲɲɪku gie, ta yie wudieke n yaalala a ga tugɪ kpatɪku n nan yɪ ba yiko dieke chanchaan die n tuone a nyɪɲ n Chua jigiri: N nan vaa ba yallɪma yiko tɪɲgbaɲka gie buuriɲ mana mana ma, ta ba nan pɔɲɪ ba aɲaɲ hagurɪj ta nan bɪagɪ chuusɪ ba sɪba fu ɲaana nagɪ kuutɪ daanɲbanɪj a nɪga gbiesi a ɲmaba die wo. ²⁸ N nan bɪ yɪ ba saɲka mi sukuleeliɲ ɲmaarɪj.

²⁹ Vuodieke nuj mana di yalla tɔba, u wuj wudieke Njmuɔ Halkasika di balala a yla Masia didusurɔba naa.

Masia wudieke di yine Saadisi tuɔ vuosi sutu wunna

3 Ta vuodieke die n yene wo di bi balɔ muɔ di n maagi waha gie a yi u didusurɔba di bene Saadisi tuɔ ma wa malaka di:

Waha gie nyuj wa vuodieke di pɔɔɔlɔna haaltɔ ayɔpɔyɔ di jɔanna Njmuɔ wa ta yalla chuɔmarɔsɔsɔ ayɔpɔyɔ wa jigɔɔ. N sɔba wudieke ni yinene muɔ, ni su sɔba vuodiekemba di yine muɔ yada, ama wusie nuɔ ni ka bi yi muɔ yada. ² Die wɔa, ni hagi a kpaɔɔɔ ni gbanɔ ta da vaa yada dieke di tɔalɔna kpi kpati, dama ni yinene wudieke ka suule Njmuɔ nine. ³ Die wɔa, ni tun-suma wudiekemba die ba daguna ni wa aɔaɔ wudieke die ni wunna wa, ta dia ha ta vaa ni wobɔatɔtɔ. Du yi ni ka tarɔɔ ni berɔɔ, n nan keɔ sɔba gaaru ta ni kaanɔ di sɔba saɔɔa dieke n balla n keɔ, ta datɔ ni tɔba. ⁴ Ama ni batanɔ bene Saadisi tuɔ ma ta ba sugɔtɔ di wo digɔtɔ. Banɔ bala ba yeegi nyɔnyeeɔkiyɔlala ta banɔ ba aɔaɔ muɔ di laguj a chuɔ, dama ba mu muɔ aɔaɔ die wɔa. ⁵ Ta vuodiekemba di nyanɔɔɔna nyanɔɔɔku nan keɔ yeegi nyujɔlala sɔba naa, ta n kaanɔ keɔ a vuaru ba saara a nyuj miivoli haaltɔielɔɔ gbanɔku ma. Ta n nan keɔ balɔ yaalɔ ma di ba yiwo n sutu n Chua Njmuɔ aɔaɔ u malakasi nuɔɔa.

⁶ Vuodieke di yalla tɔba, u wuj wudieke Njmuɔ Halkasika di balala a yla Masia didusurɔba naa.

Masia wudieke di yine Filadalifia tuɔ vuosi sutu wunna

⁷ Ta vuodieke die n yene wo di bi balɔ muɔ di n maagi waha gie a yi u didusurɔba di bene Filadalifia tuɔ ma wa malaka di:

Waha gie nyuj wa vuodieke di yine Kasɔtɔielɔɔ ta yi Wusɔtɔielɔɔ wo jigɔɔ. Wunɔɔ u yalla naakpɔɔ Davidi yiko safibinni, † ta u keɔ yuori sanuɔaɔ vuonɔ wori a baanɔ bɔagi a ligi ke, ta u keɔ ligi vuonɔ wori a baanɔ bɔagi a yuori ke. ⁸ N sɔba ni tuuma di sɔna die. Ye, n yuori wo sanuɔaɔ a zieɔ ni nuɔɔa ta vuonɔ wori a baanɔ bɔagi a ligi ke. N sɔba di hagi dieke ni yalla wa ka dala, ama die yɔɔɔ, ni ye di wa n dagɔku, ta ka chiisi di ni ka sɔba muɔ. ⁹ Ama vuodiekemba di yine Sitaani vuosisi, ɔmunchɔbutɔielɔɔba ta chuɔba wɔa di ba yiwo juu vuosisi ama ta ka yiye wo, n nan vaa ba keɔ gbirigi ni nuɔɔa ta summa a baaru n seɔ cho ni muɔ. ¹⁰ Dama ni dɔna n muraha ta dii suguru n wɔa naa, n nan muɔɔɔ a pɔɔɔɔ ni muɔ amu ni kaanɔ keɔ juu wobɔa dieke di bala ka keɔ magɔsɔ tuɔɔɔbaɔka gie vuosi mana naa. ¹¹ N kienɔ muɔ lele ke gie, die wɔa ni muɔɔɔ pɔɔɔɔ jadieke ni yalla, amu vuonɔ kaanɔ gbati ni nyuarɔ mi. ¹² Vuodiekemba nuɔ di nyanɔɔɔ nyanɔɔɔku gie, n nan yi be Njmuɔ juoku zaantalɔɔ, ta ba kaanɔ keɔ nyuj ka ma. Ta n nan bi

† Davidi safibinni chuɔaɔ yiwo "U Yiko".

maagi Njmuɔ saanɔ ba ma, ta maagi Njmuɔ tuɔ saanɔ ba ma, Njmuɔ tɔka yiwo Jerusalemi haaltɔ dieke di bala ka nyuj arɔzanna ma Njmuɔ jigɔɔ a keɔ suonɔ tuɔɔɔbaɔka gie me wo. N gbanɔ n nan maagi n saanɔ haalɔ a dusɔ ba ma.

¹³ Vuodieke di yalla tɔba, u wuj wudieke Njmuɔ Halkasika di balala yla Masia didusurɔba naa.

Masia wudieke di yine Lodisia tuɔ vuosi sutu wunna

¹⁴ Ta vuodieke die n yene wo di bi balɔ muɔ di n maagi waha gie a yi u didusurɔ diekemba di lagujna a bie Lodisia tuɔ ma wa malaka di:

Waha gie nyuj wa vuodieke saanɔ di yine Wusie wo jigɔɔ, ta bi yi siaratɔielɔɔ dieke di yine wusɔtɔielɔɔ ta muɔɔɔ yie siaravɔna wa, ta bi yi jadieke mana Njmuɔ di naana sikpɔɔɔɔielɔɔ wo. ¹⁵ N sɔba ni tuuma di sɔna die, ta bi sɔba ni sɔna die, ni ka sunsɔ ta ni ka bi tuuli, ama n tuɔ nan di yaala ni yi a kaanu. ¹⁶ Ama ni kana ka tuuli yaa sunsɔ wa wɔa, n baanɔ tuɔɔ ni muɔ a nyuj n nuonɔ ma a taanɔ. ¹⁷ Nuonɔ ni bala muɔ di ni yiwo nyintɔielɔɔ, di ni yallɔ wa nyindiekemba mana ni yaalala, ta ni ka waaru jaanɔ, ama ni ka sɔba ni yalla sugɔchusɔsɔ aɔaɔ zɔɔɔɔ dene. Ni yiwo zɔɔɔɔɔielɔɔ ta chuɔ yɔɔɔ, ta bi yi yusu.

¹⁸ Die wɔa, n kpaama ni muɔ di ni daa saluma dieke di yine saluma wusie a nyuj n jigɔɔ ta seɔ yi nyintɔielɔɔ. Ni bi daa nyɔnyeeɔkiyɔlala a yeegi a ligi ni viivi. Ni bi daa nine kpaanɔ a yi ni nine me amu ni nan di yese.

¹⁹ Vuodiekemba mana n chone, n kpaama ba muɔ ta data ba tɔba. Die wɔa, ni vaa tumbɔatɔ ta da laaluma.

²⁰ Ni wumma, n zie wo sanuaru ma a kpaasa gbɔabɔku, vuodieke mana di wunna n lɔɔɔ ta yuori gbɔabɔku, n nan keɔ juu ta manɔ aɔaɔ wa nan laguj dii.

²¹ Vuodieke di nyanɔɔɔna nyanɔɔɔku gie, n nan yi wa sieɔ di u keɔ gutɔ a kala aɔaɔ muɔ n naara gbanɔ ma, sɔba n nyanɔɔɔna nyanɔɔɔku mana ta laguj kalɔ n Chua Njmuɔ naara gbanɔ ma wa.

²² Vuodieke di yalla tɔba, u wuj wudieke Njmuɔ Halkasika di balala yla Masia didusurɔba naa.

Ba juannana Njmuɔ dene arɔzanna ma

4 Naa mana kuanɔ chaanɔ manɔ bi ye ta arɔzanna ma gbɔabɔɔ di yuorine.

Ta manɔ bi wuj lɔɔ dieke n wolinne wuj ta ka bala wɔa a yla muɔ wa, ta su sɔba kantanɔ di, "Keɔ juallɔ gie aɔ n dagɔ fu wudieke di bala ka yi naa kuanɔ chaanɔ."

² Lele womi, Halkasika di hagi n ma, ta manɔ ye vuonɔ di kalɔ naagbanɔ ma arɔzanna ma, ³ ta u nine chaanɔ di nyujɔsɔ sɔba tanɔ diekemba ba wasunana jasipa aɔaɔ kaneliani wa, nuɔɔmajɔɔɔ di taanɔ gilɔɔ naagbanɔku ta faasi nyujɔsɔ. ⁴ Ta naagbanɔ banɔsɔ-le aɔaɔ anusa di dua a gilɔɔ naagbanɔku. Ta nyujkura banɔsɔ-le aɔaɔ banusa di yeegi nyɔnyeeɔkiyɔlala ta bubi saluma sibubisi, ta kalɔ naara gbanɔ banɔsɔ-le aɔaɔ anusa wa ma. ⁵ Ta

nunygusuj anaj watl anaj nunatuj dl nyuj naagbanjku ma. Ta popoli ayupjyul dl laguj die naagbanjku nuhja, hanuj a yine Nmuj Haaltl ayupjyul wa. ⁶ A bl gutl, jaaj kaanl die dl dua naagbanjku nuhja ta su sba mugikpenkpuj ta nygusa sba nyaasiga.

A bl taaj giliuj naagbanjku die yiwo nyinti anusa diekemba die dl yine nyinvugiti ta die yaa nine pam a nuhja anaj a kuasi mana. ⁷ Ta bumbunaj jaabu die niasl wa naachuguj, jadieke die dl gutl na bule wo ma die niasl wa naaranj, vuodieke die dl gutl na butaa ma dlaj nine chaaj dl niasl vuota nine chaaj, ta jadieke die dl gutl na bunusa wa dlaj dl niasl kpajusuj dieke dl yuginana. ⁸ Ta nyinvugiti anusa wa gie die dl yaa chobiti ayuaba yuaba, ta die bl yaa nine pam ba nyujbanuj luga luga mana mana. Ta nmuntuasl anaj yuj mana a ka vasa yula chiala. Ba njaa chla dl,

“Kast, kast, kast yine tl Yomutienj Nabidie Nmuj vuodieke dl yalla

hagruj mana

ta die beri, ta ye beri ta nan kenj beri haahuu wo.”

⁹ Sanja dieke nyinvugiti anusa wa dl kenj yla vuodieke dl kalla naagbanjku ma ta beri yaa gamma haahuu anjwaasl anaj buruj anaj pmpaguj, ¹⁰ sanja mi nyujkuraha banjst-le anaj banusa wa nan nan vuodieke dl kalla naagbanjku ma wa nuhja, ta jama wunuj vuodieke dl bene haahuu wo. Die ba bl vuari ba sibubisisi a duanj naagbanjku nuhja ta bala dl,

¹¹ “Tl Yomutienj Nabidie Nmuj, dl mu dl tl jlanj fu ta yul julma anaj buruj

dama funuj die fu naanna jaaj mana

Fu duhju wla ta nyindieke mana fu naanna dl yaa miivoli.”

Yaa gamma gbanjcbuka anaj Yiipluka wla

5 Die manj bl ye vuodieke dl kalla naagbanjku ma wa dl ppgulna gbanjcbukuj anaj u nuudiiginj, ta gbanjku dl yaa maaguj ka nuhja anaj ka kuaj mana, ta ba nagl tulj sugitl a marl ka nuaj ta bcbuka. ² Mi manj ye malaka dieke dl yalla hagruj, ta u muula anaj lklkpenkpuj dl, “Mlna muna dl u vuari gbanjcbuka gie a yuori he?” ³ Ama vuonj die wori arzanna ma yaa tuljbanjka gie me yaa kpiile tiginj ta mu dl u forisi gbanjcbuka a daansl ka suj. ⁴ Ta manj kuj pam dama vuonj die dl worine a baaj biagl a forisi gbanjcbuka a daansl ka suj wla. ⁵ Ama ta nyujkuraha wunyl die dl bal mlj dl n da kumma, dl n daansl ma vuodieke dl nyuna Juda maaruj ma ta u saanj dl du Juda Naachigiri, vuodieke dl yine naaj Davidi Haagkpekpuj ta nyanju wulj mana wa, wunuj u yine vuodieke dl baaj biagl vuari sugitl ayupjyul wa ta yuori gbanjcbukaha.

⁶ Ta manj ye Yiiplul dl zene a gbigi naagbanjku, ta nyinvugititi anusa wa anaj nyujkuraha dl zie a giliuj wo; ta Yiipluka die dl su sba Yiiplul dieke ba kuna ama ta

ka hagl kuj me wo; ta yalll yula ayupjyul ta bl yaa nine ayupjyul diekemba die dl yine Nmuj Haaltl ayupjyul diekemba u tunnana ba tuljbanjka gie mana ma wa.

⁷ Ta Yiipluka die dl ga tuo gbanjcbukur a nyuj vuodieke die dl kalla naagbanjku ma wa nuudiiginj me.

⁸ Die u kenne tuo gbanjcbukur sanja dieke wo, nyinvugiti anusa wa anaj nyujkuraha banjst-le anaj banusa wa dl gbirigi u nuhja. Ta nyujkuraha mana die ppgul wa goojii anaj saluma tumbala ta nyujnyugl diekemba die dl zene Nmuj vuosi juusuj nanj ma dl su uli tumbalaha. ⁹ Die ba chla wa yulhaaluj a yul Yiipluka dl,

“Funuj fu muna dl fu tuo gbanjcbukur

a vuari ka sugitl ayupjyul wa

dama die kpiye mlj ta nagl fu zuj a daa vuosi a yul Nmuj

vuosisi nyuj wa buurinj mana ma

anaj jabalukuj mana ma, anaj maaruj mana ma,

anaj tuljbanjka gie naara mana ma.

¹⁰ Ta fu bl vaa ba yi fu naarl ma vuodiekemba dl yine kukaabitlba

dl ba tuma Nmuj tuuma;

ba suna tuljbanjka gie vuosisi.”

¹¹ Naa kuaj chaaj manj bl daansl a ye malakasi tuse tuse, ta bl wuj ba lkltl ta ba taaj giliuj nyinvugiti anusa wa anaj nyujkuraha anaj naagbanjku. ¹² Manj wuj ba balala anaj lklkpuuma dl,

“Yiipluka die ba kuna ta u bl hagl wa

wunuj u muna u tuo hagruj anaj nyinti anaj ylanj

anaj nyanjuj anaj julma

anaj buruj anaj pmpaguj!”

¹³ Ta die manj wuj nyindiekemba mana Nmuj die dl naanna a bie nmunsikpenj anaj tuljbanjka gie anaj kpiile tiginj, anaj nyindieke dl benne muglpuuma sunj mana, dl balala dl,

“Pmpaguj anaj julma anaj buruj

anaj hagruj mana bie wo vuodieke dl kalla naagbanjku ma wa jigij

anaj Yiipluka jigij yaa gamma haahuu.”

¹⁴ Ta nyinvugiti anusa wa dl saagl ta baarl dl, “Wusie.” Ta nyujkuraha mana die dl gbirigi Nmuj anaj Yiipluka nuhja a jlanj ba.

Yaa gamma Tulj sugitl wla

6 Naa kuaj chaaj manj ye Yiipluka dl vuarl na tulj sugitl ayupjyul wa kaanl, ta manj wuj nyinvugiti anusa wa wunyl lkluj ka su sba nunatuj ta wa, dl, “Kenj.” ² Manj daansl a ye duunyaluj, ta vuodieke dl jualna ka wa dl ppgul tuj, ta ba yul wa naaj sibubinj ta u nyuj a yi hagrutienj dl u wagl a nyanju jaaj mana.

³ Ta Yiipluka die dl bl vuari sugitl die dl gutl na bule wo ma, die manj wuj javuonj dieke dl gutl na bule wo ma lkluj ta u wa dl, “Kenj.” ⁴ Die manj ye du-

unhmunuj di nyuj a zie, ta ba yi vuodieke di jualna ka wa hagruruj di u vuari suguduaguj a nyuj tungbanjka gie me, ta vaa vuosi kuma ba chanchaaluj, ta ba bi yi wa takoobikpenjkruruj.

⁵ Ta Yiiipoluka die di bi vuari sugititi dieke die di gutina butaa wa ma, ta manj bi wuj javuonj dieke die di gutina butaa wa ma di wana di, "Kej." Ta manj ye duusoburuj di zene mi, ta vuodieke di jualna ka di pɔguli jadieke ba nagina a magisa nyintiti u nuunj me. ⁶ Ta manj wuj natuj anj ka su siba lɔluj ta nyuj wa nyinvugititi banusa wa jigij di, "Paanu zaa kpaliɔluj yiwo daanj tune, ta kawunta kpaliɔluj butaa diaj di yi dabalumuj tune; ama da chusuma kpaabu ananj daabu."

⁷ Ta Yiiipoluka di bi vuari sugititi dieke die di gutina bunusa ma wa; ta manj wuj lɔluj di nyuj javuonj dieke die di gutina bunusa wa ma u wa di, "Kej." ⁸ Die wia manj ye duuyalujmuj, ta ba wasa vuodieke di jualna ka wa Kurj; ta kpiile tiginj diaj di di u kuanj, ta Nmuj di yi ba yiko di ba kuu tungbanjka gie vuosi puole bunusa ma kaanu, di ba kuu ba tɔnti ma ananj kɔnj ananj yuagiti ma, ta bi yi tungbanjka gie dɔmbiatu kuu ba batanj.

⁹ Ta Yiiipoluka di vuari sugititi dieke die di gutina bunu wa ma, ta manj ye vuodiekemba vuosisi die di kuna die ba muulnana Nmuj wiaha wia wa, ananj die ba dagunana Masia wuvunaha wia, ta ba bie wo koriku chianj ma, ¹⁰ ta die faasi nata hmujsikpenj di, "Ti Yɔmutiej Nabidie Nmuj, funuj vuodieke di yine sugiyaluntiej ta bi yi wusietiej wo, lala ka baa ka yuasi ta fu ye dii tungbanjka gie vuosisi saruya ta datu ba tɔba, ba kuna ti wa wia?" ¹¹ Die wia u yi ba mana nyinyeekiwagi yiala, ta balu ba di, "Ni voosime ta chusuma sanja dieke ba balla ba kej a kuu ni tuntuj chanchaaluj, ananj ni numballu a kpati wa, siba die ba kuna nunuj dene wo."

¹² Ta manj bi ye Yiiipoluka di bi vuari sugititi die di gutina buyuaba wa ma; ta tungbanj die di dɔnj pam, ta hmunn di sibi lumm, churuj diaj di hmuntɔ siba zuruj.

¹³ Ta chujmartsu di nyuj hmujsikpenj a kej nan tungbanj siba bulɔgusuj di njaana nuga kunkamuj, ta ka nyujnyujka di nanna die wo. ¹⁴ Ta hmujsikpenj di piili piili siba gbanuj ta bua, ta kunkoge ananj tungbanj diekemba nyaanj di gilina mana di taaru nyuj jigidiekemba a wone beri wo. ¹⁵ Die wia, tungbanjka gie naakpuma, ananj vuokpuma, ananj sojasi sikpenjtielinj, ananj hagrutielinj ananj vuonj mana, vuodiekemba di yine yɔnjɔsɔ ananj vuodiekemba di suna ba gbanj ta ba mana di chigi juu tana vɔrti ma ananj tana chiasɔ ma, ¹⁶ ta die wa tankpenjkrumaha ananj tanaha di a nan ba ma amu vuodieke di kalna naagbanjku ma kaanj bi ye be, ta Yiiipoluka diaj kaanj blagi a datu ba tɔba. ¹⁷ Dama vuodieke di kala naagbanjku ma ananj Yiiipoluka sunyuruj daakpenjkruruj daari tuguya muj, ta vuonj wori a baanj blagi zie sunyuruku nujja.

Yaa gamma Izara vuosisi wia

⁷ Naa kuanj chaanj manj ye malakasi banusa ta ba zie tungbanjka gie luga anusa wa ma, ta pɔguli bulɔgusi dieke di nyuna lugaha mana mana ma wa, di a da nɔguma tungbanjka gie me, yaa mugikpuma ma, yaa tunj kaanu ma. ² Sanjka mi manj ye malaka wunyu di nyuna hmuj pɔsuj chaanj ta pɔguli maguluj dieke di yine miivolitiej Nabidie Nmuj sutu wa; ta keesi ananj lɔlɔkpenjkruruj ta wa malakasi banusa diekemba Nmuj di yina ba sienj di ba chuusɔ tungbanj ananj mugikpuma wa. ³ U baaru di "Da chuusɔ tungbanjka gie yaa mugikpumahaha yaa tusɔsɔ ntaala ti wolij yi maguluj a yi Nmuj tuntuntɔba die mana ma." ⁴ Ta manj wuj vuodiekemba ba yine Nmuj maguluku a yi be wo busuj, ba yi vuosi tuse kɔbɔga ananj banjɔsɔ-nusa ananj banusa, vuodiekemba die di nyuna Izara buurij mana ma. ⁵⁻⁸ Ta vuosi tuse banj ananj bale di nyuj Juda maaruj ma,

ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Rubeni maaruj ma, ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Gaadi maaruj ma, ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Asiri maaruj ma, ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Nafitali maaruj ma, ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Manase maaruj ma,

ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Simiani maaruj ma ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Liiva maaruj ma, ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Isakari maaruj ma, ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Sebuluni maaruj ma,

ta vuosi tuse banj ananj ale di nyuj Josefu maaruj ma, ta vuosi tuse banj ananj ale diaj di nyuj Benjamani maaruj ma.

Kpikpaaku wia

⁹ Ka kuanj chaanj manj ye kpikpaanj ta ba wo busuj, ta ba nyuj tungbanjka gie tɔgɔsɔ mana ma ananj buurij mana ma, ananj maaruj mana ma, ananj jabalukuj mana ma, ta ba yeegi nyinyeekiwagi yiala ta zie naagbanjku ananj Yiiipoluka nujja, ta pɔguli vaatu ba nuusisi me ta keese ananj lɔlɔkpuma a bala di,

¹⁰ "Gbatɔtaanuj nyuj wa ti Nabidie Nmuj vuodieke di kalla naagbanuj ma wa,

wunuj ananj Yiiipoluka jigij."

¹¹ Ta malakasi mana di taanj gilij naagbanjku, ananj nyujkuraha ananj nyinvugiti anusa wa a zie, ta nan bubi tungbanj naagbanjku nujja ta jlanj Nmuj ta baaru:

¹² "Wusie, pɔmpaguj, ananj buruj ananj yianj ananj anjwaasi ananj juluma ananj hagruruj ananj yiko yiwo ti Nabidie Nmuj sutu yaa gamma haahuu.

Wusie."

¹³ Ta nyɩkuraha wonyɩ die dɩ piasi muɩ dɩ, “Ta vuodiekemba dɩ yeeginene nyinyeekiwagi yialaha yiwo bamba, ta nyɩ sa?”

¹⁴ Maɩ yinɩi a balɩ wa dɩ, “Jakooɩ, funɩɩ fu sɩbɩna ama manɩɩ n ka sɩba.”

Ta u balɩ muɩ dɩ, “Vuosi gie nyɩɩ wa wahali kpenkpuɩka ma, ta sugurɩ ba nyinyeekiwagɩ Yiiɩɩka zɩɩ ma ta a yɩanti. ¹⁵ Die wɩa,

“Ba zie Nɩmuɩ naagbanɩku nɩɩɩa a tuma yɩa wa nɩmuntuasi anɩɩ yuɩ, u jɩamɩɩ juoku suɩ, ta wunuɩ Nɩmuɩ vuodieke dɩ kalɩna naagbanɩku ma wa nan dɩ bie anɩɩ ba ta u ligisiɩ nan lige be,

¹⁶ ta koɩ yaa nyanyuule kaanɩ bi yigi be, ta nɩmiine yaa tuuli kpenkpuɩ kaanɩ bi juu ba nyɩɩgbanɩɩ,

¹⁷ ta Yiiɩɩ dieke dɩ benne naagbanɩku nɩɩɩa wa nan gbarɩ ba, ta yaa ba ga bulu dieke dɩ yunana miivoli wo jigiɩ, ta Nɩmuɩ nan chuti ba nuntuanti mana.”

Yaa gamma tuɩ sugɩtu dieke dɩ gutɩna buyuɩɩ wa ma

8 Saɩɩa dieke Yiiɩɩka dɩ vuariɩna tuɩ sugɩtu dieke dɩ gutɩna buyuɩɩ wa ma, arɩzanna ma dɩ tari sigisigi, a yuasi bita. ² Ka kuani chaanɩ maɩ ye malakasi bayuɩɩ die dɩ zene Nɩmuɩ nɩɩɩa wa dɩ tuo kantana ayuɩɩɩ.

³ Ta maɩ bi ye malaka gaanɩ dɩ pɩɩɩna salɩma tumbali a ga zie koriku nɩɩɩa. Ta Nɩmuɩ dɩ yɩ wa nyɩnyuu-ga pam dɩ u nagi gutɩ Nɩmuɩ vuosi mana juusɩ ma a nagi duɩ salɩma koriku dieke dɩ zene naagbanɩku nɩɩɩa wa a yɩ Nɩmuɩ. ⁴ Ta nyɩnyuugaha nyusi anɩɩ Nɩmuɩ vuosisi juusɩ dɩ nyɩ malaka dieke dɩ zene Nɩmuɩ nɩɩɩa wa nuusi me a juali ga nɩmɩsikpenɩ. ⁵ Ta malakaka dɩ nagi salɩma tumbali a vuari bolɩɩ koriku me a suuli salɩma tumbali a siti taanɩ tɩngbanɩka gie me. Ta nuɩ dɩ nati, ta wati dɩ nan, ta nuɩyɩɩɩ dɩ nyɩɩsa, ta tɩngbanɩ dɩ doɩ.

Yaa gamma kantana ayuɩɩ wa ma

⁶ Ta malakasi bayuɩɩ diekemba die dɩ pɩɩɩna kantana die dɩ yɩ siri dɩ ba wu ba kantana.

⁷ Die bumbunɩ malakaka die dɩ wolɩne a wu u kantanɩ, ta nutana anɩɩ bolɩɩ die dɩ lagɩ anɩɩ zɩɩ ta nan tɩngbanɩka gie me, ta tɩngbanɩka gie puole butaa ma kaanɩ dɩ dii, ta tuɩ puole butaa ma kaanɩ dɩ anɩ dɩ dii bolɩɩ, ta huusunsa mana dɩ dii bolɩɩ.

⁸ Malaka dieke dɩ gutɩna bule wo ma dɩ anɩ dɩ wu u kantanɩ ta ba taa jaanɩ sɩba tanɩkpenkpuɩ, ta die die sɩba bolɩɩ, ta die keɩ nan tɩngbanɩka gie mugɩkpuɩma mana ma, ta mugɩkpuɩma puole butaa ma, puole kaanɩ dɩ tariɩ a yɩ zɩɩ, ⁹ nyɩndieke mana die dɩ benne

mugɩkpuɩma nyaati ma puole butaa ma, puole kaanɩ dɩ kpi kpi, ta haarti diekemba die dɩ benne mugɩkpuɩma nyaati ma, puole butaa ma, puole kaanɩ dɩ chuusi.

¹⁰ Malaka dieke die dɩ gutɩna butaa wa ma die dɩ wu u kantanɩ, chuɩmarɩ kpenkpuɩ die dɩ dinene sɩba bolɩɩ die dɩ nyɩ nɩmɩsikpenɩ a keɩ nan tɩngbanɩka gie muga anɩɩ ka nyavɩruɩ puole butaa ma kaanɩ ma. ¹¹ (Chuɩmarɩku gie saanɩ die yiwo “Tuani.”) Ta nyaabu puole butaa wa ma, puole kaanɩ dɩ tua, ta vuosi pam die dɩ nyune nyaabu die dɩ kpi, dama nyaabu die dɩ tuana wɩa.

¹² Malaka die dɩ gutɩna bunusa ma die dɩ wɩna u kantanɩ, nɩmuɩ anɩɩ chuɩ anɩɩ chuɩmarɩ die dɩ puole butaa, jaanɩ dɩ nɩɩ ka puole butaa wa, puole kaanɩ dɩ sibi. Ta chaanɩ dieke dɩ nɩana chaana nɩmuntuasi wa puole butaa wa ma puole kaanɩ dɩ sibi, ta chuɩ anɩɩ chuɩmarɩ die dɩ chaana yuku puole butaaa wa ma kaanɩ die ka chaana.

¹³ Saɩka mi maɩ ye kpalɩkpenkpuɩ dɩ yuginana nuɩmara ma, ta keesi anɩɩ lɩɩkpenkpuɩ dɩ, “Wubɩanɩ, wubɩanɩ, wubɩanɩ, malakasi bataa dieke dɩ tuɩna wa dɩ keɩ wu ba kantana saɩa dieke wo, wubɩanɩ nan dɩ bie tɩngbanɩka gie vuosi me.”

9 Ta malaka dieke dɩ gutɩna buni wa dɩ wu u kantanɩ, ta maɩ ye chuɩmarɩ dɩ nyɩ nɩmɩsikpenɩ a keɩ nan tɩngbanɩka gie me, ta ba yɩ wa vuɩ dieke dɩ golinne ta wo chuɩ wa saafi. ² Ta chuɩmarɩku dɩ yuori vuɩku ta nyusi dɩ nyɩna ka ma ta su sɩba bolɩkpenkpuɩ nyusi, ta nyusi mi dɩ ligi nɩmɩni, ta tɩngbanɩka gie dɩ sibi. ³ Ta sankpara dɩ nyɩ nyusi mi a keɩ suɩ tɩngbanɩka gie me, ta Nɩmuɩ dɩ yɩ ha hagruɩ sɩba chuɩkuɩ dɩ yalla hagruɩ dene tɩngbanɩka gie me wo. ⁴ Ta Nɩmuɩ dɩ balɩ ha dɩ a da chuusuma huuti yaa tuɩ vaati, ama ta mugisi vuodiekemba dɩ wone wunuɩ Nɩmuɩ magɩɩ ba die me wo. ⁵ Nɩmuɩ die dɩ yɩ ba nuanɩ dɩ ba da keɩ kuu vuosisi ama ta mugisi be a ga tugi chuti anu, dɩ yɩ ba duɩ vuonɩ ka nan dɩ tua sɩba chuɩkuɩ dɩ muɩ. ⁶ Saɩka mi vuosi nan dɩ yaala sie dieke ba baanɩ nan daagi kpi ama ba kaanɩ ye, ta ba nan dɩ yaala ba kpi, ama kuɩ nan chuɩ ta va ba.

⁷ Sankparaha gie su sɩba duune dɩ nɩana yie siri dɩ ba tuoli toɩ dene wo, ta yeegi jadieke dɩ nɩasɩna salɩma naanɩ sibubiɩ, ta ba ninechaanɩ dɩ nɩasi vuota ninechaanɩ, ⁸ ta ba zoosi dɩ nɩasi koɩ zoosi, ta ba nyɩna dɩ nɩasi naachigiɩ nyɩna. ⁹ Ta ba yeegi jakagɩkuɩ ka nɩasi kuuti a kagi ba nyua, ta ba chobiti dɩ yie wati sɩba toɩ duune diekemba dɩ nɩana yie siri dɩ ba ga tuoli toɩ ta data toriku ka yie wati dene wo. ¹⁰ Ta ba chuɩjua die dɩ yalli tuani ka su sɩba chuɩkuɩ tuani, ta a tuabu dɩ yaa hagruɩ a baanɩ biagi mugisi vuota a tugi chuti anu. ¹¹ Malaka dieke die dɩ gbarɩna vuɩgoliku die yine ba naanɩ, ta Hiiburu jabalɩkuɩ ma ba wasa wa Abadoni,

ta Giriiki jabalukuj ma diaj ba wasa wa Apolijoni. (Saari chlanj yiwo "Chuchusuru.")

¹² Bumbunjan wubiaku tianj ga munj, ama wubiati bule tialuna.

Yaa gamma kantanj dieke di gutina buyuaba wa ma

¹³ Ta malaka dieke di gutina buyuaba ma wa di wu u kantanj, ta manj wuj laluj di nyuna saluma koriku dieke di zene Nmunj nuhja kuanua anusa diekemba di suna sba yulaha ma. ¹⁴ Laluku die di balu a yi malaka dieke di gutina buyuaba ma ta pugulu kantana ha di u forisi malakasi banusa diekemba ba bobuna mugu dieke ba wasunana Yufiretisi ma a taan. ¹⁵ Ta ba forisi ba taan. Nmunj die yaala ba yiwo siri a gbari sanja gie, anjan daaru gie, anjan chuku gie anjan bini gie di u vaa ba kus vuota puole butaa ma, kaanu. ¹⁶ Ta manj wuj sojasisi diekemba di jualnana duunehe busuj ta ba yi tuse tuse kobusi-le. ¹⁷ Ta manj ka guura ta daansi n yene duunehe anjan a jujualtunj ta ba su naa: duunehe jujualtunj die di yeegi jakaguki dieke di ligine ba nyua, anj ka nmunti sba bolinj ta su sba jasobulujmunuj ta bi nmunti sba duzunj; ta duunehe sikipigile di niasu naachige sikipigile, ta bolinj anjan nyusi anjan maafajiribi di nyuna a nua ma. ¹⁸ Ta bolibu anjan nyusisi anjan maafajiribisisi dieke die di nyunana duunehe nua ma wa die di kua vuotanj, puole butaa ma puole kaanu. ¹⁹ Duunehe haguunj die bie wo a nua anjan a jua ma, ta juaha di niasu nyinvuuke ta yallu sikipigile ta a yallu du-ma vuosi.

²⁰ Ama vuodiekemba die di tialuna ta jabaku gie di ka kuya wa die di ka va ba juannana ba gbanj gbanj nyujnaankaha juamuj. Die ba juama jumbiatu anjan bugile diekemba di yine saluma anjan salnyala anjan kuuhmuna anjan tana anjan tusu, nyindiekemba di kana ka yese, ta ka bi wumma, yaa ta chunj. ²¹ Vuosi mi die ka bi va vuosi kuula, anjan daanj yiginj anjan hogokpana anjan daakpana tuuma, anjan gaaruj.

Yaa gamma malaka anjan gbanj pilibike wla

10 Ka kuanj chaanj manj bi ye malaka kpenkpuuj ta u nyuj arzanna ma a suuna ta bobu nuhmara sba garuj, ta nujubuj di taanj gilinj u sikpenj, ta u ninechaanj di su sba nmunni, ta u nagusi di su sba za-antaluj dieke di dinene bolinj. ² Ta u pugulu gbanjbobubinj u nuunj me ta a yuori, ta u naadiiginj di zie mugukpenkpuuj ma, ta u naagal dianj di zie tunjbanj ma, ³ ta keesi anjan lalukpuuj sba naachiginj di naana kuma dene wo. Die u keesine kpatu wa, nunatuj ayupuyi diaj di nati a yinji. ⁴ Nunatujku kuanj chaanj manj yi siri di n maagi wudieke u balala wa, ama ta wuj laluj kaanu a nyuj arzanna ma, di n lcburj wudiekemba nunatuj ayupuyi di balala wa anj ka be-mme n sunj ma ta n da maagi.

⁵ Malaka dieke die n yene ta u zie mugukpuuri anjan tunjbanj ma wa di vuari u nuudiiginj nmunjsikpenj, ⁶ ta die huu anjan vuodieke di naana beri yaa gamma haahuu wo, vuodieke die di naanna nmunjsikpenj anjan tunjbanj anjan mugukpumaha anjan nyindiekemba mana di benne a ma ta baaru di di kaanj bi a yuasi! ⁷ Ama daa dieke malaka dieke di gutina bayupuyi wa di keuj wu u kantanj nuj, Nmunj nan keuj nagu u lcburuj ma wubaluka a tunj tuuma anjan ka, sba die u balla a yi u naazualuj, vuodiekemba di yine u tuntuntuba wa.

⁸ Ta lbi dieke die n wunna a nyuj arzanna ma ka bala a yia munj wa di bi balu munj di n ga a ga tuo gbanjbobubike dieke di yuorine a bie malaka dieke di zene mugukpuuri anjan tunjbanj ma wa nuusi me.

⁹ Die wla manj ga malakaka jigijn di n ga tuo gbanjku, ta u balu munj di n tuo a njbu, di ka nan di tua n nyuuti ma ama n nuanj ma nuj, ka nan di nansi sba siesi.

¹⁰ Die wla, manj tuo gbanjbobubike a njbu, ta ka nansi sba siesi n nuanj ma, ama die ka kenne tugl n nyuuti ma sanja dieke wo, ta ka tua. ¹¹ Die wla ba balu munj di, "Di yiwo talasu di fu yinji a baluma Nmunj wla a yima buurinj pam anjan tunjbanjka gie naara suti pam anjan maaruj pam anjan naara pam."

Yaa gamma siaratielinj bale wo wla

11 Womi vuorj di nagu magusuj daanj a yi munj ta balu munj di, "Hagu a ga magusi Nmunj juamuj juokpenkpuuku anjan koriku ta busu vuodiekemba di juannana Nmunj ka ma wa; ² ama da magusi ka gbaaku sunj dama n nagu yi wa vuodiekemba di kana ka yi juu vuosi, banuj ba balla ba keuj suma Nmunj tuka gie chutu banjisi-nusa anjan ale. ³ Ama n nan keuj tunj n siaratielinj bale wo, ba nan yeegi botusi nyinyeeye, a muula n waha hanuj daraa tusinj anjan kobusi-le anjan banjisi-yuaba wa ma."

⁴ Siaratielinj bale wo yine Olivi tusu ale wo anjan popolisi ale wo di zene Nmunj nuhja wa; wunuj u suna tunjbanjka gie. ⁵ Ta du yi vuorj di mia di u yi ba danja, bolinj nan nyuj ba nua ma a chusui ba dataasu; ta vuodieke di munana di u yi ba danja Nmunj nan kuu wa. ⁶ Banuj ba bi yaa yiko di ba yigi nuj anj ka da nu sanja dieke ba keuj muula Nmunj waha. Ta bi yaa yiko di ba yi anj nyaanj tarigi a yi zuj, ta bi yaa yiko di ba vaa wahala yiri yiri pam keuj tunjbanjka gie me sanja dieke mana ba yaalala.

⁷ Ba keuj muuli waha a kpatu sanja dieke damblanj dieke di benne vrigolinj dieke di wone chiaka nan keuj a tuoli be anjan tuj, ta nyaanj ba ta kuu ba. ⁸ Ta ba nyujbanuj nan di dua tugukpuka siekpuku ma jigidieke die ba kpaasuna ba Yomutiej dagaruku ma wa. Vuosi yi wa tuka mi saanj Sodomi yaa Ijipiti. ⁹ Ta vuodiekemba di nyuna tunjbanjisi mana anjan buurinj mana anjan jabalukuj mana anjan maaruj mana ta

daansa ba nyungbanjisi daraa ataa ananj daachibuj ta kaan vaa ba guu be. ¹⁰ Ta tungbanjka gie vuosi nan di yaa sugifialuj vuosi bale wa gie kumbu wla, ta ba nan keij laguj a laala, ta yla tan piinisi dama banuj Njmu naazualba bale womi die vaa tungbanjka vuosi di dii wahala pam. ¹¹ Ama daraa ataa ananj daachibujku gie kuanj chaanj, voosi dieke di ynana miivoli di nyuj Njmu jigij a keij juu be, ba yijij keij ba misu ma ta hagi zie, ta njmaamuj die di faasi juu vuodiekemba die di yene be wo. ¹² Womi die Njmu naazualba bale wo die di wuj lilkpenjkuuj di nyuna njmuisikpenj a bala yla ba di, "Ni keij juu giena." Sanjka mi ba hagi juu nuujmara suj a juu gara arizanna ma, ta ba dataasi di juu ba. ¹³ Lele womi ta tungbanj die di daj, ta tukpuka di puo, puoj ban suj kaan di chuusi, ta vuosi tuse ayupuj die di kpi tungbanjka dajku ma, ta njmaamuj die di juu vuotalkaha, ta ba buru Njmu vuodieke di benne arizanna ma wa saanj.

¹⁴ Yeye, wubia dieke di gutna bule tianya muj, ama wubia dieke di gutna butaa nan keij lele.

Yaa gamma kantanj dieke di gutna buyupuj wa

¹⁵ Womi malaka dieke di gutna buyupuj wa die di wla u kantanj, ta lilkpenjkuuma di bala arizanna ma di,

"Tungbanjka gie naaru mana buruj wa ti Yomutiej Nabidie Njmu ananj u Vuovuarkuj Masia wa suti, ta u nan pugul ba yaa gamma haahuu."

¹⁶ Ta nyujkuraha banjisi-le ananj banusa dieke di kala ba naara gbanji ma wa Njmu njjka di nan bubu a jama Njmu, ¹⁷ ta bala di:

"Ti Yomutiej Nabidie Njmu, funuj vuodieke di yalla hagi mana ta die beri ta ye beri wo!

Ti waasa fu dama nagi fu hagiukpenjkuuba a dii tungbanjka gie naaru muj.

¹⁸ Vuodiekemba di kana ka dia fu wa juuwa sunyuru ta fu sunyuru daj di hagi.

Sanja tugya di fu dii kuntu sarjya ta tun fu tuntuntaba di yine fu naazualba ananj fu vuodiekemba mana di jannana fu vuodiekemba di yine vuokpuuma ananj wabiti mana ta sanja bi tugi muj di fu chuusuj vuodiekemba di chuusnana tungbanjka!"

¹⁹ Die wla Njmu jiamuj juokpenjkuu di benne arizanna ma wa sanuar di yuori, ta man ye adaka dieke Njmu miraha di benne wo. Mi die nunyugisuj di nyugisa, ta nunatuj di nata ananj wati, ta tungbanj di daj ta nutana pam di nanna.

Yaa gamma haju ananj waakpuliaku wla

12 Naa kuanj chaanj ta dagukpenjkuuma di nyuj njmuisikpenj. Haju wunuj di naguna njmu a bubi siba garuj, ta tibi chuuj a zie, ta chujmarisi ban-ale di bie u sikpenj me siba sibusi. ² Ta haju wa di yallu nyuuti ta gbigi maaruj ta die maaruj yuagubu di vaa u faasi kuma.

³ Die dagukpenjkuu kaan buba di bi nyuj njmuisikpenj. Die waakpuumunbanj di keij nyuj a yallu sikpigile ayupuj ananj yulla ban, ta sikpegile mana di bubu naara sibubisi. ⁴ Die ka nagi ka juj a datu chujmarisi puole butaa ma kaan a nyuj njmuisikpenj a nagi a taan tungbanjka gie me. Ta die zie haju wa di balla u muru wa njnja amu ka nan njbi bua wa lagu lagu du yi u muru wa. ⁵ Womi haju wa die di keij muru Buadembuj, vuodieke di balla u keij pugul buuruj mana ananj hagi wa. Ama malaka die di chagi u bua wa a juu ga Njmu jigij u naagbanjku ma. ⁶ Haju wa daj die di chigi a ga hagiye me, jigidieke Njmu di wunsina a yi wa wa, mi ba baa ba daansima wa daraa tusing ananj kubisi-le ananj banjisi-yuaba wa.

⁷ Womi die daj die di nan arizanna ma, malakasi jakuuj wunuj ba wasinana Makeli ananj u malakasi chanchaaluj di waga ananj waakpuliaku, u daj u waga a tuole be ananj u malakasi, ⁸ ama die ba nyanjju waakpuliaku, ta ka yi wa sien di wunuj ananj u malakasisi bemme arizanna ma buba. ⁹ Die ba yagu waakpuliaku ananj u malakasisi a arizanna ma, wunuj u yine javuukuri dieke di wone beri wo ta ba wasa wa Saanjchuusuru yaa Sitaani wa ta u gaama tungbanjka gie vuosisi mana wa. Die ba nagi wa a taan tungbanjka gie me, wunuj ananj u malakasisi.

¹⁰ Womi die man wuj lilkpenjkuu arizanna ma di balala di,

"Lele, ti Yomutiej Njmu gbatitaanuj, ananj u hagi ananj u naaru ananj u Vuovuarkuj Masia wa yiko wa keij muj.

Dama ba vuuri Sitaani vuodieke die di galunnana ti numball

Njmu njnja yuj ananj njuntuasi a taan muj.

¹¹ Yipulka zumbu ananj u wusie dieke ba muulna wla ba nyanjju Sitaani,

ta ka chiili ba miivoli wla ta die yi siri di ba kpi du yi kuj di keij ba ma.

¹² Die wla, nunuj vuodiekemba mana di benne arizanna ma yalluma sugifialuj.

Ama tungbanjka gie vuosi ananj vuodiekemba di benne mugkpuuri ma wa wuban bie ni ma, dama Sitaani keij suuj wa ni jigij, ta suuli ananj sunyurukpenjkuu, dama u siba di u sanja ka bi dala."

¹³ Die waakpubiaku di murehna di ba vuari wa muj a taaj tungbanjka gie me wo, u piili a di hɔgu dieke di muruna buadembike di u yigi wo. ¹⁴ Ta Njmur di nagl kpaligkpenkpuɔ chobiti ale a yi hɔgu wa di yugi ga ta va waakpubiaku, a ga jigidieke u wunsna yi wa haglyen me wo, mi ba nan di daansa wa a ga tugl bi-na ataa anan chibuj, ta gbari wa amu waakpubiaku kaan tugl wa. ¹⁵ Womi die waakpubiaku die di turu nyaakpuɔ a nyuj ka nuarj ma siba muguj nyaan di bu dii hɔgu wa. ¹⁶ Ama ta tungbanjka di suruj hɔgu wa ta yuori a nyuu nyaan dieke di nynnna waakpubiaku nuari ma wa. ¹⁷ Ta waakpubiaku sunyuruɔ di hagi anan hɔgu wa pam, ta ga di u wagi anan hɔgu wa buuri dieke di tialna ta di Njmur miraha ta pɔglɔ Masia wuvunaha. ¹⁸ Ta die ga zie mugikpenkpuɔ kuanuarj.

Yaa gamma haaguj dɔmbiatɔ ale wo wla

13 Ta man ye haaguj dɔmbiatɔ di nynnna mugikpenkpuɔ ma, ta yaa yula ban anan sikipig-ile ayupɔyɔ, ta naarasibubisi di bubi yulaha mana, ta saara diekemba di zananana Njmur di maagi a diisi ka sikipigilehe me. ² Haaguj dɔmbian dieke n yene wo di su siba gbaanchuj ta yalli naayibwagiti, ta ka nuarj di su siba naachigij nuarj. Die waakpubiaku di yi haaguj dɔmbiaku ka haguɔ anan ka naagbanuj anan ka yiko dieke di dala wa. ³ Ta haaguj dɔmbiaku sikipigilehe kaan di su siba ba chɔka muj, ama ka kujagurɔ di kpi. Ta die di yi tungbanjka vuosi mana mamachi, die ba di haaguj dɔmbiaku kuanj. ⁴ Die vuosi mana di jama waakpubiaku dama u nagl wa u yiko a yi haaguj dɔmbiaku ta bi jama haaguj dɔmbiaku gban ta bala di, "Muna haguɔ suna siba haaguj dɔmbiaku gie? Ta muna baan bɔagi a wagi anan haaguj dɔmbiaku gie?" ⁵ Ta Njmur di yi haaguj dɔmbiaku gie sien u bala anan kalinbaani ta zla wunuj Njmur; ta u bi yi ka yiko a ga tugl chuti banɔ-nusa anan ale. ⁶ Ta ka piili a bala a zla Njmur anan u saan anan jigidieke u benne wo anan vuodiekemba mana di benne arzanna ma wa. ⁷ Ta bi yi ka sien di ka wagi anan wunuj Njmur vuosi ta nyangɔ ba, ta bi yi ka yiko di ka suma maaruj mana anan buuruj mana anan jabalkuj mana anan tungbanjka gie vuosi yiri yiri mana. ⁸ Vuodiekemba mana di benne tungbanjka gie me ta ba saara di ka maagi a yi miivoli gbanju ma sanja dieke ba yene ka naan tungbanjka gie wo, banuj ba nan jɔan haaguj dɔmbiaku gie. Miivoli gbanju gie yine Yiipɔli dieke die ba kuna wa sutɔ.

⁹ Die wla, vuodieke di yalla tɔba wumma. ¹⁰ Vuodieke Njmur di ziene di u nan yi yɔmu, u nan sen yi yɔmu. Ta vuodieke dɔan Njmur di ziene di ba nan kuu wa anan takoobi, ba nan sen kuu wa anan takoobi. Die wla, Njmur vuosi mu ba yalluma hanɔ ta faasi yalluma yada anan Njmur.

Haaguj dɔmbian dieke di nynnna tungbanj ma wla

¹¹ Naa kuanj chaan man bi ye haaguj dɔmbian kaan di nynnna tungbanj a ken juala, ta yaa yula ale siba Yiipɔli yula, ta bala wla ta u lɔluj di su siba waakpubianj. ¹² Ta die zie haaguj bumbujan dɔmbiaku nureja, ta die nagl haaguj bumbujan dɔmbiaku yiko dieke di dala wa, ta mugisi tungbanjka gie vuosi mana di ba jama haaguj bumbujan dɔmbiaku dieke die di yene danja ta kujagurɔ di kpi wo. ¹³ Ta haaguj dɔmbiaku dieke die di gutɔna bule wo die di tunj mamachi tunkpuma, ta vaa bolij di nyuj njmɔsikpenj a suuj tungbanj vuotamba mana nine me. ¹⁴ Njmur die di yula wa haguɔ u tuma mamachi waha haaguj bumbujan dɔmbiaku nureja wla, u gaama tungbanjka vuosi ta die balɔ ba di ba mu buuj an ka summa siba haaguj dɔmbiaku dieke di yene takoobi danja ama ta ka kpie wo. ¹⁵ Ta Njmur die di yi haaguj dɔmbiaku dieke di gutɔna bule wo haguɔ u bɔagi vuosi miivoli a yi buu dieke di suna siba bumbujan haaguɔ dɔmbiaku, ta buubu di bɔagi bala wla, ta kuu vuodiekemba mana di kana ka saagi jama ka wa. ¹⁶ Die ka mugisi vuonj mana, vuodiekemba di yine wabiti anan vuokpuma, anan nyintitielij anan zɔɔlntielij, anan vuodiekemba di benne ba dujɔ anan yɔɔɔɔ, di ba tuo maguluj ba nuudiigij me yaa die me. ¹⁷ Vuodieke nuj mana die di wone magulku gie, u kaan bɔagi daa jaan yaa a yaal jaan; magulku die yiwo haaguj dɔmbiatɔ saan yaa busuj dieke di zene u saari nan ma.

¹⁸ Sie fu yalluma yan ta ye summa haaguj dɔmbiaku gie busuj di yine u saari chanj. Vuodieke nuj di yalla sɔbuj yilime ta summa haaguj dɔmbiaku gie busku chanj, dama busku gie zie wo vuonj saan nan ma. Busku gie yiwo kɔbɔ-yuaba anan banɔ-yuaba anan ayuaba.

Yiipɔlika anan u vuosi wla

14 Naa kuanj chaan man bi ye Yiipɔlika di zene Zayɔni kunkogiri me anan vuosi tuse kɔbɔga anan tuse banɔ-nusa anan tuse anusa, ta ba maagi wunuj Yiipɔlika anan u Chɔɔɔ wa saara a diisi ba die me. ² Die man wuj lɔluj di nynnna arzanna ma a dɔma siba nyaakpuɔ di palala, ta bi nata siba nunatuj. Ta bi dɔma siba goojinturu di njaana nɔga u goojii ka kuma dene wo. ³ Die vuosi tuse kɔbɔga anan tuse banɔ-nusa anan tuse anusa wa die di zie naagbanju anan nyinvugiti anusa wa anan nyukuraha nureja ta chɔa yulhaal dieke vuonj di kana kaan bɔagi bugurɔ, ntaala banuj vuodiekemba di yene gbatɔaanuj a nyuj tungbanjka gie me wo. ⁴ Banuj ba yine dembi diekemba di murehna pɔglɔ ba gban ta ka yi hɔgukpana tuuma anan hɔguba, banuj ba yiwo kasɔ. Banuj ba duna Yiipɔlika jigidieke mana u ganana, banuj ba yine

vuodiekemba Njmutj di gbatuna taan a nyuj vuota sunj ta yi bumbunjan vuodiekemba wunuj Njmutj anjan Yiipolka di tuone. ⁵ Banuj ba ka chiba njmunchibisi, ta bi wo banj.

Malakasi bataa wa wla

⁶ Womi die manj bi ye malaka wunyi di haguna a bie njmunsikpenj saasaa ta yaa wuvuj dieke di wone kpatuku di u ga muuli a yi vuodiekemba mana di bene tunjbanjka gie me, anjan vuota yiri yiri mana anjan maaruj mana anjan jabalukuj mana anjan buurij mana. ⁷ Ta die bala anjan lolokpuij di, "Ni chiguma Njmutj ta buruma u saanj. Dama sanja tugya muj di u dii tunjbanjka gie vuosi mana saruya. Ni jama wa, wunuj u naanna arizanna anjan tunjbanjka gie anjan mugokpuuri anjan nyaatu mana."

⁸ Die bumbunjan malakaka di tuanna a ga wa, die malaka dieke di gutna bule wo dianj di keij nyuj njmunsikpenj a bala di, "Babiloni, tuglpuuka nanya muj, die u vaa wa vuota buurij mana di tunj diginti tuuma, die wla Njmutj sunyuruj di hagi u ma."

⁹ Ta malaka dieke di gutna butaa wa ma die di bal anjan lolokpenjkuij di, "Vuodiekemba di janna haaguj dombaku anjan buubu dieke di yine ka niasuj wa ta tuo maguku ba die me yaa ba nuuj me wo, ¹⁰ Njmutj sunyuruj nan keij ba ma, u sunyuri dieke di sina siba daahaguri dieke ba sitine yi kpalu ma, ta ba nan bi a dii wahala boli dieke di dinene siba maafa jiribi ma, Njmutj malakasi anjan Yiipolka nuja. ¹¹ Bolibu di junana ba wa nyusi nan di juali gara njmunsikpenj yaa gamma haahuu. Vuodiekemba di janna haaguj dombaku anjan buubu dieke di yine ka niasuj ta yaa maguli dieke di yine u saari nan di die wahala yuj anjan njmuntuasi."

¹² Die wla, di vuna di Njmutj vuodiekemba di tune u nuari ta yi Yisa yada wa yalluma hanu.

¹³ Womi manj bi wuj loluj di nyunna arizanna ma a bala di, "Maagi naa; a nyuj jinne yaa gamma sugufialuj bie vuodiekemba di kpine ti Yomutienj tuuma wla." Ta Njmutj Halukasika di yinjji bal di, "Wusie, ba nan ye voosij a nyuj ba tunkpuuma ma dama ba tuumaha nyuari nan di di ba."

Yaa gamma tunjbanjka gie gobinj wla

¹⁴ Die manj bi daansi a ye nuujmayialuj, ta vuonj di su siba Vuota Bua a kalu ka ma, ta bubu saluma naala sibubinj, ta poglobl gotige diikinj u nuuj me. ¹⁵ Womi malaka kaan di keij nyuj Njmutj jlamuj juodieke di benne arizanna ma wa, a wa vuodieke di kala nujmaaku sikpeku anjan lolokpuij a bala di, "Nagi fu gotige a gobi dama sanja dieke di muna wa kenye muj, dama tunjbanjka biye muj anjan gobinj." ¹⁶ Die vuodieke di kala nujmaaku ma wa di nagl u gotige a gobi tunjbanjka.

¹⁷ Ta manj bi ye malaka kaan di nyunna Njmutj jlamuj juodieke di benne arizanna ma wa a keij nyuj, u gbanj u poglobl gotige diikinj.

¹⁸ Sanja mi manj ye malaka dieke di yine bolibu jakuuri di nyunna koriku jigij ta wa malaka dieke di yalla gotige diikiri anjan lolokpuij a balu wa di, "Nagi fu gotige a kpaa tunjbanjka gie nyujnyujka mana dama a njmuntiya muj." ¹⁹ Die wla, malakaka die di nagl u gotige a kpaa tunjbanjka nyujnyujkaha mana, a nagl a taan vori dieke ba njmuna nyujnyujkaha nyaabu a ye wo. Voruku gie yine Njmutj sunyuruj daguti. ²⁰ Die ba njmuu nyujnyujkaha nyaabu tuka kuanuanj, ta zuj di nyuj jigidieke ba njmunana nyujnyujkaha a palu die a ga tugl siba malisi kobisi-le, ta ka golinj di nan tugl nanj magusuj bunu.

Yaa gamma malakasi anjan kpatuj wahala yiri yiri wo wla

15 Die manj bi ye mamachi dagukpenjkpuuma njmunsikpenj. Die malakasi ayupoyi di poglobl wahala yiri yiri ayupoyi, hanuj wahalaha mi yine Njmutj sunyuruj kpatuj.

² Ta die bi ye jaanj di sina siba mugokpuij ta chaanj siba nyaasuga a laguj anjan bolij. Ta bi ye vuodiekemba di nyanjuna haaguj dombaku anjan ka buu dieke di niasuna ka wa, anjan busi dieke di yine u saari, ta ba zie mugokpuuri di sina siba nyaasuga kuanuanj, a poglobl goojii diekemba Njmutj di naguna a yi wa, ³ ta chla yuli dieke Njmutj tuntuntu Mosisi anjan Yiipolka di chana wa di:

"Ti Yomutienj Nabidie Njmutj vuodieke di yalla haguruj mana

fu tuuma yiwo tunkpuuma ta bi yi mamachi
Yiwo buurij mana naakpuij
ta fu sieti mana di vuna ta yi wusie.

⁴ Ti Yomutienj, munu benne ta kaanj di chiga fu?
Yaa ta kaanj bi koti fu saanj?

Dama fu nyuna ma fu yine kasu.
Buurij mana nan keij a jlanj fu
dama vuonj mana ye fu tunvunaha muj."

⁵ Naa kuanj chaanj manj bi ye Njmutj jlamuj juodieke di benne arizanna ma wa di yuorine ta Njmutj vuj di bie ka ma. ⁶ Womi malakasi ayupoyi diekemba di poglobluna wahala yiri yiri ayupoyi wa di keij nyuj Njmutj jlamuj juoku me, ta yeegi nyinjyeekiyala diekemba di wone diginti, ta nagl saluma kirisa a kobu ba nyua. ⁷ Womi nyinvugiti anusa wa kaan di nagl saluma tumbala ayupoyi a yi malakasi bayupoyi wa; ta Njmutj vuodieke di benne yaa gamma haahuu wo sunyuruj di suuli tumbalaha. ⁸ Ta Njmutj chaankpenjkuij anjan u haguruj di yi nyusi di suuli jlamuj juoku, ta vuonj ka biagi juu mi a ga tugl sanja dieke wahala yiri yiri ayupoyi dieke malakasi bayupoyi di poglobluna wa di kenne kpatu.

Tumbala diekemba di yalla Nmutij sunyurubu wla

16 Die manj bi wuj lolkpuuj di nyinna Nmutij jiamuj juoku me a bala a yla malakasi ayupɔyɔ wa di, "Ni gamma a ga siti Nmutij sunyuru dieke di benne tumbala ayupɔyɔ wa ma a taan tujgbanja ma."

² Die bumbujan malakaka di ga a siti jadieke di benne u tumbali ma wa a taan tujgbanja ma, ta kujagiblati dieke di yuaguna pam die di yigi vuodiekemba di yalla haaguj dombiaku magiliku, anjan vuodiekemba di janna buubu dieke di yine ka niasiku.

³ Malaka dieke die di gutna bule wo djan di ga siti jadieke di benne ka tumbali ma wa a yi nyaakpubu ma nyaabu die di buruj zuj siba vuota kpiikin zuj, ta nyin-vugiti mana die di benne nyaakpubu ma wa die di kpi.

⁴ Malaka dieke di gutna butaa wa di ga siti jadieke di benne ka tumbali ma wa a yi muga anjan bulusi nyaati ma, a nyaati mana die di buruj zuj. ⁵ Ta die manj wuj malaka dieke di yalla nyaati hagurubu di bala di, "Ti Yomutienj, sugiyalantienj, funuj vuodieke di benne, ta die beri wo fu sarlyaka gie tugisya muj,

⁶ dama ba kuu wa fu vuosi anjan fu naazualuj wla fu nagl zuj yla ba di ba nyuu. Kanuj ka muna ba."

⁷ Womi manj bi wuj loltj di nyinna koriku me a bala di,

"Ti Yomutienj Nabidie Nmutij vuodieke di yalla haguruj mana, fu sarlyaka gie yiwo wusie, ta yi wudieke di tugisina."

⁸ Malaka dieke di gutna bunusa wa djan di siti jadieke di benne u tumbali ma wa a diisi nmuj ma, a yi ka haguruj di ka tuulibu juma vuota siba bolinj. ⁹ Die nmunn tuulibu di faasi jua ba siba bolinj, ta ba piili a zla Nmutij vuodieke di yalla wahala yiri yiri he gie hagurubu saanj ama ta die zeti di ba tarugi ta yi wa julma.

¹⁰ Malaka dieke di gutna bunu wa djan di siti jadieke di benne u tumbali ma a yi haaguj dombiaku naagbanju ma, ta dombiaku naari sutu mana die di sibi lumm ta vuotamba die di njba nyina yuagubu wla, ¹¹ ta die bi zla Nmutij vuodieke di benne arzanna ma wa, ba yuagubu anjan kujagaha wla, ama ta die zeti di ba chigi a nyuj ba tuntumblati ma.

¹² Womi malaka dieke di gutna buyuaba wa djan di ga siti jadieke di benne u tumbali ma wa a taan mugukpuuj dieke ba wasunana Yufiretisi wo me, bu nyaabu mana die di hɔɔsi a duanj sienj amu naakpuuj diekemba di bala ba nyuj nmuj ɔɔsuj chaanj a keuj wo nan biagi atanj. ¹³ Mi manj ye haalblati ataa di sina siba buntura, a nyina waakpubiaku anjan haaguj domb-

blaku, anjan nmunchibisi naazua wa nua ma. ¹⁴ A yiwo haalblati diekemba di yinene mamachi tuuma ta nyuj gara tujgbanja gie naara mana jigijn, ta laguma ba di ba tuoli tumbu, ti Yomutienj Nabidie Nmutij, vuodieke di yalla hagurubu mana wa daakpenjkpuka daari.

¹⁵ Ta Yisa Masia di baari di, "Mbaa njan, n kienj siba gaaru di njaana kienj dene wo. Ama sugifialuj bie vuodiekemba di gbaruna ta bɔbi ba gariti amu ba kaanj chuj yɔri an vuosi ye ba viivi."

¹⁶ Die haalblatiti di lagisi naalba mana a yaa ba ga jigidieke Izara vuosi di wasunana Amagidoni wa.

¹⁷ Womi die malaka dieke di gutna buyupɔyɔ djan di siti jadieke di benne u tumbali ma wa a taan bulɔgisuj ma, ta lolkpenjkpuuj die di nyuj naagbanuj dieke di bene Nmutij jiamuj juodieke di benne arzanna ma wa a bala di, "Di yi a kpati muj." ¹⁸ Ta nunyigisuj di nyigisa ta nunatuj di nata ta tujgbanja di faasi dɔma. A nyuj saanja dieke Nmutij di naanna vuota, kanuj tujgbanj dɔnju mi ye ka dɔnja. ¹⁹ Tujgbanja dɔnju die di vaa tugikpuka di puo butaa, ta chusɔ tugikpumahama di bene tujgbanja gie me wo. Ama Nmutij die ka daanj Babiloni tugikpuka wublati wla, ta vaa ka nyuu daanj dieke di yine u sunyuruj daabu ta bie nyaanjchibike me wo. ²⁰ Ta tujgbanj diekemba nyaati di giline wo di bia ta tana mana djan di bia. ²¹ Ta nutanjkuuj diekemba a kaani dunsuj di baa nan di su siba nuuj dunsuj die di nyuj nmujsikpenj a keuj nan vuotanj ma, die ba zla Nmutij nutanjkupumahama die di nanna ba ma wla, dama die wahalaka die faasi dala muj.

Hɔgu wa anjan haaguj dombiaku wla

17 Womi malakasi ayupɔyɔ wa die di ɔɔgilina tumbala ayupɔyɔ wa wunuj di nyuj arzanna ma a keuj bal muj di, "Keuj anj n dagi fu Nmutij di balla u keuj dati hɔgu dieke di duagunana dembisi tibuj dene. Wunuj u yine tugikpuuj dieke di gbigine muga pam wa. ² Ta naalba di yi dɔgnti tuuma anjan wa wa, ta tujgbanja gie vuosisi mana di nyuu u dɔgnti tuumaha di sina siba daabu a bugi."

³ Die Nmutij Halikasika di hagi n ma ta malakaka di nagl muj a ga haaguyenj me, mi die manj ye hɔgu di kalla haaguj dombiaku ma ta saanj diekemba di zianana Nmutij saari di maagi a diisi ka nyujgbanuj mana ma, ta ka yaa sikpigile ayupɔyɔ anjan yula banj.

⁴ Hɔgu wa die yeegi wo nyinyeeki nmuna, ta yeegi saltma nyinti anjan leeti yiri yiri, ta ɔɔgili saluma nyaanjchibinj u nuuj me ka suuli anjan u dɔgnti tuumaha anjan nyindiekemba di nyuuguna Nmutij jigijn. ⁵ Ta ba maagi saanj dieke vuonj di kana ka siba ka chianj a diisi u diinj me di,

*TUGIKPENJKPUJ BABILONI,
HɔGU DIEKEMBA DI YINENE DAAKPANA TUUMA
ANAN TUGBANJA GIE NYINDIEKEMBA DI NYUUGUNANA*

NJMUN JIGIN WO NUN.

6 Ta man ye ta hɔgu wa nyu wo Nmuj vuodiekemba die di yine Yisa yada ta vuosi di kuu ba wa zuj a bugi.

Die n yene wo wo, die di yi mun mamachi pam. 7 Womi malakaka di piastu mun di "Bla wla di yi fu mamachi? N nan dagu fu hɔgu wa anan haaguj dɔmbiaku u jualna wa ta ka yaa sikipigile ayupɔyi anan yula ban ka chian di sina die. 8 Haaguj dɔmbiaku dieke fu yene wo die bie wo ka mɔsu ma ama lele ka kpiye mun. Ka nan hagu a nyuj vɔrigoli dieke di wone kpatiku, ta nan ga jigidieke Nmuj di balla u chuusi ka wa. Ta di nan yi vuodiekemba mana Nmuj di kana ka maagu ba saara a yi miivoli gbanju ma ta ye naan tujgbanka gie wo mamachi ba keŋ ye haaguj dɔmbiaku. Dama die ka bie wo ka mɔsu ma ta keŋ kpi, ama ka nan yinji keŋ ka mɔsu ma.

9 "Wuri gie yaala yan anan sibu. Sikipigile ayupɔyi wa zie a yi wa kunkoge ayupɔyi diekemba hɔgu wa di kalla a ma wa, ta bi zie a yi naaluj bayupɔyi, 10 ta ba banu di kpi, ta vuodieke di gutna bayuaba wa yine naan lele, ta vuodieke di kpatna kuaka ye ka dii naaru ama u nan keŋ dii, ta u naaru kaan yuasi. 11 Ta haaguj dɔmbiaku dieke die di benne ka mɔsu ma ta keŋ kpi wo yiwo naan dieke di gutna bunuj ta yi naaluj bayupɔyi wa wunuj ta u dan nan keŋ a ga jigidieke ba bala ba chuusi wa jigin.

12 "Yula ban dieke fu yene wo zie a yi wa naaluj ban ama ba ye ka dii naaru, ama banuj anan haaguj dɔmbiaku nan keŋ laguj a dii naaru a yuasi sanja bita.

13 Naaluj ban wa gie nan keŋ yi nuabalumuj, ta nagi ba haguɔbu anan ba yikoke mana a yi haaguj dɔmbiaku.

14 Ba nan keŋ wagu anan Yiiɔlka, ama Yiiɔlka anan u didusuru diekemba Nmuj di wana ta vuari ba ta ba yi wo yada wa nan nyanji ba. Dama wunuj u yine Yɔmutielin dan Yɔmutien ta yi naaluj dan Naan."

15 Ta malakaka di bi a balu a yi mun di, "Nyaatiti fu yene wo ta hɔgu dieke di tunnana daakpana tuumaha di kalu a ma wa yiwo buurin anan maaruj anan vuota yiri yiri anan nyujbalika mana mana vuosi. 16 Yula ban dieke fu yene wo anan haaguj dɔmbiaku nan di haa hɔgu wa. Ta gbatu u nyinti mana ta vaa wa yuru. Ba nan ŋɔbu u nyujgbanj ŋɔ ta juu wa anan bolin. 17 Dama Nmuj vana ba yaala a yie wudieke wunuj u yaalala ta yi nuabalumuj ta nagi ba yiko a yi haaguj dɔmbiaku di ka pɔgulɔ vuosi a ga tugi sanja dieke wunuj Nmuj wubalka di baan keŋ yi wusie.

18 "Hɔgu dieke fu yene wo yine tɔtkpɔ dieke ka naan di pɔgulɔna tujgbanka gie naaluj mana wa."

Babiloni tuj chuusuj wla

18 Die n yene hɔgu wa di kala haaguj dɔmbiaku ma wa kuan chaan, die man bi ye malaka wunuj di nyinna arizanna a keŋ suuna. Ta die yaa yiko pam,

ta u chaanuj di faasi chaan tujgbanka luga luga mana.

2 Ta die natu anan lɔlɔkpɔ di, "Babiloni tɔtkpɔka nan chuusi mun.

Vuon bi wo ka ma, ta lele jumbiatu anan haalbiatu wana bie ka ma anan nembiatu yiri yiri mana wana bie ka ma.

3 Dama tujgbanka gie vuosi mana nyu wo u lɔlɔbiatu tuumaha di sina siba daahaguɔbu a bugi. Ta tujgbanka gie naalba mana di yi dugɔnti tuuma anan wa ta nyugidiilibe mana di yese ba ligire a nyinna u lɔlɔbiatu ma."

4 Womi man wuj Nmuj di balala a nyinna arizanna ma di,

"N vuosi, nu keŋ nyuj Babiloni tika ma amu nu kaan gutu juu u wubiatu ma, ta gutu ye u tɔlɔdatku.

5 Dama u wubiatu faasi dala mun a dua a ga tugi ŋmɔsikpen, ta n ka daan u wubiatu.

6 Nu yinji yi wo wudiekemba gban gban die u yine vuosi batan wa, ta yinji yi wo wudiekemba die u yine wo jigin bule.

Ta vaa u nyaanɔhibike suuli anan daan dieke di haguɔna a dan u daabu u naguna a yi vuosi di nyu wo jigin bule.

7 Ta vaa u dii wahala anan zɔɔluj pam, siba die u benne u duŋɔ ta kɔta u gban dene wo Dama u nan bala a yla u gban di: 'Manuj hɔgunaan kala naa!

N ka yiwo kpihɔgu die wla n kaan daansi ye sugichuusi!'

8 Naa wla wahala nan keŋ keŋ u ma bunuj ta yuagiti anan sugichuusi anan kɔŋ nan haaru wa, ta bolin dan nan dii wo, dama tu Yɔmutien Nabidie Nmuj vuodieke di bala u dii wo u sariyaka yiwo haguɔntien."

9 Tujgbanka gie naan diekemba di duaguna anan wa ta die u nansibu anan wa wa di keŋ ye u bolibu diile nyusi di nyina wa, ba nan faasi kuma u wla. 10 Ba nan di zie saasaa, dama ba chiga ŋmaamuj di ba nan gutu dii u wahala ka. Ba nan di bala di, "Wuban, wuban, Babiloni tɔtkpɔ, Nmuj chuusi fu bunuj."

11 Tujgbanka gie nyugidiilibe gban nan di kuma ta die zɔɔluj u wla, dama vuon wori a baan daa ba nyintiti bɔbra, 12 vuon kaan bi a daa ba nyindiekemba ba nagi na salma anan ligiriyala a wunsi wa anan ba leetiti anan ba gariyala ha anan garu diekemba di faasuna yaa ligirehe anan ba garu diekemba di faasuna nyigisa anan garujmuna anan ba tu diekemba daati di faasuna vuna anan ba nyindiekemba ba naguna yɔbu nyina a wunsi anan ba nyindiekemba ba naguna tuuj

daa diekemba di faasna yaa ligire a wunsa ananj kuuymuna ananj ba kuuti ananj ba tar vunaaha, ¹³ ananj ba kakaduro sinamoni tususi ananj ba tulaarisisi ananj ba tulaari diekemba di yine miri ananj firankensisi wo, ananj daanj ananj kpaanj ananj zanj ananj zaaha ananj ba niigehe ananj yiisehe ananj ba duune ananj duuj diekemba di datnana torikusi ananj yojusi ananj vuota musu gbarj. ¹⁴ Nyugidiilibe nan bal di, "Nyuvuna diekemba mana fu yaalunana wa baya mui, ta fu nyinti ananj fu vuvuij mana di ga ta va fu, ta kaanj bi yehe buba." ¹⁵ Ta banuj nyugidiilibe mi di yine ligire a nyuj kanuj tika ma wa nan di zie saasaa, dama ba chiga njmaamuj di ba nan guti dii u wahalaka. Ba nan di kuma ta die zaku, ¹⁶ ta bala di,

"Wubianj, wubianj haari tugkpuka.
Die u njaanj yeegi wo nyinyeekiyaala ananj nyinyeeki diekemba di faasna yaa ligire ananj nyinyeekimuna ta yeegi salma nyinti

anj nyindiekemba ba naguna tanvuna a wunsi ananj leeti.

¹⁷ Ta bunyi nyinti gie mana di bia."

Die haarkpenkpuku nyukuraha ananj vuodiekemba mana di bene ka suku ananj haaru dntuba ananj vuodiekemba di dinene nyuj mugkpuku ma wa die di zie saasaa, ¹⁸ ta faasi nata u wia die ba yine bolibu di dinene tika ta nyusi di haga wa. Ta bal di, "Tugkpuj ye wori a yaa haguuj sba tika gie." ¹⁹ Ta die yokra tant a yie ba sikipigile me anj ka dagi di ba suj chuusya mui ta kuma ta die zaku ta bala di,

"Wubianj, wubianj haari tugkpuka, u yine tugkpuj dieke vuodiekemba di yalla haarkpuma ta duma mugkpuru ma a daa ta yalla wa di ye ligire.

Ta bunyi nyinti gie mana di bia."

²⁰ Nuvuj vuodiekemba di bene arizanna ma, ni yalluma sugfialuj, dama Nmuj chuusi wa Babiloni tika. Ta nuuj Nmuj vuosi ananj Nmuj naazuualuj ananj Masia tuntuntuba, ni yalluma sugfialuj, dama Nmuj chuusi wa Babiloni tika yaa gamma wudiekemba u yine ni wo wia.

²¹ Womi die malaka haguutien die di kotu tanjpenkpuj ka mu sba nukpenkpuj a nagl a taanj mugkpenkpuku ma ta baari di,

"Naa Nmuj di nan nagl Babiloni tugkpuka a taanj anj ka chuusi, ta vuoj kaanj bi ye ke buba.

²² Ta vuoj kaanj bi wuj ta goojinuguruj ananj yilichiaruj chia yila fu tika suj buba, ta vuoj kaanj bi wuj wawuruj ananj kantarj wuruj ta ba chia yila fu tika suj buba.

Ta fu tuntuntuba mana nan bia, ta vuoj kaanj bi wuj nuaha dmuuj buba.

²³ Ta popoli kaanj bi chaanj fu ma,

ta hogu faaruj ananj dembinj yalluj kaanj bi bie mi buba.
Fu nyugidiilibe die faasna yaa ligire ananj haguuj tugbanjka gie mana ma, ta fu tika vuosi die di yallu tuuj a gaama tugbanjka gie vuosi mana.

²⁴ Nmuj datu wa Babiloni tuj tubuj dama ka kuu wa Nmuj naazuualuj ananj u vuosi ananj vuodiekemba mana vuosi di kumana tugbanjka gie mana mana wia."

Arizanna ma vuosi sugfialuj yaa gamma Babiloni tuj chuusuj wia

19 Naa kuanj chaanj manj wuj dmuuj arizanna ma sba kpkpaanj di lagisna a bala di, "Haleluya, † gbatitaanuj ananj buruj ananj haguuj yiwo wuvuj Nmuj sutu.

² Dama u sarjya diile yiwo wusie ta mu. U chuusi wa hogu dieke di yinene daakpana tuuma ha, u vana tugbanjka gie vuosi di yie bianj ananj ba yinene diginti tuuma ananj wa wa wia.

Nmuj datu wa u tubuj, dama u kuu wa wuvuj Nmuj tuntuntuj."

³ Ta kpkpaaku di bi nata a bala di, "Haleluya, dama boli dieke di dinene tika nyusi nan juaji gara njmujsikpenj yaa gamma haahuu."

⁴ Die nyukura banisi-le ananj banusa wa ananj nyinugiti anusa wa die di nan Nmuj vuodieke di kalla naagbanjku ma wa nuja ta juanj wa, ta baari di, "Wusie, Haleluya."

Yiipolka hogu banwula duuga wia

⁵ Womi die lulu die di nyuj naagbanjku ma a bala di, "Ni vaa ti buru ti Nmuni, nuuj vuodiekemba di juanna wa ananj vuoj mana, ananj nuuj vuodiekemba di yine vuokpuma ananj wabiti ta juama wa wa."

⁶ Ta manj bi wuj dmuuj sba kpkpaanj di lagisna a nata, ta die dnujku di su sba nyaakpuj di palala ta bi duma sba nunatkpenkpuj a bala di,

"Haleluya, dama ti Yomutien Haguutien Nabidie Nmuj yiwo Naaj.

⁷ Ni vaa ti yalluma sugfialuj, ta yuma wa juluma.

Dama sanja tuglya mui di Yiipolka faari u hogu, ta u hogu wa di yi siri a gbari. ⁸ Nmuj yi wa hogu wa garyalavuj dieke di nyugisnana di u yeegi."

† Haleluya chuanj yiwo: "Ni buruma Nmuj."

(Gartyaluku zie a yi wa wuvuj diekemba Njmuŋ vuosi di yinene.)

⁹Womi malaka die di bal a yi muŋ di, “Maagu naa: ‘Sugfialuj bie vuodiekemba ba wana di ba keŋ a guti dii YiiƆluka hɔguhaalu wa banwula nyindiikehe.’” Die malakaka die di bi bal a guti di, “Wlaha gie yiwo Njmuŋ wla, ta yi wusie.” ¹⁰Womi maŋ nan tuŋgban u nuŋŋa di n jiaŋ wa, ama die u bal a yi muŋ di, “Da yime die, dama n gban n yiwo funuj aŋaŋ fu numball diekemba di yalla Masia wuvunaha tuntuntu chanchaaluj. Banuj ba yine vuodiekemba di duna wusie dieke Yisa di yuorine a dagi wa. Die wla Njmuŋ yine vuodieke fu baŋ jiaŋ.”

Vuodieke nuŋ mana di balala yaa gamma Yisa ma, yie die aŋaŋ Halikasika haguruŋ.

Duunyialuj jujualtu wla

¹¹Naa kuaŋ chaŋ maŋ ye arizanna di yuorine, ta maŋ ye duunyialuj di zene me, ta ka jujualtu saŋ di di, Vuovunu aŋaŋ Wusie. Ta die sarlya aŋaŋ wusie a bi waga tɔntu aŋaŋ wusie. ¹²Die u nine di die sɔba bolinyaŋ, ta bubu naara sibubisi pam u sikpeŋ me, ta ba maagu saŋ kaanu a diisi u ma, ama ta vuon di ka sɔba ka chlaŋ, sie u nyuna ma. ¹³Ta jayeekiwan dieke u yeegine wo die di ŋmuntu aŋaŋ zuŋ, ta u saŋ di yi, “Njmuŋ Nuawuj.” ¹⁴Ta arizanna ma tɔŋ wagurba di du u kuaŋ, ta juali duunyiala ta yeegi nyinyeekiylala diekemba di wone diguntu. ¹⁵Die takoobi dieke di faasuna die di chabi u nuŋ ma, kanuj u nan nagi a wagi a nyaŋŋu buuriŋ mana, ta pɔgulu ba aŋaŋ haguruŋ, ta ŋmuŋ ba jigidieke ba ŋmuŋa nyuŋnyuŋka nyaabu, kanuj ka yine Nabidie Njmuŋ vuodieke di yalla haguruŋ mana mana sunyuruŋ. ¹⁶Ta ba maagu saŋ kaanu a diisi u garuku jigidieke di ligine u naadiigij kpulka ma di,

NAALUJ DIAJ NAAN, YɔMUTIELIJ DIAJ YɔMUTIJEN .

¹⁷Womi maŋ ye malaka di zene ŋmuŋ ma, ta nata wasa nembisisi di haguna a bie ŋmuŋsikpeku di, “Nu keŋ a lagisi taŋ Njmuŋ duuga kpeŋkpuka ma, ¹⁸amu nu nan ŋɔbi naaluj aŋaŋ sojasi nyuŋkura aŋaŋ sojasi aŋaŋ duune aŋaŋ sojasi di jualna ha aŋaŋ vuotaŋ mana, vuodiekemba di yine yɔŋɔsi aŋaŋ vuodiekemba di sɔna ba gban aŋaŋ vuokpuuma aŋaŋ wabtu mana nyuŋgbanuj.”

¹⁹Womi maŋ ye haaguj dɔmbiaku aŋaŋ tuŋgbanka gie naalba aŋaŋ ba sojasi di lagisuna di ba wagi aŋaŋ vuodieke di jualna duuŋbu aŋaŋ u sojasisi. ²⁰Ama Masia die di yigi haaguj dɔmbiaku aŋaŋ ŋmunchibisi naazuulba diekemba di zene u naŋ ma a yi mamachi dagititi. U nagi wa dagiti gie a gaŋ vuodiekemba di tuone haaguj dɔmbiaku maguluku ta jiaŋ buu dieke di niasuna ka wa. Masia die di nagi ba bale wo a taŋ boli dieke di dinene aŋaŋ maafa jiribi wo me. ²¹Vuodieke die di kala duuŋbu me wo die di nagi takoobi dieke di

chabuna u nuari ma wa a kuu ba sojasisi mana, die nembisisi mana die di dii ba nyuŋgbanuj a keŋ chagi.

Ba bɔbuna Sitaani buna tusinj dene

20 Naa kuaŋ chaŋ maŋ bi ye malaka wunuj di nyuna arizanna a keŋ suuna, ta pɔgulu vɔrigoli dieke di wone kpatuku saafubuj aŋaŋ chɔruŋ kpeŋkpu ma u nuuŋ me. ²Ta nyaŋŋu waakpuɔaku, u yine Saŋ chuusuru wa yaa Sitaani wa ta die bɔbi wa aŋaŋ chɔru ma, ³ta nagi wa a taŋ yi vɔrigoliku me buna tusinj, ta kpari ka aŋaŋ saafuka ta kpaasi ka maru, amu u kaŋ bi gaŋ tuŋgbanka gie vuosi bɔbra a ga tugl buna tusiri. Buna tusiri gie kuaŋ chaŋ, u nan forisi wo a taŋ saŋŋa bita.

⁴Ta die bi ye naagbanu arizanna ma, ta Njmuŋ di yi vuodiekemba di kalla a ma wa yiko di ba dii sarlya. Ta bi ye vuodiekemba die di muulnana wusie dieke Yisa Masia die di yuorine a dagi wa aŋaŋ Njmuŋ wlaha ta ba gobi ba sikpigilehe wo haaltu. Banuj die ba ka jiaŋ haaguj dɔmbiaku yaa ka buubu dieke di niasuna ka, yaa ta tuo ka maguluku ba die me yaa ba nuusi me. Ta Njmuŋ di vaa ba yinŋi keŋ ba mɔsi ma ta yi ba sien di ba laguj dii naŋ aŋaŋ Masia buna tusinj. ⁵Bumbuŋaŋ kuŋ haguj wone naa. Vuotialkaha mana die di kpine wo die ka hagi kuŋ me a ga tugl saŋŋa dieke buna tusiri di tuguna. ⁶Sugfialuj aŋaŋ alibarika bie vuodiekemba di gutuna bumbuŋaŋ kuŋ haguku ma wa. Kuŋ dieke di gutuna bule wo kaŋ keŋ ba ma, ta ba nan yi Njmuŋ aŋaŋ Masia kikaabituj ta nan laguj a dii naŋ aŋaŋ Yisa buna tusinj.

Bolin di chuusuna Sitaani dene

⁷Buna tusiri gie kuaŋ chaŋ, ba nan vuari Sitaani a nyuŋ vɔrigoliku me a taŋ ⁸ta u nan keŋ nyuŋ a gaŋ buuri diekemba mana di bene tuŋgbanka gie me. Ba wasa banuj vuosi mi di Gogi aŋaŋ Magogi. Sitaani nan lagisi ba mana jigidieke ba balla ba tuoli tɔmbu. Ba nan faasi dala ta wo busuj. ⁹Ta nyuŋ ga tuŋgbanka gie jigij mana a gilij tugdieke Njmuŋ di chone ta u vuosi di bie ka ma wa. Ama Njmuŋ die di vaa bolin die di nyuŋ arizanna ma a keŋ dii ba mana. ¹⁰Womi die ba nagi Sitaani vuodieke di gaana vuosi gie wo a taŋ yi boli dieke di dinene aŋaŋ maafa jiribike me, jigidieke haaguj dɔmbiaku aŋaŋ ŋmunchibisi naazuulba di wone beri wo. Mi ba nan di die wahala yuŋ aŋaŋ ŋmuntuasi yaa gamma haahuu.

Kpatuj sarlya diile wla

¹¹Womi die maŋ bi ye Njmuŋ di kalla naagbanuj kpeŋkpuŋ dieke di faasuna ylanu ma. Die u kenne a nyuŋ wa, tuŋgbanka gie aŋaŋ ŋmuŋsikpeŋ die di bla ta vuon di ka bi yehe bɔbra. ¹²Ta die ye vuodiekemba die di kpine, vuokpuuma aŋaŋ wabtu ta ba zie naagbanu

nujja. Ta vuonj di yuori gbanji ta bi yuori gbanj kaant ba maaguna vuodiekemba di yalla miivoli haalku saara a yi. Ta Nmuj di dii vuodiekemba di kpine wo sarlya yaa gamma wudieke ba yine ta ba maagi yi gbanji ma wa. ¹³ Ta muglpuuma di vuari vuodiekemba di kpine a ma wa, ta kuj anaj kpiile tigin dianj di vuari vuodiekemba di kpine ta bie a ma wa. Ta Nmuj di dii ba wunyi mana sarlya yaa gamma wudieke ba yine. ¹⁴ Ta die nagi kuj anaj kpiile tigin a taan yi vorkpenkpuuj dieke di suuline anaj bolibu me. Kuj dieke di gutna bule wo yine vorkpuku anaj bolibu. ¹⁵ Vuodieke nuj mana saanj die di kana ka maagi yi miivoli gbanju ma, die ba nagi wa muj a taan yi vorkpuku anaj bolibu me.

Nmujikpen haaluj anaj tungban haaluj

21 Womi die manj ye nmujikpen haaluj anaj tungban haaluj, ta bumbujanj nmujikpeku anaj bumbujanj tungbanjka die di bla, ta muglpuuma ha dianj di nyugl. ² Ta manj ye Nmuj tuj dieke di yine Jerusalemi haalku di nyunna Nmuj jigij arizanna ma a keij suuna a yi siri a gbari siba hogu di naana mujji bobi a gbara di u tuoli u churu wa. ³ Ta die wuj lolkpenkpuuj di balala nyunna naagbanju ma di, "Lele, Nmuj tigin wa bie wo vuota jigij, ta wunuj Nmuj nan di beri anaj ba, ta ba yi u vuosi. Ta u gbanj gbanj u nan di beri anaj ba ta yi ba Nmuj. ⁴ U nan chiti ba nintaan-tu mana, ta kuj yaa sugichuusuj yaa kpanj, yaa yuaguj kaanj di beri buba, dama wukura mana nan tianj ga." ⁵ Womi vuodieke die di kalla naagbanji ma wa di baari di, "Lele, n yi wo nyinti mana nyuhaala." Ta die bi bal a yi muj di, "Maagi waha gie dama waha gie yiwo wusie ta vuonj nan biagi a tuohe a dii." ⁶ Ta u bi bal muj di, "Ka wanj yi muj. Manuj n yine Alifa anaj Omega wa; ka chianj yiwo, piilij anaj kpatuj. Vuodiekemba nyanyuule di yalla ba wa, n nan yi ba miivoli nyaanj di bulinene a nyuna buluj me anj ba nyu yru. ⁷ Ta vuodieke nuj mana di nyaanjuna nyaanjuku gie, nan ye nyinti gie mana a nyuj n jigij, ta n nan yi u Nmuj, ta u dianj u yi n bua. ⁸ Ama nmaantielibe, anaj vuodiekemba di wone yada wa, anaj vuodiekemba di yinene banj, anaj vuokuuruj, anaj vuodiekemba di yinene diguntu tuuma, anaj vuodiekemba di bugl-nana, anaj vuodiekemba di jannana bugile, anaj nmunchbutielibe mana, ba jigiberisikij yiwo vrogoli dieke di dinene bolij anaj maafa jiribi wo me, ka yine kuj dieke di gutna bule wo."

Jerusalemi haalku wia

⁹ Die malakasi ayupoyi diekemba die di pogluna tumbala ayupoyi ta a suuli anaj kpatuj wahalaha wunyi die di keij n jigij a bal muj di, "Keij giena anj n dagi fu hoguhaalu wa, wunuj u yine Yipolka hogu wa." ¹⁰ Wo-

mi die Nmuj Halukasika die di hagi n ma, malakaka die di nagi muj a ga juali a ziej tanj dieke di faasuna a buruj sikpenj birj me, a dagi muj Nmuj tuj Jerusalemi di nyunna arizanna ma Nmuj jigij a keij suuna wa. ¹¹ Ta die nyugisa anaj Nmuj chuulikpenkpuuj, ta bi nyugisa siba tanbisi diekemba di faasuna a yaa ligire ba wasa ha jasipa wa, ta bi nyugisa siba nyaasiga. ¹² Ta tika di yaa gaankpuujwanj a gilij ke, ta ka yaa sanua banj anaj ale ta malakasi banj anaj bale di gbari sanuaha kaant mana. Ta Izara buurij banj anaj bale wo saara di maagi a diisi sanuaha kaant mana ma. ¹³ Die sanua ataa die di bie nmuj pusu chaanj, ta a ataa di bie nuudiigij chaanj, ta ataa di bie nmuj nanuj chaanj ta ataa dianj di bie nuugali chaanj. ¹⁴ Tika nyabuluj zie wo tana banj anaj ale me, ta Yipolka tuntutiba banj anaj bale wo wunyi mana saanj die di maagi a diisi a kaant mana ma. ¹⁵ Malaka dieke die di balala wia anaj muj wa die di poguli daa dieke ba naguna a magisa nyinti ta ba nagi salma a wunsi ka, di u magisi tika anaj ka sanuaha anaj ka gaamaha. ¹⁶ Tika luga anusa wa mana die muwa tanj, malakaka die di magisi ka a ye ta ka waguuj die yiwo malisi tusing anaj kobisi-nu. Ka teelij anaj ka jualuj gbanj di mu die gbanj gbanj. ¹⁷ Ta u bi magisi tika gaant jualuj, ka dianj ka yi nanj magisuj kobisi-le anaj banj anaj ayuaba. Die u magisiya muj siba vuotanj di naana magisa nyinti dene wo. ¹⁸ Die ba nagi wa tanj diekemba ba wasunana Jasipa a mu tika gaant, ta nagi salma a mu tika anaj ka nyinti mana ta ka nyugisa siba nyaasiga. ¹⁹ Die ba nagi tanj vuj diekemba di faasuna a yaa ligire yiri yiri a duanj gaamaha nyabuluj. Bumbujanj tant die yiwo jasipa, ta tanj dieke di gutna bule wo di yi saafari, ta tanj dieke di gutna butaa wa ma die yiwo agati, ta tanj dieke di gutna bunusa wa die yiwo emalerali, ²⁰ ta tanj dieke di gutna bunu wa ma die yiwo onikisi, ta tanj dieke die di gutna buyuaba wa die yiwo kaneliani, ta tanj dieke die di gutna buyupoyi wa die yiwo kirisollati, ta buniij wo di yi berili, ta buwayi wa di yi topasi, ta banjka ma wa di yi kirisopasi, ta jadieke die di gutna banj anaj kaant wa di yi jasinti, ta banj anaj ale wo di yi ametisi. ²¹ Ta ka sanua banj anaj ale wo die yiwo tanj dieke ba wasunana peeli wo, ta ba nagi ka tanj balumuj a wunsi sanuanj mana. Ta nagi salma a wunsi tika siekpuku ta ka nyugisa siba nyaasiga.

²² Die n ka ye Nmuj jlamuj juonj tika ma, dama tu Ymutiej Nabadie Nmuj vuodieke di yalla haguubu mana anaj Yipolka, banuj ba benne mi ta vuosisi di jlama ba. ²³ Ta tika die ka bi yaala chaanj a nyuna nmuj yaa chuku jigij, dama Nmuj chuulikpenkpuu die chaana yia ka muj ta Yipolka dianj di yi ka popoli. ²⁴ Ta tungbanjka gie vuosi mana nan di bie chaanku ma, ta tungbanjka gie naakpumaha nan yaa ba nyinti a keij ka ma. ²⁵ Tika sanuaha mana nan yuori zie daanj mana

ta kaanj wɔŋ ligi, dama yuj kaanj dɩ bie mi. ²⁶ Ta tunj-
 banjka gie buuriŋ mana nan yaa nyujvuna ananj ba ny-
 inti mana a keŋ tika ma. ²⁷ Ama jadieke dɩ kana ka yi
 kasɩ yaa vuodiekemba dɩ yinene viivi tuuma yaa a chi-
 ba ŋmunchɩbɩsɩ kaanj juu tika ma, sie vuodiekemba ba
 maaguna ba saara a yi Yiiɔɩlka miivoli gbanjku ma wa
 nyuna ma baan juu ka ma.

22 Malakaka die dɩ dagɩ mɩŋ muguj dieke dɩ yalla
 miivoli nyaabu, ka nyuna Njɩŋ ananj Yiiɔɩlka
 naagbanjku ma ta nyigɩsa sɩba nyaasɩga, ² a palɩ suuj
 gara tika siekpɩku ma. Ta tu dieke ba wasunana mi-
 ivoli tika dɩ zie mugurɩ lugaha ale wo mana, ta tika dɩ
 nyuna nyujnyujka chuuj mana biŋ ma, ta ka vaati dɩ yi
 gbaamuj a yɩ buuriŋ mana. ³ Jadieke Njɩŋ dɩ kana
 kaati a yɩ kaanj dɩ bie tika ma, dama Nabidie Njɩŋ
 ananj Yiiɔɩlka naagbanjku nan dɩ bie tika ma ta u tun-
 tuntuj nan dɩ jɩama wa. ⁴ Ba nan ye u nine chaanj ta u
 saanj nan dɩ bie ba die me. ⁵ Yuj kaanj bɩ beri bɩbra ta
 ba kaanj bɩ yaala popolisi yaa ŋmuj chaanuj, dama tɩ
 Yɔmutiej Nabidie Njɩŋ nan yi ba chaanuj. Ta ba nan
 yi naaluj ta bemme yaa gamma haahuu.

Yisa keniŋ wɩa

⁶ Womi malakaka die dɩ bɩ balɩ dɩ, "Wɩaha gie yiwo
 wusie, ta vuoj dɩ nan biagɩ a tuohe dii. Ta tɩ Yɔmutiej
 Nabidie Njɩŋ vuodieke dɩ nagɩna u Halikasɩka a yɩa u
 naazualuj wa, wunuj u tunna u malaka dɩ u keŋ dagɩ u
 tuntuntɩba wudieke dɩ bala ka yi leleke gie."

⁷ Ta Yisa dɩ baari dɩ, "Nɩ wumma, n kienj mɩŋ lele wo
 gie. Ta sugɩɩaluj bie vuodiekemba dɩ tuone Njɩŋ
 naazualba wudiekemba dɩ maaguna a yi gbanjku gie
 me wo a dii." ⁸ Manuj Jɔɔn wujya mɩŋ ta ye wɩaha gie
 mana. Ta die n wunna ta yehe a kpatɩ wa die manj
 suuj gbirigi malaka dieke dɩ daguna mɩŋ wɩaha gie wo
 nuŋja dɩ n jɩanj wa. ⁹ Ama die u balɩ mɩŋ dɩ, "Da keŋ yi
 die, n gbanj n yiwo tuntuntu sɩba funuj ananj fu num-
 ballɩ Njɩŋ naazualba ananj vuodiekemba mana dɩ
 saaguna a yi wudiekemba dɩ benne gbanjku gie me wo,
 jɩama Njɩŋ." ¹⁰ Ta bɩ balɩ mɩŋ dɩ, "Da keŋ nagɩ Njɩŋ
 naazualba wɩaha dɩ benne gbanjku gie me a lɔbɩɩ
 dama sanjja gbigiye mɩŋ dɩ wɩaha gie mana yi.

¹¹ Vuodieke nuŋ mana dɩ yinene bianj mu u yime bianj a
 gamma, ta vuodieke nuŋ gbanj dɩ yine dɩguntɩ tuuma u

yime die a gamma, ta vuodieke nuŋ dɩ yinene vɩunuj, u
 yime die a gamma, ta vuodieke nuŋ dɩŋ dɩ yalla
 sugɩɩaluj, u yalluma die yaa gamma." ¹² Ta Yisa dɩ
 baari dɩ, "Nɩ wumma, n kienj mɩŋ lele, ta pɔgɩɩ vuoj
 mana tuuma nyuarɩ dɩ n yɩ wa. ¹³ Manuj n yine Alifa
 ananj Omega, piilij ananj kpatuj."

¹⁴ Sugɩɩaluj bie vuodiekemba dɩ sugirine ba garɩtɩ a
 nyuj, ba yaa sierj dɩ ba dii nyujnyujka miivoli tika ma,
 ta daagɩ tika sanuaha ma a juu tika ma. ¹⁵ Ama
 vuobiati ananj vuodiekemba dɩ yine bubugirij ta gaa-
 ma vuosi, ananj vuodiekemba dɩ tunnana dɩguntɩ tuu-
 ma, ananj vuodiekemba dɩ yine vuokuuruuj, ananj
 vuodiekemba dɩ kaabɩnana bugile, ananj vuodiekemba
 dɩ yine ŋmunchɩbɩtielij ta gaama vuosisi wo, vuosi gie
 mana nan dɩ bie tika yerj me.

¹⁶ "Manuj Yisa tunna n malaka dɩ u keŋ balɩ wɩaha
 gie a yɩ n dɩdɩsɩɩba. Manuj Yisa wa gie yine Naanj Da-
 vidi haaguj ta bɩ yi sɩba sukuleelij ŋmaaruuj dieke dɩ
 chaannana."

¹⁷ Ta Njɩŋ Halikasɩka ananj Yiiɔɩlka hoŋu wa dɩ balɩ
 dɩ, "Keŋ."

Ta vuodieke dɩŋ dɩ wunna naa dɩŋ dɩ balɩ dɩ, "Keŋ."
 Ta vuodiekemba mana nyanyuule dɩ yallɩ ba, ba keŋ
 tuo miivoli nyadieke dɩ yine piini wo yɔɩ.

Kpatuj

¹⁸ Manuj Jɔɔn n kpaama nɩ vuodiekemba dɩ wunnana
 naazualba wudiekemba dɩ maaguna a yi gbanjku gie
 me wo ananj nuŋŋmuna. Dɩ yi vuoj dɩ nagɩ wɩŋ a gutɩ
 a ma, Njɩŋ nan nagɩ wahala yiri yiri diekemba dɩ
 maaguna a yi gbanjku gie me wo a gutɩ u tɩbɩdatuj ma.
¹⁹ Ta dɩ yi vuoj dɩŋ dɩ vuari wɩŋ a nyuj Njɩŋ
 naazualba wudiekemba dɩ maaguna a yi gbanjku gie
 me wo, Njɩŋ nan vuari a nyuj dɩ tienj jigij alibarika
 dieke ba maaguna a yi gbanjku gie me wo, u nan vuari
 a nyuj u jigij miivoli tika nyujnyujka dɩ yine u tuanj
 ananj u jigij Njɩŋ tika ma.

²⁰ Vuodieke dɩ bala naa baari dɩ, "Wusie, n kienj mɩŋ
 leleke gie."

Wusie, vaa ka yi die. Tɩ Yɔmutiej Yisa, keŋ.

²¹ Tɩ Yɔmutiej Yisa sunjij bemme ananj u vuosi
 mana. Wusie.